

อรรถกถาวินัย ชื่อสมันตปาสาทิกา

(ปฐโม ภาค)

มหาวิภังค์วรรณา

ปฐมปาราชิกวรรณา

เรื่องพระสุทินน์

เบื้องหน้าแต่เวรอุชกัณฑ์นี้ไป คำว่า **เตน โข ปน สมเยน เวสาลิยา อวิทูเร** เป็นต้น มีเนื้อความกระจ่าย โดยมาก. เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจะงดการพรรณนาตาม ลำดับบทเสีย จักพรรณนาแต่เฉพาะบทที่มีค่าสมควรจะ กล่าวเท่านั้น.

อรรถาธิบายชื่อบ้านและชื่อบุตรเศรษฐี

บ้านที่ได้ชื่อว่า **กัณทคาม** ก็ด้วยอำนาจแห่ง กระแตทั้งหลาย ที่เรียกว่า กัณทกะ.

บทว่า **กณทปุตโต** ความว่า (สุทินน์) เป็นบุตร ของกัณทเศรษฐี ผู้มีทรัพย์ ๔๐ โภกฏี ซึ่งได้ชื่อด้วย อำนาจแห่งบ้านที่พระราชทานสมมติให้. ก็เพราะมนุษย์ แม้เหล่าอื่น ที่มีชื่อว่ากัณทกะ มีอยู่ในบ้านตำบลนั้น. ฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า กัณทบุตร แล้วกล่าวย้าไว้อีกว่า เศรษฐีบุตร.

บทว่า **สมพหุเลหิ** แปลว่า มากหลาย.

บทว่า **สหยาเกหิ** ความว่า ชนผู้ชื่อว่าสหยา เพราะอรรถว่าไปร่วมกัน คือเข้าถึงสุขและทุกข์ด้วยกัน. สหยานั่นเอง ชื่อว่า สหายกา. (สุทินน์กัณทบุตร ได้ไป เมืองไพศาลี) กับด้วยสหยาเหล่านั้น.

บทว่า **สทุธิ** แปลว่า เป็นพวกเดียวกัน.

สองบทว่า **เกนจิเทว กรณิเยน** ความว่า ด้วยกิจ บางอย่าง มีประกอบการซื้อขายสินค้า การให้กู้ยืม และ การทวงหนี้ เป็นต้น. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ด้วยกิจ คือการเล่นกีฬาอันเป็นนักชกตฤกษ์ ในเดือนกัตติกมาส

สมนตปาสาทิกา นาม วินยฎกถา

(ปฐโม ภาค)

มหาวิภังค์วรรณา

(๒๓๔) ปฐมปาราชิกวรรณา

อิโต ปรั เตน โข ปน สมเยน เวสาลิยา **อวิทูเร**ติอาทิ เยภุญเยน อุตตานตถิ ๑ ตสฺมา อนุปทวณฺณนํ ปหาย ยตถ ยตถ วตตพฺพํ อตฺถิ ตํ ตเทว วณฺณยิสฺสาม ๑

กณทคาโมติ กณทกา วุจฺจนฺติ กาลกา เตสํ วเสน ลทฺธนาโม คาโม ๑

กณทปุตโตติ คามวเสน ลทฺธนามสฺส ราช- สมฺมตสฺส จตฺตาศิลโกฏฺฐิวิภวสฺส กณทเสฏฺฐิโน ปุตโต ๑ ยสฺมา ปน ตสฺมี คามเ อญฺเฌปี กณทนามกา มนุสฺสา อตฺถิ ตสฺมา กณทปุตโตติ วตฺวา ปฺน เสฏฺฐิปุตฺโตติ วุตฺตํ ๑

สมพหุเลหิติ พหุเกหิ ๑

สหยาเกหิติ สุขทุกฺขานิ สห อายนฺติ อุปคฺจฺจนฺตฺติ สหยา ๑ สหยาเอว สหายกา ๑ เตหิ สหายเกหิ ๑

สทุธิ เอกโต ๑

เกนจิเทว กรณิเยนาติ เกนจิเทว ภณฺทปฺปโยชน- อุตฺถารสารณาทีนา กิจฺเจน ๑ กตฺติกนทฺตตฺติกาภิจฺเฌนาตีปี วทฺนฺติ ๑ ภควา ทิ กตฺติกชฺุณฺทปฺกฺเช เวสาลี สมฺปาปฺณิ ๑ กตฺติกนทฺตตฺติกา เจตถ อุพารา

(คือเดือน ๑๒) ดังนี้บ้าง. จริ่งอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จไปถึงนครไพศาลีในชุมชนหีบขี้ (ข้างขึ้น) แห่งเดือน กัตติกมาส. อนึ่ง ในนครไพศาลีนี้ มีการเล่นกีฬาอันเป็น นักชัฏฤกษ์ประจำเดือนกัตติกมาสอย่างโอฬาร, สุกินน- กัลันทบุตรนั้น พึงทราบวา ไป (ยังนครไพศาลี) เพื่อเล่น กีฬานักชัฏฤกษ์นั้น.

โหนติ ตทตถ์ คโตติ เวทิตพโพ ฯ

สุกินนกัลันทบุตรไปเพื่อฟังธรรม

บทว่า **อททสา โข** ความว่า สุกินนกัลันทบุตรนั้น ได้เห็นอย่างไร ?

ได้เห็นอย่างนี้คือ:- ได้ยินว่า สุกินนนั้นได้เห็น มหาชนผู้บริโภคาอาหารเช้า เสร็จแล้วห่มผ้าขาว มีมือถือ ดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ออกจากพระนคร ไปเพื่อ เฝ้าพระพุทธรเจ้าและเพื่อฟังธรรม จึงถามว่า “พวกท่าน จะไป ที่ไหนกัน.”

มหาชนตอบว่า “จะไปเพื่อเฝ้าพระพุทธรเจ้า และ เพื่อฟังธรรม.”

สุกินนกล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น แม่ข้าพเจ้าก็จะไป” แล้วไปได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้อันบริษัททั้ง ๔ แวดล้อมแล้ว ทรงแสดงธรรมอยู่ด้วยพระสุรเสียงอัน ไพเราะดังเสียงพรหม. เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลี เถระจึงได้กล่าวว่า “สุกินนกัลันทบุตรได้แลเห็นพระผู้มี พระภาคเจ้าผู้อันบริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้วประทับนั่ง แสดงธรรมอยู่.

บทว่า **ทิสวานสส** ตตบทเป็น **ทิสวาส อสส** แปลว่า เพราะได้เห็น (ความรำพึงนี้ได้มี) แก่เขา.

บทว่า **เอตทโหสิ** ความว่า ความรำพึงนี้ ได้มีแก่ สุกินนผู้เป็นภักขุบุตร (กุลบุตรผู้ควรตรัสรู้) ผู้อันปฐเพ กตปุญญาตักเตือนอยู่.

ถามว่า ความรำพึงนี้ ได้มีแล้วอย่างไร ? แก้วว่า ได้มีว่า ไฉนหนอ เราจะพึงได้ฟังธรรมบ้าง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ยนฺนุน** นั้นเป็นบท แสดงถึงความรำพึง.

อททสา โขติ กล่าว อททส ฯ

โส กิร นครโต ภูตตปาตราชลํ สุกุตฺตตราสํคํ
มาลาคนธวิเลปนหตถํ พุทฺธทสฺสนตถํ รมมสฺสวณตถญจ
นิกฺขมฺนตํ มหาชนํ ทิสฺวา กุทฺธี คจฺจณฺธาติ ปุจฺฉิ ฯ

พุทฺธทสฺสนตถํ รมมสฺสวณตถญจาทิ ฯ

เตนทึ อหฺมปิ คจฺจณฺมิตฺติ คนฺตวา จตฺตพฺพิชาย
ปริสาย ปริวุตฺตํ พุทฺธมฺสฺสเรณ รมฺมํ เทเสณตํ
ภควนฺตํ อทฺทส ฯ เตน วุตฺตํ อทฺทสา โข ฯ เปฯ
เทเสณตฺนติ ฯ

ทิสวานสสาติ ทิสวาน อสส ฯ

(๒๓๕) **เอตทโหสิ**ติ ปุพฺเพกตปุญฺญตตาย
โจทฺธิยมาณสฺส ภพฺพกุลปฺตตสฺส เอตํ อโหสิ ฯ

กึ อโหสิ ฯ ยนฺนุนาหฺมปิ รมฺมํ สุกฺเณยฺยนฺติ ฯ

ตตถ **ยนฺนุนาติ** ปริวิตกฺกทสฺสนเมตํ ฯ

ได้ยั้งว่า สุทินนนั้นได้เกิดความรำพึงขึ้นอย่างนี้ว่า “บริษัทนี้มีจิตตั้งลงเป็นหนึ่งในฟังธรรมโดยอยู่, โอหนอ แม้เราก็จึงฟังธรรมนั้น.”

หากจะมีอาจารย์ผู้เฒ่าทักท้วงว่า ในคำว่า ครั้งนั้นแล สุทินนกลับทบุตรเข้าไปโดยทางบริษัทนั้น นี้เพราะเหตุไร ท่านพระอุบาลีเถระ จึงไม่กล่าวไว้ว่า เข้าไปเฝ้าโดยทางที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ แต่กลับกล่าวว่า เข้าไปโดยทางที่บริษัทนั้นอยู่ ? . เฉลยว่า จริงอยู่ บริษัทหมู่ใหญ่ มีเหล่าชนผู้ทรูหระ นั่งห้อมล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่แล้ว, สุทินนกลับทบุตรนี้ มาภายหลังเขา ไม่สามารถจะเข้าไปนั่งเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าในบริษัทนั้นได้, แต่ก็สามารถจะเข้าไปนั่งในที่แห่งหนึ่งใกล้บริษัทได้, เพราะฉะนั้น สุทินนกลับทบุตรนั้น ก็เข้าไปหาบริษัทนั้นนั้นแล. เพราะเหตุนี้ ท่านพระอุบาลีเถระจึงได้กล่าวว่า ครั้งนั้นแล สุทินนกลับทบุตรเข้าไปโดยทางที่บริษัทนั้นอยู่.

สุทินนกลับทบุตรได้ฟังธรรมแล้วคิดจะบวช

หลายบทว่า เอกมนต์ นิลินนสฺส โข สุทินนสฺส กลนทปุตฺตสฺส เอตทโหสิ ความว่า ความรำพึงนี้ หาได้มีแก่สุทินนกลับทบุตร ผู้ลึกลับแล้วเท่านั้นไม่, โดยที่แท้ก็ความรำพึงนั้น ได้มีแก่สุทินนกลับทบุตรนั้น ผู้นั่งแล้ว ณ ที่สมควรข้างหนึ่งนั้นแล เพราะได้ฟังธรรมกถาหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยไตรสิกขาของพระผู้มีพระภาคเจ้า, เพราะเหตุนี้ ท่านพระอุบาลีเถระจึงกล่าวไว้ว่า ความรำพึงนี้ ได้มีแก่สุทินนกลับทบุตรผู้นั่งอยู่แล้ว ณ ที่สมควรข้างหนึ่งแล.

ถามว่า ความรำพึงนี้ได้มีแล้วอย่างไร ? แก้วว่า ได้มีว่า ด้วยอาการใดๆ แล (เราจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว) ดังนี้เป็นต้น.

ในคำว่า ยถา เป็นต้นนั้น มีการกล่าวโดยสังเขปดังต่อไปนี้:- เราแล จะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วด้วยอาการใดๆ, ความรำพึงอย่างนี้ ย่อมมีแก่เรา ผู้ใคร่ครวญอยู่ด้วยอาการนั้นๆ. พรหมจรรย์คือไตรสิกขา ชื่อว่าอันบุคคล (ผู้อยู่ครองเรือน) จะพึง

เอน์ กิรลสฺส ปริวิตกโก อุปปนโน ยมยํ ปริสา เอกคจิตตา ธมมํ สุณาติ อโห วตาทมปิ ตํ สุณนยฺยนติ ฯ

อทโย สุทินโน กลนทปุตฺโต เยน สา ปริสาติ อิศกสมฺมา เยน ภควาติ อวตฺวา เยน สา ปริสาติ วุตฺตนฺติ เจ ฯ ภควนฺตํ ทิ ปริวาเรตฺวา อุฬารูฬารชฺชา มหตี ปริสา นิลินฺนา ตตฺร น สกฺกา อิมินา ปจฺฉา อาคเตน ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา นิสิตฺตุํ ปริสา ย ปน เอกลฺมึ ปเทเส สกฺกาติ โส ตํ ปริสํเยว อุปสงฺกมฺนฺโต ฯ เตน วุตฺตํ อทโย สุทินโน กลนทปุตฺโต เยน สา ปริสาติ ฯ

เอกมนต์ นิลินนสฺส โข สุทินนสฺส กลนทปุตฺตสฺส เอตทโหสิติ น นิลินนมตฺตสฺสเวว อโหสิ อทโย ภควโต ลิกฺขาตตฺยูปสํหิตํ โลกํ ธมฺมกถํ สุตฺวา ตํ ปนสฺส ยสฺมา เอกมนต์ นิลินนสฺสเวว อโหสิ เตน วุตฺตํ เอกมนต์ นิลินนสฺส โข สุทินนสฺส กลนทปุตฺตสฺส เอตทโหสิติ ฯ

ก็ อโหสิติ ฯ ยถา ยถา โขติอาทิ ฯ

ตตรายํ สงฺเขปกถา ฯ อหํ โข เยน เยน อากาเรน ภควตา ธมมํ เทลิตํ อาชานามิ เตน เตน เม อุปปริกฺขโต เอน์ โหติ ฯ ยเทตํ ลิกฺขาตตฺยพฺรหฺมจริยํ เอกทิวสปี อขณฺท์ กตฺวา จริมกจิตฺตํ ปาเปตพฺพตฺยา เอกนตฺตปริปฺญณฺ์ จริตพฺพํ เอกทิวสมฺปิ จ กิเลสฺมเลน

ประพุดิให้บริบูรณโดยส่วนเดียว เพราะจะต้องทำมิได้ ขาดเป็นท่อน แม้ตลอดวันหนึ่ง แล้วพึงให้ลุถึงจริมกจิต (คือจิตที่เคลื่อนจากภพ) และชื่อว่าอันบุคคล (ผู้ยังอยู่ครองเรือน) จะพึงประพุดิให้บริสุทธิโดยส่วนเดียว เพราะจะต้องทำมิให้เคร้าหมอง ด้วยมลทินคือกิเลส แม้ตลอดวันหนึ่ง แล้วพึงให้ลุถึงจริมกจิต (คือจิตที่เคลื่อนจากภพ).

บทว่า **สงฺขลขิตํ** ความว่า จะพึงปฏิบัติให้เป็นดุจสังข์ที่ขัดเกลามาแล้ว คือให้มีส่วนเปรียบด้วยสังข์ที่ชำระล้างแล้ว.

หลายบทว่า **อิทํ น สฺกรํ อคารํ อชฌาวสตา** ความว่า อันบุคคลผู้ยังอยู่ในท่ามกลางแห่งเรือน จะประพุดิพรหมจรรย์นี้ให้บริบูรณโดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิโดยส่วนเดียว ดุจสังข์ที่ขัดเกลามาแล้ว เป็นของทำไม่ได้ง่าย. โฉนหนอ เราจะพึงปลงผมและหนวด ครอง คือนุ่งห่มผ้ากาสาละ เพราะเป็นของย้อมแล้วด้วยรสแห่งน้ำฝาด อันเป็นของสมควรแก่บรรพชิต ผู้ประพุดิพรหมจรรย์แล้วออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

ก็เพราะกสิกรรมและพาณิชย์กรรมเป็นต้น ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เรือน ท่านเรียกว่า อคาริยะ ในบทว่า **อนคาริยํ** นี้. และกสิกรรม พาณิชยกรรม เป็นต้นนั้น ย่อมไม่มีในบรรพชา เพราะเหตุนั้น บรรพชานับพันพิทังรู้ว่า อนคาริยา. ซึ่งการบรรพชาที่ไม่มีเรือนนั้น.

บทว่า **ปพฺพเชยฺย** แปลว่า พึงเข้าถึง.

สุทินนํกัณฺฑนุตรทูลขอบรรพชา

กะพระผู้มีพระภาคเจ้า

หลายบทว่า **อจิรวุจฺจิตาย ปริสาย เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ** ความว่า สุทินนํเมื่อบริษัทยังไม่ลุกไป ก็ยังไม่ได้ทูลขอบรรพชากะพระผู้มีพระภาคเจ้า. เพราะเหตุไร ?. เพราะในบริษัทนั้น ญาติสาโลหิตมิตรและอำมาตย์ของสุทินนํนั้น มีอยู่มาก, พวกญาติเป็นต้นเหล่านั้น จะพึงพูดว่า ท่านเป็นบุตรน้อยคนเดียวของมารดาบิดา, ท่านไม่ได้เพื่อจะบวช ดังนี้แล้ว พึงจับแม่ที่แขนจุดออกไป, ในเวลานั้นสุทินนํคิดว่า อันตรายจักมีแก่บรรพชา

อมลัน กตวา จริมกจิตต์ ปาเปตพฺพตาย เอกนฺต-
ปริสุทฺธํ ฯ

สงฺขลขิตนฺติ ลิขิตสงฺขลทิสํ โชตสงฺขลปาฎิภาคํ
จริตพฺพํ ฯ

(๒๓๖) **อิทํ น สฺกรํ อคารํ อชฌาวสตา**
อคารมชฺเฌ วสนฺเตน เอกนฺตปริปุณฺณํ ฯเปฯ จริตฺ ฯ
ยนฺนุนาหํ เกสฺส จ มสฺสุณฺจ โโอหาเรตฺวา กาสาย-
รสปิตฺตตาย กาสายานิ พฺรหฺมจริยํ จรณฺตานํ อนุจฺฉวิกานิ
อจฺฉาเทตฺวา ปริทิตฺวา อคารมฺหา นิภฺขมิตฺวา อนคาริยํ
ปพฺพเชยฺยํ ฯ

เอตถ จ ยสฺมา อคารสฺส ทิตฺ กสิวณฺชชาทิกมฺมํ
อคาริยนฺติ วุจฺจติ ตถจ ปพฺพชฺชาย นตฺถิ ตสฺมา
ปพฺพชฺชา อนคาริยาติ ฆาตพฺพา ฯ ตํ อนคาริยํ
ปพฺพชฺชํ ฯ

ปพฺพเชยฺยนฺติ ปฏิปชฺชเชยฺยํ ฯ

อจิรวุจฺจิตาย ปริสาย เยน ภควา เตนุปล-
สงฺกมิติ สุทินฺโน อวิจฺจิตาย ปริสาย น ภควนฺตํ
ปพฺพชฺชํ ยาจิ ฯ กสฺมา ฯ ตตรสฺส พฺหุ ฆาติสา-
โลทิตา มิตตามจฺจา สนฺติ เต ตวฺ มาตปิตุํ
เอกปฺตตโก น ลพฺภา ตยา ปพฺพชิตฺนฺติ พาทายมฺปิ
คเหตุวา อากทฺเตมยฺยํ ตโต ปพฺพชฺชาย อนฺตราโย
ภวิสฺสตีติ สเหว ปริสาย อวิจฺจิตฺวา โภกํ คนฺตวา
ปฺน เกนจิ สริริกฺจฺจเลเสน นีวตฺติตฺวา ภควนฺตํ

จึงลุกขึ้นเดินไปได้หน่อยหนึ่ง พร้อมกับบริษัทนั่นเอง แล้ว
 หวนกลับมาอีก ด้วยการอ้างเลศ แห่งสรีริกบางอย่าง
 เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วทูลขอบรรพชา.
 เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลีเถระจึงกล่าวไว้ว่า ครั้ง
 นั้นแล สุทินนกลันทบุตร เมื่อบริษัทลุกไปแล้วไม่นานนักก็
 เข้าเฝ้าโดยทางที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่, ครั้น
 เข้าไปเฝ้าแล้ว ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคนั่งอยู่
 ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง, สุทินนกลันทบุตรนั่งอยู่ ณ ที่
 สมควรข้างหนึ่งแล้วแล ได้กราบทูลคำนี้กะพระผู้มีพระ
 ภาคเจ้าว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยอาการใดๆ ข้า
 พระพุทธเจ้าจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระองค์ทรงแสดงแล้ว
 อันบุคคลผู้ยังอยู่ครองเรือน จะประพฤติพรหมจรรย์ให้
 บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว ดุลสังขที่
 ชัดเกล้าแล้ว เป็นของทำไม่ได้ง่าย, ข้าพระพุทธเจ้า
 प्रารณาจะปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสาวะ ออก
 จากเรือน บวชเป็นบรรพชิต, ขอพระองค์ทรงพระกรุณา
 โปรดให้ข้าพระพุทธเจ้าบวชเถิดพระเจ้าข้า.

ก็เพราะจำเดิมแต่ราหุลกุมารบรรพชามา พระผู้มี
 พระภาคเจ้าก็ไม่ทรงบวชให้บุตรผู้ที่มีมารดาบิดาไม่อนุญาต,
 เพราะฉะนั้น จึงตรัสถามสุทินนกลันทบุตรว่า “ดูก่อนสุทินน!
 ก็เธออันมารดาบิดาอนุญาตให้ออกจากเรือนบวชเป็น
 บรรพชิต แล้วหรือ.

เบื้องหน้าแต่พระพุทธดำรัสนี้ไป บัณฑิตพึงทราบ
 เนื้อความไปตามแนวพระบาลีนั้นแลอย่างนี้ในบทว่า **ตัม
 กรณียํ ตีเรตฺวา** นี้. (สุทินนกลันทบุตรนั้น) ให้กรณียกิจ
 นั้นเสร็จลง ด้วยการทอดทิ้งธุระนั่นเอง. จริ่งอยู่น้ำใจ
 ของสุทินนกลันทบุตร ผู้มีฉันทะแรงกล้าในการบรรพชา
 หาได้น้อมไปในธุระกิจทั้งหลายมีประกอบการซื้อขาย
 สินค้า การให้กู้ยืม และทวงหนี้เป็นต้นหรือในการเล่น
 กีฬานักขัตฤกษ์ไม่.

มารดาบิดาไม่อนุญาตให้สุทินนบวช

ก็ในบทว่า **อมฺมตฺตา** นี้ มีวินิจฉัยดังนี้:- สุทินน
 กลันทบุตรเรียกมารดาว่า **อมฺม** แม่ (และ) เรียกบิดาว่า
ตฺตา พ่อ.

อุปสงกมม ปพฺพชชํ ยาจิ ฯ เตน วุตตํ อถโย
 สุทินโน กลนฺทปุตฺโต อจิรวุฏฺฐิตาย ปริสาย ฯเปฯ
 ปพฺพาเชตฺต มํ ภควาติ ฯ

ภควา ปน ยสฺมา ราหุลกุมารสฺส ปพฺพชชโต
 ปฏฺติ มาตาปิตฺติ อนนฺถมฺมาตํ ปุตฺตํ น ปพฺพาเชติ
 ตสฺมา ตํ ปุจฺฉิ ‘อนฺถมฺมาโตสิ ปน ตวํ สุทินน
 มาตาปิตฺติ ฯเปฯ ปพฺพชชชยาติ ฯ

อิโต ปรี ปาจาณฺสาเรเนว คนฺตฺวา ตํ
 กรณียํ ตีเรตฺวาติ เอตถ เอวมตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ
 อฺรุณิกฺเขเปเนว ตํ กรณียํ นิฏฺฐาเปตฺวา ฯ น หิ
 ปพฺพชชชย ติปพฺพจณฺทสฺส ภณฺทปฺปโยชนอุทฺธารสํารณาทีสุ
 วา นกฺขตฺตกีสาย วา จิตฺตํ นมตี ฯ

(๒๓๓๗) **อมฺมตฺตา** ตาติ เอตถ ปน อมฺมาตี
 มาตริ อาลปตี ตาตาตี ปิตริ ฯ

สองบทว่า **ตฺวํ ไชลิตฺตํ** ตัดบทเป็น **ตฺวํ ไช อลิตฺตํ** แปลว่า (ลูกสุทินน์) เจ้าเท่านั้นแล เป็น...

บทว่า **เอกปุตฺตโก** ความว่า เป็นบุตรคนเดียวแท้ๆ คือพี่ชาย หรือน้องชายคนอื่นของเจ้าไม่มี.

อนึ่ง ในบทว่า **เอกปุตฺตโก** นี้ เมื่อมารดาบิดาควร จะกล่าวว่ **เอกปุตฺโต** แต่กล่าวว่า **เอกปุตฺตโก** ก็ด้วยอำนาจความเอ็นดู.

บทว่า **ปิโย** แปลว่า ผู้ให้เกิดปีติ.

บทว่า **มนาโป** แปลว่า ผู้เจริญใจ.

บทว่า **สุขเชริโต** แปลว่า ผู้รุ่งเรืองมาด้วยความสุข, อธิบายว่า ผู้เจริญมาด้วยความสุข.

บทว่า **สุขปริทโฏ** ความว่า ผู้อันเหล่าชนประคอบประหม่อมมาด้วยความสุข คือตั้งแต่เวลาเกิดมาแล้ว ก็มีที่เลี้ยงนางนมทั้งหลายผลัดเปลี่ยนสละเอวกันอุ้ม เล่นอยู่ด้วยสิ่งของเครื่องเล่นในเวลายังเป็นเด็กเล็กๆ มีม้าและรถเป็นต้น อันที่เลี้ยงเป็นต้นให้บริโภคนาหารที่มีรสอร่อยดี ชื่อว่าผู้อันเหล่าชนประคอบประหม่อมมาด้วยความสุข.

หลายบทว่า **น ตฺวํ ตาต สุทินนํ กิณฺณํ ทุกฺขสฺส ชานาสิ** ความว่า แน่ะลูกสุทินน์ เจ้ายอมไม่รู้ส่วนเลี้ยวแห่งทุกข์อะไรๆ แม้เพียงเล็กน้อยเลย. อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า เจ้ายอมไม่ได้เสวยอะไรๆ ด้วยความทุกข์. คำว่า **ทุกฺขสฺส** นี้ เป็นฉัญฉฐีวิภัตติลงในอรรถตติยวิภัตติ. ก็ความรู้เป็นไปในอรรถคือความเสวย.

อีกอย่างหนึ่ง อธิบายว่า เจ้ายอมระลึกถึงทุกข์อะไรๆ ไม่ได้. คำว่า **ทุกฺขสฺส** นี้ เป็นฉัญฉฐีวิภัตติ ลงในอรรถทุตติยวิภัตติ. ก็ความรู้เป็นไปในอรรถ คือความระลึก.

แม้ในวิกัปป์ทั้งสอง พึงเห็นการลบบิภัตติที่เสมอกันแห่งบทเบื้องต้น ด้วยบทเบื้องปลายเสีย. คำตามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้น ผู้ศึกษาควรทราบ ตามแนวคัมภีร์คัมภีร์ศาสตร์.

หลายบทว่า **มรณฺณปี มยฺนเต อกามกา วินา ภวิสฺสามา** ความว่า แม้ถ้าเมื่อเราทั้งสองยังมีชีวิตอยู่ เจ้าจะพึงตายไซ้, แม้ด้วยความตายของเจ้านั้น เราทั้งสองก็ไม่ต้องการ คือไม่ปรารถนา ชื่อว่าจักไม่ยอมเว้น

ตฺวํ ไชลิตฺตํ ตฺวํ ไช อลิตฺตํ ๑

เอกปุตฺตโกติ เอโกว ปุตฺตโก อญฺเฌ เต เชฏฺฐโจะ วา กนิฏฺฐโจะ วา นตฺถิ ๑

เอตถ จ **เอกปุตฺโต**ติ วตตพฺเพ อนุกมฺปาวเสณ เอกปุตฺตโกติ วุตฺตํ ๑

ปิโยติ ปีตชนโก ๑

มนาโปติ มนวทฺตมโก ๑

สุขเชริโตติ สุขเชน เอริโก สุขสํวทฺตมโตติ อตฺโถ ๑

สุขปริทโฏติ สุขเชน ปริทโฏ ชาตกาลโต ปภฺวติ ธาตฺถิ องฺกโต องฺกํ หริตฺวา ธาเรียมานโน อสฺสกรรกาทีหิ พาลกิทนเกหิ กิทมานโน สาธฺรฺสโรชนํ โภชียมานโน สุขเชน ปริทโฏ ๑

น ตฺวํ ตาต สุทินนํ กิณฺณํ ทุกฺขสฺส ชานาสิติ ตฺวํ ตาต สุทินนํ กิณฺณํ อปฺปมตฺตกมฺปิ กลภาคํ ทุกฺขสฺส น ชานาสิ ๑

อถวา กิณฺณํ ทุกฺขเชน นานุโกลีตฺติ อตฺโถ ๑ กรณตฺเถ สามิวจฺนํ ๑ อนุกฺวณตฺเถ จ ชานนา ๑ อถวา กิณฺณํ ทุกฺขํ น สรสีตฺติ อตฺโถ ๑ อฺปฺโยคตฺเถ สามิวจฺนํ ๑ สรณตฺเถ จ ชานนา ๑

วิกปฺปทฺวเยปิ ปุริมปทฺสฺส อุตฺตรปเทน สมาน-วิภตฺติโลโป ทฺฐจฺจทฺโพ ๑ ตํ สพฺพํ สทฺทสฺสตาณฺสาเรณ ภาตพฺพํ ๑

มรณฺณปี มยฺนเต อกามกา วินา ภวิสฺสามาติ สเจปิ ตว อมฺहेสุ ชีวมาเนสุ มรณฺมํ ภเวยฺย เตน เต มรณฺณปี มยฺ อกามกา อนิจฺจกา น อตฺตโน รุจฺจยา วินา ภวิสฺสามา ตยา วิโยคํ ปาปฺณิสฺสามาติ

(ให้เจ้าตาย) ตามความพอใจของตน, อธิบายว่า เราทั้ง สองจักประสบความพลัดพรากจากเจ้าไม่ได้.

หลายบทว่า **กั ปน มยํ ตํ** ความว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็เหตุอะไรเล่า จักเป็นเหตุให้เราทั้งสองอนุญาตให้ เจ้าผู้ยังมีชีวิตอยู่ (ออกบวชเป็นบรรพชิต).

อีกอย่างหนึ่ง ในบทว่า **กั ปน มยํ ตํ** นี้ พึง เห็นใจความอย่างนี้ว่า ก็เพราะเหตุไรเล่า เราทั้งสองจึง จักยอมอนุญาตให้เจ้าผู้ยังมีชีวิตอยู่.

บทว่า **ตตฺถเว** ความว่า (สุทินนํกัลนํทฺตฺรํนั นอนลง) ในสถานที่ที่เขายินอยู่ ซึ่งมารดาบิดาไม่อนุญาต ให้เขาบวชนั้นนั่นเอง.

บทว่า **อนนฺตรํตตาย** ความว่า บนพื้นที่อันมิได้ ลาดด้วยเครื่องปูลาดอะไรๆ.

บทว่า **ปริจาเรหิ** ความว่า เจ้าจงให้พวกนักรบ ร้องนักรบเต้นรำและนักฟ้อนเป็นต้น บำรุงบำเรอเฉพาะตน แล้ว จงให้อื่นทริย (คือร่างกายทุกส่วน) เทียวไป คือให้ ลัญจกรไปตามสบายร่วมกับสหายทั้งหลายในหมู่นักรบร้อง เป็นต้นเหล่านั้น, อธิบายว่า เจ้าจงนำนักรบร้องเป็นต้น เข้ามาทางนี้และทางนี้เถิด.

อีกอย่างหนึ่ง บทว่า **ปริจาเรหิ** ความว่า เจ้าจง ให้พวกนักรบร้อง นักรบเต้นรำ และนักฟ้อนเป็นต้น บำรุง บำเรอเฉพาะตนแล้ว จงเล่น คือจงเข้าไปสมาคม ได้แก่ จงรื่นรมย์ร่วมกับสหายทั้งหลายเถิด, มีคำอธิบายไว้ว่า จงเล่นกีฬาเถิด ดังนี้บ้าง.

สองบทว่า **กาเม ปริภุชฺชนโต** ความว่า เจ้าจง บริโภคโภคะทรัพย์ทั้งหลาย ร่วมกับบุตรและภรรยา ของ ตนเถิด.

สองบทว่า **ปฺญณานิ กโรนฺโต** ความว่า เจ้าจง ปรารภพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์แล้ว บำเพ็ญ กุศลธรรมทั้งหลาย อันเป็นเครื่องชำระทางสุคติให้ บริสุทธิ์ด้วยดี มีการเพิ่มให้ทานเป็นต้นเถิด.

สองบทว่า **ตฺถนํ อโหสิ** ความว่า สุทินนํกัลนํทฺตฺร เพื่อตัดความเกี่ยวข้องด้วยการพูดจา จึงได้งดการสนทนา ปราศรัยเสีย.

อตุโถ ๖

กั ปน มยํ ตนฺติ เอวํ สนฺเต **กั ปน** กิณฺนาม ตํ (๒๓๘) การณ์ เยน มยํ ตํ ชีวณฺตํ อนุชานิสฺสาม ๖

อถวา **กั ปน มยํ ตนฺติ** เกน ปน การเณน มยณฺตํ ชีวณฺตํ อนุชานิสฺสามาติ เอวเมตถ อตุโถ ทฎฺฐพฺโพ ๖

ตตฺถเว ตติ ยตถ นํ จิตฺ มาตาปิตโร นานุชานิสฺส ตตฺถเว จาเน ๖

อนนฺตรํตตายาติ เกนจि อตฺถรเณน อนตฺถตตาย ๖

ปริจาเรหิติ คนฺธพฺพนฏฺฏนาฎฺฎาทีนํ ปจฺจุปฺฎฺฐาเปตฺวา ตตฺถ สหายเกหิ สทฺธิ ยถาสุขํ อินฺทฺริยานิ จาเรหิ สญฺจาเรหิ อิตฺถีโตจ อุปนฺหิตี วุตฺตํ โหตี ๖

อถวา **ปริจาเรหิ**ติ คนฺธพฺพนฏฺฏนาฎฺฎาทีนํ ปจฺจุปฺฎฺฐาเปตฺวา สหายเกหิ สทฺธิ ลล อุปลล รม กิฬสฺสุตฺติปิ วุตฺตํ โหตี ๖

กาเม ปริภุชฺชนโตติ อตฺตโน ปุตฺตทาเรหิ สทฺธิ โภเค ภุชฺชนโต ๖

ปฺญณานิ กโรนฺโตติ พุทฺธมฺจ ฐมฺมมฺจ สงฺฆมฺจ อารพฺภ ทานปฺปทานาทีนํ สุกตฺติมคฺคสฺสโรกาณิ กุสล- กมฺมานิ กโรนฺโต ๖

ตฺถนํ อโหสิติ กถานุปฺพนฺธวิจฺเจทนตฺถํ นิราลา- ปสฺสลาไป อโหสิ ๖

สหายไปห้ามไม่ให้สุทินน์บวชไม่สำเร็จ

คราวนั้น มารดาบิดาของสุทินน์พุต (เล่าโลม) ถึง ๓ ครั้ง เมื่อไม่ได้แม่เพียงคำตอบ จึงสั่งให้เรียกพวกสหาย (ของเขา) มาแล้วสั่งว่า “สุทินน์ผู้เป็นสหายของพวกเรานั้น มีความประสงค์จะบวช พวกเราจงช่วยห้ามเขาด้วย.” แม่สหายเหล่านั้นเข้าไปหาเขาแล้วก็ได้พุต (อ้อนวอน) ถึง ๓ ครั้ง. แต่สุทินน์ก็ได้นิ่งเงียบแม่ตอ (หน้า) สหายเหล่านั้น. เพราะเหตุนี้ ท่านพระอุบาลีเถระจึงได้กล่าวไว้ว่า **อถโข สุทินนสฺส กลนทปุตฺตสฺส สหายกา ๑เปฯ ตฺณฺหิ อโหสิ.**

สหายไปขออนุญาตมารดาบิดาให้สุทินน์บวช

ครั้งนั้น พวกสหายของสุทินน์นั้น ได้มีความรำพึง ดังนี้ว่า “หากว่า สุทินน์ เมื่อไม่ได้บวช จักตาย, จักไม่มีคุณอะไร, แต่มารดาบิดาจักได้เห็นเขาผู้บวชแล้ว เป็นครั้งคราว, ถึงพวกเราจักได้เห็น, อนึ่ง ขึ้นชื่อว่าบวชนั้น เป็นภาระที่หนัก, ผู้บวชจะต้องถือบาตรเดินเที่ยว บิณฑบาตทุกวันๆ, พรหมจรรย์ มีการนอนคนเดียว ฉันทเดียว เป็นกิจที่ทำได้ยากอย่างยิ่ง, และสุทินน์นี้ เป็นผู้ละเอียดอ่อน เป็นชาติชนชาวเมือง, เขาเมื่อไม่สามารถจะประพฤติพรหมจรรย์นั้นได้ ก็จักกลับมาที่เรือนนี้อีกทีเดียว, เอาเถิด พวกเราจักขอให้มารดาบิดาของเขาอนุญาตให้บวช. สหายเหล่านั้น ก็ได้ทำเหมือนอย่างนั้นแล้ว.

มารดาบิดาอนุญาตให้สุทินน์บวช

ฝ่ายมารดาบิดาก็ได้อนุญาตให้เขาบวช. เพราะเหตุนี้ ท่านพระอุบาลีเถระจึงได้กล่าวไว้ว่า **อถโข สุทินนสฺส กลนทปุตฺตสฺส สหายกา เยน สุทินนสฺส กลนทปุตฺตสฺส มาตาปิโตร ๑เปฯ อนุญญาโตสิ มาตาปิตฺตฺติ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชาย.**

บทว่า **ทฺฏโฆ** แปลว่า ผู้ยินดีแล้ว.

อถสฺส มาตาปิโตร ติกฺขตฺตํ วตฺวา ปฏิวจนมฺปิ อลภมาโน สหายเก ปกฺโกสาเปตฺวา เอส โว สหายโก ปพฺพชฺชิตฺกามา นิวาเรถ นนฺติ อาหํสุ ๑ เตปิ ตํ อุปสงฺกมิตฺวา ติกฺขตฺตํ อโวจฺ ๑ เตสมฺปิ ตฺณฺหิ อโหสิ ๑ เตน วุตฺตํ อถโข สุทินนสฺส กลนทปุตฺตสฺส สหายกา ๑เปฯ ตฺณฺหิ อโหสิติ ๑

อถสฺส สหายกานํ เอตทโหสิ สเจ อัย ปพฺพชฺชํ อลภมาโน มริสฺสติ น โภจิ คุโณ ภวิสฺสติ ปพฺพชิตํ ปน นํ มาตาปิโตรปิ กาเลน กาลํ ปลลิสฺสนฺติ มยมฺปิ ปลลิสฺสสาม ปพฺพชฺชปิ จ นามเสภา รียา ทิวเส ทิวเส มตฺติกาปตฺตํ (๒๓๙) คเหตุวา ปิณฑาย จริตพฺพํ เอกเสยฺยํ เอกภตฺตํ พฺรหฺมจริยํ อติทฺทกฺรํ อยญจ สุขุมาลो นาคริกชาติโย โส ตํ จริตฺ อสฺกโกนฺโต ปุณ อิวเร อาคมิสฺสติ ทนฺทสฺส มาตาปิโตร อนุชานาเปมาติ ๑ เต ตถา อํกุสุ ๑

มาตาปิโตรปิ นํ อนุชานีสุ ๑ เตน วุตฺตํ ‘อถโข สุทินนสฺส กลนทปุตฺตสฺส สหายกา เยน สุทินนสฺส กลนทปุตฺตสฺส มาตาปิโตร ๑เปฯ อนุญญาโตสิ มาตาปิตฺตฺติ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชายาติ ๑

ทฺฏโฆติ ตฺฏโฆ ๑

บทว่า **อุทฺทโค** แปลว่า ผู้มีกายและจิตฟูขึ้นด้วยอำนาจปีติ.

บทว่า **กตฺติปาหํ** แปลว่า ลิ่นวันเล็กน้อย.

สองบทว่า **พลํ คาเหตุวาทิ** ความว่า สุตินนํกลันนบุตฺรนั้น เมื่อบริโภคโภชนาหารที่สบาย และบริหารร่างกายด้วยกิจมีการอบและอาบน้ำเป็นต้น ให้เกิดกำลังกายแล้ว ไหว้มารดาบิดา ลาเครื่องญาติผู้มีหน้าเต็มด้วยน้ำตา แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าจนถึงที่ประทับ ฯลฯ ได้กราบทูลคำนี้กะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “พระพุทธเจ้าข้า ขอพระองค์ได้โปรดให้ข้าพระพุทธเจ้า บวชเถิด พระพุทธเจ้าข้า.”

พระพุทธเจ้ารับสั่งภิกษุบวชให้สุทินนํกลันนบุตฺร

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ผู้เที่ยววิณฑพาท เป็นวัตร ซึ่งยืนเฝ้าอยู่ในที่ใกล้มาว่า “ดูก่อนภิกษุ ถ้าเช่นนั้น เธอจงให้ สุตินนํบรพชาและอุปสมบทเถิด.”

ภิกษุรูปนั้น ทูลรับแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ดีละ พระพุทธเจ้าข้า” แล้วได้สุทินนํกลันนบุตฺร ที่พระชินเจ้าทรงประทานเป็นสัททวิหาริก ให้บรพชาและอุปสมบทแล้ว. เพราะเหตุนี้ ท่านพระอุบาลีเถระจึงกล่าวไว้ว่า “สุทินนํกลันนบุตฺร ได้รับบรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว.

อนึ่ง ยกเว้นอธิการว่าด้วยท่านสุทินนํได้รับบรพชาอุปสมบทนี้เสีย การบรพชาและอุปสมบท พระอรธกถาจารย์ทั้งหลาย ก็ได้กล่าวไว้แล้วในอรธกถาทิ้งปวง. ส่วนข้าพเจ้าจักกล่าว (บรพชาและอุปสมบทนั้น) ในชั้นธกะ ด้วยอำนาจแห่งพระบาลีตามที่ตั้งไว้แล้วนั้นแล. และหาใช่จักกล่าวแต่บรพชาและอุปสมบทในชั้นธกะอย่างเดียว เท่านั้นไม่ คำแม่อื่นใด ที่ควรกล่าวในชั้นธกะก็ดี ในคัมภีร์บริวารก็ดี อันพระอรธกถาจารย์ทั้งหลายกล่าวไว้แล้วในวิภังค์ ข้าพเจ้าจักกล่าวคำนั้นไว้ในที่นี้ๆ แลทั้งหมด. แท้จริง เมื่อข้าพเจ้ากล่าวตามที่อธิบายมาอย่างนี้ การพรรณนาย่อมเป็นอันข้าพเจ้าทำแล้วโดยลำดับแห่งพระบาลีทีเดียว. เพราะ

อุทฺทโคติ ปีติวเสน อพฺพญนตกายจิตฺโต ฯ

กตฺติปาหนฺติ กตฺติปยานิ ทิวสานิ ฯ

พลํ คาเหตุวาทิ สปรายโภชนานิ ภุชฺชนฺโต อจุฉาพนหนานาทิหิ จ กายํ ปรีทรนฺโต กายพลํ ชเนตฺวา มาตาบิดโร วณฺทิตฺวา อสฺสุมฺขํ ฆาติปริวภูมฺปิ พหาย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ เปฯ ปพฺพาเซตฺตมํ ภนฺเต ภควาติ ฯ

ภควา สมิเป จิตํ อณฺมตฺรํ ปิณฺทจาริกํ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ เตนฺหิ ภิกฺขุ สุตินนํ ปพฺพาเซหิ เจว อุปสมฺปาเทหิ จาติ ฯ

สาธู ภนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏฺฐิสฺสณฺนิตฺวา สุตินนํ กลนฺทปฺตฺตํ ชินฺทตฺติยํ สทฺธิวิหาริกํ ลทฺธา ปพฺพาเซสิ เจว อุปสมฺปาเทสิ จ ฯ เตนฺ วุตฺตํ ‘อลตฺถ โข สุตินฺโน กลนฺทปฺตฺโต ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ อลตฺถ อุปสมฺบทฺนฺติ ฯ

เอตฺถ ปน จตฺวา สพฺพอฏฺฐกถาสฺส ปพฺพชฺชา จ อุปสมฺปทา จ กถิตา ฯ มยํ ปน ยถาจิตฺปาสิวเสเนว ชนฺธเก กถยิสฺสาม ฯ น เกวลญฺจ ตํ อณฺมมฺปิ ยํ ชนฺธเก วา ปรีวาเร วา กเถตฺตพฺพํ อฏฺฐกถาจริเยหิ วิภงฺเก กถิตํ ตํ สพฺพํ ตตฺถ ตตฺถเวว กถยิสฺสาม ฯ เอวํ หิ กถียมาเน ปาลิกฺกเมเนว วรรณนา กตา โหติ ฯ (๒๔๐) ตโต เตนฺ เตนฺ วินิจฺฉเยน อตฺถิกานํ ปาลิกฺกเมเนว อิมํ วินยสํวณฺณนํ โอลฺลเกตฺวา เสโส วินิจฺฉโย สุวិณฺญเยโย ภวิสฺสตีติ ฯ

เหตุนี้ นักศึกษาทั้งหลายผู้มีความต้องการด้วยการวินิจฉัยนั้นๆ ตรวจดูวินัยสังฆวรรณานี้ โดยลำดับพระบาลีนั้นแล ก็จักรู้การวินิจฉัยที่ยังเหลือได้ดังนี้แล.

บทว่า **อจิรูปสมปนโน** คือท่านสุทินนั้น เป็นผู้อุปสมบทแล้วไม่นาน. มีคำอธิบายว่า โดยกาลไม่นานนัก แต่อุปสมบทมานานเอง.

บทว่า **เอวรูปเต** คือมีส่วนอย่างนี้ ได้แก่ มีชาติอย่างนี้.

บทว่า **ธุดคฺเณ** ได้แก่ คุณอันเป็นเครื่องกำจัดกิเลส.

สองบทว่า **สมาทาย วตฺตติ** ความว่า (ท่านสุทินนั้น) สมทาน คือรับเอา ประพฤติ เทียบไป อยู่.

สองบทว่า **อารณฺณิกโก โทติ** ความว่า ห้ามเสนาสนะแดนบ้านเสียแล้ว เป็นผู้ชอบอยู่ป่าเป็นวัตร ด้วยอำนาจสมทานอารณฺณิกธุดงค์.

บทว่า **บิณฑฺพชาติโก** ความว่า ห้ามภัต ๑๔ อย่าง ด้วยการห้าม อติเรกลาภเสียแล้ว เป็นผู้ชอบเที่ยวบิณฑฺพชาติเป็นวัตร ด้วยอำนาจสมทาน บิณฑฺพชาติธุดงค์.

บทว่า **ปัสสฺสุลิกโก** ความว่า ห้ามคฤหบดีจิวรเสียแล้ว เป็นผู้ชอบทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ด้วยอำนาจสมทานปัสสฺสุลิกธุดงค์.

บทว่า **สพฺทานจาริกโก** ความว่า ห้ามการเที่ยวโลเลเสียแล้ว เป็นผู้ชอบเที่ยวตามลำดับตรอกเป็นวัตร คือเข้าไปเพื่อภิกษาตามลำดับเรือน ด้วยอำนาจสมทาน สพฺทานจาริยธุดงค์.

บทว่า **วชฺชคามิ** ความว่า (ท่านสุทินนั้น) เข้าอาศัย) หมู่บ้านชาววัชชีหรือหมู่บ้านในแคว้นวัชชี.

ญาติของท่านสุทินที่เมืองไพศาลีมีสมบัติมาก

ในคำเป็นต้นว่า **อฑฺฒา มหฺตฺรนา** มีวินิจฉัยดังนี้:- (ญาติทั้งหลาย ของเราในเมืองไพศาลี) ชื่อว่าเป็นผู้มั่งคั่ง เพราะมีเครื่องอุปโภคและอุปกรณ์แห่งเครื่องบริโภคมาก. มีคำอธิบายว่า จริงอยู่ เครื่องอุปโภคและอุปกรณ์แห่งเครื่องอุปโภคของญาติเหล่านั้นๆ มีมาก คือมีหนาแน่น ทั้งเป็นวัตถุมีสาระ.

อจิรูปสมปนโนติ อจิรฺ อุปสมปนโน หุตฺวา ฯ อุปสมปทฺโต นจฺริกาเลเนวาทิ วุตฺตํ โทติ ฯ

เอวรูปเต เอววิเธ เอวฺชาติเก ฯ

ธุดคฺเณติ กิเลสณิทรุณนเก คฺเณ ฯ

สมาทาย วตฺตติ สมาทยิตฺวา คณฺหิตฺวา วตฺตติ จรติ วิหฺรติ ฯ

อารณฺณิกโก โทติ คามนฺตเสนาสนํ ปฏิกุชฺชิตฺวา อารณฺณิกธุดงฺควเสณ อารณฺณวาสิโก โทติ ฯ

บิณฑฺพชาติโกติ อติเรกลาภปฏิกุชฺเชเพน จุทฺทลภตฺตานิ ปฏิกุชฺชิตฺวา บิณฑฺพชาติธุดงฺควเสณ บิณฑฺพชาติโก โทติ ฯ

ปัสสฺสุลิกโกติ คหฺปติจิวรํ ปฏิกุชฺชิตฺวา ปัสสฺสุลิกธุดงฺควเสณ ปัสสฺสุลิกโก โทติ ฯ

สพฺทานจาริกโกติ โลลุปฺปจาร์ ปฏิกุชฺชิตฺวา สพฺ- ทานจาริยธุดงฺควเสณ สพฺทานจาริกโก โทติ ชรปฺปฏิปาฏิยา ภิกฺขาย ปวิสฺติ ฯ

วชฺชคามนฺติ วชฺชินํ วา คามํ วชฺชีสุ วา คามํ ฯ

อฑฺฒา มหฺตฺรนาติอาทิสฺสุ อุปฺโปคปริโกคฺคฺปรกรณ- มหนฺตตาย อฑฺฒา ฯ เย ทิ เตสํ อุปฺโปคา ยานิ จ อุปฺโปคฺคฺปรกรณานิ ตานิ มหนฺตานิ พหฺลานิ สารกานิติ วุตฺตํ โทติ ฯ

ชื่อว่า ผู้มีทรัพย์มาก เพราะมีทรัพย์ที่ฝังไว้มาก.

บทว่า มหาโภคฯ ชื่อว่าผู้มีโภคะมาก เพราะมีโภคะคือวัตถุที่เป็นเสียบียง (สำหรับจ่าย) ประจำวันมาก.

ชื่อว่า ผู้มีทองและเงินมาก เพราะนอกจากเครื่องอุปโภคอย่างอื่น ก็ยังมีทองและเงินนั้นแหละมากมาย.

ชื่อว่า ผู้มีอุปกณ์แห่งทรัพย์เครื่องปลื้มใจมาก เพราะอุปกณ์แห่งทรัพย์เครื่องปลื้มใจ อันเป็นเครื่องประดับ ซึ่งทำความปิติปราโมทย์ให้ มีมากมาย. พึงทราบว่าเป็นผู้มีทรัพย์และข้าวเปลือกมากมาย เพราะทรัพย์และข้าวเปลือกอันแลกเปลี่ยนกันด้วยอำนาจการซื้อขาย มีจำนวนมาก.

สองบทว่า เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ความว่า เก็บงำเสนาสนะแล้ว อธิบายว่า จัดตั้งเสนาสนะนั้นไว้อย่างเรียบร้อย โดยประการที่เสนาสนะจักไม่เสียหาย.

ญาตินำภัตตาหารไปถวายท่านสุทินน์ ๖๐ ถาด

สองบทว่า สฏฺฐิมตฺเต ธาลิปาเก ความว่า (ญาติทั้งหลายของท่านสุทินน์นำภัตตาหารไปถวายท่านสุทินน์) มีประมาณ ๖๐ หม้อ โดยกำหนดแห่งการคำนวณ.

ก็บรรดาภัต ๖๐ หม้อนี้ เฉพาะหม้อหนึ่งๆ จักตพอแก่ภิกษุ ๑๐ รูป ภัตแม้ทั้งหมดนั้น ภิกษุ ๖๐๐ รูปพอฉัน.

ในสองบทว่า ภตฺตาทิหารํ อภิหริสฺสุ นี้ มีวิเคราะห์ดังนี้:- อาหารที่ชื่อว่า อภิหาร เพราะอรรถว่า อันบุคคลนำไปเฉพาะ. นำอะไรไป ? นำภัตไป. อภิหารคือภัตนั่นเอง ชื่อภัตตาทิหาร. ซึ่งภัตตาทิหารนั้น.

บทว่า อภิหริสฺสุ ความว่า ญาติทั้งหลายนำภัตตาหารไปไว้เฉพาะหน้า. อธิบายว่า คือเอาแล้วได้ไปยังสำนักของท่านพระสุทินน์นั้น.

ถามว่า ภัตนั้น มีประมาณเท่าไร ? แก้วว่า มี ๖๐ หม้อ.

เพราะเหตุนี้ ท่านพระอุบาลีเถระจึงกล่าวไว้ว่า “ญาติทั้งหลาย นำภัตตาหาร มีประมาณ ๖๐ หม้อ ไปถวายท่านพระสุทินน์.”

นิเวตฺวา จปิตฺถนมหนฺตตาย มหฺทฺธนา ฯ

มหาโภคาคติ ทิวสปริพฺพยสงฺฆาตโภคมหนฺตตาย มหาโภคา ฯ

อถฺยเมหิ อูปโภเคหิ ชาตฺรุปรชตฺสเสว ปหฺตตาย ปหฺตชาตฺรุปรชตา ฯ

อลงฺการภฺตสฺส วิตฺตูปกรณสฺส ปิตฺติปามุชฺชกรณสฺส ปหฺตตาย ปหฺตวิตฺตูปกรณา ฯ โวหารวเสน ปรีวตฺเตนตฺสส ธนธณฺยสฺส ปหฺตตาย ปหฺตธนธณฺยาคติ เวทิตฺตฺวา ฯ

(๒๔๑) เสนาสนํ สํสาเมตฺวาติ เสนาสนํ ปฏฺฐิสํเมตฺวา ยถา น วินสฺสตี ตถา นํ สฏฺฐจฺจเปตฺวาติ อตฺถโธ ฯ

สฏฺฐิมตฺเต ธาลิปาเกติ คณนปฺริจฺเจทโธ สฏฺฐิจฺจ ธาลิปาเก ฯ

เอกเมโก เจตถ ธาลิปาโก ทสนนํ ภิกฺขุณํ ภตฺตํ คณฺหาตี ตํ สพฺพมปิ ฉนฺนํ ภิกฺขุสฺตานํ ภตฺตํ โหตี ฯ

ภตฺตาทิหารํ อภิหริสฺสุตี เอตถ อภิหริยตีตี อภิหารโ ฯ ก็ อภิหริยตี ฯ ภตฺตํ ฯ ภตฺตเมว อภิหารโ ภตฺตาทิหารโ ฯ ตํ ภตฺตาทิหารํ ฯ

อภิหริสฺสุตี อภิมุขา หริสฺสุ ฯ ตสฺส สนฺติโก คเหตฺวา อคมฺสฺสูตี อตฺถโธ ฯ

เอตสฺส กิเมปฺมาณนฺตี ฯ สฏฺฐิจฺจ ธาลิปากา ฯ

เตน วุตฺตํ สฏฺฐิมตฺเต ธาลิปาเก ภตฺตาทิหารํ อภิหริสฺสูตี ฯ

สองบทว่า **ภิกขุณี วิสสชเชตวา** ความว่า ท่านพระสุทินนนั้น มีความประสงค์จะเที่ยวจาริกไปตามลำดับตรอกด้วยตนเอง เพราะเป็นผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรอย่างอุกฤษฏ์ จึงได้สละ คือถวายเป็น (ภัตตาหารมีประมาณ ๖๐ หม้อนั้น) เพื่อเป็นของฉันแก่ภิกษุทั้งหลาย. จริ่งอยู่ ท่านผู้มีอายุนี้ใฝ่ใจว่า ‘ภิกษุทั้งหลายจักได้ลาภ และเราก็จักไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต’ แล้วจึงมา เพื่อประโยชน์นั้นนั่นเอง. เพราะฉะนั้น ท่านพระสุทินนนั้นเมื่อทำกิจที่สมควรแก่การมาของตน จึงได้สละแก่ภิกษุทั้งหลาย ส่วนตนเองก็เข้าไปบิณฑบาต. นางทาสีของพวกญาติ ชื่อญาติทาสี.

อธิบายเรื่องขนมมุต

บทว่า **อาภิโทลิก** ได้แก่ ขนมมุตที่เก็บไว้นาน คือล่วงไปได้ คืบหนึ่งแล้ว เป็นขนมมุต.

ในบทว่า **อาภิโทลิก** นั้น มีใจความเฉพาะบทดังต่อไปนี้ :- ขนมมุต ที่ชื่อว่าอาภิโทลิก เพราะอรรถว่า ถูกโทษคือความบุดครอบง่า. อภิโทลิกนั่นเอง ชื่ออาภิโทลิกะ. อีกอย่างหนึ่ง ลัญญาคืออาภิโทลิกะนี้เป็น ลัญญาคือชื่อแห่งขนมมุต ที่ล่วงไปได้คืบหนึ่งแล้ว.

ซึ่งขนมมุต ชื่ออาภิโทลิกะนั้น.

บทว่า **กุมมาส** ได้แก่ ขนมมุตที่เขาทำด้วยข้าวเหนียว.

สองบทว่า **ฉทุเทตูกามา โทติ** ความว่า ขนมมุตนั้นเป็นของไม่ควรบริโภค โดยที่สุดแม้พวกทาสและกรรมกร กระทั่งถึงฝูงโค เพราะฉะนั้น นางทาสีจึงมีความมุ่งหมายจะเทขนมมุตนั้นทิ้งเสียภายนอก ดุจเทหยากเยื่อทิ้ง ฉะนั้น.

บทว่า **สเจ ต** ตัดบทเป็น สเจ เอต แผลว่า ถ้าของนั้น.

พระสุทินน เรียกทาสีของญาติว่า “แนะนำองหญิง” ด้วยอำนาจอริยโฆหาร.

ภิกขุณี วิสสชเชตวาติ สย อุกฤษฏ์บิณฑบาต-กตตา สปทานจาริก จริตูกาโม ภิกขุณี ปรีโภคตถาย ปริจจชิตวา ทตวา ฯ อัย หิ อายสฺมา ภิกขุ จลาภิ ลจฺจนฺติ อหฺมจฺ ปิณฑเกน น กิลมิสฺสามิติ เอตทตถเมว อาคโต ฯ ตสฺมา อตฺตโน อาคมนานุรูปิ กโรนฺโต ภิกขุณี วิสสชเชตวา สยฺ ปิณฑาย ปาวิลิ ฯ **ญาติทาสีติ** ญาติกานํ ทาสี ฯ

อาภิโทลิกนฺติ ปาวิวาสิกิ เอกเรตฺตาทิกฺกนฺตํ ปุติภูตํ ฯ

ตฺตฺรายํ ปทตฺโต ฯ ปุติภาวโทเสน อภิกฺกฺโตติ อภิโทโส ฯ อภิโทโสเอว อาภิโทลิกิ ฯ เอกเรตฺตาทิกฺกนฺตสฺส วา นามสญฺจมา เอสา ยทฺธิ อาภิโทลิกิโกติ ฯ

ตํ อาภิโทลิกิ ฯ

กุมมาสนฺติ ยวกุมมาส ฯ

ฉทุเทตูกามา โทติติ ยสฺมา อนฺตมโส ทาส-กมฺมกรานมฺปิ โครูปานมฺปิ อปริโฆคารโท ตสฺมา ตํ กจฺวรํ วิย พหิ ฉทุเทตูกามา โทติ ฯ

สเจ ตฺนฺติ สเจ เอตํ ฯ

(๒๔๒) **ภคินีติ** อริยโฆหารเณ ญาติทาสี อาลปติ ฯ

บพว่า **ฉทพนิยธมม** แผลว่า มีอันจะต้องทังเป็นสภาพ. มีคำอธิบายไว้ว่า “แนะน้องหญิง ถ้าของนั้น มีอันจะต้องทังในภายนอกเป็นธรรมดา คือเป็นของที่เขา สละความหวงแหนแล้วไซ้ร้ เธอจงเกลี้ยลงในบาตรของ เรานี้เถิด.”

ถามว่า ก็บรพชิตยอม่ได้ เพื่อจะพูดอย่างนี้หรือ ? ไม่เป็นวิญญูติ (การออกปากขอ) หรือปยุตตวจา (วจาพูดขอเกี่ยวด้วยปัจจัย) หรือ ? แก้วว่า ไม่เป็น (ทั้งสองอย่าง).

ถามว่า เพราะเหตุไร จึงไม่เป็น ? แก้วว่า เพราะ เป็นของที่เขาสละความหวงแหนแล้ว.

จริงอยู่ จะพูดว่า “ท่านจงให้ คือจงนำสิ่งของซึ่งมีอันจะต้องทังเป็นธรรมดา คือเป็นของที่เขาสละความหวงแหนแล้ว ที่พวกเจ้าของไม่มีความเสียดายทั้งหมด มาเกลี้ยลงในบาตรนี้เถิด” ดังนี้ก็ควร. จริงอย่างนั้น แม้ ท่านพระรัฐบาล ผู้ประพตติอริยวงศ์อย่างดีเลิศ ก็ได้พูดว่า “เธอจงเกลี้ยขนมกุมมาส ซึ่งมีอันจะต้องทังเป็นธรรมดาลงในบาตรของเรานี้เถิด.” เพราะฉะนั้น ของสิ่งใดมีอันจะต้องทังเป็นธรรมดาเห็นปานนี้ก็ดี ของสิ่งอื่นมี รากไม้ผลไม้และเภสัชในป่าเป็นต้น อันไม่มีใครหวงแหน ก็ดี ภิกษุควรให้นำสิ่งของนั้นทั้งหมด มาแล้วฉันได้ตามสบาย ไม่ควรจะรังเกียจ.

พระสุทินนออกบวชได้ ๘ ปี นางทาสีจำอวัยวะ บางส่วนได้

บพว่า **หตถาน** ความว่า นางทาสีของญาติ ได้ถือเอาเค้ามือทั้งสอง ของพระสุทินนผู้น้อมบาตรเข้าไปเพื่อรับภิกษา ตั้งแต่ข้อมือไป.

บพว่า **ปาทาน** ความว่า นางทาสีของญาติได้ถือเอาเค้ามือทั้งสองจำเดิมแต่ชายฝั่งผ่านไป.

บพว่า **สรสส** ความว่า เมื่อพระสุทินนเปล่งวจาว่า “แนะน้องหญิง ถ้าของนั้น” ดังนี้เป็นต้น นางทาสีของญาติก็จำลุ่มเสียง (ของท่าน) ได้.

ฉทพนิยธมม นติ ฉทพเตตพพลาว่า ฯ อิทิ วุตต โหติ ‘ภคินี เอต สเจ พทิ ฉทพนิยธมม นิสสฏฐปริคคหิ อธิ เม ปตเต อากิราติ ฯ

ก็ ปน เอว วตตุ ลพภติ วิญญตติ วา ปยุตตวจา วา น โหตีติ ฯ น โหติ ฯ

กสมา ฯ นิสสฏฐปริคคหตตา ฯ

ยํ ทิ ฉทพนิยธมม นิสสฏฐปริคคหํ ยตถ สามีกา อนาลยา โหนติ ตํ สพพิ เทถ อาหารถ อธิ อากิราติ วตตุ วฏฐติ ฯ ตถาหิ อคคอรียวลีโก आयस्मा र्णुष्पाโลपी ฉทพนิยธมมํ กุมมาส อธิ เม ปตเต อากิราติ อวจ ฯ ตस्มา ยํ เอวรूपิ ฉทพนิยธมมํ อญญि वा अप्रिकคहितं वनमुलफलशेषश्चाति तं सपुष्पं यथासुखं आहारापेतवा प्रिणुञ्चितपुष्पं न कुक्कुजायितपुष्पं ฯ

หตถาน นติ ภิกษาคหนดถลํ ปตตํ อูปนามยโต มณิพนธโต ปภูติ ทุรินนมปิ หตถานํ ฯ

ปาทาน นติ นิवासนนตโต ปฏฐาย ทุรินนมปิ ปาทานํ ฯ

สรสส นติ สเจ ตํ ภคินีติ วาจं นิจฉารยโต สรสส จ ฯ

สองบทว่า **นิมิตต์ อคฺคเหสิ** ความว่า นางทาสีของญาติได้ถือเอา คือจำได้ หมายความว่า กำหนดอาการที่ตนเคยสังเกตได้ในคราวที่ท่านยังเป็นคฤหัสถ์.

จริงอยู่ พระสุทินนบวชในพรรษาที่ ๑๒ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในพรรษาที่ ๒๐ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เข้าไปบิณฑบาตยังตระกูลญาติของตนเองมีพรรษาได้ ๘ ตั้งแต่บวชมา. เพราะเหตุนี้ นางทาสีของญาติคนนั้น เห็นท่านแล้วจึงจำไม่ได้ แต่ถือเอาเค้า (นิมิต) ได้ด้วยประการฉะนี้.

หลายบทว่า **สุทินนสฺส มাত্রํ เอตทโวจ** ความว่า นางทาสีของญาติ ไม่อาจจะพูดคำเป็นต้นว่า “ท่านเจ้าขา ท่านหรือหนอคือพระสุทินนผู้เป็นนายของดิฉัน” ดังนี้ กับบุตรชายผู้เป็นนาย (ของตน) ซึ่งเข้าบวชแล้วด้วยความเคารพยิ่ง จึงรีบกลับเข้าไปในเรือน แล้วได้แจ้งข่าวนี้กะมารดาของพระสุทินน.

ศัพท์ว่า **ยคฺเช** เป็นนิบาต ลงในอรรถแห่งคำบอกเล่า.

ศัพท์ว่า **เช** ที่มีอยู่ในบทว่า **สเจ เช สจฺจํ** นี้ เป็นนิบาต ลงในอรรถแห่งคำร้องเรียก. ความจริง ชนทั้งหลายในประเทศนั้นย่อมร้องเรียกหญิงสาวใช้ ด้วยภาษาอย่างนั้น. เพราะเหตุนี้ ในคำว่า **สเจ เช สจฺจํ** นี้ พึงทราบใจความอย่างนี้ว่า “แม่ทาสีผู้เจริญ ถ้าเจ้าพูดจริงไซ้ไร.”

พวกบรรพชิตไม่นั่งฉันในที่ที่ไม่สมควร

เหมือนคนขอทาน

สองบทว่า **อภยตรํ กุฑฺทมุลํ** ความว่า ได้ยินว่า ในประเทศนั้น ในเรือนของเหล่าชนผู้เป็นทานบติ มีหอนั่งไว้, และในหอนั่งนี้ เขาก็จัดปูอาสนะไว้ ทั้งได้จัดตั้งน้ำฉันและน้ำล้างไว้พร้อม. บรรพชิตทั้งหลาย ครั้นเที่ยวไปบิณฑบาตแล้ว (กลับมา) นั่งฉันที่หอนั่งนั้น. ถ้าปรารภจะรับเอาภัตตาหารที่มีอยู่ ก็รับเอาของที่ยังมีอยู่แม้ของเหล่าชนผู้เป็นทานบติไป. เพราะฉะนั้น แม้สถานที่นั้นควรทราบว่าได้แก่ขุฬโฝาเรือนแห่งใดแห่งหนึ่งใกล้หอนั่งนี้ แห่งตระกูลใดตระกูลหนึ่ง. จริงอยู่

นิมิตต์ อคฺคเหสิ คิทิกาลे สลฺลกุชิตปฺพุพฺ อาการํ อคฺคเหสิ สยฺชานิ สลฺลกุชเสิ ฯ

สุทินโน ทิ ภควโต ทฺวาทสเม วสฺเส ปพฺพชิตอ วิสตีเม วสฺเส ญาติกุลํ ปิณฺทาย ปวิญฺจ สยํ ปพฺพชชย อญฺจวสฺสิโก หุตฺวา ฯ เตน นํ สา ญาติทาสี ทิสฺวาว น สยฺชานิ นิมิตฺตํ ปน อคฺคเหสิติ ฯ

สุทินนสฺส มাত্রํ เอตทโวจ อติครุณา ปพฺพชชูปคเตน สามิปฺตุเตน สทฺธิ ตฺวํ นฺุโย เม ภนฺเต อโยโย สุทินนโตอาทิวจนํ วตฺตุ อวิสหนฺติ เวเคน ฆรํ ปวิสิตฺวา สุทินนสฺส มাত্রํ เอตทโวจ ฯ

(๒๔๓) ยคฺเชติ อาโรจนตฺเถ นิปาโต ฯ

สเจ เช สจฺจนฺติ เอตถ **เชติ** อาลปน นิปาโต ฯ เอวํ ทิ ตสฺมี ปเทเส ทาสีชนํ อาลปนฺติ ฯ ตสฺมา หมโภ ทาสี สเจ สจฺจํ ภณฺสีติ เอวเมตถ อตฺโถ ทญฺฺจพฺโพ ฯ

อภยตรํ กุฑฺทมุลนฺติ ตสฺมี กิร ปเทเส ทานปตฺนํ ฆเรสุ สาလာ โหนฺติ อาสนานิ เจตถ ปภยตฺตานิ โหนฺติ อูปกฺจापิตํ อุกกภยชฺยํ ฯ ตตถ ปพฺพชิตา ปิณฺทาย จริตฺวา นิสีทิตฺวา ภูยฺชนฺติ ฯ สเจ อิจฺจนฺติ ทานปตฺนํปิ สนฺตํ คนฺหนฺติ ฯ ตสฺมา ตมฺปิ อภยตรสฺส กุลสฺส อีทิสาย สาลาย อภยตรํ กุฑฺทมุลนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ น ทิ ปพฺพชิตา กปณฺมนฺุสฺสา วิย อสารูปฺเป จาเน นิสีทิตฺวา ภูยฺชนฺตีติ ฯ

บรรพชิตทั้งหลายย่อมไม่นั่งฉันในสถานที่ไม่สมควร เหมือนพวกมนุษย์กำพว้าจะนั่นแล.

ศัพท์ว่า **อดถิ** ที่มีอยู่ในบทว่า **อดถิ นาม ตาต** นี้ เป็นนิบาต ลงในอรรถว่า มีอยู่, และศัพท์ว่า **นาม** (ที่มีอยู่ในบทนั้น), ก็เป็นนิบาต ลงในอรรถแห่งคำถาม และในอรรถแห่งความดูหมิ่น.

อดถิ นาม ตาตาดิ เอตถ อดถิตติ วิชชฆานตเถ นามาติ ปุจจนตเถ มถณตเถ จ นิปาโต ฯ

บิดาติเตียนพระสุทินว่า ฉันขนมมุดเหมือนตีมน้ำอมฤต

จริงอยู่ ท่านกล่าวคำอธิบายนี้ไว้ว่า “(บิดาพูดกับพระสุทินผู้เป็น บุตรชายว่า) พ่อสุทินนั้ ทรัพย์ของเราก็มียูมิใช่หรือ ? พวกเราซึ่งมีเจ้าเป็นบุตรชาย ผู้มานั่งฉันขนมกุมมาสที่เก็บไว้ค้างคืนในที่เช่นนี้ จะพึงถูกประชาชนเขาตำหนิว่า เป็นผู้ไม่มีทรัพย์มีใช่หรือ ?

อนึ่ง พ่อสุทินนั้! พ่อแม่อีกยังมีชีวิตอยู่ มีใช่หรือ ? พ่อแม่ซึ่งมีเจ้าเป็นบุตรชาย ผู้มานั่งฉันขนมกุมมาสที่เก็บไว้ค้างคืนในที่เช่นนี้ จะถูกประชาชนเขาตำหนิว่า ตายแล้ว มีใช่หรือ ?

อนึ่ง พ่อสุทินนั้ พ่อสำคัญว่า สมณคุณที่เจ้าได้ เพราะอาศัยศาสนา มีอยู่ในภายในจิตใจของเจ้า ผู้ซึ่งแม้เจริฐเตบโตมาด้วยรสแห่งอาหารที่ดี ยังไม่มีความรังเกียจฉันขนมกุมมาสที่เก็บไว้ค้างคืน ซึ่งเป็นของน่าละอิดสะเอียนนี้เหมือนตีมน้ำอมฤตจะนั่น.”

ก็คฤหบดีนั้น เพราะถูกความทุกข์บีบคั้น เมื่อไม่สามารถจะพูดแต่ใจความนั้นให้บริบูรณ์ได้ จึงได้กล่าวคำเพียงเท่านั้นว่า “มีอยู่หรือพ่อสุทิน ที่พ่อจักฉันขนมกุมมาสที่เก็บไว้ค้างคืน ?”

ส่วนในคำว่า **อดถิ นาม ตาต** เป็นต้นนี้ อาจารย์ผู้คัดอักษรทั้งหลาย ย่อมกล่าวลักษณะนี้ไว้ดังนี้คือ :- เมื่อมีอรรถศัพท์อยู่ในที่ใกล้ (คืออยู่บทข้างหน้า) บัณฑิตทั้งหลายจึงได้แต่งคำอนาคตกาลนั้นไว้ดังนี้ว่า **ปริภุชชิสลลิต** ด้วยอำนาจเนื้อความที่ไม่น่าเชื่อ และไม่อาจเป็นได้.

ใจความแห่งคำอนาคตกาลนั้น มีดังนี้คือ :- ข้อว่า **อดถิ นาม ฯเปฯ ปริภุชชิสลลิต** มีความหมายว่า พ่อไม่เชื่อ ทั้งไม่พอใจซึ่งการฉันนี้ แม้ที่เห็นประจักษ์อยู่.

อิทํ ทิ วุตตํ โหติ อดถิ นุโข ตาต สฺทินน อมหากํ ฐนํ นนุ มยํ นิทฺธนาติ วตตพฺพา เยสํ โน ตวํ อีทิสเส จาเน นิสฺสิทฺวา อาภิโทสิกํ กุมมาสํ ปริภุชชิสลลิต ฯ

ตถา อดถิ นุโข ตาต สฺทินน อมหากํ ชีวิตํ นนุ มยํ มตาติ วตตพฺพา เยสํ โน ตวํ อีทิสเส จาเน นิสฺสิทฺวา อาภิโทสิกํ กุมมาสํ ปริภุชชิสลลิต ฯ

ตถา อดถิ มถเเว ตาต สฺทินน ตว อพฺภนฺตเร สาสนํ นิสฺสา ย ปฏฺฐิตุโธ สมณคฺเณ ยํ ตวํ สฺโฆชนรสสํวตฺตมโตปี อิมํ ชิคฺฉจฺเณยฺย อาภิโทสิกํ กุมมาสํ อมตมิว นิพพิกาโร ปริภุชชิสลลิตติ ฯ

โส ปน คหปติ ทุกฺขาภิตฺตุนฺตตาย เอตมตฺถํ ปริภุณฺณํ กตฺวา วตตมสฺสโกนฺโต อดถิ นาม ตาต สฺทินน อาภิโทสิกํ กุมมาสํ ปริภุชชิสลลิตติ เอตตคเมว อโวจ ฯ

(๒๔๔) อภฺขรจินตกา ปเนตถ อิมํ ลกฺขณํ วทนฺติ ฯ อนนฺกปฺปนามริสฺนตถวเสเนตํ อดถิสทฺเท อูปฺปะเท ปริชฺชชิสลลิตติ อนาคตวจนํ กตํ ฯ

ตสฺสายมตฺโถ อดถิ นาม ฯเปฯ ปริภุชชิสลลิตติ อิทํ ปจฺจกฺขมฺปิ อิทํ น สทฺทหามิ น มริสยาเมตี ฯ

สองบทว่า **ตตาย อากิโกลิโก** ความว่า ขนมกุมมาล ที่เก็บไว้ค้างคืนนี้ รูปได้มาแต่เรื้อนของคุณโยมนั้น. ปาฐะว่า **ตโตย** บ้าง. อาจารย์บางพวกสวดกันว่า **ตทาย** บ้าง. คำนั้น ไม่งาม.

หลายบทว่า **เยน สกปีตุ นิเวสน** ความว่า นิเวศน์แห่งบิดาของตน คือ แห่งบิดาของอาตมา มีอยู่ โดยสถานที่ใด พระเถระเป็นผู้ว่าง่าย จึงได้ไป (ยังนิเวศน์ นั้น) เพราะความรักในบิดานั้นเอง.

บทว่า **อธิวาเสสิ** ความว่า พระเถระถึงจะเป็นผู้ ถือบิณฑบาตเป็นวัตร อย่างเคร่งครัดก็ตาม แต่ก็ยังใฝ่ใจ ว่า ถ้าเราจักไม่รับแม้ภัตตาหารครั้งเดียวไซ้ไร, พวกญาติ เหล่านั้น ก็จักเสียใจอย่างยิ่ง จึงได้รับคำอาราธนา เพื่อ อนุเคราะห์พวกญาติ.

บทว่า **โอปุณญาเปตวา** แปลว่า สั่งให้ใส่ทา.

บทว่า **ติโรกรณีย** เป็นลัทธิมีวิภังคิตี ลงในอรรถ ตติยาวิภังคิตี, ความว่า แวดวง (กองทรัพย์นั้น) ไว้ด้วย กำแพงม่าน. อีกอย่างหนึ่ง ชนทั้งหลายยอมทำร้ายกันได้ ภายนอกด้วยกำแพงม่านนั้น เหตุนี้ กำแพงม่านนั้น จึง ชื่อว่า ติโรกรณียะ. ความก็ว่า จัจัดวงล้อมกำแพงม่าน นั้นไว้โดยรอบ.

ในสองบทว่า **เอกํ ทิรณณสุส** นี้ กหาปณะ ควร ทราบว่า เงิน.

ชายไม่สูงนัก ไม่เตี้ยนัก ขนาดปานกลาง พึงทราบ ว่า บุรุษ.

บทว่า **เตน ทิ** ความว่า เพราะเหตุที่ลูกสูทินนั้นจัก มาในวันนี้.

ศัพท์ว่า **ทิ** เป็นนิบาต ลงในอรรถลัทธิกว่าทำบทำให้ เต็ม.

อีกนัยหนึ่ง ศัพท์ว่า **เตน** แม้ นี้ เป็นนิบาตลงใน อรรถแห่งคำเชื้อเชิญนั่นเอง.

ในบทว่า **ปุพฺพณฺหสมย** นี้ ท่านมิได้กล่าวคำ เฝียดยกาลไว้ในพระบาลี แม้ก็จริง, ถึงกระนั้น ก็ควร ทราบอธิบายว่า เมื่อเขาเฝียดยกาลแล้วนั้นแล พระเถระ ก็ได้ไป.

ตตาย อากิโกลิโก ตโต ตว เคหโต อย อากิโกลิโก กุมมาลส ลทโรติ อตุโถ ๑ **ตโตย** นติปิ ปาโจ ๑ ตทายนติปิ ปจฺนติ ๑ ตํ น สฺนุทฺร ๑

เยน สกปีตุ นิเวสน นติ เยน สกสฺส ปีตุ อตฺตโน ปีตุ นิเวสนนติ อตุโถ ๑ เถโร ปีตริ เปเมเนว สุวโจ หุตฺวา อคฺมาลี ๑

อธิวาเสสิ ตติ เถโร อุกฺกุฏจปิณฺฑปาติโกปิ สฺมาโน สเจ เอกภตฺตมฺปิ น คหฺลสุสํมิ, อติวีย เนลฺ โทมนสฺส ภวิสฺสตีติ ฌาตีนํ อนุกมฺปาย อธิวาเสสิ ๑

โอปุณญาเปตวาติ อฺปฺลิสมฺปาเปตวา ๑

ติโรกรณีย นติ กรณตฺเต ภูมํ ๑ สาณฺปิภาเรน ปริกฺขิปิตฺวาติ อตุโถ ๑ อถฺวา ติโร กโรนฺติ เอเตนาติ ติโรกรณีย ๑ ตํ ปริกฺขิปิตฺวา สมนฺตโต กตฺวาติ อตุโถ ๑

เอกํ ทิรณณสุส ตติ เอตฺถ ทิรณณนฺติ กหาปโณ เวทิตฺพุโ ๑

ปุโรโส ตติ นาตีทิม นาติรสฺส มชฺฌิมฺปมาโณ เวทิตฺพุโ ๑

เตน ทิ ตติ ยสฺมา อชฺช สฺทินโน อาคมฺิสฺสติ เตน การณฺน ๑

ทิตติ ปทปฺุรณมตฺเต นิปาโต ๑

เตนา ตติ อยมฺปิ วา อฺยโยชนตฺเต นิปาโตเยว ๑

ปุพฺพณฺหสมย นติ เอตฺถ กิณฺจาปี ปาลีย กาลาโรจนํ น วุตฺตํ, อถฺโข อาโรจิตฺเยว กาลฺ อคฺมาลีติ เวทิตฺพุโ ๑

บิตามอบทรัพย์เพื่อให้พระสุทินนัสสิก

โยมบิดาของท่านสุทินน ซึ่งบอกกองทรัพย์ทั้งสอง ๒ กองว่า “พ่อสุทินน นี้ ทรัพย์มารดาของพ่อ เป็นต้น.”

บพว่า **มาตุ** ได้แก่ แห่งหญิงผู้ให้เกิด.

บพว่า **มตฺติก** ได้แก่ ทรัพย์ที่มีมาแต่ฝ่ายมารดา. อธิบายว่า ทรัพย์ส่วนนี้คุณยาได้มอบให้มารดาของเจ้าผู้ มาสู่เรือนนี้.

โยมบิดากล่าวดำหนิ (ทรัพย์เป็นสินเดิมฝ่ายหญิง) ด้วยคำว่า **อิตฺถิกาย อิตฺถิธน**. ทรัพย์ชื่อว่าอันฝ่ายหญิง ได้มา เพื่อประโยชน์แก่เครื่องจุนจรมสำหรับอาบน้ำเป็นต้น อันเป็นเครื่องใช้สอยของหญิงนั่นเอง มีประมาณเท่าไร, เจ้าจงตรวจดูปริมาณทรัพย์ฝ่ายหญิงเมื่อนั้นก่อน.

อีกอย่างหนึ่ง มีคำอธิบายว่า “พ่อสุทินน นี้ทรัพย์ มารดาของพ่อ, ก็แล ทรัพย์นั้นเป็นสินเดิมฝ่ายมารดา พ่อมิได้ให้ไว้ คือ เป็นของมารดาของเจ้า เท่านั้น.”

ในบพว่า **อิตฺถิกาย อิตฺถิธน** นี้ พึงทราบใจความ อย่างนี้ว่า ก็ ทรัพย์นี้ นั้น รวบรวมมาได้ด้วยกสิกรรม (และ) พาณิชยกรรมก็หาได้ อีกอย่างหนึ่งแล ทรัพย์ อันฝ่ายหญิงพึงได้มา ชื่อว่า **อิตฺถิธน** (ทรัพย์ฝ่ายหญิง), คือว่า ทรัพย์ฝ่ายหญิงส่วนใด อันฝ่ายหญิงผู้ไปสู่ตระกูล สามีกจากตระกูลญาติ พึงได้มาเพื่อประโยชน์แก่เครื่อง จุนจรมสำหรับอาบน้ำเป็นต้น, ทรัพย์ส่วนนั้น ก็มีประมาณ เท่านั้นก่อน.

หลายบพว่า **อณฺณ** **เปตฺติก** **อณฺณ** **ปิตามห** ความว่า ก็ทรัพย์ส่วนใด อันเป็นสินเดิมของบิดาและปู่ทั้ง หลายของพ่อ, ทรัพย์ส่วนนั้นก็เป็นส่วนอื่นต่างหาก, ที่ เขาฝังไว้ และที่ประกอบการค้าขาย ก็มีอยู่มากมายนัก.

อนึ่ง บพว่า **ปิตามห** ที่มีอยู่ในสองบพว่า **เปตฺติก** **ปิตามห** นี้ควรทราบว่าการลบบัจจัยแห่งตฺทิตเสีย. อีกอย่างหนึ่ง ปาฐะว่า **เปตตามห** ดังนี้ก็มี.

หลายบพว่า **ลพฺภา** **ตาด** **สุทินน** **หินายาวตฺติตฺวา** ความว่า พ่อสุทินน พ่อควรละเพศบรรพชิตอันสูงส่ง ซึ่งเป็นธงชัยแห่งพระอริยเจ้าเสียแล้ว กลับมาเพื่อความ เป็นคฤหัสถ์ อันเป็นเพศที่ต่ำทรามจะพึงได้ใช้สอย คือจะ

อิทํ เต ตาตาดิ เทว ปุณฺเช ทสฺเสนโต อาห ฯ

มาตุอิติ ชเนตฺติยา ฯ

(๒๔๕) **มตฺติกนฺติ** มาติโต อาคตํ ฯ อิทนฺเต มาตามหฺติยา มาตุ อิมํ เคหํ อากฺคณฺติยา ทินฺนํ ธนฺนฺติ อตฺถิ ฯ

อิตฺถิกาย อิตฺถิธนฺนฺติ ทิเพนฺโต อาห ฯ อิตฺถิกาย นาม อิตฺถิปรีโภคานฺเยว นหฺนจฺจนฺนาทินฺนํ อตฺถาย ลทฺธํ ธนํ กิตฺตํ กเวยฺย ฯ ตสฺสาปี ตาว ปริมาณํ ปสฺส ฯ

อถฺวา อิทนฺเต ตาด สุทินฺน มาตุ ธนํ ตณฺจโย มตฺติกํ น มยา ทินฺนํ ตว มาตุเยว สนฺตกนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ

ตํ ปเนตํ น กสิยา น วนฺนิชฺชาย สมภตํ อปิจฺ โช อิตฺถิกาย อิตฺถิธนํ ยํ อิตฺถิกาย ฆาตฺกฺลฺโต สามิกฺล คจฺจนฺติยา ลทฺธพฺพํ นหฺนจฺจนฺนาทินฺนํ อตฺถาย อิตฺถิธนํ ตํ ตาว เอตฺตกนฺติ เอวเมตฺถ อตฺถิ ทฏฺฐพฺโพ ฯ

อณฺณ **เปตฺติก** **อณฺณ** **ปิตามหฺนฺติ** ยํ ปน เต ปิตุ จ ปิตามหฺนญจ สนฺตํ ตํ อณฺณเยว นิหิตฺตญจ ปญฺตตฺตญจ อติวिय พฺหุ ฯ

เอตฺถ จ **ปิตามหฺนฺติ** ตฺทิตฺโลปี กตฺวา เวทิตพฺพํ ฯ **เปตตามหฺนฺติ** วา ปาโล ฯ

ลพฺภา ตาด สุทินฺน หินายาวตฺติตฺวาติ ตาด สุทินฺน อุตฺตมํ อริยทฺธชฺชํ ปพฺพชิตฺตฺลึงคํ ปหาย หินาย คิหิภาวาย อาวตฺติตฺวา ลพฺภา โภคา ภูณฺชิตฺตุ ลพฺภนฺติ ภูณฺชิตฺตุ น ตวํ ราชภีโต ปพฺพชิตฺโต

ได้เพื่อบริโภคนอกสมบัตินี้, พอกแล้วต่อราชอาณา จึงบวชก็
หามิได้ ทั้งถูกเจ้าหนี้ยกขวักขว้างก็หามิได้แล.

ก็คำว่า **ตาด** ที่มีอยู่ในบทว่า **ตาด น อุตฺสหาณี** นี้
พระสุทินนพุด (กับบิดา) เพราะความรักอาศัยเรือน หา
ใช้พุดเพราะเดชแห่งสมณะไม่.

บทว่า **น อุตฺสหาณี** แปลว่า รูปไม่อาจ.

บทว่า **น วิสหาณี** แปลว่า รูปไม่พร้อม คือ ไม่
สามารถ.

ก็คำว่า **วเทยฺยาม โข ตํ คหปติ** นี้ พระสุทินน
พุด (กับบิดา) เพราะเดชแห่งสมณะ.

บทว่า **นาติกทฺชเมยฺยาสี** ความว่า ความรักอันใด
ของคุณโยม ที่ตั้งอยู่แล้วในรูป, คุณโยม ไม่ควรตัดรอน
ความรักอันนั้นออก ด้วยอำนาจความโกรธ. มีคำอธิบาย
ว่า ถ้าว่าคุณโยมไม่พึงโกรธไซ้.

ลำดับนั้น ท่านเศรษฐี มีจิตเบิกบานด้วยนึกในใจว่า
บุตรชายเหมือนมีความประสงค์จะทำการสงเคราะห์เรา
กระมัง จึงได้พุดว่า “พุดเถิด พ่อสุทินน.”

คัมภีร์ว่า **เตนทิต** เป็นนิบาต มีรูปคล้ายวิภัตติ ลงใน
อรรถแห่งคำเชื้อเชิญ.

บทว่า **ตโตนิทานน** พึงทราบการอาเทศ ตปฺรมา
วิภัตติ อย่างนี้คือ **ตนิทานน ตเหตุก** (มีทรัพย์นั้นเป็นต้น
เรื่อง, มีทรัพย์นั้นเป็นเหตุ) เป็นโต. และในสมาสบทนั้น
ไม่มีการลบโตปัจจัย.

ภยมีราชภยเป็นต้น ที่ท่านกล่าวไว้โดยนัยมีอาทิว่า
พระราชาทรงหลาย จะไม่พึงทรงบริโภคนอกสมบัตินี้ของเราหรือ
อย่างไร ชื่อว่าภยก็ดี. อธิบายว่า จิตสะดุ้ง.

กายลั่นเทา (กิตติ) กายสะทกสะท้าน (กิตติ) เนื้อ
หัวใจป่วนปั่น (กิตติ) ของบุคคลผู้ถูกพระราชหรือโจรลง
กรรมกรรม ด้วยลั้งบังคับว่า “เองจงให้ ทรัพย์” ดังนี้ ชื่อ
ว่า ฌมภิตตตะ (ความหวาดเสียว).

ขนชูชัน คือมีปลายงอนขึ้นข้างบน ในเมื่อมีภัยเกิด
ขึ้น ชื่อว่า โลมหังสะ (ขนพองสยองเกล้า).

การรักษาอย่างกวาดขัน ทั้งภายในและภายนอก
ทั้งกลางคืนและกลางวัน ชื่อว่า อารักขา (การเฝ้า
รักษา).

น อธิบายเกติ ปลิพฺพุโธ หุตฺวาติ ฯ

ตาด น อุตฺสหาณีติ เอตถ ปน **ตาด**ติ
วจนํ เคหสิตเปเมน อาห น สมณเตเชน ฯ

น อุตฺสหาณีติ น สกโกมิ ฯ

น วิสหาณีติ นปฺปโหมมิ น สมตโณมิ ฯ

วเทยฺยาม โข ตํ คหปติติ อิทิ ปน วจนํ
สมณเตเชนาห ฯ

นาติกทฺชเมยฺยาสีติ ตํ เต มยิ เปมิ ปติภูจิติ
ตํ (๒๔๖) โภชวเสน น อติทฺชเมยฺยาสี ฯ สเจ น
กฺชเมยฺยาสีติ วุตตํ โหติ ฯ

ตโต เสฏฺฐิ ‘ปฺตโต เม สงคหํ มณฺเณ กตฺตกาไมติ
อุทฺคคจิตฺโต อาห ‘วเทหิ ตาด สุทินฺนาติ ฯ

เตนทิตติ อุโยชนตฺเถ วิภตฺติปฏิรูปโก นิปาโต ฯ

ตโตนิทานนติ ตนิทานนํ ตเหตุกนฺติ ปจจตฺตวจนสฺส
โตอาเทโส เวทิตฺตโป ฯ สมาสเ จสฺส โตโลปาภาโว ฯ

ภย วาติ กินฺติ เม โภเค เนว ราชาน
หเรยฺยุนฺติอาทินา นเยน วุตตํ ราชาทิภยํ ฯ จิตฺตฺตราโส
ติโต ฯ

ฌมภิตตตะติ ราชูหิ วา โจเรหิ วา ธนํ เทหิต
กมฺมกรรมํ การิยมาสนสฺส กายิณฺชนํ กายกมโป หทย-
มฺสจลนํ ฯ

โลมทิสติติ อุปฺปนฺเน ภเย โลมานํ หฺสนํ
อุทฺธคฺคภาโว ฯ

อารักขาติ อนฺโต จ พหิ จ รตฺติ จ ทิวา
จ อารกฺขณํ ฯ

บิดาล้างภรรยาเก่าให้ประเล้าประโลมพระสุทินน์สิก

สองบพว่า **เตนทิ วฐุ** ความว่า เศรษฐีคฤหบดี ครั้นแสดงทรัพย์แล้ว ก็ไม่สามารถจะประเล้าประโลมบุตรชาย เพื่อให้สีกด้วยตนเองได้ จึงล้าค้ำยว่า “บัดนี้ เครื่องผูก พวกผู้ชาย เช่นกับมาตุคามเป็นไม่มี” จึงได้เรียก ปุราณทุติยิกา ภรรยาของพระสุทินน์นั้นมาล้างว่า **เตนทิ วฐุ** เป็นต้น.

บพว่า **ปุราณทุติยิก** ได้แก่ หญิงคนที่สองซึ่งเป็นคนดั้งเดิม คือ หญิงคนที่สองในกาลก่อน คือในคราวที่ยังเป็นคฤหัสถ์. อธิบายว่า ได้แก่ ภรรยาผู้เคยเป็นหญิงผู้ร่วมในการเสพสุขที่อาศัยเรือนมาแล้ว.

บพว่า **เตน ทิ** ความว่า เพราะเหตุที่ไม่มีเครื่องผูก (อย่างอื่น) เช่น กับมาตุคาม.

สองบพว่า **ปาเทสุ คเหตุวา** ความว่า ภรรยาเก่า ได้จับเท้าทั้งสอง (ของท่านสุทินน์). บพว่า ปาเทสุ เป็น สัตตมวิวัตติ ลงในอรรถทุติยวิวัตติ. อีกอย่างหนึ่ง ความว่า ภรรยาเก่าได้จับพระสุทินน์นั้นที่เท้าทั้งสอง.

ถามว่า เพราะเหตุไร ภรรยาเก่า จึงได้กล่าวจะพระสุทินน์ อย่างนี้ว่า “ข้าแต่ลูกนาย นางเทพอัปสร (ผู้เป็นเหตุให้ท่านประพฤติพรหมจรรย์) เหล่านั้นชื่อเช่นไร.”

แก้วว่า เพราะได้ยินว่า ในกาลครั้งนั้น หมุ่ชนผู้ไม่รู้จักคุณแห่งบรรพชา ครั้นเห็นชัตติยกุมารบ้าง พราหมณ์ กุมารบ้าง เศรษฐีบุตรบ้าง มากมาย ซึ่งพากันละมหาสมบัติแล้วออกบวช จึงสนทนากันขึ้นว่า “เพราะเหตุไร ชัตติยกุมารเป็นต้นเหล่านั้นจึงออกบวช.” คราวนั้น ชนเหล่าอื่นก็พูดกันว่า “ชัตติยกุมารเป็นต้นเหล่านั้นออกบวช เพราะเหตุแห่งนางเทพอัปสรทั้งหลาย ผู้เป็นเทพนางกานา.” ถ้อยคำนั้น เป็นอันชนเหล่านั้นได้ให้แผ่กระจายไปแล้ว. ภรรยาเก่าของท่านสุทินน์นี้ ได้ถือเอาถ้อยคำนั้น จึงได้กล่าวอย่างนั้น.

พระเถระเมื่อจะคัดค้านถ้อยคำของภรรยาเก่า นั้น จึงได้กล่าวว่า **น โข อหิ อคินิ** เป็นต้น แปลว่า “น้องหญิง ฉันไม่ได้ประพฤติพรหมจรรย์ เพราะเหตุแห่งนางเทพอัปสรเลย.”

เตนทิ วฐุติ เสฎฐิ คหปติ ธนํ ทสเสตวา ปุตตํ อตตนา คิทธิภาวตถาย ปโลเกตุํ อสกุโกนโต มาตุคามสทิสํ ทานิ ปุริสานํ พนฺธนํ นตฺถิติ มณฺญิตฺวา ตสฺส ปุราณทุติยิกํ อามนฺเตสิ **เตนทิ วฐุติ** ๑

ปุราณทุติยิกนฺติ ปุราณํ ทุติยิกํ ปุพฺเพ คิทธิกาเล ทุติยิกํ ๑ เคหสิตฺสชฺชูปโกคสหายิกํ ภูตปุพฺพํ ภริยนฺติ อตฺถเ ๑

เตน ทิตฺติ เยน การณฺน มาตุคามสทิสํ พนฺธนํ นตฺถิ ๑

ปาเทสุ คเหตุวาติ ปาเท คเหตุวา ๑ อุปโยคตฺเถ ภูมฺมวณฺํ ๑ ปาเทสุ วา ตํ คเหตุวา ๑

กิตฺติสา นาม ตา อยุยฺปุตฺต อจฺฉรายติ กสฺมา เอมมาห ๑

ตทา กิร สมฺพหุเล ชตฺติยกุมารเวิ พฺราหมณ- กุมารเวิ เสฎฐิปุตฺเตปิ มหาสมฺปตฺติโย ปหาย ปพฺพชนฺเต ทิสฺวา ปพฺพชฺชาย คุณฺโณ อชานนฺตา กถิ สมฺภูจฺจาเปนฺติ กสฺมา เอเต ปพฺพชนฺตฺติ ๑ (๒๔๗) อถญฺเวย วทฺนฺติ เทวจฺฉรณํ เทวนาฏกานํ การณฺนาติ ๑ สฺวา กถา วิตฺถาริตา อโหสิ ๑ ตํ คเหตุวา อโย เอมมาหาติ ๑

เถโร ตํ ปฏิกฺขิปนฺโต **น โข อหิ ภคินฺติ** อาห ๑

บทว่า **สมุทาจรติ** ความว่า ย่อมเรียก คือย่อมกล่าว.

หลายบทว่า **ตตเถว มุจฉิตา ปปตา** ความว่า ภรรยาเก่าเห็นท่านสุทินนั้นเรียกตนด้วยวาทีนึ่งหญิง จึงคิดอยู่ในใจว่า “บัดนี้ ท่านสุทินนี้ ไม่ต้องการเรา, ได้ ล้ำค่าผู้เป็นภรรยาจริงๆ เหมือนเด็กหญิงผู้นอนอยู่ในห้องมารดาเดียวกันกับตน” ก็เกิดความโศกเป็นกำลัง แล้วสลบล้มลงฟูบอยู่ใน ที่ตรงนั้นนั่นเอง.

หลายบทว่า **มา โน วิหะยิตถ** ความว่า ท่านสุทินนั้น กล่าวกะโยมบิดาว่า “คุณโยม อย่าซื้บอภทรัพย์และส่ง มาตุคามมาเบียดเบียนรูปเลย, จริงอยู่ วาจานั้นทำความลำบากให้แก่พวกบรรพชิต.

มารดาขอรับรองให้พระสุทินนึ่งเพาะพืชพันธุ์ไว้

มารดาของท่านสุทินนึ่ง ได้เชื่อเชิญท่านสุทินนึ่งไว้ใน ความอภิมรณด้วย ความว่า “ถ้าเช่นนั้น” ดังนี้ ที่มีอยู่ใน บทนี้ว่า “พ่อสุทินนึ่ง ถ้าเช่นนั้น พ่อ จงให้พืชพันธุ์ไว้บ้าง. ถ้าพ่อยังยินดี จะประพฤติพรหมจรรย์ไซ้ไร, ขอพ่อจง ประพฤติ นึ่ง ปรินิพพานอยู่บนอากาศเถิด, แต่ว่า พ่อจง ให้บุตรชาย คนหนึ่งผู้จะเป็นพืชพันธุ์สำหรับดำรงสกุลของเราไว้.”

หลายบทว่า **มา โน อปุตตกั สุปเตยยั ลิจฉวโย อติหราเปสฺสุ** ความว่า มารดาของท่านสุทินนึ่งพูดว่า “เพราะเหตุที่พวกเราอยู่ในรัชสมัยแห่งเจ้าลิจฉวีผู้เป็นคณราชย์, โดยกาลล่วงลับไปแห่งบิดาของพ่อ เจ้าลิจฉวี เหล่านั้น จะสั่งให้รับทรัพย์มรดกนี้ คือทรัพย์สมบัติของ พวกเราซึ่งมีมากมายอย่างนี้อันหาบุตรมิได้ คือที่เว้นจาก บุตร ผู้จะรักษาทรัพย์ของตระกูลไว้ นำไปสู่ภายใน พระราชวังของพระองค์เสียด, ฉะนั้น เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น อย่าได้สั่งให้รับคือจงอย่าสั่งให้รับทรัพย์สมบัตินั้นไปเลย.

ถามว่า เพราะเหตุไร ท่านสุทินนึ่ง จึงได้กล่าวอย่าง นี้ว่า “คุณโยมแม่ เฉพาะเรื่องนี้แล รูปอาจทำได้ ?”

แก้ว่า ได้ยินว่า ท่านสุทินนึ่งนั้น คิดว่า “เราเท่านั้น จักเป็นเจ้าของทรัพย์มรดกของมารดาเป็นต้นเหล่านั้น, คนอื่นย่อมไม่มี, มารดาเป็นต้นแม่เหล่านั้น ก็จักตาม

สมุทาจรติ โวหริติ วหติ ฯ

ตตเถว มุจฉิตา ปปตาดิ นั ภคินีวาเทน สมุทาจรนต์ ทิสวา อนตถิโก ทานิ มยา อัย โย มั ปชาปติ สมานั อตตนา สทธี เอกมาตุกัจฉิยา สยิตทาทริกั วย มณตติติ สมุปนฺนพลวโสกา หุตวา ตลมีเยว ปเทเส มุจฉิตา ปปตา ปติตาดิ อตถเ ๑

มา โน วิหะยิตถาดิ มา อุมเท ธนั ทลเสตวา มาตุคามณจ อูโยเชตวา วิหะยิตถ วิหะเส หลา ปพฺพชิตานนฺติ ฯ

เตนทิ ตาด สุทินน พิชกมุปี เทหิติ เอตถ เตนทิติ อภิตติยั อูโยเชติ ฯ สเจ ตวั อภิตโต พุรหมจริยั จรลิจิ จร อากาเส นิสิติตวา ปรินิพพายิตา โหติ อุมหากั ปน กุลวัสพิชกั เอกั ปุตตํ เทหิ ฯ

มา โน อปุตตกั สุปเตยยั ลิจฉวโย อติหราเปสฺสนฺติ มยั ทิ ลิจฉวินั คณราชูนั รชเช วสาม, เต เต ปิตุโน อจเจเนน อิมั สุปเตยยั เอว มหนตฺ อุมหากั วิภวั อปุตตกั กุลธนรกฺขเกน ปุตเตน วิรหิตฺ อตตโน ราชนฺเตปุริ อติหราเปสฺสนฺติ ตนฺเต มา อติหราเปสฺสุ มา อติหราเปสฺสนฺติ ฯ

เอตํ โข เม อุมม สกฺกา กาทุนฺติ กสมฺมา เอวมาท ฯ

โส กิร จินฺเตลลิจิ เอเตสฺ สุปเตยยสฺส อหเมว สามิ อญโย นตถิ เตปิ มั สุปเตยยั รกฺขณตถาย นิจฺจํ อุนฺพนฺธิสฺสนฺติ เตนาหํ น ลจฺฉามิ

ผูกพันเราเป็นนิตย เพื่อต้องการให้รักษาทรัพย์มฤตก, เพราะเหตุนั้น เราจักไม่ได้เพื่อเป็นผู้มีความขวนขวายน้อย บำเพ็ญสมณธรรม, ส่วนท่านเหล่านี้ ครั้นได้บุตรชายแล้ว ก็จักงดเว้น (การตามผูกพัน เรา), ต่อแต่นั้น เราก็จักได้ บำเพ็ญสมณธรรมตามสบาย” เมื่อ (ท่าน) เล็งเห็นนัยนี้ อยู่จึงได้กล่าวอย่างนั้น.

อปโปสสุกโก สมณธมฺม กาคฺคํ ปุตฺตํ ปน ลภิตฺวา โอรสสนฺติ ตโต อหํ ยถาสฺสํ (๒๔๘) สมณธมฺมํ กริสฺสามิติ อิมํ นยํ ปสฺสนฺโต เอวมาหาติ ฯ

สตรีมีระดูหยุดก็ตั้งครรภ์

คำว่า **ปุပ္ผํ** นี้เป็นชื่อแห่งโลหิตที่เกิดขึ้นในเวลาที่มาตุคามมีระดู. จริงอยู่ ในเวลาที่มาตุคามมีระดู ต่อมมีสีแดงตั้งขึ้นในสถานต่างๆ ตั้งครรภ์ (ในมดลูก) แล้วเจริญขึ้นถึง ๗ วันก็สลายไป. โลหิตก็ไหลออก จากต่อมเลือดที่สลายไปแล้วนั้น. คำว่า **ปุပ္ผํ** นั้นเป็นชื่อแห่งโลหิตนั้น.

ปุပ္ผนฺติ อุตฺกาเล อูปฺปนฺนโลหิตสฺส นามํ ฯ มาตุคามสฺส ทิ อุตฺกาเล คพฺกปฺปติฏฺฐาณภูฏาเน โลหิตฺวณฺณา ปิพฺกา สณฺจทิตฺวา สตฺต ทิวสฺสานิ วฑฺฒิตฺวา ภิชฺชนฺติ ฯ ตโต โลหิตํ ปคฺขรฺติ ฯ ตสฺเสตํ นามํ ปุပ္ผนฺติ ฯ

อนึ่ง โลหิตนั้นเป็นของมีกำลัง ยังไหลออกอยู่มากเพียงใด, ปฏิสนธิ (ของสัตว์ผู้เกิดในครรภ์) แม้ที่บิดาให้ไว้แล้ว ก็ตั้งอยู่ไม่ได้เพียงนั้น, คือยอมไหลออกพร้อมกับโทษ (มลทินแห่งโลหิต) นั้นเอง, ก็เมื่อโทษ (มลทินแห่งโลหิต) ไหลออกแล้ว ปฏิสนธิ (ของสัตว์ผู้เกิดในครรภ์) ที่บิดาให้ไว้แล้วในวตถุ (รังไข่) ที่บริสุทธ์ ก็ตั้งขึ้นได้โดยเร็วพลัน.

ตํ ปน ยาว พลวํ โหติ พหุํ ปคฺขรฺติ ตาว ทินฺนาปิ ปฏิสนฺธิ น ติฏฺฐติ, โทเสเนว สทฺธิ ปคฺขรฺติ, โทเส ปน ปคฺขริเต สฺสุเท วตฺถุมฺหิ ทินฺนา ปฏิสนฺธิ ชิปปิ ปติฏฺฐาติ ฯ

สองบทว่า **ปุပ္ผํสา อูปฺปชฺชติ** ความว่า ต่อมเลือดเกิดขึ้นแก่ภรรยาเก่าของท่านสุทินนั้นนั้นแล้ว. พึงทราบการลบบทสังโยค พร้อมกับการลบ อ อักษร เสีย.

ปุပ္ผํสา อูปฺปชฺชติติ ปุပ္ผํ อสฺสา อูปฺปชฺชิ ฯ อการโลเปเน สทฺธิ สโยคโลโป ฯ

หลายบทว่า **ปุราณทุติยิกาย พาทาย คเหตฺวา** ความว่า ท่านพระสุทินนั้นจับภรรยาเก่าที่แขนทั้งสองนั้น.

ปุราณทุติยิกาย พาทาย คเหตฺวาติ ปุราณทุติยิกาย พาทา ตตร นํ คเหตฺวาติ อตฺโถ ฯ

สองบทว่า **อูปฺปณฺยตฺเต ลิกฺขาปเท** ความว่า เพราะปฐมปาราชิกลิกขาบทยังมีได้ทรงตั้งไว้

อูปฺปณฺยตฺเต ลิกฺขาปเทติ ปจฺมปาราชิก- ลิกฺขาปเท อฏฺฐปิเต ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติปฐมปาราชิก

เมื่อ ๒๐ พรรษา

ได้ยินว่า ในปฐมโพธิกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ภิกษุทั้งหลายได้ประคองพระเหตุภัยให้ทรงยินดีแล้วตลอด ๒๐ ปี มิได้ทำอชฌาจารย์ (ความประพฤติล่วงละเมิด)

ภควโต กิร ปจฺมโพธิยํ วิสฺติวสฺसानิ ภิกฺขุ จิตฺตํ อารารยิสฺสุ น เอวรูปี อชฺฌาจารย์มํสํ ฯ ตํ สนฺธาเยว อิทํ สุตฺตมาห ‘อารารยิสฺสุ วต เม

เห็นปานนี้ (ให้เกิดขึ้นเลย). พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายเอาอชฌมาจารย์นั้นนั่นเอง จึงตรัสพระสูตร นี้ว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมัยหนึ่ง พวกภิกษุได้ประคองจิตของเราให้ยินดีแล้วหนอ.

ครานั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อไม่ทรงเล็งเห็นอชฌมาจารย์ (ความประพฤติล่วงละเมิดเช่นนั้นของภิกษุทั้งหลาย) จึงมิได้ทรงบัญญัติปาราชิก หรือสังฆาทิเสส. แต่ได้ทรงบัญญัติกองอาบัติเล็กน้อยที่เหลือไว้เพียง ๕ กองเท่านั้น ในเพราะเรื่องนั้นๆ. เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลีเถระจึงได้กล่าวไว้ว่า เพราะสิกขาบทยังมีได้ทรงบัญญัติไว้.

บทว่า **อนาทินวทสฺสโ** ความว่า ท่านสุทินน์ เมื่อไม่เล็งเห็นข้อที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทชีโทษไว้ในบัดนี้ จึงเป็นผู้มีความสำคัญ (ในการเสพเมถุนธรรมนั้น) ว่าไม่มีโทษ. จริงอยู่ ถ้าท่านพระสุทินน์นี้พึงรู้ว่า สิ่งนี้ไม่ควรทำ หรือว่าสิ่งที่ทำนี้ย่อมเป็นไปเพื่อมุลเฉทดังนี้ไซ้ร้, กุลบุตรผู้บวชด้วยศรัทธา แม้จะถึงความสิ้นชีวิตไป อันมีกรรมนั้นเป็นเหตุก็จะไม่พึงทำ, แต่ท่านเมื่อไม่เล็งเห็นโทษในการเสพเมถุนธรรมนี้ จึงได้เป็นผู้มีความสำคัญว่า ไม่มีโทษ. เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลีเถระจึงได้กล่าวไว้ว่า เป็นผู้มีความเห็นว่า ไม่มีโทษ.

บทว่า **ปุราณทุติยิกาย** นี้ เป็นลัตตมิมิวัดติ.

บทว่า **อภิวิมฺวาเปสสิ** คือ ให้เป็นไปแล้ว.

จริงอยู่ แม้การให้เป็นไป ท่านเรียกว่า วิมฺวาปนา เพราะยังกายวิมฺวาปนาให้เคลื่อนไหว. ก็ท่านพระสุทินน์นี้ บัณฑิตพึงทราบว่าได้ทำการยังกายวิมฺวาปนา ให้เคลื่อนไหวถึง ๓ ครั้ง เพื่อความตกลงใจจะให้ตั้งครรรค์.

หลายบทว่า **สา เตน คพฺภํ คณฺหิ** ความว่า แม้ภรรยาเก่าของท่านพระสุทินน์นั้น ก็ตั้งครรรค์เพราะอชฌมาจารย์นั้นนั่นเอง หาได้ตั้งครรรค์โดยประการอื่นไม่.

เหตุที่ให้สตรีตั้งครรรค์มี ๗ อย่าง

ถามว่า ก็การตั้งครรรค์ ย่อมมิได้ แม้โดยประการอย่างอื่นหรือ ? แก้วว่า ย่อมมิได้. ถามว่า ย่อมมิได้อย่างไร ? แก้วว่า ย่อมมิได้ (เพราะเหตุ ๗ อย่างคือ) เพราะการเคล้าคลึงกาย ๑ เพราะการจับผ้า (นุ่งห่ม) ๑

ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอกํ สมยํ จิตฺตุนฺติ ฯ

อท ภควา อชฺชมาจารย์ อปฺสฺสนฺโต ปาราชิกํ สงฺฆาทิเสสํ วา น ปญฺญาเปสิ ฯ ตสฺมี ตสฺมี ปน วตฺถุสฺมี อวเสเส ปญฺจ ชุทฺทกาทตฺติกฺขนฺธเอาว ปญฺญาเปสิ ฯ เตน วุตฺตํ อปฺปญฺยตฺเต ลิกฺขาปเทติ ฯ

อนาทินวทสฺสโติ ยํ ภควา อิทานิ ลิกฺขาปทํ ปญฺญาเปนฺโต อาทินวํ ทสฺเสสฺสตี ตํ อปฺสฺสนฺโต อนวชฺชสฺสยํ หุตฺวา ฯ สเจ ทิ อยํ อิทํ น กรณียนฺติ วา มุลจฺเฉชฺชชย วา ลํวตฺตตฺติตี ชาเนยฺย, สทฺธาปพฺพชิตอ กุลปฺุตโต ตโต นิทานํ ชีวิตกฺขยํ ปาปฺมณฺโตนฺปิ น กรเยยฺย เอตถ ปน อาทินวํ (๒๔๙) อปฺสฺสนฺโต นิทฺโทสฺสยํ อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ อนาทินวทสฺสโ

ปุราณทุติยิกายาติ ภูมฺมวจนํ ฯ

อภิวิมฺวาเปสสิติ ปวตฺเตสิ ฯ

ปวตฺตนาปิ ทิ กายวิมฺวตฺตติโจปนโต วิมฺวาปนาตี วุจฺจตี ฯ ติกฺขตฺตํ อภิวิมฺวาปนํ เจส คพฺภสฺสนฺจาน- สนนฺนฺจานตฺถมกาสีตี เวทิตพฺโพ ฯ

สา เตน คพฺภํ คณฺหิติ สาปิ เตนวอชฺชมาจาเรน คพฺภํ คณฺหิ น อญฺญา ฯ

ก็ ปน อญฺญาปิ คพฺภคฺคหฺนํ โหตีตี ฯ โหตี ฯ กถํ ฯ กายสํสฺคฺเคน โฉลคฺคหฺนณ อสุจิปาเนน นาภิปรามสเนน ทสฺสเนน สทฺเทน คนฺเณ ฯ

เพราะการดื่มน้ำอสุจิ ๑ เพราะการลูบคลำสะดือ (ของสตรี) ๑
เพราะการจ้องดู (รูป) ๑ เพราะเสียง ๑ เพราะกลิ่น ๑.

จริงอยู่ สตรีทั้งหลายบางพวกเป็นผู้มีความกำหนัด
ยินดีด้วยฉันทราคะในเวลาที่มีระดู แม้เมื่อยินดีการที่
บุรุษจับมือ จับข้อมผม และการลูบคลำ อวัยวะน้อยใหญ่
(ของตน) ย่อมตั้งครรรค์ได้. การตั้งครรรค์ย่อมมีได้เพราะ
การเคล้าคลึงกาย ด้วยอาการอย่างนี้.

อนึ่ง นางภิกษุณีผู้เป็นภรรยาเก่าของพระอุททายเถระ
เอาปากอมน้ำอสุจินั้นไว้ส่วนหนึ่ง ใส่อีกส่วนหนึ่งเข้าใน
องศาตรวมกับผ้านั้นเอง. นางก็ตั้งครรรค์ได้เพราะเหตุนี้.
การตั้งครรรค์ย่อมมีได้ เพราะการจับผ้า (นุ่งห่ม) ด้วย
อาการอย่างนี้.

แม่เนื้อผู้เป็นมารดาของมิลลิ่งคดาบส ได้มายัง
สถานที่ถ่ายปัสสาวะของดาบสในเวลาที่มีระดู แล้วได้
ดื่มน้ำปัสสาวะ ซึ่งมีน้ำสมกพเจือปนอยู่. แม่เนื้อนั้นก็ตั้ง
ครรรค์ แล้วออกลูกเป็นมิลลิ่งคดาบส เพราะเหตุที่ตนดื่มน้ำ
ปัสสาวะนั้น. การตั้งครรรค์ย่อมมีได้เพราะการดื่มน้ำ
อสุจิ ด้วยอาการอย่างนี้.

อนึ่ง ท้าวสักกะทรงทราบข้อที่มารดาบิดาของ
พระสามดาบสโพธิสัตว์เสียดักขุ มีพระประสงค์จะ
ประทานบุตร (แก่ท่านทั้งสองนั้น) จึงทรงรับสั่งกะทุกุลก-
บัณฑิต (ผู้เป็นบิดาของพระสามดาบสโพธิสัตว์นั้น) ว่า
“เมถุนธรรมควรแก่ท่านทั้งสองหรือ ?” ทุกุลกบัณฑิต
ทูลว่า “อาตมภาพทั้งสอง บวชเป็นฤๅษีแล้ว ไม่มีความ
ต้องการด้วยเมถุนธรรมนั้น.” ท้าวสักกะทรงรับสั่งว่า
“ถ้าเช่นนั้น ในเวลาที่นางปาริกาตาปลินีมีระดู ท่านพึง
เอานิ้วมือลูบคลำสะดือ (ของนาง) ถัด.” ทุกุลก-
บัณฑิตนั้นได้ทำเหมือนอย่างนั้นแล้ว. นางปาริกาตาปลินี
นั้นก็ตั้งครรรค์ แล้วคลอดทารกชื่อสามดาบส เพราะเหตุที่
ลูบคลำสะดือนั้น. การตั้งครรรค์ ย่อมมีได้เพราะการ
ลูบคลำสะดือ ด้วยอาการอย่างนี้. โดยนัยนี้นั้นแล ควร
ทราบเรื่องมณฑลพิพมายนพ และเรื่องพระเจ้าจัมทปชโชต.

ถามว่า การตั้งครรรค์ย่อมมีได้เพราะการจ้องดู
(รูป) อย่างไร ? แก้วว่า สตรีบางพวกในโลกนี้ ในเวลาที่
ตนมีระดู เมื่อไม่ได้การเคล้าคลึงกับชาย จึงเข้าไปในเรือน
จ้องดูชาย ด้วยอำนาจความกำหนัดพอใจ (แล้วก็ตั้ง
ครรรค์) เหมือนนางสนมชาววัง ฉะนั้น. นางย่อมตั้ง

อิทธิโย ทิ เอกจจา อุตุสมเย ฉนฺทราครตฺตา
ปฺริสํ ทตฺถคคาทเวณฺคคาทองฺคปจฺจคฺปรามสฺนํ สาทิ-
ยนฺติโยปิ คพฺภํ คณฺหนฺติ ฯ เอวํ กายสํสฺสคฺเคน
คพฺภคฺคหณฺ โทติ ฯ

อุททายิตฺเถรสฺส ปน ปฺรฺราณทฺติยิกา ภิกฺขุณี ตํ
อสุจึ เอกเทสํ มุขเณ อคฺคฺเคลสิ เอกเทสํ โฉลเกเนว
สทฺธิ อองฺคชาเต ปกฺขิปปิ ฯ สฺวา เตเน คพฺภํ คณฺหิ ฯ
เอวํ โฉลคฺคหเณน คพฺภคฺคหณฺ โทติ ฯ

มิลลิ่งคดาบสสฺส มาตา มิตฺติ อุตุสมเย ตาปสฺสสฺ
ปสฺสวาภูจํญํ อาคนฺตวา สสมฺภวํ ปสฺสวํ ปิวิ ฯ
สฺวา เตเน คพฺภํ คณฺหิตฺวา มิลลิ่งคํ วิชายิ ฯ เอวํ
อสุจิปาเนน คพฺภคฺคหณฺ โทติ ฯ

สามสฺส ปน โพธิสฺตตฺสฺส มาตาปิตูนํ
จกฺขุปรินฺหาณี ฉตฺวา สกฺโก ปุตฺตํ ทาทฺตุกาโม
ทฺกุลกปฺนฺทิตํ อาท ‘วภูฏฺติ ตุมหากํ เมถุนธฺมมฺเถติ ฯ
อนตฺถิกา มยํ เอเตเน อิลิปฺพพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺมฺหาติ ฯ
เตเนหิ อิมิสฺสา อุตุสมเย อองฺคฺกุเจเน นาภี ปฺรฺรามเสยฺยาถาติ ฯ
โส ตถา อกาลิ ฯ (๒๕๐) สฺวา เตเน คพฺภํ คณฺหิตฺวา
สามตาปสฺสทาร์กํ วิชายิ ฯ เอวํ นาภิปฺรฺรามสเนน
คพฺภคฺคหณฺ โทติ ฯ เอเตเนว นเยเน มณฺทพฺยสฺส จ
จณฺทปฺปชฺชโชตสฺส จ วตฺถุ เวทิตฺพฺพํ ฯ

กถํ ทสฺสเนน โทตฺติติ อีเอกจจา อิตฺถิ อุตุสมเย
ปฺริสสํสคํ อลภฺมานา ฉนฺทราควเสเน อนฺตคฺเคทคา
ปฺริสํ อุปนิชฺฌายติ ราโชโรธา วิย ฯ สฺวา เตเน
คพฺภํ คณฺหาติ ฯ เอวํ รูปทสฺสเนน คพฺภคฺคหณฺ
โทติ ฯ

ครรรค์ เพราะการจ้องดูชายนั้น. การตั้งครรรค์ย่อมมิได้ เพราะการจ้องดูรูป ด้วยอาการอย่างนี้.

อนึ่ง บรรดานกยางทั้งหลายชื่อว่านกยางตัวผู้ย่อมไม่มี. นางนกยางเหล่านั้นในเวลาที่ดินมีระดู ครั้นได้ฟังเสียงเมฆ (คำราม) แล้วย่อมตั้งครรรค์. ถึงแม่ไก่ทั้งหลายจะมากตัวก็ตาม ในกาลบางครั้ง ครั้นได้ฟังเสียงไก่ผู้ตัวเดียว (ขัน) ก็ย่อมตั้งครรรค์ได้. ถึงแม่โคทั้งหลาย ครั้นได้ฟังเสียงโคอุสุภะ (โคตัวผู้) แล้ว ก็ย่อมตั้งครรรค์เหมือนอย่างนั้น. การตั้งครรรค์ย่อมมิได้เพราะเสียง ด้วยอาการอย่างนี้. อนึ่ง แม่โคทั้งหลายนั่นเอง ในกาลบางครั้ง ย่อมตั้งครรรค์ได้เพราะกลิ่นของโคตัวผู้. การตั้งครรรค์ย่อมมิได้เพราะกลิ่น ด้วยอาการอย่างนี้.

ส่วนในเรื่องนี้ ภรรยาเก่าของท่านพระสุทินนนี้ ย่อมตั้งครรรค์เพราะอชฌมาจาร.

ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงหมายเอาตรัสไว้ว่า “มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน ๑ มารดามีระดู ๑ สัตว์ผู้เกิดในครรรค์ปรากฏ ๑, เพราะความประจวบพร้อมแห่งปัจจัย ๓ ประการอย่างนี้ ความก้าวลงแห่งสัตว์ผู้เกิดในครรรค์จึงมิได้”.

เทพเจ้าประกาศความชั่วของพระสุทินน

หลายบทว่า ภูมมา เทวา สททมนุสสาเวสุ ความว่า ชื่อว่า ความลับของชนผู้กระทำความชั่ว ย่อมไม่มีในโลก, จริงอยู่ ตนของชนผู้กระทำความชั่วนั้น ย่อมรู้ความชั่ว (ที่ตนทำ) นั้น ก่อนกว่าคนอื่นทั้งหมด, ต่อจากนั้น อารักขเทพเจ้าทั้งหลายย่อมรู้, ภายหลังต่อมาเทพเจ้าแม่เหล่าอื่น ผู้รู้จักของบุคคลอื่น ก็ย่อมรู้, เพราะเหตุนี้ ภูมมเทพเจ้าทั้งหลาย ผู้อาศัยอยู่ในไพรสณฑ์ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นผู้รู้จักของบุคคลอื่น พบเห็นอชฌมาจารย่นนั้นของท่านพระสุทินนนั้น ก็ได้กระจายเสียงให้บันลือลั่นไป คือได้เปล่งเสียงออก โดยอาการที่เทพเจ้าแม่เหล่าอื่นจะได้ยิน

ถามว่า ได้ยินว่า อย่างไร ? แก้วว่า ได้ยินดังนี้ ท่านผู้เจริญ โอ ภิกษุสงฆ์ไม่มีเสียด ทาโทษมิได้, (แต่) พระสุทินนกลับทบุตร ก่อเสียดขึ้นแล้ว ก่อโทษขึ้นแล้ว.

พลาภาสุ ปน ปุริโส นาม นตฺถิ ฯ ตา อุตฺสมเย เมฆสทฺทํ สุตฺวา คพฺภํ คณฺหนฺติ ฯ กุกฺกุฏีโยปี กทาจิ เอกสฺส กุกฺกุฏสฺส สทฺทํ สุตฺวา พหุกาปี คพฺภํ คณฺหนฺติ ฯ ตถา คาวี อุสภสฺส ฯ เอวํ สทฺเทน คพฺภคฺคหณฺ โหติ ฯ คาวีเยว จ กทาจิ อุสภคฺคเณน คพฺภํ คณฺหนฺติ ฯ เอวํ คณฺเณน คพฺภคฺคหณฺ โหติ ฯ

อิธ ปนายํ อชฌมาจาเรน คพฺภํ คณฺธิ ฯ

ยํ สนฺธาย วุตฺตํ มาตาปีโตร จ สนฺนิปตฺตา โหนฺติ มาตา จ อุตฺถิ โหติ คณฺธพฺโพ จ ปจฺจุปฺภุจฺโติ โหติ เอวํ ติณฺณํ สนฺนิปตา คพฺภสฺสวาทกฺกนฺติ โหตฺติ ฯ

ภูมมา เทวา สททมนุสสาเวสุ นตฺถิ โลเก รโห นาม ปายกมฺมํ ปกุพฺพโต สพฺพปจฺมํ ทิสฺส ตํ ปาปี อตฺตา ชานาติ ตโต อารกฺขเทวตา อถญฺญาปี ปรจิตฺตวิทฺฐินิโย เทวตา, ตสฺมาสฺส ปรจิตฺตวิทฺฐุ สกถวนสณฺทสนฺนิสฺสิตา ภูมมา เทวา ตํ อชฌมาจารํ ทิสฺวา สททมนุสสาเวสุ ยถา อญฺเฌปี เทวา สุณฺนฺติ ตถา นิจฺฉาเรสุ ฯ

กินฺติ ฯ นีรพฺพุโท วต โภ ฯ เปฯ อาทินโว อุปฺปาทีโตติ ฯ ตสฺสโต โเวรณฺชกณฺเฑ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺโพ ฯ

ใจความแห่งคำ่ว่า ไม่มีเสียดเป็นต้นนั้น บัณฑิตพึงทราบ โดยนัยดั่งที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้วในเวรัญชกัณฑ์นั้นแล.

อนึ่ง ในคำว่า **ภุมมานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา จาตุมฺมหาราชาติ** นี้ พึงทราบลำดับดั่งนี้ว่า อากาสัญญ-เทพเจ้าทั้งหลายได้สดับเสียงเหล่าภุมมเทพเจ้าแล้ว, เทพเจ้าชั้นจาตุมหาราชทั้งหลาย ได้สดับเสียงเหล่าอากาสัญญ-เทพเจ้าแล้ว ดั่งนี้เป็นต้น.

บทว่า **พฺรหฺมกายิกา** ความว่า พรหมแม่ทั้งหมด ยกเว้นเหล่าอัสถุญญิสต์ว์และเหล่าอรูปาวจรลัตว์เสีย พึงทราบว่าได้สดับแล้ว และครั้นได้สดับแล้ว ก็ได้กระจายเสียงให้บันลือลั่นแล้ว.

หลายบทว่า **อิติ น เต น ขณฺเณ** ความว่า ชั่วขณะเดียวแห่งอัชฌมาจารของท่านพระสุทินนั้นนั้น ด้วยอาการอย่างนี้.

สองบทว่า **เต น มุหฺตฺเตน** ความว่า ชั่วครู่เดียวแห่งอัชฌมาจารนั่นเอง.

สองบทว่า **ยว พฺรหฺมโลกา** ความว่า (เสียงได้กระฉ่อนขึ้นไปแล้ว) จนถึงพรหมโลกชั้นอกนิฏฐะ.

บทว่า **อพฺกุคฺคณฺณิ** แปลว่า ได้กระฉ่อนขึ้นไปแล้ว คือได้ตั้งขึ้นแล้ว. ความก็ว่า ได้มีเสียงระเบ็งแซ่เป็นอันเดียวกันแล้ว.

บุตรชายของท่านพระสุทินมีชื่อว่าพิชกะ

สองบทว่า **ปฺตฺตํ วิชายิ** ความว่า ภรรยาเก่าของท่านพระสุทิน ได้ให้ปัจฉิมภวีกัสต์ว์ ผู้เช่นกับพิมพ์ทองเกิดแล้ว.

หลายบทว่า **พิชโกติ นามํ อภิสุ** ความว่า พวกสหายของท่านพระสุทินไม่ยอมให้ตั้งชื่อเป็นอย่างอื่น คือได้พากันตั้งชื่อว่า “พิชกะ” (เจ้า พิชก) โดยลงความเห็นกันว่า “ทารกนั้นจงมีชื่อว่า “เจ้าพิชก” เท่านั้น, เพราะเหตุแห่งคำที่ย่าได้กล่าวขอไว้ว่า “พอจงให้พิชพันธุไว้บ้าง” ดั่งนี้ ปรากฏชัดแล้ว. พวกสหายก็ได้ตั้งชื่อให้แก่มารดาบิดาแห่งพิชกทารกนั้น ด้วยอำนาจชื่อบุตรชายเหมือนกัน.

คำว่า **เต อปเร น สมเยน** นี้ท่านกล่าวหมายเอา เจ้าพิชกและมารดาของเจ้าพิชก.

(๒๕๑) **ภุมมานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา จาตุมฺมหาราชาติ** เอตถ ปน ภุมมานํ เทวานํ สทฺทํ อากาสัญญเทวตา อสฺโสสุ อากาสัญญานํ จาตุมฺมหาราชาติ อยมนุกฺกโม เวทิตพฺโพ ฯ

พฺรหฺมกายิกา อสฺถณฺณิสฺตฺเต จ อรูปาวจเร จ จเปตฺวา สพฺเพปิ พฺรหฺมาโน อสฺโสสุ สุตฺวา จ สทฺทมณฺุสฺสาเวสุณฺติ เวทิตพฺพา ฯ

อิติ น เต น ขณฺเณ เหวํ เต น สุทินฺนสฺส อชฺชมาจารกฺขณฺน ฯ

เต น มุหฺตฺเตน อชฺชมาจารมุหฺตฺเตเนว ฯ

ยว พฺรหฺมโลกา ยว อกนิฏฺฐพฺรหฺมโลกา ฯ

อพฺกุคฺคณฺณิ อภิอฺกุคฺคณฺณิ อพฺกุญฺจาลิ ฯ เอก-โกลาหลมโหสิติ อตฺถเ อ ฯ

ปฺตฺตํ วิชายิ สุวณฺณพิมฺพลทิสํ ปจฺฉิมภวีกสฺตฺตํ ชเนลิ ฯ

พิชโกติ นามํ อภิสุ น อณฺณํ นาม กาคฺคฺมทํสุ พิชกมฺปิ เทหิติ ปิตามหิยา วุตฺตภาวสฺส ปากฺกุตฺตา พิชโกเตวสฺส นามํ โหตุติ พิชโกติ นามมกฺสุ ฯ ปุตฺตสฺส นามวเสเนว มาตาปิตูนฺปิสฺส นามมกฺสุ ฯ

เต อปเร น สมเยน นาม พิชกณฺจ พิชกมาตฺรณฺจ สนฺธาย วุตฺตํ ฯ

มารดาและพี่ชकारกบวชแล้วได้สำเร็จพระอรหัต

ได้ยินว่า ในเวลาที่พี่ชकारมีอายุได้ ๗-๘ ขวบ มารดาของเธอได้บวชในสำนักนางภิกษุณี และพี่ชकारก็นั้นก็ได้บวชอยู่ในสำนักของภิกษุ ได้อาศัยเพ็ญพรหมจารีผู้เป็นกัลยาณมิตร ก็ได้ดำรงอยู่ในพระอรหัตแล้ว. เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลีเถระ จึงได้กล่าวไว้ว่า เขาทั้งสองได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ได้ทำให้แจ้งซึ่งพระอรหัตแล้ว. บรรพชาของมารดาและบุตร ได้มีผลแล้วด้วยประการฉะนี้.

ท่านพระสุทินนเดือดร้อนใจเพราะประพฤติชั่วหยาบ

ส่วนบิดาของพี่ชकारนั้น ถูกความวิปฏิสารครอบงำอยู่. เพราะเหตุนั้น ท่านพระอุบาลีเถระจึงได้กล่าวคำว่า “**อทโย อายสมโต สุทินนสสอหุเทว กุกุกัจ**” ดังนี้เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อหุเทว** แปลว่า ได้มีแล้วนั้นเทียว. **ท** อักษรทำการเชื่อมบท. ความว่า ได้มีแล้วนั้นเทียว.

ความตามเดือดร้อนในภายหลัง อันมีอชฌมาจารย์เป็นเหตุ ชื่อว่า ความรำคาญ. แม้คำว่า วิปฏิสาร ก็เป็นชื่อแห่งความตามเดือดร้อนในภายหลัง นั้นนั่นเอง.

จริงอยู่ ความตามเดือดร้อนในภายหลังนั้น ท่านเรียกว่า กุกุกัจจะ (ความรำคาญ โดยความเป็นกิริยาที่บังเกิดพึงเกลียด เพราะความเป็นกรรมอันผู้รู้ทั้งหลายไม่พึงทำ, ท่านเรียกว่า วิปฏิสาร (ความเดือดร้อน) โดยเป็นความระลึกผิดรูปไป เพราะอาศัยอชฌมาจารย์นั้น เพราะไม่สามารถจะห้าม อชฌมาจารย์ที่ตนทำแล้วได้.

หลายบทว่า **อลาภา วต เม** ความว่า ไม่ใช่ลาภของเราหนอ. มีอธิบายว่า ชื่อนี้ชื่อว่า ความไม่ได้คุณทั้งหลาย มีมานเป็นต้นเหล่านั้น ไม่ใช่ลาภของเรา ทั้งไม่ใช่ลาภของผู้อื่น.

หลายบทว่า **น วต เม ลาภา** ความว่า คุณคือบรรพชา ธรรมคัมภ์ และการสมาทานสิกขาแม่เหล่าใด ที่เราได้เฉพาะแล้ว, คุณคือบรรพชาเป็นต้นแม่เหล่านั้น ชื่อ

พี่ชकारส กิร สดตฎฐวสุสกาเล ตลส มาตา ภิกษุณีสุ โส จ ภิกษุสุ ปพพชิตวา กลยามมิตเต อุนิสสาย อรหตเต ปตัญญุทิสสุ ฯ เตน วุตต อโห อคารสมา อนคาริยํ ปพพชิตวา อรหตตํ สจจกํสูติ ฯ เอว มาตาปุตตานํ ปพพชชา สผลา อโหสิ ฯ

ปีตา ปนสส วิปฏิสารากัญโตะ วิหาลิ ฯ เตน วุตตํ อถโย อายสมโต สุทินนสส อหุเทว กุกุกัจจุนติ-อาทิ ฯ

ตตถ **อหุเทวาติ** อหุเอว ฯ ทกาโร ปทสนธิกรโร ฯ อโหสิเอวาติ อตโต ฯ

กุกุกัจจุนติ อชฌมาจารย์เหตุโก ปจจानุตตาโป ฯ (๒๕๒) วิปฏิสารโระตีปี ตลเสว นามํ ฯ

โส ทิ วิญญูทิจิ อกตตพพตาย กุจฉิตกิริยาภาวโต กุกุกัจจํ กตํ อชฌมาจารย์ นีวตเตตฺตํ อสมตถตตาย ตํ ปฏิจจ วิรูปสรณภาวโต วิปฏิสารโระตี วุจจติ ฯ

อลาภา วต เมติ มยหํ วต อลาภา ฯ เย ฆานาทินิ คุณานํ อลาภา นาม เต มยหํ น อถยสสุตาติ อธิปโปโย ฯ

น วต เม ลาภาติ เยปิ เม ปฏิลทฐา ปพพชชาสรณคัมภ์สิกขาสมาทานคุณา เตปี เนว มยหํ ลาภา อชฌมาจารย์มลินตตา ฯ

ว่าไม่ใช่ลามกของเราเลย เพราะมีอัชฌาจารย์เคঁร่ำหมอง.

หลายบทว่า **ทูลลทฺธํ วต เม** ความว่า พระศาสดานี้แม่ที่เราได้แล้ว ก็ชื่อว่าเราได้ชั่ว.

หลายบทว่า **น วต เม สุลทฺธํ** ความว่า พระศาสดานี้ เราได้ไม่ดี เหมือนอย่างกัลบุตรเหล่าอื่นเขาได้กันหนอ. เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุเรอบวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้ ยังไม่ สามารถจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิไว้ได้ จนตลอดชีวิตแล.

บทว่า **พฺรหฺมจฺริยํ** ได้แก่ มรรคพรหมจรรย์ที่ท่านสงเคราะห์ด้วยไตรสิกขา.

สองบทว่า **กิสฺส อโหสิ** ความว่า ท่านพระสุทินนั้นเมื่อไม่สามารถจะเคี้ยวกินหรือฉันอาหาร จึงได้เป็นผู้ชুবผอม คือมีเนื้อและโลหิตน้อย.

บทว่า **อุปฺปญฺหุปรฺปนฺนทุกฺชาโต** ได้แก่ ความเป็นผู้มีผิวเหลืองๆ เกิดขึ้น คือเป็นผู้มีส่วนเปรียบดุจใบไม้เหลือง.

บทว่า **ธมนิสฺสจฺตคฺคโต** ได้แก่ ผู้มีตัวสะพรั่งด้วยแถวเส้นเอ็นนั่นเอง เพราะความเป็นผู้มีเนื้อและโลหิตสิ้นไป.

บทว่า **อนฺโตมฺโน** ได้แก่ ผู้มีความคิดตั้งอยู่ภายในนั่นเอง (ผู้มีเรื่องในใจ) ด้วยอำนาจความระทมถึง. อนึ่งสัตว์โลกแม้ทั้งหมด ชื่อว่าเป็นผู้มีใจ อยู่ในภายในนั่นเอง (คิดอยู่แต่ในใจ) ด้วยอำนาจความเป็นไปอาศัยหทัยวัตถุ.

บทว่า **สินฺมโน** ได้แก่ ผู้ทอดทิ้งธุระ คือผู้ไม่มีความชวนชวายนในอุเทศ ปริจฺจฉา กรรณฐาน อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา และการบำเพ็ญวัตร และระเบียบวัตร. ชื่อว่า ผู้มีใจหดหู่ เพราะอรรถว่า ใจของผู้นั้นหดหู่ คืองอกลับ ด้วยอำนาจความเกียจคร้านโดยแท้ทีเดียว.

บทว่า **ทุกฺขี** ได้แก่ ผู้มีทุกข์ เพราะทุกข์ทางใจ.

บทว่า **ทุมฺมโน** ได้แก่ ผู้มีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว หรือผู้มีใจผิดรูป เพราะความเป็นผู้ถูกโทมนัสครอบงำ.

บทว่า **ปชฺฌายี** ความว่า ท่านพระสุทินนั้นคิดถึงความชั่วที่ตนทำแล้วนั้นๆ ด้วยอำนาจความเดือดร้อน (ชบเซา) ดุจลาตัวที่เขาคัดออกจากภาระแล้ว (ชบเซาอยู่) ฉะนั้น.

ทูลลทฺธํ วต เมติ อิทิ สาสนํ ลทฺธมฺปิ เม ทูลลทฺธํ ฯ

น วต เม สุลทฺธนฺติ ยถา อณฺเณสํ กุลปฺตฺตานํ เอวํ น วต เม สุลทฺธํ ฯ กสฺมา ฯ โยหิ เอวํ สฺวากฺขาเต ธมฺมวินยฺเย ฯ เปฯ พฺรหฺมจฺริยํ จริตฺนฺติ ฯ

พฺรหฺมจฺริยนฺติ ลิกฺขาทตฺตยสฺงคฺทิตํ มคฺคพฺรหฺมจฺริยํ ฯ

กิสฺส อโหสิติ ชาทิตุํ วา ภูณฺชิตฺตุํ วา อสฺกโกณฺโต ตนุโก อโหสิ อปฺปมฺลโลทิตฺโต ฯ

อุปฺปญฺหุปรฺปนฺนทุกฺชาโตติ สฺมชฺชาตฺตฺตฺปนฺนทุกฺชา- ภาโว ปฺนญฺหุปรฺปฺลาสฺสปฏิภาโค ฯ

ธมนิสฺสจฺตคฺคโตติ ปฺริยาทินฺนมฺลโลทิตฺตฺตา ลีราชาเลเนว สฺนฺถริตคฺคโต ฯ

อนฺโตมฺโนติ อนฺุโสจฺนวเสณ อพฺกนฺตเรเวว จิตฺจิตฺโต ฯ ททฺยวตฺถุํ นิสฺสาย วตฺตนฺวเสณ ปน สฺพเพปิ อนฺโตมฺนาเยว ฯ

สินฺมโนติ อุทเทเส ปฺริจฺจฉาย กมฺมฏฺฐาเน อธิศีเล อธิจิตฺเต อธิปญฺณาย วตฺตปฺปฏิวตฺตปฺปฺรเณ จ นิกฺขิตฺตฺตฺรูโร อวิปฺพาริโก ฯ อณฺณทตฺถุํ โกสฺชชวเสเนว ลินฺ สงฺกฺภูติ มโน อสฺสาติ ลินฺมโน ฯ

ทุกฺขีติ เจโตทุกฺเขณ ทุกฺขี ฯ

ทุมฺมโนติ โทเสณ ทฺฏฺจฺมโน วิรูปฺมโน วา โทมนสฺสาภิกฺกตฺตตาย ฯ

(๒๕๓) **ปชฺฌายี**ติ วิปฺปฏิสฺสารวเสณ วหฺจฺฉินฺโน รีย คทฺรโก ตตฺตํ จินฺตยิ ฯ

พวกภิกษุสหายถามท่านพระสุทินถึงความชอบผม

สองบพว่า สหายกา ภิกขุ ความว่า ภิกษุทั้งหลาย ผู้ถามถึงความผาสุก ที่เป็นผู้ค้ำคูณเคยของท่านพระสุทิน เห็นพระสุทินนั้นเป็นผู้เป็นแล้วอย่างนั้น ซึ่งปล่อยให้วันคืน ผ่านไปอยู่ ด้วยธรรมเป็นเครื่องเน้นซ้ำ คือการคลุกคลีอยู่ ด้วยหมู่ จึงได้กล่าวคำนี้กะท่านพระสุทินนั้น.

บพว่า ปินินทริโย ความว่า ผู้มีอินทรีย์มีจักขุ เป็นต้นเต็มเปี่ยม เพราะโอกาสซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งประสาท สมบูรณ์.

ศัพท์ว่า ทานี ที่มีอยู่ในคำว่า โสทานิ ตฺวํ นี้ เป็น นินาท. ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า โส ปน ตฺวํ ที่แปลว่า ก็ คุณนั้น (ดูชอบผม).

หลายบพว่า กจฺฉิ โน ตฺวํ คือ กจฺฉิ นุ ตฺวํ ที่ แปลว่า คุณ (จะไม่ยินดีประพตติพรหมจรรย์) หรือหนอ ?

บพว่า อนภฺริโต แปลว่า ผู้มีความกระสัน, อธิบายว่า ผู้ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์.

เพราะเหตุนี้ ท่านพระสุทินเมื่อจะคัดค้านความ ไม่ยินดีนั้นนั้นแล จึงกล่าวว่า อาวุโสทั้งหลาย ความจริง ไม่ใช่ผมจะไม่ยินดี (ประพตติพรหมจรรย์). อธิบายว่า ก็ผมยินดีทีเดียวในการเจริญกุศลธรรมอันยิ่ง.

หลายบพว่า อตฺถิ เม ปาปกมฺมํ กตฺ ความว่า บาปกรรมอย่างหนึ่ง ที่ผมทำไว้ มีอยู่ คือผมได้รับอยู่ ได้แก่มิปรากฏแก่ผมอยู่เป็นนิตยกาล ดุจมีอยู่เฉพาะหน้า ฉะนั้น.

ถัดจากนั้น ท่านพระสุทิน เมื่อจะประกาศ (เปิด เผย) บาปกรรมที่ตนทำแล้วนั้น (แก่เหล่าภิกษุสหาย) จึง ได้กล่าวคำเป็นต้นว่า ปุราณทุติยกาย ดังนี้.

พวกภิกษุสหายเห็นด้วยว่ากรรมนั้น ให้เกิดความรำคาญได้

หลายบพว่า อลํ ทิ เต อาวุโส สุทินน กุกฺกจฺจา ย ความว่า อาวุโสสุทินน บาปกรรมนั้นของ คุณ พอที่คือสามารถจะให้คุณรำคาญได้. มีคำอธิบายว่า

สหายกา ภิกขุติ ตํ เอวํภูตํ คณสงฺคณิกายปญฺเณ วิตฺตนาเมนุตํ ทิสฺวา ยสฺส วิสฺสาสิกา กถาผาสุกา ภิกขุ เต นํ เอตทโวจฺ ๑

ปินินทริโยติ ปสาทปฺปติฏฺฐาโนกาสฺส สมนฺุณฺณตฺตา ปริปนฺณณฺกฺขาทิตฺนทฺริโย ๑

โส ทานี ตฺวนฺติ เอตถ ทานีติ นิปาโต ๑
โส ปน ตฺวนฺติ วุตฺตํ โหติ ๑

กจฺฉิ โน ตฺวนฺติ กจฺฉิ นุ ตฺวํ ๑

อนภฺริโตติ อุกฺกณฺจฺโต คิทธิกาวิ ปฏฺจยมาโนติ อตฺโถ ๑

ตสฺมา ตเมว อนภฺริตี ปฏฺกฺขิปฺนฺโต อาห น โย อหํ อาวุโส อนภฺริโตติ ๑ อธิกฺุสลาณํ ปน ธมฺมานํ ภาวนา ย อภฺริโตวาหนฺติ ๑

อตฺถิ เม ปาปกมฺมํ กตฺนฺติ มยา กตํ เอกํ ปาปกมฺมํ อตฺถิ อฺุปลพฺภติ ลํวิชฺชติ นิจฺจกาลํ อภิมฺขํ วิย เม ติฏฺฐติ ๑

อล นํ ปกาเสนฺโต ปุราณทุติยกายาติอาทิมาท ๑

อลํ ทิ เต อาวุโส สุทินน กุกฺกจฺจา ยาทิ อาวุโส สุทินน ตฺยเหตุํ ปาปกมฺมํ อลํ สมตฺถํ กุกฺกจฺจา ย ๑ ปฏฺิพลํ กุกฺกจฺจมุปฺปาเทตฺนฺติ วุตฺตํ

เป็นของสามารถจะให้เกิดความรำคาญได้.

ในคำว่า **ยํ ตวํ** เป็นต้น พึงทราบการเชื่อมความ
ตั้งนี้ว่า คุณจักไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ เพราะ
ความชั่วใด, ความชั่วนั้นของคุณพอที่จะให้คุณรำคาญได้.

ต่อจากนั้น เหล่าภิกษุสหาย เมื่อจะพรั้าสอน
พระสุทินนั้น จึงได้กล่าวคำเป็นต้นว่า **นनु อาวุโส
ภควตา** ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น ศัพท์ว่า **นनु** เป็นนิบาต ลงใน
อรรถอนุมติ และตำหนิ.

บทว่า **อเนกปริยาเยน** แปลว่า โดยเหตุมิใช่ออย่าง
เดียว.

บทว่า **วิราคยา** แปลว่า เพื่อกายความกำหนด.

สองบทว่า **โน สรคคยา** ความว่า ไม่ใช่เพื่อความ
กำหนดด้วยระคะ. อธิบายว่า จริ่งอยู่ ธรรมอันพระผู้มี
พระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว เพื่อประโยชน์แห่งการคลาย
ความกำหนดนั้นว่า “สัตว์ทั้งหลายได้สดับธรรมของเรานี้
แล้วจักคลายความกำหนด คือจักไม่ยินดีในภพและภค
สมบัติทั้งปวง.” ในบททั้งปวง ก็มีนัยนั้น.

ก็คำว่า **วิสโยคาคิ** กิเลเสหิ **วิสยฺชชนตถาย** นี้
ที่มีอยู่ใน บทว่า **วิสโยคาย** เป็นต้นนี้ เป็นเพียงการ
กล่าวโดยนัยทางอ้อม.

บทว่า **วิสโยคาย** ความว่า เพื่อปราศจากความ
ประกอบด้วยกิเลสทั้งหลาย.

สองบทว่า **โน สโยคคยา** ความว่า ไม่ใช่เพื่อความ
ประกอบ (ด้วยกิเลสทั้งหลาย).

บทว่า **อนุปาทนายน** ความว่า เพื่อความไม่ถื่อมั่น.

สองบทว่า **โน สอุปาทนายน** ความว่า ไม่ใช่เพื่อ
ความยึดมั่น.

หลายบทว่า **ตตถ นาม ตวํ** ความว่า เมื่อธรรม
ชื่อนั้น (อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว เพื่อคลาย
ความกำหนด) คุณ (ยังจักคิดเพื่อความกำหนดอีกหรือ?).

สองบทว่า **สรคคยา เจเตสฺสตี** ความว่า คุณยัง
จักคิด คือยังจักดำริ เพื่อเมถุนธรรม อันเป็นไปอยู่พร้อม
ด้วยกำหนดหรือ ?. อธิบายว่าคุณจักยังพยายามเพื่อ
ต้องการเมถุนธรรมนั้นหรือ ?. ในบททั้งปวงก็มีนัยนั้น.

โหติ ฯ

ยํ ตวณฺติอาทิมหิ เยน ปาเปณ ตวํ นาสกฺกิสฺสลิ
พรหมจริยํ จริตุํ ตํ เต ปาปํ อลํ กุกฺกัจจายาติ
เอวํ สมฺพนโร เวทิตฺตโป ฯ

อถ นํ อนุสาสนฺตา ‘นनु อาวุโส ภควตาติ-
อาทิมาสฺสุ ฯ

ตตถ นนฺนุติ อนฺนุมติครหฺตเถ นิปาโต ฯ

อเนกปริยาเยนาติ อเนกการณเณน ฯ

วิราคคยาติ วิราคตถาย ฯ

โน สรคคคยาติ โน ราเคน รณฺชชนตถาย ฯ
(๒๕๔) ภควตา หิ อิมํ เม ฐมฺมํ สุตฺวา สตฺตา
สพฺพภวโกเคสุ วิรชชิสฺสนฺติ โน รณฺชชิสฺสนฺตีติ
เอตทตถาย ฐมฺโม เทลิตฺติ อธิปฺปาโย ฯ เอส
นโย สพฺพปเทสฺสุ ฯ

อิทํ ปเนตถ ปริยาเยวณฺนตฺตํ ฯ

วิสโยคคยาติ กิเลเสหิ วิสยฺชชชนตถาย ฯ

โน สโยคคคยาติ น สยฺชชชนตถาย ฯ

อนุปาทนาคคยาติ อคฺคหณตถาย ฯ

โน สอุปาทนาคคยาติ น สงฺคหณตถาย ฯ

ตตถ นาม ตวณฺติ ตสฺมี นาม ตวํ ฯ

สรคคคยา เจเตสฺสตีติ สห ราเคน วตฺตมานาย
เมถุนธมฺมาย เจเตสฺสตี กปฺเปสฺสตี ฯ เอตทตฺถํ
วายมิลฺลสฺสตี อตฺถโถ ฯ เอส นโย สพฺพตฺถ ฯ

อรรถาธิบายชื่อพระนิพพาน ๙ บท

***พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบททั้ง ๙ บทมีบทว่า
 ราควิราคะ เป็นต้นซ้ำอีก ทรงหมายเอาพระนิพพาน คือ
 โลกุตระธรรมซึ่งมีพิษอันถอนขึ้นแล้วนั้นแล. เพราะฉะนั้น
 แม้เมื่อพระองค์ตรัสว่า เพื่อธรรมเป็นที่ล้ารอกโรคะก็ติ
 เพื่อธรรมเป็นที่สร้างเมาก็ติ พึงเห็นเนื้อความอย่างนี้
 เท่านั้นว่า “เพื่อประโยชน์แก่พระนิพพาน”.

จริงอยู่ พระนิพพานตรัสเรียกว่า “ธรรมเป็นที่
 ล้ารอกโรคะ” เพราะโรคะมาถึง คือปรารถนาคือ
 อาศัยพระนิพพานนั้น ย่อมล้ารอกออกไป คือไม่มี.

อนึ่ง พระนิพพานตรัสเรียกว่า ธรรมเป็นที่สร้าง
 เม เพราะความเมาทั้งหลาย มีความเมาด้วยอำนาจ
 มานะและความเมาในความเป็นลูกผู้ชาย เป็นต้น มาถึง
 พระนิพพานนั้นแล้ว ย่อมสร่างเมา คือหายเมา ได้แก
 หมดไป.

อนึ่ง พระนิพพานตรัสเรียกว่า ธรรมเป็นที่นำไป
 เสียซึ่งความกระหาย เพราะความกระหายในกามแม้ทั้ง
 ปวง มาถึงพระนิพพานนั้นแล้ว ย่อมถึงความปราศจากไป
 คือตั้งอยู่ไม่ได้.

อนึ่ง พระนิพพานตรัสเรียกว่า ธรรมเป็นที่ถอนขึ้น
 ซึ่งความอาลัย เพราะความอาลัยในกามคุณ ๕ มาถึง
 พระนิพพานนั้นแล้ว ย่อมถึงการถอนขึ้น.

อนึ่ง พระนิพพานตรัสเรียกว่า ธรรมเป็นที่ตัด
 วัฏฏะ เพราะวัฏฏะอันเป็นไปในไตรภุมิ มาถึงพระนิพพาน
 นั้นแล้ว ย่อมขาดสูญ.

อนึ่ง พระนิพพานตรัสเรียกว่า ธรรมเป็นที่สิ้น
 ตัณหา, ธรรมเป็นที่สิ้น โรค ธรรมเป็นที่ดับ เพราะ
 ตัณหามาถึงพระนิพพานนั้นแล้ว ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อม
 ล้ารอกออกไป และย่อมดับไป โดยประการทั้งปวง.

อนึ่ง พระนิพพานตรัสเรียกว่านิพพาน เพราะ
 ออกไป คือสร้านไป พ้นไปจากตัณหาซึ่งได้ไฉนว่า วาณะ
 เพราะร้อยรัด คือผูกมัด ได้แก่ พันไว้ ซึ่งกำเนิด ๔ คติ ๕
 วิญญาณฐิติ ๗ สุตทวาร ๙ เพื่อความเกิดมีสืบๆ ไป
 ฉะนั้นแล.*** (ส. ๘/๒๕๓๕)

***ปุณ ราควิราคะทีนิ นวปทานิ นิพพญญิต-
 โลกุตตรนิพพานเมว สนธาย วุตตานิ ฯ ตสฺมา
 ราควิราคายาติ วา มทนิมมทนายาติ วา วุตเตปิ
 นิพพานตถายาติ เอวเมว อตฺถโถ ทฏฺฐพฺโพ ฯ

นิพพานํ ทิ ยสฺมา ตํ อาคมฺม อารพฺภ
 สนธาย ปฏิจฺจ ราโค วิรชฺชติ น โทติ ตสฺมา
 ราควิราโคติ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมา ปน ตํ อาคมฺม มานมทปฺริสมทาทโย
 มทา นิมมทา อมทา โหนติ วินสฺสนฺติ ตสฺมา
 มทนิมมทนนฺติ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมา จ ตํ อาคมฺม สพฺพปิ กามปิปาสา
 วินยํ อพฺภตฺถํ ยาติ ตสฺมา ปิปาสวินโยติ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมา ปน ตํ อาคมฺม ปญฺจกามคฺคุณาลยา
 สมุคฺฆาตํ คจฺจนฺติ ตสฺมา อาลยสมุคฺฆาโตติ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมา ปน ตํ อาคมฺม เตภูมิกวญฺญํ อฺปฺจฉิชฺชติ
 ตสฺมา วญฺญฺปฺจเจโตติ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมา ปน ตํ อาคมฺม สพฺพโส ตณฺหา ขยํ
 คจฺจนฺติ วิรชฺชติ นิชฺชมฺมตํ จ ตสฺมา ตณฺหกฺขโย
 วิราโค นิโรธติ (๒๕๕) วุจฺจติ ฯ

ยสฺมา ปเนตํ จตฺสโส โยนิโย ปญฺจ คติโย
 สตต วิญญานญฺจิติโย นว สตตาวาเส อปราปรภาวาย
 วินนโต อาพนฺธนโต สลฺลพฺพนโต วานนฺติ
 ลทฺธไวหาราย ตณฺหาย นิกฺขนฺตํ นิสฺสํ วิสฺยุตฺตํ
 ตสฺมา นิพพานนฺติ วุจฺจติติ ฯ

หลายบทว่า **กามานํ ปหานํ อุกขาตํ** มีความว่า การละวัตตุกามและกิเลสกามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้แล้วมิใช่หรือ ?

สองบทว่า **กามสณฺณานํ ปริญฺญา** มีความว่า การกำหนดรู้ความหมายในกามแม้ทั้งหมดมี ๓ อย่าง ด้วยอำนาจญาตปริญฺญา (กำหนดรู้ด้วยการรู้) ตีรณปริญฺญา (กำหนดรู้ด้วยการพิจารณา) และปหานปริญฺญา (กำหนดรู้ด้วยการเสียดสละ) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วมิใช่หรือ ?

บทว่า **กามปิปาสานํ** มีความว่า การกำจัดความเป็นผู้ใคร่เพื่อต็มในกามทั้งหลาย หรือความอยากต็มกามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วมิใช่หรือ ?

บทว่า **กามวิตกฺกานํ** มีความว่า ความเพิกถอนวิตกทั้งหลายที่แอบอิงกาม พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วมิใช่หรือ ?

บทว่า **กามปริฬาหานํ** มีความว่า ความสงบราบแห่งความร้อนรุ่ม ซึ่งเกิดขึ้นด้วยอำนาจความกำหนัดที่ประกอบด้วยเบญจกามคุณ ได้แก่ ความกัลลัดกัลมภายใน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วมิใช่หรือ.

โลกุตตรมรรค เครื่องทำความสิ้นกิเลสแล พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วในสถาน ๕ เหล่านี้. แต่มรรคที่เจือกันทั้งโลกียะและโลกุตระ บัณฑิตพึงทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วใน ๓ สถานแรกแห่งสถานทั้งหมด.

คำว่า **เนตํ อาวุโส** เป็นต้น มีความว่า ตูก่อนผู้มีอายุ กรรมลามกนั้นของท่าน ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อมใสแห่งชนทั้งหลาย ผู้ยังไม่เสื่อมใส คือเพื่อประโยชน์แก่ความเสื่อมใส ของชนทั้งหลายผู้เห็นปานนั้นหรือ ?

บทว่า **อถเขวตํ** ตัดบทเป็น อถโฆ เอตํ.

บาลีว่า **อถ เขตํ** ก็มี.

บทว่า **อญฺญถตฺตาย** มีความว่า (กรรมลามกนั้นของท่าน) ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความเป็นโดยประการอื่นจากความเสื่อมใส คือเพื่อความเดือดร้อน. อธิบายว่า ย่อมทำความเดือดร้อนแก่ชนทั้งหลาย ผู้มีศรัทธาอันยังมีได้มาด้วยมรรคว่า เราทั้งหลายเสื่อมใสแล้วในพระธรรมวินัยชื่อแม้เช่นนี้ ซึ่งมีพวกภิกษุผู้ปฏิบัติเลวทราม.

กามานํ ปหานํ อุกขาตฺตุนฺติ วัตตุกามานํ กิเลสกามานญจ ปหานํ วุตฺตํ ฯ

กามสณฺณานํ ปริญฺญาตํ สพฺพาสมฺปิ กามสณฺณานํ ญาตฺตีรณปฺหานวเสน ติวฺธา ปริญฺญา อุกฺขาทา ฯ

กามปิปาสานนฺติ กามेषุ ปาตพฺยตฺตานํ กามเม วา ปาตุมิจฺฉานํ ฯ *** (ส. ๗/๒๕๒๕)

กามวิตกฺกานนฺติ กามุปฺปลํหิตานํ วิตกฺกานํ ฯ

กามปริฬาหานนฺติ ปญฺจกามคฺคณิกราควเสน อฺปนฺนปฺริฬาหานํ อนฺโตทาหานํ ฯ

อิมेषุ ปญฺจสุ จานेषุ กิเลสกฺขยโกโร โลกุตฺตรมคฺคโคว กถิตํ ฯ สพฺพปจฺเมสุ ปน ติสฺสุ จานेषุ โลกีย-โลกุตฺตรมิลฺลโก มคฺคโค กถิตตติ เวทิตพฺโพ ฯ

เนตํ อาวุโสติ เอตํ อาวุโส ตว ปาปกมมํ อปฺปสนฺนํ วา ปสาทาย เอวฺรฺอุปานํ ปสาทตฺถาย น โหติ ฯ

อถเขวตฺตุนฺติ อถโฆ เอตํ ฯ

อถ เขตฺตุนฺติ ปาโโจ ฯ

อญฺญถตฺตตายติ ปสาทญฺญถตฺตาวาย วิปฺปฏิสํวราย โหติ ฯ เย มคฺเคน อนาคตสทฺธา เตสํ วิปฺปฏิสํว กโรติ อีทิสฺสปี นาม ธมฺมวินยเม ยมํ ปสนฺนํ ยตฺถเวท พุทฺธิปฺนนา ภิกฺขุติ ฯ

ฝ่ายความเลื่อมใสของชนทั้งหลายผู้มีศรัทธามาแล้วด้วยมรรค เป็นของไม่หวั่นไหวด้วยเรื่องเช่นนี้ หรือด้วยเรื่องที่ย่ำแรงยิ่งกว่านี้ เหมือนภูเขาลิเนรุ ไม่หวั่นไหวด้วยลมฉะนั้น. เพราะเหตุนี้ ภิกษุหลายเหล่านั้นจึงกล่าวว่า เพื่อความเป็นโดยประการอื่นแห่งชนบางพวก.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูล

เรื่องพระสุทินนเสพเมถุนธรรม

ชื่อว่า ภควโต เอตมตถํ อโรเจสุํ มีความว่า ภิกษุหลายเหล่านั้นได้กราบทูล คือได้แจ้งเนื้อความนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า, ก็แล เมื่อกราบทูลหาได้กราบทูลเพื่อปรารถนาจะให้ตนเป็นที่โปรดปรานไม่, หาได้ทูลเพื่อมุ่งจะทำความยุ่งงไม่, หาได้ทูลเพื่อต้องการประจานโทษของท่านผู้มีอายุนั้นไม่, หาได้ทูลเพื่อบอกโทษที่น่าตำหนิไม่, หมายใจอยู่ว่า ‘พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสดับเนื้อความนี้แล้ว จักไม่ให้พระสุทินนนี้คงอยู่ในพระศาสนา จักให้หลุดคร่าเธอออกไป จึงได้ทูลก็หาไม่’, อันที่จริง ได้ทูลด้วยทำในใจว่า ‘พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงทราบความเสียหายนี้ ซึ่งเกิดขึ้นในพระศาสนาแล้ว จักทรงบัญญัติสิกขาบท จักทรงตั้งเขตแดน คืออาชญาไว้.

เย ปน มคฺเคนาคตสทฺธา เตลํ ลินฺรุ วียวาเตติ อจฺโล ปสาโท อีทิสฺเสติ วัตถุหิ อีโต วัตการุณตเรหิ ฯ เตน วุตฺตํ เอกจฺจํ อณฺณตตฺตยาติ ฯ

ภควโต เอตมตถํ อโรเจสุํนติ ภควโต เอตมตถํ อโรเจสุํ ปฏฺวีเวหิสุ อโรจยมาณา จ เนว ปิยกมฺยตายน (๒๕๖) เกทฺปุเรกฺขารตาย น ตสฺสายสมฺโต อวณฺณํ ปกาสนตฺถาย น กลิสฺสาสนํ อโรจฺนตฺถาย นานปี อิทํ สุตฺวา ภควา อิมสฺส สาสเน ปตฺติฏฺจํ น ทสฺสตี นิกฺกขฺตฺมาเปสฺสตี นนฺติ มณฺยมาณา อโรเจสุํ อถโข อิมํ สาสเน อุปฺปนํ อพฺพุทฺ ติตฺวา ภควา ลิกฺขาปทํ ปณฺญาเปสฺสตี เวลํ มริยาทํ อานํ จเปสฺสตีติ อโรเจสุํ ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตำหนิพระสุทินน

พึงทราบวินิจฉัยในคำว่า **เอตสฺมี นิทาเน เอตสฺมี ปกรณ** นี้ต่อไปนี้ :- ความละเมียดสมาจารของพระสุทินน พึงทราบว่า ท่านกล่าวว่า เป็นนิทานและเป็นปกรณ เพราะเป็นเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบท. จริงอยู่ เหตุที่ท่านเรียกว่า นิทานและปกรณ เพราะเป็นที่มอบให้ซึ่งผลของตน คือยังผลให้ไปไป เหมือนแสดงว่า เชิญถือเอาผลนั้นเถิด และเพราะเหตุที่เริ่มกระทำ คือปรารถนาเพื่อจะทำผลนั้น หรือว่าแต่งผลนั้นทีเดียว.

หลายบทว่า **วิครหิ พุทฺโธ ภควา** มีความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติ คือทรงตำหนิ (พระสุทินน) นั้น เหมือนอย่างบุคคลผู้เลิศจ เมื่อจะแสดงคุณและโทษ ของ

เอตสฺมี นิทาเน เอตสฺมี ปกรณเอติ เอตลฺลสุทินนสฺส อชฺชมาจารวิตฺกฺกโม ลิกฺขาปทฺปณฺยตฺติยาการณตฺตา นิทานญฺเจว ปกรณญฺจาติ วุตฺโตติ เวทิตฺพุโ ๑ การณํ หิ ยสฺมา นิตฺเตติ อตฺตโน ผลํ หนฺท คณฺหาถ นนฺติ ทสฺเสนฺตํ วีย อฺปฺเปติ ปกโรติ จ นํ กตฺตุ อารภติ กโรติเยว วา ตสฺมา นิทานญฺเจว ปกรณญฺจาติ วุจฺจติ ฯ

วิครหิ พุทฺโธ ภควาติ พุทฺโธ ภควา วิครหิ นินฺหิ ยถาติ วณฺณาวณฺณรหํ วณฺณญฺจ อวณฺณญฺจ ภณฺนโต อคฺคปฺคฺคโล ๑

ชนทั้งหลายผู้สมควรแก่คุณและโทษ กิติและชม ฉะนั้น.

***ก็เพราะทรงพบบุคคลผู้ทำการล่วงละเมิดศีล สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ทรงเกิดความคิดขึ้นว่าผู้นี้ เป็นคนมีชื่อเสียง โดยชาติ โดยโคตร โดยความเป็นลูก ผู้ดีมีตระกูล โดยคัมภีระ (การร้อยกรอง) หรือโดยรุดงค์วัตร เป็นคนมียศ, สมควรจะรักษาบุคคลเช่นนี้ไว้ แม้เพราะ ทรงพบบุคคลผู้มีศีลเป็นที่รัก มีคุณความดี ก็ไม่ทรงเกิด ความคิดจะปกปิดคุณความดีของเธอ, โดยที่แท้แล พระองค์ทรงดำหนิดเฉพาะบุคคลเป็นผู้สมควรดำหนิ และ ทรงสรรเสริญเฉพาะบุคคลที่ควรสรรเสริญ, ก็พระสุทินนนี้ เป็นผู้สมควรดำหนิ, เพราะฉะนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงดำรงอยู่ในลักษณะของท่านผู้คงที่ ทรงมีพระหฤทัย ไม่ลำเอียง จึงทรงดำหนิพระสุทินนนั้น โดยพระพุทพจน์ ว่า อนนุจฉวียิ ดังนี้ เป็นต้น.

อรรถาธิบายกรรมที่ไม่ควรแก่สมณะเป็นต้น

ในคำว่า **อนนุจฉวียิ** เป็นต้นนั้น มีการพรรณนา เนื้อความดังต่อไปนี้ :- ดูก่อนโมฆบุรุษ คือมนุษย์เปล่า กรรมที่เธอได้ทำแล้วนั้น ไม่สมควรแก่กรรมที่ทำให้เป็น สมณะ หรือไม่ควรแก่มรรคผลนิพพานและคำสั่งสอน คือไม่เป็นไปตาม คือ ไม่คล้อยตามผิวพรรณคือเงา ได้แก่ ภาวะที่ติงามแห่งกรรมทั้งหลายเหล่านั้น, โดยที่แท้แล เป็นกรรมห่างไกลจากกรรมเหล่านั้นทีเดียว, เพราะความ เป็นกรรมไม่สมควรนั่นเอง จึงเป็นกรรมที่ไม่เหมาะสม คือไม่คล้อยตามกรรมเหล่านั้น, โดยที่แท้ เป็นกรรมตรง กันข้าม คือดำรงอยู่ในความเป็นข้าศึกกัน, และเพราะ เป็นกรรมที่ไม่เหมาะสม นั่นเอง กรรมนั้นจึงเป็นกรรมที่ไม่เหมาะสม คือเป็นกรรมที่สมกัน คล้ายกัน มีส่วนเปรียบ กันไม่ได้เลย, โดยที่แท้ เป็นของไม่คล้ายกัน ก็ไม่ถูกส่วน กันทีเดียว, ก็เพราะเป็นกรรมที่ไม่สมควรนั่นเอง กรรม นั้นจึงไม่ใช่ของสมณะ คือไม่ใช่กรรมของสมณะทั้งหลาย, เพราะเป็นกรรมที่ไม่ใช่ของสมณะ กรรมนั้นจึงเป็น อกัปปิยะ, ความจริง กรรมใดไม่ใช่กรรมของสมณะ, กรรมนั้นย่อมไม่ควรแก่สมณะเหล่านั้น, เพราะเป็นกรรมที่ เป็นอกัปปิยะ กรรมนั้นจึงเป็นเรื่องที่ไม่ควรทำ, ความจริง

น ทิ ภควโต สิลวีติกุมการกํ ปุคฺคํ ทิสฺวา อัย ชาติยา วา โคตเตน วา โกลปุตฺติเยน วา คณฺเณ วา ฐตฺตฺเคน วา ฃาโต ยสฺสสิ อีทิสํ ปุคฺคํ รกฺขิตฺตํ วมฺภูตฺติ จิตฺตํ อุปฺปชฺชติ นานิปฺเปสฺสํ คณฺวณฺติ ทิสฺวา ตสฺส คณฺํ ปฏฺิจฺฉาเทตฺตํ จิตฺตํ อุปฺปชฺชติ อถโข ครหิตฺตพฺพํ ครหิตฺติเยว ปสฺสิตฺตพฺพญจ ปสฺสิตฺติเยว อยญฺจ ครหิตฺตพฺโพ ตสฺมา ตํ ตาทิลกฺขณฺเณ จิตฺโต อวิกฺกมฺปมาเนน จิตฺเตน วิกฺรหิตฺตพฺพุโร ภควา อนนุจฉวียนฺติอาทิตฺติ อวิกฺกมฺปมาเนน จิตฺเตน วิกฺรหิตฺตพฺพุโร ภควา อนนุจฉวียนฺติอาทิตฺติ วจเนหิ ฯ

ตตถายํ อตถวณฺณนา ยทิตฺถํ ตยา โฆฆปุริส ตฺวจณฺณนุสฺส (๒๕๗) กมฺมํ กตฺตํ ตํ สมณกรณานํ ฐมฺมานํ มคฺคผลนิพพานาสานานํ วา น อนนุจฉวียิ เตสํ ฉวี ฉายํ สุนฺทรภาวํ น อเนวติ นานุจฉวียิ อถโข อารกาว เตหิ ฐมฺเมหิ อนนุจฉวียิกตฺตาเอว จ อนนุโลมิกํ เตสํ น อนุโลเมติ อถโข วิโลมํ ปจฺจณิกภาเว จิตฺตํ อนนุโลมิกตฺตาเอว จ อปฏฺิจฺฐูปิ ปฏฺิจฺฐูปิ สทิสํ ปฏฺิจฺฐากํ น โหติ อถโข อสทิสฺม- ปฏฺิจฺฐากเมว อปฏฺิจฺฐูปตฺตาเอว จ อสฺสามณฺกํ สมณานํ กมฺมํ น โหติ อสฺสามณฺกตฺตา อกปฺปียํ ทิ สมณกมฺมํ น โหติ ตํ เตสํ น กปฺปติ อกปฺปียตฺตา อกรณียํ น ทิ สมณานํ ยํ น กปฺปติ ตํ กโรนฺติ ตถฺเจตฺตํ ตยา กตฺตํ ตสฺมา อนนุจฉวียิ เต โฆฆปุริส กตฺตํ ฯเปฯ อกรณียนฺติ ฯ

กรรมใดไม่ควรแก่เหล่าสมณะ, สมณะทั้งหลายย่อมไม่
ทำกรรมนั้น, ก็กรรมที่ไม่ควรทำนั้น เธอได้ทำแล้ว, ดู
ก่อนโมฆบุรุษ เพราะเหตุนั้น กรรมอันไม่สมควร ไม่ถูก
ต้อง ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ เป็นอภัยปิยะ ไม่
ควรทำ เธอได้ทำแล้วแล. *** (ส. ๘/๒๕๓๔)

ชื่อว่า **กถิ นาม** มีความว่า เพราะเหตุอะไร
เล่า? มีคำอธิบายว่า ท่านเห็นเหตุอะไรเล่า?

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดง
ความไม่มีเหตุ จึงตรัสคำว่า **นनु มยา โมฆปริส** เป็นต้น
ข้างหน้า. คำทั้งหมดมีเนื้อความดังกล่าวแล้วนั้นแล.

กรรมลามกที่พระสุทินนั้นนั้นทำแล้ว เมื่อให้ผล ย่อม
เป็นกรรมวิเวก เป็นทุกข์อย่างยิ่ง, เพราะเหตุนี้ บัดนี้
เมื่อจะทรงว่ากล่าวพระสุทินด้วยพระหฤทัยประกอบด้วย
ความเอ็นดู ดูมารดาบิดาผู้มีความเอ็นดูว่ากล่าวบุตรผู้
ทำความผิดแล้ว ฉะนั้น จึงตรัสคำว่า **วรนเต โมฆปริส**
เป็นอาทิเพื่อแสดงวิเวกนั้นแก่พระสุทินนั้น.

ในคำว่า **วรนเต โมฆปริส** เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัย
ดังนี้ :- พืชของงูนั้นย่อมแล่นเร็ว คือไฉ เหตุนี้ งูนั้น
จึงชื่อว่า อาสิวิสะ (มีพืชแล่นเร็ว) พืชของงูนั้นกล้า คือ
ร้ายแรง เหตุนี้ งูนั้น จึงชื่อว่า โฆรวิสสะ (มีพืชกล้า).
แห่งอสรพิษที่มีพืชแล่นเร็ว มีพืชกล้านั้น. พึงเชื่อมบทนี้
ว่า **ปกฺขิตฺตํ** ด้วยบทว่า **วริ** นี้. องคชาตอันเธอสอด
เข้าไปในปากแห่งงูมีพืชแล่นเร็วเช่นนี้ประเสริฐกว่า.
อธิบายว่า หากองคชาตพึงเป็นของอันเธอสอดเข้าไปไซ้,
พึงเป็นของ ประเสริฐกว่า คือความดี ความงาม ความ
ชอบจะพึงมี.

บทว่า **น เตว** มีความว่า ไม่ประเสริฐเลย คือไม่
เป็นความดีเลย ไม่เป็นความงามเลย ได้แก่ไม่เป็นความ
ชอบทีเดียว. ในทุกๆ บทกัณยนี้.

บทว่า **กณฺหสฺสปรสฺส** แปลว่า งูเห่าหม้อ.

บทว่า **องฺคารกาสุยา** แปลว่า ในหลุมที่เต็มไปด้วย
ถ่านเพลิง หรือในกองถ่านเพลิง.

บทว่า **อาทิตฺตยา** แปลว่า อันไฟติดทั่วแล้ว คือมี
ความสว่างเปลวไฟจับทั่วแล้ว.

บทว่า **สมฺปชฺชลิตยา** แปลว่า รุ่งโรจน์คือปล่อย
เปลวไฟขึ้นโดยรอบด้าน.

กถิ นามาติ เกน นาม การณน ฯ
กิณนาม การณํ ปสฺสนโตติ วุตฺตํ โหติ ฯ

ตโต การณาภาวํ ทสฺเสนโต ปฺรโต **นनु**
มยา โมฆปริสธาติอาทิมาท ฯ ตํ สพฺพํ วุตฺตตถเมว ฯ

อิทานิ ยสฺมา ยํ เตน ปापกมฺมํ กตฺตํ ตํ
วิปฺจจมานํ อติวีย ทุคฺคชฺวิปากํ โหติ ตสฺมาสฺส ตํ
วิปากํ ทสฺเสตฺถ กตาปฺรารํ วีย ปุตฺตํ อนุกมฺปกมา
มาตาปิตโร ทยาสุเกน จิตฺเตน สุทินนํ ปฺริภาสนโต
วรนเต โมฆปริสธาติอาทิมาท ฯ

ตตถ อาสุํ สิมํ เอตฺสส วิสํ อากจฺจติ
อาสิวิโส ฯ โฆรวํ จณฺทมสฺส วิสนฺติ โฆรวิโส ฯ
ตสฺส อาสิวิสฺส โฆรวิสฺส ฯ **ปกฺขิตฺตนฺติ** เอตฺสส
วรนฺติ อิมินา สมฺพนฺโห ฯ อีทิสฺส อาสิวิสฺส
มุเข องฺคชาตํ วริ ปกฺขิตฺตํ ฯ สเจ ปกฺขิตฺตํ
ภเวยฺย วริ ลียา สุนฺทรํ สาธุ สฺสุจฺจ ลียาติ
อตฺโถ ฯ

(๒๕๔) **น เตววาติ** น เตว วริ น สุนฺทรเมว
น สาธุเอว น สฺสุจฺจเอว ฯ เอส นโย สพฺพตฺถ ฯ

กณฺหสฺสปรสฺสธาติ กาสฺสปรสฺส ฯ

องฺคารกาสุยาติ องฺคารปฺณณฺญเป องฺคารราสิมฺหิ
วา ฯ

อาทิตฺตยาติ ปทิตฺตยา คหิตฺตคฺคิวนฺณาภาย ฯ

สมฺปชฺชลิตยาติ สมฺนตโต ปชฺชลิตยา อจฺจโย
มุจฺจนฺติยา ฯ

บพว่ **สญฺชิตฺตฺกฺตยา** แผลว่ มีแสงสว่าง. มีคำอธิบายว่า มีความเกิดขึ้นแห่งแสงสว่างเป็นอันเดียวกันจากเปลวไฟที่ลุกโพลงขึ้นโดยรอบด้าน.

ในคำว่า **ตํ กิสฺส เหตุ** นี้ หากจะมีผู้ถาม ถามว่า คำที่เรากล่าวว่ ยังประเสริฐกว่า เป็นเหตุแห่งอะไร คือเพราะเหตุไหน ? แก้วว่า เพราะพึงประสบความตาย อธิบายว่ ผู้ใดพึงสอดองค์กำเนิด เข้าไปในปากงูเป็นต้นนั้น, ผู้นั้นพึงประสบความตาย.

หลายบพว่ **อิโตนิทานญจ โข ๆเปฯ อุปฺปชฺเชยฺย** มีความว่ บุคคลผู้ทำการสอดองค์กำเนิดเข้าในองค์กำเนิดของมตฺตคามนั้น พึงเข้าถึงนรกซึ่งมีการทำนี้เป็นเหตุ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อทรงแสดงถึงข้อที่กรรมเป็นของมีโทษมากอย่งนั้น แล้วจึงทรงดำหนิพระสุทินนนั้นนั้น หาได้ทรงดำหนิมุ่งให้พระสุทินนนั้นนั้นประสบความทุกข์ไม่.

หลายบพว่ **ตตฺถ นาม ตฺวํ** ความว่ เมื่อกรรมอันนั้น คือเห็นปานนั้น แม้เป็นของมีโทษมากอย่งนี้ เธอ (ยังชื่อว่ได้ต้องอสังกรรมอันเป็นเรื่งของชาวบ้าน เป็นมรยาทของคณชั้นต่ำ).

ศัพท์ว่ **ยํ** ซึ่งมีอยู่ในคำว่า **ยํ ตฺวํ** นี้ เป็นนิบาตลงในอรรถแห่งความดูถูก. บพว่ **ตฺวํ** เป็นไวพจน์แห่ง **ตํ** ศัพท์. ท่านกล่าวอธิบายไว้แม้ด้วยบททั้งสองว่ ได้แก่ ความดูถูก คือความดูหมิ่นอย่งใดอย่งหนึ่ง.

บพว่ **อสทฺธมฺมํ** ได้แก่ธรรมของอสังตบุรุษ คือคณชั้นต่ำ. อธิบายว่ อันคณชั้นต่ำเหล่านั้นพึงเสพ.

บพว่ **คามธมฺมํ** ได้แก่ เรื่งของชาวบ้าน, มีคำอธิบายว่ เป็นธรรมของพวคชนชาวบ้าน.

บพว่ **วสฺสธมฺมํ** ความว่ เป็นมรยาทของเหล่าชนผู้เป็นคณชั้นต่ำ เพราะอรรถว่ หลังออก คือปล่อยออกซึ่งบาปธรรม ได้แก่ ของพวคบุรุษเลวทราม. อีกอย่งหนึ่ง ธรรมเป็นเหตุไหลออกแห่งกิเลส ชื่อว่ วสฺสธรรม.

บพว่ **ทฺฏฺจฺจลฺลํ** ได้แก่เป็นของชั่วและเป็นของหยาบ ซึ่งถูกกิเลสประทุษร้าย, มีคำอธิบายว่ เป็นของไม่สุขุม คือไม่ละเอียด.

บพว่ **โอทกนฺตฺกํ** ความว่ เมถุนธรรม ชื่อว่มีน้ำเป็นที่สุดเพราะอรรถว่ กิจเนื่องด้วยน้ำเป็นที่สุด คือเป็นอวสานแห่งเมถุนธรรมนั้น. ซึ่งเมถุนธรรมอันมีน้ำ

สญฺชิตฺตฺกฺตยาติ สปฺปกาย ๆ สมฺนตฺโต อฺภฺจิตฺตาหิ ชาลาหิ เอกฺสปฺปกาย สมฺมุทฺตฺกฺตยาติ วุตฺตํ โหติ ฯ

ตํ กิสฺส เหตุติ ยํ มยา วุตฺตํ วรฺนติ ตํ กิสฺส เหตุ กตฺเรณ การณฺนาติ เจ ฯ มรณํ วา นิคฺจฺเจยฺยาติ โย ตตฺถ องฺคชาตํ ปกฺขิเปยฺย โส มรณํ วา นิคฺจฺเจยฺย ฯ

อิโตนิทานญจ โข ๆเปฯ อุปฺปชฺเชยฺยาติ ยํ อิทํ มาตฺตฺคามสฺส องฺคชาเต องฺคชาตฺตฺปฺกฺขิปนํ อิโตนิทานํ ตสฺส การโก ปุคฺคโล นิรยํ อุปฺปชฺเชยฺย ฯ

เอวํ กมฺมสฺส มหาสาวชฺชตํ ทสฺเสนฺโต ตํ วิครฺหิ น ตสฺส ทฺทุกฺขาคมนํ อิจฺจมาโน ฯ

ตตฺถ นาม ตฺวณฺติ ตสฺมี นาม เอวฺรูเป กมฺเม เอวํ มหาสาวชฺเช สฺมานเปิ ตฺวํ ฯ

ยํ ตฺวณฺติ เอตฺถ ยนฺติ ทิพฺพนฺตฺเถ นิปาโต ฯ **ตฺวณฺติ** ตํ สทฺทสฺส เวจฺจนํ ฯ ทฺวิทฺธิปี ยํ วา ตํ วา ทิพฺพิตฺตวณฺญาตฺนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ

อสทฺธมฺมณฺติ อสฺตํ นิจฺจนาณํ ธมฺมํ ฯ เตหิ เสวิตฺตฺพฺพณฺติ อตฺถโถ ฯ

คามธมฺมณฺติ คามาณํ ธมฺมํ ฯ คามวาลิกมฺมณฺตฺสฺสานํ ธมฺมณฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ

วสฺสธมฺมณฺติ ปาปธมฺเม วสฺสณฺติ ปคฺขรณฺตฺติ วสฺลา เตสํ วสฺลानํ ทินฺปุริสฺสานํ ธมฺมํ ฯ วสฺลํ วา กิเลสฺปคฺขรณฺกธมฺมํ ฯ

ทฺฏฺจฺจลฺลณฺติ ทฺฏฺจฺจ จ กิเลสฺสนฺทฺฐลิตํ อฺลฺลณฺญํ อสฺสุขมํ อนิปุณฺณฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ

(๒๕๙) **โอทกนฺตฺกณฺติ** อฺทกฺกิจฺจํ อนฺตฺกมฺวสฺยานํ อสฺสลาติ โอทกนฺตฺกโถ ฯ ตํ โอทกนฺตฺกํ ฯ

เป็นที่สุดนั้น.

บทว่า **รทสฺส** ได้แก่เป็นกรรมลับคือเกิดขึ้นในโอกาสอันปิดบัง. จริ่งอยู่ ธรรมนี้ใครๆ ไม่อาจจะทำให้เปิดเผย คือไม่อาจจะทำในวิสัยที่บุคคลเหล่านี้จะเห็นได้ เพราะเป็นกรรมน่าเกลียด. เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เป็นกรรมลับ.

บทว่า **ทวยทวยสมาปตฺติ** แปลว่า อันชนสองคนๆ พึ่งประพุดิตรวมกัน. บาลีว่า **ทวยํ ทวยํ สมาปตฺติ** ก็มี. อาจารย์บางพวกสวดกันว่า **ททยทวยสมาปตฺติ** ดังนี้บ้าง. คำนั้น ไม่ดี. พึ่งประกอบบทว่า **สมาปตฺติสฺส** นั้น เข้าด้วยนามศัพท์ที่ท่านกล่าวไว้ ในบทว่า **ตตถ นาม ตฺว** นี้ว่า **สมาปตฺติสฺส นาม** (เธอยังชื่อว่าได้ต้อง อลัทธธรรม).

พระสุทินน์เป็นคนแรกในการเสพเมถุนธรรม

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมุ่งหมายเอาพระศาสนาตรัสว่า **ดูก่อนโฆสปุรุษ** ท่านเป็นตัวอย่าง เป็นหัวหน้าแห่งอกุลธรรมทั้งหลายมากแล. มีคำอธิบายว่า ท่านนับว่าเป็นตัวอย่างแห่งบุคคลทั้งหลาย หรืออกุลธรรมทั้งหลายเป็นอันมากในพระศาสนา นี้ เพราะทำก่อนบุคคลทั้งปวง นับว่าเป็นหัวหน้า คือเป็นผู้ให้ประตุได้แก่ชีอุบาย เพราะเป็นผู้ดำเนินหนทางนั้นก่อนบุคคลทั้งปวง.

จริ่งอยู่ ในคำว่า **พหุณฺโฆ** เป็นต้นนี้ มีความประสงค์ดังนี้ว่า บุคคลเป็นอันมาก ได้เลศนี้แล้ว ถ้าเห็นยกตามกิริยาของท่าน จักกระทำอกุลธรรมมีประการต่างๆ มีเสพเมถุนธรรมกับนางลิง เป็นต้น.

บทว่า **อนกปริยาเยน** คือโดยเหตุมากมายซึ่งตรัสแล้วโดยนัยเป็นต้นว่า **อนนฺจฉวิก** นี้.

ผู้ไม่ตั้งอยู่ในสังวรเป็นผู้มักมากในปัจจุบัน ๔

หลายบทว่า **ทฺพฺรตตาย** ๑เปฯ **โกสชฺชสฺส อวณฺณํ ภาสิตฺวา** มีความว่า ตรัสโทษคือข้อที่นำตำหนิได้แก่ข้อที่นำติเตียนแห่งอสังวรซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเสีย

รทสฺสนฺติ **รโหภาว** **ปฏิจฺจนฺเน** **โองาเส** **อุปฺปชฺชนก** ๑ **อฺยํ** **ทิ** **ธมฺโม** **ชฺิคุจฺจนฺนิตฺตา** **น** **สกุภา** **อาวิกาตุ** **อณฺเณส** **ทสฺสนวิสเย** **กาตุ** ๑ **เตน** **วุตฺต** **รทสฺสนฺติ** ๑

ทวยทวยสมาปตฺตินฺติ **ทฺวิหิ** **ทฺวิหิ** **สมาปชฺชิตพฺพ** ๑ **ทวยํ** **ทวยํ** **สมาปตฺตินฺติปิ** **ปาโล** ๑ **ททยทวยสมาปตฺตินฺติปิ** **ปจฺนติ** ๑ **ต** **น** **สุนฺทร** ๑ **สมาปชฺชิสฺสตี** **เอต** **ตตถ** **นาม** **ตฺวณฺติ** **เอตถ** **วุตฺตสฺมาณสทฺเทน** **โยเชตพฺพ** **สมาปชฺชิสฺสตี** **นามาติ** ๑

พหุณฺโฆ ๑เปฯ **อาทิกตฺตา** **ปฺพพฺงคฺโมติ** **สาสน** **สนฺธาย** **วทติ** ๑ **อิมฺสฺมี** **สาสเน** **ตฺว** **พหุณฺ** **ปฺคฺลาน** **อฺกุสฺลาน** **ธมฺมาน** **อาทิกตฺตา** **สพฺพปจฺม** **กรณโต** **ปฺพพฺงคฺโม** **สพฺพปจฺม** **เอต** **มคฺค** **ปฏฺิปนฺนตฺตา** **ทฺวารทโท** **อุบายทสฺสโกติ** **วุตฺต** **โหติ** ๑

อิม **ทิ** **เลส** **ลทฺธา** **ตว** **อนฺุสิกฺขมานา** **พหุ** **ปฺคฺလာ** **นานปฺปรการเก** **มกฺกฺยา** **เมถุนปฏฺิเสวนาทิเก** **อฺกุสฺลธมฺเม** **กริสฺสนฺตีติ** **อฺยเมตถ** **อฺธิปฺปาโย** ๑

อนกปริยาเยนาติ **อิเมหิ** **อนนฺจฉวิกฺนฺติอาทินา** **นเยน** **วุตฺเตหิ** **พหุหิ** **การณฺหิ** ๑

ทฺพฺรตตาย ๑เปฯ **โกสชฺชสฺส** **อวณฺณํ** **ภาสิตฺวาติ** **ทฺพฺรตาทิน** **วตฺถุฏฺตสฺส** **อสฺวรฺส** **อวณฺณ** **นินท** **ครห** **ภาสิตฺวาติ** **อตฺโถ** ๑

หาย มีความเป็นผู้เลี้ยงยากเป็นต้น.

*** ก็เพราะตัวของบุคคลผู้ดำรงอยู่ในความไม่สำรวมเสียแล้ว ย่อมต้องถึงความเป็นคนเลี้ยงยาก และความเป็นคนบำรุงยาก, ฉะนั้น ความไม่สำรวม ท่านจึงเรียกว่า ความเป็นคนเลี้ยงยาก และว่าความเป็นคนบำรุงยาก.

ก็เพราะตัวบุคคลผู้ดำรงอยู่ในความไม่สำรวมเสียแล้ว ย่อมต้องถึงความเป็นคนมักมากในปัจจุบัน ๔ และแม้จะได้ปัจจัยทั้งหลายขนาดเท่าภูเขาพระสุเมรุแล้ว ก็ยังต้องถึงความเป็นคนไม่สันโดษ, ฉะนั้น ความไม่สำรวม ท่านจึงเรียกว่า ความเป็นคนมักมากและว่าความเป็นคนไม่สันโดษ.

อนึ่ง เพราะตัวบุคคลผู้ดำรงอยู่ในความไม่สำรวมเสียแล้ว ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความคลุกคลีด้วยหมู่ และความคลุกคลีด้วยกิเลส ทั้งยอมเป็นผู้คล้อยตามความเกียจคร้าน คือยอมเป็นไปพร้อมเพื่อความบริบูรณ์แห่งเรื่องความเกียจคร้าน ๔ ประการ, ฉะนั้น ความไม่สำรวม ท่านจึงเรียกว่า ความคลุกคลีและความเกียจคร้าน.

ผู้ตั้งอยู่ในสังวรไม่เป็นผู้มักมากในปัจจุบัน ๔

หลายบทว่า สุภรตตาย ๑เปฯ วัริยารมภสฺส วรรณํ ภาสิตฺวา มีความว่า ทรงสรรเสริญคุณแห่งสังวรอันเป็นที่ตั้งแห่งคุณทั้งหลาย มีความเป็นผู้เลี้ยงง่ายเป็นต้น.

ก็เพราะตัวบุคคลผู้ละความไม่สำรวมแล้วดำรงอยู่ในความสำรวม ย่อมเป็นผู้เลี้ยงง่าย เป็นผู้บำรุงง่าย ย่อมถึงความเป็นคนมักน้อย และความเป็นคนหมดความทะยานอยากในปัจจุบัน ๔ ทั้งยอมเป็นไปพร้อมด้วยความสันโดษ ๓ ประเภท คือ ยถาลาภสันโดษ ๑ ยถาพลสันโดษ ๑ และยถาสารูปสันโดษ ๑ ในปัจจุบันแต่ละอย่าง ฉะนั้น ความสำรวม ท่านจึงเรียกว่า ความเป็นคนเลี้ยงง่าย ความเป็นคนบำรุงง่าย ความมักน้อย และความสันโดษ.

ก็เพราะตัวบุคคลผู้ละความไม่สำรวมแล้วดำรงอยู่ในความสำรวม ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความขัดเกลา และ

**ยสฺมา หิ อสฺวเร จิตฺตฺส ปุคฺคฺลสฺส อตฺตา ทุพฺพฺรตฺตยฺเจว ทุปฺโปสฺตตฺตยฺจ อปาชฺชติ ตสฺมา อสฺวโร ทุพฺพฺรตฺตา ทุปฺโปสฺตตฺตาติ จ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมา ปน อสฺวเร จิตฺตฺส อตฺตา จตุสฺส ปจฺจเยสฺส มหิจฺฉตฺ (๒๖๐) ลีเนรूपฺปมาเณปี จ ปจฺจเย ลทฺธา อสนฺตฺตฺตฺตยฺจ อปาชฺชติ ตสฺมา อสฺวโร มหิจฺฉตฺตา อสนฺตฺตฺตฺตาติ จ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมา จ อสฺวเร จิตฺตฺส อตฺตา คณฺสงฺคณฺิกาย เจว กิลฺลสฺสงฺคณฺิกาย จ สํวตฺตติ โภสฺชชานฺนคฺโต จ โหติ อฏฺฏกฺกุสฺสิตฺตวตฺตฺตยฺจ วุจฺจติ ตสฺมา อสฺวโร สงฺคณฺิกา เจว โภสฺชชชญฺจาติ วุจฺจติ ฯ

สุภรตตาย ๑เปฯ วัริยารมภสฺส วรรณํ ภาสิตฺวาติ สฺภรตาทินิ วตฺตฺตยฺตสฺส สํวรสฺส จ วรรณํ ภาสิตฺวาติ อตฺโต ฯ

ยสฺมา หิ อสฺวโร ปหาย สํวเร จิตฺตฺส อตฺตา สฺภโร โหติ สฺปิโส, จตุสฺส ปจฺจเยสฺส อปฺปิฉตฺตํ นิตฺตณฺทวาวํ อปาชฺชติ, เอกเมกฺกสมิณฺญจ ปจฺจเย ยถาลาภยถาพลยถาสารูปวเสณ ติปฺปเภทาย สนฺตฺตฺตยฺจ สํวตฺตติ ตสฺมา สํวโร สฺภรตฺตา เจว สฺปิเสตฺตา จ อปฺปิฉนฺ จ สนฺตฺตฺตยฺจ จาติ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมา ปน อสฺวโร ปหาย สํวเร จิตฺตฺส อตฺตา กิลฺลสฺสํ สลฺลเสชฺตตาย เจว นิทฺตฺตฺตยฺจ สํวตฺตติ

เพื่อความกำจัดกิเลสทั้งหลาย, ฉะนั้น ความล้ารวม ท่าน จึงเรียกว่า ความขัดเกลา และความกำจัด.

อนึ่ง ตัวบุคคลผู้ละความไม่ล้ารวมแล้วดำรงอยู่ใน ความล้ารวม ไม่เข้าใกล้ กายทุจริตและวจีทุจริต ซึ่งไม่ ชวนให้เกิดความเลื่อมใส คือ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม ใส ไม่สงบ ไม่เรียบร้อยแห่งกายและวาจา และไม่เข้าไป ใกล้อกุศลวิตก ๓ ซึ่งไม่ชวนจิตให้เกิดความผ่องใส คือ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความผ่องใสแห่งจิต ไม่สงบ ไม่เรียบร้อย ย่อมเป็นไปเพื่อความบริบูรณ์แห่งกายสุจริต วจีสุจริต และกุศลวิตก ๓ ซึ่งผิดจากกายทุจริตเป็นต้นนั้นนั่นแล ที่ชวนให้เกิดความเลื่อมใส คือเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส สงบ เรียบร้อย, ฉะนั้น ความล้ารวม ท่านจึงเรียกว่า อากาโรที่ให้เกิดความเลื่อมใส. *** (ส. ๘/๒๕๓๙)

ผู้ตั้งอยู่ในสังวรเป็นผู้ไม่สังสมกิเลสทั้งปวง

อนึ่ง ตนของบุคคลผู้ละอสังวร ตั้งอยู่ในสังวร ย่อมเป็นไปเพื่อปราศจากวิภวัญช อันเกิดแต่ความไม่สังสม กิเลสทั้งปวง และเพื่อความบริบูรณ์แห่งวัตถุเป็นที่ตั้งแห่ง วิริยารัมภะ ๘ อย่าง, เพราะเหตุนี้สังวรท่านจึงเรียก ว่า “ความไม่สังสมและการปรารภความเพียร” ฉะนี้แล.

ชื่อว่า ภิกขุณี ตทนุจฉวิกิ ตทนุโลมิกิ ความว่า ทรงทำพระธรรมเทศนานอกท้องเรื่อง ซึ่งพ้นจากบาลี ไม่ เนื่องด้วยสุดตันตะที่ปฏิสังขตด้วยสังวรปหานะอันสมควร และเหมาะแก่สิกขาบท ที่จักทรงบัญญัติในบัดนี้ ทั้ง สมควรและเหมาะแก่สังวรที่ตรัสด้วยธรรมทั้งหลายมี ความเป็นผู้เลี้ยงง่ายเป็นต้น แก่ภิกษุทั้งหลายผู้ประชุมกัน แล้วในสถานที่นั้น.

***ได้ยินว่า ในฐานะทั้งหลายเช่นนี้ พระผู้มีพระภาค ทรงเปรียบเหมือนนายมาลาการผู้กระทำระเบียบดอกไม้ ๕ สี ทรงเปรียบเหมือนนายช่างแก้วจัดพวงแก้ว ชน เหล่าใดมีประสงค์จะคัดค้าน ยินดียิ่งในความไม่ล้ารวม ทรงคุกคามชนเหล่านั้น ด้วยภัยในวิภวัญช ซึ่งจะมีในภพ หน้า ทรงแสดงโทษมีประการมิใช่น้อย ชนเหล่าใด ใคร่ ในสิกขาตั้งอยู่ในความล้ารวม ทรงให้ชนเหล่านั้น บาง พวกดำรงอยู่ในพระอรหัตต์ บางพวกดำรงอยู่ในอนาคามีผล

ตสฺมา สํวโร สลฺลเโข จ ชฺวุโต จาติ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมา จ อสํวโร ปหาย สํเวเร จิตฺตสฺส อตฺตทา กายวาจาณํ อปฺปาสาทิกํ อปฺปาสาทนียํ อสนตฺมสํวรูปํ กายวชิทุจฺจริตํ จิตฺตสฺส อปฺปาสาทิกมปฺปาสาทนียํ อสนตฺมสํวรูปํ อกุสลวิตกฺกตฺตยญฺจ ออนุคฺมม ตพฺพิปริตฺตสฺส กายวชิสุจฺจริตฺตสฺส กุสลวิตกฺกตฺตยสุสฺสเวว จ ปาสาทิกสฺส ปาสาทนียสฺส สนตฺสฺส สํวรูปสฺส ปาริปุริยา สํวตฺตติ ตสฺมา สํวโร ปาสาทิกอติ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมา ปน อสํวโร ปหาย สํเวเร จิตฺตสฺส อตฺตทา สพฺพกิเลสํปจฺยภูตํ วิวญฺญาย อญฺจวิริยา- รมภวตฺตูปาริปุริยา จ สํวตฺตติ ตสฺมา สํวโร อปฺปจโยจฺเวว วิริยารมฺโภ จาติ วุจฺจติติ ฯ *** (ส.๗/๒๕๔๖)

ภิกขุณี ตทนุจฉวิกิ ตทนุโลมิกนฺติ ตตฺถ สนฺนิปตฺตานํ (๒๖๑) ภิกขุณี ยํ อิทานิ ลิกฺขปาปํ ปญฺญาเปสฺสติ ตสฺส อนุจฉวิกญฺเจว อนุโลมิกญฺจ โย จายํ สุภฺรตาทีหิ สํวโร ชฺวุโต ตสฺส อนุจฉวิกญฺเจว อนุโลมิกญฺเจว สํวรปฺปหานปฺปฏิสํยุดฺต่อ อสุตฺตนฺตนิพฺพตํ ปาลิวินิมฺุตตํ โอกฺกนฺตฺกธมฺมเทสนํ กตฺวาติ อตฺถโธ ฯ

ภควา กิร อีทิสฺสสุ จาเนสุ ปญฺจวณฺณกุสุมมาลํ กโรนฺโต วิย รตฺนทามํ สชฺเชนฺโต วิย เย ปฏิกฺขิพนาธิปฺปายา อสํวาริรฺตทา เต สมฺปรายิเกน วญฺญภเยน ตชฺเชนฺโต อเนกปฺปการํ อาทีนํ ทสฺเสนฺโต เย ลิกฺขากามา สํเวเร จิตฺตา เต อปฺเปกฺจฺเจ อรหตฺเต ปตฺติจฺจาเปนฺโต อปฺเปกฺจฺเจ อนาคามีสฺกทาคามี- โสตาปตฺตติผลฺลสุ อุนิสฺสยวิรฺหิตฺเตปี สคฺคมคฺเค ปตฺติจฺจาเปนฺโต ทีฆนิกายปฺปมาณมฺปี มชฺฌิมนิกายป-

สกทาคามีผล และโสตาปัตติผล แม้ผู้ที่เว้นจากอุปนิสัย ก็ทรงให้ตั้งอยู่ในทางสวรรค์ ทรงกระทำพระธรรมเทศนา ประมาณทีฆนิกายบ้าง ประมาณมัชฌิมนิกายบ้าง. พระธรรมสังคีติการจารย์หมายเอาพระธรรมเทศนานั้น จึงกล่าวคำ นี้ไว้ว่า **ภิกขุณี ตทนุจฉวิกิ ตทนุโลมิกิ ธมฺมี กถิ กตฺวา** ดังนี้.

บทว่า **เตน ทิ** ความว่า เพราะอรรถาจารย์ของ พระสุทินเป็นตัวเหตุนี้.

ในบทว่า **สิกขาปทํ** นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ ที่ชื่อว่า สิกขา เพราะอรรถวิเคราะห์ว่า ควรศึกษา. ที่ชื่อว่า **ปทํ** เพราะอรรถวิเคราะห์ว่า เป็นเครื่องถึง. บทแห่งสิกขา ชื่อว่า สิกขาปท. อธิบายว่า อธิบายเป็นเหตุบรรลุสิกขา.

อีกอย่างหนึ่ง ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า รากเง้าที่ อาศัยที่ตั้ง (แห่ง สิกขาปท). คำว่า สิกขาปท นี้ เป็น ชื่อแห่งเมถุนสังวรโดยการเว้นจากเมถุน. จริงอยู่ เมถุน สังวรถึงพระผู้มีพระภาคทรงพระประสงค์เอาว่า สิกขา ปทในอธิการนี้ เพราะความเป็นเครื่องถึงธรรม คือ ศิล วิปัสสนา ฌาน และมรรค ที่นับว่าสิกขาเหล่านี้จาก เมถุนสังวรนั้น ด้วยสามารถแห่งอรรถที่กล่าวแล้ว. ก็ เนื้อความนี้พึงทราบตามนัยที่กล่าวไว้ในวิภังค์แห่งสิกขาปท. อีกประการหนึ่ง แม้คำที่แสดงอรรถนั้น ก็พึงทราบว่ ชื่อ ว่า สิกขาปท. สมจริง ดังที่ท่านกล่าวไว้ตั้งนี้ว่า บรรดาประชุมชื่อนามศัพท์เหล่านั้น ประชุมแห่งนาม ประชุมแห่งบท ประชุมแห่งนิรุกติ ประชุมแห่งพยัญชนะ ชื่อว่า สิกขาปท. อีกประการหนึ่ง เมื่ออันท่านกล่าวว่า อนภิขฌมาเป็นบทแห่งธรรม (ก็เท่ากับ) มีความว่า อนภิขฌมา เป็นส่วนแห่งธรรมอันหนึ่ง ข้อนี้ฉันใด แม้ใน ที่นี้ ก็ฉันนั้น พึงทราบเนื้อความว่า คำว่า สิกขาปท ได้แก่ ส่วนแห่งสิกขา คือ ตอนหนึ่งของสิกขา ดังนี้ ก็ได้.*** (ส. ๘/๒๕๑๔)

ประโยชน์แห่งการบัญญัติสิกขาปท ๑๐ อย่าง

หลายบทว่า **ทส อตฺถวเส ปฏิจฺจ** มีความว่า จัก อาศัย คือมุ่งหมาย ปรารภอำนาจแห่งเหตุ คือประโยชน์ เกื้อกูลพิเศษ ๑๐ อย่าง ที่จะพึงได้ เพราะเหตุบัญญัติ

ปมาณมปิ ธมฺมเทสนํ กโรติ ฯ ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ **ภิกขุณี ตทนุจฉวิกิ ตทนุโลมิกิ ธมฺมี กถิ กตฺวา**ติ ฯ

เตน ทิตฺติ เตน สุทินนฺตส อชฺชมาจาเรน การณฺภูเตน ฯ

สิกขาปทฺนติ เอตฺถ สิกฺขิตพฺพาติ สิกฺขา ฯ ปชฺชเต อิมินาติ ปทํ ฯ สิกฺขาย ปทํ สิกฺขาปทํ ฯ สิกฺขาย อธิคฺมุปาโยติ อตฺโถ ฯ

อถฺวา มฺลํ นิสฺสโย ปตฺติฏฺจาติ วุตฺตํ โหติ ฯ เมถุนวิรติยา เมถุนสํวรฺสเสตํ อธิวณฺํ ฯ เมถุนสํวโร ทิ ตทญฺเฒสํ สิกฺขาสงฺฆาตานํ สีลวิปัสสนาฌาน- มคฺคธมฺมานํ วุตฺตตถฺวเสน ปทตฺตา อธิ สิกฺขาปทฺนติ อธิปโยโต ฯ อยญฺจ อตฺโถ สิกฺขาปทวิภังฺเก วุตฺตนฺเยน เวทิตฺตพฺโพ ฯ อปิจ ตทตฺถทํปํ วจนฺมปิ สิกฺขาปทฺนติ เวทิตฺตพฺพํ ฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ สิกฺขาปทฺนติ โย ตตฺถ นามกาโย ปทกาโย นิรฺรุตฺติกาโย พฺยญฺชนกาโยติ ฯ อถฺวา ยถา อนภิขฌมา ธมฺมปทฺนติ วุตฺเต อนภิขฌมา (๒๖๒) เอโก ธมฺมโกฏฺฐจาโสติ อตฺโถ โหติ เอวมิธาปิ สิกฺขาปทฺนติ สิกฺขาโกฏฺฐจาโส สิกฺขาย เอโก ปเทโสติปิ อตฺโถ เวทิตฺตพฺโพ ฯ

ทส อตฺถวเส ปฏิจฺจจาติ ทส การณฺวเส สิกฺขาปทปฺปถฺยตฺตติเหตุอธิคฺมนิเย ทิตฺติวิเสเส ปฏิจฺจ อากมฺม อารพฺก ฯ ทสณฺํ ทิตฺติวิเสสํ นิปฺปตฺตี

ลิกขาบท. มีคำอธิบายว่า เล็งเห็น ความสำเร็จประโยชน์ พิเศษ ๑๐ อย่าง. บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจะแสดง อานาจประโยชน์ ๑๐ อย่างนั้น จึงตรัสคำว่า “สงฆสกุจฉาย” เป็นต้น.

สมปัสสมานติ วุตตัม โหติ ฯ อิทานิ เต ทส อตถวเส ทสเสนโต สงฆสกุจฉายาติอาทิมาห ฯ

อธิบายประโยชน์การบัญญัติลิกขาบท ๑๐ อย่าง

***ความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือ ความรับคำ (ของ พระผู้มีพระภาค) ด้วยคำว่า “ดีละ พระพุทธเจ้าข้า” เหมือนความรับคำ (ของพระเจ้าแผ่นดิน) ในฐานะที่มาว่า “ดีละ สมมติเทพ” ในอานาจประโยชน์ ๑๐ ประการนั้น ชื่อว่า **สงฆสกุจฉาย**. ก็การรับคำของผู้ที่รับคำแห่งพระ ตถาคตนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขตลอดเวลานาน. พระผู้มีพระภาคเมื่อจะทรงขยายให้แจ่มชัดซึ่งเนื้อความนี้ ว่า เพราะฉะนั้น เราจักบัญญัติ (ตัวลิกขาบท) เพื่อสงฆ์ รับคำของเราว่า “ดีละ พระพุทธเจ้าข้า” จักชี้โทษใน การไม่รับและอานิสสงส์ในการรับแล้วบัญญัติ จักไม่บัญญัติ ชมเอาโดยหาญหักด้วยกำลัง ดังนี้ จึงตรัสว่า เพื่อความ รับว่าดีแห่งสงฆ์.

ตตถ สงฆสกุจฉาย นาม สงฆสส สกุจฉายาโว ฯ สกุจฉ เทวาติ อากตฏจาเน วีย สกุจฉ ฆนเตติ วจนสมปฏิจฉนภาโว ฯ โย จ ตถาคตสส วจน สมปฏิจฉนติ ตสส ตัม ที่ฆรตตัม หิตาย สุขาย โหติ ฯ ตสฺมา สงฆสส สกุจฉ ฆนเตติ มม วจนสมปฏิจฉนตถัม ปณณปาเปสสามิ อสมปฏิจฉเน อาทินวี สมปฏิจฉเน จ อานิสสํ ทสเสตวา น พลกาเรน อภิภวิตวาติ เอตมตถัม อาวิกโรนโต อาห สงฆสกุจฉายาติ ฯ

บทว่า **สงฆฆาสุตาย** คือ ความผาสุกแห่งสงฆ์ อธิบายว่า เพื่อประโยชน์แก่การอยู่เป็นสุขด้วยความเป็น อยู่รวมกัน.

สงฆฆาสุตายาติ สงฆสส ฆาสุภาวาย สหชิวิตาย สุขวิหารตถายาติ อตถโถ ฯ

คำว่า **ทุมมงฺกุนํ ปุคฺคลานํ นิคฺคหาย** ความว่า บุคคลผู้ทุศีล ชื่อว่าคนเกื้อยาก เพื่อประโยชน์ที่จะชม เหล่าภิกษุที่แม้จะถูกพวกภิกษุให้ถึงความเป็นผู้เกื้อ ก็ถึง ได้ยาก กำลังกระทำการล่วงละเมิด หรือกระทำแล้วก็ไม่ ละอายนั้น.

ทุมมงฺกุนํ ปุคฺคลานํ นิคฺคหายาติ ทุมมงฺกุนํ นาม ทุสสิลปุคฺคลา เย มงฺกุตํ อาปาทียมานาปิ ทุกฺเขน อาปชฺชนติ วิตีกุภมํ กโรนตา วา กตฺวา วา น ลชฺชนติ เตสํ นิคฺคหตถายาติ ฯ

อันที่จริง ภิกษุพวกนั้น เมื่อไม่มีลิกขาบท จัก เบียดเบียนสงฆ์ด้วยถ้อยคำ ลำนวนว่า เรื่องอะไรที่พวก ท่านได้เห็นมา เรื่องอะไรที่พวกท่านได้ยินได้ฟังมา เรื่อง อะไรที่พวกข้าพเจ้าได้กระทำ พวกท่านจะยกอาบัติข้อไหน ขึ้นชมพวกข้าพเจ้า ในเพราะวัตถุข้อไหน แต่เมื่อมีลิกขา บท สงฆ์จักอ้างลิกขาบทชมภิกษุพวกนั้น โดยธรรม โดย วินัย โดยสัตตสุคาสน์. เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึง ตรัสว่า **ทุมมงฺกุนํ ปุคฺคลานํ นิคฺคหาย**.

เต หิ ลิกฺขาปเท อสติ ก็ ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐจํ ก็ สุตํ ก็ อมฺเหหิ กตํ กตมฺสมิ วตฺถุสฺสมิ กตมํ อาปตฺติ อโรเปตฺวา อมฺเห นิคฺคณฺหาถาติ สงฺฆํ วิเหเจสฺสนฺติ ลิกฺขาปเท ปน สติ เต สงฺฆเ ลิกฺขาปทํ ทสเสตวา ธมฺเมเน วินเยเน สตฺถุ สาสเนเน นิคฺคเหสฺสติ ฯ เตน วุตตัม ทุมมงฺกุนํ ปุคฺคลานํ นิคฺคหายาติ ฯ

คำว่า **เปสลานํ ภิกขุณํ ฆาสฺวหารตาย** คือ เพื่อประโยชน์แห่งการอยู่เป็นผาสุกของเหล่าภิกษุผู้รักศีล. จริงอยู่ พวกภิกษุผู้รักศีล เมื่อไม่รู้สิ่งทีควรทำสมควรทำ สิ่งทีมีโทษไม่มีโทษ เขตแดน ชิดคั่น เพียรพยายามเพื่อ (ให้) ไตรสิกขาบริบูรณ์ เมื่อสงสัยอยู่ ย่อมเหน็ดเหนื่อย ย่อมรำคาญใจ แต่ครั้นรู้สิ่งทีควรทำสมควรทำ สิ่งทีมีโทษไม่มีโทษ เขตแดน ชิดคั่น เพียรพยายามเพื่อ (ให้) ไตรสิกขาบริบูรณ์ ย่อมไม่เหน็ดเหนื่อย ย่อมไม่รำคาญใจ. *** (ส.๘/๒๕๐๘) เพราะเหตุนี้ การบัญญัติสิกขาบท จึงเป็นไปเพื่อความอยู่ผาสุกของพวกภิกษุนี้.

อีกอย่างหนึ่ง ความข่มบุคคลผู้เก้อยากทั้งหลาย นั้นนั่นแล เป็นความอยู่ผาสุกแห่งภิกษุนี้. ด้วยว่า อุบาสก ย่อมดำรงอยู่ไม่ได้ ปวาราณาย่อมดำรงอยู่ไม่ได้ สังฆกรรมทั้งหลายย่อมเป็นไปไม่ได้ ความสามัคคี ย่อมมีไม่ได้ เพราะอาศัยเหล่าบุคคลผู้ศีล. ภิกษุทั้งหลายมี อารมณ์เป็นหนึ่งไม่ได้ ย่อมไม่สามารถประกอบตามซึ่ง อุเทศ ปริจุจฉา และกรรมฐานเป็นต้น. ก็เมื่อเหล่าบุคคลผู้ศีลถูกข่มเสียแล้ว อุปัทวะแม้ทั้งหมดนี้หาไม่มี, เมื่อนั้นพวกภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ย่อมอยู่เป็นผาสุก.

ในคำว่า “เพื่อความอยู่เป็นผาสุกของภิกษุทั้งหลาย ผู้มีศีลเป็นที่รัก” นี้ บัณฑิตพึงทราบอธิบายโดย ๒ นัย ด้วยประการฉะนี้.

คำว่า “เพื่อป้องกันอาสวะทั้งหลาย อันเป็นไปในปัจจุบัน” อธิบายว่า ทุกข์พิเศษมีการประหารด้วยฝ่ามือ ประหารด้วยท่อนไม้ ตัดมือตัดเท้า ความเสียชื่อเสียง ความเสื่อมยศและความเดือดร้อน เป็นต้น อันบุคคลผู้ตั้งอยู่ใน ความไม่สังวร จะพึงถึงในอัทภพนี้แน่นอนเทียว ชื่อว่า อาสวะอันเป็นไปในปัจจุบัน. เพื่อป้องกัน คือปิดกั้นทางมาแห่งอาสวะอันเป็นไปในปัจจุบันเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้.

คำว่า “เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลาย อันเป็นไปในสัมปรายภพ” มีความว่า ทุกข์พิเศษมีบาปกรรมทีตนกระทำแล้วเป็นมูล อันบุคคลผู้ตั้งอยู่ในความไม่สังวร จะพึงถึงในนรกเป็นต้นในสัมปรายภพ ชื่อว่าอาสวะอันเป็นไปในสัมปรายภพ, เพื่อประโยชน์แก่การกำจัด มีคำอธิบายว่า เพื่อประโยชน์แก่การระงับ คือเพื่อประโยชน์แก่การเข้าไปสงบอาสวะอันเป็นไปในสัมปรายภพ เหล่านี้.

เปสลานํ ภิกขุณํ ฆาสฺวหารายาติ เปสลานํ ภิกขุณํ ฆาสฺวหารตถาย ฯ (๒๖๓) ปิยสีลา ทิ ภิกขุ กตตพฺพากตตพฺพํ สวาชฺชานาวชฺชํ เวลํ มริยาทํ อชานนตา ลิกขาตตยปาริปุริยา ฆฏฺมานา สนฺทิกฺขฺมานา กิลมนฺติ อุพฺพาทฺหา โหนฺติ กตตพฺพากตตพฺพํ ปน สวาชฺชานาวชฺชํ เวลํ มริยาทํ ฆตฺวา ลิกขาตตยปาริปุริยา ฆฏฺนตา น กิลมนฺติ น อุพฺพาทฺหา โหนฺติ ฯ เตน เนลํ ลิกขาตตยปณฺณายาติ ฆาสฺวหาราย สวตตติ ฯ

โย วา ทุมงฺกุณํ นิคฺคโห เสฺว เอเตลฺ ฆาสฺวหาราโร ฯ ทฺลสีลปฺคฺเค นิสฺสาย ทิ อุโปลเถ น ติกฺขฺติ ปวาราณา น ติกฺขฺติ สงฺฆมฺมานิ นปฺวตฺตนฺติ สามคฺติ น โหติ ฯ ภิกฺขุ อนเกคฺคา อุทฺเทสปริจุจฉากมฺมฏฺจนาทินิ อนฺนุญฺชิตฺุ น สกโกณฺติ ฯ ทฺลสีเลสุ ปน นิคฺคทิตฺฺเสสุ สพฺโพปิ อัย อฺปทฺทโว น โหติ ตโต เปสลา ภิกฺขุ ฆาสฺว ภิหรนฺติ ฯ

เอวํ เปสลานํ ภิกขุณํ ฆาสฺวหารายาติ เอตถ ทฺวิธา อตฺถเ เวทิตฺพโโป ฯ

ทิกฺขฺธมฺมิกานํ อาสวานํ สวฺรยาติ ทิกฺขฺธมฺมิกา อาสวา นาม อลฺวเร จิตฺเตน ตลฺมียเว อตตภาเว ปตตพฺพปา ปาณิปฺปหารทณฺทปฺปหารทตฺถเจทปาทฺเจท- อกิตติอฺยสฺวิปฏิสาราทโย ทุกฺขวิเสสา ฯ อิติ อิเมลฺ ทิกฺขฺธมฺมิกานํ อาสวานํ สวฺรยาติ ปิธานาย อาคมน- มคฺคกณายาติ อตฺถเ ฯ

สมฺปรายิกานํ อาสวานํ ปฏฺิฆาตยาติ สมฺปรายิกา อาสวา นาม อลฺวเร จิตฺเตน กตปาปกมฺมมฺลกา สมฺปรายเ นรกาทิสฺสุ ปตตพฺพปา ทุกฺขวิเสสา เตลฺ ปฏฺิฆาตตถาย ฯ ปฏฺิปปสสมฺนตถาย วุสสมนตถายาติ วุตฺตํ โหติ ฯ

***สองบทว่า **อปฺปสนฺนํ วา ปสาทาย** ความว่า ก็เมื่อมีการทรงบัญญัติสิกขาบท มนุษย์ที่เป็นบัณฑิต แม้พวกใด ซึ่งยังไม่เลื่อมใส รู้การทรงบัญญัติสิกขาบท หรือเห็นเหล่าภิกษุที่ปฏิบัติตามสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ มนุษย์ที่เป็นบัณฑิตแม้พวกนั้น ย่อมถึงความเลื่อมใสว่า อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดขัดเคืองและความหลง ของมหาชนในโลกเหล่าใดหนอ, สมณคากยบุตรเหล่านี้ เว้นไกลจากสิ่งเหล่านั้นอยู่, ท่านกระทำให้สิ่งที่กระทำไดยาก หนอ ท่านกระทำให้ที่หนักหนอ เหมือนพราหมณ์ผู้เป็น มิจฉาทิฎฐิ (แต่) มีไตรเพท เห็นคัมภีร์ในพระวินัยปิฎก แล้วเลื่อมใสอยู่ ฉะนั้น. เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาค จึงตรัสว่า หรือเพื่อความเลื่อมใสของพวกที่ยังไม่เลื่อมใส.

สองบทว่า **ปสนฺนํ วา ภยฺโยภาวาย** ความว่า กุลบุตรแม้พวกใดที่เลื่อมใสในพระศาสนาแล้ว กุลบุตรแม้ พวกนั้น รู้การทรงบัญญัติสิกขาบท หรือเห็นเหล่าภิกษุที่ ปฏิบัติตามที่ทรงบัญญัติไว้ ย่อมเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปว่า นำสรรเสริญพระคุณเจ้า พวกใด ตามรักษาพระวินัย สังวร ซึ่งเป็นพรหมจรรย์ มีกัตมือเดียวตลอดชีวิต, พระคุณเจ้าพวกนั้น กระทำให้สิ่งที่ทำได้ยาก. เพราะเหตุ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า หรือเพื่อความเลื่อมใส ยิ่งๆ ขึ้นไป.

พระสังฆธรรม ๓ อย่าง

บทว่า **สทฺธมฺมฏฺฐิตฺติยา** ความว่า สังฆธรรมมี ๓ อย่าง คือ ปรียัติสังฆธรรม ปฏิบัติสังฆธรรม อธิคมสังฆธรรม. ใน ๓ อย่างนั้น พระพุทธพจน์แม่ทั้งหมด ที่ท่านรวบรวม ไว้ในพระไตรปิฎก ชื่อว่า ปรียัติสังฆธรรม. พระสังฆธรรม นี้ คือ รุตงคคุณ ๑๓ ชั้นภควัตร ๑๔ มหาวัตร ๘๒ ศีล สมာธิ วิปัสสนา ชื่อว่า ปฏิบัติสังฆธรรม. พระสังฆธรรม นี้ คือ อริยมรรค ๔ สามัญผล ๔ นิพพาน ๑ ชื่อว่า อธิคมสังฆธรรม. พระสังฆธรรมนั้นแม่ทั้งหมด จะชื่อว่าตั้ง อยู่ได้นานก็ด้วยการทรงบัญญัติสิกขาบท เพราะเมื่อมีการ ทรงบัญญัติสิกขาบท พวกภิกษุยอมเล่าเรียนสิกขาบท ด้วยวิงยุคแห่งสิกขาบทนั้นด้วย พระพุทธวจนะอื่นเพื่อ ส่องสว่างเนื้อความแห่งสิกขาบทและวิงยุคแห่งสิกขาบท

(๒๖๔) **อปฺปสนฺนํ วา ปสาทาย**ติ ลิกฺขาปทป-
 ปรณฺตติยา ทิ สติ ลิกฺขาปทปปรณฺตติ อตฺวา
 วา ยถาปรณฺตติ ปฏิปชฺชมาเน ภิกฺขุ ทิสฺวา วา
 เยปิ อปฺปสนฺนา ปณฺชิตมนุสฺสา เต ยานิ วต โลเก
 มหาชนสฺส รชฺชนทฺสสนฺมฺยหนฺนฏฺฐานานิ เตหิ อิม
 สมณฯ สกฺยปรตฺติยา อารกา วิรตา วิหรนฺติ ทุกฺกร
 วต กโรนฺติ ภาริยํ วต กโรนฺตติติ ปสาทํ อापชฺชนฺติ
 วินยปฏิฎเ ก โปตถกํ ทิสฺวา มิจฉาทิฎฺฐิกฺกิตฺติเวทึ พฺราหฺมณเ
 วีย ฯ เตเน วุตฺตํ อปฺปสนฺนํ วา ปสาทายาติ ฯ

ปสนฺนํ วา ภยฺโยภาวายติ เยปิ สาสเน
 ปสนฺนา กุลปรตฺตา เตปิ ลิกฺขาปทปปรณฺตติ วา อตฺวา
 ยถาปรณฺตติ ปฏิปชฺชมาเน ภิกฺขุ วา ทิสฺวา อโห
 อยฺยา ทุกฺกรการิโน เย ยาวซีวํ เอกภตฺตํ
 พรหมจริยํ วินยสํวรํ อนุปาเลนฺตติติ ภยฺโย ภยฺโย
 ปลิหนฺติ ฯ เตเน วุตฺตํ ปสนฺนํ วา ภยฺโยภาวายาติ ฯ

สทฺธมฺมฏฺฐิตฺติยาติ ติวโร สทฺธมโม ปรียตฺติสทฺธมโม
 ปฏิบัติสทฺธมโม อธิคมสทฺธมโมติ ฯ ตตถ ปิฎกตฺตย-
 สงฺคหิตํ สพฺพิปี พุทฺธวณฺํ ปรียตฺติสทฺธมโม นาม ฯ
 เตรส รุตงคคฺคฺคณา จุทฺทส ขนฺธกวดตฺตานิ เทวอสฺติ
 มหาวตฺตานิ สีสสมาริวิปัสสนาติ อัย ปฏิบัติสทฺธมโม
 นาม ฯ จตฺตาริ อริยมคฺคา จตฺตาริ จ สามณฺณผลานิ
 นิพฺพานญฺจาติ อัย อธิคมสทฺธมโม นาม ฯ โส
 สพฺโพปี ยสฺมา ลิกฺขาปทปปรณฺตติยา สติ ภิกฺขุ
 ลิกฺขาปทญจ ตสฺส วิงยุคญจ ตตฺตลโชนตฺถํ อณฺณญจ
 พุทฺธวณฺํ ปรียาปฺนฺนฺติ ยถาปรณฺตตฺถญจ ปฏิปชฺชมาเน
 ปฏิปตฺติ ปุเรตฺวา ปฏิปตฺติยา อธิคนฺตพฺพํ
 โลกุตฺตรธมฺมํ อธิคฺจณฺนฺติ ตสฺมา ลิกฺขาปทปปรณฺตติยา

นั้นด้วย และเมื่อปฏิบัติตามที่ทรงบัญญัติไว้ ให้ความปฏิบัติเต็มแล้ว ย่อมบรรลุโลกุตระธรรมที่พึงบรรลุได้ด้วยการปฏิบัติ. เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม.*** (ส.๘/๒๕๒๑)

*** บทว่า **วินยานุคคหยา** ความว่า ก็เมื่อมีการทรงบัญญัติสิกขาบท วินัยแม้ทั้ง ๔ อย่าง คือ สังฆรวินัย ปทานวินัย สมถวินัย บัญญัติวินัย เป็นอันทรงอนุเคราะห์แล้ว คือทรงอุปถัมภ์แล้ว คำชูอย่างดีแล้ว. เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย. ก็บทเหล่านั้นทุกบททีเดียว พึงประกอบกับคำนี้ว่า เราจักบัญญัติ สิกขาบทดังนี้. ในการประกอบบทนั้น ประกอบบทหน้าและบทหลังดังนี้ว่า เราจักบัญญัติ สิกขาบท เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ ฯลฯ เราจักบัญญัติ สิกขาบท เพื่อความอนุเคราะห์วินัย.

ก็อีกอย่างหนึ่ง ในเรื่องนี้ คำใดที่ท่านทำสังขลิกนัยอย่างนี้ว่า “ความรับว่าดี แห่งสงฆ์อันใด อันนั้นเป็นความล้าราญแห่งสงฆ์ ความล้าราญแห่งสงฆ์อันใดอันนั้น เพื่อข่มบุคคลพวกเก้อยาก” ดังนี้เป็นต้น และกระทำการประกอบมีบทหนึ่งๆ เป็นมูล บทละ ๑๐ หนอย่างนี้ว่า ความรับว่าดีแห่งสงฆ์อันใดอันนั้น คือความล้าราญแห่งสงฆ์ ความรับว่าดีแห่งสงฆ์อันใด อันนั้น เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก ดังนี้เป็นต้น แล้วกล่าวไว้ในคัมภีร์ปริวารว่า

ในอรรถเสปกรรม อรรถร้อยหนึ่ง ธรรมร้อยหนึ่ง นิสฺสูติ สองร้อย และญาณสี่ร้อย ดังนี้

คำนั้นทั้งหมด ควรทราบ. แต่เพราะคำนั้นนั้นจักมีแจ้งในคัมภีร์ปริวารนั่นเอง ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่พรรณนาในที่นี้ ดังนี้แล.*** (ส. ๘/๒๕๒๑)

ทรงบัญญัติปฐมปาราชิกสิกขาบท

พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงแสดงอานิสฺสูตแห่งการบัญญัติสิกขาบทไว้อย่างนั้นแล้ว เมื่อจะทรงชี้แจงกิจที่ภิกษุทั้งหลายควรทำในสิกขาบทนั้น จึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ก็แล พวกเธอพึงแสดงสิกขาบทนี้ขึ้นอย่างนี้.”

จิรภูจิติโก โหติ ฯ (๒๖๕) เตน วุตฺตํ สทฺธมฺมภูจิติยาติ ฯ

วินยานุคคหยาติ ลิกขาปทปญฺญตฺติยา ทิสฺสูติ สํวรวิโนโย จ ปทานวิโนโย จ สมถวิโนโย จ ปญฺญตฺติวินโย จาติ จตฺตฺพิโรปิ วิโนโย อนุคฺคหิตฺโต โหติ อุปตฺถมฺภิตฺโต สฺสูตฺถมฺภิตฺโต ฯ เตน วุตฺตํ วินยานุคคหยาติ ฯ สพฺพาเนว เจตานิ ปทานิ ลิกขาปทํ ปญฺญาเปสฺสามิตฺติ อิมินา วจเนน สทฺธีโยเชตฺตฺพพานิ ฯ ตตฺตฺรายํ ปจฺมปจฺฉิมปทโยชนา สงฺฆสฺสุจฺจฺตาย ลิกขาปทํ ปญฺญาเปสฺสามิ ฯ เป ฯ วินยานุคคหยา ลิกขาปทํ ปญฺญาเปสฺสามิตฺติ ฯ

อฺปิเจตฺถ ยํ สงฺฆสฺสุจฺจํ ตํ สงฺฆฆาสุ ยํ สงฺฆฆาสุ ตํ ทุมมจฺญนํ ปุคฺคคฺลานํ นิคฺคหยาติ เอวํ สงฺขลิกนยํ ยํ สงฺฆสฺสุจฺจํ ตํ สงฺฆฆาสุ ยํ สงฺฆสฺสุจฺจํ ตํ ทุมมจฺญนํ ปุคฺคคฺลานํ นิคฺคหยาติ เอวญจ เอเกกปทฺมุลกํ ทสฺกฺขตฺตํ โยชนํ กตฺวา ยํ วุตฺตํ ปริวาร

อตฺถสฺตํ ธรรมสฺตํ เทว นิสฺสูตฺติสฺตานิ จ จตฺตฺตาริ จ ญาณสฺตานิ อตฺถเส ปกรเณติ
ตํ สทฺทํ เวทิตฺตฺพ ฯ ตํ ปเนตํ ยสฺมา ปริวารเวยว อาริภวิสฺสูติ ตสฺมา อิธ น วรรณิตนฺติ ฯ

เอวํ ลิกขาปทปญฺญตฺติยา อานิสฺสูตํ ทสฺเสตฺวา ตสฺมี ลิกขาปเท ภิกฺขุทฺติ กตฺตฺพพิจจํ ทิเปนฺโต เอวญจ ปน ภิกฺขเว อิมํ ลิกขาปทํ อุตฺทฺติเสยยาถาติ อาท ฯ

พระองค์ตรัสอธิบายไว้อย่างไร ? ตรัสอธิบายไว้
 อย่างนี้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! ก็แล พวกเธอพึงแสดง
 พึงเล่าเรียน พึงทรงจำ และพึงบอกแก่บุคคลเหล่าอื่น
 ซึ่งลิกขาบทนี้ คือที่มีอาณิสงส์อันเราแสดงแล้วอย่างนี้
 ในปาฏิโมกข์ทุกเทสอย่างนี้.” จริงอยู่ จ ศัพท์ ในคำว่า
เอวมจ ปน นี้ มีการนำเนื้อความเกินมาเป็นอรรถ
 เพราะฉะนั้นเนื้อความนี้ย่อมเป็นอันท่านนำมาแล้ว.

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงคำที่
 พระองค์ตรัสไว้ว่า “ลิกขาบทนี้” จึงตรัสว่า “อนึ่ง ภิกษุใด
 พึงเสพเมถุนธรรม, ภิกษุนี้ ย่อมเป็นปาราชิก หาลังวาส
 มิได้.” เมื่อพระองค์ทรงบัญญัติปฐมปาราชิก ให้มันเข้า
 ด้วยอำนาจมูลเหตุอย่างนั้นแล้ว เรื่องลึงตัวเมียแม่อื่นอีก
 ก็เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์แก่อนุบัญญัติ. เพื่อแสดงเรื่องลึง
 ตัวเมียที่เกิดขึ้นนั้น พระธรรมสังคาคหะเถระทั้งหลาย จึง
 ได้กล่าวคำนี้ไว้ว่า ก็ลิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มี
 พระภาคเจ้าทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วย
 ประการฉะนี้. อธิบายความแห่งคำนี้ว่า “ลิกขาบทนี้
 ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติแล้วอย่างนี้แก่
 ภิกษุทั้งหลาย และเรื่องอื่นนี้ ก็ได้เกิดขึ้นแล้ว.”

จบกล่าวด้วยปฐมบัญญัติ

ก็ วุตต์ โหติ ฯ ภิกขเว อิมํ ปน มยา อิติ
 สนุทสลิทานิสส์ ลิกขาปทํ เอวํ ปาฏิโมกข์ทุกเทเส
 อุกุทิสเสยยาถ จ ปริยาปุณเญยยาถ จ (๒๖๖) ธาเรยยาถ จ
 อญเฆสญจ วาเจยยาถาติ ฯ อติเรกานยนตุโถ หิ
 เอตถ จสทโท เตนายมตุโถ อานีโต โหตีติ ฯ

อิทานิ ยํ วุตต์ อิมํ ลิกขาปทนต์ิ ตํ
 ทสเสนโต โย ปน ภิกขุ เมถุนํ ธมมํ ปฏิเสเวยย
 ปาราชิกโ โหติ อสวาโสติ อาห ฯ เอวํ มูลจเฉชชวเสน
 ทพทํ กตวา ปจมปาราชิกเ ปญตเต อปรมปิ
 อนุปญตตตถาย มกุกฎิวตตุ อุทปาติ ฯ ตสสุปตติ-
 ทิปนตถเมตํ วุตต์ เอวมจิทํ ภควตา ภิกขุณํ ลิกขาปทํ
 ปญตตํ โหตีติ ฯ ตสสตุโถ ภควตา ภิกขุณํ อิหํ
 ลิกขาปทํ เอวํ ปญตตํ โหติ จ อิถญจ อญญํ
 วตตุ อุทปาตีติ ฯ

ปจมปญตตติกถา นิฎฐิตา ฯ

อนุบัญญัติปถมปาราชิกเรื่องที่หนึ่ง

เรื่องลึงตัวเมีย

บัดนี้ เพื่อแสดงเรื่องอื่นที่เกิดขึ้น พระธรรมสังคาคห-
เถระทั้งหลาย จึงได้กล่าวคำเป็นต้นว่า **เตน โข ปน
สมเยน.** ในคำว่า **เตน โข ปน สมเยน** เป็นต้นนั้น มี
การพรรณนาบท ที่ยังไม่กระจ่าง ดังต่อไปนี้:-

สองบทว่า **มกฺกฐิ อามิเสน** ความว่า จำพวกสัตว์
ดิรัจฉานเป็นอันมาก มีเนื้อ นกยูง ไก่ และลึง เป็นต้น
ไม่มีความคิดระแวงรังเกียจ เพราะอำนาจแห่งคุณมี
ขันติและเมตตาเป็นต้น ของภิกษุทั้งหลาย ในปามหาวัน
ย่อมเที่ยวไปใน ณ ที่เรือนบำเพ็ญเพียร. มีคำอธิบายว่า
ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เอาอามิส มีข้าวต้ม ข้าวสวย และ
ของเคี้ยว เป็นต้นหล่อ คือสงเคราะห์นางลึงตัวหนึ่งใน
บรรดาสัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้นเหล่านั้น.

บทว่า **ตสฺสา** เป็นลัตตมีวิภตติ.

บทว่า **ปฎิวเสวติ** ความว่า ย่อมเป็นผู้เสพรโดยมาก.
วัตตมานาวีภตติย่อมลงในอรรถว่า ปจฺร คือมาก.

สองบทว่า **โส ภิกฺขุ** ได้แก่ ภิกษุผู้เสพเมถุนธรรมนั้น.

สองบทว่า **เสนาสนจาริกิ อาทิณฺทฺนตา** ความว่า
ภิกษุอาศัยคันตุกะเหล่านั้นมาเฝ้าพระพุทธเจ้าได้อาคันตุกภต
แต่เช้าตรู่ ทำภัตกิจเสร็จแล้วชักชวนกันว่า พวกเรจักดู
สถานที่อยู่ของภิกษุทั้งหลาย แล้วก็เที่ยวไป. เพราะเหตุนี้
พระธรรมสังคาคหเถระทั้งหลายจึงกล่าวว่า **เสนาสนจาริกิ
อาทิณฺทฺนตา.**

ลึงตัวเมียแสดงของลับแก่ภิกษุอาศัยคันตุกะ

หลายบทว่า **เยน เต ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมิ** มีความว่า
ธรรมดา สัตว์ดิรัจฉานทั้งหลายครั้งได้ทำความคุ้นเคยกับ
ภิกษุรูปหนึ่งแล้ว ก็ยังความคิดเช่นนั้นนั่นเองให้เกิดขึ้นแม้
ในภิกษุเหล่าอื่นด้วย. เพราะฉะนั้น ลึงตัวเมียนั้นจึงได้
เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นจนถึงที่อยู่, ครั้นแล้ว ก็ได้แสดง
วีการนั้นแม้แก่ภิกษุเหล่านั้น เหมือนกับแสดงแก่ภิกษุที่ตน
คุ้นเคย ฉะนั้น.

อิทานิ ยนฺตํ อณฺณํ วตฺถุ อุปฺปนฺนํ ตํ
ทสฺเสตฺถึ **เตน โข ปน สมเยนา**ติอาทิมาท ๑
ตตฺตฺรายํ อนุตฺตตานปทวณฺณา ๑

มกฺกฐิ อามิเสนาติ มหาวเน ภิกฺขุณฺโณ ชนฺติ-
เมตฺตาทิคฺคณานุภาเวเน นิราสงฺกจิตฺตา พหู มิคฺไรม-
กุกฺกฐมกฺกฐาทโย ติรัจฉานา ปธานาการภฺจฺจาเนสุ
วิจรนฺติ ๑ ตตฺถ เอกํ มกฺกฐิ อามิเสน ยาคุ-
ภตตฺตชชฺชกาทิชา อุปฺลาเปตฺวา สงฺคมฺหิตฺวาติ วุตฺตํ
โหติ ๑

ตสฺสาติ ภูมฺมวจฺนํ ๑

ปฎิวเสวติติ ปจฺรปฎิวเสวโน โหติ ๑ ปจฺรตฺถ
วัตตมานาวจฺนํ ๑

โส ภิกฺขุติ โส เมถุนธมฺมปฎิวเสวโนโก ภิกฺขุ ๑

เสนาสนจาริกิ อาทิณฺทฺนตาติ เต ภิกฺขุ
อาคนฺตุกา พุทฺธทสฺสนาย อาคตา ปาโตว อาคนฺตุ-
ภตตานิ ลภิตฺวา กตภตตฺกิจฺจา ภิกฺขุณฺโณ นิवासนฺนฺจฺจานา
ปฺลลิสฺสสามาติ วิจฺริสุ ๑ **เตน วุตฺตํ** **เสนาสนจาริกิ
อาทิณฺทฺนตา**ติ ๑

(๒๖๓) **เยน เต ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกม**ิติ ติรัจฉานคตา
นาม เอกภิกฺขุชา สพฺธิ วิสฺสาสํ กตฺวา อณฺณเยสุปี
ตาทิสญฺเยว จิตฺตํ อุปฺปาเทนฺติ ๑ ตสฺมา สา
มกฺกฐิ เยน เต ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปฺลาสงฺกมิตฺวา
อตฺตโน วิสฺสาสิภิกฺขุสุเสว เตสมฺปิ ตํ วีการํ ทสฺเสสิ ๑

บทว่า **เฉปปี** แปลว่า ทาง.

บทว่า **โอททิสติ** แปลว่า วางไว้ตรงหน้า.

สองบทว่า **นิมิตตมปิ อกาลิ** ความว่า ภิกษุ
อาคันตุกะเหล่านั้น ย่อมรู้ความต้องการเมถุน ด้วยความ
กำหนดอย่างไร ด้วยกิริยาอย่างไร, ลิงตัวเมียนั้น ก็ได้ทำ
นิมิตนั้น ด้วยความกำหนดและกิริยานั้นๆ .

สองบทว่า **โส ภิกษุ** ความว่า นี่เป็นวิหาร (ที่อยู่)
ของภิกษุใด, (ภิกษุนั้นย่อมเสพเมถุนธรรมในลิงตัวเมียนี่
ไม่ต้องสงสัยแล).

สองบทว่า **เอกมนติ นิสียิสฺสุ** ความว่า ภิกษุ
อาคันตุกะเหล่านั้นได้แอบซ่อนอยู่ ณ โอกาสแห่งหนึ่ง.

สองบทว่า **สจฺจํ อวฺสุโส** ความว่า ภิกษุรูปนั้น
เพราะถูกพวกภิกษุอาคันตุกะเห็นกรรมที่เธอทำนั้นอย่าง
ประจักษ์ตาทุกท้วงขึ้น เหมือนจับใจได้พร้อมกับของ
กลางฉะนั้น เมื่อไม่สามารถจะพูดคำเป็นต้นว่า “ผมทำ
กรรมชั่วอะไรหรือ ?” จึงพูดรับว่า “จริง ขอรับ.”

หลายบทว่า **นฺนุ อวฺสุโส ตเถว ตํ โทติ** ความว่า
คุณ แม้ในเพราะสัตว์เดียรัจฉานตัวเมีย ลิกขาบทนั้น
ย่อมเป็นเหมือนในหญิงมนุษย์ มีไข่หรือ (คุณ เมื่อภิกษุสุทินัน
เสพเมถุนธรรมในหญิงมนุษย์ ลิกขาบทย่อมมีฉันท, เมื่อ
คุณเสพเมถุนธรรมแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ลิกขาบทนั้น
ก็ย่อมเป็นเหมือนกันฉันทนั้น มีไข่หรือ ?). จริงอยู่ การ
มองดูก็ดี จับต้องก็ดี ลูบคลำก็ดี แตะต้องก็ดี กระทบก็ดี
แม้ซึ่งหญิงมนุษย์ เป็นความชั่วหยาบทั้งนั้น, กิริยามีการ
มองดูเป็นต้นนั้นทั้งหมด แม้ซึ่งสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย เป็น
ความชั่วหยาบเหมือนกัน; ในหญิงมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน
ตัวเมียนี่ จะมีความแปลกกันอะไร ? ท่านได้อ้างเลศ ใน
ฐานที่มีไข่เลศแล. หลายบทว่า **อนฺตมโส ติจฺจฉาน-**
คตายปิ ปาราชิโก โทติ อสฺวาโส ความว่า พระผู้มี-

เฉปปฺนติ นงฺคุจฺสิ ๑

โอททิสฺติ อภิมฺขํ จเปสิ ๑

นิมิตตมปิ อกาลิติ เยน นียาเมเน ยาย
กิริยาย เมถุนาธิปฺปายํ เต ชานนฺติ ตํ อกาลิ

โส ภิกษุติ ยสฺสายํ วิหาโร ๑

เอกมนติ นิสียิสฺสุติ เอกสฺมี โอกาเส ปฏิจฺฉนฺนา
อจฺฉิสฺสุ ๑

สจฺจํ อวฺสุโสติ สโหตฺมคฺทิตฺโต โจโร วิย
ปจฺจกฺขํ ทิสฺวา โจทิตฺตตฺตา ก็ วา มยา กตฺนฺติอาทินิ
วตฺตุ อสฺกโกนฺโต สจฺจํ อวฺสุโสติ อาห ๑

นฺนุ อวฺสุโส ตเถว ตํ โทติติ อวฺสุโส ยถา
มนุสลิตฺติยา นฺนุ ติจฺจฉานคตฺติยาปิ ตํ ลิกฺขาบทํ
ตเถว โทติ ๑ มนุสลิตฺติยาปิ ทิ ทสฺสนมฺปิ คหณมฺปิ
อามสนมฺปิ พุสนมฺปิ ฆฏฺฏนฺมฺปิ ทุฏฺฏจฺจุลฺลเมว ติจฺจฉาน-
คตฺติยาปิ ตํ สพฺพํ ทุฏฺฏจฺจุลฺลเมว โก เอตฺถ วิเสโส
อเลสฺสุจฺจาเน ตวฺวํ เลสํ โอทฺเทสฺสิติ ๑ **อนฺตมโส**
ติจฺจฉานคตายปิ ปาราชิโก โทติ อสฺวาโสติ ติจฺจฉาน-
คตายปิ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏฺฐิสฺเสวิตฺวา ปาราชิโกเอว
โทติติ ทพฺพตฺรํ ลิกฺขาบทมฺกาลี ๑

สิกขาบททั้งหมด มีโทษ ๒ อย่าง

จริงอยู่ สิกขาบทมี ๒ อย่าง คือ :- โลกวัชชะ (มีโทษทางโลก) ๑ ปณณัตติวัชชะ (มีโทษทางพระบัญญัติ) ๑.

บรรดาโทษ ๒ อย่างนั้น สิกขาบทใดในฝ่ายลจิตตกะ มีจิตเป็นอกุศลล้วนๆ, สิกขาบทนั้นชื่อว่า เป็นโลกวัชชะ. ที่เหลือเป็นปณณัตติวัชชะ.

บรรดาโทษ ๒ อย่างนั้น อนุบัญญัติในสิกขาบทที่เป็นโลกวัชชะ เมื่อเกิดขึ้น กั้น ปิดประตู ตัดกระแส ทำให้ตั้งขึ้นกว่าเดิม ย่อมเกิดขึ้น. ส่วนอนุบัญญัตินี้ว่า เว้นไว้แต่สำคัญว่าได้บรรลุ เว้นไว้แต่ฝัน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ เพราะไม่มีการล่วงละเมิด และเพราะเป็นอัปพหริก. ในสิกขาบทที่เป็นปณณัตติวัชชะ เมื่อภิกษุยังไม่ได้ทำการล่วงละเมิด อนุบัญญัติ เมื่อเกิดขึ้น ทำให้เพลาลง ปลดเปลื้องออก เปิดประตูให้ ทำไม่ให้เป็นอาบัติต่อๆ ไป ย่อมเกิดขึ้น เหมือนอนุบัญญัติในคณโกชน สิกขาบท และปรัมปรโกชนสิกขาบทฉะนั้น. ส่วนอนุบัญญัติเห็นปานนี้ว่า โดยที่สุด (บอก) แม้แก่หญิงแพศยา อันจะพึงอยู่ร่วมชั่วขณะ ชื่อว่ามีคติเหมือนพระบัญญัติทีเดียว เพราะเกิดขึ้นในเมื่อภิกษุทำการล่วงละเมิดแล้ว. ก็เพราะปฐมสิกขาบทนี้เป็นโลกวัชชะ ไม่ใช่เป็นปณณัตติวัชชะ; เพราะฉะนั้น อนุบัญญัตินี้ ก็กั้นปิดประตู ตัดกระแส ได้แก่ทำให้ตั้งขึ้น กว่าเดิมอีก ย่อมเกิดขึ้น.

ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประมวลเรื่องแม่ทั้งสองมาแล้ว บัญญัติปฐมปาราชิกทำให้ตั้งขึ้นกว่าเดิม ด้วยอำนาจมูลเหตุอย่างนั้น เรื่องภิกษุชาววัชชีบุตรแม่อื่นอีกก็เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์แก่อนุบัญญัติ. เพื่อแสดงความเกิดขึ้นแห่งเรื่องภิกษุวัชชีบุตรนั้น พระธรรมลังคาหกเถระทั้งหลาย จึงได้กล่าวคำนี้ว่า “ก็สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้.” อธิบายความแห่งคำนี้ว่า สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติแล้วอย่างนี้ แก่ภิกษุทั้งหลาย และเรื่องแม่อื่นนี้ ก็ได้เกิดขึ้น.

ทิวริ ทิ สิกขาบท โลกวัชชะ ปณณัตติวัชชะ ๑

ตตถ ยสฺส ลจิตตกปกฺเข จิตฺตํ อกุสลเมว โหติ ตํ โลกวัชชุนนาม ๑ เสล์ ปณณัตติวัชชะ ๑

ตตถ โลกวัชเช อนุปฺปณฺณตฺติ อฺปฺปชฺชมานา รุณฺณตฺติ ทวารํ ปิพฺพนฺตฺติ โสตํ ปจฺฉินฺทมานา คาหุหฺตรํ กโรนฺตฺติ อฺปฺปชฺชตฺติ ๑ (๒๖๔) อณฺณตฺร อธิมานา อณฺณตฺร สฺปิณฺนตฺตํ อยํ ปน วิตฺติกฺกมาภาวา อพฺโพพฺพาริกตฺตา จ วุตฺตา ๑ ปณณตฺติวัชเช อกเต วิตฺติกฺกมา อฺปฺปชฺชมานา ลลิตฺลํ กโรนฺตฺติ โมเจนฺตฺติ ทวารํ ทพฺพมานา อปรฺยาปรํ อนาปตฺติ กุรฺมมานา อฺปฺปชฺชตฺติ คณโกชนปรมฺปรโกชนาทีสุ อนุปฺปณฺณตฺติโย วีย ๑ อนฺตมโส ตฺขณิกายปีติ เหวรุปา ปน กเต วิตฺติกฺกเม อฺปฺปนฺนตฺตา ปณณตฺติคคิตฺกาว โหติ ๑ อิทํ ปน ปจฺมสิกขาปทํ ยสฺมา โลกวัชชุน ปณณตฺติวัชชะ ตสฺมา อยมนฺอนุปฺปณฺณตฺติ รุณฺณตฺติ ทวารํ ปิพฺพนฺตฺติ โสตํ ปจฺฉินฺทมานา คาหุหฺตรํ กโรนฺตฺติ อฺปฺปชฺชตฺติ ๑

เอวํ เทวปี วตฺถุณี สมฺปิณฺนเตตฺวา มุลฺลจฺเฉชฺชวเสน ทพฺพหฺตรํ กตฺวา ปจฺมปาราชิกํ ปณณตฺเต อปรมฺปิ อนุปฺปณณตฺตตฺถาย วชฺชีปฺตฺตกาวตฺถุ อฺปฺปาทิ ๑ ตสฺสุปฺปตฺติ-ทสฺสนตฺถเมตํ วุตฺตํ เอวญฺจิทํ ภควตา ภิกฺขุณฺโณ สิกขาปทํ ปณณตฺตํ โหตีติ ๑ ตสฺสสตฺโถ ภควตา ภิกฺขุณฺโณ อิทํ สิกขาปทํ เอวํ ปณณตฺตํ โหติ จ อิทญฺจ อณณมฺปิ วตฺถุ อฺปฺปาทิตฺติ ๑

อนบุญญติปฐมปาราชิกเรื่องที่สอง

เรื่องภิกษุชาววัชชีบุตร

บัดนี้ เพื่อแสดงเรื่องแม้อันที่เกิดขึ้นแล้ว พระธรรม-
สังคาคหกเถระทั้งหลาย จึงได้กล่าวคำเป็นต้นว่า **เตน โข
ปน สมเยน**. ในคำว่า **เตน โข ปน สมเยน** เป็นต้น
แม้นั้น มีการพรรณนาบทที่ยังไม่กระจ่างดังต่อไปนี้:-

บทว่า **เวสาลิกา** ได้แก่ ผู้มีปกติอยู่เมืองไพศาลี.

บทว่า **วชชีบุตรกา** ได้แก่ ผู้เป็นบุตรของตระกูล
ในเมืองไพศาลีในแคว้นวัชชี.

ได้ยินว่า อุปัทวะ โทษ ความเสียดจัญไร ที่ได้
เกิดขึ้นในพระคาสดาทั้งหมดนั้น ได้เกิดขึ้นแล้วเพราะ
อาศัยภิกษุชาววัชชีบุตร. จริงอย่างนั้นแม้พระเทวทัต ได้
พวกภิกษุชาววัชชีบุตรเป็นฝักฝ่ายแล้วจึงทำลายสงฆ์. ก็
พวกภิกษุชาววัชชีบุตรนั้นแล ได้แสดงลัทธิศาสนานอก
ธรรมนอกวินัย ในเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานได้
๑๐๐ ปี. บรรดาภิกษุชาววัชชีบุตรเหล่านั้นนั้นแล แม้
ภิกษุเหล่านี้บางพวก ถึงเมื่อทรงบัญญัติสิกขาบทแล้ว
อย่างนี้ก็ได้สร้งน้ำตามความต้องการ ฯลฯ ได้เสพเมถุน
ธรรมตามความต้องการด้วยประการฉะนี้.

ในบทว่า **ฆาติพยสเนนปี** นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ :-
คำว่า “ความพินาศ ความย่อยยับ ความกระจาย ความ
ทำลาย ความฉิบหาย” ทั้งหมดนี้ มีความหมายอย่าง
เดียวกัน. ความย่อยยับแห่งเหล่าญาติ ชื่อว่า ญาติพยสเน.
อันความย่อยยับแห่งญาตินั้น (ถูกต้องแล้ว). อธิบายว่า
“อันความพินาศแห่งญาติซึ่งมีการลงราชอาญา ถูกโรค
เบียดเบียน ความตายและความพลัดพรากเป็นเครื่องหมาย
(ถูกต้องแล้ว). แม้ในบทที่ ๒ ก็นัยนี้. ส่วนในบทที่ ๓
โรคที่ทำความไม่มีโรคให้พินาศไปนั่นเอง ชื่อว่า โรคพยสเน.
จริงอยู่โรคนั้นย่อมทำความไม่มีโรคให้ย่อยยับไป คือ
กระจายไป ได้แก่ ให้พินาศไป เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่า
พยสเน. ความย่อยยับคือโรค ชื่อว่า โรคพยสเน. อัน
ความย่อยยับคือโรคนั้น (ถูกต้องแล้ว).

บทว่า **มุจจา** คือทวมทับ ได้แก่ครอบงำ. อธิบาย
ว่า ผู้ประกอบพร้อมแล้ว.

อิทานิ ยนต์ อณวมปี วตถุ อุปปนฺนํ ตํ
ทสเสตุ เตน โข ปน สมเยนาติอาทิมาห ฯ ตตฺตราปิ
อยมนุตฺตานปทวณฺณนา ฯ

เวสาลิกาคติ เวสาลิวาลีนํ ฯ

วชชีบุตรกาคติ วชชีรฎฺฐเจ เวสาลีย์ กุลานํ
บุตรกา ฯ

สาสเน กิร โย โส อุปททโว อาทินโว
อพฺพุทฺทมุปชฺชชี สพฺพนฺตํ วชชีบุตรเก นิสฺสาย ฯ
ตถาหิ เทวตฺโตปิ วชชีบุตรเก ปกฺเข ลภิตฺวา
สงฺฆํ ภินฺทิตฺวา ฯ วชชีบุตรกาเอว จ วสฺสสฺตํ ปรีนิพฺพุเต
ภควติ อุตฺถมฺมํ (๒๖๙) อุกฺกมฺมํ สตฺถุสฺสณฺนํ ทิปฺเปสฺสุ ฯ
อิเมปิ เตสฺสเยว เอกจฺจวา เอวํ ปญฺญตฺเตปิ ลิกฺขาปเท
ยาวตฺตถํ นหายิสฺสุ ฯเปฯ เมถุนํ รมฺมํ ปฏฺฐิเสวีสฺสูติ ฯ

ฆาติพยสเนนปีติ เอตถ วีสณฺนํ พยสณฺนํ วิกฺขเปี
วิทุสฺสนํ วินาสิตฺติ สพฺพเมตฺ เตกตฺถํ ฯ ฆาตินํ
พยสณฺนํ ฆาติพยสณฺนํ ฯ เตน ฆาติพยสเนน ฯ
ราชทณฺทพฺยาธิรมณฺวิปฺปวาลนิมิตฺเตน ฆาติวินาสเภาติ
อตฺโต ฯ เอส นโย ทุตฺตยปเทปี ฯ ตตฺตยปเท ปน
อาโรคฺยวินาสโก โรโคเอว โรคพยสณฺนํ ฯ โส หิ
อาโรคฺย พยสติ วิกฺขิปปติ วินาสิตฺติ พยสณฺนํ ฯ
โรโคเอว พยสณฺนํ โรคพยสณฺนํ ฯ เตน โรคพยสเนน ฯ

มุจจาคติ อธิปนฺนา อภิภูตา สมฺนนาคตาคติ
อตฺโต ฯ

หลายบทว่า **น มยํ ภนฺเต อานนฺท พุทฺธครฺทโน** มีความว่า ท่านอานนทเจ้าข้า พวกกระผมมิได้ติดैनพระพุทฺธเจ้า คือมิได้กล่าวโทษพระพุทฺธเจ้า มิได้ติดैनพระธรรม มิได้ติดैनพระสงฆ์.

สองบทว่า **อตุตฺทครฺทโน มยํ** ความว่า พวกกระผมติดैनตนเองเท่านั้น คือกล่าวโทษของตน.

บทว่า **อลกฺขิกา** แปลว่า ผู้หมดสิริ.

บทว่า **อปฺปปฺญญา** แปลว่า ผู้มีบุญน้อย.

หลายบทว่า **วิปฺสสกา กุสลานํ ธมฺมานํ** มีความว่า พวกกระผมจะพึงเป็นผู้เห็นแจ้งซึ่งกุศลธรรมทั้งหลาย ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจำแนกไว้แล้วในอารมณํ ๓๘ ประการ. อธิบายว่า ออกจากอารมณํนั้นๆ แล้ว จะเห็นแจ้งธรรมเหล่านั้นทีเดียว.

บทว่า **ปฺพุพฺรตฺตาปรรตฺตํ** ความว่า เบื้องต้นแห่งราตรี ชื่อบูรพราตรี, เบื้องปลายแห่งราตรี ชื่อ อปรราตรี, มีคำอธิบายว่า ปฐมยามและปัจฉิมยาม.

บทว่า **โพธิปฺกฺขิกานํ** คือมีอยู่ในฝ่ายแห่งปัญญาเครื่องตรัสรู้. อธิบายว่า เป็นอุปการะแก่หรือหัดตมรรคญาณ.

บทว่า **ภาวนาโนโยคํ** แปลว่า ความประกอบเนื่องๆ ในการเจริญ (โพธิปักขิยธรรม).

สองบทว่า **อนฺยุตฺตา วิหเรยฺยาม** ความว่า พวกกระผมละคิหิปลีโพธ และอวาสปลีโพธแล้ว จะพึงเป็นผู้ประกอบชวนชวายนไม่มีกิจอื่นอยู่ในเสนาสนะอันสงัด.

บทว่า **เอวมารุโส** ความว่า พระเถระ เมื่อไม่ทราบอัยยาคัยของเธอเหล่านั้น ได้ฟังการคำรามอย่างมาก (คำอ้อนวอน) นี้ของภิกษุเหล่านั้นแล้ว จึงล้าคัญอยู่ว่า “ถ้าเธอเหล่านี้จักเป็นผู้เช่นนี้ไซ้, ก็เป็นการดี” แล้วรับคำว่า ได้ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย.

เรื่องทรงห้ามมิให้ภิกษุชาววัชชีบุตรบรรพชาอุปสมบท

แม้สองบทว่า **อฏฺฐานํ อนวกาโส** นี้ เป็นอันตรัสห้ามเหตุ. จริงอยู่ เหตุ ท่านเรียกว่า “ฐานะและโอกาส” เพราะเป็นที่ตั้งแห่งผล โดยความที่ผลนั้นเป็นไปเนื่องด้วย

น มยํ ภนฺเต อานนฺท พุทฺธครฺทโนติ ภนฺเต อานนฺท มยํ พุทฺธํ น ครหาม น พุทฺธสฺส โทสํ วเทม น ธมฺมครฺทโน น สงฺฆครฺทโน ฯ

อตุตฺทครฺทโน มยฺนฺติ อตุตฺตานเมว มยํ ครหาม อตุตฺโน โทสํ วเทม ฯ

อลกฺขิกาติ นิสฺสิริกา ฯ

อปฺปปฺญญาติ ปฺริตฺตปฺญญา ฯ

วิปฺสสกา กุสลานํ ธมฺมานนฺติ เย อฏฺฐตฺติสา-
รณฺณสฺสุ วิภตฺตา กุสลา ธมฺมา เตสํ วิปฺสสกา ฯ
ตโต ตโต อารมฺมณโต วุฏฺฐาย เตว ธมฺเม
วิปฺสสมานาติ อตฺโถ ฯ

ปฺพุพฺรตฺตาปรรตฺตนฺติ รตฺติยา ปฺพุพฺ ํ ปฺพุพฺรตฺตํ
รตฺติยา อปรํ อปรรตฺตํ ฯ ปจฺมยामญจ ปจฺฉิมยामญจาติ
วุดฺตํ โหติ ฯ

โพธิปฺกฺขิกานนฺติ โพธิสฺส ปกฺখে ภวานํ ฯ
อรหตฺตมคฺคณฺณาณสฺส อุปการกานนฺติ อตฺโถ ฯ

ภาวนาโนโยคนฺติ วฑฺฒนาโนโยคํ ฯ

อนฺยุตฺตา วิหเรยฺยามาติ คิหิปลีโพธํ อวาส-
ปลีโพธญจ ปหาย วิวิตเตสฺสุ เสนาสเนสฺสุ ยุตฺตปฺปยุตฺตา
อนญญกิจฺจา วิหเรยฺยาม ฯ

(๒๗๐) **เอวมารุโส**ติ เถโร เอเตสํ อาสยํ
อชานนโต อิทํ เนลํ มหาคฺชชิตํ สุตฺวา สเจ อิเม
อิตฺติสา ภวิสฺสนฺติ สาธฺตฺติ มณฺณมาโน เอวมารุโสติ
สมปฺปฏิจฺฉิ ฯ

อฏฺฐานํ อนวกาโสติ อุกฺยเมปเตํ การณฺปฏฺกฺเขป-
วจนํ ฯ การณํ ทิ ยสฺมา ตตฺถ ตทหายตฺตวุดฺตฺติภาเว
ผลํ ติฏฺฐติ ยสฺมา จสฺส ตํ โอกาโส โหติ ตทหายตฺตวุดฺตฺติ-

เหตุ นั้น และเพราะเหตุ นั้น ก็เป็นโอกาสแห่งผลนั้น โดย ความที่เหตุ นั้นเป็นไปเนื่องด้วยผลนั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงห้ามเหตุ นั้น จึงตรัสว่า **อฏฺฐาณเมตฺ อานนฺท อนวกาโส** เป็นต้น ความว่า ฐาณะหรือโอกาสนี้ ไม่มี.

สองบทว่า **ยํ ตถาคโถ** ความว่า พระตถาคตจะ พึงถอนปาราชิกสิกขาบท ที่บัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพราะเหตุแห่งพวกวัชชี หรือพวกภิกษุชาววัชชีบุตร ด้วย เหตุใด, เหตุ นั้น ไม่มี.

ความจริงถ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าจะพึงประทาน อุปสมบทแก่ภิกษุชาววัชชีบุตรเหล่านี้ ผู้ทูลขอยุ่ว่าข้า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงได้อุปสมบท ดังนี้ไซ้, เมื่อเป็น เช่นนั้น พระองค์ก็จะพึงถอนปาราชิกสิกขาบทที่ทรง บัญญัติไว้ว่า “ยอมเป็นปาราชิก หากสงวาสมิได้”. แต่ เพราะเหตุที่พระองค์ ไม่ทรงถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ แล้วนั้น ฉะนั้นจึงตรัสว่า “นั่น ไม่ใช่ฐาณะ” เป็นต้น.

หลายบทว่า **โส อาคโถ น อุปสมปาเทตฺพโพ** ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีความอนุเคราะห์เพียง ทรวงทราบว่ ก็ถ้าภิกษุนั้น มาแล้วอย่างนี้ พึงได้รับ อุปสมบทไซ้, เธอพึงเป็นผู้ไม่มีความเคารพในศาสนา, แต่เธอตั้งอยู่ในภูมิของสามเณรแล้ว จักเป็นผู้มีความ เคารพ และจักทำประโยชน์ตนได้ จึงตรัสว่า “เธอมาแล้ว ไม่ควรให้อุปสมบท”.

หลายบทว่า **โส อาคโถ อุปสมปาเทตฺพโพ** ความว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบแล้วว่า ภิกษุนั้นมา แล้วอย่างนี้ ยังดำรงอยู่ในภาวะเป็นภิกษุ จักเป็นผู้มี ความเคารพในศาสนา เพราะความที่เธอมีศีลยังไม่วิบัติ, เธอเมื่อยังมีอุปนิสัยอยู่ จักบรรลุประโยชน์สูงสุด ต่อกาล ไม่นานนักแล จึงตรัสว่า “เธอนั้นมาแล้ว ควรให้อุปสมบท”.

พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงแสดงภิกษุชาววัชชีบุตร ผู้ไม่ควรให้อุปสมบท และผู้ควรให้อุปสมบท ในบรรดา เหล่าภิกษุชาววัชชีบุตรผู้เสพเมถุนธรรมมาแล้วอย่างนี้ มี พระประสงค์จะประมวลเรื่องทั้ง ๓ มา แล้วทรงบัญญัติ สิกขาบทให้บริบูรณ์ จึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ แล พวกเธอพึงแสดงสิกขาบทนี้ขึ้นอย่างนี้” แล้วได้ทรง บัญญัติสิกขาบท ให้บริบูรณ์อย่างนี้ว่า :- **โย ปน ภิกฺขุ ๑เปฯ อสงฺวาโส** แปลว่า

ภาเวน ตสฺมา จานญจ อวกาโส จาติ วุจฺจติ ๑ ตํ ปฏิกฺขิปนฺโต อาห **อฏฺฐาณเมตฺ อานนฺท อนวกาโส**ติ ๑ เอตํ จานํ วา โอกาโส วา นตฺถิ ๑

ยํ ตถาคโถติ เยน ตถาคโถ วชฺชินํ วา ๑เปฯ สมฺมุทเนยฺย ตํ การณํ นตฺถิตฺติ อตฺถโ ๑

ยถิ ทิ ภควา เอเตสํ ลเภยฺยาม อุปสมฺปนฺนติ ยาจนฺตานิ อุปสมฺปทํ ทเทยฺย เอวํ สนฺเต ปาราชิกโ ทฺหิติ อสงฺวาโสติ ปญฺจตฺตํ สมฺมุทเนยฺย ๑ ยสฺมา ปน ตํ น สมฺมุทฺนติ ตสฺมา อฏฺฐาณเมตฺนตฺติอาทิมาห ๑

โส อาคโถ น อุปสมปาเทตฺพโพติ ยถิ ทิ เอวํ อาคโถ อุปสมฺปทํ ลเภยฺย สาสเน อคารโว ภเวยฺย สามเณรภูมิยํ ปน จิตฺโต สคารโว ภวิสฺสติ อตฺตตฺถมฺยจ กริสฺสตีติ ฆตฺวา อนุกมฺปมาโนว ภควา อาห **โส อาคโถ น อุปสมปาเทตฺพโพ**ติ ๑

โส อาคโถ อุปสมปาเทตฺพโพติ เอวํ อาคโถ ภิกฺขุภาเว จตฺวา อวิปฺนฺนสิลตฺยา สาสเน สคารโว ภวิสฺสติ โส สติ อุปนิสฺสเย น จิสฺสเสว อุตฺตมตฺถํ ปาปฺปนิสฺสตีติ ฆตฺวา อุปสมฺปาเทตฺพโพติ อาห ๑

เอวํ เมถุนํ ฐมฺมํ ปฏิเสวิตฺวา อาคเตสฺ อุปสมฺปาเทตฺพพฺยจ อุปสมฺปาเทตฺพพฺยจ ทสฺเสตฺวา ติณิ วตฺถุณิ สโมธานตฺวา ปริปุณฺณํ กตฺวา สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปตฺกामิ (๒๗๑) เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว อิมํ สิกฺขาปทํ อุกฺทิสฺเสยฺยาถาติ วตฺวา **โย ปน ภิกฺขุ ๑เปฯ อสงฺวาโส**ติ ปริปุณฺณํ สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปสิ ๑

อนึ่ง ภิกษุใด ถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาชีพ
ของภิกษุทั้งหลายแล้ว ไม่กล่าวคินสิกขา ไม่ได้
ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุ พึงเสพเมถุนธรรม
โดยที่สุดแม้ในดิรัจฉานตัวเมีย ภิกษุนี้เป็นปาราชิก
หาสงวาสมิได้.

วินัย ๔ อย่าง

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงจำแนกเนื้อ
ความแห่งสิกขาบทนั้น จึงตรัสคำเป็นต้นว่า “โย ปนาติ
โย ยาทิโส”.

ก็พระวินัยธร ผู้ปรารภความเป็นผู้ฉลาดใน
สิกขาบท วิภังค์แห่งสิกขาบทนั้น และวินัยวินิจัยทั้งสิ้น
ควรทราบวินัย ๔ อย่าง

**จริงอยู่ พระธรรมสังคาคทกมหาเถระทั้ง
หลาย ผู้มีฤทธิ์มากในปางก่อนได้นำวินัย ๔ อย่าง
ออกเปิดเผยแล้ว.**

วินัย ๔ อย่างเป็นไหน ? วินัย ๔ อย่าง คือ
สูตร สุตตานุโลม อัจฉริยวาท อัตตโนมตี ซึ่งพระนาค-
เสนเถระหมายเอากล่าวไว้ (ในมิลินทปัญหา) ว่า
“มหาบพิตร! เนื้อความอันกุลบุตรพึงรับรองด้วยบท
ดั้งเดิมแล ด้วยรส ด้วยความเป็นวงศ์ แห่งอาจารย์ ด้วย
ความอธิบาย.

อรรถาธิบายวินัย ๔ อย่าง

จริงอยู่ บรรดาคำเหล่านี้ คำว่า อาหัจจบท ท่าน
ประสงค์เอาสูตร. คำว่า “รส” ท่านประสงค์เอาสุตตานุโลม.
คำว่า “อัจฉริยวงศ์” ท่านประสงค์เอาอัจฉริยวาท. คำว่า
“อธิบาย” ท่านประสงค์เอาอัตตโนมตี.

***ในวินัย ๔ อย่างนั้น พระบาลีในพระวินัยปิฎก
ทั้งสิ้น ชื่อว่า สูตร. มหาประเทศ ๔ ที่พระผู้มีพระภาค
ตรัสไว้อย่างนี้ว่า

อิทานิ ตสฺส อตถํ วิภชฺชโต โย ปนาติ
โย ยาทิโสติอาทิมาห ฯ

ตสมิ ปน ลิกฺขาปเท จ ลิกฺขาปทวิภงฺเก จ
สกฺเล จ วินยวินิจฺฉเย โภสฺสลฺลํ ปฏฺจยฺนฺเตน จตฺตพฺพิโร
วินโย ชานิตพฺโพ ฯ

จตฺตพฺพิธํ ทิ วินยํ มหาเถรา มหิทธิกา
นิตฺริตฺวา ปกาเสสุ ธมฺมสงฺคาทกา ปุรา ฯ

กตมํ จตฺตพฺพิธํ ฯ สุตตํ สุตตานุโลมํ อัจฉริยวาทํ
อตตโน มตฺติติ ยํ สนฺธาย วุตตํ อาหจฺจปเทน โข
มหาราช รเสน อัจฉริยวสฺตา อธิปฺปาโยติ ฯ

เอตถ ทิ อาหจฺจปทฺนฺติ สุตตํ อธิปฺเปตํ ฯ
วโสติ สุตตานุโลมํ ฯ อัจฉริยวโสติ อัจฉริยวาโท ฯ
อธิปฺปาโยติ อตตโน มติ ฯ

ตตถ สุตตฺตฺนนาม สกฺลวินยปิฎฺเเก ปาลี ฯ
สุตตานุโลมฺนนาม จตฺตาโร มหาปเทสา เย ภควตา
เอวํ วุตฺตา

(๑) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เรามิได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ชัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่พวกเธอ

(๒) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เรามิได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ชัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่พวกเธอ

(๓) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เรามิได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร ถ้าสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ชัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่พวกเธอ

(๔) ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เรามิได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร ถ้าสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ชัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควรแก่พวกเธอ ดังนี้ ชื่อว่า สุตตานุโลม.

แบบแผนอรรถกถาที่เป็นไปตามวินิจฉัยนอกร่องเรื่องพ้นจากพระบาลี ที่พระอรหันต์ ๕๐๐ รูปผู้สังคายนาพระธรรมตั้งไว้ ชื่อว่า อัจฉริยวาท.

การละเอียดซึ่งสูตร สุตตานุโลม และอัจฉริยวาท แล้วกล่าวอาการที่ปรากฏด้วยอนุमान คือ ด้วยถือตามนัยตามความรู้ของตน ชื่อว่า อัตตโนมัตติ. อีกประการหนึ่งเถรวาทแม้ทั้งหมดที่มาในอรรถกถาแห่งพระสูตรต้นตะพระอภิธรรม พระวินัย ชื่อว่า อัตตโนมัตติ.

วิธีสอบสวนสูตรและสุตตานุโลมเป็นต้น

ก็อันพระวินัยธรเมื่อจะยึดถือเอาอัตตโนมัตตินั้น กล่าว ไม่ควรยึดถือ ให้มันนักกล่าว ควรจะกำหนดเหตุพึงเทียบบาลีกับอรรถ และอรรถกับบาลี แล้วจึงกล่าว. อัตตโนมัตติต้องให้ลงกันในอัจฉริยวาท. ถ้าอัตตโนมัตติลงและสมกันในอัจฉริยวาทนั้น ควรถือเอา. ถ้าไม่ลงกัน ไม่สมกัน ไม่ควรถือเอา. เพราะว่า ธรรมด้าอัตตโนมัตตินี้ อ่อนกำลังกว่าทุกอย่าง. อัจฉริยวาทแข็งแรงกว่าอัตตโนมัตติ. ถึงอัจฉริยวาทก็ต้องให้ลงกันในสุตตานุโลม. อัจฉริยวาทนั้น เมื่อลงกัน สมกันในสุตตานุโลมนั้น จึงควรถือเอานอกนี้ไม่ควรถือเอา.*** (ส.๘/๒๕๑๒)

เพราะว่า สุตตานุโลม เป็นของมีกำลังกว่าอัจฉริยวาท. แม้สุตตานุโลม ก็ควรสอบสวนดูในสูตร. เมื่อลงกัน สมกันแต่ในสูตรนั้น จึงควรถือเอา, ฝ่ายที่ไม่ลงกัน ไม่สมกัน

ยัม ภิกษเว มया ‘อิทัง น กปปตีติ อปปฏิกขิตตัมเจ อกปปียัม อนุโลเมติ กปปียัม ปฏิพาหตี ตังโว น กปปตี,

ยัม ภิกษเว มया อิทัง น กปปตีติ อปปฏิกขิตตัมเจ กปปียัม อนุโลเมติ ออกปปียัม ปฏิพาหตี ตังโว กปปตี

ยัม ภิกษเว มया อิทัง กปปตีติ อนนุญญาตัมเจ ออกปปียัม อนุโลเมติ กปปียัม ปฏิพาหตี ตังโว น กปปตี

ยัม ภิกษเว มया อิทัง กปปตีติ อนนุญญาตัมเจ กปปียัม อนุโลเมติ ออกปปียัม ปฏิพาหตี ตังโว กปปตีติ ฯ

(๒๗๒) อัจฉริยวาทो नाम ऋमसुकाहकेहि पणजहि ओरहतसदेहि जपिता पालिनिमुत्ता ओगुनतिक-विनिजयपवत्ता अगुज्जगतानुति ฯ

อตตโน มติ नाम सुत्तसुत्तानुโลमอัจฉริยวาทेमุญจิต्वा अनुमानेन อตตโน अनुพุทธิया नยคคาहेन उपगुจิตาการกณัม ฯ อปีจ सुत्तनुตตาทิธम्मวินยगुज्जกาสุ आकिते सफुप्पी เถรวาทो อตตโน มติ नाम ฯ

ตัม ปน อตตโน มตี คเหตุวา กเถนเตน น ทพหคคาห์ คเหตุวา โวหริตพพ์ การณัม สลลภเขตวา อตเถน ปาลี ปาลिया จ อตถัง สันเทเตวา กเถตพพ์ ฯ อตตโน มติ อัจฉริยวาทे ओदारेतपुपा ฯ सजे दत्तल ओत्तरति जेव समेति ज कहेतपुपा ฯ सजे नेव ओत्तरति न समेति न कहेतपुपा ฯ ओयहि अत्तनो मति नाम सफुपुपुफला ฯ अत्तनो मतिओ अัจฉริयवาทो पलवत्तो ฯ अัจฉริयवาทीपि सुत्तानुलोमे ओदारेतपुपो ฯ दत्तल ओत्तरनुते समेतोतेव कहेतपुपो अितरो न कहेतपुपो ฯ

อัจฉริยวาทโต हि सुत्तानुलोमि पलवत्तरे ฯ सुत्तानुलोमपि सुत्ते ओदारेतपुपो ฯ दत्तल ओत्तरनुत्तं समेतमेव कहेतपुपो अितरं न कहेतपुपो ฯ

ไม่ควรถือเอา. เพราะว่าสูตรเท่านั้นเป็นของมีกำลังกว่า สุตตานุโลม. จริงอยู่ สูตรเป็นของอันใครๆ คัดค้านไม่ได้ เป็นเหมือนธงผู้ทำเป็นเหมือนกาลที่พระพุทธรเจ้าทั้งหลายยังทรงพระชนม์อยู่. เพราะฉะนั้น เมื่อใดภิกษุสองรูปสนทนากัน สกวาที่อ้างสูตรกล่าว, ปรวาที่อ้างสุตตานุโลมกล่าว. เมื่อนั้น ทั้งสองรูปนั้น ไม่ควรทำการคัดค้าน หรือติเตียนกันและกัน ควรสอบสวนสุตตานุโลมในสูตร. ถ้างงกันสมกัน ควรถือเอา, ถ้างงกัน ไม่สมกัน ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในสูตรเท่านั้น.

ถ้าสกวาที่นี้ อ้างสูตรกล่าว, ปรวาที่อ้างอาจริยวาทกล่าวไว้, แม้ทั้งสองรูปนั้น ก็ไม่ควรทำการคัดค้าน หรือติเตียนกันและกัน ควรสอบสวนอาจริยวาทในสูตร. ถ้างงกัน สมกัน ควรถือเอา. เมื่ออาจริยวาท ไม่งงกัน และไม่สมกัน ทั้งเป็นข้อที่น่าตำหนิ ก็ไม่ควร ถือเอา, ควรตั้งอยู่ในสูตรเท่านั้น.

ถ้าสกวาที่นี้ อ้างสุตตานุโลมกล่าว, ปรวาที่ อ้างอัตโนมติกกล่าวไว้, แม้ทั้งสองรูปนั้น ก็ไม่ควรทำการคัดค้าน หรือติเตียนกันและกัน ควรสอบสวน อัตโนมติกในสูตร. ถ้างงกัน สมกัน ควรถือเอา, ถ้างงกัน ไม่สมกัน ไม่ควรถือเอา; ควรตั้งอยู่ในสูตรเท่านั้น.

ถ้าสกวาที่นี้ อ้างสุตตานุโลมกล่าว, ปรวาที่ อ้างสูตรกล่าวไว้, ควรสอบสวนสูตรในสุตตานุโลม. ถ้างงกัน สมกัน ปรากฏมาในบาลีชั้นสูงสี่ครั้งทั้ง ๓ ครั้ง จึงควรถือเอา, ถ้างงกันเหมือนอย่างนั้น ไม่งงกัน ไม่สมกันเป็นพาหิรสูตร ลีโลกโคลก หรือสูตรที่น่าตำหนิอื่นๆ ซึ่งมาจากบรรดาสูตรทั้งหลาย มีคุพทเวสสันตร คุพทวินัย และคุพทเวทลละเป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ควรถือเอา; ควรตั้งอยู่ในสุตตานุโลมเท่านั้น.

ถ้าสกวาที่นี้ อ้างสุตตานุโลมกล่าว, ปรวาที่ อ้างอาจริยวาทกล่าวไว้, ควรสอบสวนอาจริยวาทในสุตตานุโลม, ถ้างงกัน สมกัน ควรถือเอา, ถ้างงกัน ไม่สมกัน ไม่ควรถือเอา; ควรตั้งอยู่ในสุตตานุโลมเท่านั้น.

ถ้าสกวาที่นี้ อ้างสุตตานุโลมกล่าว, ปรวาที่ อ้างอัตโนมติกกล่าวไว้, ควรสอบสวนอัตโนมติก ในสุตตานุโลม. ถ้างงกัน สมกัน ควรถือเอา, ถ้างงกัน ไม่สมกัน ไม่ควรถือเอา; ควรตั้งอยู่ในสุตตานุโลมเท่านั้น.

สุตตานุโลมโต หิ สุตตเมว พลวตรํ ฯ สุตตํ หิ อปฏิวตฺตํ การกสงฆสทิสํ พุทฺธานํ จิตกาลสทิสํ ฯ ตสฺมา ยทา เทว ภิกฺขุ สากจณฺติ สกวาที สุตตํ คเหตุวา กเถติ ปรวาที สุตตานุโลมํ ฯ เตหิ อญฺญมญฺญํ เขปี วา ครหํ วา อกตฺวา สุตตานุโลมํ สุตเต โอตารตพฺพํ ฯ สเจ โอตฺรติ สเมติ คเหตุพฺพํ โน เจ น คเหตุพฺพํ สุตตสฺมีเยว จาตพฺพํ ฯ

(๒๗๓) อถายํ สุตตํ คเหตุวา กเถติ, ปโร อาจริยวาทํ, เตหิปี อญฺญมญฺญํ เขปี วา ครหํ วา อกตฺวา อาจริยวาทํ สุตเต โอตารตพฺพํ ฯ สเจ โอตฺรติ สเมติ คเหตุพฺพํ ฯ อนฺตรนฺโต อสเมนฺโต จ คารยฺโห อาจริยวาทํ น คเหตุพฺพํ สุตตสฺมีเยว จาตพฺพํ ฯ

อถายํ สุตตํ คเหตุวา กเถติ, ปโร อตฺตโนมตี, เตหิปี อญฺญมญฺญํ เขปี วา ครหํ วา อกตฺวา อตฺตโนมตี สุตเต โอตารตพฺพํ ฯ สเจ โอตฺรติ สเมติ คเหตุพฺพํ โน เจ น คเหตุพฺพํ สุตตสฺมีเยว จาตพฺพํ ฯ

อถายํ สุตตานุโลมํ คเหตุวา กเถติ, ปโร สุตตํ สุตตานุโลเม โอตารตพฺพํ ฯ สเจ โอตฺรติ สเมติ ติสฺโส สงฺคิตฺตโย อารุหํ ปาลีอาคตํ ปญฺญาติ, คเหตุพฺพํ โน เจ ตถา ปญฺญาติ น โอตฺรติ น สเมติ พาหิรสูตรํ วา โหติ ลีโลก วา อญฺญํ วา คารยฺหฺสูตตํ คุพทเวสสันตรคุพทวินยเวทลลาทีนํ อญฺญตรโต อาคตํ น คเหตุพฺพํ สุตตานุโลมสฺมีเยว จาตพฺพํ ฯ

อถายํ สุตตานุโลมํ คเหตุวา กเถติ ปโร อาจริยวาทํ ฯ อาจริยวาทํ สุตตานุโลเม โอตารตพฺพํ ฯ สเจ โอตฺรติ สเมติ คเหตุพฺพํ โน เจ น คเหตุพฺพํ สุตตานุโลเมเยว จาตพฺพํ ฯ

อถายํ สุตตานุโลมํ คเหตุวา กเถติ, ปโร อตฺตโนมตี, อตฺตโนมตี สุตตานุโลเม โอตารตพฺพํ ฯ สเจ โอตฺรติ สเมติ, คเหตุพฺพํ, โน เจ, น คเหตุพฺพํ สุตตานุโลเมเยว จาตพฺพํ ฯ

ก็ถ้าสกวาทินี้ อ่างอาจริยวาทกล่าว, ปรวาทที่อ้างสูตรกล่าวไซ้, ควรสอบสวนสูตรในอาจริยวาท. ถ้าลงกันสมกัน ควรถือเอา. สูตรที่น่าตำหนินอกนี้ ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในอาจริยวาทเท่านั้น.

ถ้าสกวาทินี้ อ่างอาจริยวาทกล่าว, ปรวาทที่อ้างสูตรกล่าวไซ้, ควรสอบสวนสูตรในอาจริยวาท. เมื่อลงกัน สมกันแท้ จึงควรถือเอา. นอกนี้ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในอาจริยวาทเท่านั้น.

ถ้าสกวาทินี้ อ่างอาจริยวาทกล่าว, ปรวาทที่อ้างอรรถโนมติกกล่าวไซ้, ควรสอบสวนอรรถโนมติกในอาจริยวาท ถ้าลงกัน สมกัน ควรถือเอา, ถ้าไม่ลงกัน ไม่สมกัน ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในอาจริยวาทเท่านั้น. การถือเอา (มติ) ของตนนั้นแล ควรทำให้มีกำลัง (ให้มีหลักฐาน).

อนึ่ง ถ้าสกวาทินี้ อ่างอรรถโนมติกกล่าว, ปรวาทที่อ้างสูตรกล่าวไซ้, ควรสอบสวนสูตรในอรรถโนมติก, ถ้าลงกัน สมกัน ควรถือเอา. สูตรที่น่าตำหนินอกนี้ ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในอรรถโนมติกเท่านั้น.

ถ้าสกวาทินี้ อ่างอรรถโนมติกกล่าว, ปรวาทที่อ้างสูตรกล่าวไซ้, ควรสอบสวนสูตรในอรรถโนมติก. เมื่อลงกัน สมกันแท้ ควรถือเอา. นอกนี้ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในอรรถโนมติกเท่านั้น.

ถ้าสกวาทินี้ อ่างอรรถโนมติกกล่าว, ปรวาทที่อ้างอาจริยวาทกล่าวไซ้, ควรสอบสวนอาจริยวาทในอรรถโนมติก. ถ้าลงกัน สมกัน ควรถือเอา. อาจริยวาทที่น่าตำหนินอกนี้ ไม่ควรถือเอา, ควรตั้งอยู่ในอรรถโนมติกเท่านั้น. การถือเอา (มติ) ของตนนั้นแล ควรทำให้มีกำลัง (ให้มีหลักฐาน). อนึ่ง ไม่ควรทำการคัดค้าน หรือตำหนิในที่ทั้งปวง ด้วยประการฉะนี้.

อนึ่ง ถ้าสกวาทินี้ กล่าวอ้างว่า เป็นกัปปิยะ ปรวาทที่กล่าวอ้างว่า เป็นอกัปปิยะ ควรสอบสวนสิ่งนั้นๆ ในสูตรและสูตรานุโลม. ถ้าสิ่งนั้นเป็นกัปปิยะ, ควรตั้งอยู่ในสิ่งที่ เป็นกัปปิยะ. ถ้าสิ่งนั้น เป็นอกัปปิยะ, ก็ควรตั้งอยู่ในสิ่งที่ เป็นอกัปปิยะ.

ถ้าสกวาทินี้ ชี้แจงเหตุและคำวินิจฉัยมากมายจากสูตรเป็นเครื่องสาธก สิ่งที่เป็นกัปปิยะ แก่ฝ่ายปรวาทที่นั้นไซ้, ปรวาทที่ไม่พบเหตุ, ก็ควรตั้งอยู่ใน สิ่งที่เป็นกัปปิยะ.

อล ปนาย อัจริยวาท คเหตุวา กเถติ, ปโร สุตต์ สุตต์ อาจริยวาท โอตาเรตพพ ๑ สเจ โอตรติ สเมติ คเหตุพพ ๑ อิตร์ คารยหสุตต์ น คเหตุพพ, อาจริยวาทเยว จาตพพ ๑

(๒๗๔) อถาย อัจริยวาท คเหตุวา กเถติ, ปโร สุตตานุโลม สุตตานุโลม อาจริยวาท โอตาเรตพพ ๑ โอตรนต สเมนตเมว คเหตุพพ ๑ อิตร์ น คเหตุพพ อาจริยวาทเยว จาตพพ ๑

อถาย อัจริยวาท คเหตุวา กเถติ, ปโร อตตโน มตี ๑ อตตโน มติ อาจริยวาท โอตาเรตพพ ๑ สเจ โอตรติ สเมติ, คเหตุพพ, โน เจ, น คเหตุพพ อาจริยวาทเยว จาตพพ ๑ อตตโน คหมเมว พลีย กาทพพ ๑

อล ปนาย อตตโน มตี คเหตุวา กเถติ, ปโร สุตต์ สุตต์ อตตโน มตिय โอตาเรตพพ ๑ สเจ โอตรติ สเมติ คเหตุพพ ๑ อิตร์ คารยหสุตต์ น คเหตุพพ, อตตโน มตियเยว จาตพพ ๑

อถาย อตตโน มตี คเหตุวา กเถติ, ปโร สุตตานุโลม สุตตานุโลม อตตโน มตिय โอตาเรตพพ ๑ โอตรนต สเมนตเมว คเหตุพพ ๑ อิตร์ น คเหตุพพ, อตตโน มตियเยว จาตพพ ๑

อถาย อตตโน มตี คเหตุวา กเถติ, ปโร อาจริยวาท, อาจริยวาทอ อตตโน มตिय โอตาเรตพพ ๑ สเจ โอตรติ สเมติ คเหตุพพ ๑ อิตโร คารยโห อาจริยวาท น คเหตุพพ, อตตโน มตियเยว จาตพพ ๑ อตตโน คหมเมว พลีย กาทพพ ๑ สพพภูจาสนุ จ เขโป วา ครหา วา น กตตพพชาติ ๑

อล ปนาย กปปิยนติ คเหตุวา กเถติ, ปโร อกปปิยนติ สุตเต จ สุตตานุโลเม จ โอตาเรตพพ ๑ สเจ กปปิย โหติ กปปิเย จาตพพ ๑ สเจ อกปปิเย จาตพพ ๑

อถาย ตสส กปปิยภาวสาธก สุตโต พหุ การณจ วินิจจณจ ทสเสติ ปโร การณ น วินทติ กปปิเย (๒๗๕) จาตพพ ๑

ถ้าปรวาทิ ซึ่งแจงเหตุและคำวินิจฉัยมากมายจากสูตรเป็นเครื่องสารก ลึ่งที่เป็นอกัปปิยะแก่ฝ่ายสกวาทินั้น ไชรั, สกวาทินั้น ไม่ควรถือมั่นตั้งอยู่ว่า การถือเอามติของตน (ถูกฝ่ายเดียว). ควรยอมรับว่า ตีละ แล้วตั้งอยู่ในลึ่งที่เป็นอกัปปิยะเท่านั้น. ถ้าว่า เจาแห่งเหตุแม่ของทั้งสองฝ่าย ย่อมปรากฏชัดไชรั, ข้อที่ทั้ง สองฝ่าย คัดค้านนั้นแล เป็นการดี, แต่ควรตั้งอยู่ในลึ่งที่เป็นอกัปปิยะ. ความจริงครั้งนี้มาถึงวินัยแล้ว อันภิกษุบริษัท ควรอาศัยการวิจารณ์ ถึงลึ่งที่ควรและไม่ควรป้องกันไว้ ควรทำการยึดถือให้มั่นคง ควรตัดกระแส เสีย, ควรตั้งอยู่ในความเป็นผู้หนักแน่นแล.

อนึ่ง ถ้าสกวาทินี้ กล่าวอ้างว่า เป็นอกัปปิยะ, ปรวาทิกกล่าวอ้างว่า เป็นกัปปิยะ, ควรสอบสวนลึ่งนั้นๆ ในสูตรและสูตรานุโลม. ถ้าลึ่งนั้นเป็นกัปปิยะ, ควรตั้งอยู่ในลึ่งที่เป็นกัปปิยะ, ถ้าลึ่งนั้นเป็นอกัปปิยะ, ควรตั้งอยู่ในลึ่งที่เป็นอกัปปิยะ.

ถ้าสกวาทินี้ ซึ่งแจงถึงลึ่งที่เป็นอกัปปิยะ ด้วยสูตร คำวินิจฉัยและเหตุ มากมายไชรั, ปรวาทิไม่ได้พบเหตุ, ควรตั้งอยู่ในลึ่งที่เป็นอกัปปิยะ.

ถ้าปรวาทิ ซึ่งแจงถึงลึ่งที่เป็นกัปปิยะ ด้วยสูตร คำวินิจฉัยและเหตุมากมายไชรั, สกวาทินี้ มิได้พบเหตุ, ควรตั้งอยู่ในลึ่งที่เป็นกัปปิยะ. ถ้าว่าเจาแห่งเหตุ แม่ของทั้งสองฝ่ายย่อมปรากฏชัดไชรั, ไม่ควรสละการถือเอา (มติ) ของตน. เหมือนอย่างว่า ในลึ่งที่เป็นกัปปิยะและอกัปปิยะ และในลึ่งที่เป็นอกัปปิยะและกัปปิยะ ท่านกล่าววินิจฉัยนี้ไว้แล้ว ฉันใด, ในวาทะว่าเป็นอนาปัตติและอาปัตติกัตติ ในวาทะว่าเป็นอาปัตติและอนาปัตติกัตติ ในวาทะว่าเป็นลหุกาปัตติและครุกาปัตติกัตติ ในวาทะว่าเป็นครุกาปัตติและลหุกาปัตติกัตติ ก็ควรทราบวินิจฉัย ฉันนั้น.

จริงอยู่ ในวาทะที่ว่าเป็นอนาปัตติและอาปัตติเป็นต้นนี้ มีความต่างกัน ในเพราะเหตุสักว่าชื่อเท่านั้น, ในนัยแห่งการประกอบความหาความต่างกันไม่, เพราะฉะนั้น การประกอบความ ท่านจึงไม่ทำให้พิสดาร. **เมื่อการวินิจฉัยลึ่งที่เป็นกัปปิยะและลึ่งที่เป็นอกัปปิยะเป็นต้นเกิดขึ้น อย่างนี้แล้ว (สกวาทิหรือปรวาทิ) ฝ่ายใดได้เหตุที่เป็นอติเรกในสูตร สูตรานุโลม อัจฉริยวาท และอัติโนมัติ, ควรตั้งอยู่ในวาทะของฝ่ายนั้น. แต่เมื่อไม่ได้เหตุและการ

อถ ปโร ตสส อกปฺปิยภาวสาธกํ สุตตโต พหุ การณญจ วินิจฺฉญจ ทสเสติ อนน อตตโน คหณฺติ กตฺวา ทพฺทํ อาทาย น จาตพฺพํ ฯ สาธุติ สมปฏฺฐิจฺฉิตฺวา อกปฺปิเยเวว จาตพฺพํ ฯ อถ ทฺวินนมฺปิ การณจฺฉายา ทิสฺสติ ปฏฺฐิจฺฉิตฺวาโเวเวว สาธุ อกปฺปิเย จาตพฺพํ ฯ วินยํ ทิ ปตฺวา กปฺปิยา กปฺปิยวิจาร์ณํ อาคมฺม รุณฺธิตพฺพํ คาพฺพํ กตฺตพฺพํ โสตํ ปจฺฉินฺทิตพฺพํ ครุกฺภาเวเวว จาตพฺพํ ฯ

อถ ปนายํ อกปฺปิยนฺติ คเหตุวา กเถติ, ปโร กปฺปิยนฺติ สุตเต จ สุตตานุโลเม จ โอตฺวาเรตพฺพํ ฯ สเจ กปฺปิยํ โหติ กปฺปิเย จาตพฺพํ ฯ สเจ อกปฺปิยํ อกปฺปิเย จาตพฺพํ ฯ

อถายํ พหุทฺติ สุตตฺวินิจฺฉยการณฺเท อกปฺปิยภาวํ ทสเสติ ปโร การณํ น วินฺทติ อกปฺปิเย จาตพฺพํ ฯ

อถ ปโร พหุทฺติ สุตตฺวินิจฺฉยการณฺเท กปฺปิยภาวํ ทสเสติ อยํ การณํ น วินฺทติ กปฺปิเย จาตพฺพํ ฯ อถ ทฺวินนมฺปิ การณจฺฉายา ทิสฺสติ อตตโน คหณฺ น วิสฺสชฺเชตพฺพํ ฯ ยถา จายํ กปฺปิยา กปฺปิเย จ อกปฺปิย กปฺปิเย จ วินิจฺฉโย วุตโต เอว อนาปัตติ-อาปัตติวาเท จ อาปัตตานาปัตติวาเท จ ลหุก-ครุกาปัตติวาเท จ ครุกลหุกาปัตติวาเท จาปิ วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ

นามมตเตเวว ทิ เอตถ นานํ โยชนานเย นานํ นตฺถิ ตสฺมา น วิตฺถาริตํ ฯ เอวํ กปฺปิยา กปฺปิยาทิวินิจฺฉเย อุปฺปนฺเน โย สุตตฺสุตตานุ-โลมอัจฉริยวาทอตตโนมัติสุ อติเรกการณํ ลกฺติ ตสฺส วาเท จาตพฺพํ ฯ สพฺพโส ปน การณวินิจฺฉยํ อลภนฺเตน สุตตํ น วิชฺทิตพฺพํ สุตตฺสมีเยว จาตพฺพนฺติ ฯ (๒๓๗) เอวํ ตสฺมี ลิกฺขาปเท จ ลิกฺขาปทวิภงฺเก จ สกฺเล จ วินยวินิจฺฉเย โกสลลํ ปฏฺจยฺนฺเตน

วินิจฉัยโดยประการทั้งปวง ไม่ควรละสูตร ควรตั้งอยู่ใน
สูตรเท่านั้น ดังนี้. อันพระวินัยธรเมื่อปรารภความ
เป็นผู้ฉลาดในสิกขาบท ในวิภังค์แห่ง สิกขาบท และใน
การวินิจฉัยวินัยทั้งสิ้นนั้น พึงทราบวินิจฉัย ๔ อย่างนี้
ด้วยประการฉะนี้.

อภัย จตุพพิธ วินโย ชานิตพุโพ ฯ

พระวินัยธรประกอบด้วยลักษณะ ๓ อย่าง

ก็แลพระวินัยธรบุคคล แม้ทราบวินัย ๔ อย่างนี้
แล้ว พึงเป็นผู้ประกอบด้วยลักษณะ ๓. จจริงอยู่
ลักษณะ ๓ ของพระวินัยธร ควรปรารภ. ลักษณะ
๓ เป็นไฉน ? คือ:- ก็สูตรเป็นสิ่งที่มาถึงดีแล้วแก่พระ
วินัยธรนั้น อันพระวินัยธรนั้น ให้เป็นไปดีแล้ว วินิจฉัยดี
โดยสูตรและโดยอนุพยัญชนะ นี้เป็นลักษณะ ข้อหนึ่ง.
อนึ่ง พระวินัยธรเป็นผู้ตั้งอยู่ในพระวินัย ไม่งอนแง่น นี้
เป็นลักษณะ ข้อที่สอง. อนึ่ง ความสืบทอดมาแห่ง
อาจารย์แล เป็นสิ่งที่พระวินัยธรนั้นเรียนมาดีแล้ว
กระทำไว้ในใจดีแล้ว ทรงจำไว้ได้แม่นยำดีแล้ว นี้เป็น
ลักษณะข้อที่สาม.

อิมภจ ปน จตุพพิธ วินโย ฌตวาปี วินยธเรน
ปุคฺคเลน ติลกฺขณสมนฺนาคเตน ภวิตพุโพ ฯ ติณฺหิ ทิ
วินยธรสฺส ลกฺขณานิ อิจฺฉิตพุพานิ ฯ กตมานิ ติณฺหิ ฯ
สุดตมฺจสฺส สุวาคตํ โหติ สุปฺปวตฺติตํ สุวินิจฺฉิตํ
สุดตโต อนุพยณฺชนโสติ อิทเมกํ ลกฺขณํ ฯ วินเย
โย ปน จิตฺโต โหติ อลฺหโรติ อิทํ ทุตฺติยํ ฯ
อาจริยปรมฺปรา โย ปนสฺส สุคฺคหิตา โหติ สุมฺนลิกิตา
สุปราริตาติ อิทํ ตุตฺติยํ ฯ

อรรถาธิบายลักษณะ ๓ ของพระวินัยธร

พึงทราบวินิจฉัยในลักษณะทั้ง ๓ นั้นต่อไป ชื่อว่า
สูตร ได้แก่ พระวินัย ปิฎกทั้งสิ้น, พระวินัยปิฎกนั้น เป็น
สิ่งที่มาถึงดีแล้วแก่พระวินัยธรนั้น คือ มาถึงแล้วด้วยดี.

ตตถ สุตตฺตฺนนาม สกฺลํ วินยปิฎกํ ตทสฺส สุวาคตํ
โหติ สุกฺกุ ลอคตํ ฯ

บทว่า **สุปปวตตติ** คือ เป็นไปด้วยดี ได้แก่
คล่องแคล่ว ชื่นปาก.

สุปปวตติตนฺติ สุกฺกุ ปวตฺตํ ปคฺคณํ วาจคฺคตํ ฯ

คำว่า **สุวินิจฉิตํ** **สุดตโต** **อนุพยัญชนโส** คือ
วินิจฉัยดีแล้ว ได้แก่ ทำการตัดความสงสัยเรียนมาแล้ว
โดยบาลี โดยปริจฉาและโดยอรรถกถา.

สุวินิจฉิตํ **สุดตโต** **อนุพยณฺชนโสติ** ปาลีโต
จ ปฺริปฺจฉาโต จ อญฺจกถาโต จ สุวินิจฉิตํ โหติ
กฺงฺขาจฺเจทํ กตฺวา อุกฺคหิตํ ฯ

คำว่า **วินเย โย ปน จิตโต โหติ** ความว่า เป็นผู้
ตั้งอยู่ด้วยความเป็นลัทธิในพระวินัย.

วินเย โย ปน จิตโต โหติ วินเย ลชฺชิกาเวณ
ปติฏฺฐิตโต โหติ ฯ

*** ความจริง พระผู้เป็นอลัทธิ แม้เป็นพหูสูต
เพราะตนเป็นผู้หนักในลาภ ก็แกลังกล่าวให้ผิดแบบแผน
แสดงลัทธิศาสนาให้นอกรีต นอกวินัย ย่อมทำอุปัทวะ

อลชฺชี ทิ พหุสฺสุโตปี สมานो ลากฺครุกตายน
ตนฺตี วิสฺวาเทตฺวา อุตฺตมฺมํ อุกฺกพิณฺยํ สตฺถุสาสนํ ทิเปตฺวา
สาสนเณ มหนตํ อูปทุทวํ กโรติ ลจฺจเมทมฺปิ

มากมาย คือยอมก่อให้เกิดสังฆเภทบ้าง สังฆราชบ้าง ใน สงฆราชิมปี อุปปาเทติ ฯ
พระศาสนา.** (ส.๘/๒๕๒๒)

ฝ่ายพระผู้เป็นลัชชี่ ย่อมเป็นผู้รังเกียจ ใคร่ต่อ การศึกษา แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต ก็ไม่แกลังกล่าวให้ผิด แบบแผน ย่อมแสดงเฉพาะธรรม เฉพาะวินัยเท่านั้น คือ ย่อมตั้งสัตตฤศาสนให้เป็นที่เคารพ. จริงอย่างนั้น พระมหาเถระทั้งหลายในปางก่อน เปล่งวาจา ๓ ครั้งว่า ในอนาคตกาล พระผู้เป็นลัชชี่ จักรักษาไว้ได้, พระผู้เป็น ลัชชี่ จักรักษาไว้ได้ ดังนี้. ก็พระรูปใด เป็นลัชชี่ ดัง กล่าวมาแล้วอย่างนี้ พระรูปนั้น เมื่อไม่ละ ไม่ฝ่าฝืนพระวินัย ย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ คือ เป็นผู้ดำรงมั่นอยู่ในพระวินัย ด้วยความเป็นลัชชี่ ฉะนี้แล. * (ส. ๘/๒๕๓๙)

บทว่า **อัสทโร** อธิบายว่า ภิกษุใด ถูกถามในบาลี จากเบื้องล่าง (ขึ้นไป) หรือจากเบื้องบนลงมา หรือตาม ลำดับบท หรือในอรรถกถา ย่อมอึดอัด กระสับกระส่าย ไม่อาจยืนย่นได้ คำใดๆ ที่คนอื่นพูด ย่อมคล้อยตามคำ นั้นๆ ทั้งวาทนะของตนเสีย ถือเอาวาทนะของคนอื่น ภิกษุ นั้น ชื่อว่าผู้ง่อนแง่น. ส่วนภิกษุใด ถูกถามในพระบาลี หรือในอรรถกถา โดยเบื้องล่างและเบื้องบน หรือตาม ลำดับบท ย่อมไม่อึดอัด ไม่กระสับกระส่าย วิสัยนาได้ว่า พวกเรากล่าวอย่างนี้, อาจารย์ทั้งหลายของพวกเรา กล่าว อย่างนี้ เปรียบเหมือนเอาแหวนจับขมที่ละเอียดๆ พระบาลี และบาลีวินัจฉัยยอมตั้งอยู่ ไม่ถึงความลื่นไป คือ ความ สาบสูญ ในภิกษุใด ดูขม้นเหลวแห่งสีหะ ที่ใส่ไว้ใน ภาชนะทองคำ, ภิกษุนี้ เรียกว่า ผู้ไม่ง่อนแง่น.

คำว่า **อาจารย์ปรมปรา โข ปนสสุ สุกคหิตา โหติ** ความว่า ความสืบต่อแห่งพระเถระ คือ ความสืบต่อแห่ง วงศ์ เป็นสิ่งที่พระวินัยชนั้น เรียนมาด้วยดีแล้ว.

บทว่า **สมนสิกตา** ได้แก่ กระทำไว้ในใจด้วยดีแล้ว คือ ย่อมเป็นจุดประทีปที่โพล่งขึ้นแล้ว ในขณะที่พอนึกถึง (เท่านั้น).

บทว่า **อุปฐาริตา** ได้แก่ ทรงไว้ได้แม้ยาด้วย ดีแล้ว คือ ทรงจำไว้ได้ แม่นยำ โดยเบื้องต้นเบื้องปลาย และอนุสนธิ โดยผลและโดยเหตุ ดังนี้. ** (ส.๘/๒๕๒๒)

ลชชี่ ปน กุกกุจจโก ลิกขากาโม ชีวิตเหตุปิ ตนตี อวิสวาเทตวา ธมมเมว วินยเมว ที่เปติ สตถุสสานันิ ครุ กตวา จเปติ ฯ ตถาติ ปุพเพ มหาเถรา ติกขตตุ วาจันนิจจาเรสุ อนาคเต ลชชี่ รกขิสสตี ลชชี่ รกขิสสตีติ ฯ เอว โย จ ลชชี่ โส วินย อชหนโต อโวภกมนโต (๒๗๗) ลชชี่ภาเวณ วินเย จิตโต โหติ ปติฏฐิตโตติ ฯ

อัสทโรติ สทโร นาม โย ปาลิยา เหฏฐโต วา อุปริโต วา ปทปฏิปาฐิยา วา อฏฐกถาย วา ปุจฉิมาโน วิตถุนาติ วิปพนทติ สนตติฏฐิตุนิ น สกโกติ ยัม ยัม ปเรน วุจจติ ตัม ตัม อนชานาติ สกวาหิ ฉทเทตวา พรวาหิ คณหาติ ฯ โย ปน ปาลิยัม วา อฏฐกถาย วา เหฏฐุปริเยน วา ปทปฏิปาฐิยา วา ปุจฉิมาโน น วิตถุนาติ น วิปพนทติ เอกกโลมัสสนหาเสน คณหนโต วिय เอวัม ยมัม วทาม เอวโน อัจริยา วทนตีติ วิสสชเชติ, ยมทิ ปาลิ จ ปาลิวินิจโย จ สุวณณภาชเน ปกขิตตสีหสวา วिय ปริกขยัม ปริยาทานันิ อคคจณโต ติฏฐติ อยัม วุจจติ อัสทโรติ ฯ

อาจารย์ปรมปรา โข ปนสสุ สุกคหิตา โหติ ติ เถรปรมปรา วสปรมปรา อสสุ สุกคหิตา โหติ ฯ

สมนสิกตาติ สุกคหิตา มนสิกตา อวชชิตมตเต อชชิลิตปทีโป วिय โหติ ฯ

อุปฐาริตาติ สุกคหิตา อุปฐาริตา ปุพพาปรานุสนธิโต อตถโต การณโต จ อุปฐาริตา ฯ

ลำดับอาจารย์ตั้งแต่พระอุบาลีเถระเป็นต้นมา

บุคคลละมดของตนแล้วเป็นผู้กล่าวความบริสุทธิ์แห่งอาจารย์ คือนำลำดับอาจารย์ ได้แก่ระเบียบแห่งพระเถระทั้งหมดอย่างนี้ คือพระอาจารย์ของข้าพเจ้าเรียนเอาในสำนักของอาจารย์ชื่อนั้น, อาจารย์นั้นเรียนเอาในสำนักของอาจารย์ชื่อนั้น, ไปตั้งไว้จนให้ถึงคำว่า “พระอุบาลีเถระเรียนเอาในสำนักของพระพุทธเจ้า.

พระอาจารย์รูปต่อๆ มา ได้นำแม่จากพระอุบาลีเถระนั้นมา คือได้ นำลำดับแห่งพระอาจารย์ ได้แก่ระเบียบแห่งพระเถระทั้งหมด จนให้ถึงพระอาจารย์ของตน แล้วตั้งไว้ว่า “พระอุบาลีเถระเล่าเรียนมาในสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า, พระทาสกเถระเล่าเรียนมาในสำนักของพระอุบาลีเถระผู้เป็นอุปัชฌายะของตน, พระโสณกเถระเล่าเรียนมาในสำนักของพระทาสกเถระผู้เป็นอุปัชฌายะของตน, พระสิคควเถระเล่าเรียนมาในสำนักของพระโสณกเถระผู้เป็นอุปัชฌายะของตน, พระโมคคลีบุตรติสสเถระเล่าเรียนมาในสำนักของพระสิคควเถระและพระจันทวัชชีเถระ ผู้เป็นอุปัชฌายะของตน. แท้จริง ลำดับแห่งพระอาจารย์ อันพระวินัยธรเรียนเอาแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นอันเธอจำได้อย่างถูกต้อง แต่เมื่อไม่สามารถจะเรียนเอาอย่างนั้น ก็ควรเรียนเอาเพียง ๒-๓ ลำดับก็พอ. จริงอยู่ โดยนัยอย่างหลังที่สุด ควรทราบเหมือนอย่างพระอาจารย์ และอาจารย์ของอาจารย์ กล่าวบาลีและปริจฉา ฉะนั้น.

พระวินัยธรจะวินิจฉัยอธิกรณ์

ควรตรวจดูฐานะ ๖ อย่างก่อน

***ก็แล พระวินัยธรผู้ประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการเหล่านี้ เมื่อสงฆ์ประชุมกันเพื่อวินิจฉัยเรื่องเมื่อเรื่องก็หยั่งลงแล้ว ทั้งโจทก์และจำเลยก็ได้ แกลงแล้วเมื่อจะต้องพูด อย่ารับตัวตัดสินทันที ควรตรวจดูฐานะ ๖ ประการ (ก่อน).

ฐานะ ๖ ประการ เป็นไฉน ? ฐานะ ๖ ประการเหล่านี้ คือ:- ควรตรวจดูเรื่อง ๑ ควรตรวจดูมาติกา ๑

อตตโน มตี ปหาย อาจริยสุทธิยา วตตาทโหติ มยหิ อาจริโย อสุกัจริยสส สนติเก อุกคณฺหิ โส อสุกสฺสาติ เอวํ สพฺพํ อาจริยปรมฺปรํ เถรตฺรจฺจํ หริตฺวา ยาว อฺปาติตฺเถโร สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สนติเก อุกคณฺหิติ ปาเปตฺวา จเปติ ฯ

ตโตปิ อาหริตฺวา อฺปาติตฺเถโร สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สนติเก อุกคณฺหิ ทาสกตฺเถโร อตตโน อฺปชฺฌายสฺส อฺปาติตฺเถรสฺส โสณกตฺเถโร อตตโน อฺปชฺฌายสฺส ทาสกตฺเถรสฺส สิคควตฺเถโร อตตโน อฺปชฺฌายสฺส โสณกตฺเถรสฺส โมคคลีปฺตฺตติสฺสตฺเถโร (๒๗๘) อตตโน อฺปชฺฌายสฺส สิคควตฺเถรสฺส จณฺทวชฺชิตฺเถรสฺส จ เอวํ สพฺพํ อาจริยปรมฺปรํ เถรตฺรจฺจํ อาหริตฺวา อตตโน อาจริยํ ปาเปตฺวา จเปติ ฯ เอวํ อุกคณฺหิติ อาจริยปรมฺปรํ สุกคณฺหิติ ทโหติ ฯ เอวํ อสฺสโกนฺเตน ปน อวสฺสํ เทว ตโย ปริวฺภูฏา อุกคณฺหิตฺวา ฯ สพฺพปจฺฉิเมนฺ ทิ นเยน ยถา อาจริโย จ อาจริยาจริโย จ ปาติณฺจ ปริปฺจณฺจ วทนต์ิ ตถา ฎาตุํ วฏฺฐติ ฯ

อิเมหิ จ ปน ตีหิ ลกฺขณฺเหหิ สมฺนาคเตน วินยธเรณ วตฺถุวินิจฺฉยตฺถํ สมนิปตฺเต สงฺฆเ อติณฺเณ วตฺถุสฺมี โจทเกณ จ จูทิตเกณ จ วุตเต วตฺตพฺเพ สหสา อวินิจฺฉินิตฺวา ว จญฺจานานิ โอโลเกตฺพพานิ ฯ

กตมานิ ฉ ฯ วตฺถุ โอโลเกตฺพพฺ มาติกา โอโลเกตฺพพา ปทภาชนิยํ โอโลเกตฺพพฺ ติกปริจฺเจโท

ควรตรวจดูบทภาษณีย์ ๑ ควรตรวจดูติกปริจเฉท ๑
ควรตรวจดูอันตราบัติ ๑ ควรตรวจดูอนาบัติ ๑.

โอล์เกตพโพ อนตราปตติ โอล์เกตพพา อนาปตติ
โอล์เกตพพา ฯ

อรรถาธิบายฐานะ ๖ อย่าง

ความจริง พระวินัยธรแม้เมื่อตรวจดูเรื่องอยู่ ย่อมเห็นอาบัติบางอย่าง อย่างนี้คือ (ภิกษุผู้มีจีวรหาย) ควรเอาหญ้าหรือใบไม้ปกปิด (ร่างกาย) มา, แต่ไม่ควรเปลือยกายมา, ภิกษุใดพึง (เปลือยกาย) มา, ภิกษุนั้นต้องทุกกฎ. พระวินัยธรนั้นนำพระสูตรนั้นมาอ้างแล้ว จักระงับอธิกรณ์นั้นได้. พระวินัยธรแม้ตรวจดูมาติกาอยู่ ย่อมเห็นอาบัติกองใดกองหนึ่ง บรรดาอาบัติ ๕ กอง โดยนัยว่า “เป็นปาจิตตีย์ในเพราะกล่าวเท็จทั้งรู้ตัวอยู่ ดังนี้ เป็นต้น. พระวินัยธรนั้นนำสูตรนั้นมาอ้างแล้ว จักระงับอธิกรณ์นั้นได้.

พระวินัยธรแม้เมื่อตรวจดูบทภาษณีย์อยู่ ย่อมเห็นอาบัติกองใดกองหนึ่ง บรรดาอาบัติ ๗ กองโดยนัย “ภิกษุเสพมถมถนธรรมในสรีระที่สัตว์ยังมีได้กัถกนต้องอาบัติปาราชิก, เสพมถนธรรมในสรีระที่สัตว์กัถกนแล้ว โดยมาก ต้องอาบัติถุลลัจจัย ดังนี้ เป็นต้น. พระวินัยธรนั้นนำพระสูตรจากบทภาษณีย์มาอ้างแล้ว จักระงับอธิกรณ์นั้นได้.”** (ส. ๘/๒๕๓๗)

เธอ แม้เมื่อตรวจดูติกปริจเฉท ย่อมเห็นการกำหนดติกลงมาทีเสสบ้าง ติกปาจิตตีย์บ้าง ติกทุกกฎบ้าง อาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งบ้าง. เธอ ครั้นนำสูตรมาจากบาลีติกปริจเฉทนั้นมาอ้างแล้ว จักระงับอธิกรณ์ นั้นได้.

เธอ แม้เมื่อตรวจดูอันตราบัติ จะเห็นอันตราบัติ ซึ่งมีอยู่ในระหว่างแห่งสิกขาบทอย่างนี้ คือ ภิกษุยกัถกต้องอาบัติทุกกฎ. เธอ ครั้นนำสูตรนั้นมาอ้างแล้ว จักระงับอธิกรณ์นั้นได้.

เธอ แม้เมื่อตรวจดูอนาบัติจะเห็นอนาบัติที่ท่านแสดงไว้แล้วในสิกขาบทนั้นๆ อย่างนี้ว่า “ดูก่อนภิกษุไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ไม่ยินดี ไม่มีโทษจิต ไม่มีควมประสงค์จะให้ตาย ไม่มีควมประสงค์จะอวด ไม่มีควมประสงค์จะปล่อย ไม่แก้ง ไม่รู้ เพราะไม่มีสติ. เธอ ครั้นนำสูตรนั้นมาอ้างแล้ว จักระงับอธิกรณ์นั้นได้.

วตถุ โอล์เกนโตปิ ทิ ติเณน วา ปณเณน วา ปฏิจจาเทตวา อาคนตพพิ น เตว นคเณน อาคนตพพิ โย อาคจเฉยย อาปตติ ทุกกฎสสาติ เอว เอกจจ อาปตติ ปสสติ ฯ โส ตํ สุตตํ อานตวา ตํ อธิกรณํ วุปลเมสสติ ฯ มาติกํ โอล์เกนโตปิ สมปะชานมฺสาวาเท ปาจิตตียนตฺอาทินา นเณน ปณจณฺญํ อาปตตฺนํ อณฺยตรํ อาปตติ ปสสติ ฯ โส ตํ สุตตํ อานตวา ตํ อธิกรณํ วุปลเมสสติ ฯ

บทภาษณีย์ โอล์เกนโตปิ อุกฺขยิตะ สรีเร เมณฺญํ ธมฺมํ ปฏิเสวติ อาปตติ ปาราชิกสส เขภยเณน ขยิตะ (๒๗๙) สรีเร เมณฺญํ ธมฺมํ ปฏิเสวติ อาปตติ ถุลลัจยสสาติอาทินา นเณน สตตฺนญํ อาปตตฺนํ อณฺยตรํ อาปตติ ปสสติ ฯ โส ปทภาษณียโต สุตตํ อานตวา ตํ อธิกรณํ วุปลเมสสติ ฯ

ติกปริจเฉทํ โอล์เกนโตปิ ติกสงฆาทีเสสํ วา ติกปาจิตตีย์ วา ติกทุกกฎํ วา อณฺยตรํ วา อาปตติ ปริจเฉเท ปสสติ ฯ โส ตโต สุตตํ อานตวา ตํ อธิกรณํ วุปลเมสสติ ฯ

อนตราปตติ โอล์เกนโตปิ ปฏิลาตํ อุกฺขิปติ อาปตติ ทุกกฎสสาติ เอวํ สิกฺขาปทฺนตเรสุ อนตราปตติ โหติ ตํ ปสสติ ฯ โส ตํ สุตตํ อานตวา ตํ อธิกรณํ วุปลเมสสติ ฯ

อนาปตติ โอล์เกนโตปิ อนาปตติ ภิกฺขุ อสาทิยนตฺสส อเถยยจิตตฺสส นมรณาริปฺพายสส อณฺุลปนาริปฺพายสส นโมจนาริปฺพายสส อสณฺิจจ อสติยา อชานนตฺสสาติ เอวํ ตสฺมี ตสฺมี สิกฺขาปเท นิทฺธิฏฺฐจํ อนาปตติ ปสสติ ฯ โส ตํ สุตตํ อานตวา ตํ อธิกรณํ วุปลเมสสติ ฯ

*** ก็ภิกษุรูปใด เป็นผู้ฉลาดในวินัย ๔ อย่าง เพียงพร้อมด้วยลักษณะ ๓ อย่าง ตรวจสอบดูฐานะ ๖ อย่างแล้ว จักระงับอธิกรณ์, การวินิจฉัย (อธิกรณ์) ของ ภิกษุนั้น ใครๆ จะฟังคัดค้านไม่ได้ ย่อมเป็นเช่นกับอธิกรณ์ ที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งวินิจฉัยด้วยพระองค์เอง.

วิธีวินิจฉัยอธิกรณ์

ถ้าภิกษุผู้ทำการล่วงละเมิดสิกขาบทบางรูป เข้าไปหาภิกษุผู้ฉลาด ในการวินิจฉัยอย่างนี้ นั่น ฟังถามถึงข้อ รังเกียจสงสัยของตนไซ้, ภิกษุผู้ฉลาดในการวินิจฉัยนั้น ควรกำหนดให้ดี ถ้าไม่เป็นอาบัติ, ควรบอกว่า ไม่เป็นอาบัติ. แต่ถ้าเป็นอาบัติ, ก็ควรบอกว่า เป็นอาบัติ. อาบัตินั้น ถ้าเป็นเทศนาคามินี, ก็ควรบอกว่า เป็นเทศนาคามินี. ถ้าเป็นวุฏฐานคามินี, ก็ควรบอกว่า เป็นวุฏฐานคามินี. ถ้าอาชญาปาราชิกปรากฏแก่ภิกษุผู้ฉลาดในการวินิจฉัยนั้นไซ้, ไม่ควร บอกว่า เป็นอาบัติปาราชิก. เพราะเหตุไร ? เพราะว่า การล่วงละเมิดเมถุนธรรม และการล่วงละเมิด อุตตริมนุสยธรรมเป็นเรื่องหยาบ. ส่วนการละเมิด อทินนาทานและมนุสสวิคคหะเป็นเรื่องละเอียด เป็น ความคิดที่รวดเร็ว, ภิกษุย่อมถึงการล่วงละเมิดสิกขาบท ทั้งสองนั้น ด้วยอาการที่ละเอียดทีเดียว (และ) ย่อม รักษาได้ด้วยอาการที่ละเอียด (เหมือนกัน). เพราะ ฉะนั้น ภิกษุผู้ฉลาดในการวินิจฉัยผู้ถูกถามถึงความ รังเกียจสงสัย ซึ่งมีการล่วงละเมิดสิกขาบททั้งสองนั้นเป็น ที่ตั้งที่เกิด ไม่ควรบอกว่า เป็นอาบัติ (ทันที), ถ้าอาจารย์ ของเธอยังมีชีวิตอยู่, หลังจากนั้น ภิกษุผู้ ฉลาดในการ วินิจฉัยนั้น ฟังส่งภิกษุรูปนั้นไปโดยสั่งว่า “จงถาม อาจารย์ของพวกเราดูเถิด”. ถ้าเธอกลับมาบอกอีกว่า อาจารย์ของพวกท่านตรวจดูจากพระสูตร และจากพระ วินัยแล้ว บอกผมว่า ยังพอแก้ไขได้, แต่นั่นไป ภิกษุผู้ ฉลาด ในการวินิจฉัยนั้น ควรบอกเธอว่า ดีแล้ว ชอบแล้ว, เธอจงทำอย่าง ที่ท่าน อาจารย์พูดเถิด.*** (ส.๘/๒๕๓๓)

ก็ถ้าอาจารย์ของเธอไม่มีไซ้, แต่พระเถระผู้เล่า เรียนร่วมกัน มีตัวอยู่, ฟังส่งเธอไปยังสำนักของพระเถระ นั้น ด้วยสั่งว่า พระเถระผู้เล่าเรียน ร่วมกับข้าพเจ้าเป็น

โย ทิ ภิกขุ จตุพพิธวินยโกวิโท
ติลกขณสมปนโน อิมานิ ฉนฺจนาณิ โอลเถตวา
อธิกรณ์ วุปลเมสสติ, ตสส วินิจฺฉโย อปฏฺวตฺติโย
พุทฺเธน สยํ นิสิตฺตวา วินิจฺฉิตฺสทิสฺโส โหติ ฯ

ตถฺยเจ เอวํ วินิจฺฉยกุลฺลํ ภิกขุํ โภจฺจि กตฺติกฺขาปท-
วิตฺติกโม ภิกขุ อุปสงฺกมิตฺวา อตฺตโน กุกฺกัจจํ
ปฺจุเจยฺย เตน สาธุกํ สลฺลกฺเขตฺวา สเจ อนาปตฺติ
โหติ อนาปตฺติตฺติ วตฺตพฺพํ ฯ สเจ ปนาปตฺติ โหติ
อาปตฺติตฺติ วตฺตพฺพํ ฯ สา เทสนาคามินี เจ เทสนาคามินีติ
วตฺตพฺพํ ฯ วุฏฺฐานคามินี เจ วุฏฺฐานคามินีติ
วตฺตพฺพํ ฯ (๒๘๐) อถสฺส ปาราชิกจฺฉายา ทิสฺสติ
ปาราชิกาปตฺติตฺติ น วตฺตพฺพํ ฯ กสมฺมา ฯ เมถุนมฺม-
วิตฺติกโม ทิ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมวิตฺติกโม จ โอปาทริโก ฯ
อทินนาทานมนุสฺสสวิคคหฺวิตฺติกมา ปน สฺขุมฺมา จิตฺตลหฺกกา
เต สฺขุเมเนว อาปชฺชติ สฺขุเมเนว รกฺขติ ฯ ตสฺมา
วิเสเสน ตํ วตฺตกํ กุกฺกัจจํ ปฺจุฉฺยมาโน อาปตฺติตฺติ
อวตฺวา สจฺจสฺส อาจฺริโย ธรรมิโก ตโต เตน โส
ภิกขุ อมฺหากํ อาจฺริยํ ปฺจุฉฺชาติ เปเสตพฺโพ ฯ สเจ
โส ปฺนาคนฺตฺวา ตุมฺหากํ อาจฺริโย สุตฺตฺนตฺโต วินยโต
โอลเถตวา สเตกฺจโฉติ มํ อาหติ วทติ ตโต
เตน โส สาธุ สฺกุจฺจํ ยํ อาจฺริโย ภณฺติ ตํ กโรหิตฺติ
วตฺตพฺโพ ฯ

อถ ปนสฺส อาจฺริโย นตฺถิ สทฺธิอฺคฺคหิตฺตเถโร
ปน อตฺถิ ตสฺส สนฺติกํ เปเสตพฺโพ อมฺเหติ
สทฺธิอฺคฺคหิตฺตเถโร คนฺปาโมกฺโข ตํ คนฺตฺวา ปฺจุฉฺชาติ ฯ

คนปาลีโมกข์ มีตัวอยู่, เธอจงไปถามท่านดูเถิด. แม้เมื่อพระเถระนั้นวินิจฉัยว่า เป็นสเทกัจฉา ก็ควรบอกกะเธอว่า ดีละ, เธอจงทำตามคำของพระเถระนั้นให้ดีทีเดียว. ถ้าแม้พระเถระผู้เล่าเรียนร่วมกัน ของเธอไม่มีไซ้, มีแต่ภิกษุ ผู้เป็นอันเตวาลิก ซึ่งเป็นบัณฑิต, พึงส่งเธอไป ยังสำนักของภิกษุ ผู้เป็นอันเตวาลิกนั้น ด้วยสั่งว่า เธอจงไปถามภิกษุหนุ่มรูปนั้นดูเถิด. แม้เมื่อภิกษุผู้เป็นอันเตวาลิกนั้นวินิจฉัยว่า เป็นสเทกัจฉา ก็ควรพูด กะเธอว่า ดีละ, เธอจงทำตามคำของภิกษุนั้นให้ดี.***

ถ้าฉายาปาราชิกนั้นแล ปรากฏแม้แก่ภิกษุหนุ่มไซ้, ฝ่าพระวินัยธร นั้น ก็ไม่ควรบอกว่า คุณเป็นปาราชิก.

ภิกษุผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ กรรมฐานย่อมไม่เจริญ

เพราะว่า ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธรเจ้า เป็นสภาวะที่หาได้ยาก, การบรรพชาและการอุปสมบท เป็นเรื่องที่หาได้ยากกว่านั้น. แต่พระวินัยธรควรพูดอย่างนี้ว่า คุณจงปัดกวาดสถานที่วางที่เสียบสังข์ นั่งพักกลางวัน ชำระศีลให้หมดจดแล้ว มนสิการอาการ ๓๒ ก่อนเถิด. ถ้าศีลของเธอไม่ต่างพร้อยไซ้, กรรมฐาน ย่อมจะสืบต่อกัน, สังฆารธรรม ทั้งหลาย ปรากฏชัดเจน, จิตมีอารมณ์อย่างเดียวเป็นเลิศ คล้ายบรรลู่ถึง อุปจาระสมาธิหรืออัปนาสมาธิจะนั้น, เธอจะไม่ทราบถึงวันแม้ที่ล่วงเลยไป. *** (ส.๘/๒๕๓๔)

ในเวลาวันล่วงเลยไป เธอมาสู่ที่อุปัฏฐากแล้ว ควรพูดอย่างนี้ว่า ความเป็นไปแห่งจิตของเธอ เป็นเช่นไร ?. ก็เมื่อเธอบอกความเป็นไปแห่งจิตแล้ว ควรพูดกะเธอว่า ขึ้นชื่อว่า บรรพชา มีความบริสุทธิ์แห่งจิตเป็นประโยชน์, เธออย่าประมาท บำเพ็ญ สมณธรรมเถิด. ส่วนภิกษุใดมีศีลขาด, กรรมฐานของภิกษุนั้น ย่อมไม่สืบต่อ, จิตย่อมปั่นป่วน คือถูกไฟคือความเดือดร้อนแผดเผาอยู่ ดุจถูกทิ่มแทงด้วยปฏัก ฉะนั้น, ภิกษุนั้น ย่อมลุกขึ้นในขณะที่เดียว เหมือนนั่งอยู่บนก้อนหินที่ร้อน ฉะนั้น. เธอมาแล้วถามว่า ความเป็นไปแห่งจิตของท่าน เป็นอย่างไร ?". เมื่อเธอบอกความเป็นไปแห่งจิตแล้ว ควรพูดว่า ขึ้นชื่อว่า

เตนาลี สเทกัจฉิต วิวินิจฉัยเต สาธุ สฎฺฐุ ตสเสว วจัน กโรหิตี วตตพฺโพ ฯ อถสฺส สทฺธิอุคฺคหิตตเถโรปิ นตฺถิ อนฺเตวาลิกโก ปณฺทิตโ อตฺถิ ตสฺส สนฺตํ เปเสตพฺโพ อสุกํ ทหรํ คนฺตวา ปุจฺฉาติ ฯ เตนาลี สเทกัจฉิต วิวินิจฉัยเต สาธุ สฎฺฐุ ตสฺส วจัน กโรหิตี วตตพฺโพ ฯ

อถ ทหรสสาปิ ปาราชิกจฉายาว อุปฺภูจาทิ เตนาลี ปาราชิกโอสิตี น วตตพฺโพ ฯ

ทุลฺลโ ทิ พุทฺธูปปาโท ตโต ทุลฺลทฺตรา ปพฺพชฺชา จ อุปสมฺปทา จ ฯ เอวํ ปน วตตพฺพํ วิวิตตํ โອกาสํ สมฺมชฺชิตฺวา ทิวาวิหารํ นิสิตฺวา สิลานิ โสเธตฺวา ทฺวตฺติสาการํ ตาว มนสิ กโรหิตี ฯ สเจ ตสฺส อโรคํ สิลํ กมฺมฏฺฐานํ ฆฺภียติ สงฺขาราทฺ ปากฺกา ทฺตฺวา อุปฺภูจหนฺติ อุปจารปฺปนาปฺตตํ วิย จิตตํ (๒๕๑) เอกคฺคํ โหติ ทิวสํ อติกฺกนฺตมฺปิ น ชานาติ ฯ

โส ทิวสาดิกฺกเม อุปฺภูจัน อากโต เอวํ วตตพฺโพ กิตฺติโส เต จิตตปฺปวตฺติตฺติ ฯ อาโรจิตาย จ จิตตปฺปวตฺติตฺติยา วตตพฺโพ ปพฺพชฺชา นาม จิตตวิสุทฺธตา อปฺปมตฺโต สมณธมฺมํ กโรหิตี ฯ ยสฺส ปน สิลํ ภาณํ โหติ ตสฺส กมฺมฏฺฐานํ น ฆฺภียติ ปญฺเฑทาทิตฺตุนํ วิย จิตตํ วิกมฺปติ วิปฏิสารถฺคินา ทยฺหติ ตตตปาสาณ นิสินฺโน วิย ตํ ชนฺเยว วุฏฺฐาติ ฯ โส อากโต กา เต จิตตปฺปวตฺติตฺติ ปุจฺฉิตพฺโพ ฯ อาโรจิตาย จิตตปฺปวตฺติตฺติยา นตฺถิ โลเก รโห นาม ปापกมฺมํ ปกฺกพฺพโต, สพฺพปจฺมํ ทิ ปาปิ กโรนฺโต อตฺตนาเว ชานาติ, อถสฺส อารกฺขเทวตา ปฺรจิตฺตวิฑู

ความลับ ของผู้กระทำความชั่ว ย่อมไม่มีในโลก แท้จริง บุคคลผู้กระทำความชั่ว ย่อมรู้ด้วยตนเองก่อนคนอื่น ทั้งหมด, ต่อจากนั้น อารักขเทพดาทั้งหลาย สมณพราหมณ์ และเทพเจ้าเหล่าอื่น ผู้รู้จักของบุคคลอื่น ย่อมรู้ (ความชั่ว) ของเธอ, ดังนั้นเธอนั้นแล จงแสวงหาความสวัสดิ์แก่เธอเองเถิด.

กล่าวด้วยวินัย ๔ อย่าง และกล่าวด้วยลักษณะ เป็นต้นของ พระวินัยธร จบ.

สมณพราหมณา อญเณ จ เทวตา ชานนติ ตวัเยว ทานิ ตว โสถลี ปรีเยสาหิติ วุตตพโพ ฯ

นิฏฐิตา จตฺตพฺพิธวินยกถา วินยธรรสส จ ลกฺขณาติกถา ฯ

อรรถาธิบายสิกขาบทวิภังค์ปฐมปาราชิก

บัดนี้ ข้าพเจ้าจักพรรณานาเนื่องความวิภังค์แห่ง สิกขาบทต่อไป. ในคำว่า โย ปนาติ โย ยาติโส เป็นต้น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ สองบทว่า โย ปน เป็นบทที่ควรจำแนก. บทเป็นต้นว่า โย ยาติโส เป็นบทจำแนกแห่งบทว่า โย ปน นั้น.

ก็ในสองบทว่า โย ปน นี้ ศัพท์ว่า ปน ลักกว่าเป็น นิบาต, บทว่า โย เป็นบทบอกเนื้อความ, และบทว่า โย นั้น แสดงบุคคลโดยไม่กะตัว; เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงอรรถแห่งบทว่า โย นั้น จึงตรัสเฉพาะ โย ศัพท์ ซึ่งแสดงบุคคลโดยไม่กะตัว. เพราะเหตุนี้ บัณฑิตพึงทราบเนื้อความในบทว่า โย ปน นี้ อย่างนี้.

บทว่า โย ปน มีคำอธิบายว่า โยโกจิ แปลว่า ผู้ใดผู้หนึ่ง. ก็บุคคลที่ชื่อว่า ผู้ใดผู้หนึ่งนั้น ย่อมปรากฏ ด้วยอาการอันหนึ่ง ในเพศ ความประกอบ ชาติ ชื่อ โคตร ศील ธรรมเครื่องอยู่ โคจร และวัย แน่แท้; เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงประกาศประเภท นั้น เพื่อให้รู้จักบุคคลนั้น โดยอาการอย่างนั้น จึงตรัสคำว่า ยาติโส เป็นต้น.

ในคำว่า ยาติโส เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้:- บทว่า ยาติโส มีความว่า ว่าด้วยอำนาจเพศ จะเป็น บุคคลเช่นใดหรือเช่นนั้นก็ตามที คือจะเป็นคนสูง หรือคน เตี้ย คนดำ หรือคนขาว หรือคนมีผิวเหลือง คนผอม หรือคนอ้วน ก็ตามที.

บทว่า ยถายุตโต มีความว่า ว่าด้วยอำนาจความ ประกอบจะเป็นคนประกอบด้วยการงานเช่นใดเช่นหนึ่ง

อิทานิ ลิกฺขาบทวิภังฺกสฺส อตฺถํ วณฺณยิสฺสาม ฯ ยํ วุตฺตํ โย ปนาติ โย ยาติโสติอาทิ เอตถ โย ปนาติ วิภชิตพฺพทํ ฯ โย ยาติโสติอาทินิ ตสฺส วิภชนปทานิ ฯ

เอตถ จ ยสฺมา ปนาติ นิปาตมตฺตํ, โยติ อตฺถปทํ, ตถจ อนิยเมน ปุคฺคัลํ ทีเปติ ตสฺมา ตสฺส อตฺถํ ทสฺเสนฺโต อนิยเมน ปุคฺคัลทีปํ โย สทฺทเมว อาห ฯ ตสฺมา เอตถ เอวมตฺถเถ เวทิตพฺโพ ฯ

โย ปนาติ โยโกจิติ วุตฺตํ โหติ ฯ ยสฺมา ปน โย โส โยโกจิ นามโส อวสฺสํ ลิงฺกยุตฺตชาติ- นามโคตตลิลวิทฺวารโคจรวเยสฺส เอเกนากาเรน ปณฺณายติ (๒๔๒) ตสฺมา ตํ ตถา ภาเปตฺตํ ตํ ปเกทํ ปกาเสนฺโต ยาติโสติอาทิมาห ฯ

ตตถ ยาติโสติ ลิงฺควเสน ยาติโส วา ตาติโส วา โหตุ ทีโฆ วา รสโส วา กาโห วา โอทาโต วา มงฺคุรจฺฉวี วา กิโส วา ฐุโล วาติ อตฺถเถ ฯ

ยถายุตฺโตติ โยควเสน เยน วา เตน วา ยุตฺโต โหตุ นวกมฺมยุตฺโต วา อุทฺเทสยุตฺโต วา

ก็ตามที คือจะเป็นคนประกอบด้วยนวรรรม หรือจะประกอบด้วยอุเทศ หรือจะประกอบด้วยฐานะในที่อยู่ก็ตามที.

บทว่า **ยถาชจโจ** มีความว่า ว่าด้วยอำนาจชาติจะเป็นคนมีชาติ อย่างไรหรือเป็นคนมีชาติอย่างนั้นก็ตามที คือจะเป็นกษัตริย์ หรือเป็นพราหมณ์หรือเป็นแพศย์ เป็นศูทรก็ตามที.

บทว่า **ยถานาโม** มีความว่า ว่าด้วยอำนาจชื่อจะเป็นคนมีชื่ออย่างไร หรือมีชื่ออย่างนั้นก็ตามที คือชื่อว่า พุทธรักขิต หรือชื่อธรรมรักขิต หรือชื่อสังฆรักขิตก็ตามที.

บทว่า **ยถาโคตโต** มีความว่า ว่าด้วยอำนาจโคตรจะเป็นผู้มีโคตร อย่างไรหรือมีโคตรอย่างนั้น หรือว่าด้วยโคตรเช่นใดเช่นหนึ่งก็ตามที คือจะเป็นกัจจานโคตร หรือวาเสฏฐโคตร หรือโกสิยโคตรก็ตามที.

บทว่า **ยถาสีโล** มีความว่า ในปกติทั้งหลาย จะเป็นผู้มีอย่างไร เป็นปกติหรือว่าเป็นผู้มีอย่างนั้นเป็นปกติก็ตามที คือว่าจะเป็นผู้มีนวรรรมเป็นปกติ หรือมีอุเทศเป็นปกติ หรือมีฐานะในที่อยู่เป็นปกติก็ตามที.

บทว่า **ยถาวิหารี** มีความว่า แม้ในธรรมเครื่องอยู่ทั้งหลาย จะเป็นผู้มีอย่างไรเป็นเครื่องอยู่ หรือว่าเป็นผู้มีอย่างนั้นเป็นเครื่องอยู่ก็ตามที คือว่า จะเป็นผู้มีนวรรรมเป็นเครื่องอยู่ หรือมีอุเทศเป็นเครื่องอยู่ หรือว่ามีฐานะในที่อยู่ เป็นเครื่องอยู่ก็ตามที.

บทว่า **ยถาโคจโร** มีความว่า ถึงในโคจรทั้งหลายเล่า จะเป็นผู้มีอย่างไรเป็นโคจรหรือว่ามีอย่างนั้นเป็นโคจรก็ตามที คือว่าจะเป็นผู้มีนวรรรม เป็นโคจรหรือมีอุเทศเป็นโคจร หรือมีฐานะในที่อยู่เป็นโคจรก็ตามที.

ส่วนในบทว่า **เถโร वा** เป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- จะเป็นผู้ใด หรือว่าเป็นผู้นั้น ในบรรดาผู้เจริญโดย้วย เป็นต้นก็ตามที, คืออธิบายว่า จะเป็นพระเถระ เพราะมีพรรษาครบสิบ หรือว่าเป็นผู้ใหม่ เพราะมีพรรษาหย่อนห้า หรือว่าจะเป็นผู้ปานกลาง เพราะมีพรรษาเกินกว่าห้าก็ตามที. โดยที่แท้ บุคคลนั้นทั้งหมด พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสในอรรถนี้ว่า โย ปน.

वासरुयुतो वाति ओतुओ १

ยถาชจโจติ ชาติวเสน ยชจโจ वा तं चज्जो वा होतु चत्तियो वा पुराहम्मणे वा वेस्सो वा सुतो वाति ओतुओ १

ยถานาโมติ นามวเสน ยถานาโม वा ตถานาโม वा होतु पुठुररुขितो वा णมารुขितो वा สงมารुขितो वाति ओतुओ १

ยถาโคตโตติ โคตตวเสน ยถาโคตโต वा ตถาโคตโต वा येन वा तेन वा कोत्तेन होतु กज्जानो वा वाเสฏฐो वा गोสิयो वाति ओतुओ १

ยถาสีโลติ สีเลสุ ยถาสีโล वा ตถาสีโล वा होतु นวग्म्मसीโล वा อุพุเทสसीโล वा वासरुसीโล वाติ ओตुओ १

ยถาวิหารีติ วิหารेषुปี ยถาวิหารี वा ตถาวิหารี वा होतु นวग्म्मวิหารี वा อุพุเทสวิหารี वा वासरुวิหารี वाति ओตुओ १

ยถาโคจโรติ โคจเรสุปี ยถาโคจโร वा ตถาโคจโร वा होतु นวग्म्मโคจโร वा อุพุเทสโคจโร वा वासरุโคจโร वाติ ओตुओ १

เถโร वा ตาอาทีสุ จ วโยพุตมาทีสุ โย वा सो वा होतु परिणुณทवलสสตาย เถโร वा อุนปญจवलสสตาย นโว वा ओติเรกปญจवलสสตาย มชฌิมโ वाติ ओตुओ १ ओธโย สพุโพว อิมสมิ ओตเถ ओโส วุจจติ โย ปนาติ १

อรรถาธิบายความหมายแห่งภิกษุศัพท์เป็นต้น

ในภิกษุณีเทศมีวินิจฉัยดังนี้ :- ผู้ใดยอมขอ เหตุ นั้น ผู้ นั้น ชื่อว่าผู้ขอ. อธิบายว่า จะได้ก็ตามไม่ได้ก็ตาม ย่อมขอด้วยวิธีขออย่างประเสริฐ. ชื่อว่าผู้ออภัยการ เทียวขอ เพราะเป็นผู้ออภัยการเทียวขอ ที่พระพุทเจ้า เป็นต้นทรงอาศัยแล้ว. จริ่งอยู่ บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งละกอง โภคะน้อยหรือมาก ออกจากเรือน บวชไม่มีเรือน, บุคคล ผู้ นั้น ชื่อว่าอาศัยการเทียวขอ เพราะละการเลี้ยงชีวิต โดยภิกขกรรม และไคร้ภกขกรรมเป็นต้นเสีย ยอมรับถือเพศ นั้นเอง เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ภิกษุ.

อีกอย่างหนึ่ง แม้ฉันภัตในหาบอยู่ ในท่ามกลาง วิหาร ก็ชื่อว่าอาศัยการเทียวขอ เพราะมีความเป็นอยู่ เนื่องด้วยผู้อื่น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ภิกษุ.

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่าอาศัยการเทียวขอ เพราะเป็น ผู้เกิดอุตสาหะในบรรพชา อาศัยโภชนะ คือคำข้าวอันหา ได้ด้วยกำลังปลีแข้ง เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ภิกษุ.

ผู้ใดยอมทรงผืนผ้าที่ถูกทำลายแล้ว เพราะทำค่า ผัสสะและสีให้เสียไป เหตุ นั้น ผู้ นั้น ชื่อว่า ผู้ทรงผืนผ้าที่ถูกทำลายแล้ว. บรรดาการทำค่าให้เสียไปเป็นต้นนั้น ฟิงทราบการทำค่าให้เสียไป เพราะตัดด้วยคัสตรา. จริ่ง อยู่ผืนผ้าแม้มีราคาตั้งพัน ที่เขาเอามัดตัดให้เป็นชิ้นน้อย ขึ้นใหญ่แล้ว ย่อมมีราคาเสียไป คือมีค่าไม่ถึงแม้ครึ่งหนึ่ง จากราคาเดิม. ฟิงทราบการทำผัสสะให้เสียไปเพราะเย็บ ด้วยด้าย. แท้จริ่ง ผืนผ้าแม้ที่มีลัมผัสเป็นสุขที่ถูกเย็บ ด้วยด้ายแล้ว ย่อมมีผัสสะเสียไป คือถึงความเป็นผ้าที่มี ผัสสะแข็งหยาบ. ฟิงทราบการทำสีให้เสียไป เพราะ หม่นหมองด้วยสนิมเข็มเป็นต้น. แท้จริ่ง ผืนผ้าแม้ที่ บริสุทธิดีตั้งแต่ทำการด้วยเข็มไปแล้ว ย่อมมีสีเสียไป คือ ย่อมมีสีเดิมไป เพราะสนิมเข็ม และเพราะน้ำที่เป็น มลทินอันเกิดจากเหงื่อมือ และเพราะการย้อมและทำกัปะปะ ในที่สุด.

ผู้ใดชื่อว่า ผู้ทรงผืนผ้าที่ถูกทำลายแล้ว เพราะ ทรงผืนผ้าที่ถูกทำลาย ด้วยอาการ ๓ อย่าง ดังอธิบาย มาแล้วนั้น เหตุ นั้น ผู้ นั้นชื่อว่า ภิกษุ.

อีกอย่างหนึ่ง ผู้ใด ชื่อว่า ผู้ทรงผืนผ้าที่ถูกทำลายแล้ว เพราะสักว่า ทรงผ้ากาสาเวททั้งหลาย ซึ่งไม่เหมือนกับผ้า

(๒๘๓) ภิกษุณีทุเทศเส ภิกษุชิตติ ภิกษุโก ๑ ลภนโต वा अलภनโต वा อริยาย ยาจนาย ยาจตีติ อตโต ๑ พุทธาทิธิ อชฌุปคตฺ ภิกษาจริยฺ อชฌุปคตตดา ภิกษาจริยฺ อชฌุปคโต นาม ๑ โย หิ โกลิ อปฺปิ वा มหนตฺ वा โภคกฺขนฺธํ ปหาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺ โส กลิโครฺกษาทิตฺ ชีวิตกฺปฺปนํ หิตฺวา ลิงฺคสมฺปฺปฺญฺจเนเนว ภิกษาจริยฺ อชฌุปคโตติ ภิกษุ ๑

ปรปฏิพุทธชีวิตตดา वा วิหารมชฺเช กษภตฺตํ ภูมฺชมาโนปฺปิ ภิกษาจริยฺ อชฌุปคโตติ ภิกษุ ๑

ปิณฺฑิตยาโลปฺโภชนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชชาย อุตฺสาห- ชาตตดา वा ภิกษาจริยฺ อชฌุปคโตติ ภิกษุ ๑

อคฺขผลสฺสวณฺณเกเทน ภินฺนํ ปฏฺฐิ ชาเรตีติ ภินฺนปฏฺฐโร ๑ ตตถ สตถกฺจเวทเนน อคฺขเกโท เวทิตพฺโพ ๑ สหสฺสคฺชนโกปฺปิ หิ ปโฏ สตถเกน ขณฺทาชณฺฑิกํ ฉินฺโน ภินฺนคฺโข โหติ ปุริมคฺชโต อฺพุทฺทมมฺปิ น อคฺขติ ๑ สุตฺตสฺลิลฺพฺพเนน ผสฺสเกโท เวทิตพฺโพ ๑ สฺขสมฺผลฺโสปี หิ ปโฏ สุตฺเตหิ สฺลิลฺพฺพิโต ภินฺนผลฺโส โหติ ขรสมฺผลฺสโต ปาปฺุณฺดาติ ๑ สฺจุจิมลาทิตฺ วัฒนฺณเกโท เวทิตพฺโพ ๑ สฺปุริสฺสุโธปี หิ ปโฏ สฺจุจิมมฺโต ปฏฺฐาย สฺจุจิมเลน หตฺถเสทฺมลชฺลิกาหิ อวสานे รชนกฺปฺกรเนหิ จ ภินฺนวัฒนฺโณ โหติ ปกิตฺวัฒนฺณํ วิชฺหติ ๑

เอวํ ติทากาเรหิ ภินฺนํ ปฏฺฐิ ชาเรนโต ภินฺนปฏฺฐโรติ ภิกษุ ๑

คิหิตฺตวิสภากานํ กาสาวานํ वा ชาเรนตฺเตเนว ภินฺนปฏฺฐโรติ ภิกษุ ๑ สมณฺญาชาติ ปณฺหวตฺติยา

ของคฤหัสถ์ เหตุนี้ ผู้ที่ชื่อนั้น ชื่อว่าภิกษุ. บทว่า สมณญาย ความว่า โดยบัญญัติ คือโดยโวหาร. จริ่งอยู่บุคคลบางคนยอมปรากฏว่า เป็นภิกษุ โดยสมัญญาเท่านั้น. จริ่งอย่างนั้นในกิจนิมนต์เป็นต้น มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อนับจำนวนภิกษุอยู่ นับเอากระทั่งพวกสามเณรเข้าด้วยแล้ว พูตว่า ภิกษุจำนวนร้อยรูป, ภิกษุจำนวนพันรูป.

บทว่า ปฏิญญาย คือโดยความปฏิญญาของตนเอง. จริ่งอยู่ บุคคลบางคน ย่อมปรากฏว่า เป็นภิกษุ แม้โดยความปฏิญญา. พึงทราบความปฏิญญาว่าเป็นภิกษุนั้น เกิดมิได้ตั้งในประโยคเป็นต้น อย่างนี้ว่าถามว่า ในที่นี้ เป็นใคร ? ตอบว่า คุณ! ข้าพเจ้าเองเป็นภิกษุ. ก็ความปฏิญญานี้เป็นความปฏิญญาที่ชอบธรรม ซึ่งพระอานนทเถระ ได้กล่าวไว้แล้ว. อนึ่ง โดยส่วนแห่งราตรี แม้พวกภิกษุผู้พิศล เดินสวนทางมา เมื่อถูกถามว่า ในที่นี้เป็นใคร ?” ก็ตอบว่า พวกข้าพเจ้าเป็นภิกษุ ดังนี้ เพื่อประโยชน์แก่ปฏิญญาที่ไม่ชอบธรรมไม่เป็นความจริง.

บทว่า เอทธิภิกฺขุ ความว่า ผู้ถึงความ เป็นภิกษุ คืออุปสมบทด้วยเอทธิภิกฺขุ ด้วยเพียงพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้า อย่างนี้ว่า เธอ จงมา เป็นภิกษุเถิด ชื่อว่าภิกษุ. จริ่งอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าทอดพระเนตรเห็นบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เพื่อเป็นเอทธิภิกษุ จึงทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวา ซึ่งมีสีดจทองออกจากระหว่างบังสุกุลจีวรอันมีสีแดง เปล่งพระสุรเสียงกังวานดังเสียงพรม ตรีลเรียกว่า “เธอ จงมาเป็นภิกษุเถิด, จงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด.” พร้อมกับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นนั่นเอง เพศคฤหัสถ์ (ของผู้เพ่งอุปสมบทนั้น) อันตรธานไป, บรรพชาและอุปสมบทก็สำเร็จ, ผู้นั้นเป็นผู้ปลงผมมุ่งห่มผ้ากาสาวะ คือมุ่ง(ผ้าอันตรวาสก) ผืนหนึ่ง ห่ม (ผ้าอุตราสงค์) ผืนหนึ่งพาด (ผ้าสังฆาฏิ) ไว้บนจะงอยป่าผืนหนึ่ง มีบาตรดินที่มีสีเหมือนดอกอุบลเขียวคล้อยไว้ที่ป่าข้างซ้าย. ภิกษุนั้นท่านกำหนดเฉพาะด้วยบริวาร ๘ ที่สวมสอดเข้าที่ร่างกาย อันพระโบราณจารย์กล่าวไว้ อย่างนี้ว่าบริวารเหล่านี้คือ

ไตรจีวร บาตร มิดน้อย เข็ม และผ้ารัด
ประคดเอว เป็น ๘ ทั้งผ้ากรองน้ำ ย่อมควร แก่
ภิกษุผู้ประกอบ ความเพียร

โวหาเรนาติ อตฺโถ ๑ (๒๔๔) สมณญาย เอว ทิ
เอกจฺโจ ภิกฺขุติ ปณญายติ ๑ ตถา ทิ นิมนตนาทิมท
ภิกฺขุสุ คณฺยมาเนสุ สามเณเรปิ คเหตุวา สत् ภิกฺข
สทฺสส ภิกฺขุติ วทนฺติ ๑

ปฏิญญายาติ อตฺตโน ปฏิชานเนน ๑ ปฏิญญายปิ
ทิ เอกจฺโจ ภิกฺขุติ ปณญายติ ๑ ตสฺส โก เอตฺถาติ
อหํ อาวุโส ภิกฺขุติเอวมาทิสฺสุ สมภโว ทฎฺฐพฺโพ ๑
อโย ปน อานนทตฺเถเรณ วุตตา ธมฺมิกา ปฏิญญา ๑
รตฺตติภาเคน ปน ทุสฺสีลาปิ ปฏิปลํ อากจฺจนฺตา โก
เอตฺถาติ วุตเต อธมฺมิกาย ปฏิญญาย อภฺตตฺถาย
มโย ภิกฺขุติ วทนฺติ ๑

เอทธิภิกฺขุติ ภิกฺขุ นาม ภควโต เอทธิ ภิกฺขุติ
เอวํ วจนฺมตฺเตน ภิกฺขุภาวํ เอทธิภิกฺขุปสมบพํ ปตฺโต ๑
ภควา ทิ เอทธิภิกฺขุภาวาย อุปนิสฺสยสมปนนํ ปุคฺคํ
ทิสฺวา รตฺตปัสฺสุกุลนฺตรโต สุวณฺณวณฺณํ ทกฺขินฺหตฺถํ
นิหริตฺวา พฺรหฺมโฆสํ นิจฺฉาเรนโต เอทธิ ภิกฺขุ จร
พฺรหฺมจริยํ สมมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยาयाติ วทติ ๑
ตสฺส สหเว ภควโต วจเนน คิทธิลฺิงคํ อนฺตรธายติ
ปพฺพชฺชา จ อุปสมบทา จ รุหติ ภณฺฑุ กาสาววสโน
โหติ เอกํ นิวาเสตฺวา เอกํ ปารุปีตฺวา เอกํ อํเส
จเปตฺวา วามสฺกุญฺเฐ อาลคฺคณิอุปฺพลวณฺณมตฺติกาปตฺโต ๑

ติฉิวรณฺจ ปตฺโต จ วาสิ สฺฐิ จ พนฺธนํ
ปฺริสฺสาวเนนฺนฺญเจเต ยุตฺตโยคสฺส ภิกฺขุโนติ

เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยอิริยาบถเหมือนพระเถระตั้งร้อย พรรษา มีพระพุทเจ้าเป็นพระอาจารย์ มีพระพุทเจ้า เป็นพระอุปัชฌายะ ยืนถวายบังคมพระสัมมาสัมพุทเจ้า อยู่ที่เดียว.

จริงอยู่ ครั้งปฐมโพธิกาล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง ให้กุลบุตรอุปสมบท ด้วยเอตสิกขุอุปสัมปทานั้นแล ใน กาลชั่วระยะหนึ่ง. และภิกษุผู้อุปสมบทด้วยวิธีอย่างนี้ มี จำนวน ๑,๓๔๑ รูป. คืออย่างไร ? คือมีจำนวนดังนี้ :- พระปัจเจกศีลเถระ ๕ ยสกุลบุตร ๑ สหายผู้เป็น ปริวารของท่าน ๕๔ ภัททวัคคีย์ ๓๐ ปุราณชฎิล ๑,๐๐๐ ปรีพาชกรวมกับพระอัครสาวกทั้งสอง ๒๕๐ พระอังกุสิมาเถระ ๑ (รวมเป็น ๑,๓๔๑ รูป). สมจริง ดังคำที่พระอรรถกถาจารย์ กล่าวไว้ในอรรถกถาว่า

ภิกษุ ๑,๓๐๐ รูป และเหล่าอื่นอีก ๔๐ รูป ทั้งพระเถระผู้มีปัญญ่อีก ๑ รูป, ภิกษุเหล่านั้น ทั้งหมด ท่านกล่าวว่า เป็นเอตสิกขุ.

ภิกษุเหล่านั้นเป็นเอตสิกขุจำพวกเดียวกันได้, แม้เหล่าอื่นก็ยังมีอีกมาก. คืออย่างไร ? คือมีจำนวน เป็นต้นอย่างนี้ว่า เสลพราหมณ์ทั้งปรีวารมีจำนวน ๓๐๐ พระมหากษัตริย์ทั้งปรีวารมีจำนวน ๑,๐๐๐ กุลบุตรชาวเมือง กบิลพัสดุ์มีจำนวน ๑๐,๐๐๐ พวกปารายนิคพราหมณ์ (พราหมณ์ผู้แสวงหาที่ พึ่งในภพข้างหน้า) มีจำนวน ๑๖,๐๐๐ (รวม ๒๗,๓๐๐ รูป.) แต่ภิกษุเหล่านั้น พระอรรถกถาจารย์มิได้กล่าวไว้ เพราะท่านพระอุบาลีเถระ มิได้แสดงไว้ในบาลีพระวินัยปิฎก. ภิกษุเหล่านี้ พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ก็เพราะท่านพระอุบาลีเถระแสดงไว้ใน บาลีพระวินัยปิฎกนั้นแล้ว.

(พระอรรถกถาจารย์กล่าวคำไว้ในอรรถกถา) ว่า

ภิกษุทั้งหมดแม้เหล่านี้ คือ ๒๗,๐๐๐ รูป และ ๓๐๐ รูป, ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด ท่านกล่าว ว่า เป็นเอตสิกขุ.

เอวํ วุตเตหิ อฏฺฐหิ ปรีกฺขาเรหิ สรีเร ปฏฺฐิมุกฺเขหิเวว วสฺสสตฺกตฺเถโร วีย อิรียาปถสมปฺนโน พุทฺธาจรีโยโก พุทฺธูปชฌายโก สมมาสมพุทฺธํ วนทฺมานเวยว ติฏฺฐติ ฯ

ภควา หิ ปจฺมโพรียํ เอกสฺมี กาเล เอตฺติภิกฺขุ- อุปสมปทาเยว อุปสมปาเทติ ฯ (๒๔๕) เอวํ อุป- สมปฺนฺนานิ จ สหสฺสุปรี เอกจตฺตาทิสฺสุตฺตฺรานิ ตีณิ ภิกฺขุสฺตฺตานิ อหฺลํ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ ปญฺจ ปญฺจวคฺคียตเถรา ยโส กุลปฺตุตฺต ตสฺส ปรีวารา จตฺตฺปนฺณนสฺส สหายกา ตีสภทฺทวคฺคียา สหสฺสปุราณชฎิลาสฺส ทวีหิ อคฺคสาวเกหิ อทฺมเตยฺยสตา ปรีพฺพาชกา เอโก องฺคุสิมาตฺเถโรติ ฯ วุตฺตตฺถเจตํ อฏฺฐกถายํ

ตีณิ สตํ สหสฺสญฺจ จตฺตาทิสํ ปฺนฺนปเร เอโก จ เถโร สปฺปญฺโวย สพฺเพ เต เอตฺติภิกฺขุกาติ ฯ

น เกวลญฺจ เอเต อญฺเวยปี พฺหุ สนฺติ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ ติสฺตปรีวาริ เสโล พฺราหฺมโณ สหสฺส- ปรีวาริ มหากปฺปิโน ทสฺสสฺสา กปิลวตฺถุวาลิโน กุลปฺตุตฺตา โสฬสสฺสสา ปารายนิคพฺราหฺมณาติเวยมาทโย ฯ เต ปน วินยปิฎฺเก ปาลิยํ น นิตฺติฏฺฐจตฺตฺตา น วุตฺตา ฯ อิเม ตตฺถ นิตฺติฏฺฐจตฺตฺตา วุตฺตา ฯ

สตฺตฺวิสฺสสฺสฺสานิ ตีณเวยว สฺตฺตานิ จ เอเตปี สพฺเพ สงฺฆาตา สพฺเพ เต เอตฺติภิกฺขุกาติ ฯ

วิธีอุปสมบท ๘ อย่าง

***หลายบทว่า **ตีติ สรณคมเนติ อุปสมปนฺโน** ความว่า เป็นผู้อุปสมบท ด้วยไตรสรณคมน์ ที่เจ้าตัว เปล่งวาจากล่าว ๓ จบ โดยมีนัยอาทิว่า **พุทธํ สรณํ คจฺจามิ**.

มีคำที่ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า ก็ชื่อว่าอุปสัมปทานี้มี ๘ อย่าง คือ เอหิภิกขุอุปสัมปทา สรณคมนอุปสัมปทา โอวาทปฏิกคฺคหณอุปสัมปทา ปัญหาพยากรณอุปสัมปทา ครุฑมมปฏิกคฺคหณอุปสัมปทา ทูเตนอุปสัมปทา อัญญวาทิกอุปสัมปทา ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา.

อรรถาธิบายอุปสัมปทา ๘ อย่าง

อุปสัมปทาทั้ง ๘ อย่างนั้น เอหิภิกขุอุปสัมปทา และสรณคมนอุปสัมปทา ข้าพเจ้ากล่าวไว้ เสร็จแล้ว.

อุปสัมปทาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตแก่พระมหากัสสปเถระ ด้วยการรับพระโอวาทนี้ว่า “ดูก่อน กัสสป เพราะเหตุที่นั่นนั่นแหละ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเข้าไปตั้งไว้ซึ่งหิริและโอตตปฺปะอย่างแรงกล้า ในพวกพระเถระ พวกพระนวกะ พวกพระมัชฌิม ดังนี้, เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ดูก่อนกัสสป เพราะเหตุ ที่นั่นนั่นแล เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักพึงธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยกุศล, เราจักทำให้มีประโยชน์ จักทำให้ไว้ในใจซึ่งธรรมนั้นทั้งหมด จักประมวลธรรมทั้งหมดด้วยใจ เจียโสตสดับธรรม ดังนี้, ดูก่อนกัสสป เธอพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ดูก่อนกัสสป เพราะเหตุที่นั่นนั่นแหละ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ก็กายคตาสติของเราอันประกอบด้วยความลําราย จักไม่ละเราไป ดังนี้, ดูก่อน กัสสป เธอพึงศึกษาอย่างนี้แหละดังนี้ ชื่อว่า โอวาท ปฏิกคฺคหณอุปสัมปทา.” (ส. ๘/๒๕๒๖)

***อุปสัมปทาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตแก่โสปากสามเณร ชื่อว่า ปัญหาพยากรณอุปสัมปทา. ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามปัญหาอาศัยอสุภ ๑๐ กะโสปากสามเณรผู้จงกรมตามเสด็จอยู่ในบุพพาราม ว่า “ดูก่อนโสปากะ ธรรมเหล่านี้คือ อุทฺธมาตกสัณฺญาภิกฺคิ

ตีติ สรณคมเนติ อุปสมปนฺโนตี พุทฺธํ สรณํ คจฺจามิติอาทินา นเยน ติกฺขตฺตํ วาจํ ภินฺทวา วุตเตหิ ตีติ สรณคมเนติ อุปสมปนฺโน ฯ

อโย หิ อุปสมปทา นาม อญฺ्ञวาทิ เอหิภิกฺขุ-อุปสมปทา สรณคมนอุปสมปทา โอวาทปฏิกคฺคหณ-อุปสมปทา ปญฺหพฺพยากรณอุปสมปทา ครุฑมม-ปฏิกคฺคหณอุปสมปทา ทูเตนอุปสมปทา อญฺ्ञวาทิก-อุปสมปทา ญตฺติจตุตถกมฺมอุปสมปทา ฯ

(๒๘๖) ตตถ เอหิภิกฺขุอุปสมปทา สรณคมน-อุปสมปทา จ วุตฺตา เอว ฯ

โอวาทปฏิกคฺคหณอุปสมปทา นาม ตสฺมา ติทเต กสฺสป เอวํ ลิกฺขิตพฺพํ, ติทพฺพํ เม หิโรตตปฺปิ ปจฺจุปฺปฏิตํ ภวิสฺสตี เถเรสุ นเวสุ มชฺฌิเมสุ จาตี เอวํ หิ เต กสฺสป ลิกฺขิตพฺพํ ตสฺมา ติท เต กสฺสป เอวํ ลิกฺขิตพฺพํ ยงฺกิญฺจิ ฐมฺมํ โสสฺสามิ กุสลุปสัทธิตํ สพฺพนฺตํ อญฺ्ञิกิตฺวา มนลิกิตฺวา สพฺพํ เจตโส สมนฺนาหริตฺวา โอิทิสโสโต ฐมฺมํ โสสฺสามิติ เอวํ หิ เต กสฺสป ลิกฺขิตพฺพํ ตสฺมา ติท เต กสฺสป เอวํ ลิกฺขิตพฺพํ สาทสฺหคฺคา จ เม กายคตาสตี มํ น วิชฺหิสฺสตีตี เอวํ หิ เต กสฺสป ลิกฺขิตพฺพนฺติ อิมินา โอวาทปฏิกคฺคหณเณน มหากสฺสปตฺเถรสฺส อญฺ्ञวาท-อุปสมปทา ฯ

ปญฺหพฺพยากรณอุปสมปทา นาม โสปากสฺส อญฺ्ञวาทอุปสมปทา ฯ ภควา กิร ปุพฺพพาราเม อญฺ्ञงกมฺนตํ โสปากํ สามเณรํ อุทฺธมาตกสฺสญฺญาตี วา โสปาก รูปสฺสญฺญาตี วา อิเม ฐมฺมา นานตฺถา นานาพฺพยฺชนา อุทฺทาหุ เอกตฺถา พฺพยฺชนเมว นานนฺติ

รูปลัญญาก็ดี มีอรรถต่างกัน มีพยัญชนะต่างกัน หรือมีอรรถอย่างเดียวกัน มีพยัญชนะเท่านั้นต่างกัน”. โสปากสามเถรนั้น ได้ทำให้แจ้งซึ่งปัญหาเหล่านั้นแล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าประทานสาธุการแก่ท่านแล้วตรัสถามว่า “ดูก่อนโสปากะ เธอมีกาลฝนเท่าไร?”. ท่านกราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพระองค์มีกาลฝน ๗”.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนโสปากะ เธอทำให้แจ้งซึ่งปัญหา เทียบได้กับลัทธิปัญญุตญาณของเรา” ดังนี้ ทรงมีพระหฤทัยโปรดปราน ทรงอนุญาตการอุปสมบท (แก่เธอ). อันนี้ชื่อว่า ปัญหาพยากรณ์อุปสัมปทา.

อุปสัมปทาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตแก่พระนางมหาปชาบดี ด้วยการรับครุธรรม ๘ ประการ ชื่อว่า ครุธรรมปฏิคคหอุปสัมปทา.

อุปสัมปทาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตแก่นางคณิกา ชื่อว่า อัฒกาลี ชื่อว่า ทูเตนอุปสัมปทา.

อุปสัมปทาของภิกษุณีด้วยกรรม ๒ อย่างเหล่านี้ คือ ด้วยญัตติจตุตถกรรมจากภิกษุณีสงฆ์ ด้วยญัตติจตุตถกรรมจากภิกษุสงฆ์ ชื่อว่า อัญญาจิกกาอุปสัมปทา.

อุปสัมปทาของพวกภิกษุในบัดนี้ ชื่อว่า ญัตติ-จตุตถกรรมอุปสัมปทา. *** (ส.๘/๒๕๒๖)

มีคำกล่าวอธิบายว่า ผู้ที่อุปสมบทแล้วในบรรดาอุปสัมปทา ๘ อย่างเหล่านี้ ด้วยอุปสัมปทานี้ ที่ทรงอนุญาตแล้วอย่างนี้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตซึ่งบรรพชาอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์เหล่านี้.

***บพว่า **ภทโร** คือ มิใช่เป็นผู้ชั่วช้า. จริงอยู่ ปุถุชนที่มีธรรมอันงามเป็นต้นจนถึงพระอรหันต์ ย่อมถึงการนับ ว่า ภิกษุผู้เจริญ เพราะความเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมอันเจริญ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ.

บพว่า **สาโร** ความว่า ชื่อว่า ผู้เป็นแก่นสาร เพราะความเป็นผู้ประกอบ ด้วยธรรมเป็นแก่นสารคือศีล เป็นต้นเหล่านั้นแหละ ดุจแผ่นผ้าที่ชื่อว่าเชียว เพราะอันประกอบด้วยสีเชียว ฉะนั้น บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นภิกษุ. อีกอย่างหนึ่ง ท่านผู้มีอาสวะสิ้นแล้วเท่านั้น บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นผู้เป็นแก่นสาร เพราะความเป็นผู้ปราศจากกระพี้คือกิเลส.

ทลอสฺสณิสฺสลิเต ปญฺเห ปุจฺฉิ ฯ โส เต พยากาลิ ฯ ภควา ตสฺส สาธุการํ ทตฺวา ‘กตฺวสฺสลิ ตฺวํ โสปากาติ ปุจฺฉิ ฯ สตฺตวสฺสลิทํ ภควาติ ฯ

โสปาก ตฺวํ มม สพฺพญญุตตฺถญาเณน สทฺธิ สันนฺเตตฺวา ปญฺเห พยากาลิสฺสิติ อารทฺธจิตฺโต อุปสมฺปทํ อนุชานาติ ฯ อโย ปญฺหพฺพยากรณอุปสมฺปทา ฯ

ครุธรรมปฏิคคหอุปสมฺปทา นาม มหาปชาบดียา อัญญาครุธรรมปฏิคคหเณน อนุญาตอุปสมฺปทา ฯ

(๒๘๗) ทูเตน อุปสมฺปทา นาม อทฺตมกาลิสฺยา คณิกาย อนุญาตอุปสมฺปทา ฯ

อัญญาจิกกา อุปสมฺปทา นาม ภิกฺขุณีเย ภิกฺขุณีสงฺฆโม ตตฺติจตฺตเถเนน ภิกฺขุสงฺฆโม ตตฺติจตฺตเถนาติ อิมฺเหติ ทฺวิทฺธิ กมฺเมทฺธิ อุปสมฺปทา ฯ

ตตฺติจตฺตเถกมฺมอุปสมฺปทา นาม ภิกฺขุณฺเณ เตรฺหิ อุปสมฺปทา ฯ

อิมาสฺส อัญญาสุ อุปสมฺปทาสฺส ยา อโย อนุชานามิ ภิกฺขเว อิมฺเหติ ตฺติทฺธิ สรณฺคมเนทฺธิ ปพฺพชฺชํ อุปสมฺปทนต์ติ เอวํ อนุญาตา อิมาย อุปสมฺปทาย อุปสมฺปนฺโนติ วุตฺตํ โทติ ฯ

ภทฺโรติ อปายโก ฯ กลฺยาณปุชฺชนาทโย ทิ ยาว อรฺหา ตาว ภทฺเรน ลีเลน สมฺมาธินา ปญฺญาย วิมุตฺติยา วิมุตฺติญาณทสฺสเนน จ สมฺนาคตตฺตา ภทฺโร ภิกฺขุติ สงฺขยํ คจฺจนฺติ ฯ

สาโรติ เตทฺธิเยว ลีลสาราที่ติ สมฺนาคตตฺตา นิลวณฺณสมฺนาคเมเน นิล ปญฺเญ วิย สาโร ภิกฺขุติ เวทิตพฺโพ ฯ วิคตฺกภิเลสเผคฺคฺวารโต วา ชีณาสโวว สาโรติ เวทิตพฺโพ ฯ

บทว่า **เสกฺโข** ความว่า พระอริยบุคคล ๗ รวมทั้งปุณฺณผู้มีธรรมอันงาม ชื่อว่าพระเสขะ เพราะอรรถวิเคราะหฺว่า ยัง (ต้อง) ศึกษาไตรสิกขาอยู่. บรรดาท่านเหล่านั้น พระเสขะรูปใดรูปหนึ่งพึงทราบว่าเป็นภิกษุ. ท่านที่ชื่อว่า พระอเสกขะ เพราะอรรถวิเคราะหฺว่า ไม่ (ต้อง) ศึกษา. อธิบายว่า ท่านที่ตั้งอยู่ในผลชั้นยอดล่วงพ้นธรรมที่จะต้องศึกษาแล้ว เป็นผู้สิ้นอาสวะแล้วท่านเรียกว่า พระอเสขะ เพราะความไม่มีธรรมที่จะต้องศึกษาที่ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น.

สองบทว่า **สมคฺเคน สงฺเขน** ความว่า อันสงฆ์ผู้เข้าถึงความเป็นผู้พร้อมเพรียงกันในกรรมอย่างหนึ่ง เพราะความที่ภิกษุผู้มีจำนวนเท่าใด (จะต้อง) เข้ากรรมในกรรมอันสงฆ์บัญญัติไว้พึงทำ โดยปริยายอย่างต่ำที่สุด ภิกษุเหล่านั้นมา (พร้อม) แล้วด้วย เพราะความที่ฉันทะของภิกษุผู้ควรนำฉันทะอันภิกษุนำมาแล้วด้วย เพราะไม่มีการคัดค้านของภิกษุทั้งหลายผู้ประชุมกันอยู่พร้อมหน้าด้วย.

บทว่า **มตฺติจตฺตเถน** ความว่า อันสงฆ์พึงทำด้วยอนุสาวนา ๓ ครั้ง ญัตติ ๑ ครั้ง.

บทว่า **กมฺเมน** คือ วินัยกรรมอันชอบธรรม.

บทว่า **อภฺยุเปเน** ความว่า เข้าถึงความเป็นกรรมที่ไม่พึงให้กำเริบ คือ ความเป็นกรรมที่ไม่พึงคัดค้านได้ เพราะความเป็นกรรมที่ถึงพร้อมด้วยวัตถุสมบัติ ญัตติสมบัติ อนุสาวนาสมบัติ สีมัสมาบัติ และปริสสสมบัติ.

บทว่า **จฺนารเหเน** คือควรแก่เหตุ ได้แก่ ควรแก่คำสอนของพระศาสดา.

ที่ชื่อว่า อุกฺลัมบํ ได้แก่ มาถึงพร้อม อธิบายว่าถึงแล้วซึ่งภาวะในเบื้องบน. จริงอยู่ ภาวะแห่งภิกษุชื่อว่า ภาวะในเบื้องบน. ก็ ภาวะแห่งภิกษุนั้น ท่านเรียกว่าอุกฺลัมบํ เพราะความเป็นผู้มาถึง พร้อมแล้ว ซึ่งภาวะในเบื้องบนนั้น ด้วยกรรมตามที่กล่าวแล้ว.***

*** ก็ในที่นี้ ญัตติจตุตถกรรมอย่างเดียวนั้นมาแล้ว. แต่สังฆกรรมทั้ง ๔ ก็ควรจะนำออกมาตั้งกล่าวไว้ในที่นี้โดยพิสดาร (ด้วย). คำทั้งหมดนั้นท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาทั้งหลายแล้ว. อนึ่ง กรรมเหล่านั้น ท่านเรียกว่าไว้ตามลำดับ คือ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติหุตยกรรม

เสกฺโขติ ปุณฺณชนกฺลยาณเกเน สทฺธิ สดฺต อริยา ติสฺโส ลิกฺขา ลิกฺขณฺตฺติ เสกฺขา ฯ เตสุ โยโกจฺจ เสกฺโข ภิกฺขุติ เวทิตฺตพฺโพ ฯ น ลิกฺขตฺติ อเสกฺโข ฯ เสกฺขธมฺเม อติภฺกมฺม อคฺคผล จิตฺ ตโต อุตฺตริ ลิกฺขิตฺตพฺพภาวโต ชีฆาสฺวา อเสกฺโขติ วุจฺจติ ฯ

สมคฺเคน สงฺเขนาติ สพฺพนฺติเมเน ปรียาเยเน ปญฺจวคฺคกรณฺเเย กมฺเม ยาวตฺติกา ภิกฺขุ กมฺมปฺปตฺตา เตสฺ อากตฺตตา ฉนฺทารหานํ ฉนฺทสฺส อาหฺมุตฺตา สมฺมุชฺชิตานญฺจ อปฺปฏิโกสนโต เอกสฺมี กมฺเม สมคฺคภาวํ อุกฺเตเน สงฺเขเน ฯ

(๒๘๘) **มตฺติจตฺตเถนาติ** ตฺธิ อนุสฺสาวนาติ เอกาย มตฺตียา กตฺตพฺเพเน ฯ

กมฺเมนาติ ธมฺมิเกเน วินัยกมฺเมเน ฯ

อภฺยุเปเนนาติ วตฺถุญฺตฺตฺติอนุสฺสาวนสฺมาปริสสปฺปตฺติ-สมฺปนฺนตฺตา อโกเปตฺตพฺพตํ อปฺปฏิโกสิตฺตพฺพตํ อุกฺเตเน ฯ

จฺนารเหนาติ การณารเหเน สตฺถุสฺสการเหเน ฯ

อุปฺสมฺปนฺโน นาม อฺุปริภาวํ สฺมาปนฺโน ปตฺโตติ อตฺโถ ฯ ภิกฺขุภาโว ทิ อฺุปริภาโว ฯ ตถฺยเจสฺยถาอุเตเน กมฺเมเน สฺมาปนฺนตฺตา อฺุปฺสมฺปนฺโนติ วุจฺจติ ฯ

เอตถ จ มตฺติจตฺตฺถกมฺมํ เอกเมเว อากตํ ฯ อิมสฺมี ปน จาเน จตฺวา จตฺตารี สงฺฆกมฺมานิ นีหริตฺวา วิตถารโต กเถตฺตพฺพานิ ฯ ตํ สพฺพํ อฺุจฺจกถาสฺ วุตฺตํ ฯ ตานิ จ อปฺโลกนกมฺมํ มตฺติกมฺมํ มตฺติตฺตฺติ-กมฺมํ มตฺติจตฺตฺถกมฺมนฺติ ปฺปฏิปาฏิยา จเปตฺวา วิตถาเรเน

ญัตติจตุตถกรรม แล้วช้กพระบาลีมากล่าวโดยพิศดาร จากชั้นธกะ และจากกัมมวิภังค์ท้ายคัมภีร์ปริวารเท่านั้น. ข้าพเจ้าจักพรรณนาลังกรรมเหล่านั้นในกัมมวิภังค์ ในที่สุดแห่งคัมภีร์ ปริวารนั้นแล. เพราะวา เมื่อมีการ พรรณนาอย่างนี้ การพรรณนาปฐุมปาราชิกจักเป็นสิ่งไม่ หนักนัก. อนึ่ง การพรรณนาพระบาลีตามที่ตั้งไว้ จัก เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ง่าย. และฐานะเหล่านั้น จักเป็นสิ่งที่ไม่ ว่างเปล่า. เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจะกระทำการพรรณนา ไปตามลำดับบทที่เดียว.

บทว่า **ตตร** ได้แก่ บรรดาภิกษุเหล่านั้น คือ ที่ ท่านกล่าวไว้โดยนัย เป็นต้นว่า ภิกษุโก ดังนี้.

ข้อว่า **ยวายํ ภิกษุ** ดัดบทเป็น **โย อยํ ภิกษุ** แปลว่าภิกษุนี้ใด.

คำว่า **สมคฺเคน สงฺเขน ๆเปฯ อุปสมปนฺโน** ความว่า อุปสมบทด้วย ในอุปสัมปทา ๘ ญัตติจตุตถกรรม อย่างเดียว.

คำว่า **อยํ อิมสฺมี อตฺเถ อธิปฺเปโต ภิกษุ** ความ ว่า ภิกษุนี้พระผู้มีพระภาคทรงประสงค์ว่าภิกษุ ในอรรถนี้ ว่า เสพเมถุนธรรมเป็นปาราชิก ดังนี้.

ส่วนภิกษุนอกนี้มีอาทิว่า **ภิกษุโก** ท่านกล่าวไว้ ด้วยอำนาจการขยายความ. *** (ส. ๘/๒๕๒๓)

และในคำว่า **ภิกษุโก** เป็นต้นนั้น ศัพท์มีอาทิว่า ผู้ขอ ตริสด้วยอำนาจ ภาษา. สองบทนี้ว่า เป็นภิกษุโดย สมัญญา เป็นภิกษุโดยความปฏิญญา ตริสด้วยอำนาจ การร้องเรียก.

บทว่า **เอทิภิกษุ** ตริสด้วยอำนาจวิธีอุปสมบทที่ กุลบุตรได้แล้ว โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นอุปัชฌายะ. สรรณคมณภิกษุ ตริสด้วยอำนาจผู้อุปสมบทแล้ว ในเมื่อ กรรมวาจายังไม่เกิดขึ้น. ศัพท์เป็นต้นว่า ผู้เจริญ พึง ทราบว่า ตริสด้วยอำนาจคุณ.

พระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ทรงจำแนกบทนี้ว่า **ภิกษุณฺ** ไว้ในบัดนี้เลย เพราะไม่มีใจความที่แปลก เมื่อจะทรง แสดงสิกขาและสาชีพ เพราะเป็นเหตุ ให้ภิกษุถึงพร้อม แล้ว จึงเป็นผู้ชื่อว่าถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาชีพของ ภิกษุทั้งหลาย จึงตรัสว่า **สิกขา** เป็นต้น.

ชนธโกโต ปริวาราวสาเน กมฺมวิภังค์โต จ ปาลี อหริตฺวา กถิตานิ ๆ ตานิ มยํ ปริวาราวสาเน กมฺมวิภังเกเยว วณฺณยิสฺสาม ๆ เหวํ ทิ สติ ปจฺม- ปาราชิกวณฺณนา น ภาริยา ภวิสฺสติ ๆ ยถาจิตาย จ ปาลิยา วณฺณนา สุวิญเญยยา ภวิสฺสติ ๆ ตานิ จ จานานิ อสฺสญฺยานิ ภวิสฺสนฺติ ๆ ตสฺมา อนุปท- วณฺณนเมว กโรม ฯ

ตตรราติ เตสุ ภิกษุโกติอาทิโน นเยน วุตเตสุ ภิกษุสุ ฯ

ยวายํ ภิกษุติ โย อยํ ภิกษุ ๆ

สมคฺเคน สงฺเขน ๆเปฯ อุปสมปนฺโนติ อฏฺฐสฺสุ อุปสมปทาสุ ฆตฺติจตุตฺถเถเนว กมฺเมเน อุปสมปนฺโน ฯ

อยํ อิมสฺมี อตฺเถ อธิปฺเปโต ภิกษุติ อยํ อิมสฺมี (๒๘๙) เมถุนํ ฌมฺมํ ปฏิเสวิตฺวา ปาราชิกโก โหตีติ อตฺเถ ภิกษุติ อธิปฺเปโต ฯ

อิตเร ปน **ภิกษุโกติอาทโย** อตฺตฤทฺธารวเสน วุตฺตา ฯ

เตสุ จ **ภิกษุโกติอาทโย** นิรุตฺติวเสน วุตฺตา ฯ สมณญาย ภิกษุ ปฏิญญาย ภิกษุติ อิเม เทว อภิลापวเสน วุตฺตา ฯ

เอทิภิกษุติ พุทฺเธเน อุปชฺฌายเณ ปฏิลทฺธ- อุปสมปทาวเสน วุตฺตา ฯ สรรณคมณภิกษุ อนุปฺปนฺนาย กมฺมวาจาย อุปสมปนฺนวเสน วุตฺโต ฯ ภโฑริติอาทโย คฺคณวเสน วุตฺตาติ เวทิตพุพา ฯ

อิทานิ **ภิกษุณฺนฺติ** อิมํ ปทํ วิเสสฺตถาภาวโต อวิภังคิตฺวา ว ยํ ลิกฺขณจฺ สาชีวณฺจ สฺมาปนฺนตฺตา ภิกษุณฺ ลิกฺขาสาชีวสฺมาปนฺโน โหตีติ ตํ ทสฺเสนฺโต **สิกขา**ติอาทิมาท ฯ

ในคำว่า **สิกขา** เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- ที่
ชื่อว่า สิกขา เพราะอรรถว่า อังกุลบุตรพึงศึกษา.

บทว่า **ติสโส** เป็นสังขยากำหนดการคำนวณ.

บทว่า **อธิศีลสิกขา** มีอรรถวิเคราะห์ว่า ศิลย
คือสูงสุด เหตุนั้น จึงชื่อว่า อธิศีล. อธิศีลนั้นด้วย เป็น
สิกขา เพราะอังกุลบุตรพึงศึกษาด้วย เหตุนั้น จึงชื่อว่า
อธิศีลสิกขา. ในอธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาก็นั้น.

อรรถาธิบายอธิศีล อธิจิต อธิปัญญา

*** ถ้ามว่า ก็ในอธิการนี้ ศิลเป็นไฉน อธิศีลเป็นไฉน
จิตเป็นไฉน อธิจิตเป็นไฉน ปัญญาเป็นไฉน อธิปัญญา
เป็นไฉน.

ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลย :- อันดับแรก ศิลมีองค์
๕ และศิลมีองค์ ๑๐ คือศิล. ความจริง ศิลนั้น เมื่อ
พระพุทธรเจ้าทรงอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่ทรงอุบัติขึ้นก็ตาม
ย่อมเป็นไปอยู่ในโลก. เมื่อพระพุทธรเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้ว
พระพุทธรเจ้าทั้งหลายก็ดี พระสาวกทั้งหลายก็ดี ย่อม
ชักชวนมหาชนให้สมาทานในศิลนั้น. เมื่อพระพุทธรเจ้ายัง
ไม่ทรงอุบัติขึ้น พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย สมณพราหมณ์
พวกกรรมวาทีประพฤติชอบธรรม พระเจ้าจักรพรรดิมหाराช
และพระโพธิสัตว์เจ้าทั้งหลาย ย่อมชักชวนมหาชนให้
สมาทาน (ในศิลนั้น). สมณพราหมณ์ผู้บัณฑิตย่อม
สมาทาน (ศิลนั้น) แม้ด้วยตนเอง. สมณพราหมณ์
เป็นต้นเหล่านั้น ครั้นบำเพ็ญกุศลธรรมนั้นแล้ว ย่อมเสวย
สมบัติในหมู่ทวยเทพและในหมู่มนุษย์.

ส่วนปาฏิโมกขสังวรศิล ท่านเรียกว่า อธิศีล.
ความจริง ปาฏิโมกขสังวรศิลนั้น เป็นศิลที่ยิ่งและสูงสุด
กว่าโลกียศิลทั้งปวง ดุจพระอาทิตย์ยิ่งกว่าแสงสว่างทั้ง
หลาย และดุจภูเขาพระสุเมรุ สูงกว่าภูเขาทั้งปวงฉะนั้น
ย่อมเป็นไปได้เฉพาะกาลที่พระพุทธรเจ้า ทรงอุบัติขึ้น
เท่านั้น นอกเวลาที่พระพุทธรเจ้ายังไม่ทรงอุบัติขึ้น หากเป็น
ไปไม่. เพราะว่า สัตว์อื่นไม่สามารถยกบัญญัติขึ้นขึ้นตั้ง
ไว้ได้. ส่วนพระพุทธรเจ้าทั้งหลายเท่านั้น ทรงตัดกระแส
ทางแห่งความประพฤติ เสียหายทางกายวารและวจีวาร
ได้โดยประการทั้งปวงแล้ว จึงทรงบัญญัติศิลสังวรนั้น

ตตถ ลิกขิตพพาติ ลิกขา ฯ

ติสโสติ คณนปริจฺเจโท ฯ

อธิศีลสิกขาติ อธิกํ อุตฺตมํ สีลนฺติ อธิศีลํ ฯ
อธิศีลนฺจ ตํ ลิกขิตพพโต ลิกขา จาติ อธิศีลสิกขา ฯ
เอส นโย อธิจิตตอธิปญญาสิกขาสู ฯ

กตมํ ปเนตถ สีลํ กตมํ อธิศีลํ กตมํ จิตฺตํ
กตมํ อธิจิตฺตํ กตมา ปญญา กตมา อธิปฺปญญาติ ฯ

วฺจฺเจเต ฯ ปญฺจกฺทสงฺคสีลนฺตาว สีลเมว ฯ ตํ
ทิ พุทฺเธ อฺปฺปนฺเนปิ อนุปฺปนฺเนปิ โลกํ ปวตฺตติ ฯ
อฺปฺปนฺเน พุทฺเธ ตสฺมี สีเล พุทฺธาปิ สาวกาปิ
มหาชนํ สมาทเปฺนติ ฯ อนุปฺปนฺเน พุทฺเธ ปจฺเจกพุทฺธา จ
กมฺวาทีโน ธมฺมิกา สมณพฺราหมณา จ จกฺกวตฺติ จ
มหาราชา มหาโพธิสฺตตา จ สมาทเปฺนติ ฯ สามมฺปิ
ปญฺทิตา สมณพฺราหมณา สมาทियนฺติ ฯ เต ตํ
กุสลกมฺมํ ปริปฺปูเรตฺวา เทเวสุ จ มนุสฺเสสุ จ
สมปตฺติ อฺนุโณนฺติ ฯ

(๒๙๐) ปาฏิโมกขสังวรสิล ปน อธิศีลนฺติ วฺจฺเจติ ฯ
ตํ ทิ สุริโย วีย ปชฺโชตานิ ลินฺธุ วีย ปพฺพตานิ
สพฺพโลกียสิลานิ อธิกญฺเจว อุตฺตมณฺจ พุทฺธบุปฺปาเท
เอว จ ปวตฺตติ น วินา พุทฺธบุปฺปาธา ฯ น ทิ
ตํ ปญฺยตฺติ อุตฺตริตฺวา อณฺโณ สตฺโต จเปตุํ
สกุโกติ ฯ พุทฺธา เอว ปน สพฺพโส กายวจิตฺวาร-
อชฺฌาจารโสโต ฉินฺทิตฺวา ตสฺส ตสฺส วิตฺกมฺสฺส
อนฺุจฺฉวิกํ ตํ สีลสํวรํ ปญญาเปนฺตฺติ ฯ

อันสมควรแก่ความล่วงละเมิดนั้นๆ .

อนึ่ง ศิลเฉพาะที่สัมปยุตด้วยมรรคและผล เป็นศิลปะที่ยิ่งกว่าปาฏิโมกขสังวรศิลปะ. แต่ศิลปะที่สัมปยุตด้วยมรรคและผลนั้น ท่านไม่ประสงค์ในที่นี้. เพราะว่า ภิกษุผู้เพียบพร้อมด้วยศิลปะนั้น ย่อมไม่เสพเมถุนธรรม.***(ส.๘/๒๕๓๗)

กามาวจรกุศลจิต ๘ ดวง และสมาบัติจิต ๘ ดวง ฝ่ายโลกีย์ร่วมเข้าเป็นอันเดียวกันพึงทราบว่าเป็นจิตเท่านั้น. และในกาลที่พระพุทธรเจ้าอุบัติขึ้นหรือไม่อุบัติขึ้นจิตนั้นก็ เป็นไปอยู่ การชักชวนและการสมาทาน ก็พึงทราบโดยนัยที่กล่าวไว้แล้วในศิลปะนั้นแล.

ส่วนสมาบัติจิต ๘ ดวง ที่เป็นบาทแห่งวิปัสสนาท่านเรียกว่า อริจิต. จริงอยู่ อริจิตสมาบัติจิตนั้น เป็นจิตที่ยิ่งและสูงสุดกว่าโลกียจิตทั้งหมด ดุจศิลปะที่ยิ่งกว่าบรรดาศิลปะทั้งหลาย ฉะนั้น และมีอยู่เฉพาะในพุทธรูปบาทกาลเท่านั้นนอกพุทธรูปบาทกาล หามิได้. อีกอย่างหนึ่ง จิตที่สัมปยุตด้วยมรรคและผลนั้นแล เป็นที่จิตที่ยิ่งแม้กว่า อริจิตสมาบัติจิตนั้น. แต่จิตที่สัมปยุตด้วยมรรคและผลนั้น ท่านมิได้ประสงค์เอาในอธิการนี้. เพราะว่า ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยจิตนั้นหาเสพเมถุนธรรมไม่.

อนึ่ง กัมมัสสกตาทาณ (ญาณรู้ว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน) ซึ่งเป็น ไปโดยนัยมีอาทิว่า ผลทานที่ให้แล้วมีอยู่ผลบูชาที่บูชาแล้วมีอยู่ ชื่อว่าปัญญา. จริงอยู่ ปัญญานั้น เมื่อพระพุทธรเจ้าอุบัติขึ้นแล้วก็ตาม มิได้อุบัติขึ้นก็ตาม เป็นไปอยู่ในโลก. เมื่อพระพุทธรเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว พระพุทธรเจ้าทั้งหลายก็ดี พระสาวกทั้งหลายก็ดี ย่อมชักชวนมหาชนให้สมาทาน ในปัญญานั้น. เมื่อพระพุทธรเจ้ายังมีได้อุบัติขึ้น พระปัจเจกพุทธรเจ้า สมณพราหมณ์ พวกกรรมวาทีประพฤติชอบธรรม พระเจ้าจักรพรรดิมหाराช และพระมหาโพธิสัตว์ย่อมชักชวนมหาชนให้สมาทาน (ในปัญญานั้น). สัตว์ทั้งหลาย ผู้เป็นบัณฑิตก็สมาทานด้วยตนเอง. จริงอย่างนั้น อังคุตทพบุตรได้ถวายมหาทานสิ้นหมื่นปี. เวลามพราหมณ์ พระเวสสันดร และ มนุษย์บัณฑิตเหล่าอื่นมากมาย ก็ได้ถวายมหาทานแล้ว. เวลามพราหมณ์เป็นต้นเหล่านั้น ครั้นบำเพ็ญกุศลธรรมนั้น ให้บริบูรณ์แล้ว ก็ได้เสวยสมบัติในหมู่ทวยเทพและในหมู่มนุษย์.

ปาฏิโมกขสังวรโตปิจ มคคผลสมปยุตตเมว สิลล อริสิลล ๑ ตํ ปน อธิ อนธิปเปต ๑ น หิ ตสมานโน ภิกขุ เมถุน ธรรม ปฏิเสวติ ๑

กามาวจรานิ อฏฐ กุสลจิตตานิ โลภียอฏฐ-สมาปัตตจิตตานิ จ เอกขณฺม กตฺวา จิตตเมวาทิ เวทิตพฺพานิ ๑ พุทฺธรูปปาทานูปปาเท จสฺส ปวตฺติ สมาทปนํ สมาทานญจ สิลเล วุตตนเยเนว เวทิตพฺพ ๑

วิปัสสนาบาทกํ อฏฐสมาปัตตจิตตํ ปน อริจิตตุนฺติ วุจฺจติ ๑ ตํ หิ อริสิลลํ วิย สีสานํ สพฺพโลกียจิตตานํ อธิกญฺเจว อุตตมญฺจ พุทฺธรูปปาเท เอว จ โหติ น วินา พุทฺธรูปปาทา ๑ ตโตปิ จ มคคผลจิตตเมว อริจิตตํ ๑ ตํ ปน อธิ อนธิปเปต ๑ น หิ ตํ สมานโน ภิกขุ เมถุน ธรรม ปฏิเสวติ ๑

อตฺถิ ทินฺนํ อตฺถิ ยิฏฺฐนฺติอาทินยปวตตํ ปน กมฺมสสกตาทาณํ ปญฺญา ๑ สฺวา หิ พุทฺเธ อุปฺปนเนปิ อนุปฺปนเนปิ โลเก ปวตตติ ๑ อุปฺปนเน พุทฺเธ ตสฺสา ปญฺญาย พุทฺธาปิ สวากาปิ มหาชนํ สมาทเปเนติ ๑ อนุปฺปนเน พุทฺเธ ปจฺเจกพุทฺธา กมฺมวาทีนํ จ ธรรมิกา สมณพฺราหมณา จกฺกวตฺติ จ มหาราชา มหาโพธิสฺตดา จ สมาทเปเนติ ๑ (๒๙๑) สามมฺปิ ปญฺชิตฺตา สตฺตา สมาทียนฺติ ๑ ตถา หิ อญฺโฆโร ทสฺวสฺสสทฺสฺสานิ มหาทานํ อทาลิ ๑ เวลาโม เวสฺสสนฺตโร อญฺเฆ จ พุทฺธ ปญฺชิตฺตมนุสฺสา มหาทานานิ อทลฺสุ ๑ เต ตํ กุสลธมฺมํ ปริปฺพุเรตฺวา เทเวสฺสุ จ มนุสฺเสสฺสุ จ สมฺปตฺติ อญฺญวีสฺสุ ๑

ส่วนวิปัสสนาญาณที่เป็นเครื่องกำหนดอาการคือ ไตรลักษณ์ ท่านเรียกว่า อธิปัญญา. จริ่งอยู่ อธิปัญญานั้น เป็นปัญญาที่ยิ่งและสูงสุดกว่าบรรดา โลกียปัญญาทั้งหมด ดุจอิทธิศิลป์และอิทธิจิต ยิ่งและสูงสุดกว่าบรรดา ศิลและจิต ทั้งหลาย ฉะนั้น นอกพุทธรูปบาทกาลหาเป็นไปในโลกไม่. ก็ปัญญาที่สัมปยุตด้วยมรรคและผลนั้นแล เป็นปัญญา ที่ยิ่งแม้กว่าวิปัสสนาญาณนั้น. แต่ปัญญาที่สัมปยุตด้วยมรรคและผลนั้น ท่านมิได้ประสงค์เอา ในอธิการนี้. เพราะวาทิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญานั้น หาเสพเมถุนธรรมไม่ ฉะนั้นแล.

บทว่า **ตตร** คือบรรดาสิกขาทั้ง ๓ เหล่านั้น.

หลายบทว่า **ยา อย์ อธิศีลสิกขา** ได้แก่ อธิศีลสิกขานี้ใด กล่าวคือ ปาฏิโมกขศีล.

ติลกฺขณาการปริจฺเจทกํ ปน วิปสฺสนาญาณํ อธิปฺปญฺญาตี วุจฺจตี ฯ สา ทิ อธิศีลอธิจิตตานิ วีย สิลจิตฺตานํ สพฺพโลกิยปฺปญฺญานํ อธิกาเจว อุตฺตมา จ น วินา พุทฺธรูปปาธา โลเก ปวตฺตตี ฯ ตโตปิ จ มคฺคผลปฺปญฺญาว อธิปฺปญฺญา ฯ สา ปน อธิ อนธิปฺเปตา ฯ น ทิ ตํสมาปฺนโน ภิกฺขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏฺฐิสฺเสวตีตี ฯ

*** ตตรราตี ตาสฺว ติสฺว ลิกฺขาสฺว ฯ

ยา อย์ อธิศีลสิกขาตี ยา อย์ ปาฏิโมกฺขศีลสงฺขาตา อธิศีลสิกขา ฯ

อรรถาธิบายบทว่า สิกขาและสาชีพ

สองบทว่า **เอตํ สาชีวนนาม** มีความว่า สิกขาบทนั้นแม้ทั้งปวง ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตั้งไว้ในพระวินัยนี้เรียกว่า สาชีพ เพราะเหตุว่า เป็นที่เป็นอยู่ร่วมกัน คือ เป็นอยู่อย่างเดียวกัน เป็นอยู่ถูกส่วนกัน ประพฤติถูกส่วนกัน แห่งภิกษุทั้งหลาย ผู้ต่างกันโดยชนิด มีประเทศชาติ และโคตรต่างๆ กันเป็นต้น.

สองบทว่า **ตสฺมี ลิกฺขติ** มีความว่า ภิกษุทำสิกขาบทนั้นให้เป็นที่พำนักแห่งจิตแล้ว ลำเนาเหนยภิกขาณาด้วยจิตว่า “เราศึกษาสมควรแก่สิกขาบท หรือไม่หนอ ?” ก็ภิกษุนี้ จะชื่อว่าศึกษาอยู่ในสิกขาบท กล่าวคือสาชีพนั้น อย่างเดียว เท่านั้น ก็หามิได้ แม้ในสิกขา ก็ชื่อว่าศึกษาด้วย.

ส่วนสองบทว่า **ตสฺมี ลิกฺขติ** พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสด้วยอำนาจบทที่เรียงเป็นลำดับกันว่า **เอตํ สาชีวนนาม** นี้. บทว่า **ตสฺมี ลิกฺขติ** นั้น พระองค์ตรัสอย่างนั้น ก็จริงแล, แต่ทว่า เนื้อความในบทว่า **ตสฺมี ลิกฺขติ** นี้ พึงเห็นอย่างนี้ว่า เมื่อยังสิกขาให้บริบูรณ์ ชื่อว่า ศึกษาอยู่ในสิกขานั้น และเมื่อไม่ล่วงละเมิด ชื่อว่าศึกษาอยู่ในสิกขาบทนั้น. ถึงบทว่า **เตน วุจฺจตี สาชีวสมาปฺนโน** นี้ ก็ตรัสด้วยอำนาจแห่งบทว่า สาชีพซึ่งเป็นลำดับเหมือนกัน.

เอตํ สาชีวนนามาตี เอตํ สพฺพมฺปิ ภควตา วินเย จปิตํ ลิกฺขาปทํ ยสฺมา เอตถ นานาเทสชาติ-โคตตาทิเภทภินฺนา ภิกฺขุ สห ชีวนตี เอกชีวิกา สภาคชีวิกา สภาควุตฺติโน โทหนตี ตสฺมา สาชีวนตี วุจฺจตี ฯ

ตสฺมี ลิกฺขตีตี ตํ ลิกฺขาปทํ จิตฺตสฺส อธิกรณํ กตฺวา ยถาลิกฺขาปทํ นุโย ลิกฺขามิ น ลิกฺขามิติ จิตฺเตน โอลฺเกนฺโต ลิกฺขตี ฯ น เกวลญฺจายเมตสฺมี สาชีวสงฺขาเต ลิกฺขาปเทเยว ลิกฺขตี ลิกฺขายปิ ลิกฺขตี ฯ

เอตํ สาชีวนนามาตี อิมสฺส ปน อนนฺตรสฺส ปทสฺส วเสน ตสฺมี ลิกฺขตีตี วุตฺตํ ฯ กิญฺจาปี ตํ เอวํ วุตฺตํ อถโย เอวเมตถ อตฺถเ ทฏฺฐจฺโพ ตสฺสา จ ลิกฺขาย ลิกฺขํ ปริปฺุเรนฺโต ลิกฺขตี (๒๕๒) ตสฺมิญฺจ ลิกฺขาปเท อวิตฺกมฺนฺโต ลิกฺขตีตี ฯ เตน วุจฺจตี สาชีวสมาปฺนโนตี อิทมฺปิ อนนฺตรสฺส สาชีวปทสฺสเว วเสน วุตฺตํ ฯ ยสฺมา ปน โส ลิกฺขมฺปิ สมาปฺนโน ตสฺมา ลิกฺขาสมาปฺนโนตีปี

ภิกษุหนึ่งแม้ถึงพร้อมซึ่งสิกขา เพราะเหตุใด, เพราะเหตุ
นั้น บัณฑิตพึงทราบ โดยความประสงค์ว่า ถึงพร้อมด้วย
สิกขาบ้าง. ด้วยว่า เมื่อมีความประสงค์อย่างนั้น
บพภทษณะแห่งบพทว่า สิกขาสา ชิวสมาปนโน นี้ เป็นอัน
บริบูรณ์.

อรรถาธิบายวิธีลาสิกขา

หลายบทว่า สิกข์ อปจจกขาย ทุพพลย์
อนาวิกตวา มีความว่าไม่บอก คินสิกขาด้วย ไม่ประกาศ
ความเป็นผู้ทุพพลด้วย. แม้เมื่อทำให้แจ้งความเป็นผู้
ทุพพลแล้ว สิกขายังไม่เป็นอันบอกลาเลย, แต่เมื่อบอกลา
สิกขาลแล้ว ความเป็นผู้ทุพพล ย่อมเป็นอันทำให้แจ้งด้วย,
เพราะเหตุนี้ ด้วยบทว่า ทุพพลย์ อนาวิกตวา นี้ จึงไม่
ได้นือความพิเศษ อะไรๆ. ก็เหมือนอย่างว่า ด้วยคำว่า
สองคินที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า พึงสำเร็จการนอน
ร่วม สองสามคิน ดังนี้ บัณฑิตก็ไม่ได้นือความพิเศษ
อะไรๆ, คำว่า สองคินนี้ พระองค์ตรัสโดยความเป็นคำ
สละสลวย ด้วยพยัญชนะ โดยความเป็นคำติดพระโอษฐ์
ด้วยอำนาจโลกโวหารอย่างเดียว ข้อนี้ฉันใด, แม้คำว่า
ไม่ได้ทำให้แจ้งความเป็นผู้ทุพพล นี้ ก็ฉันนั้น บัณฑิตพึง
ทราบว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสโดยความเป็นคำกล่าว
สละสลวย โดยความเป็นคำสละสลวยด้วยพยัญชนะโดย
ความเป็นคำติดพระโอษฐ์.

อีกประการหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมทรง
แสดงธรรมพร้อมทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะ, เพราะฉะนั้น
จึงทรงยังอรรถให้ถึงพร้อมด้วยบทว่าไม่บอกคินสิกขานี้
ยังพยัญชนะให้ถึงพร้อมด้วยบท ไม่ทำให้แจ้งความเป็นผู้
ทุพพลนี้. จริงอยู่ บทใจความที่กล่าวเฉพาะบทเดียว
ปราศจากบทแวดล้อมเสียแล้ว ย่อมไม่ไพเราะ เปรียบ
เหมือนพระราชารู้ปราศจากบริวาร และบุรุษผู้ปราศจาก
ผ้าและอสังการ ย่อมไม่งดงาม ฉะนั้น. แต่บทใจความ
นั้น ย่อมไพเราะพร้อมด้วยบทเคียงอันเป็นบทห้อมล้อม
พอเหมาะแก่ใจความ.

อีกประการหนึ่ง ความทำให้แจ้งความเป็นผู้ทุพพล
บางอย่าง ย่อมเป็นใจความแห่งการบอกลาสิกขา; เพราะ

อตถโต เวทิตัพโพ ฯ เอวํ ทิ สติ สิกขาสาชีวสมาปนโนติ
เอตสส ปทสส ปทภทษณํ ปริปุณณํ โหติ ฯ *** (ส.๗/
๒๕๒๔)

*** สิกข์ อปจจกขาย ทุพพลย์ อนาวิกตวาติ
สิกขญจ อปฏิกขิปิตวา ทุพพลภทษณญจ อปประกาศตวา ฯ
ยสฺมา ทุพพลฺลเย อวิกเตปิ สิกขา อปจจกขาทาว
โหติ สิกขาย ปน ปจจกขาทาย ทุพพลย์
อวิกตเมว โหติ ตสฺมา ทุพพลย์ อนาวิกตวาติ อิมินา
ปเทน น โภจิจิ วิเสสโต โลกพิภทติ ฯ ยถา จ ปน
ทิตตตติรตตํ สทเสยฺยํ กปเปยฺยยาติ วุตเตน
ทิตตตตวเจเนน น โภจิจิ วิเสสโต โลกพิภทติ, เกวลํ
โลกโวหารวเสน พยญชนลิลิกฺขจตาย มุขารุทฺทตาย
เอตํ วุตตํ เอวมิทมปิ โวหารสฺสจตาย พยญชนลิลิกฺขจตาย
มุขารุทฺทตาย วุตตุนติ เวทิตัพพํ ฯ

ยสฺมา วา ภทฺวา สาทถํ สพยญชนํ ธมฺมํ
เทเสติ ตสฺมา สิกข์ อปจจกขายาติ อิมินา อตถํ
สมปาเทตวา ทุพพลย์ อนาวิกตวาติ อิมินา พยญชนํ
สมปาเทติ ฯ ปริวาริกปทวิทิตํ ทิ เอกเมว อตถปทํ
วุจฺจมานํ ปริวารวิทิตโต ราชาน วิย วตถาลงการวิทิตโต
วีย จ บุริโส น โสภติ ฯ ปริวารเกน ปน
อตถานูลิเมเนน สหายปเทน สทฺธี ตํ โสภติ ฯ

ยสฺมา วา สิกขาปจจกขานสฺส เอกจฺจํ ทุพพลฺลยา-
วิกมมํ อตถโต โหติ ตสฺมา ตํ สนุชฺยา สิกข์

เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายเอาความทำให้แจ้ง ความเป็นผู้บรรลุบางอย่าง ซึ่งเป็นใจความได้นั้น เมื่อจะ ทรงไขความบพว่า ไม่บอกลาสิกขา จึงตรัสว่า ไม่ได้ทำให้ แจ้งความเป็น ผู้บรรลุ.

ในคำว่า ไม่บอกลาสิกขา ไม่ได้ทำให้แจ้งความเป็น ผู้บรรลุ นั้น หากจะพึงมีคำท้วงว่า การทำให้แจ้งความ ความเป็นผู้บรรลุทั้งหมด ยังไม่เป็นการบอกลาสิกขา; เพราะ เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าควรตรัสบพว่า ไม่ได้ทำให้ แจ้งความเป็นผู้บรรลุ ดังนี้เสียก่อน แล้วจึงตรัสบพว่า ไม่บอกลาสิกขา เพื่อจำกัดใจความแห่งบพว่า ไม่ทำให้ แจ้งความเป็นผู้บรรลุ นั้น. เฉลยว่า ก็คำนั้น หากควร กล่าวไม่. เพราะเหตุไร ? เพราะไม่มีลำดับแห่งเนื้อ ความ. จริงอยู่ เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า **สิกขาสาชีวะสมาปนโน** ดังนี้ เนื้อความย่อมเป็นอัน พระองค์ตรัสแล้วตามลำดับ ในเมื่อตรัสว่า ตนถึงพร้อม ซึ่งสิกขาใด, ไม่บอกลาสิกขานั้น หาใช่โดยประการอื่นไม่. เพราะเหตุนี้ คำว่า **สิกข์ อปจฺจกฺขาย** นี้แล พระผู้มี พระภาคเจ้าจึงตรัสก่อน.

อีกอย่างหนึ่ง พึงทราบเนื้อความในสองบพว่า ไม่ บอกลาสิกขา, ไม่ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุนี้ตามสมควร แก่ลำดับข้าง. พึงทราบอย่างไร ? พึงทราบอย่างนี้ ในบพว่า ถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาชีพนี ภิภษุถึงพร้อม ซึ่งสิกขาใด, ไม่บอกคินสิกขานั้น และถึงพร้อมซึ่งสาชีพ ใด, ไม่ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุในสาชีพนั้น.

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงความ แปลกกันและความไม่แปลกกันแห่งการบอกลาสิกขา และความทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุ และลักษณะแห่ง การบอกลาสิกขา จึงตรัสคำว่า **อตุถิ ภิกฺขเว** เป็นอาทิ. ในคำนั้น ๒ บพว่า **อตุถิ ภิกฺขเว** เป็นต้น เป็นบท มาติกา. พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงจำแนกบท มาติกา ๒ นั้น จึงตรัสคำว่า **กถณฺจ ภิกฺขเว** เป็นต้น. ในคำว่า กถณฺจ เป็นต้นนั้น มีการพรรณนาบทที่ยังไม่ ชัดเจนดังต่อไปนี้:-

บพว่า **กถ** ได้แก่ ด้วยอาการไร ?

บพว่า **ทฺพฺพฺลยฺยวีกมฺมณฺญ** ได้แก่ ความทำให้แจ้ง ความเป็นผู้บรรลุด้วย.

อปจฺจกฺขายาติ ปทสฺส อตุถิ วิวรรณโต ทฺพฺพฺลยฺย อนุวีกิตฺวาติ อาห ฯ

ตตฺถ ลียา ยสฺมา น สพฺพ ทฺพฺพฺลยฺยวีกมฺมํ ลิกฺขาปจฺจกฺขานํ ตสฺมา ทฺพฺพฺลยฺย อนุวีกิตฺวาติ ปจฺมํ วตฺวา ตสฺส อตุถนิยมนตฺถํ ลิกข์ อปจฺจกฺขายาติ วตฺตพฺพนฺติ ฯ ตถฺจ น ฯ กสฺมา ฯ อตฺถานุกฺกมา- ภาวโต ฯ ลิกฺขาสาชีวะสมาปนโนติ ทิ วุตฺตตฺตา ยํ ลิกข์ สมาปนโน ตํ อปจฺจกฺขายาติ วุจฺจมาเน อนุกฺกเมเน อตุถเ อตุถโต โทติ น อภฺยณฺธา ฯ ตสฺมา อิทเมว ปจฺมํ วุตฺตนฺติ ฯ

อปิจ อนุปฺปฏิปาฏิยาปิ เอตฺถ อตุถเ เวทิตฺพฺโพ ฯ กถํ ฯ **ลิกฺขาสาชีวะสมาปนโนติ** เอตฺถ ยํ ลิกข์ สมาปนโน ตํ อปจฺจกฺขาย ยณฺจ สาชีวะสมาปนโน ตตฺถ ทฺพฺพฺลยฺย อนุวีกิตฺวาติ ฯ

อิทานิ ลิกฺขาปจฺจกฺขานทฺพฺพฺลยฺยวีกมฺมานํ วิเส สาวิเสสํ ลิกฺขาปจฺจกฺขานลกฺษณณฺจ ทสฺเสนโต อตุถิ ภิกฺขเวติอาทิมาห ฯ ตตฺถ **อตุถิ ภิกฺขเวติอาทิ**นิ เทว มาติกาปทานิ ฯ ตานิ วิภชนฺโต กถณฺจ ภิกฺขเวติอาทิมาห ฯ ตตฺตรายํ อนุตฺตทานปทวณฺณนา ฯ

กถนฺติ เกนากาเรน ฯ

ทฺพฺพฺลยฺยวีกมฺมณฺญาติ ทฺพฺพฺลยฺยสฺส อาวีกมฺมณฺญ ฯ

บทว่า **อิธ** คือในศาสนานี้.

บทว่า **อุกุกณฺโฑติ** ความว่า ผู้ถึงความเป็นผู้อยู่ยากในศาสนานี้ เพราะความเบื้อหนาย. อีกประการหนึ่ง มีคำอธิบายว่า ผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ไม่มีอารมณ์แน่วแน่ ชูคออยู่ด้วยคิดว่า เราจะไปวันนี้ เราจะไปพรุ่งนี้ เราจะไปจากนี้ เราจะไป ณ ที่นี้.

บทว่า **อนภโรโต** ได้แก่ ผู้ปราศจากความเพลินใจในศาสนา.

สองบทว่า **สามณฺญา จวิตฺกามา** ได้แก่ ผู้ยากจะหลีกเลี่ยงไปจากความเป็นสมณะ.

บทว่า **ภิกฺขุภาวํ** คือ ด้วยความเป็นภิกษุ. บทว่า **ภิกฺขุภาวํ** นี้เป็นเหตุยาริภัตติ เป็นไปในอรรถแห่งตติยาริภัตติ. ส่วนลักษณะที่สมควรพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสด้วยตติยาริภัตติทีเดียว ในคำว่า ฟังสะอิดสะเอียนด้วยชากศพ อันคล้องไว้ที่คอ ดังนี้ เป็นต้น.

บทว่า **อฏฺฐิยามาน** มีความว่า ประพฤติตนเหมือนระอา คือถูกบีบคั้น ถึงความลำบาก. อีกอย่างหนึ่งอธิบายว่า ผู้อันความเป็นภิกษุนั้นรบกวนอยู่ บีบคั้นอยู่.

บทว่า **ทรายมาน** ได้แก่ กระตาดอยู่.

บทว่า **ชิตฺตฺจฺจฺมาน** ได้แก่ ผู้เกลียดชังความเป็นภิกษุนั้น เหมือนเกลียดชังของสกปรก ฉะนั้น.

บทว่า **คิทธิภาวํ ปฏฺจฺยมาโน** เป็นต้น มีใจความชัดเจนทีเดียว.

ศัพท์ว่า **ยนฺนุน** ในคำว่า **ยนฺนุนาหํ พุทฺธํ ปจฺจกฺเขยฺยํ** นี้ เป็นนิบาตแสดงความรำพึง. มีคำอธิบายดังนี้ว่า หากเราพึงบอกคินพระพุทธรเจ้าเสีย, การบอกคินพระพุทธรเจ้านี้ พึงเป็นความดีของเราหนอ.

สองบทว่า **วทติ วิณฺญาเปติ** มีความว่า ภิกษุมีความกระสันนั้น ล้นวาจากล่าวเนื้อความนี้ ด้วยพยัญชนะเหล่านี้ หรือเหล่านี้ และยังบุคคลซึ่งตนบอกให้รู้แจ้ง คือให้เข้าใจ.

ปิ อักษรในบทว่า **เอวมฺปิ** นี้ มีอันประมวลเนื้อความข้างบนมาเป็นอรรถ. การทำให้แจ้งความเป็นผู้ทรพลและลิกขาไม่เป็นอันบอกลา ย่อมมีแม้ด้วยประการอย่างนี้, การทำให้แจ้งความเป็นผู้ทรพลและลิกขาไม่เป็นอันบอกลาแม้ด้วยประการอื่น ก็ยังมีอีก.

อิธาติ อิมสฺมี สาสเน ฯ

อุกุกณฺโฑติ อนภโรติยา อิมสฺมี สาสเน กิจฺจชฺวีกรปฺปโต ฯ อถวา อชฺช ยามิ เสฺว ยามิ อีโต ยามิ เอตถ ยามิติ อูทฺธํ กณฺจํ กตฺวา วิหฺรมาโน วิกฺขิตฺโต อนนฺกคฺโคติ วุตฺตํ โหติ ฯ *** (ส.๗/๒๕๒๔)

อนภโรโตติ สาสเน อภโรติวิโรหิตํ ฯ

สามณฺญา จวิตฺกามาติ สมณภาวโต อปคนฺตุกามา ฯ

ภิกฺขุภาวนฺติ ภิกฺขุภาเวเน ฯ กรณฺตเถ อุปโยคฺวณฺํ ฯ (๒๙๔) กณฺเจ อาลคฺเคน อฏฺฐิเยยฺยติอาทิสฺส ปน ยถาลกฺขณํ กรณฺวณฺเนเนว วุตฺตํ ฯ

อฏฺฐิยามานติ อฏฺฐํ ปิพฺพิตํ พุทฺธิตํ วยิ อตฺตานํ อาจรมานํ ฯ เตน วา ภิกฺขุภาเวเน อฏฺฐิยามานํ ปิพฺพิยามานติ อตฺโถ ฯ

ทรายมานติ ลชฺชมานํ ฯ

ชิตฺตฺจฺจฺมานติ อลฺลํ วยิ ตํ ชิตฺตฺจฺจฺมานโต ฯ

คิทธิภาวํ ปฏฺจฺยมาโนติอาทินิ อุตฺตานตฺถานิเยว ฯ

ยนฺนุนาหํ พุทฺธํ ปจฺจกฺเขยฺยมนฺติ เอตถ **ยนฺนุนาติ** ปริวิตกฺกทสฺสเน นิปาโต ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ สจฺหาหํ พุทฺธํ ปจฺจกฺเขยฺยํ สาธฺ วต เม ลียาติ ฯ

วทติ วิณฺญาเปติติ อิมมตฺถํ เอเตหิ วา อณฺเวยหิ วา พฺยณฺชเนหิ วจฺเญทํ กตฺวา **วทติ**เจว ยสฺส จ **วทติ** ตํ **วิณฺญาเปติ** ชานาเปติ ฯ

เอวมฺปิติ อุปฺริ อตฺถํ สมฺปิณฺชนตฺโถ ปิกาโร ฯ เอวมฺปิ พุทฺธพลฺยาวิกมฺมณฺเจว โหติ ลิกฺขา จ อปจฺจกฺขาตา อณฺเวยปิ ฯ

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงความ
ทำให้แจ้งความเป็นผู้ทุรพล และการไม่บอกลาสิกขา แม้
ด้วยประการอย่างอื่นนั้น จึงตรัสคำว่า **อถวา ปน** เป็น
อาทิ. คำนั้นทั้งหมด โดยเนื้อความชัดเจนทีเดียว.

แต่พึงทราบวินิจฉัยโดยบทดังนี้ :- ในที่นี้ พระผู้มี
พระภาคเจ้าตรัสโดยอาการบอกคินตั้งแต่ต้น ๑๔ บท
เหล่านี้ คือ

พุทฺธ	ปจฺจกฺเขยฺย	ข้าพเจ้าพึงบอกคิน	พระพุทฺธเจ้า
ธมฺม	”	”	พระธรรม
สงฺฆ	”	”	พระสงฆ
ลิกฺข	”	”	ลิกขา
วินย	”	”	วินย
ปาฎิโมกฺข	”	”	ปาฎิโมกข
อุทฺเทส	”	”	อุทฺเทส
อุปชฌาย	”	”	พระอุปชฌายะ
อาจริย	”	”	พระอาจารย์
สทฺธิวิหาริก	”	”	พระลัทธิวิหาริก
อนฺเตวาลิก	”	”	พระอันเตวาลิก
สมานุปชฌายก	”	”	พระผู้ร่วมอุปัชฌายะ
สมานาจริยก	”	”	พระผู้ร่วมอาจารย์
สพฺรหฺมจาริ	”	”	พระเพื่อนพรหมจรรย์.

บรรดาบทว่า **คิถิ อสฺส** เป็นต้น ๘ บทเหล่านี้ ก็
ตรัสด้วยอาการกำหนดภาวะนี้ว่า พึงเป็น ดังนี้ว่า

คิถิ	อสฺส	ข้าพเจ้าพึงเป็นคฤหัสถ์
อุปาสโก	”	ข้าพเจ้าพึงเป็นอุบาสก
อารามิก	”	ข้าพเจ้าพึงเป็นอารามิกะ
สามเณโร	”	ข้าพเจ้าพึงเป็นสามเณร
ติตฺถิโย	”	ข้าพเจ้าพึงเป็นเดียรถีย์
ติตฺถิยสาวโก	”	ข้าพเจ้าพึงเป็นสาวกเดียรถีย์
อสฺสมโร	”	ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่สมณะ
อสกฺยปฺตฺติโย	”	ข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มิใช่เชื้อสาย

อิทานิ ตํ อภยถาปิ ทุพฺพลยาวิกมมฺ ลิกฺขาย จ
อปจฺจกฺขานํ ทสฺเสนโต **อถวา ปนาตี**อาทิมาห ฯ ตํ
สพฺพํ อตฺถโต อุตฺตทานเมว ฯ

ปทโต ปเนตถ อาตีโต ปฏฺจาย พุทฺธ
ปจฺจกฺเขยฺย ธมฺมํ สงฺฆํ ลิกฺขํ วินยํ ปาฎิโมกฺขํ
อุทฺเทสํ อุปชฌายํ อาจริยํ สทฺธิวิหาริกํ อนฺเตวาลิกํ
สมานุปชฌายกํ สมานาจริยกํ สพฺรหฺมจาริ
ปจฺจกฺเขยฺยนฺติ อิมานิ จุทฺทส ปทานิ ปจฺจกฺขานากา
เรน วุตฺตานิ ฯ

คิถิ อสฺสนฺตีอาทินํ คิถิ อุปาสโก อารามิก
สามเณโร ติตฺถิโย ติตฺถิยสาวโก อสฺสมโร
อสกฺยปฺตฺติโย อสฺสนฺติ อิมานิ อฏฺฐ ปทานิ
อสฺสนฺติ อิมินา ภาววิกปฺปกาเรน วุตฺตานิ ฯ

พระศากยบุตร.

ด้วยประการที่กล่าวมานี้ บทที่ประกอบเข้ากับบทว่า **ยนฺนุนาห์** ดังนี้ รวมเป็น ๒๒ บท.

๒๒ บท ประกอบเข้ากับบรรดาบทเหล่านี้ว่า “ก็ถ้าว่าข้าพเจ้า หากว่าข้าพเจ้า ผิดว่าข้าพเจ้า, ข้าพเจ้ามีความตำราว่า” ดังนี้ ที่ละบทๆ เหมือนกับบทเหล่านั้น ที่ประกอบเข้ากับบทว่า **ยนฺนุนาห์** รวมทั้งหมดจึงเป็น ๑๑๐ บท.

ต่อจากบทว่า **โหติ เม** เป็นต้นนั้นไป มี ๑๗ บท มีอาทิว่า **มาตฺรํ สรามิ** (ข้าพเจ้าระลึกถึงมารดา) ซึ่งเป็นไปโดยนัยแสดงวัตถุที่ตนควร ระลึกถึง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **เขตฺตํ** ได้แก่ ไร่ข้าวสาลี เป็นต้น.

บทว่า **วตฺถุ** ได้แก่ สถานที่เกิดขึ้นแห่งหญ้า ใบไม้ ผักตบ และผลไม้ น้อยใหญ่.

บทว่า **ลิปฺปิ** ได้แก่ ศิลปะของช่างหม้อและช่างทุก เป็นต้น.

ต่อจาก ๑๗ บทนั้นไป มี ๙ บท มีอาทิว่า **มาตา เม อตฺถิ, สา มยา โปเสตพฺพา** (มารดาของข้าพเจ้ามีอยู่, มารดานั้นข้าพเจ้าต้องเลี้ยงดู) ซึ่งเป็นไปด้วยอำนาจแสดงความเป็นผู้มีกังวล และมีความเกี่ยวข้อง.

ต่อจาก ๙ บทนั้นไป มี ๑๖ บท มีอาทิว่า **มาตา เม อตฺถิ, สา มํ โปเสสฺสตี** (มารดาของข้าพเจ้ามีอยู่, มารดานั้นจักเลี้ยงดูข้าพเจ้า) ซึ่งเป็นไปด้วยอำนาจแสดงถึงบุคคลผู้เป็นที่อาศัย และผู้เป็นที่พำนัก.

ต่อจาก ๑๖ บทนั้นไป มี ๘ บท มีอาทิว่า **ทุกฺกรํ** พรหมจรรย์เป็นภาวะที่ทำได้ยาก ซึ่งเป็นไปด้วยการแสดงถึงความที่พรหมจรรย์ มีการฉันทเดียวและนอนหนเดียว เป็นภาวะที่ทำได้ยาก.

บรรดาบทเหล่านั้น ด้วยบทว่า **ทุกฺกรํ** ภิกษุ กระสันนั้น ย่อมแสดงความที่พรหมจรรย์ทำได้ยาก เพราะทำกิจวัตรทั้งหลาย มีการฉันทเดียว เป็นต้น.

ด้วยบทว่า **น สฺกรํ** ย่อมค้ำความที่พรหมจรรย์ เป็นภาวะที่ทำได้ง่าย. ในสองคำว่า **ทฺวจฺรํ น สฺจฺรํ** นี้ พึงทราบนัยอย่างนั้น.

(๒๙๕) เอวํ **ยนฺนุนาหนฺติ** อิมินา ปฏิสํยุตฺตานิ ทฺวาวิสตี ปทานิ ฯ

ยลา จ เอตานิ เอวํ ‘ยติ ปนาห์ อลาห์ หนฺทาห์ โหติ เมติ อิเมสฺ เอกเมเกน ปฏิสํยุตฺตานิ ทฺวาวิสตีติ สพฺพาเนว สตมฺยจ ทส ปทานิ โหนฺติ ฯ

ตโต ปรี สริตพฺพวตฺถุทฺสสนนเยน ปวตฺตานิ มาตฺรํ สรามิตีอาทีนํ สตฺตรส ปทานิ ฯ

ตตถ **เขตฺตุนฺติ** สาลิเขตฺตาที ฯ

วตฺถุนฺติ ตินฺปนฺณสากผลาผลสมฺภูจฺจานํ ฯ

ลิปฺปนฺติ กุมภการเปสการลิปฺปาทีกํ ฯ

ตโต ปรี สกิญจนสปลิโพธภาวทฺสสนนเยน ปวตฺตานิ ‘มาตา เม อตฺถิ, สา มยา โปเสตพฺพาตีอาทีนํ นว ปทานิ ฯ

ตโต ปรี สนิสฺสยสปลิตฺฏิกภาวทฺสสนนเยน ปวตฺตานิ ‘มาตา เม อตฺถิ, สา มํ โปเสสฺสตีตีอาทีนํ โสฬส ปทานิ ฯ

ตโต ปรี เอกภตฺตเอกเสยฺยพฺรหฺมจฺริยานํ ทฺกฺกร- ภาวทฺสสนนเยน ปวตฺตานิ **ทฺกฺกรนฺติ**ตีอาทีนํ อฏฺฐจ ปทานิ ฯ

ตตถ **ทฺกฺกรนฺติ** เอกภตฺตาทีนํ กรเณ ทฺกฺกรตฺ ทสฺเสตี ฯ

น สฺกรนฺติ สฺกรภาวํ ปฏิภฺยิปตี ฯ เอวํ **ทฺจฺรํ** **น สฺจฺรนฺติ** เอตถ ฯ

ด้วยบทว่า **น อุตฺสหาไม** ย่อมแสดงความที่ตนไม่มี
ความอุตสาหะ คือ ข้อที่ตนไม่มีความสามารถในการทำ
กิจวัตรมีการฉันทนเดียวเป็นต้นนั้น.

ด้วยบทว่า **น วิสหาไม** ย่อมแสดงถึงข้อที่ตนไม่มี
ความอดทน (ในเพราะทำกิจวัตรมีการฉันทนเดียวเป็นต้นนั้น).

ด้วยบทว่า **น รมาไม** ย่อมแสดงความไม่มีแห่ง
ความยินดี.

ด้วยบทว่า **นาภิรมาไม** ย่อมแสดงความไม่มีแห่ง
ความเพลินใจ.

ก็ ๕๐ บทเหล่านี้ และ ๑๑๐ บทเบื้องต้น จึงรวม
เป็น ๑๖๐ บท พึงทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสใน
วาระว่าด้วยทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุโดยนัยดังกล่าวมา
แล้วนั้น. คำว่า **กถญจ ภิกขเว** เป็นต้นทั้งหมด แม้ใน
วาระว่าด้วยการบอกลาสิกขา โดยเนื้อความชัดเจนแล้ว
ทีเดียว. แต่ควรทราบวินิจฉัยโดยบท ดังนี้ :

๑๔ บท ที่เป็นไปกับด้วยความสัมพันธ์คำบอกลา
สิกขาเหล่านี้ คือ

พุทฺธ	ปจฺจกฺขามิ	ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทฺธเจ้า
ธมฺม	”	ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรม
สงฺฆ	”	ข้าพเจ้าบอกคินพระสงฆ
สิกฺข	”	ข้าพเจ้าบอกคินสิกขา
วินย	”	ข้าพเจ้าบอกคินวินย
ปาฏิโมกฺข	”	ข้าพเจ้าบอกคินปาฏิโมกข
อุทฺเทส	”	ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศ
อุปชฌาย	”	ข้าพเจ้าบอกคินพระอุปชฌายะ
อาจริย	”	ข้าพเจ้าบอกคินพระอาจารย์
สทฺธิวิหาริก	”	ข้าพเจ้าบอกคินพระสัทธิวิหาริก
อนฺเตวาลิก	”	ข้าพเจ้าบอกคินพระอันเตวาลิก
สมานุปชฌายก	”	ข้าพเจ้าบอกคินพระผู้ร่วมอาจารย์
สพฺรหฺมจาริ	”	ข้าพเจ้าบอกคินพระเพื่อนพรหมจรรย

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว แม้ในวาระว่าด้วยการบอก
ลาสิกขานี้.

น อุตฺสหาไมติ ตตฺถ อุตฺสหาภาวํ อสกุญฺเณยฺยตํ
ทสฺเสติ ฯ

น วิสหาไมติ อสยฺหตํ ทสฺเสติ ฯ

น รมาไมติ รติยา อภาวํ ทสฺเสติ ฯ

นาภิรมาไมติ อภิรติยา อภาวํ ทสฺเสติ ฯ

เอวํ อิมานิ จ ปญฺญาส ปุริมานิ จ ทสฺสุตฺตรสฺสตนฺติ
สญฺญสิสฺตํ ปทานิ ทุพฺพลยาวิกมฺมวาเร วุตฺตานิ
เวทิตฺตพฺพานิ ฯ ลิกฺขาปจฺจกฺขานวาเรปิ กถญจ
ภิกฺขเวติอาทิ สพฺพ อตฺถโต อุตฺตานเมว ฯ

ปทฺโต ปเนตฺถาปี พุทฺธ ปจฺจกฺขามิ ธมฺม
สงฺฆํ ลิกฺขํ วินยํ ปาฏิโมกฺขํ อุทฺเทสํ อุปชฌายํ
อาจริยํ สทฺธิวิหาริกํ อนฺเตวาลิกํ สมานุปชฌายกํ
สมานาจริยกํ สพฺรหฺมจาริ (๒๙๖) ปจฺจกฺขามิติ อิมานิ
จกฺกทส ปทานิ ลิกฺขาปจฺจกฺขานวจนสมฺพนฺธเน ปวตฺตานิ ฯ

อนึ่ง คำว่า **วทติ วิภังกาเปติ** ในทุกๆ บท มีเนื้อความดังต่อไปนี้:-

ภิกษุผู้กระสันนั้น ลั่นวาจาว่า และยังบุคคลซึ่งตนบอกให้รู้แจ้งคือ ประกาศให้ได้ยิน ได้แก่ให้เข้าใจ ด้วยการลั่นวาจานั้นนั่นเองว่า ภิกษุนี้ มีความประสงค์จะละศาสนา จะพ้นจากศาสนาจะละความเป็นภิกษุ จึงเปล่งถ้อยคำนี้.

ก็ถ้าภิกษุนี้ มีความประสงค์จะกล่าวว่า **พุทฺธํ ปจฺจกฺขามิ** แต่ทำบทกลับกันเสียแล้ว ฟังกล่าวว่า **ปจฺจกฺขามิ พุทฺธํ** หรือฟังกล่าวเนื้อความนั้น ด้วยบรรดาภาษาของชนชาวมลลภาวะภาษาใดภาษาหนึ่ง, หรือมีความประสงค์ จะกล่าวว่า **พุทฺธํ ปจฺจกฺขามิ** แต่ฟังกล่าวโดยข้ามลำดับว่า **ธมฺมํ ปจฺจกฺขามิ** หรือว่า **สพฺรหฺมจาริ ปจฺจกฺขามิ** ข้อนี้เปรียบเหมือนในวิภังค์แห่งอุตฺตรนิมฺนุสฺยธรรม คือ ภิกษุผู้มีความประสงค์จะกล่าวว่า **ปจฺจกฺขามิ** **ธมฺมํ** **สมาปชฺชามิ** ข้าพเจ้าเข้าปจฺจกฺขามิ แต่กล่าวเสียว่า **พุทฺธิยํ** **ธมฺมํ** **สมาปชฺชามิ** ข้าพเจ้า เข้าพุทฺธิยธมฺมามาน ดังนี้ แม้ฉันใด, ถ้าภิกษุผู้กระสันนั้นจะบอกแก่ผู้ใด, ผู้นั้นย่อมรู้คำพูดแม้มีประมาณเท่านั้นว่า ภิกษุนี้มีความประสงค์จะละความเป็นภิกษุจึงได้กล่าวเนื้อความนี้, ขึ้นชื่อว่า การกล่าวผิดพลาด ย่อมไม่มี, การกล่าวเช่นนั้น ก็ยังลงสู่เขตที่เตี้ย, ลิกขาก็ย่อมเป็นอันบอกมาแล้ว ฉะนั้น. ภิกษุนั้นย่อมเป็นผู้เคลื่อนจากศาสนาทีเดียว เหมือนสัตว์ผู้เคลื่อนจากความ เป็นท้าวลักกะ หรือจากความ เป็นพรหม ฉะนั้น.

อนึ่ง ถ้าภิกษุกล่าวด้วยคำกำหนดอดีตกาล และอนาคตกาลว่า **พุทฺธํ ปจฺจกฺขมิ** ก็ดี **พุทฺธํ ปจฺจกฺขมิ สสามิ** ก็ดี **พุทฺธํ ปจฺจกฺขเมยฺยํ** ก็ดี ส่งพูดไปก็ดี ส่งข่าวสาสน์ไปก็ดี สลัก (เขียน) อักษรไว้ก็ดี บอกใจความนั้นด้วยห้วมมือ ก็ดี ลิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกลา. ส่วนการอวดอุตฺตรนิมฺนุสฺยธรรม ย่อมถึงที่สุดแม้ด้วยห้วมมือ. การบอกลาลิกขา ย่อมถึงที่สุด ก็ต่อเมื่อภิกษุผู้ลั่นวาจา ซึ่งลัมปยุตด้วยจิตในสำนักของสัตว์ผู้เป็นชาติมนุษย์เท่านั้น.

อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเมื่อลั่นวาจาประกาศให้คนอื่นรู้ ถ้าจะแจ้งบอกเฉพาะบุคคลคนหนึ่งว่า บุคคลนี้เท่านั้นจงรู้ และบุคคลนั้นนั่นเอง รู้ความประสงค์ของเธอนั้นไซ้, ลิกขาย่อมเป็นอันบอกลา. ถ้าบุคคลนั้นไม่รู้, แต่คนอื่น

สพฺพปเทสฺสุ จ **วทติ วิภังกาเปติ** วจนสฺส อยมตฺโต ๑

วชิเกทํ กตฺวา **วทติ** ยสฺส จ **วทติ** ตํ เตเนว วชิเกเทน อโย สาสนํ ชหิตฺตกาโม สาสนโต มุณฺจิตฺตกาโม ภิกฺขุภาวํ ชหิตฺตกาโม อิมํ วากฺยเกทํ กโรตฺติ วิภังกาเปติ สาเวติ ชานาเปติ ๑

สเจ ปนายํ ‘พุทฺธํ ปจฺจกฺขามิติ วตฺตกาโม ปทปจฺจกฺกภูจํ กตฺวา ปจฺจกฺขามิ พุทฺธนฺติ วา วเทยฺย, มิถกฺขภาสาสฺ วา อณฺณตฺรภาสาย ตมตฺถํ วเทยฺย, พุทฺธํ ปจฺจกฺขามิติ วตฺตกาโม อุปฺปฏฺธิปฏฺธิยา ธมฺมํ ปจฺจกฺขามิติ วา สพฺรหฺมจาริ ปจฺจกฺขามิติ วา วเทยฺย, เสยฺยถาปี อุตฺตรนิมฺนุสฺสธมฺมวิภังเก ปจฺจกฺขามิ สมาสชฺชามิติ วตฺตกาโม พุทฺธิยํ ธมฺมามานนฺติ **วทติ**, สเจ ยสฺส **วทติ**, โส อโย ภิกฺขุภาวํ ชหิตฺตกาโม เอตมตฺถํ **วทติ**ติ เอตตฺตกมตฺตมปี ชานาติ วิรุทฺธนฺนาม นตฺถิ, เขตตฺตเมว โอตฺถินฺณํ ปจฺจกฺขาทา โหติ ลิกฺขา ๑ สกฺกตฺตา วา พฺรหฺมตฺตา วา จุตฺสตฺโต วิย จุโธว โหติ สาสนา ๑

สเจ ปน พุทฺธํ ปจฺจกฺขินฺติ วา พุทฺธํ ปจฺจกฺขิสฺสามิติ วา พุทฺธํ ปจฺจกฺขเมยฺยนฺติ วา อตีตนาคต-ปริกฺขปจฺจเวเนหิ **วทติ** พุทฺธํ วา ปหิณฺติ สาสนํ เปเสติ อกฺขรํ วา ฉินฺทติ หตฺถมฺมูทฺธา ยว วา ตมตฺถํ อาโรเจติ อปจฺจกฺขาทา โหติ ลิกฺขา ๑ อุตฺตรนิมฺนุสฺสธมฺมาโรจณํ ปน หตฺถมฺมูทฺธา ยปิ ลิสฺส เอตติ ๑ ลิกฺขาปจฺจกฺขานํ มนุสฺสชาติยสฺสตฺสสฺส สนฺติเก จิตฺตสมฺปยุตฺตํ วชิเกทํ กโรนฺตฺสเสว ลิสฺส เอตติ ๑

(๒๔๗) วชิเกทํ กตฺวา วิภังกาเปนฺโตปิจ ยทิ อยมเวว ชานาตุติ เอกํ นิยเมตฺวา อาโรเจติ ตณฺจ โสเยว ชานาติ ปจฺจกฺขาทา โหติ ลิกฺขา ๑ อถ โส น ชานาติ อณฺโณ สมิเป จิตฺต ชานาติ

ซึ่งยืนอยู่ในที่ใกล้รู้, ลิกขาย่อมไม่เป็นอันบอกลา. ถ้าว่า ภิกษุหนึ่งเจาะจงบอกเฉพาะแม่บุคคลสองคน ในที่ที่คนสองคน ยืนอยู่ว่า “ข้าพเจ้าบอกแก่คนสองคนนี้ ดังนี้, บรรดาคน ทั้งสองนั้น เมื่อคนหนึ่งรู้ก็ตาม รู้ทั้งสองคนก็ตาม ลิกขา ย่อมเป็นอันบอกลา. การบอกลาลิกขาแม่ในบุคคลมาก หลายบ้นทิตก็ควรทราบดังอธิบาย มาแล้วนั้น.

ภิกษุตะโกนบอกลาลิกขาก็ได้

อนึ่ง ถ้าว่าภิกษุผู้ถูกความไม่เพลนใจบีบคั้น ระวัง สงสัยภิกษุทั้งหลาย ผู้คั่นเคยกันกล่าวว่า พุทฺธ ปจฺจกฺขามิ ตะโกนเสียงดังด้วยหวังว่า ใครๆ จงรู้, ถ้าว่า มีคน ทำงานอยู่ในป่า หรือบุรุษคนอื่นผู้รู้ลัทธิศาสนา ยืนอยู่ใน ที่ไม่ไกล ได้ยินเสียงของภิกษุหนึ่ง ก็เข้าใจว่า สมณะผู้ กระสันรูปนี้ บรรณาความ เป็นคฤหัสถ์เคลื่อนจาก ศาสนาแล้ว ดังนี้, ลิกขาย่อมเป็นอันบอกลาแท้. แต่ ว่า ในขณะที่นั้นเอง การบอกลาลิกขาไม่ก่อนไม่หลัง เป็น ข้อที่รู้ได้ยาก. เหมือนเหล่ามนุษย์ในโลก โดยปกติ ธรรมดา ฟังคำพูดแล้ว ย่อมรู้ได้ ฉันท, ถ้าว่าคนที่ ทำงานอยู่ในป่าเป็นต้นนั้น ย่อมรู้ได้โดยสมัยที่คิดนึกอยู่ ไซ้, ลิกขาก็ย่อมเป็นอันบอกลาแล้วฉันท. ถ้าในกาล ภายหลังเขาสงสัยอยู่ว่า ภิกษุรูปนี้พูดอะไร? คิดนานๆ จึงเข้าใจ, ลิกขาย่อมไม่เป็นอันบอกลา. จริงอยู่ การ บอกลาลิกขานี้ด้วยอภูตาโรจนลิกขาบท ทฎฺฐจฺจาลิกขา บท อตฺตคามลิกขาบททฎฺฐจฺจาลิกขาบท และอภูตาโรจน ลิกขาบททั้งหลาย ที่จะกล่าวต่อไปด้วย มีกำหนดความ อย่างเดียวกัน ย่อมถึงที่สุด ในเมื่อผู้ฟัง รู้ใจความได้ โดยสมัยที่นึกคิดนั่นเอง. เมื่อคนฟังสงสัยอยู่ว่า ภิกษุรูป นี้พูดอะไร ? คิดนานๆ จึงเข้าใจความได้, ลิกขาบททั้ง ๕ นั้น ยังไม่ถึงที่สุด. เหมือนอย่างว่า วินิจฉัยนี้ท่านกล่าว ไว้ในบทว่า พุทฺธ ปจฺจกฺขามิ ฉันท, ในทุกๆ บท ก็ควร ทราบวินิจฉัย ฉันทนั้น. ก็เพราะลิกขาย่อมเป็นอันภิกษุ บอกลาในกาลใด, ในกาลนั้น แม่ภิกษุ ไม่กล่าวคำเป็นต้น ว่า ยนฺนุนาหํ พุทฺธ ปจฺจกฺขเยยฺย ความเป็นผู้ทูลพล ก็ ย่อมเป็นอันทำให้แจ้งแล้ว; เหตุฉะฉันท ในที่สุดแห่งบท แม่ทั้งหมดพระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้ง

อปจฺจกฺขาทา โหติ ลิกฺขา ฯ อถ ทฺวิณฺณํ จิตฺตฺทฺฐาเน ทฺวิณฺณมฺปิ นิยมตฺวา เอเตสํ อารโฆเมตี วทตี เตสฺส เอกสฺมี ชานนฺเตปิ ทฺวีสุ ชานนฺเตสุปิ ปจฺจกฺขาทา โหติ ลิกฺขา ฯ เอวํ สมฺพหฺมุเลสุปิ เวทิตพฺพํ ฯ

สเจ ปน อนภฺริตฺติยา ปีฬิโต สภาเค ภิกฺขุ ปริสงฺกมาโน โยโกจิ ชานาตุตี อฺจฺจาสทฺทํ กโรนฺโต พุทฺธ ปจฺจกฺขามิตี วทตี ตยเจ อวิหฺวเร จิตฺต วนกมฺมิโก วา อญฺโฆ วา สมยณฺณ ปุริโส สุตฺวา ‘อฺกฺกณฺจิตฺต อยฺย สมฺโณ คิทธิภาวํ ปฏฺฐเจตี สาสนฺโต จูโตตี ชานาตี ปจฺจกฺขาทา วา โหติ ลิกฺขา ฯ ตํขณฺณเยว ปน อปุพฺพํ อจฺริมํ ทฺทฺชชานํ ฯ สเจ อวชฺชนสมเยน ชานาตี ยถา ปกตฺติยา โลเก มนุสฺสา วจฺนํ สุตฺวา ชานนฺตี ปจฺจกฺขาทา โหติ ลิกฺขา ฯ อถ อปรภาเค ก็ อิมินา วุตฺตนฺตี กงฺขนฺโต จิเรน ชานาตี อปจฺจกฺขาทา โหติ ลิกฺขา ฯ อิหํ ทิ ลิกฺขาปจฺจกฺขานญฺจ อฺปริ อภูตาโรจนทฎฺฐจฺจาลวฺจอตฺตคามทฎฺฐจฺจทอสฺสุตาโรจน- ลิกฺขาปทานิ จ เอกปริจฺเจทานิ อวชฺชนสมเยน ฅาเตเอว สีลํ เอนฺตี ฯ ก็ อยฺย ภณฺตีตี กงฺขตา จิเรน ฅาเต สีลํ น เอนฺตี ฯ ยถา จายํ พุทฺธ ปจฺจกฺขามิตี ปเท วินิจฺฉโย วุตฺโต เอวํ สพฺพปเทสุ เวทิตพฺพํ ฯ ยสฺมา จ ยथा ลิกฺขา ปจฺจกฺขาทา โหติ ตทา ยนฺนุนาหํ พุทฺธ ปจฺจกฺขเยยฺยนฺตีอาทีนิ อวทตาปี ทฺทฺพลฺลยํ อววิกตํ โหติ ตสฺมา สพฺเพสมฺปิ ปทานํ อวसानะ วุตฺตํ (๒๙๘) เอวมฺปิ ภิกฺขเว ทฺทฺพลฺลยาริกมฺมญฺเจว โหติ ลิกฺขา จ ปจฺจกฺขาทาตี ฯ

หลาย! ความทำให้แจ้ง ความเป็นผู้บรรลุ และสิกขาเป็นอันบอกลา ย่อมมีแม้ด้วยอาการอย่างนี้.

ถัดจาก ๑๔ บทนั้นไป ในบทว่า **คิหิตติ มํ ธาเรหิ** นี้มีวินิจฉัยดังนี้ :- ถ้าว่าภิกษุผู้กระสันนั้นกล่าวว่ **คิหิ ภวิสสามิ** ข้าพเจ้าจักเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี **คิหิ โหมิ** ข้าพเจ้าจะเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี **คิหิ ชาโตมหิ** ข้าพเจ้าเกิดเป็น คฤหัสถ์แล้ว ดังนี้ก็ดี **คิหิมหิ** ข้าพเจ้าย่อมเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี สิกขาย่อมเป็นอันไม่บอกลา.

ก็ถ้ากล่าวว่ **อชช ปฏุจาย คิหิตติ มํ ธาเรหิ** ตั้งแต่วันนี้ไป ขอท่าน จงทรงจำข้าพเจ้า ว่าเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี, **อชช ปฏุจาย คิหิตติ มํ ชานาหิ** ตั้งแต่วันนี้ไป ขอท่านจงรู้ข้าพเจ้า ว่าเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี, **อชช ปฏุจาย คิหิตติ มํ สยชานาหิ** ตั้งแต่วันนี้ไป ขอท่านจงจำหมายข้าพเจ้า ว่าเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี, **อชช ปฏุจาย คิหิตติ มํ มนสิกรโหหิ** ตั้งแต่วันนี้ไป ขอท่านจงใฝ่ใจข้าพเจ้า ว่าเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ก็ดี หรือกล่าวโดยโวหารของชาวอริยกะ หรือโวหารของชาวมีลักขะก็ดี เมื่อเรากล่าวเนื้อความนั้นอย่างนี้แล้ว ถ้าผู้ใดตนบอกเข้าใจ, สิกขาก็ย่อมเป็นอันบอกลา.

ใน ๗ บท มีว่ อุปาสโก เป็นต้นแม่ที่เหลือ ก็น้อยนั้น. ก็ ๘ บทเหล่านี้ และ ๑๔ บทเบื้องต้น จึงรวมเป็น ๒๒ บท ฉะนี้แล. ถัดจาก ๘ บทนั้นไป ท่านกล่าวประมวล ๑๔ บทเบื้องต้นนั้นแลเข้าด้วย ๔ บทเหล่านี้ คือ **อลมเม, กิณฺณเม, น มมตฺโถ, สุมุตฺตาหํ**, จึงเป็น ๕๖ บท.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อลํ** แปลว่ ช่างเถิด, อธิบายว่พอละ.

บทว่า **กิณฺณเม** ความว่ กิจอะไรของข้าพเจ้า? คือกิจอะไรที่ข้าพเจ้าควรทำ ? อธิบายว่ กิจอะไรที่ข้าพเจ้าจะพึงทำให้สำเร็จ ?

บทว่า **น มมตฺโถ** ความว่ ข้าพเจ้าไม่มีความต้องการ.

บทว่า **สุมุตฺตาหํ** ตัดเป็น **สุมุตฺโต อหํ** แปลว่ ข้าพเจ้าพ้นดีแล้ว (จากพระพุทฺธเจ้า).

คำที่เหลือใน ๕๖ บทนี้ มีนัยดังกล่าวมาแล้วทีเดียว. ก็ ๕๖ บทเหล่านี้ และ ๒๒ บทข้างต้น จึงรวมเป็น ๗๘ บท

ตโต ปรี **คิหิตติ มํ ธาเรหิตติ** เอตถ สเจ **คิหิ ภวิสสามิตติ** วา **คิหิ โหमितติ** วา **คิหิ ชาโตมหิตติ** วา **คิหิมหิตติ** วา **วทติ** อปจฺจกฺขชชตา โหติ สิกฺขา ฯ

สเจ ปน **อชช ปฏุจาย คิหิตติ มํ ธาเรหิตติ** วา **ชานาหิตติ** วา **สยชานาหิตติ** วา **มนสิกรโหหิตติ** วา **วทติ** อริยเกณ วา **วทติ** มิลกฺขเกณ วา **เอเวเมตสฺมี** อตฺเต วุตฺเต ยสฺส **วทติ** สเจ โส **ชานาหิตติ** ปจฺจกฺขชชตา โหติ สิกฺขา ฯ

เอส นโย เสเสสุปี อุปาสโกติอาทิสฺส สตฺตสฺส ปเทสฺส ฯ **เอวํ** อิมานิ จ อฏฺฐจ ปุริมานิ จ จุทฺทสาติ ทฺวาวิสตี ปทานิ โหนตี ฯ **อิโต** ปรี ปุริมาเนว จุทฺทส ปทานิ **อลมเม กิณฺณเม น มมตฺโถ สุมุตฺตาหนตี** อิมหิ จตฺตุหิ โยเชตฺวา วุตฺตานิ ฉปฺปญฺจาส โหนตี ฯ

ตตฺถ **อลนตี** โหตุ ปรียตฺตฺนตี อตฺโถ ฯ

กิณฺณเมตี ก็ มยฺหํ กิจจํ ก็ กรณียํ ก็ สาเชตฺพพฺนตี อตฺโถ ฯ

น มมตฺโถตี นตฺถิ มม อตฺโถ ฯ

สุมุตฺตาหนตี สุมุตฺโต อหํ ฯ

เสสเมตฺถ วุตฺตฺนยเมว ฯ **เอวํ** อิมานิ จ ฉปฺปญฺจาส ปุริมานิ จ ทฺวาวิสตีติ อฏฺฐจสตฺตตี

ท่านกล่าวไว้โดยสรุปเท่านั้น ด้วยประการอย่างนี้ ก็ เพราะการบอกลาสิกขายอมมิได้แม้ด้วยคำเป็นไฉนแห่งบทอันเป็นเขตเหล่านั้น เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสคำว่า **ยานิ วาปนณฺณานิปี** เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ยานิ วาปนณฺณานิปี** ความว่ายกเว้นบทซึ่งมาในบาลีว่า **พุทฺธํ** เป็นต้นเสียแล้ว คำไฉนเหล่านั้นใดเล่า ยังมีอยู่อีก.

บทว่า **พุทฺธเวจฺจนานิ** วา ได้แก่ พระนามโดยปริยายแห่งพระพุทธเจ้า ฯลฯ หรือนามโดยปริยายแห่งผู้มีชื่อเสียดายพระศากยบุตร.

บรรดาพระนามที่เป็นไฉนแห่งพระพุทธเจ้า เป็นต้นเหล่านั้น พระนามตั้งพัน มาแล้วในวรรณปฏิฐาน พระนามร้อยหนึ่งมาแล้วในอุบาลีคาถา และพระนามอย่างอื่นที่ได้โดยพระคุณ พึงทราบว่าเป็นไฉนแห่งพระพุทธเจ้า. ชื่อแห่งพระธรรมแม่ทั้งหมด พึงทราบว่า เป็นไฉนแห่งพระธรรม. ในไฉนแห่งพระสงฆ์ เป็นต้นทั้งหมด ก็นั้นนั่น.

การบอกลาสิกขาระบุพระนาม ที่เป็นไฉนของพระพุทธเจ้า

ก็ในพระนามที่เป็นไฉนแห่งพระพุทธเจ้าเป็นต้น มีโยชนาดังต่อไปนี้ :-

การบอกลาด้วยคำว่า **พุทฺธํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยไฉนตามที่กล่าวแล้ว. การบอกลาเป็นต้นอย่างนี้ คือ:-

ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง.

ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทธเจ้า ผู้มีความตรัสรู้ไม่มีที่สุด.

ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทธเจ้า ผู้มีความตรัสรู้ไม่ตำรา.

ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทธเจ้า ผู้มีความตรัสรู้เป็นเครื่องปรากฏ.

ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทธเจ้า ผู้มีปัญญาเป็นเครื่อง

ปทานิ สรุเปเนว วุตตานิ ฯ ยสฺมา ปน เตสํ เวจฺจนเฑปี ลิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ ตสฺมา **ยานิ วาปนณฺณานิปี**ติอาทิมาห ฯ

ตตฺถ **ยานิ วาปนณฺณานิปี**ติ ปาลียํ พุทฺธนฺติอาทีนํ อาคตฺปทานิ จเปตฺวา ยานิ อณฺณานิ อตฺถิ ฯ

พุทฺธเวจฺจนานิ วาติ พุทฺธสฺส วา ปริยายนามานิ ฯ เปฯ อสฺกขปฺพุตฺติยสฺส วา ฯ

ตตฺถ วรรณปฏฺฐาเน อาคตํ นามสทฺสสํ อุปาลี-
คาถาสฺ (๒๙๙) นามสทฺ อณฺณานิ จ คุณโตะ
ลพฺภมานานิ นามานิ พุทฺธเวจฺจนานีติ เวทิตฺตพฺพานิ ฯ
สพฺพานิปี ธรรมสฺส นามานิ ธรรมเวจฺจนานีติ
เวทิตฺตพฺพานิ ฯ เอส นโย สพฺพตฺถ ฯ

อโย ปเนตฺถ โยชนา ฯ

พุทฺธํ ปจฺจกฺขามิติ น เวจฺจนน ปจฺจกฺขานํ
ยถารุตฺตเมว ฯ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ปจฺจกฺขามิ อนนฺตพุทฺธิ
อโนมพุทฺธิ โพรธิปฺปญฺญาณํ ธีรํ วิคตโมหํ ปภินฺนชิลล์
วิชิตฺวิชยํ ปจฺจกฺขามิตีเววมาที พุทฺธเวจฺจนน
ลิกฺขาปจฺจกฺขานํ ฯ

ทรงจำ.

ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทธรเจ้า ผู้ปราศจากโมหะ

ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทธรเจ้า ผู้ทรงทำลายตะบู่ใจ.

ข้าพเจ้าบอกคินพระพุทธรเจ้า ผู้ทรงชำนาญวิเศษ.

จัดเป็นการบอกลาสิกขาด้วยคำไวพจน์แห่ง
พระพุทธรเจ้า.

วิธีลาสิกขาระบุคำไวพจน์พระธรรม

การบอกลาด้วยคำว่า **ธมฺมํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่
เป็นการบอกลาด้วยไวพจน์ตามที่กล่าวเลย.

ชื่อแม่แห่งพระธรรมชั้นๆ หนึ่ง ในบรรดาแปด
หมื่นสี่พันพระธรรมชั้น (เหล่านี้) คือ:-

ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรม ที่พระผู้มีพระภาคตรัส
ดีแล้ว.

ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรม อันผู้ได้บรรลุพึงเห็น
เอง.

ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรม อันไม่ประกอบด้วยกาล.

ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรม ที่ควรเรียกให้มาดู.

ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรม อันควรน้อมเข้ามาใส่ใจ.

ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรม อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน.

ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรม อันปัจเจกมิได้ปรุงแต่ง.

ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรม อันปราศจากราคะ.

ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรม อันดับสันท.

ข้าพเจ้าบอกคินพระธรรม อันเป็นอมตะ.

ข้าพเจ้าบอกคินทิมกกาย.

ข้าพเจ้าบอกคินพรหมชาลสูตร

ข้าพเจ้าบอกคินมัชฌิมกกาย.

ข้าพเจ้าบอกคินมูลปริยายสูตร.

ข้าพเจ้าบอกคินสังยุตตกกาย.

ข้าพเจ้าบอกคินอังกุตตรกกาย.

ข้าพเจ้าบอกคินชาตกกกาย.

ข้าพเจ้าบอกคินพระอภิธรรม

ธมฺมํ ปจฺจกฺขามิติ น เวจฺจนเณน ปจฺจกฺขานํ
ยถารุตฺตเมว ฯ

สุวากฺขาคํ ธมฺมํ ปจฺจกฺขามิ สนนฺทิกฺกํ อกาลิกํ
เอทิสฺสํ อโพนยิกํ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญญูทิ

ธมฺมํ ปจฺจกฺขามิ อสงฺขตํ ธมฺมํ ปจฺจกฺขามิ วิราคํ
นิโรธํ อมตํ ธมฺมํ ปจฺจกฺขามิ ทิมกกายํ ปจฺจกฺขามิ

พรหมชาลํ มชฺฌิมกกายํ มูลปริยายํ สยฺยตฺตกกายํ
อังกุตตรกกายํ ชาตกกกายํ อภิธมฺมํ กุสลํ ธมฺมํ

อกุสลํ ธมฺมํ อพฺยาคตํ ธมฺมํ สติปฏฺจจานํ
สมมปฺปธานํ อิทฺธิปาทํ อินฺทริยํ พลํ โพชฺฌมฺจคํ

มคฺคํ ผลํ นิพฺพานํ ปจฺจกฺขามิ จตฺตฺราสิตฺตมฺกฺขณฺธสฺสเสสฺส
เอกธมฺมกฺขณฺธสฺสาปี นามํ ธมฺมเวจฺจนเมว ฯ

ข้าพเจ้าบอกคตินกุศลธรรม

ข้าพเจ้าบอกคตินอกกุศลธรรม

ข้าพเจ้าบอกคตินอัพยาทธรรม

ข้าพเจ้าบอกคตินสติปัญญา

ข้าพเจ้าบอกคตินสัมมัตถาน

ข้าพเจ้าบอกคตินอิทธิบาท

ข้าพเจ้าบอกคตินอินทริย์

ข้าพเจ้าบอกคตินพละ

ข้าพเจ้าบอกคตินโพชฌงค์

ข้าพเจ้าบอกคตินมรรค

ข้าพเจ้าบอกคตินผล

ข้าพเจ้าบอกคตินพระนิพพาน

จัดเป็นไวพจน์แห่งพระธรรมแท้ที่เดียว.

การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่ง
พระธรรมดังพรรณนา มาฉะนี้.

เอวํ ธมฺมเวจฺจนน ลิกฺขปาจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

วิธีลาสิกขาระบุคำไวพจน์พระสงฆ์

การบอกลาด้วยคำว่า **สงฆ์ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่การ
บอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขาย่อมมิได้ด้วย
คำไวพจน์แห่งพระสงฆ์อย่างนี้คือ:-

ข้าพเจ้าบอกคตินพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติดี

ข้าพเจ้าบอกคตินพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติตรง

ข้าพเจ้าบอกคตินพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติเป็นธรรม

ข้าพเจ้าบอกคตินพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติสมควร

ข้าพเจ้าบอกคตินพระสงฆ์ คู่บารมี

ข้าพเจ้าบอกคตินพระสงฆ์ คือบารมีบุคคลแปด

ข้าพเจ้าบอกคตินพระสงฆ์ ผู้ควรคำนับ

ข้าพเจ้าบอกคตินพระสงฆ์ ผู้ควรขอต้อนรับ

ข้าพเจ้าบอกคตินพระสงฆ์ ผู้ควรขอทำบุญ

ข้าพเจ้าบอกคตินพระสงฆ์ ผู้ควรทำอัญชลี

ข้าพเจ้าบอกคตินพระสงฆ์ ผู้เป็นนาบุญ (ของโลก)

ไม่มีนาบุญ อื่นยิ่งกว่า.

สงฆ์ ปจฺจกฺขามิติ น เวจฺจนน ปจฺจกฺขานํ ฯ
สุปฏิปนฺนํ สงฺฆํ ปจฺจกฺขามิ อฺชฺชปฏิปนฺนํ ฃายปฏิปนฺนํ
สามิจปฏิปนฺนํ สงฺฆํ จตฺตปฺปฺริสยฺคํ สงฺฆํ อฏฺฐปฺปฺริสปฺคฺคฺลํ
สงฺฆํ อาหุเนยฺยํ ปาหุเนยฺยํ ทกฺขิณฺเนยฺยํ อณฺชลิกรณฺียํ
อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ สงฺฆํ ปจฺจกฺขามิติ เอวํ
สงฺฆเวจฺจนน ลิกฺขปาจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

บรรณานุกรมวิธีบอกลาสิกขาทั่วไป

การบอกลาด้วยคำว่า **สิกขํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วย คำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งสิกขาอย่างนี้ คือ:-

- ข้าพเจ้าบอกคิน สิกขาของภิกษุ
- ข้าพเจ้าบอกคิน สิกขาของภิกษุณี
- ข้าพเจ้าบอกคิน อริสสีลสิกขา
- ข้าพเจ้าบอกคิน อริจิตตสิกขา
- ข้าพเจ้าบอกคิน อริปัญญาสิกขา.

การบอกลาด้วยคำว่า **วินยํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์.

การบอกลาสิกขา ย่อมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งวินัย มีอาทิอย่างนี้คือ:-

- ข้าพเจ้าบอกคินวินัยของภิกษุ
- ข้าพเจ้าบอกคินวินัยของนางภิกษุณี
- ข้าพเจ้าบอกคินปฐมปาราชิก
- ข้าพเจ้าบอกคินทุติยปาราชิก
- ข้าพเจ้าบอกคินตติยปาราชิก
- ข้าพเจ้าบอกคินจตุตถปาราชิก
- ข้าพเจ้าบอกคินสังฆาทิเสส
- ข้าพเจ้าบอกคินอุลลัจจัย
- ข้าพเจ้าบอกคินปาจิตตियะ
- ข้าพเจ้าบอกคินปาฏิเทสนียะ
- ข้าพเจ้าบอกคินทุกกฏ
- ข้าพเจ้าบอกคินทุพภาษิต.

การบอกลาด้วยคำว่า **ปาฏิโมกฺขํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลา ด้วยคำไวพจน์.

การบอกลาสิกขา ย่อมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งปาฏิโมกข์อย่างนี้คือ:-

- ข้าพเจ้าบอกคินภิกษุปาฏิโมกข์
- ข้าพเจ้าบอกคินภิกษุณีปาฏิโมกข์.

(๓๐๐) **สิกขํ ปจฺจกฺขามิ**ติ น เวจฺจนน ปจฺจกฺขานํ ฯ ภิกฺขุสิกขํ ปจฺจกฺขามิ ภิกฺขุณีสิกขํ อริสสีลสิกขํ อริจิตตสิกขํ อริปัญญาสิกขํ ปจฺจกฺขามิติ เอวํ สิกฺขาเวจฺจนน สิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

วินยํ ปจฺจกฺขามิติ น เวจฺจนน ปจฺจกฺขานํ ฯ

ภิกฺขุวินยํ ปจฺจกฺขามิ ภิกฺขุณีวินยํ ปจฺจกฺขามิ ปาราชิกํ ทุติยํ ตติยํ จตุตถํ ปาราชิกํ สงฺฆาทิเสสํ อุลลัจจัยํ ปาจิตตियํ ปาฏิเทสนียํ ทุกกฏํ ทุพภาษิตํ ปจฺจกฺขามิติเอวมาทิ วินยเวจฺจนน สิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

ปาฏิโมกฺขํ ปจฺจกฺขามิติ น เวจฺจนน ปจฺจกฺขานํ ฯ

ภิกฺขุปาฏิโมกฺขํ ปจฺจกฺขามิ ภิกฺขุณีปาฏิโมกฺขํ ปจฺจกฺขามิติ เอวํ ปาฏิโมกฺขเวจฺจนน สิกฺขา-ปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

การบอกลาด้วยคำว่า **อุทฺเทสํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์.

การบอกลาสิกขาย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งอุเทศ มีอาทิอย่างนี้คือ:-

- ข้าพเจ้าบอกคินภิกษุปาฏิโมกฺขุทฺเทส
- ข้าพเจ้าบอกคินปาฏิโมกฺขุทฺเทสที่ ๑
- ข้าพเจ้าบอกคินปาฏิโมกฺขุทฺเทสที่ ๒
- ข้าพเจ้าบอกคินปาฏิโมกฺขุทฺเทสที่ ๓
- ข้าพเจ้าบอกคินปาฏิโมกฺขุทฺเทสที่ ๔
- ข้าพเจ้าบอกคินปาฏิโมกฺขุทฺเทสที่ ๕
- ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่งพระลัมมาลัมพุทฺธเจ้า
- ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่งพระอนันตพุทฺธเจ้า
- ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่งพระอนอมพุทฺธเจ้า
- ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่งพระโพธิปัญฺญาณเจ้า
- ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่งพระธีรเจ้า
- ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่งพระวิคตโมหเจ้า
- ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่งพระปภินนชิลเจ้า
- ข้าพเจ้าบอกคินอุเทศแห่งพระวิชิตวิชัยเจ้า.

การบอกลาด้วยคำว่า **อุปชฺฌายํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขาย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งอุปัชฌายะอย่างนี้คือ :- ภิกษุใด ให้ข้าพเจ้าบรรพชา, ภิกษุใด ให้ข้าพเจ้าอุปสมบท ข้าพเจ้า บรรพชาแล้ว เพราะมีภิกษุใดเป็นประธาน, ข้าพเจ้าอุปสมบทแล้ว เพราะมีภิกษุใดเป็นประธาน, บรรพชาของข้าพเจ้ามีภิกษุใดเป็นประธาน, อุปสมบทของข้าพเจ้ามีภิกษุใดเป็นประธาน, ข้าพเจ้าบอกคินภิกษุนั้น.

การบอกลาด้วยคำว่า **อาจฺริยํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขาย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งอาจารย์อย่างนี้คือ :- ภิกษุใดให้ข้าพเจ้าบรรพชา, ภิกษุใดสวดประกาศข้าพเจ้า, ข้าพเจ้าอาศัยภิกษุใดอยู่, ข้าพเจ้าให้ภิกษุใดแสดงอุเทศให้, ข้าพเจ้าสอบถามอุเทศกะภิกษุใด, ภิกษุใดแสดงอุเทศแก่ข้าพเจ้า, ภิกษุใดอนุญาตให้ข้าพเจ้าถามอุเทศ ข้าพเจ้า

อุทฺเทสํ ปจฺจกฺขามิติ น เวจฺจนน ปจฺจกฺขานํ ฯ

ภิกษุปาฏิโมกฺขุทฺเทสํ ปจฺมํ ปาฏิโมกฺขุทฺเทสํ ทฺติยํ ตฺติยํ จตฺตถํ ปณฺจมํ ปาฏิโมกฺขุทฺเทสํ สมนฺนาสฺมพุทฺธุทฺเทสํ อนนฺตพุทฺธุทฺเทสํ อนอมพุทฺธุทฺเทสํ โพธิปฺปณฺญาณุทฺเทสํ ธีรุทฺเทสํ วิคตโมหุทฺเทสํ ปภินนชิลุทฺเทสํ วิชิตวิชัยุทฺเทสํ ปจฺจกฺขามิตฺติเอวมาทิจฺฉิ อุทฺเทสเวจฺจนน ลิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

อุปชฺฌายํ ปจฺจกฺขามิตฺติ น เวจฺจนน ปจฺจกฺขานํ ฯ โย มํ ปพฺพาเชลฺลิตฺติ, โย มํ อุปสมฺปาเทลฺลิตฺติ, ยสฺส มฺหุเลนาคํ ปพฺพชฺชิตฺติ, ยสฺส มฺหุเลนาคํ อุปสมฺปนฺนิตฺติ, ยสฺส มฺหุลิกา มยฺหํ ปพฺพชฺชิตฺติ, ยสฺส มฺหุลิกา มยฺหํ อุปสมฺปทา, ตาทํ ปจฺจกฺขามิตฺติ เอวํ อุปชฺฌายเวจฺจนน ลิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

อาจฺริยํ ปจฺจกฺขามิตฺติ น เวจฺจนน ปจฺจกฺขานํ ฯ โย มํ ปพฺพาเชลฺลิตฺติ, โย มํ อนุสฺสาเวลฺลิตฺติ, ยาทํ นิสฺสายา วสามิตฺติ, ยาทํ อุทฺทิสฺสาเปมิตฺติ, ยาทํ ปริปฺจฺจามิตฺติ, โย เม อุทฺทิสฺสิตฺติ (๓๐๑) โย มํ ปริปฺจฺจาเปตฺติ, ตาทํ ปจฺจกฺขามิตฺติ เอวํ อาจฺริยเวจฺจนน ลิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

บอกคตินภิกษุหนึ่ง.

การบอกลาด้วยคำว่า **สทฺธิวาทริกํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งสทฺธิวาทริกอย่างนี้ คือ :- ข้าพเจ้าให้สามเณรใดบรรพชา, ข้าพเจ้าให้ภิกษุใดอุปสมบท, สามเณรใด บรรพชาแล้ว เพราะมีข้าพเจ้าเป็นประธาน, ภิกษุใดอุปสมบทแล้ว เพราะมีข้าพเจ้าเป็นประธาน, บรรพชาของสามเณรใด มีข้าพเจ้าเป็นประธาน อุปสมบทของภิกษุใด มีข้าพเจ้าเป็นประธาน ข้าพเจ้าบอกคตินสามเณร และภิกษุหนึ่ง.

การบอกลาด้วยคำว่า **อนฺเตวาลิกํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งอันเตวาลิกอย่างนี้คือ :- ข้าพเจ้าให้สามเณรใดบรรพชา, ข้าพเจ้าสวดประกาศให้ภิกษุใด, ภิกษุใด อาศัยข้าพเจ้าอยู่, ภิกษุใดให้ข้าพเจ้าแสดงอุเทศให้ ภิกษุใดสอบถามอุเทศกะข้าพเจ้า, ข้าพเจ้าแสดงอุเทศแก่ภิกษุใด ข้าพเจ้านุญาตให้ภิกษุใดสอบถามอุเทศ ข้าพเจ้าบอกคตินภิกษุหนึ่ง.

การบอกลาด้วยคำว่า **สมานุปชฌายกํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งพระผู้ร่วมอุปชฌายะอย่างนี้ คือ :- อุปชฌายะของข้าพเจ้าให้สามเณรใดบรรพชาแล้ว, ให้ภิกษุใด อุปสมบทแล้ว, สามเณรใดบรรพชาแล้ว ในสำนักของอุปชฌายะนั้น, ภิกษุใด อุปสมบทแล้วในสำนักของอุปชฌายะนั้น, บรรพชาของสามเณรใด มีอุปชฌายะนั้นเป็นประธาน, อุปสมบทของภิกษุใดมีอุปชฌายะนั้นเป็นประธาน ข้าพเจ้าบอกคตินภิกษุหนึ่ง.

การบอกลาด้วยคำว่า **สมานาจริยกํ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งพระผู้ร่วมอาจารย์อย่างนี้ คือ :- อาจารย์ของข้าพเจ้าให้สามเณรใดบรรพชา, สวดประกาศให้ภิกษุใด, ภิกษุใดอาศัยอาจารย์นั้นอยู่, ภิกษุใดให้อาจารย์นั้นแสดงอุเทศให้สอบถามอุเทศ, อาจารย์ของข้าพเจ้า แสดงอุเทศแก่ภิกษุใด อนุญาตให้ภิกษุใดสอบถาม อุเทศข้าพเจ้าบอกคตินภิกษุหนึ่ง.

การบอกลาด้วยคำว่า **สพฺรหฺมจาริ ปจฺจกฺขามิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา

สทฺธิวาทริกํ ปจฺจกฺขามิ น เวจฺจนเณ ปจฺจกฺขานํ ฯ ยาทํ ปพฺพาเชลลํ, ยาทํ อุปลสมฺปาเทลลํ, มยฺหํ มฺุเลน, โย ปพฺพชิตฺ, มยฺหํ มฺุเลน โย อุปลสมฺปนฺโน, มยฺหํ มฺุลิกา ยสฺส ปพฺพชชา, มยฺหํ มฺุลิกา ยสฺส อุปลสมฺปทา, ตาทํ ปจฺจกฺขามิตฺติ เอวํ สทฺธิวาทริกเวจฺจนเณ ลิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

อนฺเตวาลิกํ ปจฺจกฺขามิ น เวจฺจนเณ ปจฺจกฺขานํ ฯ ยาทํ ปพฺพาเชลลํ, ยาทํ อนฺตฺสวาลลํ, โย มํ นิสฺสาย วสฺติ, โย มํ อุทฺทิสสาเปติ, โย มํ ปริปฺุจฺจติ, ยสฺสทํ อุทฺทิสสามิ, ยาทํ ปริปฺุจฺจนาเปมิ, ตํ ปจฺจกฺขามิตฺติ เอวํ อนฺเตวาลิกเวจฺจนเณ ลิกฺขา- ปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

สมานุปชฌายกํ ปจฺจกฺขามิ น เวจฺจนเณ ปจฺจกฺขานํ ฯ มยฺหํ อุปชฌายโย ยํ ปพฺพาเชลลํ, ยํ อุปลสมฺปาเทลลํ, โย ตสฺส มฺุเล ปพฺพชิตฺ, โย ตสฺส มฺุเล อุปลสมฺปนฺโน, ยสฺส ตํมฺุลิกา ปพฺพชชา, ยสฺส ตํมฺุลิกา อุปลสมฺปทา ตํ ปจฺจกฺขามิตฺติ เอวํ สมานุปชฌายกเวจฺจนเณ ลิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

สมานาจริยกํ ปจฺจกฺขามิ น เวจฺจนเณ ปจฺจกฺขานํ ฯ มยฺหํ อจฺจริโย ยํ ปพฺพาเชลลํ, ยํ อนฺตฺสวาลลํ, โย ตํ นิสฺสาย วสฺติ, โย ตํ อุทฺทิสสาเปติ ปริปฺุจฺจติ, ยสฺส เม อจฺจริโย อุทฺทิสฺติ, ยํ ปริปฺุจฺจนาเปติ ตํ ปจฺจกฺขามิตฺติ เอวํ สมานาจริยก- เวจฺจนเณ ลิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ ฯ

สพฺรหฺมจาริ ปจฺจกฺขามิ น เวจฺจนเณ ปจฺจกฺขานํ ฯ (๓๐๒) เยนาทํ สทฺธิ อธิลลํ ลิกฺขามิ

ยอมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งพระเพื่อนพรหมจรรย์อย่างนี้ คือ:- ข้าพเจ้าศึกษาอริศีล ศึกษาอริจิต ศึกษาอริปัญญา ร่วมกับภิกษุใด ข้าพเจ้าบอกคินพระเพื่อนพรหมจรรย์นั้น.

การบอกลาด้วยคำว่า **คิหิตติ มํ ธาเรหิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขายอมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งคฤหัสถ์อย่างนี้ คือ :- ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นผู้ครองเรือน, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นชาวนา, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นพ่อค้า, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้า ไว้ว่า เป็นผู้เลี้ยงโค, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นคนกำพร้า, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้ไฉ่หมจุก, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้รักกามคุณ.

การบอกลาด้วยคำว่า **อุปาสโกติ มํ ธาเรหิ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งอุบาสกอย่างนี้คือ :- ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นอุบาสกผู้มีวาจา ๒, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้า ไว้ว่าเป็นอุบาสกผู้มีวาจา ๓, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นอุบาสกผู้เข้าถึงพระพุทธรเจ้าว่าเป็นที่พึ่ง, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงพระธรรมว่าเป็นที่พึ่ง, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่ง, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้รักษาศีลขาบท ๕, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้รักษาศีลขาบท ๑๐.

การบอกลาด้วยคำว่า **อารามิโกติ มํ ธาเรหิ** มิใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งอารามิกะ (ผู้รักษาวัด หรือผู้รักษาสวน) อย่างนี้คือ :- ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นกบิยการก, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นไวยาจักร, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้ทิ้งของสดเขียว (ผู้ตายหญ้า), ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้แจกข้าวต้ม, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้แจกผลไม้, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้แจกของขบเคี้ยว.

การบอกลาด้วยคำว่า **สามเณโรติ มํ ธาเรหิ** มิใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขา ย่อมมิได้ด้วยคำไวพจน์แห่งสามเณรอย่างนี้คือ :- ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นสามเณรน้อย, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นสามเณรเล็ก, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้า

อริจิตต์ อธิปถณ์ ลิกขามิ ตํ ปจฺจกขามิตี เอวํ สพุรหมจารีเวจฺจนน ลิกขापจฺจกขานํ โหติ ฯ

คิหิตติ มํ ธาเรหิตติ น เวจฺจนน ปจฺจกขานํ ฯ
 อากาโรโกติ มํ ธาเรหิ กสโก วาณิโช โครกฺโข โอคลฺลโก โมลิตฺทโธ กามคฺคฺคิโกติ มํ ธาเรหิตติ เอวํ คิหิเวจฺจนน ลิกขापจฺจกขานํ โหติ ฯ

อุปาสโกติ มํ ธาเรหิตติ น เวจฺจนน ปจฺจกขานํ ฯ
 เทววาจิโก อุปาสโกติ มํ ธาเรหิตติ เตววาจิโก พุทฺธํ สรณคฺคณิกโก ธมฺมํ สงฺฆํ สรณคฺคณิกโก ปญฺจลิกขापทิกโก ทสฺสิกขापทิกโก อุปาสโกติ มํ ธาเรหิตติ เอวํ อุปาสกเวจฺจนน ลิกขापจฺจกขานํ โหติ ฯ

อารามิโกติ มํ ธาเรหิตติ น เวจฺจนน ปจฺจกขานํ ฯ
 กปฺปิยการโกติ มํ ธาเรหิ เวยยาวจฺจกโร อปทริตการโก ยาคุภาชโก ผลภาชโก ขชชกภาชโกติ มํ ธาเรหิตติ เอวํ อารามิกเวจฺจนน ลิกขापจฺจกขานํ โหติ ฯ

สามเณโรติ มํ ธาเรหิตติ น เวจฺจนน ปจฺจกขานํ ฯ
 กุมารโกติ มํ ธาเรหิ เจฏฺโฏโก เปฏฺโฏโก โมนคฺคโล สมนฺนุทฺเทโสติ มํ ธาเรหิตติ เอวํ สามเณรเวจฺจนน ลิกขापจฺจกขานํ โหติ ฯ

ไว้ว่าเป็นสามเณรปานกลาง, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นสามเณรโคง, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นสมณทูตเทศ.

การบอกลาด้วยคำว่า **ตติยโยติ มํ ธาเรทิติ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขายอมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งเดียรถียอย่างนี้คือ :- ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นนิครนธ, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นอาชีวก, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นดาบส, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นปริพาชก, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นตาปะขาว.

การบอกลาด้วยคำว่า **ตติยีสาวโกติ มํ ธาเรทิติ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขายอมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งสาวกเดียรถียอย่างนี้คือ :- ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นสาวกของนิครนธ, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นสาวกของอาชีวกดาบสปริพาชกและตาปะขาว.

การบอกลาด้วยคำว่า **อสุสมโณติ มํ ธาเรทิติ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขายอมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งผู้มีใช้สมณะอย่างนี้คือ:- ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้ทศิล, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้มีธรรมลามก, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้ไม่สะอาดและมีสมาจาร ที่ตามระลึกด้วยความรังเกียจ, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้มีงานปกปิด, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้มีใช้สมณะแต่ปฏิบัติญาณว่าเป็นสมณะ, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้ประพฤติไม่ประเสริฐ ก็ปฏิบัติญาณว่าเป็นผู้ประพฤติประเสริฐ, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้บุดเนาภายใน, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้อันระคะให้ชุ่มแล้ว, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นผู้ดุจขยะมูลฝอย, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นคนชั่ว.

การบอกลาด้วยคำว่า **อสุกยปุตติโยติ มํ ธาเรทิติ** ไม่ใช่เป็นการบอกลาด้วยคำไวพจน์. การบอกลาสิกขายอมมีได้ด้วยคำไวพจน์แห่งผู้มีเชื้อสายพระศากยบุตรมีอาทิอย่างนี้คือ :- ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าไม่เป็นบุตรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าไม่เป็นบุตรของพระอนันตพุทธเจ้า, ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าไม่เป็นบุตรของพระอนอมพุทธเจ้า, ท่าน

ตติยโยติ มํ ธาเรทิติ น เวจเณน ปจกขานํ ฯ นิคคณโจิตติ มํ ธาเรทิติ อาชีวกิตาปโส ปริพพาชโก ปณทรวงโคติ มํ ธาเรทิติ เอเวตติตติยเวจเณน ลิกขาปจกขานํ โหติ ฯ

ตติยีสาวโกติ มํ ธาเรทิติ น เวจเณน ปจกขานํ ฯ นิคคณุสสาวโกติ มํ ธาเรทิติ อาชีวกิตาปส-ปริพพาชกปณทรวงคสาวโกติ มํ ธาเรทิติ เอเวตติตติยีสาวกเวจเณน ลิกขาปจกขานํ โหติ ฯ

(๓๐๓) **อสุสมโณติ มํ ธาเรทิติ** น เวจเณน ปจกขานํ ฯ ทุสสิโลติ มํ ธาเรทิติ ปาปธมโฆอสุสิสงกสสรสมาจาโร ปฏิจจณนภมมโนโต อสุสมโณสมณปฏิญโฆ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิญโฆ อนุโตปุตติ อวสุสุโต กสมพฺพชาโต โภณโหติ มํ ธาเรทิติ เอเวอสุสมณเวจเณน ลิกขาปจกขานํ โหติ ฯ

อสุกยปุตติโยติ มํ ธาเรทิติ น เวจเณน ปจกขานํ ฯ น สมนาสมพฺพุตฺตโตติ มํ ธาเรทิติน อนนตพฺพุตฺตโต น อนอมพฺพุตฺตโต น โโพธิปปณณณปุตฺตโต น ธีรปุตฺตโต น วิคตมโหปุตฺตโต น ปภินนชิลปุตฺตโต น วิชิตวิชยปุตฺตโตติ มํ ธาเรทิติ เอวมาทิ อสุกยปุตติยเวจเณน ลิกขาปจกขานํ โหติ ฯ

จงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็นบุตรของโพธิปัญญาณเจ้า,
ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็นบุตรของพระธีรเจ้า,
ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็นบุตรของพระวิคตโมหเจ้า,
ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็นบุตรของพระปภินนชิลเจ้า,
ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ไม่เป็นบุตรของพระวิชิตวิชัยเจ้า.

หลายบทว่า **เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิงฺเคหิ เตหิ นิमितเตหิติ** ความว่า (ภิกษุยอมกล่าวให้ผู้อื่นรู้) ด้วยคำ ไวพจน์แห่งพระรัตนตรัย มีพระพุทธเจ้า เป็นต้นเหล่านั้น คือ ที่ตรัสไว้โดยนัยมีอาทิว่า คำไวพจน์แห่งพระพุทธเจ้าก็ดี. จจริงอยู่ คำไวพจน์ทั้งหลาย ท่านเรียกว่า อากาเร เพราะเป็นเหตุแห่งการบอกลาลิกขา, เรียกว่า เพศ เพราะแสดงทรวดทรงแห่งพระพุทธเจ้า เป็นต้น หรือเพราะความเหมาะสมแก่การบอกลาลิกขานั้นเอง เรียกว่า นิमित เพราะเป็นเหตุให้รู้การบอกลาลิกขา เหมือนจุดดำทั้งหลายมีมูลแมลงวัน เป็นต้น (ไฟ) ของพวกมนุษย์ฉะนั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกำหนดแน่นอนลงไปว่า **เอวํ โข ภิกฺขเว** ดังนี้ เป็นต้น เพราะเหตุแห่งการบอกลาลิกขาอย่างอื่น นอกจากเหตุที่กล่าวแล้วนี้ไม่มี. จจริงอยู่ในคำว่า **เอวํ โข** นี้ มีอธิบายดังนี้ว่า ความทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุและการบอกลาลิกขาย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้แลเหตุอื่นนอกจากนี้หาไม่มี.

ลาลิกขากับคนวิกลจริตเป็นต้นไม่เป็นอันบอกลา

พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงแสดงลักษณะแห่งการบอกลาลิกขาอย่างนี้แล้ว เพื่อความไม่เลอะเลือนในการไม่บอกลา และเพื่อแสดงความวิบัติแห่งลักษณะการบอกลาลิกขานั้นนั่นเอง ด้วยอำนาจแห่งบุคคลเป็นต้นเหตุ จึงตรัสคำว่า **กถญจ ภิกฺขเว อปฺจจฺกฺขาทา** ดังนี้ เป็นต้น. ในคำว่า **อปฺจจฺกฺขาทา** เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้:-

คำว่า **เยหิ อากาเรหิ** เป็นต้น มีนัยดังกล่าวแล้วนั่นเอง.

บทว่า **อุมมตฺตโก** ได้แก่ ภิกษุบ้าเพราะถูกยักษ์เข้าสิง หรือบ้า เพราะตีกำเร็บ คือ ภิกษุผู้มีสัญญาวิปริตรูปใดรูปหนึ่ง. ภิกษุบ้า นั้น ถ้าบอกลา (ลิกขา) ไชรั, ลิกขาย่อมไม่เป็นอันบอกลา.

เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิงฺเคหิ เตหิ นิमितเตหิติ เตหิ พุทฺธเวจฺจนานิ วาติอาทินา นเยน วุตเตหิ พุทฺธาทีนํ เวจฺเจเนหิ ฯ เวจฺจนานิ ทิ ลิกฺขา-ปจฺจกฺขานสฺส การณตฺตา อากาเรหิ พุทฺธาทีนํ สณฺฐานทีปนตฺตา ลิกฺขาปจฺจกฺขานสณฺฐานตฺตา เอว วา ลิงฺคานีติ ลิกฺขาปจฺจกฺขานสฺส สณฺขานนเหตุโต มนุสฺสสุณํ ติลกาทีนํ วิย นิमितฺตานิติ วุจฺจนฺติ ฯ

เอวํ โข ภิกฺขเวติ อิตฺตปรํ อณฺยสฺส ลิกฺขา-ปจฺจกฺขานการณสฺส อภาวโต นียเมนโต อาท ฯ ออัยฺ เหตุถ อตฺถ เอวเมว พุพฺพลยาวิกมมญฺเจว โหติ ลิกฺขาปจฺจกฺขานญจ น อิตฺต ปรํ การณมตฺถิติ ฯ

เอวํ ลิกฺขาปจฺจกฺขานลกฺขณํ ทสเสตฺวา อปฺจจฺกฺขานเ อสมฺโมหตฺถํ ตสฺเสว จ ลิกฺขาปจฺจกฺขานลกฺขณสฺส ปุคฺคลาทิวเสน วิปตฺติทสฺสนตฺถํ **กถญจ ภิกฺขเว อปฺจจฺกฺขาทา**ติอาทิมาท ฯ

ตตฺถ **เยหิ อากาเรหิ**ติอาทิ วุตฺตนยเมว ฯ

(๓๐๔) **อุมมตฺตโก**ติ ยกฺขุมมตฺตโก วา ปิตฺตุมมตฺตโก วา โยโกจฺฉิ วิปริตสญฺเอย ฯ โส สเจ ปจฺจกฺขาทิ อปฺจจฺกฺขาทา โหติ ลิกฺขา ฯ

บทว่า **อุมมตตกสส** ได้แก่ ภิกษุบ้าเช่นนั้นเหมือนกัน. จริงอยู่ ถ้าปกติตตภิกษุบอกลาสิกขาในสำนักของภิกษุบ้าเช่นนั้นไซ้, ภิกษุบ้าไม่เข้าใจ, ลิกขาย่อมไม่เป็นอันบอกลา. ภิกษุบ้าเพราะถูกยักษ์เข้าสิง ท่านเรียกว่าภิกษุผู้มีจิตฟุ้งซ่าน.

อนึ่งคำว่า ภิกษุบ้าเพราะถูกยักษ์เข้าสิง หรือภิกษุบ้าเพราะตีกำเรียบ ท่านกล่าวไว้แล้วในบทต้น โดยความเป็นภิกษุบ้าเสมอกัน. ความแปลกกันแห่งภิกษุบ้าแม่ทั้งสองจักมีแจ้งในอนาปัตติวาร. ภิกษุผู้มีจิตฟุ้งซ่านอย่างนั้นบอกลา (ลิกขา) ลิกขาย่อมไม่เป็นอันบอกลาเลย. ลิกขาแม่อันปกติตตภิกษุบอกลาแล้ว ในสำนักของภิกษุบ้าเพราะถูกยักษ์เข้าสิงนั้น เมื่อภิกษุบ้านั้นไม่เข้าใจ ก็ไม่เป็นอันบอกลา.

บทว่า **เวทนภูฏา** ได้แก่ ภิกษุผู้อันทุกข์เวทนาที่มีกำลังถูกต้องแล้ว คือ ผู้ถูกความสลบไสลครอบงำแล้ว. ลิกขาที่ภิกษุผู้ถูกเวทนาเบียดเบียนบ่นเพ้ออยู่นั้น แม้บอกลาแล้ว ก็ย่อมไม่เป็นอันบอกลา. ลิกขาแม่อันภิกษุบอกลาแล้วในสำนักของภิกษุผู้ถูกเวทนาครอบงำนั้น เมื่อภิกษุผู้ถูกเวทนาครอบงำนั้น ไม่เข้าใจก็ไม่เป็นอันบอกลา.

สองบทว่า **เทวดาย สนฺติเก** ความว่า ลิกขาที่ภิกษุบอกลาแล้ว ในสำนักของเทวดาเริ่มต้นแต่ภุมมเทวดาไปจนถึงอภินิฏฐเทวดา ย่อมไม่เป็นอันบอกลา.

บทว่า **ตฺริจฺฉานคตสฺส** ความว่า ลิกขาที่ภิกษุบอกลาแล้วในสำนักของนาคมาณพก็ดี สุบรรณมาณพก็ดี หรือในสำนักของเทวดาเหล่ากนิษฐ ช้าง และสิงเป็นต้น พวกใดพวกหนึ่งก็ดี ย่อมไม่เป็นอันบอกลาเลย.

ลิกขาที่ภิกษุบอกลาในสำนักของบรรดาภิกษุบ้าเป็นต้นเหล่านั้น ย่อมไม่เป็นอันบอกลาแท้ เพราะ (ภิกษุบ้าเป็นต้นนั้น) ไม่เข้าใจ.

ที่บอกลาในสำนักของเทวดา ก็ย่อมไม่เป็นอันบอกลา (เหมือนกัน) เพราะ (เทวดา) เข้าใจเร็วเกินไป. ชื่อว่าเทวดาพวกที่มีปฏิสนธิเป็นไตรเหตุ มีปัญญามากย่อมรู้อะไรเร็วเกินไป. ก็ขึ้นชื่อว่าจิตนี้ ย่อมเป็นธรรมชาติเป็นไปเร็ว ; เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงไฝพระทัยว่า ความพินาศของบุคคล (ภิกษุ) ผู้มีจิตกลับกลอก อย่าได้มีเร็วนัก เพราะอำนาจจิตนั้นเลย จึง

อุมมตตกสฺส ตาทีสสเสว อุมมตตกสส ฯ ตาทีสสส ทิ สนฺติเก สเจ ปกตตโต ลิกขํ ปจฺจกฺขาติ อุมมตตโก น ชานาติ อปจฺจกฺขาตา โหติ ลิกขา ฯ ชิตตจิตฺโตติ ยกฺขุมมตตโก วุจฺจติ ฯ

ปุริมปะเท ปน อุมมตตกสามณฺเณน วุตตํ ยกฺขุมมตตโก วา ปิตตุมมตตโก วาติ ฯ อุภินฺนํปิ วิเลโส อนาปัตติวาเร อาวิภวิสฺสติ ฯ เหวํ ชิตตจิตฺโต ปจฺจกฺขาติ อปจฺจกฺขาตาวิ โหติ ฯ ตสฺส สนฺติเก ปจฺจกฺขาตาปี ตมฺหิ อชานนฺเต อปจฺจกฺขาตา โหติ ฯ

เวทนภูฏาติ พลวติยา ทุกฺขเวทนาเย ญฺจโจ มุจฺฉาปเรโต ฯ เตน วิปฺพลปนฺเตน ปจฺจกฺขาตาปี อปจฺจกฺขาตา โหติ ฯ ตสฺส สนฺติเก ปจฺจกฺขาตาปี ตมฺหิ อชานนฺเต อปจฺจกฺขาตา โหติ ฯ

เทวดาย สนฺติเกติ ภูมฺมเทวตํ อาที กตฺวา ยาว อภินิฏฺฐเทวดาย สนฺติเก ปจฺจกฺขาตา อปจฺจกฺขาตา โหติ ฯ

ตฺริจฺฉานคตสฺสติ นาคมาณวกสฺส วา สุปฺนณฺ- มาณวกสฺส วา กิณฺนรหตฺถิมกฺกฏาทีนํ วา ยสฺส กสฺสจฺจ สนฺติเก ปจฺจกฺขาตา อปจฺจกฺขาตาวิ โหติ ฯ

ตฺตร อุตฺมตตกาทีนํ สนฺติเก อชานนฺภาเวเน อปจฺจกฺขาตาวิ ฯ

เทวดาย สนฺติเก อติชิปปิ ชานนฺภาเวเน ฯ เทวดา นาม มหาปญฺญา ติเหตฺกปฏิสนฺธิกา อติชิปปิ ชานนฺติ ฯ จิตฺตยฺจ นามเต ลหุปรวิตตํ, ตสฺมา จิตฺตลหุสฺส ปุคฺคลสฺส จิตฺตวเสเนว มา อติชิปปิ วินาโส อโหสิตี เทวดาย สนฺติเก ลิกฺขา- ปจฺจกฺขานํ ปฏิกฺขิปปิ ฯ

ทรงห้ามการลาสิกขาในสำนักของเทวดาไว้.

ส่วนในหมู่มนุษย์ไม่มีกำหนดไว้, ลิกขาที่ภิกษุบอก
ลาในสำนักของคนใดคนหนึ่ง ผู้เป็นสภาคัน (คือบรูษ)
ก็ตาม ผู้เป็นวิสภาคัน (คือมาตุคาม) ก็ตาม เป็น
คฤหัสถ์ก็ตาม เป็นบรรพชิตก็ตามซึ่งเข้าใจ (ผู้รู้เพียงสา)
ยอมเป็นอันบอกมาแล้วแท้. ถ้าว่าคนนั้น ไม่เข้าใจไซ้,
ลิกขาก็ยอมไม่เป็นอันบอกลาเลย.

พระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงแสดงใจความนั้น จึง
ตรัสคำว่า อริยเคน เป็นต้น. ในคำว่า อริยเคน เป็นต้น
นั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- โวหารของชาวอริยะ ชื่ออริยะกะ
ได้แก่ภาษาของชาวมคธ.

โวหารที่ไม่ใช่ของชาวอริยะอย่างใดอย่างหนึ่ง ชื่อ
มีลักขกะ ได้แก่ โวหารของชาวอันทมิพ (คนดำ)
 เป็นต้น. หลายบทว่า **โส เจ น ปฏิวิชานาติ** ความว่า
(ถ้าชนชาวมีลักขะนั้น) ไม่เข้าใจว่า ภิกษุนั้น พูดเนื้อความ
ชื่อนี้ เพราะความที่ตนไม่รู้ในภาษาอื่น หรือเพราะความที่
ตนไม่ฉลาดในพุทธสมัยลิกขา ย่อมไม่เป็นอันบอกลา.

บทว่า **ทวาย** ความว่า ภิกษุผู้มีความประสงค์จะ
พูดอย่างหนึ่งโดยเร็ว แต่พูดไปโดยเร็วว่า ข้าพเจ้าบอก
คินพระพุทเจ้า ดังนี้ (ชื่อว่า ภิกษุบอกคินลิกขา โดย
กล่าวเล่นหรือกล่าวเร็ว).

บทว่า **รวาย** แปลว่า โดยการพูดพลาด.

หากจะมีผู้ถามถามว่า ภิกษุคิดว่า เราจักพูดอย่าง
หนึ่ง ดังนี้ แต่พูดไปอีกอย่างหนึ่ง คือพูดว่า เราบอกคิน
พระพุทเจ้า ดังนี้ คำพูดที่พูดนี้ กับคำพูดที่มีอยู่ก่อน มี
ความแปลกกันอย่างไร ?.

แก้วว่า แม้ผู้ฉลาดพูดคำก่อนพลาดไปเป็นคำอื่น ก็
ด้วยอำนาจความเร็ว. แต่บุคคลผู้พลั้งพลาดตั้งใจว่า เรา
จักพูดอย่างหนึ่งพลาดไปพูด อย่างหนึ่งนี้ ก็เพราะความที่
ตนเป็นคนทึบ เป็นคนหลงมกมาย.

สองบทว่า **อสสาเวตฺกามา สาเวติ** ความว่า
ภิกษุบอก สอบถาม เล่าเรียน ทำการสาธยาย พรรณนา
บาลีแห่งลิกขาบทนี้ ภิกษุนี้ เรียกว่า ผู้ไม่ประสงค์จะ
ประกาศ แต่ประกาศให้ได้ยิน.

หลายบทว่า **สาเวตฺกามา น สาเวติ** ความว่า
ภิกษุผู้ทำให้แจ้งความเป็นผู้บรรลุแล้วบอกคินลิกขา แต่

(๓๐๕) มนุสเสสุ ปน นิยม นตฺถิ ยสฺส
กสฺสจฺจ สภาคสฺส วา วิสภาคสฺส วา คหฺภูจฺจสฺส
วา ปพฺพชิตสฺส วา วิญญุสฺส สนฺติเก ปจฺจกฺขาทา
ปจฺจกฺขาทาว โหติ ฯ สเจ ปน โส น ชานาติ
อปจฺจกฺขาทาว โหติ ฯ

เอตมตฺถํ ทสฺเสนโต อริยเกนาติอาทิมาห ฯ
ตตถ อริยกนฺนาม อริยโวหาโร มคธภาสา ฯ

มิลกฺขกํ นาม โยโกจฺจ อนริยโก อนรฺทมิพาทิ ฯ
โส เจ น ปฏิวิชานาติ ภาสนฺตเร วา อนภิญฺจตาย
พฺพุทฺธสมเย วา อโกวิทตาย อิมนฺนาม อตฺถํ เอส
ภณฺตีติ น ปฏิวิชานาติ ฯ

ทวายาติ สหฺสา อญฺญํ ภณฺติกาโม สหฺสา
พฺพุทฺธํ ปจฺจกฺขามิติ ภณฺติ ฯ

รวายาติ รวามญฺเณน ฯ

อญฺญํ ภณฺติสฺสามิติ อญฺญํ ภณฺนโต ปฺริเมน
โก วิเสโสติ เจ ฯ

ปุริมํ ปณฺทิตสฺสาปิ สหฺสาวเสน อญฺญํ ภณฺนํ ฯ
อิทํ ปน มนฺทตฺตา โมมฺหตฺตา ปกฺขลนฺตสฺส อญฺญํ
ภณฺติสฺสามิติ อญฺญํ ภณฺนํ ฯ

อสสาเวตฺกามา สาเวติติ อิมสฺส ลิกฺขาปทสฺส
ปาลี วาเจติ ปฺริปฺจุฉติ อุกฺคณฺหาติ สชฺฌมาเย กโรติ
วณฺเณติ อโย วุจฺจติ อสสาเวตฺกามา สาเวติติ ฯ

สาเวตฺกามา น สาเวติติ พุพฺพลภาวํ
อาวิกิตฺวา ลิกฺขํ ปจฺจกฺขนฺโต วจีเกทํ น กโรติ

ไม่ลั่นวาจา ภิกษุนี้เรียกว่า ผู้ประสงคฺจะประกาศแต่ไม่ประกาศให้ได้ยิน.

สองบทว่า **อวิญญุตฺส สาเวติ** ความว่า ประกาศแก่คนชราผู้เป็นเช่นกับด้วยรูปปั้นหรือผู้มีปัญญาทึบ ซึ่งไม่ฉลาดในลัทธิ (ศาสนา) หรือพวกเด็กชาวบ้านผู้ยังไม่บรรลุนิติภาวะ.

สองบทว่า **อวิญญุตฺส น สาเวติ** ความว่า ไม่ประกาศแก่ผู้ฉลาด ซึ่งสามารถเข้าใจได้.

หลายบทว่า **สพฺพโส วา ปน** ความว่า ลิกขาย่อมเป็นอันบอกกล่าวแล้ว โดยปริยายใด ในบรรดาคำว่า **พฺพธํ ปจฺจกฺขามิ** เป็นต้น แต่เธอหาได้ทำ แม้ปริยายอย่างหนึ่งจากปริยายนั้น คือลั่นวาจาประกาศให้ได้ยินไม่. พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมทรงกำหนดลักษณะแห่งการไม่บอกกล่าวไว้ ด้วยคำว่า **เอวํ โข** เป็นต้น. จจริงอยู่ในคำว่า **เอวํ โข** เป็นต้นนี้ มีอธิบายดังนี้ว่า ลิกขาย่อมเป็นอันภิกษุไม่บอกกล่าวด้วยอาการอย่างนี้แล ห้ามมิได้ด้วยเหตุอย่างอื่นไม่.

อรรถาธิบายความหมายแห่งเมถุนธรรม

บัดนี้ เพื่อทรงแสดงใจความแห่งบทว่า **เมถุนํ ปรฺกฺษเสเวยฺย** เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสคำว่า **เมถุนธมฺโม นาม** เป็นต้น.

ในคำว่า **เมถุนธมฺโม นาม** เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- คำว่า **เมถุนธมฺโม นาม** นี้ เป็นบทอุเทศแห่งเมถุนธรรมที่ควรอธิบาย. ธรรมของพวกอัสตบุรุษทั้งหลาย คือคนต่ำช้า ชื่อว่า อัสถธรรม. ธรรมเป็นที่เสพของพวกชาวบ้านชื่อว่า คามธรรม. ธรรมของพวกคนถ้อยชื่อวสลธรรม. อีกอย่างหนึ่ง ธรรมชื่อว่าถ้อยเองนั้นแล เพราะเป็นที่ไหลออกแห่งกิเลส เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า วสลธรรม.

บทว่า **ทฺฏจฺจุลฺลํ** มีความว่า ชื่อว่าเป็นธรรมชั่ว เพราะเป็นธรรมอันกิเลสทั้งหลายประทุษร้ายแล้ว และชื่อว่าเป็นธรรมหยาบ เพราะเป็นธรรมไม่ละเอียด เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าธรรมชั่วหยาบ.

อโย วุจฺจติ สาเวตุกาโม น สาเวตฺติ ฯ

อวิญญุตฺส สาเวตฺติ มหุลลกสฺส วา โปตฺถกรฺอุป- สทิสสฺส ครุเมธสฺส วา สมเย อโกวิทฺสสฺส คามทารกานํ วา อวิญญุตํ ปตฺตานํ สาเวติ ฯ

วิญญุตฺส น สาเวตฺติ ปณฺชิตสฺส ฆาตุสมตฺถสฺส น สาเวติ ฯ

สพฺพโส วา ปนาติ พฺพธํ ปจฺจกฺขามิตฺถาทิสฺส เยน ปริยาเยน ลิกฺขา ปจฺจกฺขาทา โหติ ตโต เอกมฺปิ วจีเภทํ (๓๐๖) กตฺวา น สาเวติ ฯ เอวํ โขติ อปจฺจกฺขานลกฺขณํ นียเมติ ฯ อโย ทิ เอตฺถ อตฺถเ อเวเมว ลิกฺขา อปจฺจกฺขาทา โหติ น อญฺเณน การเณนาติ ฯ

อิทานิ เมถุนํ ธมฺมํ ปรฺกฺษเสเวยฺยติอาทินํ อตฺถทสฺสนตฺถํ เมถุนธมฺโม นามาติอาทิมาห ฯ

ตตฺถ **เมถุนธมฺโม นามาติ** อิทํ นิทฺทิลิตพฺพสฺส เมถุนธมฺมสฺส อุกฺกุเทสฺสทํ ฯ **อสทฺธมฺโมติ** อสทํ นิจฺชนานํ ธมฺโม ฯ **คามธมฺโมติ** คามวาสิณํ เสวนธมฺโม ฯ **วสลธมฺโมติ** วสลานํ ธมฺโม ฯ กิเลสวสฺสนโต วา สยเมว วสฺโส ธมฺโมติ วสลธมฺโม ฯ

ทฺฏจฺจุลฺลนฺติ ทฺฏจฺจญฺจ กิเลสเสทฺธิ ทฺฏจฺจตฺตา อุกฺกุลฺลญฺจ อนิปรฺกฺษภาวโตติ ทฺฏจฺจุลฺลํ ฯ

อนึ่ง ตั้งแต่ไปฟังเปลี่ยนสองบทว่า โย โส นี้ ทำให้เป็น ยนต์ ประกอบ ใน ๓ บทว่า ยนต์ ทุฏฺฐลล ยนต์ โอทกนฺติกํ ยนต์ รหสฺส.

ก็แล ฟังทราบายोजनाใน ๓ บทนี้ อย่างนี้ว่า การเห็นกัฏติ การจับกัฏติ การลูบคลำกัฏติ การถูกต้องกัฏติ การเบียดสีกัฏติ ซึ่งเป็นบริวารของกรรมนั้น จัดเป็นกรรมชั่วหายาบ แม้เพราะเหตุนี้ กรรมนั้นจึงจัดเป็นกรรมชั่วหายาบ กรรมชั่วหายาบนั้น ชื่อว่าเมถุนธรรม น้ำอันบุคคลย้อมถือเอาเพื่อความสะอาด ในที่สุดแห่งกรรมนั้น เหตุนี้กรรมนั้นจึงชื่อว่ามีน้ำเป็นที่สุด กรรมมีน้ำเป็นที่สุดนั้นแลชื่อว่าโอทกนฺติกะ กรรมมีน้ำเป็นที่สุดนั้นชื่อว่า เมถุนธรรม กรรมนั้นชื่อว่าเป็นกรรมลับ เพราะความเป็นกรรมที่ต้องทำในที่ลับ คือ ในโอกาสอันปิดบัง กรรมนั้น ชื่อว่า เมถุนธรรม.

กรรมนั้น ชื่ออันคนเป็นคู่ๆ ฟังถึงร่วมกัน เพราะความเป็นกรรมอันบุคคลฟังร่วมเป็นคู่ๆ กัน. ในบทว่า ทวยทวยสฺมาปตฺติ นั้นฟังทราบายोजनाว่า กรรมอันคนเป็นคู่ๆ ฟังถึงร่วมกันนั้น ชื่อว่า เมถุนธรรม.

ก็แล ในอธิการนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงชักธรรมทั้งปวง มีอัสัทธิธรรมเป็นต้นนั้นมารวมในที่เดียวกัน จึงตรัสว่า นี้ ชื่อว่า เมถุนธรรม.

ถามว่า เพราะเหตุไร อัสัทธิธรรมจึงเรียกว่า เมถุนธรรม ? แก้วว่า อัสัทธิธรรมนั้นเป็นของคนคู่ผู้กำหนดแล้ว ผู้กำหนดจัดแล้ว ผู้อันราคะชุ่มใจแล้ว คือผู้อันราคะกลุ้มรุมแล้ว ได้แก่เป็นธรรมของคนคู่ผู้ปานกัน เพราะเหตุนี้ จึงเรียกว่า เมถุนธรรม.

บทว่า ปฏฺวิเสวติ นาม นี้ เป็นบทมาติกา เพื่อแสดงอาการซึ่งเป็นเหตุอันพระองค์ตรัสเรียกบุคคลว่า ฟังเสพอเฉพาะ ในบทว่า ปฏฺวิเสวเยยฺย นี้.

ในบทว่า โย นิमितฺเตน นิमितฺตํ เป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- ภิกษุใด ให้นิमितของตนเข้าไปทางนิमितของหญิง คือให้องคชาตของตน เข้าไปทางองคชาตของหญิง ในโอกาสอันชุ่ม ซึ่งลมถูกต้องไม่ได้ โดยประมาณอย่างต่ำที่สุด แม้เพียงเมล็ดงาหนึ่ง ภิกษุนั้นชื่อว่ายอมเสพอเฉพาะ. ด้วยอาการเพียงเท่านี้ เธอยอมถึงความทำลายแห่งศีล คือ เป็นปาราชิก.

อิโต ปฏฺจาย จ ติสฺส ปเทสฺส โย โสติ อิหํ ปริวตเตตฺวา ยนต์นฺติ กตฺวา โยเซตฺตพฺพํ ยนต์ ทุฏฺฐลล ยนต์ โอทกนฺติกํ ยนต์ รหสฺสฺสนฺติ ฯ

เอตถ จ ยสฺมา ตสฺส กมฺมสฺส ปรีวาราภูตํ ทสฺสนมฺปิ คหณมฺปิ อามสนมฺปิ ฝุสนมฺปิ ฆฏฺฏานมฺปิ ทุฏฺฐลล ตสฺมาปิ ตํ กมฺมํ ทุฏฺฐลล ยนต์ ทุฏฺฐลล โส เมถุนธฺมโม อุกกํ อสฺส อนฺเต สฺพุทฺตํ อาทียตีติ อุกกนฺตํ อุกกนฺตเมว โอทกนฺติกํ ยนต์ โอทกนฺติกํ โส เมถุนธฺมโม รโห ปฏฺวิจฺจนเนน โอกาเส กตฺตพฺพตฺยา รหสฺสํ ยนต์ รหสฺสํ โส เมถุนธฺมโมติ เอว โยชฺนา เวทิตพฺพา ฯ

ทวยเณ ทวยเณ สฺมาปชฺชิตพฺพโต ทวยทวย- สฺมาปตฺติ ฯ ตตถ โยชฺนา ยา สา ทวยทวยสฺมาปตฺติ โส เมถุนธฺมโม นามาติ ฯ

อิธ ปน ตํ สพฺพํ เอกชฺฌํ นิคฺคเมนโต อาห เอโส (๓๐๗) เมถุนธฺมโม นามาติ ฯ

ก็การณา วุจฺจติ เมถุนธฺมโมติ ฯ อุภินฺนํ รตฺตานํ สารตฺตานํ อวสฺตฺตานํ ปรียฺยภูจฺจิตานํ อุภินฺนํ สทิสฺสานํ ธฺมโมติ ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธฺมโมติ ฯ

ปฏฺวิเสวติ นามาติ อิหํ ปฏฺวิเสวเยยฺยาติ เอตถ เยนากาเรน ปฏฺวิเสวเยยฺยาติ วุจฺจติ ตสฺสกาการสฺส ทสฺสนตฺถํ มาติกาปทํ ฯ

โย นิमितฺเตน นิमितฺตฺนฺตฺวาทีสฺสุ โย ภิกฺขุ อิตฺถิยา นิमितฺเตน อตฺตโน นิमितฺตํ อิตฺถิยา องฺคชาเตน อตฺตโน องฺคชาตํ สพฺพนฺตฺตฺเมน ปมาเณน เอกตฺลพิช- มตฺตมฺปิ วาเตน อสฺมฝุญฺเจ อลฺโลกาเส ปเวเสติ เอโส ปฏฺวิเสวติ นาม ฯ เอตฺตเกน ลีลเกทํ ปาปฺภฺมาติ ปาราชิกํ โหติ ฯ

สตรีนิมิตได้ฐาน ๕ บุรุษนิมิตได้ฐาน ๖

ก็บรรดานิมิตของสตรีและบุรุษนี้ ในนิมิตของสตรี ได้ฐาน ๕ คือ ข้างทั้ง ๔ และท่ามกลาง. ในนิมิตของบุรุษได้ฐาน ๖ คือ ข้างทั้ง ๔ ตรงกลางปลาย. เพราะเหตุนั้น ในนิมิตของสตรี แม้สอดคองคชาตเข้าไปทางใต้ ย่อมเป็นปาราชิก สอดเข้าไปจากข้างบนก็ดี สอดเข้าไปทางข้างทั้งสองก็ดี สอดเข้าไปตรงกลาง พื้นฐานทั้ง ๔ ก็ดี ย่อมเป็นปาราชิก (ทั้งนั้น). ส่วนนิมิตแห่งบุรุษ แม้ภิกษุสอดเข้าไปให้ถูกทางส่วนล่าง ย่อมเป็นปาราชิก สอดเข้าไปให้ถูกทางส่วนบนก็ดี สอดเข้าไปให้ถูกทางข้างทั้งสองก็ดี สอดเข้าไปให้ถูกเฉพาะตรงกลาง เหมือนให้นิ้วมือที่งอเข้าแล้ว จดเข้าด้วยหลังข้อกลางก็ดี สอดเข้าไปให้ถูกทางส่วนปลายก็ดี ย่อมเป็นปาราชิก (ทั้งนั้น).

บรรดานิมิตของสตรีและบุรุษนั้น แม้เมื่อภิกษุสอดคองคชาตเข้าไปให้เหมือนกับคันชั่ง ได้ฐาน ๕ คือ ข้างทั้ง ๔ และตรงกลาง. แม้เมื่อสอดให้งอเข้าไป ก็ได้ฐาน ๕ คือ ข้างทั้ง ๔ ส่วนปลาย และตรงกลาง. ฐานแม้ทั้งหมดในนิมิตของบุรุษมี ๑๐ ด้วยประการฉะนี้.

ภิกษุสอดหัวตั้ง หรือปมหนัง ซึ่งมีกายประสาทยังดีที่เกิดอยู่ในนิมิต (ของตน) เข้าไป (ในนิมิตของสตรี) เป็นอาบัติปาราชิก. สอดตั้งหนังที่ตายแล้ว หรือปมหนังที่แห้งที่มีกายประสาทย่อยแล้วเข้าไป (ในนิมิตของสตรี) เป็นอาบัติทุกกฏ. แม้เมื่อสอดชนหรือปลายนิ้วมือและนิ้วหัวแม่มือเข้าไป (ในนิมิตของสตรี) ด้วยความยินดีในเมถุน เป็นทุกกฏเหมือนกัน.

**ภิกษุเมื่อจะพรรณนาเมถุนกถาควรระลึกถึง
พระพุทธคุณ**

ก็ขึ้นชื่อว่า เมถุนกถานี้ ก็คือกถาที่ชั่วหยาบ อันเป็นกถาของพวกอลัตบุรุษ เพราะฉะนั้น ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงฐานะนั้นก็ดี ฐานะอื่นก็ดี หรือฐานะเช่นนี้ในพระวินัย ก็ควรให้ปฏิภูลมนสิการ สมณสังฆญา และหิริโอตตัมปะ ตั้งขึ้นเฉพาะหน้า แล้วให้ความเคารพเกิดขึ้นในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รำพึงถึงพระกรุณาของพระ

เอตถ จ อิตถีนิมิตเต จตตาริ ปลุสสานิ เวมชฌญาจติ ปญจภูจจานานิ ลพภนติ ฯ ปุริสนิมิตเต จตตาริ ปลุสสานิ มชฌมิ อปุริติ ฉ ฯ ตสฺมา อิตถีนิมิตเต เทภูจฯ ปเวเสนโตปิ ปาราชิกโก โหติ อปุริโต ปเวเสนโตปิ อุกุโหติ ปลุเสติ ปเวเสนโตปิ จตตาริ จานานิ มุญจิตฺวา มชฌเมน ปเวเสนโตปิ ปาราชิกโก โหติ ฯ ปุริสนิมิตตํ ปน เทภูจฯภาเคน ฉุปนตํ ปเวเสนโตปิ ปาราชิกโก โหติ, อปุริภาเคน ฉุปนตํ ปเวเสนโตปิ อุกุโหติ ปลุเสติ ฉุปนตํ ปเวเสนโตปิ มชฌเมนว ฉุปนตํ ปเวเสนโตปิ สมมิถฺชิตองคฺสิ วิย มชฌมิปพฺพิภูจฺจียา สงฺโกเปตฺวา อปุริภาเคน ฉุปนตํ ปเวเสนโตปิ ปาราชิกโก โหติ ฯ

ตตถ ตฺลาทณฺทลทิสํ ปเวเสนตฺสลาปิ จตตาริ ปลุสสานิ มชฌญาจติ ปญจภูจจานานิ ฯ สงฺโกเปตฺวา ปเวเสนตฺสลาปิ จตตาริ ปลุสสานิ อปุริภาคมชฌญาจติ ปญจภูจจานานิ ฯ (๓๐๘) เหวํ สพฺพานิปิ ปุริสนิมิตเต ทสฺสุจจานานิ โหนติ ฯ

นิมิตเต ชาตํ อนญฺจกายปฺปลาทํ จมฺมชิลํ วา ปิพฺภํ วา ปเวเสติ อาปตฺติ ปาราชิกสฺส ฯ นญฺจกายปฺปลาทํ มตจมฺมํ วา สุกฺขปิพฺภํ วา ปเวเสติ อาปตฺติ ทุกฺกภูจฺส ฯ เมถุนสฺสาเทน โลมํ วา องคฺสิ-องคฺกุจฺพิชานิ วา ปเวเสนตฺสลาปิ ทุกฺกภูจฺว ฯ

ออยญจ เมถุนกถา นาม ยสฺมา ทฺวฺจฺจุลลา กถา อสพฺภิกถา ตสฺมา เอตํ วา อญฺญํ วา วินเย อีทิสฺ จานํ กเถนเตน ปฏฺิภูลมนสิการญจ สมณสยญญจ ทิโรตตปฺปญจ ปจฺจุปฺภุจฺเปตฺวา สมมาสมพฺพุเท คารวํ อฺปปาเทตฺวา อสมกรฺณสฺส โลกนาถสฺส กรฺณาคุณํ อวารชฺชิตฺวา กเถตพฺพํ ฯ โส ทิ นาม ภควา

โลกนาถ ผู้มีพระกรุณาหาผู้เสมอมิได้ แล้วกล่าวเถิด. ควรรำพึงถึงพระกรุณาคุณของพระโลกนาถอย่างนี้ว่า อันที่จริงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น แม้มีพระมนัสหมุนกลับแล้วจากกามทั้งหลาย โดยประการทั้งปวงทรงอาศัยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย เพื่อความเอ็นดูเหล่าสัตว์ เพื่อความอนุเคราะห์แก่โลก ได้ตรัสสกลาเช่นนี้ไว้ เพื่อต้องการบัญญัติสิกขาบทพระศาสดา มีพระกรุณาคุณจริงหนอ ดังนี้แล้ว พึงกล่าวเถิด.

อีกประการหนึ่ง ถ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าจะไม่พึงตรัสสกลาเช่นนี้ โดยประการทั้งปวงไซ้ ใครเล่าจะพึงรู้ได้ว่า ในฐานะประมาณเท่านี้ เป็นปาราชิก ในฐานะประมาณเท่านี้ เป็นอุลลัจจัย ในฐานะประมาณเท่านี้ เป็นทุกกฏ. เพราะเหตุานั้น ภิกษุผู้ว่าความสดับอยู่ก็ดี กล่าวอยู่ก็ดี (ซึ่งเมถุนกถานั้น) หากควรเอาพัดปิดปากนั่งหัวเราะแยกฟันกันอยู่ไม่. ใคร่ครวญว่า “ถึงฐานะเช่นนี้ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้ตรัสแล้ว ดังนี้ เป็นผู้ไม่กล่าว เพราะเหตุเช่นนั้น ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปัปะ มีส่วนเปรียบดังพระศาสดา แล้วถึงกล่าว เถิดฉะนี้แล.

สพฺพโส กาเมติ วินิวตฺตมานโสปิ สตฺตานุทยาย โลกานุกมฺปาย สตฺเตสุ การุญฺณตํ ปฏฺิจจ ลิกฺขาปทฺป- ปญฺญาปนตฺถาย อีทิสํ กถํ กเถสิ อโห สตฺตุ กรุณาคุโณติ เอวํ โลกนาถสฺส กรุณาคุณํ อวชฺชิตฺวา กเถตฺตพฺพํ ฯ

อปิจ ยถิ ภควา สพฺพากาเรน อีทิสํ กถํ น กเถยย โโก ชานะยย เอตฺตเกสุ จานะสุ ปาราชิกํ เอตฺตเกสุ อุลลัจจัยํ เอตฺตเกสุ ทุกกฏนฺติ ฯ ตสฺมา สฺสนนฺเตนปิ กเถนฺเตนปิ วิชนเคน มุขํ อปิธาย ทนฺตวิทิสกํ หลมานน น นิสีทิตพฺพํ ฯ สมมาสมพฺพุเธนาปิ อีทิสํ กถิตนฺติ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ตพฺพิเตน ทิโรตฺตปฺปสมปฺนเนน สตฺตุปฏฺิจาเคน หุตฺวา กเถตฺตพฺพนฺติ ฯ

จบมูลบัญญัติสิกขาบท.

มูลปญฺญตฺตติสิกฺขาบทํ นิฏฺฐิตํ ฯ

อนุบัญญัติวาร

กำหนดลัทธิที่เป็นวัตถุแห่งปาราชิกเป็นต้น

ในวาระแห่งอนุบัญญัติ มีวินิจฉัยดังนี้ :- บทว่า **อนุตมโส** แปลว่า โดยกำหนดอย่างต่ำที่สุดทั้งหมด. บทว่า **ติรจฉานคตตายปี** ความว่า ในประจักษ์ลัทธิผู้ไปแล้ว (คือ ผู้เกิดแล้ว) ในเหล่าลัทธิติรจฉาน ด้วยอำนาจ ปฏิสนธิ. สองบทว่า **ปกเว มนุสฺสติดุติยา** ความว่า (ภิกษุเสพเมถุนธรรม) ในหญิงผู้เป็นชาติมนุษย์ก่อนกว่า. ก็ลัทธิติรจฉานตัวเมีย ซึ่งเป็นวัตถุแห่งปาราชิกนั้นแล ควรถือเอาว่า ลัทธิติรจฉานในปฐมปาราชิกนี้ ไม่ใช่ลัทธิติรจฉานตัวเมียทั้งหมด (ลัทธิติรจฉานตัวเมีย ไม่ใช่วัตถุแห่งปาราชิกทั้งหมด). ในคำว่า ลัทธิติรจฉานนั้น มีกำหนด (ประเภทลัทธิ) ดังนี้

บรรดาพวกลัทธิไม่มีเท้า ได้แก่ งูและปลา, และบรรดาพวกลัทธิมีสองเท้า ได้แก่ แมงกิ้ง, บรรดาพวกลัทธิมีสี่เท้า ได้แก่ แมวตัวเมีย, ลัทธิติรจฉานตัวเมียเหล่านี้เป็นวัตถุแห่งปาราชิก.

อรรถาธิบายประเภทลัทธิต่างๆ

บรรดาลัทธิมีงูเป็นต้นนั้น ที่มชาติต่างโดยประเภท มีงูเหลือมและงูขี้เหล็กเป็นต้นแม้ทั้งหมด ท่านสงเคราะห์เข้าด้วย อหิ คัพพี. เพราะฉะนั้น บรรดาที่มชาติทั้งหลาย ที่มชาติที่ภิกษุอาจสอดองคชาตเข้าไปใน บรรดามรรคทั้ง ๓ มรรคในมรรคหนึ่ง ประมาณเท่า เมล็ดงา เป็นวัตถุแห่งปาราชิก, ที่เหลือพึงทราบว่าเป็น วัตถุแห่งทุกกฏ. ลัทธิที่เกิดในน้ำ ต่างโดยประเภทมีปลา เต่าและกบเป็นต้นแม้ทั้งหมด ท่านสงเคราะห์เข้าด้วย มัจฉะ คัพพี. ในลัทธิที่เกิดในน้ำเมื่อนั้น พึงทราบว่าเป็น วัตถุแห่งปาราชิก และเป็นวัตถุแห่งทุกกฏ โดยนัยดังกล่าวไว้แล้วในที่มชาตินั้นเอง.

ส่วนความแปลกกัน มีดังต่อไปนี้ :- ขึ้นชื่อว่ากบ เป็นลัทธิมีปากแข็ง, กบเหล่านั้นมีลักษณะปากกว้าง แต่มีช่องปากแคบ; ในลักษณะปากนั้น จึงไม่เพียงพอที่จะสอดองคชาตเข้าไปได้, แต่ลักษณะปาก ย่อมถึงความว่าแผล,

อนุบัญญัติวาร **อนุตมโส**ติ สพฺพนฺติเมเน ปริจฺเจเทน ฯ **ติรจฉานคตตายปี**ติ ปฏิสนธิวเสน ติรจฉานเนสุ คตตาย ฯ (๓๐๙) **ปกเว มนุสฺสติดุติยา**ติ ปจฺจมตฺรํ มนุสฺสชาติกาย อิติดุติยา ฯ ปาราชิกภูตาเอว เจตถ ติรจฉานคตติถิ ติรจฉานคตติ คเหตุพฺพาน สพฺพา ฯ ตตฺตฺรายํ ปริจฺเจเท

อปาทานํ อหิมัจฉา ทิปทานญจ กุกกุฏี
จตุปปทานํ มชฺชาริ วตฺถุ ปาราชิกสฺสึมาติ ฯ

ตตถ อหิคคฺคฺคเณน สพฺพปิ อชฺครโคณสาทิเกทา ทิมชาติ สงฺคหิตา ฯ ตสฺมา ทิมชาติสฺสุ ยตถ ตินฺณํ มคฺคานํ อญฺยตรสฺสึ สกฺกา ติลผลมตฺตํ ปเวเสตฺถุ สา ปาราชิกวตฺถุ อวเสสา ทุกฺกฏวตฺถุติ เวทิตพฺพา ฯ มจฺฉคคฺคเณน สพฺพปิ มจฺฉกจฺจปมณฺฑูกาทิเกทา อุกฺกชาติ สงฺคหิตา ฯ ตตฺตฺรายํ ทิมชาติยํ วุตฺตนเยเนว ปาราชิกวตฺถุจ ทุกฺกฏวตฺถุจ เวทิตพฺพํ ฯ

อโย ปน วิเสโส, ชรกฺขมฺมชฺชูกา นาม โหนฺติ เตสํ มุขสฺสนฺจานํ มหนฺตํ ฉิทฺทํ อปฺปกํ ตตถ ปเวสนํ นปฺปโหติ มุขสฺสนฺจานํ ปน วณฺสงฺเขปํ คจฺฉติ ตสฺมา ตํ อุลลจฺจยวตฺถุติ เวทิตพฺพํ ฯ

เพราะฉะนั้น พึงทราบมุขลัทธิฐานนั้นว่า เป็นวัตถุแห่งถูกลัจฉัย.

ปักษีชาติต่างโดยประเภทมีก่ากและลูกนกสลาลิกา เป็นต้นแม่ทั้งหมด ท่านสงเคราะห์เข้าด้วย กุกกุฏี คัพพ.

ในปักษีชาติแม่นั้น พึงทราบว่า เป็นวัตถุแห่งปาราชิกและวัตถุแห่งทุกกฏ โดยนัยดังที่กล่าวแล้วนั้นแล.

จตุปทชาติ (สัตว์มีสี่เท้า) ต่างโดยประเภทมีกระแต พังพอน และหี้อย เป็นต้นแม่ทั้งหมด ท่านสงเคราะห์เข้าด้วย มัชชารี คัพพ. ในจตุปทชาติแม่นั้นก็พึงทราบว่า เป็นวัตถุแห่งปาราชิก และเป็นวัตถุแห่งทุกกฏ โดยนัยดังที่กล่าวแล้วนั้นแล.

กุกกุฏีคคหณน สพฺพาปี กากกไปตาทีเกทา ปกฺขีชาติ สงฺคหิตา ฯ

ตตฺร่าปี วุตฺตนเยเนว ปาราชิกวตฺถุ จ ทุกฺกฏวตฺถุ จ เวทิตพฺพ ฯ

มชฺชาริคคหณน สพฺพาปี รุกฺขสุนขมจฺจุลโศธาทีเกทา จตุปทชาติ สงฺคหิตา ฯ ตตฺถ่าปี วุตฺตนเยเนว ปาราชิกวตฺถุ จ ทุกฺกฏวตฺถุ จ เวทิตพฺพ ฯ

ปาราชิกคัพพเป็นไปในสิกขาบทเป็นต้น

บทว่า **ปาราชิก** แปลว่า ฟ่ายแพ้แล้ว คือ ถึงแล้วซึ่งความฟ่ายแพ้. จริงอยู่ ปาราชิก คัพพนี้ ย่อมเป็นไปทั้งในสิกขาบทอาบัติและบุคคล. ใน ๓ อย่างนั้น ปาราชิกคัพพ ที่เป็นไปในสิกขาบท พึงทราบ (ในที่มา) อย่างนี้ว่า “ดูก่อนอาบนน্থ มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส ที่ตถาคตจะพึงถอนปาราชิกสิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้แล้ว เพื่อสาวกทั้งหลาย เพราะเหตุแห่งพวกภิกษุชาววัชชีหรือพวกวัชชีบุตรเลย”.

ที่เป็นไปในอาบัติพึงทราบ (ในที่มา) อย่างนี้ว่า ‘ภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว’. ที่เป็นไปในบุคคล พึงทราบ (ในที่มา) อย่างนี้ว่า พวกเรามีได้เป็นปาราชิก, ผู้ใดลัก, ผู้นั้นเป็นปาราชิก. แต่อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ปาราชิกคัพพนี้ ยังเป็นไปในธรรมได้อีก เช่นในที่มามีคำว่า (ภิกษุ) ตามก่าจัด (ภิกษุ) ด้วยธรรมมีโทษถึงปาราชิก ดังนี้ เป็นต้น. แต่เพราะเหตุที่ในอาบัติและสิกขาบททั้ง ๒ นั้น ในที่บางแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระประสงค์อาบัติว่า ธรรม บางแห่งก็ทรงพระประสงค์สิกขาบทที่เดียว เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรจะกล่าวธรรมนั้นไว้อีกแผนกหนึ่ง.

บรรดาสิกขาบท อาบัติและบุคคลนั้น, สิกขาบทพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ปาราชิก เพราะเหตุที่ยังบุคคลผู้ละเมิดให้ฟ่าย. ส่วนอาบัติตรัสว่า ปาราชิก

ปาราชิกโกติ ปราชิตฺ ปราชยํ อ่าปนโน ฯ อัยฺ ทิ ปาราชิกสทฺโท ปทาทตฺติปุคฺคเลสุ วตฺตติ ฯ ตตฺถ อฏฺฏจานเมตํ อานนฺท อนวกาโส ยํ ตถาคโถวชฺชินํ วา วชฺชิปุตฺตกานํ วา การณา ส่าวกานํ (๓๑๐) ปาราชิกสิกขาบทํ ปลฺยตฺตํ สมฺมทเนยยาตีเอวํ สิกฺขาปเท วตฺตมาโน เวทิตพฺพ ฯ

อ่าปตฺติ ตวํ ภิกฺขุ อ่าปนโน ปาราชิกนฺติ เอวํ อ่าปตฺติยา ฯ น มยํ ปาราชิกา โย อวโฏโโส ปาราชิกโกติ เอวํ ปุคฺคเล วตฺตมาโน เวทิตพฺพ ฯ ปาราชิกเณ ฐมฺเมเน อนฺนุทฺธเสยยาตีอ่าทิสฺสุ ปน ฐมฺเมวตฺตตฺติ วทฺนติ ฯ ยสมฺมา ปน ตตฺถ ฐมฺโมติ กตฺถจิจ อ่าปตฺติ กตฺถจิจ สิกฺขาปทเมว อธิปเปตํ ตสมฺมา โส วิลฺลํ น วตฺตพฺพ ฯ

ตตฺถ สิกฺขาปทํ โย ตํ อติกฺกมตี ตํ ปราเชตี ตสมฺมา ปาราชิกนฺติ วุจฺจตี ฯ อ่าปตฺติ ปน โย ตํ อชฺฌมาปชฺชตี ตํ ปราเชตี ตสมฺมา ปาราชิกาตี วุจฺจตี ฯ

เพราะเหตุที่ยังบุคคลผู้ต้องให้พ่าย, บุคคลตรัสว่า เป็น

บุคคลใด ยสฺมา ปราชิตโต ปราชยมาปฺนโน ตสฺมา
ปราชชโกติ วุจฺจติ ฯ

จริงอยู่ แม้ในคัมภีร์ปริวารพระผู้มีพระภาคเจ้าก็
หมายเฉพาะเนื้อความนี้ ตรัสว่า

เอตฺตฺว เมว ทิ อตฺถํ สนฺธาย ปริวารเญปิ

อาบัตฺติเต เราเรียกว่าปราชชก, ท่านจงฟัง
อาบัตินั้นตามที่กล่าว, บุคคลผู้ต้องปราชชก ย่อม
เป็นผู้เคลื่อน ผิด ตกไป และเหินห่างจากสังฆธรรมแล,
แม้ธรรมเป็นที่อยู่ร่วมกัน ในบุคคลนั้น ย่อมไม่มี,
ด้วยเหตุนั้น อาบัตินั้น เราจึงเรียก อย่างนั้น.

ปราชชกนฺติ ยํ วุตฺตํ ตํ สุนฺยาติ ยถากถํ
จฺจฺโต ปฺรทฺชโร ภฺภูจฺโจะ สทฺธมฺมา ทิ นิรฺงกฺโต
สฺว่าโสปิ ตทฺทึ นตฺถิ เตเนตฺตํ อิติ วุจฺจติตี
วุตฺตํ ฯ

อรรถาธิบายความในพระคาถา

ก็ในปริวารคาถานี้ มีเนื้อความดังต่อไปนี้ :-
บุคคลผู้ละเมิดสิกขาบทนั้น และต้องอาบัตินั้น ย่อมเป็นผู้
เคลื่อน (จากสังฆธรรม), คำทั้งปวงอันบัณฑิต ฟังประกอบ
อย่างนี้.

ออยฺ เหตุถ อตฺถโถ ตํ ลิกฺขาทฺทํ วิตฺติกฺกมฺนฺโต
อาปตฺติตฺถจฺจ อาปฺนโน บุคฺคโล จฺจฺโต โหตฺติตี สทฺทํ
โยเชตฺตทฺทํ ฯ

สองบทว่า **เตน วุจฺจติ** มีความว่า บุคคลย่อมเป็นผู้
ไม่ใช่สมณะ ไม่ใช่เหล่ากอแห่งศากยบุตร พลัดตกไป
ขาดไป คือพ่ายแพ้จากศาสนา ด้วยเหตุใด, ด้วยเหตุนั้น
บุคคลนั้น เราจึงกล่าว. ถาพว่า กล่าวว่าเป็นอย่างไร ?
แม้ว่า กล่าวว่าเป็นผู้พ่าย.

เตน วุจฺจติตี เยน การเณน อสฺสสมฺโณ โหติ
อสฺสยฺวุตฺติโย ปฺริภฺภูจฺโจะ ฉินฺโน ปราชิตโต ลาสฺนโต
เตน วุจฺจติ ฯ กิณฺติ ฯ ปราชชโก โหตฺติตี ฯ

ภิกษุทั้งหลายย่อมอยู่ร่วมกันในธรรมนี้ เหตุนี้
ธรรมนี้จึงชื่อว่าสังฆวาส. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า
สฺว่าโส นาม ดังนี้แล้ว จึงตรัสคำ เป็นต้นว่า **เอกกมฺมํ**
ก็เพื่อแสดงสังฆวาสนั้น.

สทฺท วสนฺติ เอตฺถาติ สฺว่าโส ฯ ตํ ทสฺเสตฺถ
สฺว่าโส นามาทิ วตฺวา เอกกมฺมฺนฺตฺวาทิมาท ฯ

ในคำว่า **เอกกมฺมํ** เป็นต้นนั้น มีคำอธิบายพร้อม
ทั้งโยชนา ดังต่อไปนี้ :-

ตตฺตฺรายํ สทฺธี โยชฺนนาย สํวณฺณนา ฯ

สังฆกรรมทั้ง ๔ อย่าง ชื่อว่า กรรมอันเดียวกัน
เพราะความเป็นกรรมที่ภิกษุทั้งหลายผู้ปกติตตะ กำหนด
ด้วยสีมา จะพึงทำร่วมกัน. อนึ่งปาฏิโมกข์บทที่ ๕
อย่าง ชื่อว่าอุเทศเดียวกัน เพราะความเป็นอุเทศที่จะพึง
สวดด้วยกัน. ส่วนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติแล้ว ชื่อว่า สม
สิกขาตา เพราะความเป็นสิกขาที่ลัชชียบุคคลแม้ทั้งปวงจะ
พึงศึกษาเท่ากัน. ลัชชียบุคคลแม้ทั้งปวงย่อมอยู่ร่วมกันใน
กรรม เป็นต้นเหล่านี้, บุคคลแม้ผู้เดียว จะปรากฏใน
ภายนอกจากกรรม เป็นต้นนั้นหามิได้; เพราะเหตุนี้

จตุพฺพิธิปี สงฺกมฺมํ สีมาปฺริจฺฉินฺเนติ ปกตฺตเตติ
ภิกฺขุทฺธิ (๓๑๑) เอกโต กตฺตพฺพตฺตตา เอกกมฺมํ นาม ฯ
ตถา ปญฺจวิโรปี ปาฏฺฐิโมกฺขทฺทเทโส เอกโต อุทฺทิลิตฺพตฺตตา
เอกุทฺทเทโส นาม ฯ ปญฺจตฺตํ ปน ลิกฺขาทฺทํ สทฺเพทฺธิปี
ลชฺชียฺบุคฺคเลทฺธิ สมฺมํ ลิกฺขิตฺตพฺพทฺวาโต สมลิกฺขาทฺตา
นาม ฯ เอตฺถ ยสฺมา สทฺเพทฺธิปี ลชฺชียฺเน เอเตสุ
กมฺมาทิสฺสุ สทฺท วสนฺติ น เอโกปี ตโต พทฺทิตฺธา
สนฺทิสฺสตี ตสฺมา ตานิ สทฺพานิปี คเหตุวา เอโส
สฺว่าโส นามาทิ อาท ฯ โส จ วุตฺตปฺปกาโร สฺว่าโส

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงรวมเอาสิ่งเหล่านั้นแม่ทั้งหมด
ตรัสว่า นี้ชื่อว่า ลังวาส ในพระบาลีนี้. ก็แลลังวาสมี
ประการดังกล่าวแล้วนั้น ไม่มีกับบุคคลนั้น; เพราะเหตุนั้น
บุคคลผู้พ่ายพระองค์จึงตรัสว่า ผู้หาลังวาสมิได้ ฉะนั้นแล.

พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงจำแนกสิกขาบท ที่
ทรงยกขึ้นแสดงตามลำดับบทย่างนี้แล้ว คำนั้นใด ที่
พระองค์ทรงตั้งบทมาติกาว่า ชื่อว่า เสพ ดังนี้แล้ว ตรัส
ว่า ภิกษุใดสอดนimitเข้าทางนimit สอดองค์กำเนิดเข้า
ทางองค์กำเนิด เพื่อจะทรงแสดงอาการที่เป็นเหตุให้ภิกษุ
ได้ชื่อว่า เสพ ในคำว่า ปฏิเสเวยย นี้

บัดนี้ พึงทราบวินิจฉัยในคำนั้นต่อไป เพราะใช้ว่า
นimitแห่งหญิงเท่านั้น จะเป็นวัตถุแห่งปาราชิกอย่างเดียว
ก็หาไม่ และไม่ใช้แต่เฉพาะของหญิงมนุษย์เท่านั้น แต่
นimitแม้แห่งหญิงที่เขาทำขึ้นด้วยทองและเงิน เป็นต้น
มิได้เป็นวัตถุเลย ฉะนั้น นimitใดๆ เป็นวัตถุ (แห่ง
ปาราชิก) เพื่อจะทรงแสดงนimitนั้นๆ จึงตรัสถึงเหล่าสัตว์
ที่มีนimitเป็นวัตถุ โดยนัยว่า หญิง ๓ จำพวก เป็นต้น
แล้วตรัสวัตถุ ๓ ประการ โดยนัยว่า มรรค ๓ แห่ง
หญิงมนุษย์ เป็นต้น.

ในคำว่า หญิง ๓ จำพวก เป็นอาทินั้น มีสัตว์ ๑๒
จำพวก ซึ่งเป็นที่อาศัยแห่งนimit อันเป็นวัตถุแห่งปาราชิก
คือ สตรี ๓ จำพวก อุกุโตนัยชนก ๓ จำพวก
บัณฑิต ๓ จำพวก บุรุษ ๓ จำพวก. ในสัตว์ ๑๒
จำพวกนั้น สตรีและบุรุษปรากฏชัดแล้ว. ชนิดของ
บัณฑิตและอุกุโตนัยชนก จักมีปรากฏในวรรณนา
แห่งบรรพชาขั้นธกะ. ส่วนในคำว่า ผู้เสพเมถุนธรรม
เฉพาะมรรค ๓ แห่งหญิงมนุษย์นี้ พึงทราบใจความว่า
ในมรรค ๓ แห่งหญิงมนุษย์. พึงทราบอย่างนี้ทุกๆ บท.

มรรคที่เป็นวัตถุแห่งปาราชิก ๓๐

กัมมรรคเหล่านั้นทั้งหมดทีเดียว มี ๓๐ ถ้วน คือ
ของหญิงมนุษย์มี ๓ มรรค ของหญิงอมมนุษย์มี ๓
มรรค ของสัตว์ดิรัจฉานตัวเมียมี ๓ มรรค รวมเป็น ๙,
ของมนุษย์อุกุโตนัยชนกเป็นต้นมี ๙ ของมนุษย์
บัณฑิต เป็นต้นมี ๖ เพราะแบ่งเป็นพวกละ ๒

เตน ปุคฺคเลน สทฺธิ นตฺถิ เตน การณน ปาราชิกโก
ปุคฺคโล อลฺวาโสติ วุจฺจติติ ฯ

เอวํ อุทฺทิจฺจสิกฺขาปทํ ปทานุกฺกเมน วิภชิตฺวา
อิทานิ ยนฺตํ ปฏิเสเวยฺยาติ เอตถ เยนากาเรน
ปฏิเสเวยฺยาติ วุจฺจติ ตสฺสากาโรสฺส ทสฺสนตฺถํ ปฏิเสวติ
นามาติ อิทํ มาติกาปทํ จเปตฺวา นิมิตฺเตน นิมิตฺตํ
องฺคชาเตน องฺคชาตฺตฺนติ วุจฺจติ ฯ

ตตฺถ ยสฺมา น เกวลํ อิตฺถิยาเอว นิมิตฺตํ
ปาราชิกวตฺถุ น จ มนุสฺสิตฺถิยาเอว สุวณฺณรชตาทิมยานญจ
อิตฺถินมฺปิ นิมิตฺตํ วตฺถุเอว น โหติ ตสฺมา ยํ ยํ
วตฺถุ โหติ ตํ ตํ ทสฺเสตฺถํ ติสฺโส อิตฺถิโยติอาทินา
นเยน เยสํ นิมิตฺตานิ วตฺถุณี โหนฺติ เต สตฺเต
วตฺวา มนุสฺสิตฺถิยา ตโย มคฺเคติอาทินา นเยน ติณฺ วิวตฺถุณี
อาท ฯ

ตตฺถ ติสฺโส อิตฺถิโย อุกฺโตนัยชนกา ตโย
ปณฺทกา ตโย ปุริสาติ ปาราชิกวตฺถุณี นิมิตฺตานิ
นิสฺสยา ทฺวาทสฺ สตฺตา โหนฺติ ฯ เตสุ อิตฺถิปุริสา
ปากฺกา เอว ฯ ปณฺทกอุกฺโตนัยชนกเกทฺ ปพฺพชฺชา-
ชนนฺทกวรรณายํ ปากฺกฺว ภาวิสฺสติ ฯ (๓๑๒) มนุสฺสิตฺถิยา
ตโย มคฺเค เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวานตฺสสาติ เอตถ จ
มนุสฺสิตฺถิยา ติสฺ มคฺเคสุติ อตฺถิเ วเทิตฺพุโพ ฯ
เอวํ สพฺพตฺถ ฯ

สพฺเพเอว เจเต มนุสฺสิตฺถิยา ตโย มคฺคา
อมนุสฺสิตฺถิยา ตโย ติริจฺฉานคตฺถิยา ตโยติ นว
มนุสฺสอุกฺโตนัยชนกาทินํ นว มนุสฺสปณฺทกาทินํ
เทว เทว กตฺวา ฉ ตถา มนุสฺสปุริสาทินนฺติ สมตฺติส
มคฺคา โหนฺติ ฯ เอเตสุ นิมิตฺตสฺสณฺญาเตสุ ยตฺถ

มรรคๆ, ของมนุษย์ผู้ชายเป็นต้นมี ๖ เหมือนกัน. ภิกษุเมื่อเสพเมถุนธรรม สอดองคชาติของตนเข้าไปใน บรรดามรรค ที่รู้กันว่าเป็นนิมิตเหล่านั้นมรรคใดมรรค หนึ่ง แม้เพียงเมล็ดงาเดียว ย่อมต้องปาราชิก. แต่ เพราะเมื่อจะต้อง ย่อมต้องด้วยเสวนจิตเท่านั้น เว้นจาก เสวนจิตนั้น หาดต้องไม่; เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงลักษณะนั้น จึงตรัสพระดำรัสว่า ภิกษุเสวน จิตตํ อูปฏฺฐิตเต ดังนี้ เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ภิกษุเสวน** ได้แก่ ภิกษุผู้ เสพเมถุน. ในคำว่า **เสวนจิตตํ อูปฏฺฐิตเต** นี้ เป็นปฐมวิภัตติ ลงในอรรถ สัตตวิภัตติ. อธิบายว่า เมื่อเสวนจิต ปรากฏแล้ว.

หลายบทว่า **วจฺจนคฺคํ องฺคชาตํ ปเวเสนตฺสส** ความว่า เมื่อภิกษุสอดองคชาติ คือ ปุริสนิมิตของตน เข้าไปทางมรรคที่อุจจาระออกไปนั้น แม้เพียงเมล็ดงา เดียว.

สองบทว่า **อาปตฺติ ปาราชิกสฺส** ความว่า อาบัติ ปาราชิกย่อมมีแก่ภิกษุนั้น. อีกอย่างหนึ่ง บทว่า **อาปตฺติ** แปลว่า ย่อมมีการต้อง.

บทว่า **ปาราชิกสฺส** ได้แก่ ธรรมคือปาราชิก. ใน ทุกๆ บท ก็นัยนี้แน่แล.

ภิกษุถูกผู้อื่นข่มขืนแล้วยินดีเป็นปาราชิก

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงอาบัติของภิกษุ ผู้สอด (องคชาติของตน) เข้าไปในด้วยเสวนจิตอย่าง เดียวอย่างนั้นแล้ว บัดนี้ เพื่อจะทรงรักษาเหล่ากุลบุตรผู้ บวชด้วยศรัทธา เป็นผู้ปฏิบัติชอบ ไม่นินดีแม้ในเมื่อมีการ สอด (องคชาติ) เข้าไป (ในองคชาติของตน) ด้วยความ พยายามของผู้อื่น เพราะเหตุที่ชื่อว่า การสอด (องคชาติ) เข้าไปนั้น ไม่ใช่จะมีได้ด้วยพยายามของตนอย่าง เดียวเท่านั้น ย่อมมีได้แม้ด้วยความพยายามของผู้อื่น และเมื่อภิกษุยินดีในการสอด (องคชาติ) เข้าไปด้วย ความพยายามของผู้อื่นแม้เป็นอาบัติ, คือเมื่อภิกษุมี ความพร้อมเพรียงด้วยปฏิเสวนจิตก็เป็นอาบัติ นอกนี้ไม่ เป็นอาบัติ จึงตรัสพระดำรัสว่า **ภิกษุขุปัจจตฺถิกา มนุสฺสลิตฺถิ**

กตฺถจฺจ อตฺตโน องฺคชาตํ ติลผลมตฺตมฺปิ ปเวเสตฺวา เมถุนํ ฐมฺมํ ปฏิเสวนนฺโต ปาราชิกํ อาปชฺชติ ฯ อาปชฺชนฺโต ปน ยสฺมา เสวนจิตฺเตเนว อาปชฺชติ น วินา เตน ตสฺมา ตํ ลกฺขณํ ทสฺเสนฺโต ภควา ภิกษุเสวน จิตตํ อูปฏฺฐิตเตติอาทิมาห ฯ

ตตฺถ **ภิกษุเสวน** สาทิ เมถุนเสวนกสฺส ภิกษุเสวน ฯ เสวนจิตตํ อูปฏฺฐิตเตติ ภูมฺมตฺเถ ปจฺจตฺตวจนํ ฯ **เสวนจิตเต** **ปัจจูปฏฺฐิตเต** อตฺถโถ ฯ

วจฺจนคฺคํ องฺคชาตํ ปเวเสนตฺสส สาทิ เยน มคฺเคน วจฺจํ นิกฺขมฺติ ตํ มคฺคํ อตฺตโน องฺคชาตํ ปุริสนิมิตตํ ติลผลมตฺตมฺปิ ปเวเสนตฺสส ฯ

อาปตฺติ ปาราชิกสฺส สาทิ อาปตฺติ ปาราชิกา อสฺส โหตีติ อตฺถโถ ฯ อถฺวา อาปตฺตีติ อาปชฺชนํ โหตี ฯ

ปาราชิกสฺส สาทิ ปาราชิกธมฺมสฺส ฯ เอเสว นโย สพฺพตฺถ ฯ

เอวํ เสวนจิตฺเตเนว ปเวเสนตฺสส อาปตฺตี ทสฺเสตฺวา อิทานิ ยสฺมา ตํ ปเวสนํ นาม น เกวลํ อตฺตูปกฺกเมน ปฺรูปกฺกเมนปิ โหตี ตตฺตราปิ จ สาทิยนตฺสเสว อาปตฺติ ปฏิเสวนจิตตสมฺภวํคิสฺส น อิตฺรสฺส ตสฺมา เย สทฺธาปพฺพชิตา กุลปฺตฺตา สมฺมาปฏิปนฺนกา ปฺรปฺกฺกเมน ปเวสเนปิ สติ น (๓๑๓) สาทิยนฺติ เตสํ รกฺขณตฺถํ ภิกษุขุปัจจตฺถิกา มนุสฺสลิตฺถินฺติอาทิมาห ฯ

เป็นต้น.

ในคำว่า **ปจฺจตฺถิกา** เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- เหล่าชนผู้ชื่อว่า เป็นข้าศึก เพราะอรรถว่าต้องการ คือ ปรารภนาเป็นปฏิปักษ์. ข้าศึกทั้งหลาย คือ พวกภิกษุชื่อว่า **ภิกษุปจฺจตฺถิกา** (ภิกษุผู้เป็นข้าศึก). คำว่า ภิกษุปจฺจตฺถิกานั้น เป็นชื่อของพวกภิกษุผู้ก่อเวร ซึ่งเป็นวิสภาคกัน.

หลายบทว่า **มนุสฺสตีถิ ภิกษุโน สนฺติเก อาเนตฺวา** ความว่าพวกภิกษุผู้มีความริษยา ปรารภนาจะทำให้ภิกษุนั้นฉิบหาย เอาอำมิสหลอกล่อหรือพูด ด้วยอำนาจมิตรสันถวะว่า “ท่านจงทำกิจนี้ของพวกเราเถิด” แล้วพาเอาหญิงมนุษย์บางคนมายังโอกาสซึ่งเป็นที่อยู่ของภิกษุนั้นในเวลารাত্রี.

หลายบทว่า **วจฺจมคฺเคน องฺคชาตํ อภินิสฺสเทนฺติ** ความว่าจับภิกษุรูปนั้นที่อวัยวะมีมือ เท้า และศีรษะ เป็นต้นไว้มั่น คือให้ตั้งรอนไม้ได้ แล้วให้นั่งคร่อม คือให้ประกอบองคชาตของภิกษุรูปนั้น ด้วยวัจจมรรคของหญิง.

ในคำว่า **โส เจ** เป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- ถ้าภิกษุรูปนั้นยินดี คือยอมรับ การสอดองคชาตของตนเข้าไปในร่วมในแห่งวัจจมรรค (ของหญิง) คือเธอให้เสวนจิตปรากฏขึ้นในขณะนั้น ยินดี คือยอมรับการเข้าไปแล้ว, ในเวลาที่เข้าไปแล้ว เธอก็ให้เสวนจิตปรากฏขึ้นทั้งยินดี คือยอมรับการหยุดอยู่, ในเวลาที่องคชาตถึงที่เธอก็ให้เสวนจิตปรากฏขึ้นในเวลาหลังน้ำสุกกะ ทั้งยินดี คือยอมรับการถอนออก, ในเวลาที่ชักออก เธอก็ให้ปฏิเสวนจิตปรากฏขึ้น; ภิกษุเมื่อยินดีในฐานะ ๔ อย่าง ดังอธิบายมาแล้วนี้ ย่อมไม่ได้เพื่อจะพูด (แก้ตัว) ว่า “อันสมณะผู้ก่อเวรทั้งหลาย ทำกรรมนี้แก่เราแล้ว”, ย่อมต้องอาบัติปาราชิกทีเดียว. เหมือนอย่างว่า ภิกษุเมื่อยินดีในฐานะทั้ง ๔ เหล่านั้น ย่อมต้องอาบัติ ฉันใด, เธอไม่ยินดีในฐานะข้อหนึ่งซึ่งเป็นข้อแรก แต่ยินดี ๓ ในฐานะอยู่ก็ดี ไม่ยินดี ๒ ในฐานะ แต่ยินดี ๒ ในฐานะอยู่ก็ดี ไม่ยินดี ๓ ในฐานะ แต่ยินดีในฐานะเดียวอยู่ก็ดี ย่อมต้องอาบัติเหมือนกัน ฉันนั้น.

ส่วนภิกษุ เมื่อไม่ยินดีโดยประการทั้งปวง ลำคัณฺโองคชาตเหมือนเข้าไปยังปากอสรพิษ หรือเข้าไปที่หลุมถ่านเพลิง หาต้องอาบัติไม่. เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระ

ตตถ ปฏิปทฺขี อตฺถยณฺติ อิจฺฉณฺตีติ ปจฺจตฺถิกา ฯ ภิกษุเวย ปจฺจตฺถิกา ภิกษุปจฺจตฺถิกา ฯ วิสภาคานํ เวยริภิกษุณเมตํ อธิวณฺ ๑

มนุสฺสตีถิ ภิกษุโน สนฺติเก อาเนตฺวาติ อิสฺสาปกตา ตํ ภิกษุํ นาเสตฺกามา อามิสฺเน วา อฺปลาเปตฺวา มิตฺตสนฺถวเวเสนา วา อิทํ อมฺหากํ กิจจํ กโรหิตฺติ วตฺวา กณฺจิ มนุสฺสตีถิ รตฺติภาเค ตสฺส ภิกษุสฺส วสฺโนกาลํ อาเนตฺวา ฯ

วจฺจมคฺเคน องฺคชาตํ อภินิสฺสเทนฺติ ตํ ภิกษุํ หตฺถปาทสฺสชาติสฺสุ สุกฺคหิตํ นิปฺปริพนฺทํ คเหตฺวา อิตฺถิยา วจฺจมคฺเคน ตสฺส ภิกษุโน องฺคชาตํ อภินิสฺสเทนฺติ สมฺปโยเชนฺตีติ อตฺโถ ๑

โส เจติอาทิสฺสุ โส เจ ภิกษุ วจฺจมคฺคพฺภนฺตรํ อตฺตโน องฺคชาตสฺส ปเวสนํ สาทียติ อธิวาเสติ ตสฺมี ขณฺเ สเวนาจิตฺตํ อฺปฏฺจเปติ ปวิฏฺจํ สาทียติ อธิวาเสติ ปวิฏฺจกาเล เสเวนาจิตฺตํ อฺปฏฺจเปติ จิตฺตํ สาทียติ อธิวาเสติ จานฺปปตฺตกาเล สุกฺกวิสฺฐจิสฺสมเย เสเวนาจิตฺตํ อฺปฏฺจเปติ อฺทฺทธรณํ สาทียติ อธิวาเสติ นิหฺรณฺกาลे ปฏิเสเวนาจิตฺตํ อฺปฏฺจเปติ เอวํ จตฺตฺสุ จาเนสฺสุ สาทียนฺโต ‘มม เวยริสมฺเณหิ อิทํ กตฺนฺติ วตฺตุํ น ลภติ ปาราชิกาปตฺติเมว อาปชฺชติ ฯ ยถา จ อิมานิ จตฺตาริ สาทียนฺโต อาปชฺชติ เอวํ ปุริมํ เอกํ อสาทียิตฺวา ตีณิ สาทียนฺโตปิ เทว อสาทียิตฺวา เทว สาทียนฺโตปิ ตีณิ อสาทียิตฺวา เอกํ สาทียนฺโตปิ อาปชฺชติเยว ฯ

สพฺพโส ปน อสาทียนฺโต อาสีวิสมุขํ วยิ องฺการกาสุ วยิ จ ปวิฏฺจํ องฺคชาตํ มณฺณมาโน นาปชฺชติ ฯ (๓๑๔) เตน วุตฺตํ ‘ปเวสนํ น สาทียติ

ภาคเจ้าจึงตรัสว่า “ภิกษุไม่ยินดีการเข้าไป ไม่ยินดีการ
เข้าไปถึงที่แล้ว ไม่ยินดีการหยุดอยู่ ไม่ยินดีการถอนออก
ไม่ต้องอาบัติ”.

จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงรักษา
บุคคลผู้เจริญวิปัสสนาเห็นปานนี้ๆ ไม่มีความห่วงใยใน
กายและชีวิต เล็งเห็นอายตนะทั้งปวง ดุจถูกไฟ ๑๑
อย่าง ให้ลุกโชนทั่วแล้ว ทั้งเล็งเห็นเบญจกามคุณ เป็น
เหมือนเพชรฆาตผู้เจ็ดดาบขึ้นแล้ว ฉะนั้น และเมื่อจะ
ทำการกำจัดมโนรถแห่งพวกที่เป็นข้าศึกของบุคคลผู้ไม่
ยินดีนั้น จึงทรงนำจตุกกะมีอาทิว่า “ภิกษุผู้ไม่ ยินดีการ
เข้าไป” นี้มาตั้งไว้ ฉะนี้แล.

จบกถาว่าด้วยจตุกกะแรก.

ฯลฯ อุทธรณ์ น สาทียติ อนาคตีติ ฯ

อิมํ ทิ เอวรูปิ อารทวิปัสสํ กายเ จ ชีวีเต จ
อนเปกขํ เอกาทสทิ อคคิทิ สมปชชลิตานิว สพพายตนานิ
อุกฺขิตตาลีเก วีย จ วธเก ปญจกามคฺเณ ปสฺสนตํ
บุคคลํ รกฺขนฺโต ภควา ปจฺจตฺถิกานํ จสฺส มโนรทวิฆาตํ
กโรนฺโต อิมํ ปเวสนํ น สาทียตฺติอาทิกํ จตฺถกํ
นิหริตฺวา จเปตฺติ ฯ

ปจฺมจตฺถกฺกถา นิฎฺฐิตา ฯ

กล่าวด้วยจตุกกะ ๒๖๙ ที่เหลือ

พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงแสดงปฐมจตุกกะอย่างนั้นแล้ว บัดนี้ เพราะเหตุที่พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก พาหญิงมาแล้ว ไซ้ว่าจะให้นั่งทับด้วยวัจจมรรคเท่านั้นอย่างเดียวหาไม่ได้ โดยที่แท้ ให้นั่งทับแม่ด้วยปัสสาวามรรค ให้อมแม่ด้วยปาก. และแม่เมื่อภิกษุผู้เป็นข้าศึคนำหญิงมา บางพวกลำหญิงผู้ตั้งอยู่มา บางพวกลำหญิงผู้หลับมา บางพวกลำหญิงผู้เมาแล้วมา บางพวกลำหญิงผู้เป็นบ้ามา บางพวกลำหญิงผู้ประมาทมา, อธิบายว่า นำหญิงผู้ส่งใจไปในอารมณ์อื่น คือผู้ฟุ้งซ่านมา, บางพวกลำหญิงผู้ตายแล้ว ที่สัตว์ยังมีได้กัถินมา, อธิบายว่า นำหญิงผู้ตายซึ่งมีนิมิตอันสัตว์ทั้งหลายมีสุนัขจึงจอกเป็นต้นยังมีได้กัถินมา, บางพวกลำหญิงผู้ตายแล้วที่สัตว์ยังมีได้กัถินโดยมากมา; หญิงตายที่ชื่อว่าสัตว์ยังมีได้กัถินโดยมากคือที่วัจจมรรคก็ดี ปัสสาวามรรคก็ดี ปากก็ดี อันเป็นนิมิตมีโอกาที่สัตว์ยังมีได้กัถินมากกว่า; บางพวกลำหญิงผู้ตายที่สัตว์กัถินแล้วโดยมากมา; หญิงตายที่ชื่อว่าสัตว์กัถินแล้วโดยมาก คืออวัยวะที่นิมิตมีวัจจมรรคเป็นต้นถูกสัตว์กัถินเป็นส่วนมาก ที่ยังมีได้กัถินมีน้อย; และจะนำมาแต่หญิงมนุษย์อย่างเดียวเท่านั้นหาไม่ได้ โดยที่แท้ นำหญิงอมมนุษย์บ้าง สัตว์ดิรัจฉานตัวเมียบ้างมา; ทั้งจะนำมาเฉพาะหญิงมีประการดังกล่าวแล้วอย่างเดียวหาไม่ได้; ย่อมนำอุกโตพยัญชนกบ้าง บัณเฑาะก์บ้าง ผู้ชายบ้างมา; ฉะนั้น เมื่อจะทรงแสดงจตุกกะแม่เหล่าอื่นด้วยสามารถแห่งบทเหล่านั้น จึงตรัสคำเป็นต้นว่า ภิกษุผู้เป็นข้าศึคนำหญิงมนุษย์ผู้ตั้งอยู่มา.

เอวี่ ปจมี จตุกั ทลเสตวา อิทานิ ยลสมา ภิกขุขจจตติกา อิตถิ อาเนตวา น เกวลั วจจมคเคเนว อภินิสิเทนติ อถโย ปลสวามคเคเนปี มุเขนปี ฯ อิตถิ อาเนนตปิ จ เกจิ ชาครนติ อาเนนติ เกจิ สุตตั เกจิ มตตั เกจิ อุมมตตั เกจิ ปมตตั อญฉาวิตติ วิกขิตตตติ อตโถ ฯ เกจิ มต อกขยิต สโณลลคาลาทิ อกขยิตนิมิตตตติ อตโถ ฯ เกจิ มต เยภุยเยน อกขยิต ฯ เยภุยเยน อกขยิตา นาม ยลสา นิมิตเต วจจมคเค วา ปลสวามคเค วา มุเข วา พหุโตร โอกาโส อกขยิตโต โหติ ฯ เกจิ มต เยภุยเยน ขยิต ฯ เยภุยเยน ขยิตา นาม ยลสา วจจมคคาคทิเก นิมิตเต พหุ ขยิต โหติ อปปี อกขยิต ฯ น เกวลญจ มนุสลิตถิเมว อาเนนติ อถโย อมนุสลิตถิเมปี ตริฉฉานคตติถิเมปี ฯ น เกวลญจ วุตตปการั อิตถิเมว อุกโตพยัญชนกมปี ปณทกมปี ปุริสมปี อาเนนติ ฯ ตลสมา เตล วเสน อญฉานปี จตุกกานิ ทลเสนโต ภิกขุขจจตติกา มนุสลิตถิ ชาครนตติ- อาทิมาท ฯ

มรรคของมนุษย์ผู้หญิงมี ๒๗ จตุกกะ

ในคำว่า **ชาครนติ** เป็นต้นนั้น เพื่อความไม่มงงาย ในพระบาลี บัณชิตพิงทราบจตุกกะดังที่กล่าวแล้ว โดยการคำนวณ ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้:-

ด้วยอำนาจมรรคทั้ง ๓ ของมนุษย์ผู้หญิงมี ๒๗ จตุกกะ คือสุทริจตุกกะ (จตุกกะว่าด้วยมรรคล้วนๆ) ๓, ชาครนติจตุกกะ (จตุกกะว่าด้วยหญิงผู้ตั้งอยู่) ๓, สุตตจตุกกะ (จตุกกะว่าด้วยหญิงผู้หลับ) ๓, มัตตจตุกกะ (จตุกกะ

(๓๑๕) ตตถ ปาลิยา อสมโมหตถั วุตตจตุกกานิ เอวี่ สงขยาโต เวทิตพพานิ ฯ

มนุสลิตถิยา ติณณั มคคานั วเสน ติณิ สุกุทธิจตุกกานิ ติณิ ชาครนติจตุกกานิ ติณิ สุตตจตุกกานิ ติณิ มตตจตุกกานิ ติณิ อุมมตตจตุกกานิ ติณิ ปมตตจตุกกานิ ติณิ มตอกขยิตจตุกกานิ ติณิ

ว่าด้วยหญิงผู้เมา) ๓, อุมมัตตจตุกกะ (จตุกกะว่าด้วยหญิงบ้า) ๓, ปมัตตจตุกกะ (จตุกกะว่าด้วยหญิงผู้ประมาท) ๓, มตอักษยิตจตุกกะ (จตุกกะว่าด้วยหญิงตายที่สัตว์ยังมีได้กัดกิน) ๓, เยภุยเยนอักษยิตจตุกกะ (จตุกกะว่าด้วยนิमितที่สัตว์ยังมีได้กัดกินโดยมาก) ๓, เยภุยเยนชยิตจตุกกะ (จตุกกะว่าด้วยนิमितที่สัตว์กัดกินโดยมาก) ๓.

ด้วยอำนาจมรรคทั้ง ๓ ของอมนุษย์ผู้หญิง ก็มี ๒๗ จตุกกะเหมือนกัน, ของสัตว์ดิรัจฉานตัวเมียก็มี ๒๗ จตุกกะเหมือนกัน; ในอิตถิวาระ มี ๘๑ จตุกกะด้วยประการฉะนี้. และในอุกโตพยัญชนกวาระ ก็มี ๘๑ จตุกกะเหมือนในอิตถิวาระ.

ส่วนในปัททกปริสวาระ ด้วยอำนาจมรรคทั้ง ๒ จึงมีจตุกกะพวกละ ๕๔ จตุกกะ. รวมแม้ทั้งหมด มี ๒๗๐ จตุกกะ ด้วยประการฉะนี้. จตุกกะเหล่านั้นมีเนื้อความชัดเจนทีเดียว.

ก็ทุกๆ วาระบรรดาฐานะเหล่านั้น ในฐานะนี้ว่า หญิงตายที่สัตว์ยังมีได้กัดกินโดยมาก และที่สัตว์กัดกินแล้วโดยมาก มีวินัจฉัยดังนี้:-

เรื่องพระวินัยธร ๒ รูป

ได้ยินว่า ที่เกาะตัมพปณฺธิทวีป มีพระวินัยธร ๒ รูป เป็นพระเถระ ร่วมอาจารย์เดียวกัน คือ พระอุปติสสเถระ ๑ พระปุลสเทวเถระ ๑. พระเถระทั้งสองรูปนั้นในคราวมีมหาภัย ได้บริหารรักษาพระวินัยปิฎกไว้. บรรดาพระเถระทั้ง ๒ รูปนั้น พระอุปติสสเถระเป็นผู้ฉลาดกว่า. แม้ท่านอุปติสสเถระนั้นได้มีอันเตวาลิกอยู่ ๒ รูป คือ พระมหาปทุมเถระ ๑ พระมหาสุมเถระ ๑. บรรดาพระเถระ ๒ รูปนั้น พระมหาสุมเถระได้สดับพระวินัยปิฎก ๙ ครั้ง. พระมหาปทุมเถระได้สดับถึง ๑๘ ครั้ง คือ ได้สดับร่วมกับท่านมหาสุมเถระนั้น ๙ ครั้ง และได้สดับเฉพาะรูปเดียวต่างหากอีก ๙ ครั้ง. บรรดาท่านทั้ง ๒ รูปนั้น พระมหาปทุมเถระนี้แหละเป็นผู้ฉลาดกว่า. บรรดาท่านทั้ง ๒ รูปนั้นพระมหาสุมเถระ ครั้นสดับพระวินัยปิฎกถึง ๙ ครั้งแล้ว ก็ละทิ้งอาจารย์ ได้ไป

เยภุยเยน อกษยิตจตุกกานิ ตีถิ เยภุยเยน ชยิตจตุกกานิ ติสตตวิสติ จตุกกานิ ฯ

ตถา อมนุสฺสิตถียา ตถา ตีรจฺฉานคตติถียาติ อิตถิวาเร เอกาสีติ จตุกกานิ ฯ ยถา จ อิตถิวาเร เอวํ อุกโตพยัญชนกวาเร ฯ

ปณฺทกปริสวาเรสุ ปน ทฺวินฺนํ มคฺคานํ วเสน จตฺตูปฺปณฺณาสน จตฺตูปฺปณฺณาสน โทหนฺติ ฯ เอวํ สพฺพานิปิ เทว สตานิ สตฺตติ จ จตุกกานิ โทหนฺติ ฯ ตานิ อุตฺตานตฺถานียเว ฯ

สพฺพวาเรสุ ปเนตถ มตํ เยภุยเยน อกษยิตํ เยภุยเยน ชยิตนฺติ เอตสฺมี จาเน อยํ วินิจฺฉโย ฯ

ตมฺพปณฺธิทีเป กิร เทว วินยธฺรา สมานาจริยคฺเตธา อหฺลํ อุปติสฺสเถโร จ ปุสฺสเทวเถโร จ ฯ เต มหาภเย วินยปิฎกํ ปรีทรนฺตา รกฺขีสุ ฯ เตสุ อุปติสฺสเถโร พฺยตฺตโร ฯ ตสฺสาปิ เทว อนฺเตวาลิกา อหฺลํ มหาปทุมเถโร จ มหาสุมเถโร จ ฯ เตสุ มหาสุมเถโร นวกฺขตฺตํ วินยปิฎกํ อสฺโสสิ ฯ มหาปทุมเถโร เตน สทฺธี นวกฺขตฺตํ วิสุภฺจ เอกโก นวกฺขตฺตุนฺติ อฏฺฐจารสกฺขตฺตํ อสฺโสสิ ฯ อยเมว เตสุ พฺยตฺตโร ฯ เตสุ มหาสุมเถโร นวกฺขตฺตํ วินยปิฎกํ สุตฺวา อจริยํ มุญฺจิตฺวา อปรคฺงคํ อคฺมาสิ ฯ

ยังแม่น้ำคงคาฟากโน้น.

คราวนั้น พระมหาปทุมเถระกล่าวว่า “พระวินัยธรผู้ละทิ้งอาจารย์ ซึ่งยังมีชีวิตที่เดียว ลำคัญข้อที่ตนพึงพัก อยู่ในที่อื่น นี่เป็นผู้กล้าจริงหนอ เมื่ออาจารย์ยังมีชีวิต เธอถึงเรียนเอาพระวินัยปิฎก และอรรถกถาหลายครั้ง แล้วก็ตาม ก็ไม่ควรสลัดทิ้งเสีย ควรฟังเป็นนิตยกาล ควรสาธยายทุกกึ่งปี. ในกาลแห่งภิกษุทั้งหลาย ผู้หนักในพระวินัยอย่างนั้น วันหนึ่ง พระอุปลิสเถระนั่งพรรณนาบาลีประเทศนี้ในปฐมปาราชิกลิกขาบท แก่เหล่าอันเตวาลิก ๕๐๐ รูป ซึ่งมีพระมหาปทุมเถระเป็นประมุขอยู่.

ตโต มหาปทุมเถโร อาห ‘สุโร วต เรเอส วินยธโร โย ธรรมานกัเยว อัจฉริย มุญจิตวา อญญตถ (๓๑๖) วลิตพฺพ มญฺยติ นนุ อัจฉริเย ธรรมานเ วินยปิฎกญจ อฏฺฐกถญจ อเนกกขตตฺตฺ คเหตุวาปี น วิสฺสชเชตพฺพ นิจฺจกาลํ โสตพฺพ อนุสํวจฺจรํ สชฌายิตพฺพนฺติ ฯ เอวํ วินยครุگانํ ภิกฺขุณฺโณ กาลเ เอกทิวสํ อุปลิสฺสตุเถโร มหาปทุมเถระปฺมุขานํ ปญฺจนนํ อนเตวาลิกสฺตานํ ปถมปาราชิกลิกฺขาปเท อิมํ ปเทสํ วรรณโต นิลินฺโน โหติ ฯ

เรื่องอันเตวาลิกถามปัญหาวินัยพระเถระ

พวกอันเตวาลิกถามพระอุปลิสเถระนั้นว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในเพราะซากศพที่สัตว์ยังมิได้กัดกินโดยมาก เป็นปาราชิก, ในเพราะซากศพที่สัตว์กัดกินโดยมากเป็นอุลลัจจัย, ในเพราะซากศพที่สัตว์กัดกินกึ่งหนึ่งพึงเป็นอาบัติอะไร ?”.

ตํ อนเตวาลิกา ปุจฺฉิสฺสุ ‘ภนฺเต เยภฺยุเยน อกฺขยิตเ ปาราชิกํ เยภฺยุเยน ขยิตเ อุลลจฺจยํ อุพฺพตฺตมกฺขยิตเ เกน ภวิตพฺพนฺติ ฯ

พระเถระกล่าวว่า “อาวุโส ธรรมดาว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เมื่อจะทรงบัญญัติปาราชิก ทาทรงบัญญัติให้มีส่วนเหลือไว้ไม่ ทรงรวบเอาเขตปาราชิกทั้งหมดไม่ให้มีส่วนเหลือเลย ทรงตัดช่องทางแล้วบัญญัติปาราชิกในวัดตถุแห่งปาราชิกทีเดียว, จริงอยู่ ลิกขาบทนี้เป็นโลกวัชชะ ไม่ใช่เป็นปณณัตติวัชชะ; เพราะเหตุนี้ถ้าว่า ในเพราะซากศพที่สัตว์กัดกินกึ่งหนึ่ง พึงเป็นปาราชิกไซ้, พระลัมมัลมพุทธเจ้า ก็พึงทรงบัญญัติปาราชิกไว้, แต่ในเพราะซากศพที่สัตว์กัดกินกึ่งหนึ่งนี้ ฉายาปาราชิกย่อมไม่ปรากฏ ปรากฏเฉพาะแต่อุลลัจจัยเท่านั้น.

เถโร อาห ‘อาวุโส พุทฺธา นาม ปาราชิกํ ปญฺญาเปนฺตา น สวเสสํ กตฺวา ปญฺญาเปนฺติ, อนวเสสํ กตฺวา สพฺพํ ปริยาทียิตฺวา โสตํ ฉินฺทิตฺวา ปาราชิกวตฺตูลฺลมี ปาราชิกเมว ปญฺญาเปนฺติ, อิทํ ทิลิกฺขาบทํ โลกวัชฺชํ น ปณฺณตฺติวัชฺชํ ตสฺมา ยทิ อุพฺพตฺตมกฺขยิตเ ปาราชิกํ ภเวยฺย, ปญฺญาเปยฺย สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ปาราชิกจฺฉายา ปเนตถ น ทิสฺสติ, อุลลจฺจยเมว ทิสฺสตีติ ฯ

อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อทรงบัญญัติปาราชิกไว้ในเพราะลัทธิที่ตายแล้ว ก็ทรงตั้งปาราชิกไว้ในเพราะซากศพที่สัตว์ยังมิได้กัดกินโดยมาก, ต่อจากซากศพที่สัตว์ยังมิได้กัดกินโดยมากนั้นไป ทรงบัญญัติอุลลัจจัยเพื่อแสดงว่า ไม่มีปาราชิกจึงทรงตั้งอุลลัจจัยไว้ ในเพราะซากศพที่สัตว์กัดกินแล้วโดยมาก, ถัดจากซากศพที่สัตว์กัดกินแล้วโดยมากนั้นไป พึงทราบว่าเป็นเพื่อแสดงว่า

อปิจ มตฺสรีเร ปาราชิกํ ปญฺญาเปนฺโต ภควา เยภฺยุเยน อกฺขยิตเ จเปสิ, ตโต ปรัปาราชิกํ นตฺถิตฺติ ทสเสตฺตํ อุลลจฺจยํ ปญฺญาเปนฺโต เยภฺยุเยน ขยิตเ จเปสิ, ตโต ปรั อุลลจฺจยํ นตฺถิตฺติ ทสเสตฺตุนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

ไม่มีมูลลัจฉัย.

ก็ขึ้นชื่อว่า ชากศพที่สัตว์กัดกินและยังมิได้กัดกิน นั้น ควรเข้าใจเฉพาะในสรีระที่ตายแล้วเท่านั้น ไม่ควรเข้าใจในสรีระที่ยังเป็นอยู่. เพราะว่าในสรีระที่ยังเป็นอยู่ เมื่อเนื้อหรือเอ็น แม้มีประมาณ เท่าหลังเล็บ ยังมีอยู่ ย่อมเป็นปาราชิกทีเดียว. แม้หากว่า นิमितถุกสัตว์กัดกิน แล้วโดยประการที่ปวงผิวหนังไม่มี, แต่สัณฐานนิमित ยังปรากฏอยู่, สำเร็จการสอด (องคชาต) เข้าไป, เป็นปาราชิกเหมือนกัน. ก็เมื่อสัปฺเพรอตตัดที่นิमितทั้งหมดออก ไม่ให้มีสัณฐานนิमितเหลือเลย ถากเถือฆ่าแหละออกโดยรอบ ย่อมเป็นมูลลัจฉัย ด้วยอำนาจสังเขปว่า เป็นแผล. เมื่อภิกษุพยายามที่ขึ้นเนื้อ ซึ่งตกไปจากนิमितนั้นเป็นทุกกฎ.

ส่วนในสรีระที่ตายแล้ว หากว่าสรีระทั้งหมด ถุกสัตว์กัดกินแล้วบ้าง, ยังมีได้กัดกินบ้าง, แต่มรรคทั้ง ๓ สัตว์ยังมีได้กัดกิน, เมื่อภิกษุพยายามในมรรคทั้ง ๓ นั้น ย่อมเป็นปาราชิก. ในเพราะสรีระที่สัตว์ยังมีได้กัดกินโดยมากเป็นปาราชิกทีเดียว, ในเพราะสรีระที่สัตว์กัดกินก็งหนึ่งและที่กัดกินแล้วโดยมาก เป็นมูลลัจฉัย. เมื่อภิกษุสอดองคชาตเข้าไปที่ตา จมูก ช่องหู หัวไหล่ และฝีกองคชาต หรือที่บาดแผลซึ่งถูกฟันด้วยศัสตราเป็นต้น ในสรีระที่ยังเป็นอยู่ ของมนุษย์ทั้งหลาย ด้วยความกำหนัดในเมถุน แม้เพียงเมล็ดงาเดี๋ยวก็เป็นมูลลัจฉัย เหมือนกัน. เมื่อสอดเข้าไปในอวัยวะทั้งหลายมีรักรักรเป็นต้นในสรีระที่เหลือ เป็นทุกกฎ. เมื่อสอดเข้าไปในชากศพที่สรีระยังสดอยู่ ในเขตแห่งปาราชิก เป็นปาราชิก, ในเขตแห่งมูลลัจฉัย เป็นมูลลัจฉัย, ในเขตแห่งทุกกฎเป็นทุกกฎ.

แต่ในกาลใด สรีระเป็นของขึ้นพอง อืด มีแมลงวันหัวเขียวไต่ตอม มีหมูนอนคราคร้า ใครๆ ไม่อาจแม้จะเข้าไปใกล้ได้ เพราะเป็นชากศพ ที่มีหนองไหลออกทั่วไปจากปากแผลทั้ง ๙ แห่ง, ในกาลนั้น วัตถุแห่งปาราชิกและวัตถุแห่งมูลลัจฉัย ย่อมละไป, เมื่อภิกษุพยายามในสรีระเช่นนั้น แห่งใดแห่งหนึ่ง เป็นทุกกฎอย่างเดียวกัน. เมื่อพยายามในจมูกของสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย (ที่ตายแล้ว) มีช้าง ม้า โค แพะ อูฐ และกระบือเป็นต้น เป็นมูลลัจฉัย. เมื่อพยายามในหัวไหล่และฝีกองคชาตเป็นมูลลัจฉัยเหมือนกัน. เมื่อพยายามใน ตา หู และบาดแผลของสัตว์ดิรัจฉานแม้ทั้งหมด (ที่ตายแล้ว)

ขยิตาขยิตถจ นามเต มตสรีระสมิเยว เวทิตพฺพิน ชิวมาเน ฯ ชิวมาเน ทิ นขปฏิญฺปิปรมาณปิ มํเส วา นหารุมฺหิ วา สติ ปาราชิกเมว โหติ ฯ ยทิปิ นิमितฺตํ สพฺพโส ขยิตํ ฉวิจฺจุมฺมํ นตฺถิ นิमितฺตสณฺจานํ ปณฺณายติ ปเวสนํ ชายติ ปาราชิกเมว ฯ นิमितฺตสณฺจานํ ปน อนวเสเสตฺวา สพฺพสมิ นิमितฺเต ฉินฺหิตฺวา สมฺนตฺโต ตจฺเจตฺวา อุปฺปาฎิเต วณฺสงฺเขปวเสน (๓๑๗) มูลลจฺจยํ ฯ นิमितฺโต ปตฺติตาย มํสเปลิยา อุปกฺกมฺนตฺสส ทุกฺกฏํ ฯ

มตสรีเร ปน ยทิปิ สพฺพํ สรีรํ ขยิตํ โหติ ยทิปิ อุกฺขยิตํ ตโย ปน มคฺคา อุกฺขยิตา เตสุ อุปกฺกมฺนตฺสส ปาราชิกํ ฯ เยภฺยฺเยน อุกฺขยิตเต ปาราชิกเมว อุปฺพตฺมกฺขยิตเต จ เยภฺยฺเยน ขยิตเต จ มูลลจฺจยํ ฯ มนุสฺसानํ ชิวมาเนสรีเร อุกฺขินา สกณฺณฉฺชิตฺวา ตฺถิโกเสสุ สตฺถกาทีหิ กตฺวาเน วา เมถุนราเคน ติลผลมตฺตมฺปิ องคชาตํ ปเวเสนตฺสส มูลลจฺจยเมว ฯ อวเสสสรีเร อุปกจฺจกาทีสุ ทุกฺกฏํ ฯ มเต อลฺลสรีเร ปาราชิกกฺเขตเตเต ปาราชิกํ มูลลจฺจยกฺเขตเต มูลลจฺจยํ ทุกฺกฏกฺเขตเต ทุกฺกฏํ ฯ

ยทา ปน สรีรํ อุทฺธุมาทกํ โหติ กุถิตํ นิลมกฺขิกสฺมาภินฺณํ กิมิกุลสมากุลํ นวหิ วณฺมุเขหิ ปคฺขลิตปฺพพฺภกฺกมฺปภาเวน อุปกฺคนตฺมฺปิ อสฺกกฺกฺเขยฺยิตทา ปาราชิกวตฺถุญจ มูลลจฺจยวตฺถุญจ วิชฺหติ ตาทิเสสรีเร ยตฺถ กตฺถจฺจิ อุปกฺกมฺโต ทุกฺกฏเมว ฯ ติรจฺจณคตฺตานํ หตฺถิสฺสโลคทฺรภโฏฏมฺหิสาทินํ นาสาย มูลลจฺจยํ ฯ วตฺถิโกเส มูลลจฺจยเมว ฯ สพฺพเพสฺมปิ ติรจฺจณคตฺตานํ อุกฺขิกณฺณวณฺเสสุ ทุกฺกฏํ อวเสสสรีเรปิ ทุกฺกฏเมว ฯ มตฺตานํ อลฺลสรีเร ปาราชิกกฺเขตเตเต ปาราชิกํ มูลลจฺจยกฺเขตเต มูลลจฺจยํ ทุกฺกฏกฺเขตเต ทุกฺกฏํ ฯ กุถิตกฺกฺเขป ปฺพเพ วุตฺตนเยเนว สพฺพตฺถ

เป็นทุกกฎ, แม้ในสรีระที่เหลือนี้ ก็เป็นทุกกฎเหมือนกัน. เมื่อพยายามในสรีระที่ยังสดของสัตว์ดิรัจฉานที่ตายแล้ว ในเขตแห่งปาราชิก เป็นปาราชิก, ในเขตแห่งอุลลัจจัย เป็นอุลลัจจัย, ในเขตแห่งทุกกฎ เป็นทุกกฎ. เมื่อพยายามในซากศพที่อืดแล้ว เป็นทุกกฎ ในที่ทุกแห่งโดยนัยดังกล่าวแล้วในเบื้องต้นนั่นเอง. ภิกษุเมื่อไม่ได้สอดหัวไล่และฝีกองคชาตของบุรุษผู้ยังเป็นอยู่เข้าไป ด้วยความกำหนดในอันเคล้าคลึงกายหรือด้วยความกำหนดในเมถุน แต่ทำนิमितถูกต้องที่นิमितเป็นทุกกฎ. เมื่อไม่ได้สอด (องคชาตของตน) เข้าไปในนิमितของหญิง ด้วยความกำหนดในเมถุน แต่ทำนิमितกับนิमितถูกต้องกัน เป็นอุลลัจจัย.

ส่วนในมหาอรรถกถา ท่านกล่าวว่า ภิกษุถูกต้องนิमितของหญิงด้วยปาก ด้วยความกำหนดในเมถุน เป็นอุลลัจจัย. ในคัมภีร์จัมมกัษนธกะ ท่านพระอุบาลีกล่าวว่า “พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ เมื่อแม่โคทั้งหลายกำลังข้ามแม่น้ำอจิรวดี ย่อมจับที่เขาบ้าง จับที่หูบ้าง จับที่คอบ้าง จับที่หางบ้าง ขึ้นหลังบ้าง มีจิตกำหนด ถูกองค์กำเนิด (ของแม่โค) บ้าง” ดังนี้ แล้วกล่าวโดยไม่แปลกกัน แห่งเหตุนี้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีจิตกำหนดแล้ว ไม่พึงถูกองค์กำเนิด (แห่งแม่โค) ภิกษุใดถูก ต้องอุลลัจจัย” ดังนี้. บัณฑิตควรเทียบเคียงคำนั้นแม้ทั้งหมดดูแล้ว ถือเอาโดยอาการ ที่ไม่ผิดเถิด.

ก็คำนั้น ไม่ผิดอย่างไร ? ไม่ผิดอย่างไร คือ :- ได้ยินว่า ในคำที่ท่านกล่าวไว้ในมหาอรรถกถาก่อนว่า “ถูกต้องด้วยปาก ด้วยความกำหนดในเมถุน ปากคือนิमत่านประสงค์ว่า ปาก. ก็เนื้อความนี้แล บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นความประสงค์ในมหาอรรถกถานั้น แม้เพราะท่านกล่าวว่า “ด้วยความกำหนดในเมถุน”. จริงอยู่ ความพยายามในเมถุน ด้วยปากธรรมดาในนิमितของหญิงหาไม่. บัณฑิตพึงทราบสันนิษฐานว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายเอา ภิกษุฉัพพัคคีย์ผู้ชี้หลัง (แม่โค) แล้วถูกต้ององคชาตโคด้วยองคชาต (ของตน) ด้วยความกำหนดในเมถุน จึงตรัสอุลลัจจัยไว้แม้ในชั้นธกะ. อันที่จริง เมื่อถือเอาความนอกจากนี้ ก็พึงเป็นทุกกฎ.

ส่วนอาจารย์บางพวกกล่าวว่าไว้ว่า แม้ในชั้นธกะ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายเอาการถูกต้องด้วยปาก

ทุกกฎ ๑. กายสัสมุคฺคาเคน วา เมถุนราเคน วา ชิวมานกปฺริสสส วตฺถิโกสํ อปฺปเวเสนโต นิमितเต นิमितตํ อนุปฺติ ทุกกฎ ๑. เมถุนราเคน อิตฺถิยา อปฺปเวเสนโต นิमितเตน นิमितตํ อนุปฺติ อุลลัจจัย ๑.

(๓๑๘) มหาอฏฺฐกถายํ ปน อิตฺถินิमितตํ เมถุน-ราเคน มุเขน อนุปฺติ อุลลัจจัยนฺติ วุตตํ ๑. จมฺมกฺขนฺธเก ‘ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุ อจิรวฺติยา นฺทิยา คาวินิํ ตรนฺตินิํ วิสาเณสุปิ คณฺหนฺติ กณฺเณสุปิ คณฺหนฺติ คิวายปิ คณฺหนฺติ เจปฺปายปิ คณฺหนฺติ ปิฏฺฐิมฺปิ อภิรุหนฺติ รตฺตจิตฺตปิ องฺคชาตํ อนุปฺตฺติ อิมิสฺสา อตฺตอนุปฺตฺติยา อวิเสเสน วุตตํ ‘น จ ภิกฺขเว รตฺตจิตฺเตน องฺคชาตํ อนุปฺตพฺพํ โย อนุเปยฺย อาปตฺติ อุลลัจจัยสฺสาติ ๑. ตํ สพฺพมฺปิ สัสนฺเทวฺวา ยถา น วิรุชฺฌติ ตถา คเหตุพฺพํ ๑.

กถณฺจ น วิรุชฺฌติ ๑. ยํ ตาว มหาอฏฺฐกถายํ วุตตํ ‘เมถุนราเคน มุเขน อนุปฺตฺติ ตตร กิร นิमितตฺมุขํ มุขนฺติ อธิปฺเปตํ ๑. เมถุนราเคนาติ จ วุตตตฺตปิ อยเมว ตตถ อธิปฺปาโย เวทิตพฺโพ ๑. น หิ อิตฺถินิमितเต ปกตฺติมุเขน เมถุนูปกฺกโม โหติ ๑. ขนฺธเกปิ เย ปิฏฺฐิ อภิรุหนฺตา เมถุนราเคน องฺคชาเตน องฺคชาตํ อนุปฺสิ เต สนฺธาย อุลลัจจัย วุตตฺนฺติ เวทิตพฺพํ ๑. อิตฺรธา หิ ทุกกฎํ ลียา ๑.

เกจฺจ ปนาหุ ‘ขนฺธเกปิ มุเขเนว อนุปฺนํ สนฺธาย โอปาทิกตฺตา กมฺมสฺส อุลลัจจัย วุตตํ

ธรรมดา จึงตรัสว่า เป็นอุลลัจจัย เพราะความเป็นกรรม
 ที่หยาบ, แม้ในอรรถกถา ท่านก็ถือพระสูตรที่ตรัสหมาย
 ถึงกรรมหยาบนั้นแล จึงกล่าวว่า “ภิกษุถูกต้องด้วยปาก
 ด้วยความกำหนัดในเมถุน เป็นอุลลัจจัย” ดังนี้. เพราะ
 เหตุนั้น ในคำวินิจฉัยทั้งสอง ควรกำหนดให้ดีแล้วเชื่อถือ
 แต่คำวินิจฉัยที่ถูกต้องกว่า. แต่นักปราชญ์ทั้งหลายผู้รู้
 พระวินัย ย่อมสรรเสริญคำวินิจฉัยข้อแรก.

ก็ เมื่อภิกษุผู้ถูกต้องนิมิตของหญิง ด้วยปาก
 ธรรมดาก็ดี ด้วยปากคือนิมิตก็ดี ด้วยความกำหนัดในอัน
 เคล้าคลึงกาย เป็นสังฆาทิเสส. เมื่อถูกต้องปัสสาวมรรค
 ของสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ด้วยปากคือนิมิต เป็นอุลลัจจัย
 โดยนัยดังที่กล่าวแล้วนั้นแล เมื่อถูกต้องด้วยความ
 กำหนัด ในอันเคล้าคลึงกาย เป็นทุกกฏ ฉะนั้นแล.

จบกถาว่าด้วยจตุกกะ ๒๖๙ จตุกกะที่เหลือ.

อุฏจกถายมปี ตํ สนฺธาย ภาสิตํ คเหตุวา ว
 เมถุนราเคน มุเขน จุปติ อุลลจฺจนฺติ วุตฺตฺนฺติ ฯ
 ตสฺมา สุภฺจฺจ สลฺลกฺเขตฺวา อุโภสุ วินิจฺจนฺเต โย
 ยุตฺตฺตโร โส คเหตุพฺโพ ฯ วินยญฺญ ปน ปุริมํ
 ปลฺสนฺติ ฯ

กายสํสฺคฺราเคน ปน ปกตฺมุเขน วา
 นิมิตฺตมุเขน วา อิตฺถินิมิตฺตํ จุปนฺตสฺส สงฺฆาทิเสโส ฯ
 ติจฺจณานคตฺติตฺถิยา ปสฺสาวมคฺคํ นิมิตฺตมุเขน จุปนฺตสฺส
 วุตฺตนเยเนว อุลลจฺจนฺติ กายสํสฺคฺราเคน ทุกฺกฏฺนฺติ ฯ

อวเสสเอภฺนสฺตฺตฺติจตุกฺกถา นิฏฺฐิตา ฯ

ภทวาทัวยองคชาตมีเครืองลาดและไม่มี

พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงนำ ๒๗๐ จตุกกะมาแล้ว เพื่อรักษาภิกษุผู้ปฏิบัติ ด้วยประการอย่างนี้ บัดนี้ ได้ทอดพระเนตรเห็นว่า บาปภิกษุเหล่าใดในอนาคตจักแกล้งอ้างเลศว่า “อุปาทินนกะ (คือกายินทรีย์ที่มีชีวิต) อะไรๆ อันอุปาทินนกะ (คือกายินทรีย์ที่มีชีวิต) จะถูกต้ององคชาตที่ลาด แล้วนี้ หามิไม่, ในการที่ไม่ถูกต้องนี้จะมีโทษอย่างไรเล่า?”, บาปภิกษุเหล่านั้นจักไม่มีที่พึงในศาสนาอย่างนี้” ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงแยกแสดงบรรดาจตุกกะ ๒๗๐ จตุกกะเหล่านั้น แต่ละจตุกกะ โดยความต่างแห่งองคชาตที่ลาดแล้วเป็นต้น ๔ อย่าง จึงตรัสคำวาทว่า “พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึกพามนุษย์ผู้หญิงมาในสำนักของภิกษุ แล้วให้หนึ่งทับองคชาตด้วยวัจจมรรค ปัสสาวามรรค มุขมรรคของหญิงที่มีเครืองลาด ของภิกษุไม่มีเครืองลาด” ดังนี้เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น ในสองบทเป็นต้นว่า **สนฺถตาย อสนฺถตสฺส** พึงทราบ โยชนาโดยนัยนี้ว่า ให้หนึ่งทับองคชาตของภิกษุที่ไม่มีเครืองลาด ด้วยวัจจมรรค ปัสสาวามรรค มุขมรรค ของหญิงที่มีเครืองลาด. บรรดามรรคทั้ง ๓ มรรคใดมรรคหนึ่งของหญิง ที่ชื่อว่า มีเครืองลาด ในบรรดามรรคที่มีเครืองลาดและไม่มีเครืองลาดเหล่านั้น ได้แก่มรรค ที่เขาเอาผ้าหรือใบไม้หรือปอหรือหนัง หรือแผ่นดีบุกและล้งกะสีเป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง พันหรือสอดเข้าไปสวมไว้ในภายใน. องคชาตของชายที่ชื่อว่า มีเครืองลาดนั้น ได้แก่องคชาตที่เขาเอาบรรดาวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง มีผ้าเป็นต้นเหล่านั้นนั่นเองมาสวมไว้.

ในมรรคทั้ง ๓ เหล่านั้น อนุปาทินนกะ (คือกายินทรีย์ที่ไม่มีใจครอง) กับอุปาทินนกะ (คือกายินทรีย์ที่มีใจครอง) จะกระทบกันก็ตาม อุปาทินนกะ กับอนุปาทินนกะจะกระทบกันก็ตาม อนุปาทินนกะกับอนุปาทินนกะ จะกระทบกันเองก็ตาม อุปาทินนกะกับอุปาทินนกะ จะกระทบกันเองก็ตาม ถ้าองคชาตเข้าไปตลอดประเทศที่พระอาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า “เมื่อองคชาต เข้าไปแล้ว เป็นปาราชิก” ดังนี้ไซ้ร้ เมื่อภิกษุยินดีในทุกๆ มรรค ในเขตแห่งปาราชิกเป็นปาราชิก ในเขตแห่งอุลลัจจัยเป็น

(๓๑๙) เอวํ ภควา ปฏิปนฺนกุลฺล ภิกฺขุโน รกฺขณตฺถํ สตฺตติทฺวิสตจตุกกานิ นีหริตฺวา อิทานิ เย อนาคเต ปาปภิกฺขุ สนฺถตฺ อิมํ น ภิกฺขุจึ อุปาทินนํ อุปาทินนเกน หุสฺสติ โภ เอตถ ทิสฺสติ สหฺจิจฺจ เลลล์ โอบุสฺสณฺติ เตลล์ สาสเน ปติภฺจฺจา เอวํ น ภวิสฺสตีติ ทิสฺวา เตลล์ สตฺตติทฺวิสตจตุกเกสฺส เอกเมกํ จตุกํ จตุทฺติ สนฺถตาทีเภาเทหิ ภินฺทิตฺวา ทลฺเสนโต ภิกฺขุปรฺจจตฺถิกา มนุสฺสลิตฺถิ ภิกฺขุสฺส สนฺติเก อาเนตฺวา วจฺจมคฺเคน ปสฺสาวมคฺเคน มุเขน องคชาตํ อภินิสฺสเฑนฺติ สนฺถตาย อสนฺถตสฺสชาติอาทิมาห ฯ

ตตถ **สนฺถตาย อสนฺถตสฺส**ชาติอาทิสฺส สนฺถตาย อิตฺถิยา วจฺจมคฺเคน ปสฺสาวมคฺเคน มุเขน อสนฺถตสฺส ภิกฺขุสฺส องคชาตํ อภินิสฺสเฑนฺตีติ อิมินา นเยน โยชนา เวทิตพฺพา ฯ ตตถ สนฺถตา นาม ยสฺสา ติสฺส มคฺเคสฺส โยโกจึ มคฺโค ปลิวเจตฺวา อนฺโต วา ปเวเสตฺวา เยน เกนจึ วตฺถเนน วา ปณฺเณน วา วากปณฺเณน วา จมฺเมเนน วา ติปุสฺสีสาทินํ ปณฺเณน วา ปฏิจฺฉนฺโน ฯ สนฺถโต นาม ยสฺส องคชาตํ เตลล์เยว วตฺถาทินํ เยน เกนจึ ปฏิจฺฉนฺนํ ฯ

ตตถ อุปาทินนเกน วา อนุปาทินนํ ฆฺฏิกฺขิยตุ, อนุปาทินนเกน วา อุปาทินนํ, อนุปาทินนเกน วา อนุปาทินนํ, อุปาทินนเกน วา อุปาทินนํ, สเจยตฺตเก ปวิภฺจฺเจ ปาราชิกํ โหตีติ วุตฺตํ ตตฺตกํ ปวิสฺติ, สพฺพตฺถ (๓๒๐) สาทฺยินฺตสฺส ปาราชิกกฺเขตเตเต ปาราชิกํ อุลลจฺจยกฺเขตเต อุลลจฺจยํ ทุกฺกฏกฺเขตเต ทุกฺกฏเมว โหติ ฯ

ถูกล้างจ้ย ในเขตแห่งทุกกฎเป็นทุกกฎทีเดียว.

ถ้านิมิตหญิงเขาสวมปลอกกันไว้ เมื่อภิกษุกระทบ
ปลอก เป็นทุกกฎ. ถ้านิมิตของชายเขาสวมปลอกกันไว้
เมื่อภิกษุสอดปลอกเข้าไป เป็นทุกกฎ. ถ้านิมิตทั้งสอง
เขาสวมปลอกกันไว้ เมื่อภิกษุกระทบปลอกกับปลอก เป็น
ทุกกฎ. ถ้าเขาเอาบรรดาวัตถุที่ปล้องไม้ไผ่และไม้้อเป็น
ตันใดๆ สวมไว้ในนิมิตของหญิง แม้หากภิกษุสอด (องค์
กำเนิด) เข้าไปถูกส่วนภายใต้แห่งวัตถุที่สวมไว้ นั้น เพียง
เท่าเมล็ดงาเดียว เป็นปาราชิก. หากสอดเข้าไปถูกส่วน
เบื้องบนก็ดี ถูกข้างๆ หนึ่ง บรรดาข้างทั้งสองก็ดี เป็น
ปาราชิก. เมื่อสอดเข้าไปไม่ให้ถูกข้างทั้ง ๔ แม้หากถูก
พื้นภายในแห่งไม้ไผ่ และไม้้อเป็นตันนั้น ก็เป็นปาราชิก.
ก็ถ้าสอดเข้าไปไม่ให้ถูกที่ข้างหรือที่พื้น ให้เซ็ดไปใน
อากาศอย่างเดียว แล้วชักออก เป็นทุกกฎ. ถูกต้อง
ปลอกในภายนอก เป็นทุกกฎเหมือนกัน. บัณฑิตพึง
ทราบลักษณะในหลายๆ มรรคมีวัจจมรรคเป็นต้น เหมือน
อย่างที่ท่านกล่าวไว้ในนิมิตหญิงฉะนั้นแล.

จบ สันถตจตุกกะปเภทกถา.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นตรัสประเภทแห่งสันถ-
จตุกกะอย่างนั้นแล้ว บัดนี้ เมื่อจะทรงแสดงประเภทนั้น
(ซ้ำอีก) เพราะเหตุที่พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก หาใช่จะนำชน
มีมนุษย์ผู้หญิงเป็นต้นมา ในสำนักของภิกษุอย่างเดี่ยวไม่
โดยที่แท้ยังนำแม่ภิกษุมาในสำนักของมนุษย์ผู้หญิงเป็นต้น
เหล่านั้น จึงทรงนำจตุกกะเหล่านั้นทั้งหมดมาแสดงซ้ำอีก
โดยนัยมีอาทิว่า “พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึก นำภิกษุมาใน
สำนักของมนุษย์ผู้หญิง” ดังนี้. ในจตุกกะเหล่านั้น
บัณฑิตพึงทราบวินิจฉัย โดยนัยดังที่กล่าวมาแล้ว นั้น
เทียวแล.

**จบการพรรณนาความต่างแห่งจตุกกะ
ด้วยอำนาจภิกษุผู้เป็นข้าศึก.**

สเจ อิตถินิมิตต์ ชาณู กตวา สนถตฺ ชาณู
ฆฎฺเณตฺสส ทุกฺกฏํ ฯ สเจ ปุริสนิมิตต์ ชาณู กตวา
สนถตฺ ชาณู ปเวเสนตฺสส ทุกฺกฏํ ฯ สเจ อุภย
ชาณู กตวา สนถตฺ ชาณูนา ชาณู ฆฎฺเณตฺสส
ทุกฺกฏํ ฯ สเจ อิตถินิมิตเต เวหฺนสหฺพพาทีนํ กิณฺจิ
ปกฺขิตตฺ ตฺสส เหฎฺจาภาคคฺยเจปิ ผุสฺสนโต ติลผลมตฺต
ปเวเสติ ปาราชิกํ ฯ อุปริภาคคฺยเจปิ อุโภสุ ปสฺเสสุ
เอกํ ปสฺสํ เจปิ ผุสฺสนโต ปเวเสติ ปาราชิกํ ฯ จตฺตาริปี
ปสฺसानิ อผุสฺสนโต ปเวเสตฺวา ตฺสส ตลณฺเจปิ ผุสฺติ
ปาราชิกํ ฯ ยทิ ปน ปสฺเสสุ วา ตเล วา อผุสฺสนโต
อากาศตเมว กตฺวา ปเวเสตฺวา นิหฺรติ ทุกฺกฏํ ฯ
พหิทฺธา ชาณูเก ผุสฺติ ทุกฺกฏเมว ฯ ยถา จ
อิตถินิมิตเต วุตฺตํ เอวํ สหฺพตถ ลกฺขณํ เวทิตฺตพฺพนฺติ ฯ

สนถตจตุกกปเภทกถา นิฎฺฐิตา ฯ

เอวํ สนถตจตุกกปเภทํ วตฺวา อิทานิ ยสฺมา
น เกวลํ มนุสฺสิตถิอาทิเก ภิกฺขุสฺส สนฺติเก อาเนนฺติ
อถฺยิ ภิกฺขุมฺปิ ตาลํ สนฺติเก อาเนนฺติ ตสฺมา ต
ปเภทํ ทสฺเสนโต ภิกฺขุปรจจตฺติกา ภิกฺขุ มนุสฺสิตฺติยา
สนฺติเกตฺติอาทิना นเยน สหฺพพานิ ตานิ จตฺกุกานิ
ปฺนปิ นิหฺริตฺวา ทสฺเสสิ ฯ เตสุ วิวินิจฉัยฺย วุตฺตนเยเนว
เวทิตฺตพฺโพติ ฯ

**ภิกฺขุปรจจตฺติกวเสน จตฺกุกเภทวณฺณนา
นิฎฺฐิตา ฯ**

เรื่องพระราชากับโจรผู้เป็นข้าศึกต่อภิกษุเป็นต้น

ก็เพราะพวกภิกษุผู้เป็นข้าศึกย่อมกระทำอย่างที กล่าวมาแล้วอย่างนี้นั้นแล แม้อิสรชนมีพระราชผู้เป็น ข้าศึกเป็นต้น ก็ทรงกระทำ เพราะเหตุนี้ พระผู้มี พระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงประเพณีนั้น จึงตรัสคำว่า **ราชปจฺจตฺติกา** เป็นต้น.

ในคำว่า **ราชปจฺจตฺติกา** เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- ข้าศึกทั้งหลาย คือ พระราชา ชื่อว่าราชปจฺจตฺติกา (พระราชาผู้เป็นข้าศึก). ก็พระราชาเหล่านั้นทรงนำมา เองบ้าง ให้คนอื่นนำมาบ้าง (ซึ่งมนุษย์ผู้หญิงเป็นต้น) ฟังทราบทั่ว ทรงนำมาทั้งนั้น. ข้าศึกทั้งหลาย คือโจร ชื่อว่า **โจรปจฺจตฺติกา** (โจรผู้เป็นข้าศึก). ชนชาวเมืองและบุรุษ ผู้ทำการหลอกลวง ซึ่งชวนชวายในการเล่นเนื่องด้วย เมณุกัถิ นักเลงหญิงและนักเลงสุราเป็นต้นกัถิ ชื่อว่า นักเลง. ข้าศึกทั้งหลาย คือ นักเลงชื่อว่า **วุตฺตปจฺจตฺติกา** (นักเลงผู้เป็นข้าศึก).

หทัย ท่านเรียกว่า คันธะ, พวกข้าศึกที่ชื่อว่า อุป ปลคันธะ เพราะอรรถว่า ช้ำแหวะหทัยนั้น. ข้าศึกทั้ง หลาย คือ ผู้ตัดหัวใจ ชื่อว่า **อุปปลคันธปจฺจตฺติกา**.

ข้าศึกสังหารภิกษุเช่นไหว้เทวดาเพื่อสำเร็จการงาน

ได้ยินว่า ข้าศึกผู้ตัดหัวใจเหล่านั้น หาได้เป็นอยู่ ด้วยภิกขกรรม และพาณิขกรรมเป็นต้นไม่ พวกกันทำ โจรกรรมมีการปล้นคนเดินทางเป็นต้น เลี้ยงบุตรและ ภรรยา. เขาเหล่านั้น เมื่อต้องการความสำเร็จแห่งการ งานได้เช่นไหว้ต่อเหล่าเทวดาไว้ จึงได้ช้ำแหวะหทัยของ พวกมนุษย์ไป เพื่อบวงสรวงแก่เทวดาเหล่านั้น. ก็พวก มนุษย์เป็นผู้หาได้ยากตลอดกาลทุกเมื่อ ส่วนพวกภิกษุผู้ ฟานักอยู่ในป่า ย่อมหาได้ง่าย. เขาเหล่านั้นจับเอาภิกษุ ผู้มีศีลแล้ว ได้ลำนี้อยู่ว่า “ชื่อว่ากำผู้มีศีล ย่อมเป็น ของหนัก” เพื่อจะทำลายศีลของภิกษุนั้น ให้พินาศไป จึง นำมนุษย์ผู้หญิงเป็นต้นมา หรือนำภิกษุนั้นไปในสำนักของ มนุษย์ผู้หญิงเป็นต้นนั้น.

(๓๒๑) ยสฺมา ปน ภิกฺขุปจฺจตฺติกา เอวเมว กโรนฺติ ราชปจฺจตฺติกาทโยปิ กโรนฺติ ตสฺมา ตมฺปเภทํ ทสฺเสนโต ราชปจฺจตฺติกาตีอาทิมาท ฯ

ตตฺถ ราชายะว ปจฺจตฺติกา ราชปจฺจตฺติกา ฯ เต จ สยํ อาเนนฺตานิ อณฺเณหิ อานาเนนฺตานิ อาเนนฺตียะวาทิ เวทิตฺตฺวา ฯ โจราเอว ปจฺจตฺติกา โจรปจฺจตฺติกา ฯ วุตฺตาทิ เมณฺณุปสํหิตฺตฺวาปสุตฺตนาครียเกราชยปฺริสา อิตฺถิวุตฺตสุราวุตฺตาทโย วา ฯ วุตฺตาวะว ปจฺจตฺติกา วุตฺตปจฺจตฺติกา ฯ

คณฺธนฺติ หทยํ วุจฺจติ ตํ อุปฺปาณฺเณตฺติติ อุปฺปลคณฺธา ฯ อุปฺปลคณฺธาเอว ปจฺจตฺติกา อุปฺปลคณฺธปจฺจตฺติกา ฯ

เต กิร น กสิณฺนิชชาทิตฺติ ชีวนฺติ ปนฺถมาตาทินิ กตฺวา ปุตฺตทวารํ โยเสนฺติ ฯ เต กมฺมสิทฺธิ ปฏฺจยมานา เทวตานํ อายาจิตฺวา ตาสํ พลิกมฺมตฺถํ มนุสฺसानํ หทยํ อุปฺปาณฺเณตฺติ ฯ สพฺพกาลญจ มนุสฺสา ทูลลภา ภิกฺขุ ปน อรณฺเณ วิหรนฺตา สุลภา โทหนฺติ ฯ เต สิลฺลนฺตํ ภิกฺขุํ คเหตฺวา ‘สิลฺลโต วโร นาม ภาริโย โหตฺติติ มณฺญมานา ตสฺส สิลฺลวินาสนตฺถํ มนุสฺสิตฺถิอาทิเก วา อาเนนฺติ ตํ วา ตตฺถ เนนฺติ ฯ

ในเรื่องว่าด้วยพระราชผู้เป็นข้าศึกเป็นต้นนี้ มีความแปลกกันเท่านี้. เรื่องที่เหลือพึงทราบโดยนัยดังที่กล่าวแล้วนั้นแหละ. และพึงทราบจตุกกะทั้งหลายในวาระแม่ทั้ง ๔ เหล่านี้ โดยนัย ดังที่กล่าวแล้ว ในภิกขุปัจฉัจฉติกาวาระนั่นเอง. แต่ในพระบาลี พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วโดยย่อ.

อัยเมตถ วิเสโส ฯ เสสํ วุตตนเยเนว เวทิตัพพํ ฯ
 ภิกขุปัจฉัจฉติกาวาเร วุตตนเยเนว จ อิมสุ จตุสุปี
 วาเรสุ จตุกกานิ เวทิตัพพานิ ฯ ปาลีโย ปน
 สงฺขิตเตน วุตตานิ ฯ

จบกล่าวด้วยประเภทแห่งจตุกกะ โดยอาการทั้งปวง. สัพพากาเรน จตุกฺกปฺปเภทกถา นิฏฺฐิตา ฯ

เรื่องภิกษุเสพเมถุนธรรมทางมรรคและมีใช้มรรค

บัดนี้ เพื่อความไม่มงายในคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า เมื่อภิกษุเสพเมถุนธรรมในมรรคทั้ง ๓ ของมนุษย์ผู้เป็นหญิงเป็นต้น พระอุบาลีเถระจึงกล่าวคำว่า มคฺเคน มคฺคํ เป็นอาทิ.

บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า **มคฺเคน มคฺคํ** ความว่า ภิกษุสอดองคชาตของตนเข้าไปทางบรรดามรรคทั้ง ๓ ของหญิง มรรคใดมรรคหนึ่ง. อีกอย่างหนึ่ง บรรดามรรคทั้ง ๒ ที่ระคนกัน ภิกษุสอดองคชาตเข้าไปทางปัสสาวมรรค หรือสอดปัสสาวมรรคเข้าไปทางวัจจมรรค.

สองบทว่า **มคฺเคน อมคฺคํ** ความว่า ครั้นสอดเข้าไปทางปัสสาวมรรคเป็นต้นแล้ว จึงชักออกทางบาดแผล โดยรอบแห่งมรรคนั้น.

สองบทว่า **อมคฺเคน มคฺคํ** ความว่า ครั้นสอดเข้าไปทางบาดแผล โดยรอบแล้ว จึงชักออกทางมรรค.

สองบทว่า **อมคฺเคน อมคฺคํ** บรรดาบาดแผลทั้ง ๒ ที่ระคนกัน ครั้นสอดเข้าไปทางบาดแผลที่หนึ่งแล้ว จึงชักออกทางบาดแผลที่สอง. ในการกำหนดว่าเป็นบาดแผล ฟังทราบว่าเป็นกูลลัจฉัยในที่ทุกแห่ง ด้วยอำนาจอนุโลมตามพระสูตรนี้.

ภิกษุเสพเมถุนธรรมในทวารของภิกษุหลับไม่พ้นอาบัติ

บัดนี้ เพื่อความไม่มงายในพระดำรัสที่จักตรัสไว้ข้างหน้าว่า เมื่อภิกษุไม่รู้ ไม่ยินดี ไม่เป็นอาบัติ พระอุบาลีเถระจึงกล่าวคำว่า **ภิกฺขุ สุตตภิกฺขุมุหิ** เป็นต้น.

ในคำว่า **ภิกฺขุ** เป็นต้นนั้น มีอธิบายดังต่อไปนี้ :- ภิกษุรูปใดตื่นขึ้นแล้ว ยินดี ภิกษุรูปนั้น พูดยว่า “เธอรูปนี้ ปฏิบัติผิดในข้าพเจ้าผู้หลับ ข้าพเจ้า ไม่รู้สึกตัว” ย่อมไม่พ้น (จากอาบัติ). ก็ในสองบทว่า **อุโห นาเสตพฺพา** นี้ ความว่า พระวินัยธรพึงให้นาสนะเสีย แม้ทั้ง ๒ รูป ด้วยลึงคนาสนะ.

บรรดาผู้ประทุษร้ายและผู้ถูกประทุษร้ายทั้ง ๒ รูปนั้น ผู้ประทุษร้าย ไม่มีการทำปฏิญญา แต่ผู้ถูก

อิทานิ ยํ วุตฺตํ มนุสฺสิตฺถิยา ตโย มคฺเค เมถุนํ ฐมฺมํ (๓๒๒) ปฏิเสวนตฺสลาติอาทิ เอตถ อสมฺโมหตฺถํ มคฺเคน มคฺคนฺติอาทิมาห ฯ

ตตถ **มคฺเคน มคฺคนฺติ** อิตฺถิยา ติสฺส มคฺเคสุ อภฺยตฺเรน อตฺตโน อองฺคชาตํ ปเวเสติ ฯ อถวา สมฺภินฺเนสฺสุ ทฺวีสุ มคฺเคสุ ปสฺสวามคฺเคน วจฺจมคฺคํ วจฺจมคฺเคน วา ปสฺสวามคฺคํ ปเวเสติ ฯ

มคฺเคน อมคฺคนฺติ ปสฺสวาทิมคฺเคน ปเวเสตฺวา ตสฺส สามนฺตา วณฺเณ นีหริตี ฯ

อมคฺเคน มคฺคนฺติ สามนฺตา วณฺเณ ปเวเสตฺวา มคฺเคน นีหริตี ฯ

อมคฺเคน อมคฺคนฺติ ทฺวีสุ สมฺภินฺนวณฺเณสุ เอเกน วณฺเณ ปเวเสตฺวา พฺุติเยน นีหริตี ฯ อิมสฺส สุตตสฺส อณุโลมวเสน สพฺพตถ วณฺสงฺเขเป กูลฺลจฺฉัย เวทิตพฺพํ ฯ

อิทานิ ยํ ปฺรโต วกฺขติ อนาปตฺติ อชานนตฺสส อสาทियนตฺสลาติ ตตถ อสมฺโมหตฺถํ ภิกฺขุ สุตตภิกฺขุมุหิตฺติ-อาทิมาห ฯ

ตตฺรายํ อธิปฺปาโย โย ปฏิพฺพุโธ สาทियตี โส สุตตมฺหิ มยิ เอโส วิปฏิปชฺชชฺชि นาทํ ชานามิตฺติ น มุจฺจตี ฯ **อุโห นาเสตพฺพา**ติ เจตถ เทวปี ลิงฺคนาสเนน นาเสตพฺพา ฯ

ตตฺร ทฺุสฺสส ปฏิญฺญาการณํ นตฺถิ ทฺุสฺสิโต ปุจฺฉิตฺวา ปฏิญฺญาเยน นาเสตพฺโพ ฯ สเจ น สาทियตี

ประทุษร้าย พระวินัยธรสอบถามแล้ว พึงให้นาสนะเสีย ด้วยคำปฏิญญา. ถ้าเธอไม่ยินดี ไม่ควรให้นาสนะ. แม้ในวาระสามเณร ก็นัยนี้.

น นาเสตพุโพ ฯ เอโส นโย สามเณรวาเรปี ฯ

ภิกษุผู้ถูกปฏิบัติผิดไม่รู้ ไม่ยินดี ไม่เป็นอาบัติ

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงอาบัติ และอนาปัตตินั้นๆ ในวาระนั้นๆ อย่างนั้นแล้ว บัดนี้ เมื่อจะทรงแสดงอนาปัตติอย่างเดียวกัน จึงตรัสคำว่า **อนาปัตติ อชานนุตสฺส** เป็นต้น.

เอวํ ตตถ ตตถ ตํ ตํ อาปัตติตฺถจ อนาปัตติตฺถจ ทสเสตฺวา อิทานิ อนาปัตติเมว ทสเสนฺโต อนาปัตติ อชานนุตสฺสชาติอาทิมาท ฯ

ในคำว่า **อชานนุตสฺส** เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- ภิกษุรูปที่ชื่อว่าไม่รู้รู้สึกตัวนั้น ได้แก่ ผู้ที่ยังหลงสู่ความหลับอย่างมาก ย่อมไม่รู้สึกรู้หาย แม้ความพยายามที่คนอื่นทำแล้ว ภิกษุเห็นปานนั้น ไม่เป็นอาบัติเหมือนภิกษุผู้ไปพักกลางวันในป่ามหาวัน ใกล้เมืองไพศาลีฉะนั้น. สมจริงดังคำที่พระธรรมสังคหาคารยักกล่าวไว้ว่า “ภิกษุกราบทูลว่า ‘ข้าพระพุทธเจ้าไม่รู้สึกรู้หาย พระพุทธเจ้าข้า’ พระองค์ตรัสว่า ‘ดูก่อนภิกษุ เมื่อภิกษุไม่รู้สึกรู้หาย ไม่เป็นอาบัติ’”.

ตตถ อชานนฺโต นาม โย มหานิทฺทํ โอกุกนฺโต ปเรน กตํ อุปกุกมฺปิ น ชานาติ เวสาลีย มหาเว ทิวาวิหารํ คโต ภิกฺขุ วีย เหวรูปสฺส อนาปัตติ ฯ (๓๒๓) วุตฺตมฺปิ เจตํ ‘นาทํ ภควา ชานามิติ อนาปัตติ ภิกฺขุ อชานนุตสฺสชาติ ฯ

ภิกษุที่ชื่อว่าไม่ยินดีนั้น ได้แก่ ผู้ที่แม้รู้สึกรู้หายแล้ว ก็ไม่ยินดี, ภิกษุเห็นปานนั้น ไม่เป็นอาบัติ เหมือนภิกษุผู้รีบลุกขึ้นทันทีในป่ามหาวัน ใกล้เมืองไพศาลีนั้นนั่นเอง ฉะนั้น. สมจริงดังคำที่พระธรรมสังคหาคารยักกล่าวไว้ว่า “ภิกษุกราบทูลว่า ‘ข้าพระพุทธเจ้าไม่ยินดี พระพุทธเจ้าข้า’, พระองค์ตรัสว่า ‘ดูก่อนภิกษุ เมื่อไม่ยินดี ไม่เป็นอาบัติ’”.

อสาทียนฺโต นาม โย ชานิตฺวาปิ น สาทียติ, ตตฺถเลว สทสา วุญฺจิตฺตฺถภิกฺขุ วีย ฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ นาทํ ภควา สาทียนฺติ อนาปัตติ ภิกฺขุ อสาทียนุตสฺสชาติ ฯ

ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุบ้าและมีจิตฟุ้งซ่าน

ภิกษุผู้เป็นบ้าเพราะดี (กำเริบ) ชื่อว่า เป็นบ้า. จริงอยู่ ตีมี ๒ อย่างคือ ตีที่มีฝัก ๑ ตีที่ไม่มีฝัก ๑. ตีที่ไม่มีฝัก ซึ่มซาบไปทั่วสรรพางค์ ดุจโลหิตฉะนั้น. เมื่อตีที่ไม่มีฝักนั้นกำเริบ พวกสัตว์ย่อมมีสรีระสันเทหาไปเพราะหิตเปื่อย และหิตต่อเป็นต้น. หิตเปื่อยและหิตต่อเป็นต้น เหล่านี้ จะหายได้เพราะการปรุงยารักษา. ส่วนตีที่มีฝัก

อุมมตฺตโก นาม ปิตตุมมตฺตโก ฯ ทฺวิธํ ทิ ปิตตํ พุทฺธปิตตํ อพฺพุตฺตตฺถจ ฯ อพฺพุตฺตํ โลหิตํ วีย สพฺพงฺคคตํ ฯ ตมฺหิ กุปีเต สตฺตานิ กณฺทุกฺจจุสฺสริกรมฺปาทีนิ โหนติ ฯ ตานิ เกสชฺชกิริยาย วูปสมนฺติ ฯ พุทฺธปิตตํ ปน ปิตตโกสเส จิตฺ ฯ ตมฺหิ กุปีเต สตฺตนา อุมมตฺตกา โหนติ ฯ

ตั้งอยู่ในฝักของดี. เมื่อดีที่มีฝักนั้นกำเรียบ พวกสัตว์ย่อมเป็นบ้า.

ภิกษุผู้มีสัญญาวิปลาส (มีความจำคลาดเคลื่อน) ละทิ้งหิริและโอตตปเปเสียแล้ว ย่อมเที่ยวประพฤติกรรมที่ไม่สมควร. แม้อย่ายี่สิบขาบทั้งเขาและหนักอยู่ ก็ไม่รู้สีกตัว. ชื่อว่าเป็นผู้แก้ไขไม่ได้ แม้เพราะการทำยารักษา; ภิกษุผู้เป็นบ้า เห็นปานนั้น ไม่เป็นอาบัติ. ภิกษุชื่อว่า มีจิตฟุ้งซ่าน ได้แก่ ผู้ปล่อยจิต (ไปตามอารมณ์) ท่านเรียกว่า เป็นบ้าเพราะยักษ์เข้าถึง. ได้ยินว่า พวกยักษ์แสดงอารมณ์ทั้งหลายที่น่ากลัว หรือสอดมือเข้าทางปากแล้ว บีบคั้นทรวงรูป กระทำพวกสัตว์ให้มีความจำคลาดเคลื่อน. ภิกษุผู้มีจิตฟุ้งซ่านเห็นปานนั้นไม่เป็นอาบัติ.

ส่วนความแปลกกันแห่งภิกษุผู้เป็นบ้าสองพวกนั้นมีดังต่อไปนี้ :- ภิกษุผู้เป็นบ้าเพราะดี (กำเรียบ) จัดว่าเป็นบ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ทีเดียว ไม่ได้สัญญาตามปกติ. ผู้เป็นบ้าเพราะยักษ์เข้าถึง ยังกลับได้สัญญาตามปกติในบางครั้ง บางคราวบ้าง. แต่ในปฐมปาราชิกสิกขาบทนี้ ผู้เป็นบ้าเพราะดี (กำเรียบ) ก็ดี ผู้เป็นบ้า เพราะยักษ์เข้าถึง ก็ดี จะยกไว้, ภิกษุรูปใด หลงลืมสติโดยประการทั้งปวง วัตถุอะไรๆ จะเป็นไฟก็ตาม ทองก็ตาม คุกรก็ตาม แก่นจันทน์ก็ตาม ก็ไม่รู้จัก ย่อมเที่ยวยำเหี้ยมเป็นเช่นเดียวกันหมด, ภิกษุบ้าเห็นปานนั้น ไม่เป็นอาบัติ. แต่เมื่อกลับได้สัญญาขึ้นในบางครั้งบางคราว แล้วทำทั้งที่รู้เป็นอาบัติทีเดียว.

ภิกษุชื่อว่ากระสับกระส่ายเพราะเวทนานั้น ได้แก่ ผู้ที่ทรมนทรมายเพราะทุกขเวทนาเกินประมาณ ย่อมไม่รู้สึกละอาย, ภิกษุเห็นปานนั้น ไม่เป็นอาบัติ.

ภิกษุชื่อว่า อาทิกัมมิเกะนั้น ได้แก่ ผู้เป็นต้นเดิมในกรรมนั้นๆ. ส่วนในปฐมปาราชิกสิกขาบทนี้ พระสุทินนเถระเป็นอาทิกัมมิเกะ, พระเถระนั้นไม่เป็นอาบัติ. ภิกษุทั้งหลายที่เหลือ มีสมณะผู้เสพเมถุนกับนางลิง และภิกษุชาววัชชีบุตรเป็นต้น เป็นอาบัติทีเดียว ฉะนั้นแล.

พรรณนาบทภาษณีย์จบ.

วิปลตตถสยมา ทิโรตตปปี ฉพเทตวา อสารูปจารี จรณติ ฯ ลทุกครุกานิ ลิกขาปทานิ มททนตาปิน ชานนติ ฯ เกสชชกิริยาปิ อเตกัจฉา โหนติ เอวรูปสส อุมมตตกลส อนาปตติ ฯ ขิตตจิตโตนาม วิสภูจจิตโต ยกขุมมตตโก วุจจติ ฯ ยกขา กิร เภรวานิ วา อารมมณานิ ทสเสตวา มุเขนหตถ์ ปเวเสตวา ททรูปี วา มททนตา สตเต วิปลตตถสยเย กโรนติ ฯ เอวรูปสส ขิตตจิตตสส อนาปตติ ฯ

เตส ปน อุภินัน อัย วิเสโส ฯ ปิตตุมมตตโก นิจจเมว อุมมตตโก โหติ ปกติสถณิ น ลภติ ฯ ยกขุมมตตโก อนตรนตรา ปกติสถณิ ปฏิลภติ ฯ อธิ ปน ปิตตุมมตตโก วา โหตุ ยกขุมมตตโก วา โย สพพโส มฏจสสติ กิณฺจि น ชานาติ อคฺคิมปิ ลฺลวณฺณมปิ คุณฺมปิ จนฺทนมปิ เอกสทิส มททนโต วิจรติ เอวรูปสส อนาปตติ ฯ อนตรนตรา สถณิ ปฏิลภิตวา ฆตวา กโรนตสส ปน อาปตติเยว ฯ

(๓๒๔) เวทนภูฏา นาม โย อธิมตตาย ทุกข-เวทนาย อาตุโร กิณฺจิ น ชานาติ เอวรูปสส อนาปตติ ฯ

อาทิกัมมิโก นาม โย ตลฺลมิ ตลฺลมิ กมฺเม อาทิกฺภูโต ฯ อธิ ปน สุทินนตเถโร อาทิกัมมิโก ตสส อนาปตติ ฯ อวเสนานํ มกฺกฐิสมนวชฺชิปุตฺตาทินํ อาปตติเยวาติ ฯ

ปทภาษณียวรรณนา นิฏฺฐิตา ฯ

สมมุฏฐานที่เกิดแห่งอาบัติมี ๖ อย่าง

อนึ่ง เพื่อความเป็นผู้ฉลาดในสิกขาบทนี้ พึงทราบ ปกิณกะนี้ว่า

สมมุฏฐาน ๑ กิริยา ๑ สัณญา ๑ สจิตตกะ ๑ โลกวัชชะ ๑ กรรมและกุตพร้อมด้วยเจตนา ๑.

ในปกิณกะเหล่านั้น ที่ชื่อว่าสมมุฏฐานนั้น ได้แก่ สมมุฏฐานแห่งสิกขาบท มี ๖ ด้วยอำนาจประมวลทั้งหมด. สมมุฏฐานเหล่านั้น จักมีแจ้งในคัมภีร์บริวาร. แต่เมื่อกล่าวโดยย่อแล้ว ขึ้นชื่อว่าสิกขาบทมีสมมุฏฐาน ๖ ก็มี มีสมมุฏฐาน ๔ ก็มี มีสมมุฏฐาน ๓ ก็มี มีสมมุฏฐานอย่างกฐิน สิกขาบทก็มี มีสมมุฏฐานอย่างเอพกโลมสิกขาบทก็มี มีสมมุฏฐานอย่างธรรณิกเขปสิกขาบทก็มี.

แม้ในสิกขาบทนั้นเล่า บางสิกขาบทเกิดเพราะทำ บางสิกขาบทเกิดเพราะไม่ทำ บางสิกขาบทเกิดเพราะทำ และไม่ทำ บางสิกขาบทบางคราวเกิดเพราะทำบางคราวเกิดเพราะไม่ทำ บางสิกขาบทบางคราวเกิดเพราะทำ บางคราวเกิดเพราะทั้งทำและไม่ทำ.

อธิบายสิกขาบทที่เป็นสจิตตกะและอจิตตกะ

แม้บรรดาสิกขาบทเหล่านั้น สิกขาบทที่เป็นสัณญา วิโมกข์ก็มี ที่เป็นโนสัณญาวิโมกข์ก็มี. ในสิกขาบทที่เป็น สัณญาวิโมกข์และโนสัณญาวิโมกข์เหล่านั้น สิกขาบทใดได้องค์คือจิตด้วย, สิกขาบทนั้นเป็นสัณญาวิโมกข์, นอกนี้ เป็นโนสัณญาวิโมกข์. สิกขาบทที่เป็นอจิตตกะก็มี ที่เป็นสจิตตกะก็มีอีก. สิกขาบทใดต้องพร้อมด้วยจิตเท่านั้น สิกขาบทนั้น เป็นสจิตตกะ. สิกขาบทใด แม้เว้นจากจิตก็ต้อง, สิกขาบทนั้น เป็นอจิตตกะ. สิกขาบทนั้น แม้ทั้งหมดเป็น ๒ อย่างคือ เป็นโลกวัชชะ ๑ เป็นปณณัตติวัชชะ ๑. ลักษณะแห่งสิกขาบทที่เป็นโลกวัชชะ และปณณัตติวัชชะนั้น ได้กล่าวแล้ว.

อิมสมึ ปน สิกขาปเท โกสลุตถ์ อิหํ ปกิณณกั เวทิตัพพํ ฯ

สมมุฏฐานญจ กิริยา อโถ สณญา สจิตตกั โลกวัชชญจ กมฺมญจ กุสลั เวทนาย จาติ ฯ

ตตถ สมมุฏฐานนติ สพฺพสงคาทियวเสน ฉ สิกขาปท-สมมุฏฐานานิ ฯ ตานิ ปริวาเร อาริภวิสฺสนติ ฯ สมาสโต ปน สิกขาปทนนาม อตถิ ฉสสมมุฏจัน อตถิ จตฺสสมมุฏจัน อตถิ ติสสมมุฏจัน อตถิ กจินสมมุฏจัน อตถิ เอพฺกโลมสมมุฏจัน อตถิ ธฺรณิกเขปาทิสสมมุฏจัน ฯ

ตตฺรารปี กิญฺจิ กิริยโต สมมุฏจาติ กิญฺจิ อกิริยโต สมมุฏจาติ กิญฺจิ กิริยากิริยโต สมมุฏจาติ กิญฺจิ ลียา กิริยโต ลียา อกิริยโต สมมุฏจาติ กิญฺจิ ลียา กิริยโต ลียา กิริยากิริยโต สมมุฏจาติ ฯ

ตตฺรารปี อตถิ สณญาวีโมกฺขั อตถิ โน สณญาวีโมกฺขั ฯ ตตถ ยํ จิตตงคํ ลภตियเว ตํ สณญาวีโมกฺขั อิตฺธํ โน สณญาวีโมกฺขั ฯ ปฺน อตถิ อจิตตกั อตถิ สจิตตกั ฯ ยํ สเหว จิตฺเตน อาปชฺชติ ตํ สจิตตกั ฯ ยํ วินาปี จิตฺเตน อาปชฺชติ ตํ อจิตตกั ฯ ตํ สพฺพมฺปิ โลกวัชฺชั ปณณตฺติวัชฺชนติ ทฺวิธํ ฯ เตสํ ลกฺขณํ วุตตเมว ฯ

อธิบายลักษณะที่เป็นกายกรรมเป็นต้น

อนึ่ง เมื่อว่าแม้ด้วยอำนาจกรรม กุศล และเวทนา แล้ว บรรดาสิกขาบทเหล่านี้ สิกขาบทที่เป็นกายกรรมก็มี ที่เป็นวจีกรรมก็มี. ในกายกรรมและวจีกรรมเหล่านี้ สิกขาบทใด เป็นไปทางกายทวาร สิกขาบทนั้น พึงทราบ ว่า เป็นกายกรรม, สิกขาบทใดเป็นไปทางวจีทวาร สิกขาบทนั้นพึงทราบว่า เป็นวจีกรรม.

อนึ่ง สิกขาบทที่เป็นกุศลก็มี ที่เป็นอกุศลก็มี ที่เป็นอัปยาคฤตกรรมก็มี. จริ่งอยู่ จิตที่ให้เกิดอาบัติมี ๓๒ ดวงเท่านั้น คือ กามาวจรกุศลจิต ๘ อกุศลจิต ๑๒ กามาวจรกิริยาจิต ๑๐ อภิญาจิต ๒ โดยกุศลและกิริยา. ในจิตเหล่านี้ สิกขาบทใดต้องด้วยกุศลจิต สิกขาบทนั้นเป็นกุศล, สิกขาบทใดต้องด้วยจิตนอกนี้ สิกขาบทนั้นเป็นฝ่ายนอกจากนี้.

อนึ่ง สิกขาบทมีเวทนา ๓ ก็มี มีเวทนา ๒ ก็มี มีเวทนาเดียวก็มี. ในสิกขาบทเหล่านี้ เมื่อต้องสิกขาบทใด เป็นผู้พร้อมเพรียง ด้วยบรรดาเวทนา ๓ อย่างใดอย่างหนึ่ง จึงต้อง, สิกขาบทนั้น พึงทราบว่า มีเวทนา ๓. เมื่อภิกษุจะต้องสิกขาบทใด เป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยสุขหรือเป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยอุเบกขา จึงต้อง, สิกขาบทนั้น พึงทราบว่า มีเวทนา ๒. เมื่อภิกษุจะต้องสิกขาบทใด เป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยทุกขเวทนาเท่านั้น จึงต้องสิกขาบทนั้น พึงทราบว่า มีเวทนาเดียว.

ครั้นได้ทราบปกิณกะนี้ คือ

**สมุฏฐาน ๑ กิริยา ๑ สัจฉญา ๑ สจิตตกะ ๑
โลกวัชชะ ๑ กรรมและกุศลพร้อมด้วยเวทนา ๑**

อย่างนี้แล้ว พึงทราบว่า บรรดาปกิณกะมีสมุฏฐานเป็นต้นนั้น สิกขาบทนี้ ว่าโดยสมุฏฐาน มีสมุฏฐานเดียว, ว่าด้วยอำนาจจองค์เกิดด้วยองค์ ๒ คือ เกิด เพราะกายกับจิต, และสิกขาบทนี้เกิดเพราะทำ, จริ่งอยู่ เมื่อทำอยู่เท่านั้น จึงต้องอาบัตินั้น; เป็นสัจฉญาวิโมกข์ เพราะพ้นด้วยไม่มีกามสัจฉญา ซึ่งปฏิสังขตด้วยเมถุน, จริ่งอยู่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ไม่รู้สีกไม่ยินดี. เป็นสจิตตกะ เพราะภิกษุต้องอาบัตินั้น ด้วยจิตปฏิสังขตด้วยเมถุนเท่านั้น เว้นจากจิตไม่ต้อง; เป็นโลกวัชชะเพราะจะพึงต้องอาบัตินั้นด้วย

(๓๒๕) กम्मกุสลเวทนามเสนาปี เจตถ อตฺถิ สิกขาปทํ กายกम्मํ อตฺถิ วจฺจกम्मํ ฯ ตตฺถ ยํ กายทวาริกํ ตํ กายกम्मํ ยํ วจฺจทวาริกํ ตํ วจฺจกมฺมนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

อตฺถิ ปน สิกขาปทํ กุสลํ อตฺถิ อกุสลํ อตฺถิ อพฺยาคตํ ฯ ทฺวตฺตํเสว ทิ อาปตฺติสมฺภูจฺปาภจิตฺตานิ อภฺจ กามาวจรกุสลจิตฺตานิ ทฺวาทส อกุสลานิ ทส กามาวจรกิริยาจิตฺตานิ กุสลโต จ กิริยโต จ เทว อภิญาจิตฺตานีติ ฯ เตสุ ยํ กุสลจิตฺเตน อาปชฺชติ ตํ กุสลํ อิตเรหิ อิตฺรํ ฯ

อตฺถิ จ สิกขาปทํ ติเวทนํ อตฺถิ ทฺวิเวทนํ อตฺถิ เอกเวทนํ ฯ ตตฺถ ยํ อาปชฺชนฺโต ติสฺสุ เวทนาสุ อณฺยตฺรเวทนาสมฺงคฺติ ทฺตฺวา อาปชฺชติ ตํ ติเวทนํ ฯ ยํ อาปชฺชนฺโต สุขสมฺงคฺติ วา อูเปกฺขา สมฺงคฺติ วา อาปชฺชติ ตํ ทฺวิเวทนํ ฯ ยํ อาปชฺชนฺโต ทฺกฺขเวทนาสมฺงคฺติเยว อาปชฺชติ ตํ เอกเวทนนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

เอวํ

**สมุฏฐานญจ กิริยา อโถ สณฺญา สจิตตกํ
โลกวชฺชญจ กम्मญจ กุสลํ เวทนาย จาติ**

อิมํ ปกิณณกํ วิทิตฺวา เตสุ สมุฏฐานาทีสุ อิทํ สิกขาปทํ สมุฏฐานโต เอกสมุฏฐานํ องควเสน ทฺกฺสมุฏฐานํ กายจิตฺตโต สมุฏฺจาทิ ฯ กิริยาสมุฏฺฐานญจ กโรนฺโตเยว ทิ เอตํ อาปชฺชติ ฯ เมถุนปฏิสังขตฺตาย กามสณฺญาย อภาเวน มุจฺจนฺโต สณฺญาวิโมกฺข์ ฯ อนาปตฺติ อชานนฺตสฺส อสาทียนฺตสฺสชาติ ทิ วุตฺตํ ฯ เมถุนจิตฺเตเนว นํ อาปชฺชติ น วินา จิตฺเตนาติ สจิตตกํ ฯ สราควเสเนว ตํ อาปชฺชิตพฺพโต โลกวชฺชํ ฯ กายทฺวาเรเนว สมุฏฺจानโต กายกम्मํ ฯ (๓๒๖) จิตฺตํ ปเนตฺถ อจฺคมตฺตํ โหติ ฯ น ตสฺส

อำนาจระคะกล้าเท่านั้น; เป็นกายกรรม เพราะเกิดทาง
กายทวารเท่านั้น, ส่วนจิตลัทธิว่าเป็นองค์ในลักษณะนี้,
จะจัดเป็นกรรมด้วยอำนาจจิตนั้นไม่ได้; เป็นอกุศลจิต
เพราะจะพึงต้องด้วยโลภจิต; มีเวทนา ๒ เพราะว่
ภิกษุมีความพร้อมเพรียงด้วยสุข หรือมีความพร้อม
เพรียงด้วยอุเบกขา จึงต้องอาบัตินั้น.

ก็แล ปกตินะทั้งปวงมีสมุฏฐานเป็นต้นนี้ ย่อม
สมในอาบัติ. แต่ในอรรถกถาทั้งปวง ท่านยกขึ้นแสดง
ด้วยหัวข้อลักษณะ; เพราะฉะนั้น จึงต้องกล่าวอย่างนั้น
ฉะนี้แล.

วเสน กมฺมภาโว ลพฺภติ ฯ โลภจิตเตน อาปชฺชตพฺพโต
อกุสลจิตฺตํ ฯ สุขสมงฺคี วา อุเปกฺขาสมงฺคี วา ตํ
อาปชฺชตีติ ทฺวิเวทนนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

สพฺพญเจตํ อาปตฺตติยํ ยุชฺชติ ฯ ลิกฺขาทปทิสฺเสน
ปน สพฺพอภฺภูทกถาสฺว เทสนา อารุพฺพหา ตสฺมา เอวํ
วุตฺตนฺติ ฯ

วินิตวัตถุปจฺมปาราชิก

ปจฺฉาว่า คำประพันธ์เป็นพระคาถาว่า

เรื่องลิงตัวเมีย ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุวัชชีบุตร
 ๑ เรื่อง เรื่องปลอมเป็นคฤหัสถ์ ๑ เรื่อง เรื่อง
 เปลือยกาย ๑ เรื่อง เรื่องปลอมเป็นเดียรถีย์
 ๗ เรื่อง เรื่องเด็กหญิง ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุณี
 ชื่ออุบลวรรณนา ๑ เรื่อง เรื่องเพศกลับ ๒
 เรื่อง เรื่องมารดา ๑ เรื่อง เรื่องธิดา ๑ เรื่อง
 เรื่องพี่น้องหญิง ๑ เรื่อง เรื่องภรรยา ๑ เรื่อง
 เรื่องภิกษุมิหลังอ่อน ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุมิ
 องคชาตยาว ๑ เรื่อง เรื่องบาดแผล ๒ เรื่อง
 เรื่องรูปปั้น ๑ เรื่อง เรื่องตุ๊กตาไม้ ๑ เรื่อง
 เรื่องภิกษุชื่อสุนทร ๑ เรื่อง เรื่องสตรี ๕ เรื่อง
 เรื่องป่าช้า ๕ เรื่อง เรื่องกระดูก ๑ เรื่อง
 เรื่องนาคตัวเมีย ๑ เรื่อง เรื่องนางยักษิณี ๑
 เรื่อง เรื่องหญิงเปรต ๑ เรื่อง เรื่องบัณฑิต
 ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุมิอินทริย์พิการ ๑ เรื่อง
 เรื่องจับต้อง ๑ เรื่อง เรื่องพระอรหันต์ในเมือง
 ภัททิยะหลับ ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุเมืองสาวตติ ๔
 เรื่อง เรื่องภิกษุชาวมัลละเมืองไพศาลี ๓ เรื่อง
 เรื่องเปิดประตูนอน ๑ เรื่อง เรื่องภิกษุชาวเมือง
 ภารุกัจฉะผีน ๑ เรื่อง เรื่องอุบาสิกาชื่อสุปพพา
 ๙ เรื่อง เรื่องอุบาสิกาชื่อว่าสัทธา ๙ เรื่อง
 เรื่องนางภิกษุณี ๑ เรื่อง เรื่องนางสิกขมานา ๑
 เรื่อง เรื่องนางสามเณรี ๑ เรื่อง เรื่องหญิง
 แพศยา ๑ เรื่อง เรื่องบัณฑิต ๑ เรื่อง
 เรื่องสตรีคฤหัสถ์ ๑ เรื่อง เรื่องให้ผลัดกัน ๑
 เรื่อง เรื่องภิกษุผู้เฒ่า ๑ เรื่อง เรื่องลูกเนื้อ ๑
 เรื่อง, นี้เป็นอย่างไร ?

วิสัยเห็นว่า พระคาถาเหล่านี้ ชื่ออุทานคาถาแห่ง
 วินิตวัตถุ คือเรื่องนั้นๆ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงวินิจฉัย
 ด้วยพระองค์เอง ซึ่งพระธรรมลังคาหกเถระทั้งหลายได้
 ใฝ่ใจไว้ว่า พระวินัยธรทั้งหลายจักเรียนเอาเรื่องเหล่านั้น
 ได้สะดวก จึงได้ตั้งไว้. ส่วนวัตถุคาถาพระอุบาลีเถระได้
 ใฝ่ใจไว้ว่า พระวินัยธรทั้งหลาย จักวินิจฉัยวินัยต่อไป (ใน
 อนาคต) ด้วยลักษณะนี้ จึงได้ตั้งไว้ในเมื่อพระผู้มีพระภาค

มกฺกฏี วชฺชีปุตฺตา จ ฯเปฯ วุฑฺฒปพฺพชิตฺโต
 มิโคติ อิทํ กิ ฯ

อิม่า วินิตวัตถุณิ ภควตา สยํ วินิจฺฉิตานํ
 เตสํ เตสํ วตฺถุณิ อุทานคาถา นาม ตานิ วตฺถุณิ
 สุขํ วินยธฺรา อุกคณฺหิสฺสนฺติตฺติ ธมฺมสงฺคาหกตฺเถเรหิ
 จปีตา ฯ วตฺถุคาถา ปน ธรรมาเนเยว ภควติ
 อุปาลิตเถเรน จปีตา อิมินา ลกฺขเณน อายตฺติ
 วินยธฺรา วินยํ วินิจฺฉินิสฺสนฺติตฺติ ฯ ตสฺมา เอตถ
 วุตฺตลกฺขณํ สาธุกํ สลฺลลฺกฺเขตฺวา ปจฺมสิกฺขาปทํ

เจ้ายังทรงพระชนม์อยู่นั่นเอง. เพราะฉะนั้น พระวินัยธร
ควรกำหนดลักษณะที่ตรัสไว้ในวินิตวัตตุนีให้ดี แล้วจึง
วินิจฉัยปฐมลักษณะบท. อนึ่ง ทุตยปาราชิกเป็นต้น ก็ควร
วินิจฉัยด้วยลักษณะแห่งทุตยปาราชิกเป็นต้นที่ตรัสไว้แล้ว
ในวินิตวัตตุนีทั้งหลาย, จริงอยู่ วินิตวัตตุนีทั้งหลาย ย่อม
เป็นเรื่องสำหรับเทียบเคียงของพระวินัยธรทั้งหลาย ดุจ
รูปที่เป็นหลักเทียบเคียงของพวกนักศิลปิน ฉะนั้น.

บรรดาเรื่องเหล่านั้น สองเรื่องข้างต้น มีเนื้อความ
ดังที่ตรัสไว้แล้ว ในอนุบัญญัตินั่นเอง.

ในเรื่องที่ ๓ มีวินิจฉัยดังนี้ :- บทว่า **คิหิลิงเคน**
คือ เป็นผู้มุ่งห่มผ้าขาวอย่างคฤหัสถ์.

ในเรื่องที่ ๔ ไม่มีคำอะไรที่ควรกล่าวไว้.

ในผ้า ๗ ชนิด ถัดจากเรื่องที่ ๔ นั้นไป มีวินิจฉัย
ดังนี้:-

ผ้าที่เขาร้อยหญ้าคาทำ ชื่อว่า ผ้าคากรอง.

ผ้าเปลือกไม้ของพวกดาบส ชื่อว่าผ้าเปลือกปอ.

ผ้าที่เขาเย็บทำติดกันเป็นแผ่น มีลักษณะดังแผ่น
กระดาน ชื่อว่า ผ้าทอเป็นแผ่น.

ผ้ากัมพลที่เขาเอาเส้นผม (มนุษย์) ทำเป็นเส้นด้าย
ทอ ชื่อว่า ผ้ากัมพลทำด้วยเส้นผม.

ผ้ากัมพลที่เขาทอทำด้วยขนหางสัตว์จามรี ชื่อว่า
ผ้ากัมพลทำด้วย ขนหางสัตว์.

ผ้านุ่งที่เขาเอาขนปีกนกเค้าทำ ชื่อว่าผ้านุ่งทำด้วย
ขนปีกนกเค้า.

หนังเสือและมฤคพร้อมทั้งขนและกีบเล็บ ชื่อว่าผ้า
หนังเสือ.

ในเรื่องที่ ๑๒ มีวินิจฉัยดังนี้ :- บทว่า **สารตโต**
ได้แก่ ผู้มีความกำหนดด้วยความกำหนดในอัน เคล้าคลึง
กาย. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความกำหนดนั้น
แล้ว จึงตรัสว่าเป็นอาบัติสังฆาติเสส.

วินิจฉินิตัพพี ฯ ทุตยาทีนญจ วินิตวัตตุนิสสุ
วุตตลกขณน ทุตยาทีน ฯ วินิตวัตตุนิ ทิ สปิปีกานัน
ปฏิจจนนกรูปานิ วिय วินยธรานัน ปฏิจจนนกวตตุนิ
โหนตติ ฯ

ตตถ ปุริมานิ เทว วตตุนิ อนุปปยณนตติยเยว
วตตตถานิ ฯ

ตติเย วตตุมฺหิ ฯ **คิหิลิงเคน**นาติ คิหิวเสน
โธทาทวตโต หุตวา ฯ

จตตเถ นตถิ กิณฺจิจิ วตตพฺพ ฯ

ตโต ปเรสุ สตตสุ ฯ

กุสจिरนติ กุเส คณฺจิตฺวา กตจิริ ฯ

วากจिरนติ ตาปसानัน วกฺกัล ฯ

ผลกจिरนนาม ผลกสนฺจานานิ ผลกานิ สิพฺเพตฺวา
กตจิริ ฯ

เกสกมฺพโลติ เกเสหิ ตนฺเต วายิตฺวา
กตกมฺพโล ฯ

วาลกมฺพโลติ จามริวาลเอหิ วายิตฺวา กตกมฺพโล ฯ

อุลกปกฺขนติ อุลกสฺกณฺสส ปกฺเขหิ กตนิวาลัน ฯ

(๓๒๓) **อชินฺกุชฺชินติ** สโลมฺ สขุริ อชินฺมิคฺจมฺม ฯ

ทฺวาทสเม วตตุมฺหิ ฯ **สารตโต**ติ กาย-
สฺสคฺคราเคน สารตโต ฯ ตํ ราคํ ฆตฺวา ภควา
อาปตฺติ สงฺฆาติเสสฺสชาติ อาท ฯ

**เรื่องนันทมาณพเสพเมถุนธรรม
กับนางอุบลวรรณาเถรี**

ในเรื่องที่ ๑๓ มีวินิจฉัยดังนี้ :- พระเถรีนั้นชื่อว่า อุบลวรรณาเป็นธิดาของเศรษฐีในเมืองสาวัตถี สมบูรณ์ด้วยอภินิหารตั้งแสนกัลป์. แม้โดยปกติพระเถรีนั้นมีผิวกายสีคล้ำยดอกอุบลเขียวน่าดูยิ่งนัก. ก็พระเถรีนั้นยอมรุ่งเรืองยิ่งนัก เพราะไม่มีความเร่าร้อนด้วยกิเลสในภายใน. นางได้ชื่อว่าอุบลวรรณาเพราะความที่นางมีผิวงดงามนั่นเอง.

บทว่า **ปฏิพทุจิตโต** ความว่า มาณพนั้นมีใจกำหนดตั้งแต่เวลายังเป็นคฤหัสถ์. ได้ยินว่า นันทมาณพนั้น เป็นชายหนุ่ม ซึ่งเป็นญาติของพระเถรีนั้น.

ศัพท์ว่า **อลโข** เป็นนิบาต ลงในอรรถว่าลำดับ. มีคำอธิบายว่าในลำดับแห่งพระเถรีนั่งบนเตียงนั้นแล. จริงอยู่ เวลากลางวัน เมื่อบุคคลมาจากภายนอกปิดประตูแล้วนั่ง ความมืดจะมีขึ้น. อธิบายว่า มาณพนั้นได้ทำอย่างนั้นตลอดเวลาที่ความมืดนั้นของพระเถรีนั้น ยังไม่หายไปนั่นเอง.

บทว่า **ทุเสสิ** แปลว่า ได้ชมชื่นแล้ว. ส่วนพระเถรีเป็นผู้หาโทษมิได้ เริ่มตั้งสมณสังญาไม่ยินดี นั่งอยู่ ถูกความประสงค์อสังกรรมสัมผัส ดูกองเพลิง เสათิน และต่อไม้ตะเคียน ฉะนั้น. ฝ่ายนันทมาณพนั้น ครั้นให้ความพอใจของตนสำเร็จบริบูรณ์แล้วก็ไป.

เมื่อนันทมาณพ ละคลองแห่งการเห็นพระเถรีนั้นเท่านั้น มหาปฐพีนี้ถึงจะสามารถธรรมาภิเสกเขาสิเนรุไว้ได้ก็ตาม ก็เป็นเหมือนไม่อาจจะธารบุรุษชั่วช้านั้น ซึ่งมีซากเลวประมาณวาหนึ่งไว้ได้ จึงแยกช่องให้แล้ว. ขณะนั้นนั่นเอง เขาได้ถึงความเป็นเชื้อเพลิงแห่งเปลวไฟในอเวจีแล้ว. พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว จึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่ยินดีไม่เป็นอาบัติ” ทรงหมายเอาพระเถรี ได้ตรัสพระคาถา นี้ในธรรมบทว่า

เราเรียกบุคคลผู้ไม่ติดอยู่ในกามทั้งหลาย
เหมือนน้ำไม่ติดอยู่ในใบบัวเหมือนเมล็ดพันธุ์ผัก
กาดไม่ตั้งอยู่บนปลายเหล็กแหลม ฉะนั้น ว่าเป็น
พรหมณ์.

เตรสเม วตุมุติ ฯ อุปปลวณณาติ สา เถรี
สาวตถิยํ เสฏฐิจีตา สตสทสสกุเป อภินิหาร-
สมปนนา ฯ ตสสา ปกตียาปี อติทสสนียา นิลุปปลวณณา
กายจฉวิ ฯ อพฺพนตเร ปน กิเลสสนตาปสฺส อภาเว
น อติวิย วิโรจติ ฯ สา ตาเยว วรรณํปฺกฺขรตยา
อุปปลวณณาติ นามํ ลภติ ฯ

ปฏิพทุจิตโตติ คิทิกาลโต ปฏฺจาย รตฺตจิตฺโต ฯ
โส กิร ตสสา ฆาติทารโก โหติ ฯ

อลโขติ อนนฺตรตเถ นิปาโต ฯ มญฺจเก
นิลินฺนานนฺตรเมวาติ วุตฺตํ โหติ ฯ ทิวา พาทิริโต
อาคนฺตวา ทวารํ ปิธาย นิลินฺนานํ ทิ อนฺธการํ
โหติ ฯ โส ยาวสฺสา ตํ อนฺธการํ น นสฺสติ
ตาวเทว เอวมกาสีติ อตุโธ ฯ

ทุเสสิติ ปทุสฺเสสิ ฯ เถรี ปน อนวชฺชา
อตุตโน สมนฺสณฺณํ ปจฺจุปฏฺจเปตฺวา อสาทิยนฺตี
นิสีทิ อสทฺธมฺมาธิปฺปาเยน ปรามฺภูสา อคฺคิกฺขนฺธ-
สิลาถมฺภขทิสารชาณฺฎกา วิย ฯ โสปี อตุตโน
มโนเรถํ ปุเรตฺวา คโต ฯ

ตสสา เถรียา ทสสนปถํ วิชฺชนตฺสเสว อยํ
มหาปจฺวี ลินฺรูปพฺพตํ ธาเรตุํ สมตฺถาปี ตํ ปาปปฺริสํ
พฺยามมตฺตกเลวํ ธาเรตุํ อสกุโกนฺตี วิย ภิชฺชิตฺวา
วิวรมทาลิ ฯ โส ตํขณฺเวยว อวีจิชาลานํ อินฺทนภาวํ
อคมาลิ ฯ ภควา ตํ สุตฺวา อนาปตฺติ ภิกฺขเว
อสาทิยนฺตียาติ วตฺวา เถรี สนฺธาย ธมฺมปเท อิมํ
คาถมภาสิ

(๓๒๘)

วาริ ปฺกฺขรปฺตเตว อารคฺคเรว สาสโป
โย น ลิปฺปติ กาเมสุ ตมทํ พฺฐุมิ พฺราหฺมณฺนติ ฯ

เรื่องเพศชายกลับเป็นเพศหญิง

ในเรื่องที่ ๑๔ มีวินิจฉัยดังนี้:- สองบพทว่า **อิตถิลิงค์ ปาตุภูต** ความว่า เมื่อภิกษุหนึ่งหยั่งลงสู่ความหลับในเวลากลางคืน อวัยวะทั้งปวงมีหนวดและเครา เป็นต้น ซึ่งเป็นทรวดทรงของบุรุษหายไป ทรวดทรงของสตรีเกิดขึ้นแทนที่.

หลายบพทว่า **ตณฺเวย อุปฺชฌํ ตํ อุปฺสมปทํ** ความว่า เราอนุญาตอุปัชฌายะที่เธอเคยถือมาแล้วในกาลก่อนนั่นเอง (และ) การอุปสมบทที่สงฆ์ ทำไว้ในกาลก่อนเช่นกัน. อธิบายว่า ไม่ต้องถืออุปัชฌายะใหม่ ไม่ต้องให้อุปสมบทใหม่.

สองบพทว่า **ตานิ วสฺसानิ** ความว่า เราอนุญาตให้นับพรรษาจำเดิม แต่อุปสมบทเป็นภิกษุนั้นนั้นแล. อธิบายว่า ไม่ต้องทำการนับพรรษาตั้งแต่เพศกลับนี้ไปใหม่.

สองบพทว่า **ภิกฺขุณีหิ สงฺกมิตฺตํ** ความว่า ทั้งเราอนุญาตให้ภิกษุณีนั้นไปด้วยกัน คือ สมาคมกัน พร้อมเพรียงกันกับภิกษุณีทั้งหลาย. มีคำอธิบายตรัสไว้ตั้งนี้ว่า บัดนี้ นางภิกษุณีนั้น ไม่ควรอยู่ในท่ามกลาง ภิกษุทั้งหลายจงไปยังสำนักของภิกษุณี แล้วอยู่ร่วมกับนางภิกษุณีเถิด.

หลายบพทว่า **ยา อาปตฺตโย ภิกฺขุณฺโณ ภิกฺขุณีหิ สาธารณา** ความว่า อาบัติเหล่าใด เป็นโทษนาคามินี ก็ตาม เป็นวุฏฐานคามินีก็ตาม ที่ทั่วไปแก่ภิกษุกับนางภิกษุณีทั้งหลาย.

หลายบพทว่า **ตา อาปตฺตโย ภิกฺขุณฺโณ สนฺติเก วุฏฺฐาตุ** ความว่า เราอนุญาตให้ทำวินัยกรรม ซึ่งเหล่าภิกษุณีพึงทำแล้วออกจากอาบัตินั้นแม่ทั้งหมด ในสำนักของนางภิกษุณีทั้งหลาย.

หลายบพทว่า **ตาหิ อาปตฺตตีหิ อนาปตฺตตี** ความว่า ส่วนอาบัตินั้น มีสูกกวิสัจฐิเป็นต้นของพวกภิกษุ ซึ่งไม่ทั่วไปด้วยนางภิกษุณีทั้งหลาย, ไม่เป็นอาบัติด้วยอาบัตินั้น คือ อาบัตินั้นเป็นอันเธอออกเสร็จแล้วแล เพราะเพศกลับ. ถึงเมื่อเพศเดิมกลับเกิดขึ้นอีก คงเป็นอนาปัตติแก่เธอด้วยอาบัตินั้นเหมือนกัน. วินิจฉัยบาลีในเรื่องที่ ๑๔ นี้ มีเท่านี้ก่อน.

จุทฺทสเม วตฺถุมหิ ฯ อิตถิลิงค์ ปาตุภูตฺตนิ รตฺติภาเค นิทฺทํ โอกฺกมฺนตฺสส ปุริสสณฺจานํ มสฺสุทาทฺมิกาหิ สพฺพํ อนฺตรหิตํ อิตถีสณฺจานํ อุปฺปนฺนํ ฯ

ตณฺเวย อุปฺชฌํ ตํ อุปฺสมปทฺตนิ ปุพฺเพ คหิตฺตฺตฺตณฺเวย ปุพฺเพ กตฺตฺตณฺเวย อนฺชานามิ ฯ ปุณฺ อุปฺชฌา น คเหตุพฺพา อุปฺสมปทา น ทาทพฺพาติ อตฺโถ ฯ

ตานิ วสฺसानีติ ภิกฺขุอุปฺสมปทฺโต ปภฺวติ ยา วสฺสคณฺนา ตํเยว วสฺสคณฺนํ อนฺชานามิ ฯ น อิตฺตฺตฺตณฺเวย วสฺสคณฺนา กาทพฺพาติ อตฺโถ ฯ

ภิกฺขุณีหิ สงฺกมิตฺตฺตณฺเวย ภิกฺขุณีหิ จสฺสา สทฺธี สงฺกมิตฺตํ สงฺกมิตฺตํ สมฺกฺกวิทฺตํ อนฺชานามิตฺติ อตฺโถ ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ อปภฺวิรูปํ ทานิสฺสา ภิกฺขุณฺโณ มชฺเชว วสฺสิตฺตํ ภิกฺขุณฺโณอุปฺสยํ คนฺตฺวา ภิกฺขุณีหิ สทฺธี วสฺสตี ฯ

ยา อาปตฺตโย ภิกฺขุณฺโณ ภิกฺขุณีหิ สาธารณา ยา เทสนาคามินีว วา วุฏฺฐานคามินีว ยา อาปตฺตโย ภิกฺขุณฺโณ ภิกฺขุณีหิ สทฺธี สาธารณา ฯ

ตา อาปตฺตโย ภิกฺขุณฺโณ สนฺติเก วุฏฺฐาตุ ตา สพฺพปิ ภิกฺขุณีหิ กาทพฺพํ วินยกมฺมํ กตฺวา ภิกฺขุณฺโณ สนฺติเก วุฏฺฐาตุ อนฺชานามิตฺติ อตฺโถ ฯ

ตาหิ อาปตฺตตีหิ อนาปตฺตตี ยา ปน ภิกฺขุณฺโณ ภิกฺขุณีหิ อสาธารณา สูกกวิสัจฐิอาทิกา อาปตฺตโย ตาหิ อนาปตฺตตี ลิงฺคปวิเวตฺเตน ตา อาปตฺตโย วุฏฺฐิตฺวา โหนฺติ ฯ ปุณฺ ปกตฺติลึงฺเค อุปฺปนฺเนปิ ตาหิ อาปตฺตตีหิ ตสฺส อนาปตฺตตีเยวาทิ ฯ อยฺนฺตฺวาเวตฺถ ปาลีวินิจฺฉโย ฯ

**ก็การวินิจฉัยที่ลงมติไว้แล้ว ซึ่งจากพระบาลี มีดังต่อไปนี้:-

อันดับแรก บรรดาเพศทั้ง ๒ เหล่านี้ เพศชาย เป็นอุดมเพศ เพศหญิงเป็นพื้นเพศ; เพราะฉะนั้น เพศชายย่อมหายไป เพราะอกุศลกรรมแรงกล้า. เพศหญิง ย่อมดำรงอยู่ เพราะกุศลกรรมอ่อนพลัง. อนึ่งเพศหญิง เมื่อจะหายไป ย่อมหายไป เพราะอกุศลกรรมอ่อนพลัง, เพศชายย่อมดำรงอยู่เพราะกุศลมีกำลังรุนแรง. รวม ความว่า เพศแม่ทั้งสองย่อมหายไปเพราะอกุศล, ย่อม กลับได้ เพราะกุศลกรรมแรงกล้า.

(๓๒๙) อยมปน ปาลิมุตโต โอกกนตฺทิกวินิจฺฉโย ฯ

อิเมสุ ตาว ทวีสุ ลิงฺเกสุ ปุริสลิงฺคํ อุตฺตมํ
 อิตฺถิลิงฺคํ ทินฺนํ ตสฺมา ปุริสลิงฺคํ พลวอกุสเลน
 อนฺตรธายติ อิตฺถิลิงฺคํ ทุพฺพลอกุสเลน ปตฺติจฺจาทิ ฯ
 อิตฺถิลิงฺคํ ปน อนฺตรธายนฺตํ ทุพฺพลอกุสเลน
 อนฺตรธายติ ปุริสลิงฺคํ พลวอกุสเลน ปตฺติจฺจาทิ ฯ
 เอวํ อุกฺขมฺปิ อุกุสเลน อนฺตรธายติ กุสเลน
 ปฏฺฐิลพฺภติ ฯ

ต้องอาบัติเพราะนอนร่วมกับภิกษุผู้มีเพศกลับ

บรรดาเพศทั้ง ๒ นั้น ถ้าเมื่อพระ ๒ รูป ทำการ สานชาย หรือการสนทนาธรรมร่วมกันแล้ว นอนหลับอยู่ในอาคารหลังเดียวกัน, เพศหญิงปรากฏแก่พระรูปหนึ่ง ย่อมเป็นอาบัติเพราะนอนรวมกันแก่พระแม่ทั้งสอง. ถ้า เธอตื่นขึ้นแล้ว เห็นการเปลี่ยนแปลงของตนนั้น มีความ ทุกข์ เสียใจ บอกแก่พระอีกรูปหนึ่ง ในส่วนกลางคิน นั้นเอง, พระอีกรูปหนึ่งนั้นควรปลอบให้เธอสบายใจว่า “คุณอย่าคิดมากไปเลย, นี่เป็นโทษแห่งวิภวภูษะนั่นเอง, พระ สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานช่องทางไว้แล้วว่า จะเป็น ภิกษุก็ตาม จะเป็นภิกษุณีก็ตาม, ธรรมะไม่ถูกขัดขวาง, ทางสวรรค์ก็ไม่ถูกห้าม.”

ตตฺถ สจฺเจ ทฺวินฺนํ ภิกฺขุณฺณํ เอกโต สขฺขณฺณํ
 วา ธมฺมสากจฺฉํ วา กตฺวา เอกาคาเร นิปชฺชิตฺวา
 นิทฺทํ โอกกนตฺตานํ เอกสฺส อิตฺถิลิงฺคํ ปาตฺถวติ
 อุกฺขินฺนมฺปิ สหเสยฺยาปตฺติ โหติ ฯ โส เจ พุชฺฌิตฺวา
 อตฺตโน ตํ วิปฺปการํ ทิสฺวา ทุกฺขี ทุมฺโมเน รตฺติภาเคเยว
 อิตฺรสฺส อาโรเจยฺย เตน สมสฺสาเสตพฺโพ โหตุ มา
 จินฺตยิตฺถ วฏฺฏสฺสเสเวโส โทโส สมฺมาสมฺพุทฺเธน
 ทฺวารํ ทินฺนํ ภิกฺขุ วา โหตุ ภิกฺขุณี วา อนาวโฏ
 ธมฺโม อวาริตฺโต สคฺคมคฺคิตฺติ ฯ

วิธีปฏิบัติกับภิกษุณีผู้มีเพศกลับ

ก็แล ครั้นปลอบให้เธอสบายใจแล้ว ฟังพูดอย่างนี้ ว่า “คุณควรไปยังสำนักนางภิกษุณี, นางภิกษุณีทั้งหลาย ที่เป็นเพื่อนเห็นบางพวกของคุณมีอยู่บ้างไหม”. ถ้าพวก นางภิกษุณีเช่นนั้นของเธอมียู่, เธอพึงบอกภิกษุณีนั้นว่า “มีอยู่” ถ้าไม่มี เธอพึงบอกภิกษุณีนั้นว่า “ไม่มี” แล้วควร พูตว่า “ขอความกรุณาท่าน โปรดทำการสงเคราะห์ ข้าพเจ้าด้วยเถิด, ขอท่านช่วยนำข้าพเจ้าไปยังสำนักนาง ภิกษุณีเดี๋ยวนี้ด้วยเถิด”. ภิกษุรูปนั้น ควรพาเธอไปยัง สำนักพวกนางภิกษุณีที่เป็นเพื่อนเห็นของเธอ หรือพวก

สมสฺสาเสตฺวา จ เอวํ วตฺตพฺพํ ตุมฺเหหิ
 ภิกฺขุณีอุปลสฺสยํ คนฺตุํ วฏฺฏติ อตฺถิ โว กาจิ
 สนฺทิจฺจสา ภิกฺขุณีโยติ ฯ สจฺจสฺสา โหนฺติ ตาทิสฺสา
 ภิกฺขุณีโย อตฺถิตฺติ โน เจ โหนฺติ นตฺถิตฺติ วตฺวา โส
 ภิกฺขุ วตฺตพฺโพ มม สจฺจคฺคํ กโรถ อิทานิเยว มํ
 ภิกฺขุณีอุปลสฺสยํ เนถาติ ฯ เตน ภิกฺขุณา ตํ คเหตฺวา
 ตสฺสา วา สนฺทิจฺจานํ อตฺตโน วา สนฺทิจฺจานํ
 ภิกฺขุณีนิ สนฺติกํ คนฺตพฺพํ ฯ

ภิกษุณีที่เป็นเพื่อนเห็นของตน.** (ส. ๘/๒๕๔๓)

เมื่อจะไป ไม่ควรไปรูปเดียว, ควรถือเอาตะเกียง และไม่ทำ เปลื้องการตระเตรียมเสีย ไปร่วมกับภิกษุ ๔-๕ รูป ด้วยพูดว่า “พวกเราจะไปยังสถานที่ซื่อโน้น”.

ถ้าภายนอกบ้าน มีวัดอยู่ไกล ก็ไม่เป็นอาบัติในระหว่างทางเพราะคามันตราบัติ (อาบัติเพราะเดินทางข้ามระยะบ้านหนึ่ง) นทีปราบัติ (อาบัติ เพราะข้ามฟาก) รัตติวิปวาสาบัติ (อาบัติเพราะอยู่ปราศจากไตรจีวรราตรีหนึ่ง) และคณโอหียนาบัติ (อาบัติเพราะอยู่รูปเดียว ไม่ครบคณะ). ครั้นไปถึงสำนักของนางภิกษุณีแล้ว พึงกล่าวกะนางภิกษุณีเหล่านั้นว่า “ท่านทั้งหลายรู้จักภิกษุซื่อโน้นหรือ” ภิกษุณีทั้งหลายตอบว่า “เจ้าคะ รู้จักพระคุณเจ้าข้า”. ภิกษุเหล่านั้นพึงกล่าวว่า “ภิกษุรูปนั้นปรากฏเป็นเพศหญิงขึ้น, ขอได้โปรดสงเคราะห์เธอเดี๋ยวนี้เถิด.” ถ้านางภิกษุณีเหล่านั้น กล่าวว่า “ดีละ พระคุณเจ้าข้า บัดนี้ แม้พวกดิฉัน ก็จักสาธยาย จักสดับธรรมขอพระคุณเจ้าทั้งหลายจงไปเถิด” ดังนี้แล้ว ทำความสงเคราะห์ และให้สำเร็จยินดี ทั้งเป็นลัชชินีผู้มีความสงเคราะห์ด้วย, เธอไม่ควรละทิ้งนางภิกษุณีเหล่านั้นไปในสถานที่อื่น. ถ้าไปก็ไม่พ้นจากคามันตราบัติ นทีปราบัติ รัตติวิปวาสาบัติและ คณโอหียนาบัติ.

อนึ่ง ถ้านางภิกษุณีเหล่านั้นเป็นลัชชินี แต่ไม่มีความสงเคราะห์, ย่อมได้เพื่อจะไปในสถานที่อื่น. แม้ถ้าเป็นอลัชชินี (ทั้งหมดวัด) แต่ทำความสงเคราะห์ ย่อมได้เพื่อจะละทิ้งแม้นางภิกษุณีเหล่านั้นแล้วไปเสียในที่อื่น. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ถ้าเป็นทั้งลัชชินี ทั้งมีความสงเคราะห์ แต่ไม่เป็นญาติ, และในบ้านใกล้ ภิกษุณีเหล่านั้นที่เป็นญาติ มีอยู่ ทั้งเป็นผู้ประคับประคอง, ควรไปยังสำนักของภิกษุณีแม่เหล่านั้น. ครั้นไปแล้ว ถ้าตนปฏิบัตินิสัย (ยังถือนิสัย) แม้ในคราวเป็นภิกษุ ก็ควรถือนิสัยในสำนักของนางภิกษุณีผู้สมควร. มาตีกาก็ดี วินัยกิติ ที่เรียนมาแล้ว ก็เป็นอันเรียนแล้วด้วยดี ไม่มีเหตุที่จะต้องเรียนซ้ำอีก. ถ้าในคราวยังเป็นภิกษุ ภิกษุรูปนั้น เป็นผู้ปกครองบริษัท, กุลบุตรทั้งหลาย ผู้อุปสมบทแล้วในสำนักของภิกษุรูปนั้นนั้นแล ก็เป็นอันอุปสมบทชอบแล้ว, แต่ต้องถือนิสัยในสำนักของอาจารย์รูปอื่น. แม้พวก

คจจนฺเตน จ เอเกน น คนฺตพฺพํ จตุหิ ปณฺจหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ์ ไชตกณฺจ กตฺตรยภฺจิมฺจ คเหตุวา สวิทหนิ ปรีโมเจตฺวา มยํ อมฺกนฺนามภฺจจฺจํ คจฺจมาตี คนฺตพฺพํ ฯ

สเจ พหิคาเม ทูเร วิหาโร โหตี อนฺตรามคฺเค คามนฺตรนทีปารรตฺติวิปฺวาสาคณโอหียนาปตฺตีหิ อนาปตฺตี ฯ (๓๓๐) ภิกฺขุณีอุปฺสสฺยํ คนฺตฺวา ตา ภิกฺขุณีโย วตฺตพฺพา อสฺกนฺนาม ภิกฺขุํ อาชานถาตี ฯ อาม อยฺยาตี ฯ ตสฺส อิตฺถิลิงคํ ปาตุภฺตํ สงคหํ ทานิสฺส กโรถาตี ฯ ตา เจ สาธุ อยฺยา อิทานิ มยฺมปี สขฺมายิสฺสาม ธมฺมํ โสสฺสาม คจฺจถ ตุมฺเหตี วตฺวา สงคหํ กโรนฺตี อาราทิกา จ โหนตี สงคาทิกา ลชฺชินีโย ตา โกเปตฺวา อณฺยตถ น คนฺตพฺพํ ฯ คจฺจตี เจ คามนฺตรนทีปารรตฺติวิปฺวาสาคณโอหียนาปตฺตีหิ น มจฺจตี ฯ สเจ ปน ลชฺชินีโย โหนตี น สงคาทิกายิ อณฺยตถ คนฺตุํ ลพฺภตี ฯ สเจปี อลชฺชินีโย โหนตี สงคหํ ปน กโรนฺตี ตาปี ปรีจฺจชิตฺวา อณฺยตถ คนฺตุํ ลพฺภตี ฯ

สเจ ลชฺชินีโย จ สงคาทิกา จ ญาติกา น โหนตี อาสนนคาเม ปน อณฺญา ญาติกา โหนตี ปฏฺิษคฺคินิกา ตาสมฺปี สนฺตีกํ คนฺตุํ วัฏฺฏตีตี วทนฺตี ฯ คนฺตฺวา สเจ ภิกฺขุภาเวปี นิสฺสยปฏฺิษนฺโน ปฏฺิษุปาย ภิกฺขุณียา สนฺติเก นิสฺสโย คเหตุพฺโพ ฯ มาตีกา วา วินโย วา อุกคฺทิตโต สุกคฺทิตโต ปุน อุกคฺทณฺการณํ นตฺถิ ฯ สเจ ภิกฺขุภาเว ปรีสวาจโร ตสฺส สนฺติเกยว อุปสมฺปนฺนา สุปสมฺปนฺนา อณฺยสฺส สนฺติเก นิสฺสโย คเหตุพฺโพ ฯ ปุพฺเพ ตํ นิสฺสาย วสนฺเตหิปี อณฺยสฺส สนฺติเก นิสฺสโย คเหตุพฺโพ ฯ ปรีปฺนฺนฺวสฺสามณฺเรนาปี อณฺยสฺส สนฺติเก อุปชฺชมา คเหตุพฺพา ฯ

อันเตวาลิกผู้อาศัยเธอนั้นอยู่ในกาลก่อน ก็ต้องถือนิสัยใน
 ลำนำของอาจารย์รูปอื่น. ถึงแม้สามเณรผู้มีอายุเต็ม
 บริบูรณ์ ก็ต้องถืออุปชฌายะในลำนำของภิกษุรูปอื่น.

วิธีปฏิบัติในเครื่องบริขารต่างๆ

อนึ่ง ไตรจีวรและบาตรที่ภิกษุนั้นอธิษฐานไว้แล้ว
 ในคราวยังเป็นภิกษุ, ย่อมขาดอธิษฐานไป, ต้องอธิษฐานใหม่.
 ภิกษุณีควรให้ใช้ผ้ารัดถันและผ้าอาบหน้า. อติเรกจีวรก็ตี
 อติเรกบาตรก็ตี ที่ภิกษุนั้นทำวินัยกรรมเก็บไว้แล้วแม้
 ทั้งหมด ย่อมละวินัยกรรมไป ต้องทำใหม่. แม้เกลาชมี
 น้ำมันน้ำผึ้งและน้ำอ้อยที่เธอรับประเคนไว้เป็นต้น ย่อม
 ขาดประเคนไป. ถ้าเพศเปลี่ยนกลับในวันที่ ๗ แต่วันที่
 รับประเคนไป, รับประเคนใหม่ ควรฉันได้ ๗ วัน.

ส่วนสิ่งใดเป็นของภิกษุรูปอื่น เธอรับประเคนไว้ใน
 เวลาเป็นภิกษุ, สิ่งนั้น ไม่ขาดประเคน. แม้สิ่งใดที่เป็น
 ของทั่วไปแก่ภิกษุสองรูปยังมีได้แบ่งปันกัน ปกตัตตภิกษุ
 ย่อมรักษาสีสิ่งนั้นไว้. ส่วนสิ่งใด ได้แบ่งกันแล้วเป็นของ
 เธอเอง, สิ่งนั้นย่อมขาดประเคนไป. จจริงอยู่ แม้พระผู้มี
 พระภาคเจ้า ก็ตรัสคำนี้ไว้ในคัมภีร์บริวารว่า

ภิกษุรับประเคนน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยหรือ
 เนยใสเองแล้ว เก็บไว้เอง เมื่อยังไม่ล่วง ๗ วัน
 เป็นอาบัติแก่เธอผู้ฉัน เพราะมีปัจจัย,ปัญหานี้ท่าน
 ผู้ฉลาดทั้งหลายคิดกันแล้ว.

ขาดประเคนเพราะเหตุ ๗ อย่าง

จจริงอยู่ พระพุทธพจน์นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส
 หมายเอาเพศกลับ. ขึ้นชื่อว่า การรับประเคน ย่อมขาดไป
 เพราะเพศกลับ ๑ เพราะมรณภาพ ๑ เพราะลาสิกขา ๑
 เพราะหันไปเป็นคนเลว ๑ เพราะให้แก่อนุปลัมบัน ๑
 เพราะไม่เสียดายสละเสีย ๑ เพราะถูกชิงเอาไป ๑.
 เพราะฉะนั้น แม้ถ้ามีสิ่งของที่รับประเคนเก็บไว้ จะเป็น
 ขึ้นสมอก็ตาม สิ่งทั้งหมดของเธอย่อมขาดประเคนไป.
 อนึ่ง สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นของนางภิกษุณีนั้น เธอรับ
 ประเคน หรือยังมีได้รับประเคนก็ตาม ซึ่งเก็บไว้ในวิหาร

ยํ ปนสส ภิกษุภาเว อธิฏฺฐิตํ ติจีวรณฺจ ปตฺโต จ
 ตํ อธิฏฺฐานํ วิชหตี ปฺน อธิฏฺฐจาทพฺพํ ฯ สํกฺกจฺจิกา จ
 อุกทสาฎฺฐิกา จ คเหตุพฺพา ฯ (๓๓๑) ยํ อติเรกจีวรํ วา
 อติเรกปตฺโต วา วินยกมฺมํ กตฺวา จปิโต โหตี ตํ
 สพฺพมฺปิ วินยกมฺมํ วิชหตี ปฺน กาทพฺพํ ฯ
 ปฏฺิคฺคหิตเตลมธฺฎาณิตาทีนํปิ ปฏฺิคฺคหณฺํ วิชหตี ฯ
 สเจ ปฏฺิคฺคหณฺโต สตฺตเม ทิวเส ลิงฺคํ ปรีวตฺตตี
 ปฺน ปฏฺิคฺคเหตุวา สตฺตาทํ วตฺตตี ฯ

** ยํ ปน ภิกษุภาเล อณฺณสฺส ภิกษุโน
 สนฺตํ ปฏฺิคฺคหิตํ ตํ ปฏฺิคฺคหณฺํ น วิชหตี ฯ
 ยมฺปิ อุกฺกิณฺณํ สาธารณฺํ อวิกฺขิตฺวา จปิตํ ตํ ปกตฺตโต
 รกฺขตี ฯ ยํ ปน วิภตฺตํ เอตฺสฺเสว สนฺตํ ตํ
 ปฏฺิคฺคหณฺํ วิชหตี ฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ ปรีวารเ

เตลมธฺฎาณิตํ วาปิ สปปิ
 สามํ คเหตุวาน นิกฺขิเปยฺย อวิตฺตวตฺเต
 สตฺตาทเ สตี ปจฺเจเย ปรีกฺขณฺตสฺส อาปตฺติ
 ปญฺหาเมสา กุสเลหิ จินฺติตาตี ฯ

อิทํ หิ ลิงฺคปรีวตฺตํ สนฺธาย วุตฺตํ ฯ ปฏฺิคฺคหณฺํ
 นาม ลิงฺคปรีวตฺเตน กาลกิริยาย ลิกฺขาปจฺจกฺขาเนน
 ทินายาวตฺตเนน อนุปลมฺปนฺนสฺส ทาเนน อนเปกฺข-
 วิสฺสชฺชเนน อจฺฉินฺทิตฺวา คาเนน จ วิชหตี ฯ
 ตสฺมา สเจปิ หริตฺกขณฺมฺปิ ปฏฺิคฺคเหตุวา จปิตมฺตฺถิ
 สพฺพมฺสฺส ปฏฺิคฺคหณฺํ วิชหตี ฯ ภิกษุวิหारे ปน
 ยงฺกิลฺลิจฺฉสา สนฺตํ ปฏฺิคฺคเหตุวา วา อปฏฺิคฺคเหตุวา วา
 จปิตํ สพฺพสฺส สาว อิสฺสรวา อาหาราเปตฺวา
 คเหตุพฺพํ ฯ ยํ ปเนตฺถ ถาวรํ ตสฺสา สนฺตํ เสนาสนํ วา

ของภิกษุ, ภิกษุณีรูปนั้นแลเป็นใหญ่แห่งสิ่งของทั้งหมด ควรให้เธอขนเอาไปเสีย. ส่วนสิ่งใดเป็นของถาวรซึ่งเป็นของส่วนตัวของเธอในวิหารของภิกษุณี จะเป็นเสนาสนะหรือต้นไม้ที่ปลูกไว้ก็ตาม, เธอปรารถนาจะให้สิ่งของเหล่านั้นแก่บุคคลใด ก็พึงให้แก่บุคคลนั้น.

บรรดาสम्मติ ๑๓ อย่าง สัมมติที่เธอได้ในเวลาเป็นภิกษุ ย่อมระงับไปทั้งหมด. การถือเสนาสนะในวันเข้าพรรษาแรก ย่อมระงับไป. ถ้าเพศกลับในเมื่อเธอถือเสนาสนะในวันเข้าพรรษาหลังแล้ว และภิกษุสงฆ์ปรารถนาจะให้ลาภที่เกิดขึ้นแก่เธอควรอุปโลกนให้. ถ้าเพศกลับเมื่อกำลังอยู่ปริวาสเพื่ออาบัติที่ปิดไว้ทั่วไปกับนางภิกษุณี, สงฆ์พึงให้ปักขมานัตที่เดียว. ถ้าเพศกลับกำลังประพฤติมานัต, ควรให้ปักขมานัตซ้ำอีก. ถ้าเพศกลับเมื่อประพฤติมานัตแล้ว, พวกภิกษุณีควรทำอัพทานกรรม. ถ้าเมื่ออกุศลวิบากหมดสิ้นแล้ว เพศกลับใหม่อีกในกาลแห่งปักขมานัต พึงให้มานัต ๖ ราตรีเท่านั้น. ถ้าประพฤติปักขมานัตเสร็จแล้วเพศจึงกลับ, พวกภิกษุพึงทำอัพทานกรรม ฉะนั้นแล.

ในเรื่องเพศกลับของนางภิกษุณีในลำดับต่อไป พึงทราบวินิจฉัยทั้งปวง ตามนัยที่กล่าวแล้วในเรื่องนี้นั้นแล.

ส่วนเนื้อความที่แปลกกันมีดังต่อไปนี้ :-

แม้ถ้าในเวลาเป็นภิกษุณี มีสังขยจิตอาบัติที่ต้องแล้วปิดไว้, ไม่มีการให้ปริวาส, พึงให้มานัต ๖ ราตรีทีเดียว. ถ้าเพศกลับเมื่อกำลังประพฤติปักขมานัต, ไม่ต้องการด้วยปักขมานัตนั้น พึงให้มานัต ๖ ราตรีเหมือนกัน. ถ้าเพศกลับเมื่อประพฤติมานัตเสร็จแล้ว, ไม่ต้องให้มานัตซ้ำอีก ภิกษุทั้งหลายพึงอัพทาน. ถ้าเมื่อภิกษุทั้งหลายยังไม่ให้มานัต เพศกลับคืนใหม่, พวกภิกษุณีพึงให้ปักขมานัตนั่นเอง. ถ้ากำลังประพฤติมานัต ๖ ราตรีเพศกลับคืนใหม่, พึงให้ปักขมานัต เหมือนกัน.

แต่เมื่อประพฤติมานัตเสร็จแล้ว เพศกลับคืนตามเดิม พวกภิกษุณีพึงทำอัพทานกรรมให้. อนึ่ง แม้เมื่อนางภิกษุณีนั้น คงตั้งอยู่ในความเป็นภิกษุ ในเมื่อเพศกลับคืนตามเดิมแล้วอาบัติเหล่าใดที่ระงับไปแล้วในกาลก่อน, อาบัติเหล่านั้นเป็นอันระงับด้วยดีทีเดียวแล.

อุโปโรปกา วา เต ยสลิจจติ ตสฺส ทาทพฺพา ฯ **
(ส.๗/๒๕๔๒)

(๓๓๒) เตรสสุ สมนตีสฺสุ ยา ภิกฺขุกาเล
ลทฺธา สมนตีสฺส พฺพฺพา ปฏิปฺปสฺสสมฺภตฺติ ฯ ปุริมิกาย
เสนาสนคฺคาโท ปฏิปฺปสฺสสมฺภตฺติ ฯ สเจ ปจฺฉิมิกาย
เสนาสนเน คหิตเต ลิงฺคํ ปริวตฺตติ ภิกฺขุสงฺฆเ จสฺสา
อุปฺปนฺนํ ลภํ ทาทุกาโม โหติ อปฺโลเกตฺวา ทาทพฺโพ ฯ
สเจ ภิกฺขุณีติ สาธารณาย ปฏิจฺจนฺนํ อปฺตติยา
ปริวสนตฺสฺส ลิงฺคํ ปริวตฺตติ ปกฺขมานตฺตเมว ทาทพฺพํ ฯ
สเจ มานตฺตํ จรฺนตฺสฺส ปริวตฺตติ ปฺน ปกฺขมานตฺตเมว
ทาทพฺพํ ฯ สเจ จิณฺณมานตฺตสฺส ปริวตฺตติ ภิกฺขุณีติ
อพฺทานกมฺมํ กาทพฺพํ ฯ สเจ อกฺุสลวิปาเก
ปฺริกฺขิเณ ปกฺขมานตฺตกาเล ปฺนเรว ลิงฺคํ ปริวตฺตติ
ฉารตฺตํ มานตฺตเมว ทาทพฺพํ ฯ สเจ จิณฺเณ
ปกฺขมานตฺเต ปริวตฺตติ ภิกฺขุณี อพฺทานกมฺมํ กาทพฺพนฺติ ฯ

อนนฺตเร ภิกฺขุณียา ลิงฺคปริวตฺตนวตฺตุมฺหิ อธิ
วฺตุตฺตนเยเนว สพฺโพ วิณฺจโย เวทิตพฺโพ ฯ

อโย ปน วิเสโส ฯ

สเจปิ ภิกฺขุณีกาเล อापฺนนา สญฺจริตฺตาปตฺติ
ปฏิจฺจนฺนา โหติ ปริวาทานํ นตฺถิ ฉารตฺตํ มานตฺตเมว
ทาทพฺพํ ฯ สเจ ปกฺขมานตฺตํ จรฺนติยา ลิงฺคํ ปริวตฺตติ
น เตนตฺถิ ฉารตฺตํ มานตฺตเมว ทาทพฺพํ ฯ สเจ
จิณฺณมานตฺตตาย ปริวตฺตติ ปฺน มานตฺตํ อทฺตวา
ภิกฺขุณี อพฺเกตพฺโพ ฯ อถ ภิกฺขุณี มานตฺเต
อทินฺเน ปฺน ลิงฺคํ ปริวตฺตติ ภิกฺขุณีติ ปกฺขมานตฺตเมว
ทาทพฺพํ ฯ อถ ฉารตฺตํ มานตฺตํ จรฺนตฺสฺส ปฺน
ปริวตฺตติ ปกฺขมานตฺตเมว ทาทพฺพํ ฯ

จิณฺณมานตฺตสฺส ปน ลิงฺคปริวตฺเต ชาเต
ภิกฺขุณีติ อพฺทานกมฺมํ กาทพฺพํ ฯ (๓๓๓) ปฺน ปริวตฺเต จ
ลิงฺเค ภิกฺขุณีภาเว จิตายปิ ยา อปฺตติโย ปุพฺเพ
ปฏิปฺปสฺสทฺธา ตา สุปฺปฏิปฺปสฺสทฺธาเอวาทิ ฯ

เรื่องทั้ง ๔ เรื่อง ต่อจากเพศกลับคืนนี้ไป มีอาทิว่า
มาตุยา เมถุนั ธมมัม ดังนี้ มีเนื้อความชัดเจนแล้วทั้งนั้น.
ในเรื่องภิกษุมีหลังอ่อน มีวินัจฉัยดังนี้:-

ได้ยินว่า ภิกษุรูปนั้นเคยเป็นนักระบำ, หลังของเธอ
เธอได้ทำการฝึกหัดมาแล้ว เพื่อความเป็นผู้ฉลาดในศิลปะ
จึงได้เป็นอวัยวะที่อ่อน. เพราะฉะนั้น เธอจึงได้ย่อตัวลง
ทำกรรมอย่างนั้นแล้ว.

ในเรื่องภิกษุมืองคชาตยาวิ มีวินัจฉัยดังนี้:-

ภิกษุรูปนั้นมีองคชาตยาวิ; เพราะฉะนั้นท่านจึง
เรียกว่า ลัมพี ผู้มีองคค์กำเนิดยาวิ.

เรื่องบาดแผล ๒ เรื่อง ต่อจากเรื่องภิกษุมี
องคชาตยาวินี้ไป มีเนื้อความชัดเจนแล้วทีเดียว.

ในเรื่องรูปปั้น มีวินัจฉัยดังนี้ :- รูปที่ทำด้วย
จิตรกรรม ชื่อว่า เลปจิตร คือ รูปปั้น.

ในเรื่องตุ๊กตาไม้ มีวินัจฉัยดังนี้:- รูปที่เขาทำด้วย
ไม้ ชื่อว่า ตุ๊กตาไม้.

เหมือนอย่างว่า เมื่อภิกษุพยายามในรูปจิตรกรรม
และรูปตุ๊กตาไม้ทั้ง ๒ นี้ เป็นทุกกฏฉันใด, เมื่อพยายาม
ด้วยความกำหนดในเมถุนที่นิมิตในรูปหญิง ซึ่งเป็นอนุปา
ทินนกะ (รูปที่ไม่มีใจครอง) มีรูปพื้น รูปผ้าเปลือกไม้
และรูปโลหะเป็นต้นแม่เหล้าอื่น อสุจิจะเคลื่อนออกหรือ
ไม่ก็ตาม เป็นทุกกฏทีเดียวฉันนั้น. ถึงเมื่อจะพยายาม
ด้วยความกำหนดในอันเคล้าคลึงกายก็เป็นทุกกฏ เหมือน
อย่างนั้นแล. แต่เมื่อพยายามด้วยความกำหนดในอัน
ปล่อย เมื่ออสุจิเคลื่อนออก เป็นสังฆาติเสส, เมื่อไม่
เคลื่อนออก เป็นตุลลัจฉัย ฉะนี้แล.

เรื่องสตรีรักสวาทพระภิกษุสุนทร

ในเรื่องพระภิกษุชื่อสุนทร มีวินัจฉัยดังนี้:-

พระภิกษุรูปนี้ชื่อสุนทรเป็นเด็กหนุ่มของตระกูลใน
กรุงราชคฤห์ บวชด้วยศรัทธา เพราะความที่ท่านมี
อรรถภาพสวยงาม จึงได้นามว่า สุนทร. สตรีนางนั้น
พบเห็นท่านกำลังเดินไปตามทางรถ ก็เกิดฉันทราคะ ขึ้น
แล้วได้กระทำอาการที่แปลกนี้. ส่วนพระเถระเป็นพระอ

อิโต ปราณี มาตุยา เมถุนั ธมมุนติอาทินิ
จตตารี วตถุณี อุตตานตถานีเยว ฯ มุทุปฏิญจิวตถุมหิ ฯ

โส กิร ภิกขุ นฏฺพพุทโธ ตสส ลิปฺปโกสลลตถถํ
ปริกมฺมกตา ปิฏฺฐิจิ มุทุกา อโหสิ ฯ ตสฺมา เอวํ
กาตุํ อสกุภิ ฯ

ลมพิวตถุมหิ ฯ

ตสส ภิกขุสฺส องคชาตํ ทิฆํ โหติ ตสฺมา
ลมพิตติ วุตเต ฯ

อิโต ปราณี เทว วณวตถุณี อุตตานตถาเนว ฯ

เลปจิตตวตถุมหิ เลปจิตตณนาม จิตตกมฺมรูปิ ฯ

ทวารุติลิกวตถุมหิ ทวารุติลิกา นาม กฏฺจรูปิ ฯ

ยถา จ อิมสฺสุ ทวีสุ เอวํ อญฺเฆสุปิ
ทนฺตรูปโปตถกฺกรูปโลหฺรฺรูปาทิสฺสุ อนฺนฺปาทินนเกสฺสุ อิตถิธฺรฺเปสฺสุ
นิมิตเต เมถุนราเคน อุกฺกมฺนตสฺส อสุจิจิ มุจฺจตุ วา
มา วา ทุกฺกฏเมว ฯ กายสฺสคฺคราเคน อุกฺกมฺนตสฺสาปิ
ตเถว ทุกฺกฏํ ฯ โมจฺนราเคน ปน อุกฺกมฺนตสฺส
มุตเต สงฺฆาติเสสํ อมฺตเต อุลลจฺจยฺยนฺติ ฯ

สุนทรวตถุมหิ ฯ

อโย สุนทโร นาม ราชคเเท กุลทวารโก
สทฺธาย ปพฺพชฺชิตอ อุตตภาวสฺส อภิวุปตฺตาย สุนทโรติ
นามํ ลภิ ฯ ตํ รติยา คจฺฉนฺตํ ทิสฺวา
สมฺบุปฺพนจฺฉนฺทราคา สา อิตถิ อิมํ วิปฺปการํ อกาสิ ฯ
เถโร ปน อนาคามี ตสฺมา โส น สาทิยิ ฯ

นาคามี; เพราะเหตุนี้ ท่านจึงไม่ยินดี. อันสภาพคือ ความไม่ยินดีนี้ ไม่ใช่วิสัยของปุถุชนเหล่าอื่น.

ใน ๔ เรื่อง ถัดจากเรื่องพระสุนทรนี้ไป มีวินิจฉัย ดังนี้ :- ภิคุหฺเล่านั้น เป็นผู้เซอะโง่เขลาไร้ค่าของ มาตุคามแล้วทำตามอย่างนั้น ภายหลังจึงมีความรังเกียจ ขึ้น. ๓ เรื่อง มีเรื่องชากศพที่สัตว์ยังมิได้กัดกินเป็นต้น มีเนื้อความ ชัดเจนแล้วทั้งนั้น.

อณฺเณสํ ปน อวิสโย เอโส ฯ

อิโต ปเรสุ จตุสุ วตฺตฺตฺสฺ เต ภิกฺขุ ชฺพา ทุมเมธา มาตุคามสฺส วจฺนํ คเหตฺวา ตถา กตฺวา ปจฺจนา กุกฺกฺจฺจาเยสุ ฯ อุกฺขยิตาทีนึ ตึถึ วตฺตฺตฺนึ อุตฺตฺตานตฺถาเนว ฯ

ภิคุหฺเลพเมถุนธรรมทางปากศพเป็นปาราชิก

ในเรื่องชากศพที่มีศรัทธา ๒ เรื่อง มีวินิจฉัย ดังนี้:-

สองบทว่า **วฏฺฏกฺเต มุเข** คือ ในปากที่อ้า. ภิคุหฺเมื่อสอดดองคชาติเข้าไป (ในปากที่อ้านั้น) ถ้าสอดเข้าไปให้ถูกข้างล่างก็ดี ข้างบนก็ดี ข้างทั้งสองก็ดี เป็นปาราชิก. ครั้นสอดเข้าไปไม่ถูกทั้ง ๔ ข้าง แต่ถูกเพดานข้างในเป็นปาราชิกเหมือนกัน. เมื่อไม่ถูกทั้ง ๔ ข้างและเพดาน สอดให้เข็ดไปบนอากาศเท่านั้น และชักออก เป็นทุกกฏ. อนึ่ง ถ้าฟันปิดแนบสนิทภายในปาก ไม่มีช่อง และฟันถูกเนื้อ ริมฝีปากภายนอกปิด เมื่อภิคุหฺสอดเข้าไปยังช่องที่เปียกชุ่ม ซึ่งลมไม่ถูกต้องในปากที่มีเนื้อริมฝีปากปิดไว้วันนั้น แม้ชั่วเมล็ดงาเดียวเป็นปาราชิกเหมือนกัน. แต่เมื่อพยายามเฉพาะที่ฟัน ซึ่งมีเนื้อริมฝีปากที่เขาเขื่อนออกไปแล้ว เป็นถูลัจจัย. แม้ฟันซี่ใด ที่ยื่นออกไปข้างนอกไม่อาจจะปิดริมฝีปากได้, เมื่อภิคุหฺพยายามที่ฟันนั้นก็ติพยายามที่ลิ้นซึ่งยื่นออกไปข้างนอกก็ดี เป็นถูลัจจัยเหมือนกัน. แม้ในสรีระที่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อพยายามที่ลิ้นซึ่งยื่นออกไปข้างนอก เป็นถูลัจจัยเหมือนกัน. แต่ถ้าฟันที่ลิ้นซึ่งยื่นออกไปข้างนอกไว้มัดขีดแล้วจึงสอดเข้าไปในปาก เป็นปาราชิกเหมือนกัน. เมื่อสอดดองคชาติเข้าไปบนคอทางส่วนล่างแม้แห่งชากศพที่มีศรัทธา ถูกเพดาน เป็นปาราชิกเหมือนกัน.

ทฺวิสุ ฉินฺนสึสวตฺตฺสฺ อโย วิญฺจโย ฯ

วฏฺฏกฺเต มุเขติ วิวญฺเ ๑ (๓๓๔) องฺคชาตํ ปเวเสนโต สเจ เหนฺจฺจ วา อฺปฺริ วา อฺกุยฺปฺลเสหิ วา อฺจฺปนฺตํ ปเวเสติ ปาราชิกํ ฯ จตฺตฺติ ปฺลเสหิ อจฺจฺปนฺตํ ปเวเสตฺวา อพฺภนฺตเร ตาลุกํ อฺปฺติ ปาราชิกเมว ฯ จตฺตฺตาริ ปฺลฺสํ ตาลุกญจ อจฺจฺปนฺโต อากาสคตเมว กตฺวา ปเวเสติ จ นึทรติ จ ทฺกฺกฏํ ๑ ยทิ ปน ทนฺตา สฺมุสฺสิตา อนฺโตมุเข โอกาโส นตฺถิ ทนฺตา จ พหิ โอฏฺฐมฺเสน ปฏฺิจฺจนฺนา ตตฺถ วาเตน อสมฺมุฏฺจํ อลฺโลกาสํ ติลพฺลมตฺตมฺปิ ปเวเสนตฺสฺส ปาราชิกเมว ๑ อฺปฺปาทฺเต ปน โอฏฺฐมฺเส ทนฺเตเยว อฺปฺกฺกมฺนตฺสฺส ถูลฺลจฺจโย ๑ โยปิ ทนฺโต พหิ นิกฺขมิตฺวา ติฏฺจติ น สกฺกา โอฏฺฐเจหิ ปิทฺติตุํ ตตฺถ อฺปฺกฺกมฺนตฺเตปิ พหิ นิกฺขนฺตชิวฺหาย อฺปฺกฺกมฺนตฺเตปิ ถูลฺลจฺจโยเมว ๑ ชิวฺมานสรีเรปิ พหิ นิกฺขนฺตชิวฺหาย ถูลฺลจฺจโยเมว ๑ ยทิ ปน พหิ ชิวฺหาย ปฺลิวฺเจตฺวา อนฺโตมุขํ ปเวสยติ ปาราชิกเมว ๑ อฺปฺริคิฺวโย ฉินฺนสึสฺสสฺสํปิ อโรภาเคน องฺคชาตํ ปเวเสตฺวา ตาลุกํ อฺจฺปนฺตฺสฺส ปาราชิกเมว ๑

ในเรื่องกระดูก มีวินิจฉัยดังนี้ :-

แม้เมื่อภิคุหฺกำลังเดินไปยังสุสาน เป็นทุกกฏ. เมื่อรวบรวมกระดูกมาไว้ก็ดี กองไว้ก็ดี พยายามที่นิมิตด้วยความกำหนดในเมถุนก็ดี พยายามด้วยความกำหนด

อฏฺฐิกวตฺตฺมฺหิ ๑

สุสานํ คจฺจนฺตฺสฺสํปิ ทฺกฺกฏํ ๑ อฏฺฐิกานิ สงฺกทฺมฺนตฺสฺสํปิ สณฺจฺเปนฺตฺสฺสํปิ นิมิตฺเต เมถุนฺวาคเน อฺปฺกฺกมฺนตฺสฺสํปิ กายสํสฺคฺคราเคน อฺปฺกฺกมฺนตฺสฺสํปิ

ในอันเคล้าคสังกายก็ดี อสุจิจะเคลื่อนออกหรือไม่ก็ตาม เป็นทุกกฐทั้งนั้น. แต่เมื่อพยายามด้วยความกำหนดใน อันปล่อย เมื่ออสุจิเคลื่อนออกเป็นสังฆาติเสส เมื่อไม่ เคลื่อนออกเป็นอุลลัจจัย.

ในเรื่องนาคตัวเมีย มีวินิจฉัยดังนี้ :- เมื่อภิกษุเสพ เมถุนธรรม ในจำพวกสัตว์ทั้งปวง จะเป็นนางนาค- มาณวิกา หรือบรรดานางกนิริเป็นต้นตนใดตนหนึ่งก็ตาม เป็นปาราชิก.

ในเรื่องนางยักษิณี มีวินิจฉัยดังนี้ :- เทวดาแม่ ทั้งหมด ก็คือ นางยักษิณี นั่นเอง.

อสุจิ มุจจตุ วา มา วา ทุกกฐเมว ฯ โมจนราเคน ปน อุปกุกมณฑสส มุจจนเต สงฆาติเสโส อมุจจนเต อุลลัจจัย ฯ

นาคิวัตตุมหิ ฯ นาคมาณวิกา วา โหตุ กิณฺริอาทีนํ วา อณฺเฏตรา สพฺพตฺถ ปาราชิกํ ฯ

ยฺกชีวัตตุมหิ สพฺพาปี เทวดา ยฺกชีเภา ฯ

ภิกษุเสพเมถุนธรรมในหญิงเปรตเป็นต้น เป็นปาราชิก

ในเรื่องหญิงเปรต มีวินิจฉัยดังนี้ :- เปรตทั้งหลายมีนิชฌามัตถกเปรตเป็นต้น ใครๆ ไม่สามารถแม้ จะแตะต้องได้. แต่นางวิมานเปรตทั้งหลายมีอยู่ อุกุศลกรรมของนางวิมานเปรตเหล่าใด ให้ผลอยู่ในช่วงกาฬปักข์ นางวิมานเปรตเหล่านั้นย่อมได้เสวยสมบัติ ในช่วงชุกนปักข์ เหมือนเทวดา ฉะนั้น. ถ้าการเห็น การจับ การลูบคลำ การถูกต้อง และการกระทบ ของหญิงเปรตหรือของนาง ยักษิณีผู้เห็นปานนั้นปรากฏได้ เป็นปาราชิก. ถ้าแม้ไม่มีการเห็นแต่กิจนอกนี้ปรากฏ ก็เป็นปาราชิกเหมือนกัน.

อีกอย่างหนึ่ง การเห็นและการจับ ไม่ปรากฏ แต่เปรตทำบุคคลนั้น (คือภิกษุ) ให้ปราศจากสังญญา (หมดสติ) ด้วยการลูบคลำ ถูกต้องและกระทบที่ปรากฏอยู่ ให้สำเร็จมโนรถของตนแล้วก็ไป ความพยายามนี้ ชื่อว่า ไม่ใช่วิสัย เพราะฉะนั้น ในข้อนี้จึงไม่เป็นอาบัติ เพราะ ไม่ใช่วิสัย.

เรื่องบัณฑิตะก็ปรากฏชัดแล้วแล.

ในเรื่องภิกษุมิอินทรีย์พิการ มีวินิจฉัยดังนี้ :- บทว่า **อุปหตินฺทริโย** ความว่า เธอมีกายประสาทถูกโรค เบียดเบียนแล้ว ย่อมไม่รู้รู้สึกสุขหรือทุกข์ เหมือนตอไม้ และท่อนไม้ ฉะนั้น. แม้เมื่อเธอไม่รู้รู้สึก ก็เป็นอาบัติ เพราะอำนาจเสวนจิต.

เปตฺวัตตุมหิ ฯ นิชฌามตฺถกิกาทีเปตฺติโย อลฺลิจฺจิตฺตุมปิ น สกฺกา ฯ วิมานเปตฺติโย ปน อตฺถิ ยาลํ กาทฺปกฺเข อุกุสลํ วิปฺจฺจติ (๓๓๕) ชฺฌนฺทฺปกฺเข เทวดา วิย สฺมปฺตตี อนุโณตฺติ ฯ เภาวฺรูปาย เปตฺติยา วา ยฺกชียา วา สเจ ทสฺสนคฺคหณอามสนฺมุสนฺฆฎฺฏานานิ ปณฺณายนฺติ ปาราชิกํ ฯ อถาปี ทสฺสนํ นตฺถิ อิตฺรานิ ปณฺณายนฺติ ปาราชิกเมว ฯ

อถ วา ทสฺสนคฺคหณานิ น ปณฺณายนฺติ อามสนฺมุสนฺฆฎฺฏเนหิ ปณฺณายมาเนหิ ตํ ปุคฺคํ วิสฺมณฺถํ กตฺวา อตฺตโน มโนเรถํ ปุเรตฺวา คจฺฉติ อยํ อวิสโย นาม ตสฺมา เอตฺถ อวิสยตฺตา อนาปตฺติ ฯ

ปณฺทกฺวตฺถุ ปากฺฐเมว ฯ

อุปหตินฺทริยวัตตุมหิ ฯ **อุปหตินฺทริโย**ติ อุปหตฺกายปฺปสาโท ชาณฺชฺชทฺมิว สุขํ วา ทุกฺขํ วา น เวทียติ ฯ อเวทียนฺตฺสสาปี เสวนจิตฺตวเสน อาปตฺติ ฯ

ในเรื่องเพียงถูกต้องกาย มีวินิจฉัยดังนี้ :- ภิษุรูปใด คิดในใจว่า เราจักเสพเมถุนธรรม จึงจับมาตุคาม คลายความกำหนัดในเมถุนแล้วเป็นผู้มีวิปฏิสาร ภิษุรูปนั้น เป็นทุกกฏเท่านั้น. เพราะว่า กิจทั้งหลายมีการจับมือเป็นต้น เป็นปุปพประโยคแห่งเมถุนธรรม ย่อมตั้งอยู่ในทุกกฏ トラบเท่าที่ยังไม่ถึงที่สุด เมื่อถึงที่สุดแล้ว จึงเป็นปาราชิก. จริงอยู่ ทุกกฏเท่านั้น ไกลต่อปฐมปาราชิก. บรรดาอาบัติทั้ง ๓ นอกนี้ (ทุกกฏ ฤลลัจฉัยสังฆาทิเสส) ฤลลัจฉัย ก็ไกลต่อปฐมปาราชิก. ส่วนภิษุรูปนี้ปราศจากความกำหนัดในเมถุนธรรมแล้ว พึงทราบว่ายินดี เฉพาะการเคล้าคลึงกาย. เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เป็นอาบัติสังฆาทิเสส.

เรื่องภิษุอรหันต์ชาวภัททิยนครจำวัดหลับ

ในเรื่องภิษุชาวเมืองภัททิยะ มีวินิจฉัยดังนี้ :- นครชื่อว่าภัททิยะ. นครนั้นได้ชื่ออย่างนี้ เพราะมีพุ่มดอกมะลิชาติที่ชื่อว่าชาติยวันหนาแน่น. ป่านั้นมีอยู่ใกล้อุปัจารแห่งพระนครนั้น. ภิษุรูปนั้นพักจำวัดอยู่ที่ป่านั้น แล้วก้าวลงสู่ความหลับสนิท เพราะถูกลมร่าเหยยพัดนั้น. ภวังคจิตมีกระแสเดียวเท่านั้นแล่นไป.

สองบทว่า **กิลินนํ ปสฺสิตฺวา** ความว่า เห็นองคชาตเปราะอะเบื่อนด้วยอสุจิ.

๕ เรื่อง ถัดจากเรื่องภิษุชาวเมืองภัททิยะนี้ไป คือ เรื่องที่ปฏิสังขตด้วยความยินดีมี ๔ เรื่อง และเรื่องไม่รู้สีกตัวมี ๑ เรื่อง มีเนื้อความชัดเจนแล้วที่เดียว.

ในเรื่องไม่ยินดีอีก ๒ เรื่อง มีวินิจฉัยดังนี้ :-

สองบทว่า **สทฺสา วุฏฺฐาสิ** ความว่า ภิษุรูปนั้นรีบลุกขึ้นทันที เหมือนถูกอสรพิษกัดและเหมือนถูกไฟไหม้ฉะนั้น.

สองบทว่า **อกฺกมิตฺวา ปวฺภูฏฺเฐสิ** ความว่า ภิษุผู้ไม่ประมาทเริ่มเจริญวิปัสสนาควบคุมสติไว้เฉพาะหน้า รีบลุกขึ้นทันที ยันให้กัลลิ่งกลับเลื่อนตักไปบนพื้นดิน. อันกัลยาณปุถุชนทั้งหลายควรรักษาจิตไว้ในฐานะเห็นปานนี้. และภิษุรูปนี้ เป็นบรรดากัลยาณปุถุชนเหล่านั้นรูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งเป็นเช่นกับยอดนักรบในสงคราม.

ฉุปีตมตฺตวตฺตฤสฺมี ฯ โย เมถุนธมฺมํ ปฏิเสวิสฺสามิติ มาตุคามํ คณฺหิตฺวา เมถุเน วิรชฺชิตฺวา วิปฏิสารี โหติ ทุกฺกฏเมวสฺส โหติ ฯ เมถุนธมฺมสฺส ทิ ปุพฺพปฺปโยคา ทตฺถคฺคาหาทโย ยาว สีสํ น ปาปุณาติ ตาว ทุกฺกฏฺเฐ ติฏฺฐนฺติ สีสฺส สฺมปฺตเต ปาราชิกํ โหติ ฯ ปจฺมปาราชิกสฺส ทิ ทุกฺกฏเมว สามนฺตํ ฯ อิตฺเรสํ ติณฺณํ ฤลลจฺจยํ ฯ อัยํ ปน ภิษุ เมถุนธมฺเม วิรชฺชิตฺวา กายสฺสคฺคํ สาทียิตฺติ เวทิตฺตฺวา ฯ เตนาท ภควา อาปตฺติ สงฺฆาทิเสสสฺสาติ ฯ

ภทฺทียวตฺตฤมฺหิ ฯ ภทฺทียํ นาม นครํ ฯ ชาติยา วณํ นาม ชาติปุพฺพคฺมุพานํ อุลฺลนฺนตาย เหวํ ลทฺธนามํ ฯ ตํ ตสฺส นครสฺส อุปจาเร วณํ ฯ โส ตตฺถ นิปนฺโน เตน วาตฺตฺตฤมฺเณ มหานิทฺทํ โอฏฺกมิ ฯ เอกเรสํ ภวํคฺเมว วตฺตติ ฯ

กิลินนํ ปสฺสิตฺวา อสุจิกิลินฺจํ ปสฺสิตฺวา ฯ

อิโต ปฺรานิ สาทียนปฏิสังขตฺตานิ จตฺตารี วตฺตุนิ อชานนวตฺถุ จาติ ปณฺจ อุตฺตานตฺถาเนว ฯ

(๓๓๖) ทฺวีสุ อสาทียนวตฺถุสุ ฯ

สทฺสา วุฏฺฐาสิติ อาสิวิเสน ทฺฐาโจ วย อคฺคินา ททฺโธ วย จ ตฺริตํ วุฏฺฐาสิ ฯ

อกฺกมิตฺวา ปวฺภูฏฺเฐสิติ อปฺปมตฺโต ภิษุ อารทฺธ- วิปสฺสโก อุปฺภูจิตฺตสฺสตี ชิปปิ วุฏฺฐนฺโตว อกฺกมิตฺวา ภูมียํ ปวฺภูฏฺเฐนฺโต โลเลนฺโต ปาเตสิ ฯ ปุฏฺฐชน- กัลยาณเกหิ เหวรฺฐุเปสฺสุ จาเนสฺสุ จิตฺตํ รกฺขิตฺตฺวา ฯ อยญฺจ เตสํ อญฺยตฺโร สงฺคามสิสโยธึ ภิษุ ฯ

เรื่องภิกษุเปิดประตูจำวัด

ในเรื่องเปิดประตูจำวัด มีวินัยฉัยดังนี้ :-

สองบทว่า **ทิวา ปฏิสลฺลียนฺเตน** ความว่า ผู้จะ
พักจำวัดในกลางวัน.

หลายบทว่า **ทวารํ สํวริตฺวา ปฏิสลฺลียิตฺุ** ความ
ว่า เพื่อให้ปิดประตูก่อนจึงจำวัดได้. ก็ในเรื่องเปิดประตู
จำวัดนี้ ในพระบาลีพระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ปรับอาบัติไว้
ว่า เป็นอาบัติชื่อนี้ แม้ก็จริง ถึงกระนั้น พระเถระทั้ง
หลาย ก็ปรับเป็นทุกกฎ แก่ภิกษุผู้ไม่ปิดประตูเสียก่อนพัก
ผ่อน เพราะเมื่อเรื่องเกิดขึ้น เพราะโทษที่ปิดประตูนอน
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรา
อนุญาตให้ภิกษุผู้จะพักผ่อนในกลางวัน ปิดประตูเสียก่อน
จึง พักผ่อนได้.”

จริงอยู่ พระเถระทั้งหลายมีพระอุบาลีเถระเป็นต้น
ทราบพระประสงค์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว จึงได้ตั้ง
อรรคกถาไว้.

ก็คำที่ว่า เป็นทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่ปิดประตูเสียก่อน
พักผ่อนนี้สำเร็จแล้วแม้ด้วยคำนี้ว่า มีอาบัติที่ภิกษุต้องใน
กลางวัน ไม่ต้องในกลางคืน.”

อธิบายประตูเช่นไรควรปิดและไม่ควรปิด

ถามว่า ก็ประตูเช่นไรควรปิด ? เช่นไรไม่ควรปิด ?
แก้ว ประตูเวียนที่เขาเอาบรรดาวัตถุชนิดใดชนิดหนึ่ง มี
ไม้เลียบไม้ไผ่เลียบลำแพนและใบไม้เป็นต้น ทำเป็นบาน
ประตูแล้วสอดลูกกล้อครกไว้ตอนล่างและห้วงบนไว้ตอน
บนนั้นแล ควรปิด. ประตูชนิดอื่นเห็นปานนี้ คือประตู
ลิ่มสลักไม้และประตูเรียวหนาม ที่คอกฝูงโค ประตูล้อ
เลื่อนสำหรับกันบ้านในบ้าน ประตูแผงเลื่อนที่เขาทำ
ประกอบลูกกล้อ ๒-๓ อันไว้ที่แผ่นกระดานหรือที่กันสาด
ประตูแผงลอยที่เขาทำยกออกได้ เหมือนอย่างในร้าน
ตลาด ประตูลูกกรงที่เขาร้อยซี่ไม้ไผ่ไว้ในที่ ๒-๓ แห่ง
ทำไว้ที่บรรณภุฎี (กระท่อมใบไม้) ประตูม่านผ้าไม่ควรปิด.

ก็ประตูม่านผ้าชนิดเดียวเท่านั้น ไม่ทำให้ต้องอาบัติ
ในเวลาทีภิกษุมีบาตรที่มีผลักบานประตู. เมื่อผลัก

ทวารํ วิวริตฺวา นิปนฺนตฺถุมฺหิ ฯ

ทิวา ปฏิสลฺลียนฺเตนาติ ทิวา นิปฺชชนฺเตน ฯ

ทวารํ สํวริตฺวา ปฏิสลฺลียิตฺุนฺติ ทวารํ ปิทฺทิตฺวา
นิปฺชชิตฺุ ฯ **เอตถ จ** กิจฺจจาปี ปาลิยํ อยฺยณฺนาม
อาปตฺติตฺติ น วุตฺตา วิวริตฺวา นิปฺปนฺนโทเสน ปน
อุปฺปนฺเนน วตฺถุสฺมี อณฺชานามิ ภิกฺขเว ทิวา ฯเปฯ
ปฏิสลฺลียิตฺุนฺติ วุตฺตตฺตา ทวารํ อสํวริตฺวา ปฏิสลฺลียนฺตฺส
ทุกฺกฏํ วุตฺตํ ฯ

ภควโต หิ อธิปฺปายํ ฌตฺวา อุปาสิตฺเถราทีหิ
อฏฺฐกฺกา จปีตา ฯ

อตฺถาปตฺติ ทิวา อาปฺชชติ โน รตฺตินฺติ อิมินาปี
เจตํ ลีหฺวํ ฯ

กิตฺิ สํ ปน ทวารํ สํวริตฺพฺพํ กิตฺิ สํ น สํวริตฺพฺพํ ฯ
รฺกฺขยฺพทรเวหฺมุปรทิลฉฺยฺพณฺณาทีนํ เยน เกนจि กวาภูํ
กตฺวา ฐฺฏฺฐา อุทฺทุกฺขเล อุปริ อุตฺตรปาเสก จ
ปเวเสตฺวา กตํ ปริวตฺตกทฺวารเมว สํวริตฺพฺพํ ฯ อญฺญํ
โคจรฺพานํ วชฺเชสุ รฺกฺขยฺสุจิกณฺฎกทฺวารํ คาเม คามตฺถกนฺกํ
จกฺกกลยฺตฺตทฺวารํ ผลเกสุ วา กิจฺจิกาสฺ วา เทว
ตีณิ จกฺกลกานิ โยเชตฺวา กตํ สํสรณฺกิจฺจิกทฺวารํ
อาปฺเณสุ วิย กตํ อุกฺฆมาฏฺณกิจฺจิกทฺวารํ ทฺวิสุ ติสฺสุ
จาเนสุ (๓๓๗) เวณฺสลาภา โคเปตฺวา ปณฺณกฺวิสุ
กตํ สลาภตฺตกทฺวารํ ทฺสฺสลาณิทฺวารนฺติ เอวรูป
ทฺวารํ น สํวริตฺพฺพํ ฯ

ปตฺตทตฺถสฺส กวาฏฺฐปฺปณฺนามเน ปน เอกํ
ทฺสฺสลาณิทฺวารเมว อนาปตฺติกรํ ฯ อวเสสาณิ

ประตูที่เหลือต้องอาบัติ. แต่ประตูเวียนนั้นแล ทำให้ต้องอาบัติแก่ภิกษุผู้พักผ่อนในกลางวัน. ประตูที่เหลือ เมื่อภิกษุปิดก็ตามไม่ปิดก็ตามแล้วจำวัด อาบัติหาไม่. แต่ควรปิดเสียก่อน จึงจำวัด. ข้อนี้เป็นธรรมเนียม.

ถามว่า ก็ประตูเวียน ย่อมเป็นอันปิดดีแล้ว ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไร. แก้วว่า เมื่อใส่ลูกตาลและลิมสลักแล้ว ก็เป็นอันปิดด้วยดีทีเดียว. อีกประการหนึ่ง แม้เมื่อใส่เพียงลูกตาลแล้วจะพักจำวัดก็ควร แม้เมื่อใส่เพียงลิมสลักแล้ว จะพักจำวัดก็ควร แม้เมื่อเปิดพอให้บานประตูจกกันแล้ว จะพักจำวัดก็ควร แม้เมื่อปิดแง้มไว้เล็กน้อยแล้ว จะพักจำวัดก็ควร ด้วยวิธีอย่างหลังที่สุด แม้เมื่อปิดประตูแง้มไว้ขนาดพอศีรษะสอดเข้าไม่ได้ จะพักจำวัดก็ควรดังนี้แล.

ถ้าสถานที่นั้น เป็นที่ใช้ของคนหมู่มาก แม้จะพูดกะภิกษุหรือสามเณรว่า “อาวุโส จงช่วยกันรักษาประตูแล้วจำวัดก็ควร.” ถ้าแม้จะทำความผูกใจไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายผู้หนึ่งทำจิวรกรรม หรือก็จะทำอะไรอย่างอื่นอยู่ เธอเหล่านั้นจักช่วยรักษาประตูนั้น” ดังนี้ แล้วจำวัด ก็ควร.

ส่วนในอรรถกถากรุณี ท่านกล่าวว่า “จะบอกแม่ กะอุบาสกหรือจะทำความผูกใจไว้ว่า อุบาสกนี้จะช่วยรักษา แล้วจำวัด ก็ควร จะบอกภิกษุณี หรือมาตุคามอย่างเดียวไม่ควร.”

ถ้าลูกล้อหรือห่วงบนประตูเสียหายไป หรือไม่ตั้งอยู่ (ในที่เดิม) จึงไม่อาจจะปิดได้ ก็อีกอย่างหนึ่ง เพื่อประโยชน์แก่नวกรรม เขาทำกองอิฐ หรือกองดินเหนียวเป็นต้นไว้ภายในประตู หรือผูกนั่งร้านไว้ โดยที่ไม่อาจจะปิด (ประตู) ได้ ในอันตรายเห็นปานนั้น แม้จะไม่ปิดประตู พักจำวัดก็ควร. ก็ถ้าไม่มีบานประตู เป็นอันได้ข้ออ้างแท้. เมื่อจะจำวัดข้างบน ควรยกมานขึ้นไว้ จึงจำวัด. ถ้าข้างบนมาน มีไม้สำหรับกันไว้ ควรกันไว้ จึงจำวัด. เมื่อจะจำวัดในห้อง จะปิดประตูหรือประตูหน้า मुखอย่างใดอย่างหนึ่ง ไว้แล้วจำวัดก็ควร.

ถ้าที่ข้างทั้งสองในเรือนมีฝาด้านเดียว เขาทำให้หลายประตู, ควรรักษาทั้งสองประตู. ในปราสาทแม้ ๓ ชั้น ควรรักษาประตูเดียวเท่านั้น. ถ้าภิกษุมากรูป กลับจากเที่ยวภิกษาจาร เข้าไปยังปราสาท เช่น โลหปราสาท เพื่อพักผ่อนกลางวัน, พระสังฆเถระควรสั่งผู้รักษาประตู

ปณามาเนตสส อาปัตติ ๗ ทิวา ปฏิสสลียนตสส ปนปริวตตกทวารเมว อาปัตติกร ๗ เสธานี ส่วริตวา วา อส่วริตวา วา นิปชชิตสส อาปัตติ นตติ ๗ ส่วริตวา ปน นิปชชิตพพ ๗ เอต ๗ วตต์ ๗

ปริวตตกทวาร ปน กิตตเคน ส่วต ๗ โหติ ๗ สุจิมฎิกาสุ ทินนาสุ ส่วส่วตเมว โหติ ๗ อปีจ โข สุจิมตเตปี ทินเน วฎฎติ ฆฎฎิกามตเตปี ทินเน วฎฎติ ทวารพาท ฝุเสตวา ปิททิตตมตเตปี วฎฎติ อีสก ๑ ฝุผลิตเตปี วฎฎติ สพพนตติเมน วิธินา ยาวตาสีส ๑ นปปริสติ ตาวตวา อฝุผลิตเตปี วฎฎติตีติ ๗

สเจ พหุณี ๗ ลณชชฎฎจัน โหติ ภิกขุ ๗ สามเณร ๗ ทวาร ๑ อาวุโส ชคคาคีตี ๗ วตวาปี นิปชชิตวุฎฎติ ๗ อถ ภิกขุ จีวรกมม ๗ อณณ ๗ กิณจิก โกรนตา นิสินนา โหนติ เอต ๗ ทวาร ๑ ชคคิสสตีตี อาโภค ๑ กตวาปี นิปชชิตวุฎฎติ ๗

กฐนทฎฎกถาย ปน อุปาสมปิ อาปุจฉิตวา เอส ชคคิสสตีตี อาโภค ๑ กตวา วา นิปชชิตวุฎฎติ เกวล ๑ ภิกขุณี ๑ มาตุคาม ๑ อาปุจฉิตุน วฎฎติตีติ ๗ วตต์ ๗

อถ ทวารสส อุทุกขล ๗ อุตตรปาสโก ๗ ภินโน โหติ อฎฎปีโต ๗ ส่วริตุน สกโกตินววมมตถ ๗ ปน อฎฎกปุณโซ ๗ มตติกาทีน ๗ ราสิ อนโตทวาเร กโต โหติ อฎฎ ๗ พนณตติ ยถา ส่วริตุน สกุกติ เอวรูเป (๓๓๔) อนตรายเอ อส่วริตวาปี นิปชชิตวุฎฎติ ๗ ยทิ ปน กวาฏ ๑ นตติ ลททกปเมว ๗ อุปริ สยนเตน นิสเสถนี อาโรเปตวา นิปชชิตพพ ๗ สเจ นิสเสถนีมตถเกถกนโก โหติ ๑ เกตวา นิปชชิตพพ ๗ คพเส นิปชชชชเตน คพทวาร ๑ ปมุขทวาร ๑ ยภิกขุ ส่วริตวา นิปชชิตวุฎฎติ ๗

สเจ เอกกุกททเก เคเห ทวีสุ ปสเสสุ ทวารานี กตวา ๑ ลณชชชชติ เทวปี ทวารานี ชคคิตพพานี ๑ ติฎฎิมเกปี ปาสาทเท ทวาร ๑ ชคคิตพพเมว ๑ สเจ ภิกษาจารา ปฎฎิกกมม โลหปราสาทสทีล ปาสาท พหุ ภิกขุ ทิวาวิหารตถ

ว่า จงช่วยรักษาประตูหรือจะทำความผูกใจไว้ว่า การรักษาประตู เป็นภาระ ของนายทวารบาลนั้นแล้วพึงเข้าไปจำวัดเถิด. ภิกษุทั้งหลายควรทำอย่างนั้นเหมือนกันจนถึงพระสังฆนวกะ. ผู้ที่เข้าไปก่อนแม้จะทำความผูกใจไว้ว่า ชื่นชื่อกว่าการรักษาประตู เป็นภาระของผู้มาภายหลัง ดังนี้ ก็ควร.

เมื่อภิกษุ ไม่ทำการบอกเล่าหรือความผูกใจไว้แล้วพักจำวัดภายใน ห้องที่ไม่ได้ปิดประตูหรือภายนอกห้อง เป็นอาบัติ. แม้ในเวลาจำวัดในห้องหรือในภายนอกห้อง ทำความผูกใจไว้ว่า ชื่นชื่อกว่าการรักษาประตู ในประตูใหญ่ เป็นภาระของนายทวารบาล ดังนี้ แล้วจำวัดควรเหมือนกัน. แม้ภิกษุผู้จะจำวัดที่พื้นอากาศ (ดาดฟ้า) ในสถานที่ที่มีโลหปราสาท เป็นต้น ควรปิดประตูแท้ทีเดียว.

ก็ในเรื่องเปิดประตูจำวัดนี้ มีความสังเขปดังต่อไปนี้ :- การพักผ่อนในกลางวัน ท่านกล่าวไว้ในสถานที่มิระเบียบ ซึ่งล้อมด้วยกำแพงหรือรั้วอย่างใดอย่างหนึ่ง. เพราะฉะนั้น อันภิกษุผู้จะจำวัดในที่แจ้งโคนต้นไม้ หรือมณฑป ที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งมีระเบียบ ควรปิดประตูเสียก่อนจึงจำวัด. ถ้าเป็นบริเวณใหญ่ ซึ่งเป็นสถานที่ชุมนุมของคนหมู่มาก เช่นลานมหาโพธิ์และลานโลหปราสาท, ในสถานที่ใด ประตูแม้ที่เขาปิดแล้ว ก็ไม่ตั้งอยู่ในที่ๆ ปิด (คือปิดๆ เปิดๆ) ภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่ได้ประตู ถึงต้องเที่ยวป็นขึ้นกำแพงไป, ในสถานที่นั้น ไม่มีกิจที่จะต้องปิด (ประตู).

ภิกษุเปิดประตูจำวัดตลอดคืน ลุกขึ้นแล้วในเวลารุ่งอรุณ ไม่เป็นอาบัติ. แต่ถ้าตื่นแล้วหลับซ้ำอีกเป็นอาบัติ. ส่วนภิกษุรูปใดกำหนดไว้ทีเดียวว่า ‘เมื่อรุ่งอรุณแล้วจักลุกขึ้น ไม่ได้ปิดประตูจำวัดตลอดคืน แต่ลุกขึ้นทันตามกำหนดนั่นเอง, ภิกษุรูปนั้น เป็นอาบัติทีเดียว. ส่วนในอรรถกถาหาปัจจัยที่กล่าวไว้ว่า เมื่อจำวัดด้วยอาการอย่างนั้น ไม่พ้นจากทุกกฎเพราะไม่เอื้อเพื่อ.

ส่วนภิกษุใด รักษา (พยาบาล) ภิกษุอาพาธ เป็นต้น หลายราตรีทีเดียว หรือเดินทางไกล มีร่างกายอิดโรยทั้งวัน นั่งบนเตียงแล้ว พอยกเท้ายังไม่พ้นจากพื้นดินเลย ก็จำวัดหลับ เพราะอำนาจความหลับ (ครอบงำ), ภิกษุนั้นไม่เป็นอาบัติ. ถ้าเธอก้าวลงสู่ความหลับทั้งไม่รู้สีกตัว พอยกเท้าขึ้นเตียง ก็เป็นอาบัติทีเดียว. เมื่อนั่ง

ปวิสนติ สงฆตเถเรน ทวารपालสส ทวารํ ชคคาคีติ วตฺวา วา ทวารชคคณิ เอตสฺส ภารโธติ อาโภคํ กตฺวา วา ปวิสิตฺวา นิปชฺชิตพฺพํ ฯ ยาว สงฆนวกเณ เหวเมว กาทพฺพํ ฯ ปุเร ปวิสนตานิ ทวารชคคณิ นาม ปจฺฉิมานิ ภารโธติ เอวํ อาโภคํ กาทมฺปิ วฏฺฏติ ฯ

อนาปุจฺฉา วา อาโภคํ วา อกตฺวา อนโตคฺคพฺเส วา อลํวตฺทวาเร พฺหิ วา นิปชฺชนตานิ อาปตฺติ ฯ คพฺเส วา พฺหิ วา นิปชฺชนกาลेषิ ทวารชคคณิ นาม มหาทฺวารเ ทวารपालสฺส ภารโธติ อาโภคํ กตฺวา นิปชฺชิตุํ วฏฺฏติเยว ฯ โลหปราสาททิสฺสุ อากาสตเล นิปชฺชนเตนาศิ ทวารํ สํวริตพฺพเมว ฯ

อยํ เหตุถ สงฺเขโป ฯ อิํ ทิวา ปฏิสลฺลยนิ เยน เกนจฺจิ ปริกฺขิตเต สทฺวารพณฺฏจฺฉาเน กถิตํ ฯ ตสฺมา อพฺโภกาเส วา รุกฺขมฺมูลे วา มณฺฑปเ วา ยตถกตฺถจฺจิ สทฺวารพเน นิปชฺชนเตน ทวารํ สํวริตฺวา ว นิปชฺชิตพฺพํ ฯ สเจ มหาปริเวณฺโหนิ โหติ มหาโพธิ- องคณฺโลหปราสาทองคณฺสทิสฺส พฺพูนํ โอตฺรณญฺจฺฉานํ ยตถ ทวารํ สํวตฺมฺปิ สํวตฺตฺจฺฉาเน (๓๓๙) น ติจฺฉติ ทวารํ อลภนฺตา ปาการํ อภิริทฺตฺวาปิ วิจฺรนฺติ ตตถ สํวรณกิจฺจํ นตฺถิ ฯ

รตฺตี ทวารํ วิวริตฺวา นิปนฺโน อรุเณ อุกฺคเต อญฺจหติ อนาปตฺติ ฯ สเจ ปน ปพฺพชฺฉิตฺวา ปุน สฺสปติ อาปตฺติ ฯ โย ปน ‘อรุเณ อุกฺคเต วุจฺฉทิสฺสามิติ ปริจฺฉินฺทิตฺวา ว ทวารํ อลํวริตฺวา รตฺตี นิปชฺชติ ยถาปริจฺเจทเมว วุจฺฉาติ ตสฺส อาปตฺติเยว ฯ มหาปจฺฉริยํ ปน เอวํ นิปชฺชนโต อนาทริยทุกฺกฏาน น มุจฺจติติ วุตฺตํ ฯ

โย ปน พหุเมว รตฺตี ชคคิตฺวา อทฺธานํ วา คนฺตฺวา ทิวา กิลนฺตรูโป มณฺเญ นิสนฺโน ปาเท ภูมิตฺโต อโม่เจตฺวา ว นิตฺทาวเสน นิปชฺชติ ตสฺส อนาปตฺติ ฯ สเจ โอกฺกนตฺนิตฺโต อชานนฺโตปิ ปาเท มณฺจกํ อาโรเปติ อาปตฺติเยว ฯ นิสิตฺตฺวา อปฺสฺสาย สฺปนฺตสฺส อนาปตฺติ ฯ โยปิจฺจ นิตฺทํ วิโนเทสฺสามิติ

ฟังกลับไปไม่เป็นอาบัติ. อีกอย่างหนึ่งภิกษุรูปใด เดิน จงกรมด้วยตั้งใจว่า จักบรรเทาความง่วง แล้วล้มลง ราบ ลูกขึ้นทันที, แม้ภิกษุรูปนั้นก็มิเป็นอาบัติ. ส่วนภิกษุรูปใด ล้มลงแล้ว นอนอยู่ในสถานที่นั้นนั่นเองไม่ยอมลุกขึ้น, ภิกษุรูปนั้นเป็นอาบัติ.

ถามว่า ใครพ้น (จากอาบัติ) ? ใครไม่พ้น ? แก้วว่า ในอรรถกถาถามหาปัจฉริ ท่านกล่าวไว้ก่อนว่า ผู้ที่จำวัด โดยพับไปข้างเดียวนั้นแลยอมพ้น, ส่วนที่ยกเท้าพ้นจากพื้นดินแล้วจำวัด จะเป็นผู้ที่ถูกยกเท้าเข้าสิงก็ตาม เป็นผู้ปราศจากสัญญา (หมดสติ) ก็ตาม ย่อมไม่พ้น. ในอรรถกถากรุณที ท่านกล่าวไว้ว่า ผู้ที่ถูกมัดให้นอนเท่านั้น ย่อมพ้น. ส่วนในมหาอรรถกถา พระมหาปฐมเถระกล่าวไว้ว่า ภิกษุรูปใด เดินจงกรมอยู่สลบล้มลง แล้วหลับอยู่ในสถานที่นั้นนั่นเอง, อาบัติยอมไม่ปรากฏแก่ภิกษุรูปนั้น เพราะเธอไม่มีอำนาจ, แต่พระอาจารย์ทั้งหลาย มิได้กล่าวไว้; เพราะฉะนั้น จึงเป็นอาบัติทีเดียว. ส่วนภิกษุ ๒ รูป คือ ผู้ที่ยกเท้าเข้าสิง ๑ ผู้ที่ถูกมัดให้นอน ๑ ย่อมพ้นจากอาบัติแท้แล.

เรื่องภิกษุฝันได้เสพเมถุนธรรม

ในเรื่องภิกษุชาวเมืองภารุกังจะ มีวินิจฉัยดังนี้ :-

สองบพว่า **อนาปัตติ สุปินนุเตน** ความว่า ชื่อว่าไม่เป็นอาบัติ เพราะความฝันด้วยอาการอย่างนี้ เพราะไม่ใช่วิสัย; เหตุตั้งนั้น พระอุบาลีเถระจึงได้วินิจฉัยเรื่องนี้ แม้ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้ายังไม่เคยทรงวินิจฉัยเลย โดยความถือเอาตามนัย. และแม้พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงสดับ (เรื่องที่ท่านพระอุบาลีเถระ วินิจฉัยนั้นแล้ว) ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุบาลีกล่าวไว้ชอบแล้ว, อุบาลีกล่าวแก้ปัญหานี้ ดุจทำรอยเท้าไว้ในที่ไม่มีรอยเท้า ดุจแสดงรอยเท้า ไว้ในอากาศ ฉะนั้น” ดังนี้แล้ว จึงทรงตั้งพระเถระไว้ในเอตทัคคะว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุสาวกของเรา ผู้ทรงวินัย อุบาลีนี้เป็นเยี่ยม.”

เรื่องทั้งหลายมีเรื่องนางสุปวาสาเป็นต้น ถัดจากเรื่องภิกษุชาวเมืองภารุกังจะนี้ไป มีเนื้อความชัดเจนแล้วที่เดียว.

จงกมนโต ปติตวา สหสา วุฏฐาติ ตสสาปี อนาปัตติ ฯ โย ปน ปติตวา ตตเถว สยติ น วุฏฐาติ ตสสาปัตติ ฯ

โก มุจจติ โก น มุจจตีติ ฯ มหาปัจฉริยตาว เอกภงเคน นิปนนโกเอว มุจจติ ปาเท ปน ภูมีโต โมเจตวา นิปนโน ยกฺขคหิตโกปิ วิสณฺณิภูโตปิ น มุจจตีติ วุตฺตํ ฯ คุรุณทฺฐกถายํ พนฺธิตวา นิปฺชชาปีโต มุจจตีติ วุตฺตํ ฯ มหาอภฺฐกถายํ ปน โย จงกมนโต มุจฺฉิตวา ปตีโต ตตเถว สุปตี ตสสาปี อวสตฺตา อาปัตติ น ทิสฺสตี อาจริยา ปน น กถยนฺตี ตสฺมา อาปัตติเยวตี มหาปทุมตฺเถเรน วุตฺตํ ฯ เทว ปน ชนา อาปัตติโต มุจฺฉนฺตีเยว โย จ ยกฺขคหิตโก (๓๔๐) โย จ พนฺธิตวา นิปฺชชาปีโตติ ฯ

ภารุกังจวตฺตุมฺหิ ฯ **อนาปัตติ สุปินนุเตนาติ** ยสฺมา สุปินนุเต อวิสยตฺตา เอว โหตี ตสฺมา อุปาสิตฺเถโร ภควตา อวินิจฉิตฺตฺพพฺมปิ อิมํ วตฺถุํ นยคฺคาเหน วินิจฉินิ ฯ ภควาปี จ สุตฺวา สุกฺกิตฺํ ภิกฺขเว อุปาสินา อปเท ปทํ กโรนฺโต วิย อากาเส ปทํ ทสฺเสนฺโต วิย อุปาสิ อิมํ ปภฺยํ กเถสิตี วตฺวา เถโร เอตทคฺเค จเปลิ เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวกานํ ภิกฺขุณิ วินยธฺรานํ ยทิทํ อุปาสิตี ฯ

อิโต ปฺรานิ สุปวาสาทีนิ อุตฺตานตฺถาเนว ฯ

ในเรื่องทั้งหลายมีเรื่องชักนำให้ภิกษุขึ้นเสพเมถุนธรรม
ในนางภิกษุณีเป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- เจ้าลิจฉวีกุมาร
เหล่านั้น เป็นผู้ทรงชวนชวายนในการเล่นได้ทำอย่างนั้น
เพราะอนาจารของตน. ตั้งแต่กาลนั้นมา ความพิเนาศจึง
ได้เกิดมีขึ้นแก่เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย เพราะทรงทำเหตุอย่าง
นั้น.

ในเรื่องภิกษุผู้บวชเมื่อแก่ มีวินิจฉัยดังนี้ :-

สองบทว่า **ทสฺสนํ อคฺมาลํ** ความว่า ภิกษุผู้เฒ่า
นั้นคิดว่า ‘จักเยี่ยม ภรรยาแก่นั้น’ จึงได้ไปยังเรือน
เพราะความอนุเคราะห์. ขณะนั้น นางได้ชี้แจงถึงข้อที่
ตนและพวกเด็กๆ ไม่มีที่พึ่งให้ท่านฟัง โดยประการต่างๆ
และทราบว่าภิกษุเฒ่านั้นไม่มีความไยดี จึงโกรธแล้ว พุด
ว่า “ท่านจงมาลึงเสียเถิด” จึงได้จับท่านโดยพลการ.
ท่านผู้เฒ่าได้ถอยกลับไปเพื่อเบี่ยงตน จึงได้ล้มหายลง
เพราะความชราทุพพลภาพ. ขณะนั้น นางได้ทำตามใจ
ของตนแล้ว. แต่ภิกษุรูปนั้นเป็นพระอนาคามี ตัดกาม
ราคะได้เด็ดขาดแล้ว; เพราะฉะนั้นท่านจึงไม่ยินดี ฉะนั้นแล.
เรื่องลูกเนื้อ มีเนื้อความชัดเจนแล้วทีเดียว ฉะนั้นแล.

ปฐมปาราชิกวรรณนา แห่งวินัยสังฆวรรณนา
ชื่อสมันตปาสาทิกา จบ.

ในข้อที่อรรถกถาชื่อสมันตปาสาทิกาในวินัย
นั้น ชวนให้เกิดความเลื่อมใสรอบด้าน มีคำอธิบาย
ดังจะกล่าวต่อไป ดังนี้ว่า

เมื่อวิญญูชนทั้งหลายสอดส่องอยู่โดยลำดับ
แห่งอาจารย์ โดยการแสดงประเภทแห่งนิทาน
และวัตถุ โดยความเว้นลัทธิอื่น โดยความหมดจดแห่ง
ลัทธิของตน โดยการชำระพญัญชนะให้เรียบร้อย
โดยเนื้อความเฉพาะบท โดยลำดับแห่งบาลีและ
โยชนาแห่งบาลี โดยการวินิจฉัยลิกขาบท และโดย
การชี้ความต่างแห่งวินัยในวิภังค์, คำน้อยหนึ่งซึ่งไม่ชวน
ให้เกิดความเลื่อมใสย่อมไม่ปรากฏในสมันตปาสาทิกานี้;
เพราะเหตุนี้แล สังฆวรรณนาแห่งวินัยที่พระโลกนาถ
ผู้อนุเคราะห์โลก ฉลาดในการฝึกเวไนย ได้ตรัสไว้
จึงเป็นไปโดยชื่อว่า สมันตปาสาทิกา แล.

ภิกษุนี้สมบโยชนาทีสุ ฯ เต ลิจฉวีกุมารกา
ชิตฺตทาปสุตา อตฺตโน อนาจาเรน เอวํ อภํสุ ฯ
ตโต ปฏฺจาย ลิจฉวีณํ วินาโส เอวํ อุตฺปาติ ฯ

วฺจฺจตฺตปพฺพชิตฺตวตฺตุมฺหิ ฯ

ทสฺสนํ อคฺมาลํ อนุกรมาย ตํ ทฺขุชิสฺสํมิตฺติ
เคหํ อคฺมาลํ ๑ อถสฺส สํ อตฺตโน จ ทารกานญฺจ
นํ นนฺตปฺกาทเรหิ อนาถภาวํ สํวณฺเณลลํ อนเปกฺขญฺจ
นํ ฆตฺวา กุปิตา เอหิ วิพฺภมาหิตฺติ พลกฺกาเรน
อคฺคฺเคหลลํ ๑ โส อตฺตนาณํ โมเจตุํ ปฏฺทิกฺกมนฺโต ชราทุพฺพลตาย
อตฺตโน ปริปฺติ ๑ ตโต สํ อตฺตโน มนํ อกาสิ ๑
โส ปน ภิกฺขุ อนาคามี สมฺมจฺฉินฺนากามราโค ตสฺมา
น สาทิยิตฺติ ๑ มิคฺโคปตฺกาวตฺตํ อุตฺตนาตฺตถเมวาติ ๑

สมนุตปาสาทิกาย วินยสังฆณฺณาย
ปฐมปาราชิกวรรณนา นิฎฺฐิตา ๑

(๓๔๑) ตตฺตริทํ สมนุตปาสาทิกาย สมนุต-
ปาสาทิกตสฺมึ

อาจริยปรมฺปรโต นิทานวตฺตูปฺปเภททฺปนโต
ปรสมยวิสชฺชนโต สกสมยวิสุทฺธิโต เจว
พฺยญฺชนปริโสธนโต ปทตฺถโต ปาลีโยชนกฺกมโต
ลิกฺขาบทวินิจฺฉยโต วิภงฺคณยเภททสฺสนโต
สมฺปสฺสตํ น ทิสฺสติ กิจฺฉิ อปาสาทิกํ ยโต เอตฺถ
วิญญูณมยํ ตสฺมา สมนุตปาสาทิกาเตว
สํวณฺณนา ปวตฺตา วินยสฺส วินยทมนกฺสเลน
วุตฺตสฺส โลกนาเถน โลกานุกมฺพมานเณนาติ ๑

ทุดิยปาราชิกวรรณนา

บัดนี้ ถึงลำดับสังฆวรรณนา ทุดิยปาราชิกซึ่ง พระชินเจ้า ผู้ไม่เป็นที่สองทรงประกาศแล้ว, เพราะเหตุนั้น คำใด ที่จะพึงรู้ได้ง่าย และได้ ประกาศไว้แล้วในเบื้องต้น, การสังฆวรรณนาทุดิยปาราชิกนั้น จะเว้นคำ นั้นเสียทั้งหมด ดังต่อไปนี้ :-

นิกเขปบพทว่า เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา ราชคเห วิหริติ คิซุมภูฏ ปพฺพเต ข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไป.

บพทว่า ราชคเห ได้แก่ เมืองที่มีชื่ออย่างนั้น. จริงอยู่ เมืองนั้น เรียกว่า ราชคฤห์ เพราะเป็นเมืองที่ พระราชาทั้งหลาย มีพระเจ้ามัญจาคู และพระเจ้ามหาคีรีนทระ เป็นต้น ทรงปกครอง. ในคำว่า ราชคฤห์ นี้ พระอาจารย์ทั้งหลาย พรรณนาประการอย่างอื่นบ้าง. จะมีประโยชน์อะไร ด้วยประการเหล่านั้นเล่า ? คำว่า ราชคฤห์ นี้ เป็นชื่อของเมืองนั้น. แต่เมืองนี้นั้นเป็นเมืองในครั้งพุทธกาล และจักรพรรดิกาล. ในกาลที่เหลือ เป็นเมืองร้าง ถูก ยักษ์หวงห้าม. คือเป็นป่าเป็นที่อยู่ของพวกยักษ์เหล่านั้น ตั้งอยู่. ท่านพระอุบาลีเถระครั้งแสดงโคจรคามอย่างนั้น แล้ว จึงแสดงสถานเป็นที่เสด็จประทับ.

สองบพทว่า คิซุมภูฏ ปพฺพเต มีความว่า ก็ภูเขา นั้น เขาเรียกกันว่า คิซุมภูฏ เพราะเหตุว่า มีฝูงแร้งอยู่ บนยอด หรือมียอดคล้ายแร้ง.

บพทว่า สมพฺพลาติ มีความว่า โดยบรรยายแห่งพระวินัย ภิกษุ ๓ รูป เรียกว่า ภิกษุเป็นอันมาก เกินกว่านั้นเรียกว่า สงฆ์. โดยบรรยายแห่งพระสูตรภิกษุ ๓ รูป คง เรียกว่า ๓ รูปนั่นเอง, ตั้งแต่ ๓ รูปขึ้นไป จึงเรียกว่า ภิกษุเป็นอันมาก. ภิกษุเป็นอันมากในที่นี้พึงทราบว่ามี มากด้วยกัน โดยบรรยายแห่งพระสูตร.

ชนทั้งหลาย ที่ไม่คุ้นเคยกันนัก คือไม่ใช่มิตรที่สนิท ท่านเรียกว่า เพื่อนเห็น. จริงอยู่ ภิกษุเหล่านั้น ท่าน เรียกว่า เพื่อนเห็น เพราะได้พบเห็นกัน ในที่นั้นๆ. ชนทั้งหลายที่คุ้นเคยกัน คือเป็นเพื่อนสนิท ท่านเรียกว่า เพื่อนคบ. จริงอยู่ ภิกษุเหล่านั้น คบกันแล้วคือกำลังคบ กันเป็นอย่างดี ท่านเรียกว่า เพื่อนคบ เพราะทำความสนิทสนมโภาคและบริโภาคเป็นอันเดียวกัน.

(๓๔๒) ทุดิยปาราชิกวรรณนา

ทุดิยํ อทุดิเยน ยํ ชินเนน ปกาลิตํ
ปาราชิกนตสฺส ทานิ ปตฺโต สํวณฺณนาภุโกโม
ยสฺมา ตสฺมา สุวิญญะยํ ยํ ปุพฺพเพ จ ปกาลิตํ
ตํ สพุพฺพ วชชยิตฺวาสุส โหติ สํวณฺณนา อยํ ฯ

เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา ราชคเห วิหริติ คิซุมภูฏ ปพฺพเตติ ฯ

ราชคเหติ เอวํ นามเก นคเร ฯ ตํ ทิ มนฺธธาตุ-
มหาโควินทาทีทิ ปรีคคหิตตตฺตา ราชคหนฺติ วุจฺจติ ฯ
อญฺเอยเปตถ ปกาเร วณฺณยนฺติ ฯ กิณฺเดทิ นามเมตฺ
ตสฺส นคเรสุส ฯ ตํ ปเนตํ พุทฺธกาเล
จกฺกวัตตติกาเล จ นครํ โหติ ฯ เสสกาเล สุญฺญํ
โหติ ยกฺขปรีคคหิตํ ฯ เตสํ วสนวนํ หุตฺวา ติฏฺฐติ ฯ
เอวํ โคจรคามํ ทสฺเสตฺวา นิवासนฺนุจฺจนามาห ฯ

คิซุมภูฏ ปพฺพเตติ โส จ คิซุมมา วาสส
ภูฏ วลีสุ คิซุมลทิสานิ วาสส ภูฏานิ ตสฺมา
คิซุมภูฏติ วุจฺจติ ฯ

สมพฺพลาติ วินยปริยาเยน ตโย ชนา สมพฺพลาติ
วุจฺจนฺติ ตโต ปรี สงฺฆโม ฯ สุตตฺนตปริยาเยน ตโย
ตโย เอว ตโต ปฏฺจาย สมพฺพลา ฯ อีธ สุตตฺนตปริยาเยน
สมพฺพลาติ เวทิตพฺพา ฯ

สนฺทิฏฺฐาติ นาติวิสุสาสิกา น ทพฺพหิตฺตา
วุจฺจนฺติ ฯ ตตถ ตตถ สงฺคมม ทิฏฺฐตฺตา ทิ เต
สนฺทิฏฺฐาติ วุจฺจนฺติ ฯ สมภตฺตาติ วิสุสาสิกา
ทพฺพหิตฺตา วุจฺจนฺติ ฯ เต ทิ สฺสุฏฺฐ ภาตฺตา ภชมานา
เอกสมโภาคปรีโภาคานิ กตฺวา สมภตฺตาติ วุจฺจนฺติ ฯ

บทว่า **อิสสิคิลิปลุเส** มีความว่า ภูเขาชื่ออิสสิคิลิ ที่ข้างภูเขานั้น. ได้ยินว่า ครั้งศึกดาบรพ พระปัจเจกพุทธเจ้าประมาณ ๕๐๐ องค์ เทียวไปนิพนธ์บาทในชนบททั้งหลาย มีกาลิและโกศลเป็นต้น เวลาภายหลังภัตประชุมกันที่ภูเขานั้น ยังกาลให้ลวงไปด้วยสมบัติ. มนุษย์ทั้งหลาย เห็นท่านเข้าไปเท่านั้น ไม่เห็นออก, เพราะเหตุนี้ จึงพูดกันว่า ภูเขานี้ กลืนพระฤๅษีเหล่านี้. เพราะอาศัยเหตุนี้ ชื่อภูเขานั้น จึงเกิดขึ้นว่า อิสสิคิลิทีเดียว. ที่ข้างภูเขานั้นคือ ที่เชิงบรรพต.

สองบทว่า **ติณกุฎิกายิ กริตวา** ความว่า ทำกุฎิทั้งหลาย คือ กุฎิทั้งหลายพร้อมทั้งระเบียบ อันมุ่งบังด้วยหญ้า.

(๓๔๓) **อิสสิคิลิปลุเสติ** อิสสิคิลิ นาม ปพฺพโต ตสฺส ปลุเส ฯ ปุพฺเพ กิร ปญฺจสตมตฺตา ปจฺเจกสมฺพุทฺธา กาลิโกสลาทิสฺสุ ชนฺปะเทสฺสุ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ตสฺมี ปพฺพเต สนฺนิปตฺติวา สฺมาปตฺติยา วิตฺตินาเมนฺติ ฯ มนุสฺสา เต ปวิสนฺเตเยว ปลุสนฺติ น นิภฺขมนฺเต ตโต อาหฺสฺสึ อโย ปพฺพโต อิมิ อิสฺสิ คิลิตฺติ ฯ ตพฺพาทาย ตสฺส อิลิคิลิเตวว สมฺมณฺยา อุทฺปาที ฯ ตสฺส ปลุเส ปพฺพตฺปาเท ฯ

ติณกุฎิกายิ กริตวาติ ติณกุฎิโย ติณฉนฺทนา สทฺวารพฺนธา กุฎิโย กตฺวา ฯ

ภิกษุจำพรรษาไม่มีเสนาสนะปรับอาบัติทุกกฏ

อันภิกษุผู้จะจำพรรษา แม้ปฏิบัติตามปฏิปทาของพระนาลกะ ก็ต้องจำพรรษาในเสนาสนะพร้อมทั้งระเบียบซึ่งมุ่งด้วยเครื่องมุ่ง ๕ อย่างๆ ใดอย่าง หนึ่งเท่านั้น. จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสคำนี้ไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่มีเสนาสนะ ไม่พึงจำพรรษา ภิกษุใดจำ ภิกษุนั้น ต้องทุกกฏ. เพราะฉะนั้น ในฤดูฝน ถ้าได้เสนาสนะ การที่ได้เช่นนั้น นั้นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ ต้องแสวงหาหัตถกรรมทำ. เมื่อไม่ได้หัตถกรรม ควรทำเอาตัวเอง. ส่วนภิกษุผู้ไม่มีเสนาสนะ ไม่ควรเข้าจำพรรษาเลย. ข้อนี้เป็นธรรมอันสมควร. เพราะเหตุนี้ ภิกษุเหล่านั้น จึงทำกุฎิหญ้ากำหนดที่พักกลางคืนและกลางวันเป็นต้นไว้แล้ว อริชฺฐานกติกาวัตรและชันธกวัตร ศีกษาไนไตรสิกขา อยู่จำพรรษา.

สองบทว่า **อายุสมายิ ธนียโย** มีความว่า ไม่ใช่แต่พระเถระเหล่านั้นอย่างเดียว แม้ท่านพระธนิยะ ซึ่งเป็นต้นบัญญัติแห่งสิกขาบทนี้ ก็ได้ทำเหมือนกัน.

บทว่า **กุมภการปุตโต** คือ เป็นบุตรของช่างหม้อ, จริงอยู่ คำว่าธนิยะ เป็นชื่อของเธอ แต่บิดาของเธอเป็นช่างหม้อ ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า พระธนิยะบุตรช่างหม้อ.

วสฺสํ อุปกฺจฉนฺเตน ทิ นาลกปฏิปทํ ปฏิปนฺเนนาปิ ปญฺจนํ ฉนฺทานํ อณฺเวยตเรณ ฉนฺเนเยว สทฺวารพฺนธเสนาสนเณ อุปกฺนตพฺพํ ฯ วุตฺตํ เหนฺติ น ภิกฺขเว อเสนาสนิเกน วสฺสํ อุปกฺนตพฺพํ โย อุปกฺจฉนฺเตยาปตฺติ ทุกกฏสฺสชาติ ฯ ตสฺมา วสฺสกาเล สเจ สเนนาสนํ ลภติ อิจฺเจตํ กุสฺลํ โน เจ ลภติ หตฺถกมฺมํ ปริเยสิตฺวาปิ กาทพฺพํ ฯ หตฺถกมฺมํ อลภนฺเตน สามมฺปิ กาทพฺพํ ฯ น เตวว อเสนาสนิเกน วสฺสํ อุปกฺนตพฺพํ ฯ อยมนุชฺชมตฺตา ฯ ตสฺมา เต ภิกฺขู ติณกุฎิโย กริตฺวารตฺติกุสฺสาณทิวาภูสฺสาณาทินิ ปริจฺฉินฺทิตฺวา กติกวตฺตานิ จ ชนฺธกวัตฺตานิ จ อธิภฺจาย ติสฺสุ ลิกฺขาสฺสุ ลิกฺขมานา วสฺสํ อุปกณฺณิสฺสุ ฯ

อายุสมายิ ธนียโยติ น เกวลํ เต เถธา อิมสฺส ลิกฺขาปทสฺส อาทิกมฺมิโก อายุสมายิ ธนียโยปิ ฯ

กุมภการปุตโตติ กุมภการสฺส ปุตโต ฯ ตสฺส ทินามํ ธนียโยติ ปิตา กุมภกาโร เตน วุตฺตํ ธนียโย กุมภการปุตโตติ ฯ

สองบทว่า **วสล์ อุปคณฉิ** ความว่า พระธนิยะ ทำกุฐีหย้าแล้ว ก็อยู่จำพรรษาในที่แห่งเดียวกันกับ พระเถระเหล่านั้นนั่นเอง.

สองบทว่า **วสล์ วุฏจา** ความว่า ภิกษุเหล่านั้น เข้าจำพรรษาในวันปริมพรรษาแล้วปวารณาในวันมหาปวารณา ตั้งแต่วันปาฏิบ [แรม ๑ ค่ำ] ไป ท่านเรียกว่า ผู้ออกพรรษาแล้ว, เป็นผู้ออกพรรษาแล้วด้วยวิธีอย่างนั้น.

สองบทว่า **ติณกุฎิโย ภินทิตวา** มีความว่า ภิกษุเหล่านั้นหาได้ทำลายกุฎิให้เป็นจณวิจณด้วยการประหารด้วยไม้ค้อนเป็นต้นไม้ แต่ได้รื้อหย้าไม้และเถาว์ลัยเป็นต้นออกเสีย ด้วยระเบียบวัตร. จริงอยู่ ภิกษุใด ได้ทำกุฎิไว้ในที่สุดแดนวิหาร ภิกษุนั้น ถ้าพวกภิกษุเจ้าถิ่นมีอยู่ ก็ควรบอกลาภิกษุเจ้าถิ่นเหล่านั้น ฟังกล่าวว่า “ถ้าภิกษุรูปใด สามารถจะดูแลกุฎินี้ได้อยู่ได้ ขอท่านจงมอบให้แก่เธอรูปนั้นนั่นแหละ” ดังนี้แล้วจึงหลีกไป. ถ้าภิกษุใด ทำกุฎิไว้ในป่าหรือไม้ได้รักษา ภิกษุนั้นคิดว่า เสนาสนะ จักเป็นของบริโภาคแก่ภิกษุแม่เหล่าอื่น ควรเก็บงำเสีย จึงไป. อธิบายว่า ก็ภิกษุเหล่านั้น สร้างกุฎิไว้ในป่าแล้วเมื่อไม่ได้ผู้ดูแล จึงเก็บไว้ซึ่งหย้าและไม้ อธิบายว่า กองรวมไว้. อนึ่ง หย้าและไม้ที่เก็บไว้แล้ว ลัทธิทั้งหลายมีปลวก เป็นต้นจะกัดไม้ได้ ทั้งฝนก็จะร้าวรดไม้ได้ โดยประการใด ก็ควรเก็บไว้โดยประการนั้น ควรบำเพ็ญคัมภีร์ให้บริบูรณ์ด้วยคิดว่า หย้าและไม้นั้น จักเป็นอุปการะแก่เพื่อนสหพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มาถึงสถานที่นี้แล้วประสงค์จะอยู่ ดังนี้ จึงควรหลีกไป.

สองบทว่า **ชนปทจาริกํ ปกุกมีสุ** มีความว่า ภิกษุเหล่านั้นได้ไปยังชนบทตามความชอบใจของตนๆ. คำเป็นต้นว่า ท่านพระธนิยะกุมภการบุตร อยู่จำพรรษาที่เชิงเขาชิลฆฏฐนั้นนั่นเอง มีเนื้อความชัดเจนทีเดียว.

บทว่า **ยาวตติยกํ** แปลว่า ถึง ๓ ครั้ง.

บทว่า **อนวโย** แปลว่า เป็นผู้ไม่บกพร่อง. ลบ อักษรเสีย ด้วยอำนาจสนธิ. อธิบายว่า เป็นผู้มิมีศิลปะบริบูรณ์ไม่บกพร่องในการทำงานทุกอย่าง ที่พวกช่างหม้อจะพึงทำ.

บทว่า **สเก** แปลว่า ของๆ ตน.

วสล์ อุปคณฉิ เตหิ เถเรหิ สทธิ เอกกุจาเนเยว (๓๔๔) ติณกุฎิกํ กริตวา วสล์ อุปคณฉิ ฯ

วสล์ วุฏจาติ ปุริมิกาย อุปคตา มหาปวารณาย ปวาริตา ปาฏิบพทิวสโต ปฏุจาย วุฏจวสฺสชาติ วุจจนติ เอว วสล์ วุฏจา หุตวา ฯ

ติณกุฎิโย ภินทิตวาติ น มุคฺครูปหาราทีหิ จณฺณวิจณฺณํ กตฺวา วตฺตสิสฺเสน ปน ติณญจ ทารุวลฺลิสฺสาทีนํ จ โอรเปตฺวาติ อตฺโถ ฯ เยน หิ วิหารปจฺจนเต กุฎฺธิ กตา โหติ เตน สเจ อาวาสิกา ภิกฺขุ โหนฺติ เต อาปฺจฉิตฺตพฺพา สเจ อิมํ กุฎฺธิ ปฏฺธิชคฺคิตฺวา โกจ วสิตุํ อุสฺสหติ ตสฺสเสว เทถาติ วตฺวา ปกุกมิตฺตพฺพํ ฯ เยน อรรถเย วา กตา โหติ ปฏฺธิชคฺคณกํ วา น ลภติ เตน อญฺเฆสมฺปิ ปรีโภาคํ ภวิสฺสตีติ ปฏฺธิสาเมตฺวา คนฺตพฺพํ ฯ เต ปน ภิกฺขุ อรรถเย กุฎฺธิโย กตฺวา ปฏฺธิชคฺคณกํ อลภนฺตา ติณญจ กุฏฺจญจ ปฏฺธิสาเมตฺวา สงฺโคปีตฺวาติ อตฺโถ ฯ ยถา จ จปีตํ อุปจิกาทีหิ น ชชฺชติ อนนฺวสฺสกญฺจ โหติ ตถา จเปตฺวา อิมํ จานํ อาคนฺตฺวา วสิตุกามาณํ สพฺรหฺมจารีนํ อุปการาย ภวิสฺสตีติ คมียวตฺตํ ปุเรตฺวา ฯ

ชนปทจาริกํ ปกุกมีสุติ อตฺตโน อตฺตโน จิตฺตานุกุลํ ชนปทํ อคฺมสุ ฯ आयสฺมา ธนฺนโย กุมฺภการปฺตฺโต ตตฺเถว วสล์ วสิตีอาทิ อุตฺตานตฺถเมว ฯ

ยาวตติยกนฺติ ยาวตติยกํ วารํ ฯ

อนวโยติ อนฺวอโย ฯ สนฺธิวเสน อุการโลโป ฯ อนฺวอโย ยํยํ กุมฺภการเรหิ กตฺตพฺพนฺนาม อตฺถิ สพฺพตฺถ อนฺโน ปรีปฺถนฺนลิปิโกติ อตฺโถ ฯ

สเกติ อตฺตโน สนฺตเก ฯ

บทว่า **อาจารย์เก** แปลว่า ในกรณงานแห่งอาจารย์.

บทว่า **กุมภการกมเม** แปลว่า ในกรณงานของพวกช่างหม้อ. อธิบายว่า ในกรณงานอันพวกช่างหม้อจะพึงทำ. ด้วยบทว่า **กุมภการกมเม** นั้น เป็นอันท่านธนิยะแสดงถึงกรณงาน แห่งอาจารย์ของตนโดยสรุป.

บทว่า **ปริโยทาสลิปโป** คือ เป็นผู้สำเร็จศิลปะ. มีคำอธิบายว่า แม้เมื่อเราไม่มีความบกพร่อง เราก็เป็นผู้มีศิลปะ จะหาคนอื่น ทัดเทียมไม่ได้.

บทว่า **สรรพมตติคามย** มีความว่า ท่านธนิยะนั้น ทำเครื่องเรือนที่เหลื่อทั้งหมด มีประเภทคือฝา อิฐมุงและเครื่องไม้เป็นต้นให้สำเร็จด้วยดินทั้งนั้น ยกเว้นแต่เพียงกรอบเช็ดหน้า ประตูลืมสลักลูกตาล และบานหน้าต่าง.

หลายบทว่า **ติณญจ กฏจญจ โคมยญจ สงกทตติวา ต กุฎิก ปจ** มีความว่า ท่านธนิยะทำเครื่องเรือนให้สำเร็จด้วยดินล้วนแล้ว ขัดถูด้วยฝ่ามือทำให้แห้ง แล้วเอาดินแดงผสมด้วยน้ำมันโบทาให้เกลี้ยงเกลา ครั้นแล้วจึงบรรจุทั้งภายในและภายนอกให้เต็มด้วยหญ้าเป็นต้น แล้วเผาภูฏินั้นโดยวิธีที่ดินจะเป็นของสุกปลั่งด้วยดี. ก็แลภูฏินั้น ได้เป็นของเผาแล้วด้วยอาการอย่างนั้น.

บทว่า **อภีรปา** แปลว่า มีรูปสวยงาม.

บทว่า **ปาสาทิกา** แปลว่า ชวนให้เกิดความเลื่อมใส.

บทว่า **โลหิตกา** แปลว่า มีสีแดง.

บทว่า **กิกนิทสทโท** ได้แก่ เสียงข่ายกระดิ่ง. ได้ยินว่า ข่ายกระดิ่งที่เขาทำด้วยรัตนะต่างๆ ย่อมมีเสียงฉันใด ภูฏินั้น ก็มีเสียงฉันนั้น เพราะถูกลมที่พัดเข้าไปโดยช่องบานหน้าต่างเป็นต้น กระทบแล้ว. ด้วยบทว่า **กิกนิทสทโท** นั้น เป็นอันท่านแสดงถึงข้อที่ภูฏินั้น สุกปลั่งทั้งภายในและภายนอก. ส่วนในมหาอรรถกถา ท่านกล่าวไว้ว่า ภาชนะสำริด ชื่อว่า กิกนิทกะ เพราะฉะนั้น ภาชนะสำริดที่ถูกลมกระทบแล้ว มีเสียง ฉันใด ภูฏินั้น ถูกลมกระทบแล้ว ได้มีเสียง ฉันนั้น.

ในคำว่า **กิ เอต กิภเว** นี้ พึงทราบวินิจฉัยดังนี้ :- พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบอยู่ที่เดียว เพื่อจะทรงตั้งเรื่องนั้น จึงได้ตรัสถาม.

อาจารย์เกติ อาจารย์กมเม ฯ

กุมภการกมเมติ กุมภการานํ กมเม ฯ กุมภการเอหิ กตตพเพติ อตโถ ฯ (๓๔๕) เอเตน สกํ อาจารย์กํ สรูปโต ทลลิตํ โหติ ฯ

ปริโยทาสลิปโปติ ปริสุทธฺลิปโป ฯ อนนยตเตปิ สติ อญเยหิ อสทิสลิปโปติ วุตตํ โหติ ฯ

สรรพมตติคามยนิ ปิฏฺจิสงฆาฏกาวาสุจสิฏฺก- วาตปานกาวาฏมตฺตํ จเปตฺวา อวเสสํ ภิตฺติจจนทกฏจ- กมมาทิลเกทํ สพฺพํ เคสสมภารํ มตฺติคามยเมว กตฺวาติ อตโถ ฯ

ติณญจ กฏจญจ โคมยญจ สงกทตติวา ต กุฎิกํ ปจ ติณญจ กฏจญจ โคมยญจ สงกทตติวา ต กุฎิกํ ปจ ติ สรรพมตติคามย กตฺวา ปาณิกาย ฆลิตฺวา สุภฺชาเปตฺวา เตลตฺมพมตติกาย ปริมชฺชิตฺวา อนฺโต จ พหิ จ ติณาทิหิ ปุเรตฺวา ยถา ปกฺกาสฺยทุกฺกา โหติ เอวํ ปจ ฯ เอวํ ปกฺกา จ ปน สา อโหสิ ภูฏิกานํ ฯ

อภีรปาติ สุรูปานํ ฯ

ปาสาทิกาคติ ปาสาทชนิกานํ ฯ

โลหิตกาคติ โลहितวณฺณานํ ฯ

กิกนิทสทโทติ กิกนิทซาลสฺส สทฺโท ฯ ยถา กิร นานารตเนหิ กตสฺส กิกนิทซาลสฺส สทฺโท โหติ เอวํ ตสฺสา ภูฏิยานํ วาตปานนตฺริกาทิตฺติ ปริวิฏฺเจน วาเตน สมานตฺตาย สทฺโท อโหสิ ฯ เอเตนสฺสา อนฺโต จ พหิ จ สฺยทุกฺกาโว ทลลิตํ โหติ ฯ มหาอฏฺฐกถายํ ปน กิกนิทกาคติ กัสสาชนํ ตสฺมา อภิตตสฺส กัสสาชนสฺส สทฺโท เอวมสฺสา วาตาทตฺตาย สทฺโท อโหสิติ วุตตํ ฯ

กิ เอต กิภเว ติ เอตฺถ ชานนฺโตว ภควา กถาสมฺภูจฺจาปนตฺถํ ปุจฺฉิ ฯ

หลายบทว่า **ภควโต เอตมตถ์ อาโรเจสุ** ความว่า ภิษุทั้งหลายได้กราบทูลข้อที่พระธนิยะทำกุฐีสำเร็จด้วย ดินล้วนแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าตั้งแต่ต้น.

คำว่า **กริสฺสตี** นี้ ในประโยคว่า “ภิษุทั้งหลาย โฉนโมฆบุรุษนั้น จึงได้ขยำโคลนทำกุฐีสำเร็จด้วยดินล้วน เล่า” เป็นคำอนาคตลงในอรรถอดีต. มีคำอธิบายว่า ได้ ทำแล้ว. ลักษณะแห่งการกล่าวกริยาอนาคตลงในอรรถ อดีตนั้น ผู้ศึกษาควรแสวงหาจากคัมภีร์คัพทศาสตร์.

ในคำว่า “ดูก่อนภิษุทั้งหลาย ความเอ็นดู ความ อนุเคราะห์ ความไม่เบียดเบียน มิได้มีแก่โมฆบุรุษนั้น เลย” นี้ มีวินิจฉัยดังนี้:-

การตามรักษา ชื่อว่า ความเอ็นดู. ด้วยบทว่า เอ็นดู นี้ ทรงแสดงบุพพภาคแห่งเมตตา.

จิตโหวตตาม เพราะทุกข์ของผู้อื่น ชื่อว่า **อนุกัมปา**. ความไม่ทำหั้น ชื่อว่า **อวิหเสา**. พระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมทรงแสดงส่วนเบื้องต้นแห่งกรุณา ด้วยสองบทว่า อนุกัมปา และ อวิหเสา นั้น. พระองค์ตรัสคำอธิบายไว้ ดังนี้ว่า “ดูก่อนภิษุทั้งหลาย เมื่อพระธนิยะ โมฆบุรุษนั้น เบียดเบียน คือ ทำสัตว์ใหญ่น้อยเป็นอันมากให้พินาศไป อยู่ เพราะขุดดิน ขยำโคลนและติดไฟเผา ความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ ความไม่เบียดเบียน แม้เป็นเพียงส่วน เบื้องต้นแห่งเมตตาและกรุณา ในสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ชื่อว่า มิได้มีเลย คือความเอ็นดูเป็นต้น ชื่อแม้มีประมาณ น้อยก็มีได้มี.

หลายบทว่า **มา ปจฺฉิมา ชนตา ปาณฺสุ ปาตพฺยตํ อาปชฺชตี** มีความว่า หมู่ชนชั้นหลัง อย่าถึงความเบียดเบียนหมู่สัตว์เลย. มีคำอธิบายว่าหมู่ชนชั้น หลังลำเหนียกว่า แม้ในครั้งพุทธกาล ภิษุทั้งหลายได้ ทำกรรมอย่างนี้แล้ว เมื่อภิษุทำปาณาติบาตอยู่ในสัตว์ ทั้งหลาย ในฐานะเช่นนี้ ก็ไม่มีโทษ ดังนี้ เมื่อจะเจาะเอา พระเถระนี้เป็นทีฏฐานุคติ อย่าได้ลำเหนียกรรมที่จะพึง เบียดเบียน คือ ทรมาณหมู่สัตว์ เหมือนอย่างพระเถระทำ แล้วนั้นเลย.

ภควโต เอตมตถ์ อาโรเจสุ สัพพมุตติกา ม ยาย กุฐิกาย กรณภาว์ อาทีโต ปฏฺจาย ภควโต อาโรเจสุ ฯ

กถิ หิ นาม โส ภิกฺขเว ฯเปฯ กุฐิกั กริสฺสตีติ อิทํ อตฺตตเถ อนาคตวณฺเณ ฯ อกาลสิตี วุตฺตํ โหตี ฯ (๓๔๖) ตสฺส ลกฺขณํ สทฺทสฺสโต ปริเยสิตพฺพํ ฯ

น หิ นาม ภิกฺขเว ตสฺส โมฆปริสฺสส ปาณฺสุ อนุทฺยา อนุกมฺปา อวิหเสา ภวิสฺสตีติ เอตถ อนุทฺยาติ อนุรกฺขณา ฯ

เอเตน เมตฺตาบุพฺพภาคํ ทสฺเสตี ฯ

อนุกมฺปาติ ปรทุกฺเขน จิตฺตกมฺปนา ฯ **อวิหเสา**ติ อวิหีสนา ฯ เอเตหิ กรุณาบุพฺพภาคํ ทสฺเสตี ฯ อิทํ วุตฺตํ โหตี ภิกฺขเว ตสฺส โมฆปริสฺสส ปจฺวีชนน- จิกฺขุลมทฺทนอกฺคิทาเนสุ พฺหุ ชุทฺทานุชฺชทเก ปาณฺสุ พฺยาพาเรนตสฺส วินาเสนตสฺส เตสุ ปาณฺสุ เมตฺตา- กรุณานํ ปุพฺพภาคมตฺตาปี อนุทฺยา อนุกมฺปา อวิหเสา น หิ นาม ภวิสฺสตี อปฺปมตฺตกาปี นาม น ภวิสฺสตีติ ฯ

มา ปจฺฉิมา ชนตา ปาณฺสุ ปาตพฺยตํ อาปชฺชตีติ ปจฺฉิโม ชนสมฺภูโห ปาณฺสุ ปาตพฺยกาวิ มา อาปชฺชตี ฯ พุทฺธกาเลปี ภิกฺขุหิ เอวํ กตํ อิติเสสุ จาเนสุ ปาณฺสุ ปาณาติปาตํ กโรนฺตานํ นตฺถิ โทโสตี มณฺณิตฺวา อิมสฺส ทีฏฺฐานุคฺตี อาปชฺชมานา ปจฺฉิมา ชนตา มา ปาณฺสุ ปาตพฺเพ ฆฺลิตพฺเพ เอวํ มณฺณิตี วุตฺตํ โหตี ฯ

ปรับอาบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้สร้างกุศลด้วยดินล้วน

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงดำหนิพระธนิยะอย่างนั้นแล้ว จึงทรงห้ามการทำกุศลเช่นนั้นต่อไปว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุไม่ควรทำกุศลสำเร็จด้วยดินล้วน”. ก็แล ครั้นทรงห้ามแล้ว จึงทรงปรับอาบัติไว้ เพราะการทำกุศลสำเร็จด้วยดินล้วนว่า “ภิกษุใดพึงทำภิกษุหนึ่งต้องอาบัติทุกกฎ”. เพราะเหตุนั้น ภิกษุแม้รูปใดเมื่อยังไม่ถึงความเบียดเบียนหมู่สัตว์ เพราะกิจมีการขุดดินเป็นต้น ทำกุศลเช่นนั้น ภิกษุแม้รูปนั้น ย่อมต้องทุกกฎ. แต่ภิกษุผู้ถึงความเบียดเบียนหมู่สัตว์ เพราะกิจมีการขุดดินเป็นต้น ย่อมต้องอาบัติที่ท่านปรับไว้ตามวัตถุที่ตนล่วงละเมิดทีเดียว. พระธนิยะเถระ ชื่อว่า ไม่เป็นอาบัติ เพราะเป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทนี้. ภิกษุที่เหลือ ผู้ล่วงละเมิดสิกขาบททำก็ดี ได้กุศลที่ผู้อื่นทำแล้ว อยู่ในกุศลนั้นก็ดี เป็นทุกกฎแท้แล. ส่วนกุศลที่สร้างผลสมด้วยทัฬหกรรมจะเป็นของผลสมด้วยอาการใดๆ ก็ตาม ย่อมควร. กุศลที่สำเร็จด้วยดินล้วนนั้นแล ไม่ควร. ถึงแม้กุศลนั้น ที่ก่อด้วยอิฐ โดยอาการเช่นกับโรงพักที่สร้างด้วยอิฐ ก็ควร.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับสั่งให้ทำลายกุศลเป็นอกัปปิยะ

หลายบทว่า เอวมภนเตติ โข ๗เปฯ ต่ กุฎิกั กิณทิสฺส ความว่า ภิกษุเหล่านั้น รับพระพุทธานัตติแล้ว ก็เอาไม้และหินทำลายกุศลนั้นให้กระจัดกระจายแล้ว.

ในคำว่า อถโข อายสุมา ธนियो เป็นต้น มีความสังเขปดังต่อไปนี้ :-

พระธนิยะนั่งพักกลางวันอยู่ที่ข้างๆ หนึ่ง จึงได้มาเพราะเสียงนั้น แล้วถามภิกษุเหล่านั้นว่า “อาวุโส พวกท่านทำลายกุศลของผมเพื่ออะไร” แล้วได้ฟังว่า พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้พวกกระผมทำลาย จึงได้ยอมรับ เพราะเป็นผู้ว่าง่าย.

ถามว่า ก็เพราะเหตุไร พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงรับสั่งให้ทำลายกุศลที่พระเถระนี้ทำด้วยความอุตสาหะอย่างใหญ่ยิ่ง เพื่อเป็นที่อยู่ของตน, แม้การงาน (คือ

เอว ธนียํ ครหิตฺวา น จ ภิกฺขเว สพฺพมตฺติกา มยา กุฎฺฐิกานํ กาทพฺพาทิ อายตี ตาทิสาย กุฎฺฐิกาย กรณํ ปฏฺฐิกขิปี ฯ ปฏฺฐิกขิปีตฺวา จ โย กเรยฺย อาปตฺติ ตฺสฺมา โยปี ปจฺวิชนนาทินา ปาเนสุ ปาตพฺยตํ อนาปชฺชนโต ตาทิสํ กุฎฺฐิกํ กโรติ โสปี ทุกฺกฏํ อาปชฺชติ ฯ ปจฺวิชนนาทิตฺติ ปน ปาเนสุ ปาตพฺยตํ อาปชฺชนโต ยํยํ วตฺถุํ วิตฺติกมฺมตี ตตฺถ ตตฺถ วุตฺตเมว อาปตฺติ อาปชฺชติ ฯ (๓๔๗) อธิ ธนียตฺเถรสุสฺส อาทิกมฺมิกตฺตา อนาปตฺติ ฯ เสสํ ลิกฺขาปทํ อติกมฺมิตฺวา กโรนฺตํ นมฺปิ กตํ ลภิตฺวา ตตฺถ วสนฺตํ นมฺปิ ทุกฺกฏเมว ฯ ทพฺพสมฺภารมฺิสฺสกา ปน ยถา ตถา วา มิสฺสา โหตุ วฏฺฐติ ฯ สุทฺธมตฺติกา มยา น วฏฺฐติ ฯ สปิ อธิจฺจกาตี คิณฺชกาวัสถสฺสฺเชเปน กตา วฏฺฐติ ฯ

เอวมภนเตติ โข ๗เปฯ ต่ กุฎิกั กิณทิสฺสตี ภาควโต วจณํ สมฺปฏฺฐิจฺจิตฺวา กฏฺเจหิ จ ปาสาณหิ จ ต่ กุฎิกั วิกิริณฺตา กิณทิสฺส ฯ

อถโข อายสุมา ธนियोติอาทิมหิ อยํ สงฺเขปตฺถโล ฯ

ธนियो เอกปฺลฺเส ทิวาวิหารํ นิลินฺโน เตน สทฺเทน อาคนฺตฺวา เต ภิกฺขุ กิสฺส เม ตุมฺहे อาวุโส กุฎฺฐิกั กิณฺทภาติ ปุจฺจิตฺวา โน ภควา เกทาเปตฺติตี สุตฺวา สุวจฺตาย สมฺปฏฺฐิจิ ฯ

กสมฺมา ปน ภควา อิมินา อติมฺहनฺเตน อุตฺตโน วสนฺตถํ กตํ กุฎฺฐิกั เกทาเปลฺลิ นนฺุ เอตฺลเสตฺถ วยกมฺมมฺปิ อตฺถิตฺติ ฯ

สิ่งของเช่นบานประตู เป็นต้น) ที่ยังใช้การได้ในกฎนี้ ของพระเถระนั้นมียูมิใช่หรือ ?

แม้ว่า มียู มิใช่ แม้ก็จริง ถึงกระนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเข้าพระทัยว่า กฎที่พระธนะยานี เป็นของไม่สมควร จึงรับสั่งให้ทำลายกฎนั้นเสีย คือ ที่รับสั่งให้ทำลายเสีย เพราะว่า เป็นธงของเดียรถีย์.

ในอธิการว่าด้วยการทำลายกฎนี้ มีวินิจฉัยย่อเท่านี้. ส่วนในอรรถกถาพระอาจารย์ทั้งหลายกล่าวเหตุหลายอย่างแม้อื่นมีอาทิ ว่า เพื่อความเอ็นดูสัตว์เพื่อต้องการรักษาบาตรและจีวร เพื่อป้องกันความเป็นผู้มีเสนาสนะมาก. เพราะฉะนั้น แม้ในบัดนี้ ภิกษุรูปใดเป็นพหูสูต รู้พระวินัย พบเห็นภิกษุรูปอื่น ผู้ถือบริวารที่เป็นอภัยปิยะเที่ยวไปอยู่ ควรให้เขอตัด หรือทำลายบริวารที่ไม่ควรนั้นเสีย, ภิกษุรูปนั้นอันใครๆ จะยกโทษขึ้นว่ากล่าวไม่ได้ คือ จะพึงทักท้วงไม่ได้ จะพึงให้เขาให้การไม่ได้ ทั้งใครๆ ไม่ได้เพื่อจะว่ากล่าวเธอว่าท่านทำให้บริวารของผมนับหลายแล้ว, จงให้บริวารนั้นแก่กระผม.

ข้อแนะนำเรื่องการใช้ร่มและจีวร

ในอธิการว่าด้วยทฎิยปาสาชิกนั้น มีวินิจฉัยบริวารที่เป็นกบฏปิยะและอกบฏปิยะนอกจากบาลีดังต่อไปนี้ :-

ชนบางพวก เอาด้ายเบญจพรรณเย็บร่มใบตาลติดกันทั้งภายในภายนอก แล้วทำให้มีสีเกลี้ยงเกลา, ร่มเช่นนั้นไม่ควร. แต่จะเอาด้ายอย่างใดอย่างหนึ่ง จะเขียวหรือเหลืองซึ่งมีสีอย่างเดียวกัน เย็บติดกันทั้งภายในและภายนอก หรือจะมัดซี่กรงตรึงยึดคั่นร่วมไว้ ควรอยู่. ก็แกลการเย็บและการมัดรวมกันไว้นั้น เพื่อทำให้ทนทานจึงควรเพื่อจะให้มีสีเกลี้ยงเกลา ไม่ควร, ในใบร่ม จะสลักรูปพันม้งกร หรือรูปพระจันทร์ครึ่งซีกติดไว้ ไม่ควร. ที่คั่นร่วมจะมีรูปหม้อน้ำ หรือรูปสัตว์ร้าย เหมือนที่เขาทำไว้ในเสาเรือนไม่ควร. แม้หากว่า ที่คั่นร่วมทั้งหมด เขาเอาเหล็กจารเขียนสลักลวดลายไว้ไซ้, แม้ลวดลายนั้น ก็ไม่ควร. รูปหม้อน้ำก็ดี รูปสัตว์ร้ายก็ดี ควรทำลายเสียก่อนจึงใช้. ควรชูดลวดลายเมื่อนั้นออก หรือเอาด้ายพันด้ามเสีย. แต่ที่โคนด้ามจะมีลวดลายเหมือนเห็ดหัวงู ควรอยู่. พวก

กัญจาปี อตถิ อถไซ ต่ ภควา อกบปิยาติ
ภินทาเปลิ ติตถียทุชชติ ภินทาเปลิ ฯ

ออยเมตถ วินิจฉโย ฯ อฏฺฐกถายมปน อณฺณานิปี
การณานิ วุตตานิ สุตตานุทายาย ปตตจิวรรคตตถาย
เสนาสนพาทูลลปฏิเสธนตถายาติอาทิ นิ ฯ ตสฺมา
อิทานิปี โย ภิกขุ พหุสฺสูโต วินยณฺณ อณฺณ
ภิกขุ อกบปิยปริกขารุ คเหตุวา วิจรรนฺตํ ทิสฺวา ตํ
ฉินฺทาเปยฺย วา ภินฺทาเปยฺย วา อณฺุปวชฺไซ โส
เนว โจเทตพุโพ น สาเรตพุโพ น ตํ ลพภา
วตตุํ มม ปริกขารโรรตยา นาลิโต ตํ เม เทหิติ ฯ

(๓๔๔) ตตฺตรายํ ปาลิมุตตโก กบปิยาปกบปิย-
ปริกขารวินิจฉโย ฯ

เกจิ ตาลปณฺณจจตฺตํ อณฺุโต วา พหิ วา
ปณฺณจจณฺณ สุตเตน ลิปฺเพตฺวา วณฺณมฏฺฐํ กโรนฺติ
ตํ น วฏฺฐติ ฯ เอกวณฺณณ ปน นีเลน วา
ปีเตน วา เยน เกณฺจิ สุตเตน อณฺุโต วา พหิ วา ลิปฺพิตุํ
จตตทณฺทคฺคาหณกํ สลากปณฺชรั วา วินฺทิตุํ วฏฺฐติ ฯ
ตถจ โข ถิรกรณตฺถํ น วณฺณมฏฺฐจตถาย ฯ
จตตปณฺณณฺสุ มกรทนฺตกํ วา อทฺตมจฺนทกํ วา
ฉินฺทิตุํ น วฏฺฐติ ฯ จตตทณฺเท เคหตฺถมเกสฺสุ วิย
มฏฺฐโก วา พาพฺรูกํ วา น วฏฺฐติ ฯ สเจปิ
สพฺพตฺถ อารคฺเคน เลขา ทินฺนา โหติ สาปี น วฏฺฐติ ฯ
มฏฺฐกมฺปิ พาพฺรูกมฺปิ ภินฺทิตฺวา ธาเรตพุพฺ ฯ เลขายปิ
ฉลิตฺวา วา อปเนตพุพา สุตเตน วา ทณฺโท
เวเจตพุโพ ฯ ทณฺทพฺนฺธ ปน อหิจจตตคฺสณฺจจณฺ
วฏฺฐติ ฯ วาตปฺปหารเณ อจฺจนตฺถํ จตตมณฺทลิกํ

ช่างทำร่ม เอาเชือกมัดวงกลมของร่มผูกมัดไว้ที่คั่น เพื่อ กันไม่ให้โยกเยก เพราะถูกลมพัด. ในที่ๆ ผูกมัดไว้ นั้น เขายกตั้งวางลาดลายไว้ เหมือนนวลัย, ลาดลายนั้น ควรอยู่. พวกภิกษุเอาด้ายสีต่างๆ เย็บเป็นรูปเช่นกับรูปตะขาบ เพื่อต้องการ ประดับจีวร ติดผ้าตามกัณฑ์ ทำรูปแปลก ประหลาดที่เย็บด้วยเข็มอย่างใดอย่างหนึ่งแม้อื่นไว้ก็ดี รูป ช้องผมหรือ รูปไซ้ไว้ที่ริมตะเข็บ หรือที่ชายผ้า (อนุวาท จีวร) กัณฑ์ วิธีที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นต้นทั้งหมด ย่อมไม่ ควร. การเย็บด้วยเข็มตามปกตินั้นแหละ จึงควร. เขา ทำผ้าลูกดุมและผ้าห้วงลูกดุมไว้ ๘ มุมบ้าง ๑๖ มุมบ้าง, ที่ลูกดุมและรังดุมนั้น ก็แสดงรูปต่างๆ มีรูปคล้ายเจดีย์ ชื่ออัครมิยะ รูปคทาและรูปไม้พลองเป็นต้น, เย็บยกเป็น รูปตามปูไว้ วิธีทำทั้งหมดไม่ควร. จะทำผ้าลูกดุมและห้วง ลูกดุมไว้เพียง ๔ มุมเท่านั้นจึงควร.

วิธีซักและย้อมจีวร

ด้ายมูมและปมเทียว เป็นของที่รู้ได้ยากในเมื่อย้อม จีวรแล้วสมควรอยู่. จะใส่จีวรลงในน้ำต่างๆ มีน้ำส้ม ฝะอุมแบ่งและน้ำข้าวเป็นต้น ไม่ควร. แต่ในเวลาทำจีวร จะใส่ลงเพื่อซักเหงื่อมือและสนิมเข็มเป็นต้น และในเวลา ที่จีวรสกปรกจะใส่ลงเพื่อซักให้สะอาด ก็ควร. จะใส่ของ หอม ครั่งหรือน้ำมันลงในน้ำย้อมไม่ควร. อันภิกษุย้อม จีวรไม่ควรเอาสังข์หรือแก้วมณีหรือวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง ทบย้อม. ไม่ควรคุกเข่าทั้งสองลงที่พื้นดินแล้วเอามือทั้งสอง จับจีวรขัดถูแม่ที่วางย้อม. แต่จะวางจีวรไว้ที่วาง ย้อมหรือบนแผ่นกระดาน แล้วให้จับชายทั้งสองรวมกันไว้ เอามือทาบ สวมควรอยู่. แม้การทาบนั้น ก็ไม่ควรเอากำปั้น ทาบ. แต่พระเถระในปางก่อนทั้งหลายไม่ได้วางจีวรไว้ แม่ที่วางย้อมเลย คือรูปหนึ่งเอามือจับจีวรยืนอยู่ อีกรูป หนึ่งวางจีวรไว้บนมือ แล้วจึงเอามือทาบ. ไม่ควรทาบเส้น ด้ายที่หูกจีวร. ในเวลาย้อมเสร็จแล้ว ควรตัดทิ้งเสีย. ส่วนด้ายที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตไว้อย่างนี้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตเส้นด้ายที่หูกจีวร” ดังนี้ นั้น ควรทำให้เป็นปวงผูกไว้ที่อนุวาท เพื่อคล้องจีวรไว้ใน เวลา ย้อม. แม้ที่ลูกดุมจะมีลาดลายหรือขอบปมไว้ เพื่อ

รชชุกเทหิ คาเหตุวา ทณเต พนฺธนฺติ ฯ ตลฺมึ พนฺธนฺทฺธานเ วาลยมิว อุกฺกิริตฺวา เลขํ จเปนฺติ สภา วฏฺฏติ ฯ จิวรณฺตณฺตถาย นานาสฺตฺตเกหิ สตปทิสฺทิสฺ สิปฺพนฺตา อาคนฺตฺกปฏฺฐํ จเปนฺติ อถมฺมปิ ยงฺกิณฺจิสฺ สุจิกมฺมวิการํ กโรนฺติ ปฏฺฐมฺเข วา ปริยฺนเต วา เวณฺนิ วา สงฺขลิกํ วา เอวมาทิสฺ สพฺพํ น วฏฺฏติ ฯ ปกติสฺสุจิกมฺมเมว วฏฺฏติ ฯ คณฺจิกปฏฺกณฺจ ปาสกปฏฺกณฺจ อฏฺฐโกณฺมปิ โสฬสโกณฺมปิ กโรนฺติ ตตฺถ อคฺคิมฺยคยฺมคฺคราทีนิสฺ ทสฺเสนฺติ กกฺกฏฺกทฺชฺนินิสฺ อุกฺกิรินฺติ สพฺพํ น วฏฺฏติ ฯ จตฺตุโกณฺเมว วฏฺฏติ ฯ

โกณฺสฺตฺตกปิทฺทาว จิวเร รตฺเต ทฺวิณฺเวยฺยรฺูปา วฏฺฏนฺติ ฯ (๓๔๙) กณฺชิกปฏฺฐชฺลิวาทีสุ จิวรํ ปกฺขิปิตฺตุํ น วฏฺฏติ ฯ จิวรกมฺมกาเล ปนฺ หตฺถมฺล- สฺสุจิมฺลาทีนํ โชวณฺตถํ กิลฺสิจฺกกาเล จ โชวณฺตถํ วฏฺฏติ ฯ คนฺธํ วา ลาขํ วา เตลล์ วา รชเนน ปกฺขิปิตฺตุํ น วฏฺฏติ ฯ จิวรํ รชิตฺวา สงฺเขน วา มณฺนินา วา เยน เกณฺจิสฺ น มฺภูฏตฺตพฺพํ ฯ ภูมิมฺยํ ชานุกานิสฺ นิหนฺตฺวา หตฺถเกหิสฺ คเหตุวา โทณฺนิมฺปิ น ฆลิตฺตพฺพํ ฯ โทณฺนิมฺยํ วา ผลเก วา จเปตฺวา อนฺเต คาหาเปตฺวา หตฺถเณน ปหริตฺตุํ ปนฺ วฏฺฏติ ฯ ตมฺปิ มฺภูจิสฺนา น กาทพฺพํ ฯ โปราณกตฺเถรา ปนฺ โทณฺนิมฺปิ น จเปลฺลํ เอโก หตฺถเณน คเหตุวา ติสฺสุจิสฺติ อปโร หตฺถเณน กตฺวา หตฺถเณน ปหริตฺติ ฯ จิวรสฺส กณฺณสฺตฺตกํ น วฏฺฏติ ฯ รชิตกาเล ฉินฺทิตฺตพฺพํ ฯ ยํ ปนฺ อณฺุชานามิสฺ ภิกฺขเว กณฺณสฺตฺตกนฺติ เอวํ อณฺุณฺยวาทํ ตํ อณฺุวาเต ปาสกํ กตฺวา พนฺธิตฺตพฺพํ รชนกาเล ลคฺคนฺตถาย ฯ คณฺจิกเปปิสฺ โสฬสกาณฺตถํ เลขา วา ปิทฺทกา วา น วฏฺฏติ นาสฺเสตฺวา ปริภุญฺชิตฺตพฺพํ ฯ

ทำให้สวยงาม ไม่ควร ต้องทำลายเสียก่อนจึงควรใช้สอย.

บริขารที่ควรใช้และไม่ควรใช้

ที่บาตรหรือถลกบาตร จะเอาเหล็กจารเขียนลวดลาย หรือจะเขียนไว้ ทั้งภายในภายนอกก็ตาม ไม่ควร, ลวดลายนั้น ไม่ควร จะยกบาตรขึ้นกลิ้งให้เกลี้ยงเกลา แล้วจึงระบม ด้วยคิดว่า จักทำให้มีสีดจแก้วมณี ไม่ควร. ส่วนบาตรที่มีสีเหมือนน้ำมัน ควรอยู่. จะตบแต่ง ลวดลายที่มณฑลแห่งบาตร ไม่ควร. แต่ที่เป็นรูปพื้น มังกร ควรอยู่.

สำหรับธมกรกและร่ม จะมีลวดลายไว้ข้างบนหรือ ข้างล่าง หรือภายใน กระพุ่มธมกรกก็ตาม ไม่ควร. แต่ ร่มนั้น จะมีลวดลายไว้ที่ขอบปากกรมควรอยู่.

เพื่อให้ประคดเอวงดงาม จะทูป้ายให้พองขึ้น เป็นสองเท่าในที่นั้นๆ คือ ทำให้พองขึ้นเป็นลวดลายตาม ข้อนั้น ไม่ควร. แต่ที่สุดทั้งสองข้างจะทูปให้พองขึ้นเป็น สองเท่า เพื่อความทนทานแห่งปากชายผ้า ควรอยู่. ส่วนที่ปากชายผ้า จะทำรูปแปลกปลาตอย่างใดอย่างหนึ่ง ไว้ จะเป็นรูปหมอน้ำก็ตาม รูปหน้ามังกรก็ตาม รูปศิระษะ งูน้ำก็ตาม ไม่ควร. แม้ประคดเอวที่เขาแสดงรูปตาข้าง ไว้ หรือที่เขาทูปทำเป็นรูปลวดลายดอกไม้เป็นต้นไว้ในที่ นั้นๆ ไม่ควร. แต่จะทูปทำเป็นเงี่ยงปลากระเบนก็ตาม เป็นใบแป้งก็ตาม เป็นแผ่นผ้าที่เกลี้ยงเกลาก็ตามไว้ตรงๆ เท่านั้น จึงควร. ประคดเอวมีชายเดี่ยว สมควร, มี ๒-๓ แม้ถึง ๔ ชายก็สมควร. เกินกว่านั้นไป ไม่ควร. ประคดเอว ที่ทำด้วยเชือกเส้นเดียวเท่านั้น จึงควร. ส่วนที่มีลัษฐาน ดุจสายสังวาล แม้เส้นเดียวก็ไม่ควร. แต่ชายแม้จะมี ลัษฐานดุจสังวาล ก็ควร. ประคดเอวที่เขาเอาเชือกมาก เส้นรวมกันเข้า แล้วเอาเชือกอีกเส้นหนึ่ง พันรอบไว้ทุกๆ ระหว่างไม่ควรเรียกว่า เป็นประคดเอวที่มีเชือกมากเส้น. การผูกประคดเอวที่มีเชือกมากเส้นนั้น ควรอยู่.

ที่ลูกถวินของประคดเอว จะมีรูปแปลกๆ อย่างใด อย่างหนึ่ง มีรูปมงคล ๘ เป็นต้นไม่ควร. จะมีเพียงรอย พอเป็นเครื่องหมาย ควรอยู่. ในชายทั้งสองของลูกถวิน เขาทำแม้เป็นรูปหมอน้ำไว้ เพื่อทำให้ทนทาน, รูปหมอนี้ ก็ควร.

ปตเต วา ถาลเก วา อารคเคน เลขิ กโรนติ อนโต วา พหิ วา น วฏฺฐติ ฯ ปตตํ ฆมํ อโรเปตวา มชฺชิตฺวา ปจนฺติ มณฺเณณํ กริสฺสามาติ น วฏฺฐติ ฯ เถลวณฺโณ ปน วฏฺฐติ ฯ ปตตมณฑล ฆตติกมมํ น วฏฺฐติ ฯ มกรทนต์กํ ปน วฏฺฐติ ฯ

ธมกรกจฺจตตกสฺส อฺปฺริ วา ฆฏฺฐา วา ธมกรกจฺจฉฺฉิยํ วา เลขา น วฏฺฐติ ฯ ฉตตมุขวฏฺฐิยํ ปนสฺส เลขา วฏฺฐติ ฯ

กายพนธฺนสฺส โสภนตถํ ตหิ ตหิ ทิคฺฉณํ สุตตํ โภฏฺฐณฺติ กกฺกฏฺกกฺขิณี อฏฺฐปะนฺติ น วฏฺฐติ ฯ อฺโฆสฺ ปน อนฺเตสฺ ทสามุขสฺส ธิรภาวาย ทิคฺฉณํ โภฏฺฐณฺตุ วฏฺฐติ ฯ (๓๕๐) ทสามุখে ปน ฆฏฺกํ วา มกรมุขํ วา เทพทฺฐสึลล์ วา ยงฺกิณฺจ วิการรูป กาทํ น วฏฺฐติ ฯ ตตถ ตตถ อจฺฉิณี ทสฺเสตฺวา มาลากมฺมาทีนิ วา กตฺวา โภฏฺฐิตฺกายนธฺนปี น วฏฺฐติ ฯ อฺชุกฺฆเว ปน มจฺฉณฺฏกํ วา ชชฺชฺริปตตํ วา มฏฺฐปฏฺกํ วา กตฺวา โภฏฺฐิตํ วฏฺฐติ ฯ กายพนธฺนสฺส ทสา เอกา วฏฺฐติ เทว ติณฺนิ จตตาริปี วฏฺฐนฺติ ฯ ตโต ปรรํ น วฏฺฐนฺติ ฯ รชชุกฺกายนธฺนํ เอกเมว วฏฺฐติ ฯ ปามงฺคสณฺจานํ ปน เอกมฺปิ น วฏฺฐติ ฯ ทสา ปน ปามงฺคสณฺจานาปี วฏฺฐติ ฯ พหุ รชชุกฺเก เอกโต กตฺวา เอกน นีรนฺตรํ เวเจตฺวา กตํ พหุรชชุกฺกนฺติ น วตตพฺพิ ตํ วฏฺฐติ ฯ

กายพนธฺนวิเถ อฏฺฐมงฺคลาทิกํ ยงฺกิณฺจ วิการรูป น วฏฺฐติ ฯ ปริจเฉทเลขามตฺตํ วฏฺฐติ ฯ วิถกสฺส อฺโฆสฺ อนฺเตสฺ ธิรกรณฺตถาย ฆฏฺกมฺปิ กโรนฺติ อยมฺปิ วฏฺฐติ ฯ

กลองยาตาที่ควรใช้และไม่ควรใช้

ที่กลองยาตา จะมีรูปสตรี บุรุษ ลัตว์ ๔ เท้า และรูปนกก็ตาม จะมีรูปแปลกๆ ต่างประเภทเป็นต้นว่า ลายดอกไม้ ลายเถาวัลย์ ฟันมังกร มูตรโคและรูป พระจันทร์ครึ่งซีกก็ตาม ไม่ควร. รูปที่กลองยาตา ควร ขูดหรือตัดออกเสีย หรือเอาด้ายพันปิดไว้ โดยอาการที่ รูปจะปรากฏไม่ได้ ฟังใช้สอยเถิด. ส่วนกลองยาตา ๔ เหลี่ยม ๘ เหลี่ยม หรือ ๑๖ เหลี่ยมตรงๆ เท่านั้น จึงควร. แม้ข้างล่างกลองยาตานั้น จะมีลวดลายกลมๆ ไว้เพียง ๒ หรือ ๓ แห่ง ก็ควร. ถึงแม้ที่คอกกลองยาตานั้น จะมีลวดลายกลมๆ ไว้เพียง ๑ แห่ง เพื่อผูกฝาปิดก็ควร. แม้ที่ไม่ป้ายยาตา จะมีลวดลายที่มีสีเกลี้ยงเงลา ไม่ควร. ถึงแม้ถุงกลองยาตาจะมีลวดลายที่มีสีเกลี้ยงเงลา ด้วย ด้ายมีสีต่างๆ ชนิดใดชนิดหนึ่งไม่ควร.

ฝักกุกญแจและบริวารเบ็ดเตล็ดที่ควรใช้และไม่ควรใช้

แม้ฝักกุกญแจ ก็มีนัยอย่างนี้เหมือนกัน. ที่ตัวกุกญแจ จะมีลวดลายที่มีสีเกลี้ยงเงลาไม่ควร. ที่ฝักมิดโกนก็ เหมือนกัน. อนึ่ง ที่ฝักมิดโกนนี้ จะเป็นชนิดไรก็ตาม ที่ เย็บด้วยด้ายสีเดียวอย่างไรอย่างหนึ่ง ควรอยู่.

แม้ที่เหล็กหมาด จะมีปุ่มแก้วกลมๆ หรือวัตถุ อย่างอื่นที่มีสีเกลี้ยงเงลาก็ตาม ไม่ควร. ส่วนที่คอจะมี ลวดลายพอเป็นเครื่องหมาย (คือเป็นที่สังเกต) ควรอยู่. แม้ที่กรรไกรจะวางปุ่มแก้วหรือปุ่มชนิดใดชนิดหนึ่งไว้ ก็ตาม ไม่ควร. ส่วนที่ด้ามจะมีลวดลายพอเป็นเครื่องหมาย กำหนด ควร.

มีดตัดเล็บที่เขาทำให้มีรอยขีดไว้เท่านั้น เพราะฉะนั้น การทำให้มีรอยขีดไว้ นั้น ย่อมควร.

ที่ไม้สี่ไฟตัวผู้ก็ดี ที่ไม้สี่ไฟตัวเมียก็ดี ที่ลูกธนูก็ดี ที่ บอนคันลั้ง (ไม้สี่ไฟนั้น) ก็ดี จะมีลวดลายอย่างไรอย่าง หนึ่งเช่นลวดลายดอกไม้เป็นต้น ที่มีสีเกลี้ยงเงลา ไม่ควร. ส่วนตรงกลางคันลั้ง มีวงกลม, ที่ตัววงกลมนั้นจะมีเพียง ลวดลาย พอเป็นเครื่องหมาย ก็ควร. พวกขนสร้าง ғанบสำหรับเป็นเครื่องกัตุเข็มไว้. ที่หมายสำหรับกัตุ

อวิชชนีย์ อิตถิปริสจตุปัททกถุณรูปี วา มาลากมม-
ลตางมมมกรทนต์กโคมุตตอกอทฏจทงทาทีเกท วา วิกการรูปี
น วฎฎฎฎ ๑ ฆลิตฎวา วา ฉินทิตฎวา วา ยถา วา
น ปณณายติ ตถา สุตตเคน เวเจตฎวา วลณเขตพพา ๑
อุซุกเมว ปน จตรุสลลา วา อฏฏฎฎ วา โสฬสสลลา วา
อณชนี วฎฎฎฎ ๑ ฆฎฎฎโตปิสสลลา เทว วา ติสสลลา วา
วฎฎฎเลขาโย วฎฎฎฎ ๑ คีวามปิสสลลา ปิธานกพนธนต์ถ์
เอกา วฎฎฎเลขา วฎฎฎฎ ๑ อณชนีสลากายมปิ
วณณมฏฎฎกมม น วฎฎฎฎ ๑ อณชนีถกิกายมปิ ยงกิกญจึ
นานาวณณณ สุตเตน วณณมฏฎฎกมม น วฎฎฎฎ ๑

เอเสว นโย กุกญจิกโกสเกปิ ๑ (๓๕๑) กุกญจิกาย
วณณมฏฎฎกมม น วฎฎฎฎ ๑ ตถา สิปาฎฎิกาย ๑
เอกาวณณสุตเตน ปเนตถ เยน เกนจึ ยงกิกญจึ สิพพิตุ้
วฎฎฎฎ ๑

อารกณฎฎเกปิ วฎฎฎมณิกัม วา อณณั วา
วณณมฏฎฎจึ น วฎฎฎฎ ๑ คีวาม ปน ปริจเจทเลขา
วฎฎฎฎ ๑ ปิผลเกปิ มณิกัม วา ปีพกั วา ยงกิกญจึ
จเปตุ้ น วฎฎฎฎ ๑ ทณทเก ปน ปริจเจทเลขา
วฎฎฎฎ ๑

นขจเฉทณั วลิตกัเยว กโรนติ ตสฺมา ตั
วฎฎฎฎ ๑

อุตตรารณียั วา อรณียั วา ธนุเก วา อุปริเปลลน-
ทณทเก วา มาลากมมาทิกัม ยงกิกญจึ วณณมฏฎฎจึ
น วฎฎฎฎ ๑ เปลลนทณทกสฺส ปน เวมขเม
มณทลั โหติ ตตถ ปริจเจทเลขามตตุ้ วฎฎฎฎ ๑
สุจิสณทาลั กโรนติ เยน สุจึ ทํสาเปตฎวา ฆลณนติ ๑
ตตถ มกรมูษาทิกัม ยงกิกญจึ วณณมฏฎฎจึ น วฎฎฎฎ ๑

ภูเข้มนั้น จะมีลวดลายอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นกับปาก มังกรเป็นต้น ที่มีสีเกลี้ยงเงลา ไม่ควร. แต่เพื่อจะให้กัดเข้มน จะมีเพียงปากไว้ก็ได้, ปากมังกรนั้น ย่อมควร.

แม่ที่มีดสำหรับตัดไม้สีฟัน จะมีลวดลายอย่างใด อย่างหนึ่งที่มีสีเกลี้ยงเงลา ไม่ควร. ที่ข้างทั้งสอง หรือ ข้างๆ หนึ่ง (ของมีดนั้น) จะเอาโลหะที่เป็นกับปิยะผูกไว้ เป็น ๔ เหลี่ยมหรือ ๘ เหลี่ยมตรงๆ นั้นแหละ จึงควร.

แม่ที่ไม้เท้าจะมีลวดลายอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มีสี เกลี้ยงเงลาไม่ควร. ข้างใต้ [ไม้เท้า] จะมีลวดลายกลมๆ ไว้หนึ่งแห่ง หรือสองแห่ง และข้างบนจะมีเพียงรูปเห็น หัวงูม้วนไว้ ก็ควร.

บรรดาภาชนะน้ำมัน รูปที่เหลือแม่ทั้งหมด ที่มี ลวดลายเกลี้ยงเงลา (ซึ่งมีอยู่) ที่ภาชนะเขากัดี ทะนานกัดี กระโหลกน้ำเต้ากัดี ชันจอกทรงมะขามป้อมกัดี เว้น รูปภาพสตรีและบุรุษเสียย่อมควร.

ในบรรดาเครื่องใช้ต่างๆ เหล่านี้ คือ เตียง ตั้ง ฟูก หมอน เครื่องลาดพื้น แปรงเช็ดเท้า ฟูกรองที่ จงกรม ไม้กวาด กระเช้าเทหยากเยื่อ รางย้อมผ้า กระบวยน้ำดื่ม หม้อน้ำดื่ม กระเบื้องเช็ดเท้า ตั้งกระดาน เขิงวลัย เขิงรองไม้สะตัง ฝาบาตร ขั้วใบตาลแลพัดวิชนี จะมีลวดลายที่มีสีเกลี้ยงเงลา มีลายดอกไม้เป็นต้น ทั้งหมด ก็ควร.

ส่วนในเสนาสนะ ที่บานประตูและบานหน้าต่าง เป็นต้น จะมีลวดลายที่มีสีเกลี้ยงเงลาแม่ที่สำเร็จด้วย แก้วทั้งหมด ก็ควร. ในเสนาสนะไม่มีลวดลายอะไรๆ ที่ ควรห้ามไว้ เว้นแต่เสนาสนะที่ผิด.

เสนาสนะที่ผิดควรทำลายเสีย

เสนาสนะที่พวกภิกษุผู้เป็นราชพัลลภ สร้างไว้ใน เขตของเจ้าของเขตเหล่าอื่น เรียกชื่อว่า เสนาสนะที่ผิด. เพราะฉะนั้น พวกภิกษุผู้สร้างเสนาสนะเช่นนั้น อันภิกษุผู้ เป็นเจ้าของ ฟังตักเตือนว่า “พวกท่าน อย่าสร้างเสนา สนะไว้ในเขตของพวกข้าพเจ้า”. (ถ้า) ไม่เชื่อฟังยังขึ้น สร้างอยู่นั่นเอง. ฟังตักเตือนซ้ำอีกว่า “พวกท่านอย่าได้ ทำอย่างนี้, อย่าได้ทำอันตราย แก่อุโบสถและปวารณา

สูจิทัศน์ตถ์ ปน มุขมตต์ โหติ ตั วฏฺฏติ ฯ

ทนต์กฏจเจทนวาสิยมปี ยงฺกิลฺลิจิ วณณมฏฺจํ น วฏฺฏติ ฯ อุชุกเมว กปฺปิยโลเหน อุโกลฺสุ วา ปสฺเสสุ จตฺรสุลฺลํ วา อฏฺจลฺลํ วา พนฺธิตุํ วฏฺฏติ ฯ

กตฺตรทณฺเทปิ ยงฺกิลฺลิจิ วณณมฏฺจํ น วฏฺฏติ ฯ เหฏฺฐา เอกา วา เทว วา วฏฺฏเลขา อุปริ อหิจจตตกมกฺกุลมตตยจ วฏฺฏติ ฯ

เตลภาชเนสุ วิสาเณ นาพิยํ วา อลาพุเก วา อามณฺทสารเก วา จเปตฺวา อิตฺถิรูปํ ปุริสฺรูปญจ อวเสลฺลํ สพฺพมฺปิ วณณมฏฺจกมฺมํ วฏฺฏติ ฯ

มณฺจปฺปิเจ ภิสฺสิทิมฺโพทเน ภูมฺมตฺตรเณ ปาทปฺปญฺจเน จงฺกมนภิสฺสิยํ สมนฺมุขนิยํ กจฺวารจทฺทนเก ราชนโฑณิกาย ปานียอุพุญฺเก ปานียฆญฺเฏ ปาทกฏฺจลิกาย ผลกปฺปิจเก วลยาธารเก ทณฺฑาธารเก ปตฺตปิธาเน ตาลวณฺญเฏ จ วิชเน (๓๕๒) เอเตสุ สพฺพํ มาลากมฺมาทิวณณมฏฺจกมฺมํ วฏฺฏติ ฯ

เสนาสนเน ปน ทวารกวางฺกวาตปานกวางฺภาทิสฺสุ สพฺพรตนมยฺมปี วณณมฏฺจกมฺมํ วฏฺฏติ ฯ เสนาสนเน กิลฺลิจิ ปฏฺฐิเสเชตพฺพํ นตฺถิ อญฺญตฺร วิรุทฺธเสนาสนา ฯ

วิรุทฺธเสนาสนนฺนาม อญฺญเวสฺสํ สีมาย ราช- วลฺลเกหิ กตํ เสนาสนํ วุจฺจติ ฯ ตสฺมา เย ตาทิสฺสํ เสนาสนํ กโรนฺติ เต วตฺตพฺพา มา อมฺหากํ สีมาย เสนาสนํ กโรถาติ ฯ อนาถียิตฺวา กโรนฺติเยว ฯ ปุณฺนปี วตฺตพฺพา มา เอวํ อกตฺถ มา อมฺหากํ อุปฺปสถปฺปวารณานํ อนฺตรายมกตฺถ มา สามคฺคิ ภินฺทิตฺถ ตุมฺหากํ เสนาสนํ กตมฺปิ กตฺถฺจฺจาเน น

ของพวกข้าพเจ้า, อย่าได้ทำลายความสามัคคี เสนาสนะ
 แม้ที่พวกท่านสร้างไว้แล้ว จักไม่ตั้งอยู่ในสถานที่ๆ พวก
 ท่านสร้าง ไว้แล้ว.” ถ้ายังขึ้นสร้างอยู่โดยพลการ
 นั้นเอง, เวลาใด เจ้าของเขตเหล่านั้น มีลัทธิบริษัทหนา
 แน่นขึ้น ทั้งอาจได้คำวินิจฉัยที่ชอบธรรม, เวลานั้น ควร
 ส่งข่าวแก่ภิกษุเหล่านั้นว่า “จงชนเอาที่อยู่ของพวกท่าน
 ไปเถิด”. ถ้าเมื่อส่งข่าวไปถึง ๓ ครั้งแล้ว เธอเหล่านั้น
 รื้อถอนไป ข้อนั้นเป็นการดี, ถ้ายังไม่รู้รื้อถอนไปไซ้, เสนาสนะที่
 เหลือควรทำลายเสีย ยกไว้แต่ต้นโพธิ์และเจดีย์, และอย่าทำลายให้
 เป็นของที่ใช้การไม่ได้. อนึ่ง ควรนำ
 วัตถุต่างๆ มีเครื่องมุงหลังคา กลอนเรือนและอิฐเป็นต้น
 ออกไปตามลำดับ แล้วควรส่งข่าวแก่เธอเหล่านั้นว่า “จง
 ชนทัพสัมภาระของพวกท่านไปเถิด.” ถ้ายังไม่รู้รื้อถอนไปไซ้,
 ข้อนั้นเป็นการดี, ถ้ายังไม่รู้รื้อถอนไปไซ้, หากว่าเมื่อ
 สัมภาระเหล่านั้นผูกพันไป เพราะหิมะ ฝน และแดดเผา
 เป็นต้นก็ดี พวกโจรลักเอาไปก็ดี ถูกไฟไหม้ก็ดี พวกภิกษุ
 ผู้เป็นเจ้าของเขต ใดๆ จะกล่าวโทษไม่ได้ ทั้งไม่ได้เพื่อ
 จะทักท้วงว่า “พวกท่านทำให้ทัพสัมภาระของพวก
 ข้าพเจ้าฉิบหายแล้ว” หรือว่า “ต้องปรับสินไหมพวกท่าน”
 ดังนี้. ก็กิจใดที่ภิกษุผู้เป็นเจ้าของเขตทำแล้ว กิจนั้นเป็น
 อันพวกเธอทำชอบแล้วที่เดี๋ยวนี้แล.

จลลตีติ ๑ สเจ พลกกาเรน กโรนติเยว ยทา เตส
 ลชชปริสา อุตสนนา โหติ สกกา โหติ ลทฐุ ธมมิโก
 วิวินิจฉัยโย ตทา เตส เปเสตพพ ตุมหาก อาวาส
 ทรธาติ ๑ สเจ ยาวตติย เปลิตะ ทรนติ สาธุ โน เจ
 ทรนติ จเปตวา โพธิญจ เจตยญจ อวเสสเสนาสนานิ
 ภินทิตพพานิ โน จ โย อปริโกค กโรนเตติ ๑
 ปฏิปาฎิยา ปน ฉทนโคปานสิอิฏฐกาทีนิ อปนเตวา
 เตส เปเสตพพ ตุมหาก ทพพสมภาเร ทรธาติ ๑
 สเจ ทรนติ สาธุ โน เจ ทรนติ อถ เตส สมภาเรสุ
 หิมวสสาตปาทีติ ปุตติภูเตสุ วา โจเรหิ วา หญสุ
 อคคินา วา ททเตสุ สิมสามิกา ภิกขุ อนุปวชชา
 น ลพภา โจเทตุ ตุมहेติ อุมหาก ทพพสมภารา
 นาสิตาติ วา ตุมหาก คิวาติ วา ๑ ย ปน สิมสามิเกหิ
 ภิกขุหิ กต ตํ สุกตเมว โหตีติ ๑

จบ บาลีมุตตกวินิจฉัย.

पालิมุตตกวินิจฉัย นิฎฐิต ๑

พระธนิยะเริ่มสร้างกุฏิไม้

ก็เพื่อแสดงถึงความร่าเริงและความอุตสาหะ เพื่อสร้างกุฏิอีกนั้นแลของพระธนิยะ ในเมื่อกุฏิถูกทำลายแล้วอย่างนั้น พระธรรมสังคากาจารย์จึงได้กล่าวคำว่า **อลโข อายสมโต** เป็นต้น.

***พึงทราบวินิจฉัยในคำว่า **อลโข อายสมโต** เป็นต้นนั้นต่อไป บทว่า **ทารุคเหณโก** ได้แก่ เจ้าพนักงานผู้เฝ้าไม้ในเรือนคั้งไม้ของหลวง.

บทว่า **คหณทารุณี** ได้แก่ ไม้ที่สมมติเทพทรงหวงห้าม อธิบายว่า ไม้ที่พระราชาทรงหวงแหน.

บทว่า **นคฺรปฏิสงฺขริกาณิ** คือ ที่เป็นอุปกรรมสำหรับซ่อมแซมพระนคร.

สองบทว่า **อาปทตถาย นิกฺขิตฺตานิ** ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า ความเสียหายแห่งขุมประตู ป้อมพระราชฐาน ชั้นในและโรงช้าง เป็นต้น เพราะไฟไหม้ หรือเพราะความเป็นของเก่า หรือเพราะการรุกรานแห่งพระราชาก็เป็นเข้าศึก เป็นต้น เรียกว่าอันตราย เก็บไว้เพื่อ (คราวมี) อันตรายนั้น.

สองบทว่า **ขณฺทาชณฺฑิกํ เณฺทาเปตฺวา** ความว่า ท่านพระธนิยะ กำหนดประมาณกุฏิตนแล้ว จึงให้ตัดเป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่ ที่ท่อนปลายบ้าง ที่ท่อนกลางบ้าง ที่ท่อนโคนบ้าง.***

วัสสการพราหมณ์ลงโทษเจ้าพนักงานผู้รักษาไม้

คำว่า **วัสสการ** เป็นชื่อของพราหมณ์นั้น.

บทว่า **มคฺรฆาตฺโต** ได้แก่ มหาอำมาตย์ คือผู้ประกอบด้วยชั้นอิสริยยศอย่างใหญ่ในมครรัฐ หรือมหาอำมาตย์ของพระเจ้าแผ่นดินมคร มีอธิบายว่าอำมาตย์ผู้ใหญ่.

บทว่า **อนุสณฺณายมาโน** ความว่า วัสสการพราหมณ์ไปตรวจดูในที่นั้นๆ .

คำว่า **ภณ** เป็นคำของอิสฺรชนเรียกคนผู้ดำรงอยู่ในฐานะต่ำ.

(๓๕๓) เอรุ ภินฺนาย ปน กุฎิกาย ธนินฺสฺส ปรีวิตกฺกณฺจ ปุณฺเรว กุฎิกฺกณฺตถาย อุสฺสาหณฺจ ทสฺเสตุ **อลโข อายสมโต**ติอาทิ วุตฺตํ ฯ

ตตถ **ทารุคเหณโก**ติ รณฺโณ ทารุณฺทาคาเร ทารุโคปโก ฯ

คหณทารุณีติ เทเวณ คหิตฺตารุณี ราชปรีคฺคหฺมฺทานิ ทารุณีติ อตฺโถ ฯ

นคฺรปฏิสงฺขริกาณิติ นคฺรสฺส ปฏิสงฺขารูปกฺรณานิ ฯ

อาปทตถาย นิกฺขิตฺตานิติ อคฺคิทาเหณ วา ปุราณภาเวณ วา ปฏิราชูปุณฺธนาทินา วา โคปุรภูฏาลกฺราชนฺเตปุรหตฺถิสาลาทินิ วิปตฺติ อาปทาติ วุจฺจติ ตทตถ นิกฺขิตฺตานิติ วุตฺตํ โหติ ฯ

ขณฺทาชณฺฑิกํ เณฺทาเปตฺวาติ อตฺตโน กุฎิกาย ปมาณํ สลลกฺเขตฺวา กิณฺจิ อคฺเค กิณฺจิ มชฺเฌ กิณฺจิ มุเล ขณฺทาชณฺฑิ กโรนฺโต เณฺทาเปสิ ฯ

วัสสกาโรติ ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส นามิ ฯ

มคฺรฆาตฺโตติ มคฺรฆฺเจ มหามตฺโต มหติยา อิสฺสรียมตฺตาย สมนฺนาคโต มคฺรฆโณ วา มหามตฺโต มหามจฺเจติ วุตฺตํ โหติ ฯ

อนุสณฺณายมาโนติ ตตถ ตตถ คนฺตฺวา ปจฺจเวกฺขมาโน ฯ

ภณติ อีสฺสรานํ นิจฺจฺจฺยานิกปฺริสาลปนํ ฯ

***สองบทว่า **พณฺรํ อาณาเปลิ** ความว่า พราหมณ์แม้ตามปกติก็รักษา ในเจ้าพนักงานรักษาไม้ หลวงนั้นอยู่แล้วเทียว เขาฟังพระราชดำรัสว่า จงบังคับเอามา จึงคิดว่า เพราะพระวาจาว่า จงให้คนเรียกตัวมา พระราชามีได้ตรัส ฉะนั้น เราจักกระทำการจงจำที่มีอ ทั้ง ๒ และที่เท่าทั้ง ๒ แล้วบังคับเขามา จึงสั่ง บังคับการจงจำแล้ว.

คำว่า **อททสา โข อายสฺมา ธนินโย** ความว่า ท่านพระธนิยะเห็นได้อย่างไร.

นัยว่า พระธนิยะนั้น รู้ว่า ไม้ทั้งหลายที่ถูกนำไป ด้วยข้ออ้างของตน จึงคิดว่า ไม่ต้องสงสัยพนักงานรักษา ไม้หลวงนั้น จักถึงการฆ่า หรือการจงจำจากราชสกุล เพราะเหตุ (เรื่อง) ไม้ จึงคิด (สืบไป) ในเวลานั้นว่า เรา เท่านั้นจักปลดเปลื้องเขาได้ จึงเที่ยวคอยสดับข่าวความ เคลื่อนไหวของเขาตลอดกาลเป็นนิตย์ทีเดียว ฉะนั้น จึง ได้ไปพบทันในขณะนั้น นั้นเทียว.*** (ส.๘/๒๕๑๒)

เพราะเหตุนั้นพระธรรมสังคากาจารย์ จึงกล่าวไว้ ว่า **อททสา โข อายสฺมา ธนินโย** ดังนี้เป็นต้น.

สองบทว่า **ทารุณํ กิจจา** ความว่า เพราะเหตุแห่ง ไม้ทั้งหลาย.

สองบทว่า **ปุราหํ หนฺยยามิ** ความว่า กระผมจะ ถูกกำจัดจากบุรี. อธิบายว่า พระคุณท่าน ควรไปตลอด เวลาที่กระผมยังมีได้ถูกกำจัด. คำศัพท์ว่า **อิงฺฆ** ในคำว่า **อิงฺฆ ฆนฺเต สราเปหิ** นี้เป็นนินาต ลงในอรรถว่าทักท้วง.

บทว่า **ปจฺมาภิสฺสโต** ความว่า ครั้งพระองค์เสด็จ เถลิงถวัลยราชย์คราวแรก.

หลายบทว่า **เอวรूपิ วาจํ ภาสิตา** มีความว่า ครั้งพระองค์เสด็จเถลิงถวัลยราชย์คราวแรกนั่นเอง ได้ ทรงเปล่งพระวจาเช่นนี้ว่า หญ้าไม้และน้ำ ข้าพเจ้า ถวายแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลายแล้วแล, ขอสมณ พราหมณ์ทั้งหลาย โปรดใช้สอยเถิด มีคำอธิบายว่า ขอ ถวายพระพร พระองค์ได้ตรัสพระวจาใดไว้ พระวจา นั้นพระองค์ตรัสเองทีเดียว บัดนี้ ยังทรงระลึกได้หรือไม่.

ได้ยินว่า พระราชาทั้งหลาย พอสักว่าเสด็จเถลิง ถวัลยราชสมบัติเท่านั้น ก็ทรงรับสั่งให้เที่ยวตักลงธรรมา เภริประกาศว่า หญ้าไม้และน้ำ ข้าพเจ้าถวายแก่สมณ

พณฺรํ อาณาเปสฺสิติ พราหมโณ ปกตียาปิ ตสฺมี อีสฺสาปกโตว โส รณฺโณ อาณาเปหิติ วณฺํ สุตฺวา ยสฺมา ปกฺโกสาเปหิติ รณฺญา น วุตฺตํ ตสฺมา นํ หตฺถสฺสุ จ ปาเทสฺสุ จ พณฺรํ กตฺวา อาณาเปสฺสามิติ พณฺรํ อาณาเปลิ ฯ

อททสา โข อายสฺมา ธนินโยติ กถํ อททส ฯ

โส กิร อตฺตโน เลเสน ทารุณํ หนฺยภาวํ ฆตฺวา นิสฺสํสยํ เอส ทารุณํ การณา ราชกุลโต วรํ วา พณฺรํ วา ปาปฺพนิสฺสตีติ ตทา นํ อหเมว โมเจสฺสามิติ นิจฺจกาลํ ตสฺส (๓๕๔) ปวฺตตี สฺสุนฺโตเยว วิจฺรติ ตสฺมา ตํขณฺเวยว คนฺตฺวา อททส ฯ

เตน วุตฺตํ **อททสา โข อายสฺมา ธนินโย**ติ ฯ

ทารุณํ กิจจาติ ทารุณํ การณา ฯ

ปุราหํ หนฺยยามิติ อหํ ปุรา หนฺยยามิ ฯ ยาว อหํ น หนฺยยามิ ตาว ตวํ เอยฺยาสีติ อตฺถโถ ฯ อิงฺฆ ฆนฺเต สราเปหิติ เอตฺถ อิงฺฆาติ โจทฺนตฺถ นิปาโต ฯ

ปจฺมาภิสฺสโตติ อภิสฺสโต หุตฺวา ปจฺมํ ฯ

เอวรूपิ วาจํ ภาสิตาติ ทินฺนณฺเวยว สมณพฺราหฺมณานํ ตินฺนกุจฺจทกํ ปรีกฺขณฺชนฺตฺตฺติ อิมํ เอวรूपิ วาจํ อภิสฺสโต หุตฺวา ปจฺมเมว ยํ ตวํ อภาสิ ตํ สยเมว ภาสิตฺวา อิทานิ สรสิ น สรสิตี วุตฺตํ โหตี ฯ

ราชาโน กิร อภิสฺสิตมตฺตาเยว ธมฺเมภริญฺจาธาเปนฺติ ทินฺนณฺเวยว สมณพฺราหฺมณานํ ตินฺนกุจฺจทกํ ปรีกฺขณฺชนฺตฺตฺติ ตํ สนฺธาย เอส วทตี ฯ

พราหมณ์ทั้งหลายแล้วแล, ขอสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย โปรดใช้สอยเถิด ดังนี้, พระธนิยะเถระนี้กล่าวหมายเอาพระดำรัสนั้น.

หลายบทว่า **เตล์ มยา สนุธาย ภาสิต** มีอธิบายว่า โยมได้กล่าวคำอย่างนั้น หมายถึงการนำหญ้าไม้และน้ำไปของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ผู้มีความรังเกียจแม้ในเหตุเล็กน้อย ซึ่งเป็นผู้สงบและลอยบาปแล้ว หาได้หมายถึงการนำไปของบุคคลผู้เช่นพระคุณเจ้าไม่.

หลายบทว่า **ตมจ โข อรรถเณ อปริคคหิต** มีความว่า พระเจ้าพิมพิสารทรงแสดงพระประสงค์ว่า อันนั้น โยมกล่าวหมายเอาหญ้าไม้ และน้ำอันใดๆ มิได้หวงแหน ซึ่งมีอยู่ในป่าต่างหาก.

ในคำว่า **โลเมน ตวั มุตโตล** นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ :-
ดูชน ก็ชื่อว่าชน, ก็ชนนั้น คืออะไร ? คือ บรรพชาเพศ. พระเจ้าพิมพิสารตรัสอธิบายไว้อย่างไร ? ตรัสอธิบายไว้
อย่างนี้คือ :- เปรียบเหมือนพวกนักเลงปรึกษากันว่า พวกเราจักเคี้ยวกินเนื้อแล้ว ฟังจับแพะตัวมีขนซึ่งมีราคา
มากไว้, บุรุษผู้รู้ดีคนหนึ่ง พบเห็นแพะตัวที่ถูกจับไว้ครั้งนี้ จึงคิดว่า ‘เนื้อแพะตัวนี้ มีราคาเพียงกหาปณะเดียว, แต่
ขนของมันทุกๆ เส้นขนมีราคาตั้งหลายกหาปณะ’ จึงได้
ให้แพะเขาไป ๒ ตัว ซึ่งไม่มีขน แล้วจึงรับเอาแพะตัวที่มี
ขนนั้นไป, ด้วยอาการอย่างนี้ แพะตัวนั้น ฟังรอดพ้นด้วย
ขนเพราะอาศัยบุรุษผู้รู้ดี ข้อนี้อธิบายฉันใด, ตัวพระคุณเจ้าก็
เป็นฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้ควรถูกฆ่า และจงจำ
เพราะทำกรรมนี้, แต่เพราะพระคุณเจ้า มีธงชัยพระอรหันต์
มีสภาวะอันล้นตลบบุรุษไม่ฟังดูหมิ่นได้ และเพราะพระคุณเจ้า
บวชในพระศาสนา ทรงไว้ซึ่งธงชัยแห่งพระอรหันต์ เป็น
บรรพชาเพศ เหตุนี้ พระคุณเจ้า จึงรอดตัวด้วยขนคือ
บรรพชาเพศนี้ เหมือนแพะรอดพ้นด้วยขน เพราะอาศัย
บุรุษผู้รู้ดี ฉะนั้น.

ประชาชนเพ่งโทษติเตียนเหล่าสมณคากยบุตร

สองบทว่า **มนุสสา อชฌายนติ** ความว่า เมื่อ
พระราชาทรงรับสั่งอยู่ในบริษัท มนุษย์ทั้งหลายในสถานที่
นั้นๆ ครั้นได้ฟังพระราชดำรัส ทั้งต่อพระพักตร์และลับ

เตล์ มยา สนุธาย ภาสิตนติ เตล์ อปฺปมตฺตเกปิ
กุกฺกุจฺจายนฺตานํ สมิตฺตพาทิตฺตปาปานิ สมณพฺราหมณานํ
ติณฺนทฺตทกฺกทฺทณฺณํ สนุธาย มยา เอวํ ภาสิตํ
น ตุมฺหาทิสานนติ อธิปฺปาโย ฯ

ตมจ โข อรรถเณ อปริคคหิตนติ ตมจ
ติณฺนทฺตทกฺกทฺทณฺณํ ยํ อรรถเณ อปริคคหิตํ โหติ เอตํ
สนุธาย มยา ภาสิตนติ ทีเปติ ฯ

โลเมน ตวั มุตโตลลิต เอตถ โลมมิว โลมํ
กึ ปน ตํ ปพฺพชฺชาลิจฺจํ ฯ กึ วุตฺตํ โหติ ฯ
ยถา นาม ฐุตฺตา ‘มัลลํ ชาทิสฺสามาติ มหคฺคฺมโลมกํ
เอพฺกํ คณฺเหยฺยํ ตเมนํ อวลเณ วิญญฺปุริสํ ทิสฺวา
อิมฺสฺส เอพฺกสฺส มัลลํ กหาปณมตฺตํ อคฺคฺมติ โลมานิ
ปน โลมวาเร (๓๕๕) โลมวาเร อเนเก กหาปณ
อคฺคฺมตฺติเต เทว อโลมเก เอพฺเก ทตฺวา คณฺเหยฺย
เอวํ โส เอพฺโก วิญญฺปุริสฺสามคฺคฺม โลเมน มจฺเจยฺย
เอวเมว ตวั อิมนฺสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา วชฺชนารโห
ยสฺมา ปน อรทฺทชฺชํ สพฺพิ อวชฺฌนฺนํ ตวณฺจ
สาสเน ปพฺพชิตตฺตา ปพฺพชฺชาลิจฺจคฺคฺม อรทฺทชฺชํ
ธาเรลลิต ตสฺมา ตวั อิมินา ปพฺพชฺชาลิจฺจโลเมน
เอพฺโก วิย วิญญฺปุริสํ อากมฺม มุตฺโตลลิต ฯ

มนุสสา อชฌายนติ รมโณ ปริสฺติ ภาสฺมานสฺส
สมฺมุขา จ ปรมฺมุขา จ สุตฺวา ตตฺถ ตตฺถ มนุสฺสา
อชฌายนติ อวชฌายนติ อวชานนฺตา ตํ ฉายนติ

พระพักตร์แล้ว ย่อมเพ่งโทษ คือดูหมิ่น ได้แก่เมื่อดูหมิ่น ก็เพ่งจ้องดูพระเถระนั้น, อนึ่ง หมายความว่า ย่อมคิดไปทางความลามก.

โธโลเกนติ ลามกโต วา จินเตนตติ อตโธ ฯ

บทว่า **ชียนนติ** หมายความว่า ย่อมพูด คือ ประจานโทษของพระเถระนั้น.

ชียนนตติ ตสฺส อวณฺณํ กเถนติ ปกาเสนติ ฯ

บทว่า **วิปาเจนติ** หมายความว่า แต่งเรื่องให้กว้างขวางออกไป คือ กระจายข่าวให้แพร่สะพัดไปในสถานที่ทุกแห่ง. ก็แล ผู้ศึกษาควรทราบเนื้อความนี้ ตามแนวคัมภีร์คัพพศาสตร์.

วิปาเจนตติ วิตถาริกํ กโรนติ สพฺพุตถ ปตฺถรณฺติ ฯ
ออยญจ อตโธ สทฺทสถฺกานุสาเรณ เวทิตฺตํ ฯ

อนึ่ง ในคำว่า **อุชฌายนนติ** เป็นต้นนี้ มีโยชนาดังนี้ 'คือมนุษย์ทั้งหลาย เมื่อคิดถึงเรื่องราวเป็นต้นว่า พระสมณศากยบุตรเหล่านี้ เป็นผู้ไม่มีความละอาย ดั่งนี้ชื่อว่า ย่อมเพ่งโทษ, เมื่อกล่าวคำเป็นต้นว่า พระสมณศากยบุตรเหล่านี้ ไม่มีคุณเครื่องเป็นสมณะ ดั่งนี้ ชื่อว่า ย่อมติเตียน, เมื่อกระจายข่าวกว้างขวางออกไปในสถานที่นั้นๆ เป็นต้นว่า พระสมณะศากยบุตรเหล่านี้ปราศจากความเป็นสมณะแล้ว ดั่งนี้ ชื่อว่า ย่อมโพชนาข่าว. แม้ต่อจากนี้ไป ก็ควรทราบโยชนาแห่งบทเหล่านี้ ตามควรแก่บท ที่มาแล้วในที่นั้นๆ โดยนัยนี้.

อโย ปเนตถ โยชนา 'อลชฺชชีโน อิเม สมณาสกฺขยฺปฺตฺติยาตฺถิทานิ จินเตนตา อุชฺชฌายนนฺติ, นตฺถิ อิเมสฺส สามณฺยณฺนตฺถิทานิ ภณฺนตา ชียนนติ อปคตฺถา อิเม สามณฺยญาตฺถิทานิ ตตฺถ ตตฺถ วิตถาเรนตา วิปาเจนตติ ฯ เอเตน นเยน อิเมสฺส ปทานํ อิตฺตํ ปรมฺปิ ตตฺถ ตตฺถ อากตฺตปทานุรูปเณ โยชนา เวทิตฺตํ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **พฺรหฺมจฺจาริโน** คือ ผู้ประพฤติประเสริฐ. ความเป็นสมณะ ชื่อสามัญญะ. ความเป็นผู้ประเสริฐ ชื่อพรมัญญะ. คำที่เหลือมีใจความสิ้นแล้วทั้งนั้น.

ตตฺถ **พฺรหฺมจฺจาริโน**ติ เสฏฺฐจฺจาริโน ฯ **สามณฺยณฺน**ติ สมณภาโว ฯ **พฺรหฺมณฺยณฺน**ติ เสฏฺฐภาโว ฯ เสสฺส อุตฺตตานตฺถเมว ฯ

ในคำว่า **รณฺโฆ ทารุณิ** เป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- ใจความนี้ว่า ได้ถือเอาไม้ของหลวงที่ได้พระราชทาน ดั่งนี้ มีความเพ่งโทษเป็นอรรถ. อนึ่ง เพื่อแสดงถึงไม้ที่ไม่ได้พระราชทาน ซึ่งพระธนิยะได้ถือเอาแล้วนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ไม้ของหลวงเป็นต้น. อันผู้ศึกษาทั้งหลาย เมื่อไม่หลงลืมความต่างแห่งวจนะ ก็ควรทราบใจความดังอธิบายมาจะนี้แล.

รณฺโฆ ทารุณิตฺถิทานิ อทินฺนํ อาทิยฺสฺสตีติ อโย อุชฺชฌายนตโธ ฯ ยํ ปน อทินฺนํ อาทิยิ ตํ ทลฺเสตฺถุ รณฺโฆ ทารุณิตี วุตฺตํ ฯ (๓๕๖) อิติ วจนภเว อสมฺมุยฺหนเตติ อตโธ เวทิตฺตํ ฯ

ประชุมสงฆ์ทรงบัญญัติสิกขาบท

***สองบทว่า **ปฺรายนโวหาริโก มหามตฺโต** หมายความว่า มหาอำมาตย์ผู้ถึงการนับว่า โวหาริกะ (ผู้พิพากษา) เพราะพระราชาทรงแต่งตั้งไว้ในโวหารคือการวินิจฉัย ใน

ปฺรายนโวหาริโก มหามตฺโตติ ภิกฺขุภาวโต ปฺรายนํ คิทฺทิกาลे วินิจฺฉยโวหาเร นิยฺตตฺตฺตา โวหาริโกตี สงฺขํ คโต มหาอมฺลโจะ ฯ

กาลก่อนแต่ความเป็นภิกษุ คือ ในเวลาเป็นคฤหัสถ์.

*** คำว่า **อลโข ภควา ตํ ภิกขุ เอตทโวจ** ความว่า พระผู้มีพระภาคทรงทราบแม่โวหารแห่งชาวโลก ทรงทราบแม่ลิกขาบทที่พระพุทธเจ้าในอดีตทรงบัญญัติไว้ ด้วยพระองค์เองที่เดียวว่า แม่เมื่อก่อน พระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ทรงบัญญัติปาราชิกด้วยทรัพย์ประมาณเท่านี้ ถูลัจฉัยด้วยทรัพย์ประมาณเท่านี้ ทุกกฏด้วยทรัพย์ประมาณเท่านี้”, แม่เมื่อเป็นเช่นนั้น หากพระองค์ไม่ฟังทรงเทียบเคียงกับคนผู้รู้โวหารแห่งชาวโลกพวกอื่น แล้วทรงบัญญัติปาราชิกด้วยทรัพย์เพียงบาทหนึ่งไซ้, จะพึงมีผู้ว่ากล่าวพระองค์ด้วยเหตุนั้นได้ว่า ‘ชื่อว่าศีลสังวร แม่ของภิกษุรูปหนึ่ง ก็ประมาณมิได้ นับมิได้ กว้างขวางยิ่งนัก ดุจแผ่นดินใหญ่ มหาสมุทร และอากาศ, พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยังศีลสังวรชื่อนั้นให้พินาศด้วยทรัพย์เพียงบาทหนึ่ง, เพราะเหตุนี้ พวกภิกษุที่ไม่รู้จักกำลังพระญาณของพระตถาคต จะพึงให้ลิกขาบทกำเร็บ ลิกขาบทแม่ที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ก็จะไม่พึงตั้งอยู่ตามที่, แต่เมื่อลิกขาบทอันพระองค์ทรงเทียบเคียงกับพวกผู้รู้โวหารแห่งชาวโลก ทรงบัญญัติแล้วจะไม่มีการติเตียนนั้น, ย่อมจะมีแต่ผู้กล่าวอย่างนี้โดยแท้ว่า ชื่อก็แม่พวกคนครองเรือนเหล่านี้ ยังฆ่าโจรสลีย์บ้าง จองจำไว้บ้าง เนรเทศเสียบ้าง ด้วยทรัพย์เพียงบาทหนึ่ง, เพราะเหตุไร พระผู้มีพระภาคจักไม่ทรงให้บรรพชิตฉิบหายเสีย เพราะเหตุว่าแม่แต่เพียงหย้าต้นเดียวอันเป็นของคนอื่น อันบรรพชิตไม่พึงถือเอา อนึ่ง พวกภิกษุจักรู้จักกำลังพระญาณของพระตถาคตและลิกขาบท แม่ที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ก็จักเป็นลิ่งไม่กำเร็บ จักตั้งอยู่ตามที่.*(ส.๘/๒๕๑๓)

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคมีพระประสงค์จะทรงเทียบเคียงกับพวกผู้รู้โวหารแห่งชาวโลก จึงทรงบัญญัติ ทรงฆ่าเลื่องดูบริษัททุกหมู่เหล่า ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงเห็นภิกษุนั้นนั่งอยู่ในที่ใกล้ จึงได้ตรัสพระดำรัสนี้ กะภิกษุนั้น, *****ส.๘/๒๕๑๙** บทว่า **เอตทโวจ** ตัดบทเป็น **เอต อโวจ** ความว่า ได้ตรัสคำนี้กะภิกษุนั้นว่า “ดูก่อนภิกษุ พระราชาผู้เป็นเจ้ามคธ ทรงเป็นจอมเสนา ทรงพระนามว่า พิมพิสาร จับโจรได้แล้ว ทรงฆ่าเสียบ้าง ทรงจองจำไว้บ้าง ทรงเนรเทศเสียบ้าง เพราะทรัพย์ประมาณ เท่าไรหนอแล.*** (ส. ๘/๒๕๒๘)

อลโข ภควา ตํ ภิกขุ เอตทโวจ ติ ภควา สามณเฆว โลกโวหารมปิ ชานาติ อติตพุทธานํ ปณตตมปิ ชานาติ ปุพเพปิ พุทธา เอตตเคน ปาราชิกํ ปณญาเปนติ เอตตเคน ถุลลจจยํ เอตตเคน ทุกกฏนติ, เอว สนตปิ สเจ อณเหติ โลกโวหารณญหิ สหิ อลสนเตตวา ปาทมตเตน ปาราชิกํ ปณญาเปยย, เตนสส ลियํ วตตาริ ‘ลิลลวโร นาม เอกภิกขุสสปี อปปเมยโย อสงเขยโย มหาปรจวิสมุตทอากาสานิ วิย อติวิตถิมโน ตํ นาม ภควา ปาทมตเตน นาสลิตติ, ตโต ตถาคตสส ฃาณพลํ อชานนตา ลิกขาบทโกเปยย, ปณตตมปิ ลิกขาบทํ ยถาจาเน น ตัญเจยย, โลกโวหารณญหิ ปน สหิ ลสนเตตวา ปณตเตโส อูปวาโท น โหติ, อณตตถุ เอว วตตาริ โหนติ, อิเม ทิ นาม อคาริกาปี ปาทมตเตน โจริ หนนตปิ พนธตปิ ปพพาเชตติปี, กสมา ภควา ปพพชิตํ น นาสลิตติ, เยน ปรสนตกํ ตินสลากรมตตมปิ น คเหตุพพนติ ตถาคตสส จ ฃาณพลํ ชานิสสนติ, ปณตตมปิ จ ลิกขาบทํ อกุปปี ภวิสสติ, ยถาจาเน จสสติ ฯ

ตลมา โลกโวหารณญหิ สหิ ลสนเตตวา ปณญาเปตูกาโม สพพาวนตํ ปริส อนุวิโลเกนโต อลโข ภควา อวิทุเร นิลินนํ ทิสวา ตํ ภิกขุ **เอตทโวจ** ติ เอต อโวจ กิตตเคน นุโข ภิกขุ ราชา มาคธ เสนियो พิมพิสาร (๓๕๓) โจริ คเหตุวา หนติ วา พนธติ วา ปพพาเชติ วาติ ฯ

***บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **มาคโร** ความหมายว่า เป็นใหญ่ของชาวมคธ.

บทว่า **เสนियो** คือ พร้อมพรั่งด้วยเสนา.

บทว่า **พิมพิสาโร** เป็นพระนามของพระราชานั้น.

บทว่า **ปพพาเซติ** วา คือ ให้ออกไปจากแคว้นแล้ว.

คำที่เหลือในเรื่องนี้ มีความง่ายทั้งนั้น.

สองบทว่า **ปณฺจมาสโก ปาโท** ความว่า ครั้งนั้นที่พระนครราชคฤห์ ๒๐ มาสกเป็นกหาปณะหนึ่ง เพราะฉะนั้นห้ามาสกจึงเป็นบาทหนึ่ง. โดยลักษณะนี้ ในถิ่นบ้านนอกทุกแห่ง พึงทราบส่วนที่สี่ของกหาปณะ ว่าบาทหนึ่ง. ก็บาทหนึ่งนั้นแล พึงทราบด้วยสามารถนี้ลกหาปณะอย่างเก่ามิใช่ด้วยสามารถกหาปณะนอกนี้ มีรุทรทามกหาปณะเป็นต้น.

พระพุทธเจ้าทุกองค์ปรับโทษถึงที่สุดเพียงบาทเดียว

แม้พระพุทธเจ้าทั้งหลายที่เสด็จล่วงไปแล้ว ก็ทรงบัญญัติแล้วซึ่งปาราชิกด้วยทรัพย์บาทหนึ่งนั้น, แม้พระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ยังมิได้เสด็จมาถึง ก็จักทรงบัญญัติปาราชิกด้วยทรัพย์บาทหนึ่งนั้น. ก็ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ไม่มีความแตกต่างกัน ในวัตรปาราชิก หรือในปาราชิก. วัตรแห่งปาราชิกก็ ๔ อย่างนี้แหละ ปาราชิกก็ ๔ อย่างนี้แหละ ไม่มีหย่อน หรือยิ่งไปกว่านี้. เพราะฉะนั้น แม้พระผู้มีพระภาคทรงติเตียนพระธินิยะแล้ว เมื่อจะทรง บัญญัติทศตวรรษปาราชิกด้วยทรัพย์บาทหนึ่งนั้นแหละ จึงตรัสพระพุทธวจนะเป็นต้นว่า “ก็ภิกษุใด พึงถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้ อันส่วนแห่งความเป็นโจร” ดังนี้.*** (ส. ๘/๒๕๑๙)

เมื่อทศตวรรษปาราชิกอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติทำให้มั่นคงด้วยอำนาจแห่งความขาดมุขอย่างนั้นแล้ว เรื่องรชกภัณฑิกะ แม้อื่นอีกก็ได้เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์แก่อนุบัญญัติ. เพื่อแสดงความเกิดขึ้นแห่งเรื่องนั้นพระธรรมลังคาทศกถาจารย์จึงได้กล่าวคำนี้ไว้ว่า “ก็แล ลิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้.

ตตถ **มาคโร**ติ มคธานํ อีสฺสโร ๑

เสนियोติ เสนาย สมฺปนฺโน ๑

พิมพิสาโรติ ตสฺส นามํ ๑

ปพพาเซติ วาติ รฏฺฐโต นิกฺขามาติ ๑

เสสเมตถ อุตฺตานตฺถเมว ๑

ปณฺจมาสโก ปาโทติ ตทา ราชคฺเห วิสฺติมาสโก กหาปโณ โหติ ตสฺมา ปณฺจมาสโก ปาโท ๑
เอเตน ลกฺขणेณ สพฺพชนปเทสุ กหาปณสฺส จตฺตโถภาโค ปาโทติ เวทิตฺตพฺโพ ๑ โส จ โข โปราณสฺสนิลกหาปณสฺส วเสน น อิตเรสํ รุทรทามกาทินํ ๑

เตน ปาเทน อติตา พุทฺธาปี ปาราชิกํ ปณฺญาเปสฺส อนาคตาปี ปณฺญาเปสฺสนติ ๑ สพฺพพุทฺธานํ ทิปาราชิกวตฺตุมหิ วา ปาราชิกเก วา นานตฺตํ นตฺถิ ๑ อิมานเว จตฺตารี ปาราชิกวตฺตุนิ อิมานเว จตฺตารี ปาราชิกานิ อิติ อุนํ วา อติริตฺตํ วา นตฺถิ ๑ ตสฺมา ภควาปี ธนินํ วิครหิตฺวา ปาเทเนว ทูตฺยิปาราชิกํ ปณฺญาเปเนโต โย ปน ภิกฺขุ อทินนํ เถยฺยสงฺฆาตฺนตฺติอาทิมาท ๑

เอวํ มุจฺเจชฺชวเสน ทพฺพํ กตฺวา ทูตฺยิปาราชิกเก ปณฺยตฺเต อปรมฺปิ อนุปรปณฺยตฺตตฺถาย รชกภัณฑิกวตฺตอฺทปาติ ๑ ตสฺสฺสปตฺติทีปนตฺถเมตฺตํ วุตฺตํ เอวญฺจิทภควตา ภิกฺขุณฺถํ ลิกฺขาบทํ ปณฺยตฺตํ โหตีติ ๑

ใจความแห่งเรื่องนั้น และความสัมพันธ์กันแห่ง
อนุบัญญัติ พึงทราบโดยนัยที่กล่าวไว้แล้วในปฐมปาราชิก
วรรณนานั้นแหละ. ทุกๆ ลิกขาบท ถัดจากลิกขาบทนี้ไป
ก็พึงทราบเหมือนอย่างในลิกขาบทนี้. จริงอยู่ คำใดๆ ที่
ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้น ข้าพเจ้าจักละเว้นคำ
นั้นๆ ทั้งหมดแล้วพรรณนาเฉพาะคำที่ยังไม่เคยมีในหน
หลังที่สูงๆ ขึ้นไปเท่านั้น. ก็ถ้าข้าพเจ้าจักพรรณนาคำ
ซึ่งมีนัยดังที่กล่าวแล้วนั้นๆ ซ้ำอีก, เมื่อไร ข้าพเจ้าจักถึง
การจบลงแห่งการพรรณนาได้เล่า ?. เพราะฉะนั้น ผู้
ศึกษาทั้งหลายควรกำหนดคำที่กล่าวไว้แล้วในก่อนนั้นๆ
ทั้งหมดให้ดี แล้วทราบใจความและโยชนาในคำนั้นๆ.
อนึ่ง คำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งยังไม่เคยมี ทั้งมีเนื้อความ
ยังไม่กระจ่าง ข้าพเจ้าเองจักพรรณนาคำนั้นทั้งหมด.

จบปฐมบัญญัติทุติยปาราชิก

ตสสโตถ จ อนุปฺปณฺณตฺติสมฺพนฺโธ จ ปจฺมปาราชิก-
วณฺณนา ยํ วุตฺตเนยฺยเนว เวทิตฺตํ ๑ ยถา จ อธิ
เอวํ อิติ ปรี สพฺพสิทฺธิขาปเทสุ ๑ ยํ ยํ ทิ ปุพฺเพ
วุตฺตํ ตํ ตํ สพฺพํ วชฺเชตฺวา อูปรูปริ อปุพฺพเมว
วณฺณยิสฺสาม ๑ (๓๕๘) ยทิ ทิ ยํ ยํ วุตฺตณฺยํ ตํ
ตํ ปุณฺนํ วณฺณยิสฺสาม กทา วณฺณนา ย อนฺตํ
คมิสฺสาม ๑ ตสฺมา ยํ ยํ ปุพฺเพ วุตฺตํ ตํ ตํ
สพฺพํ สาธุกํ อูปลกฺเขตฺวา ตตถ ตตถ อตฺถิ จ
โยชนา จ เวทิตฺตํ ๑ อปุพฺพํ ปน ยงฺกิญฺจิ
อนฺตฺตานตฺถํ สพฺพํ มยฺเมว วณฺณยิสฺสาม ๑

เรื่องอนุบัญญัติทศตวรรษที่ ๑๕๗

สองบทว่า **รชกตถรณ์ คนตุวา** ความว่า ไปสู่ท่าที่ตากผ้าของช่างย้อม. จริงอยู่ ท่านั้น เรียกว่า ลานตากผ้าของช่างย้อม เพราะที่ท่านั้นเป็นที่พวกช่างย้อมลาดผ้าตากไว้.

บทว่า **รชกภณทิก** ได้แก่ ห่อสิ่งของๆ พวกช่างย้อม. เวลาเย็นพวกช่างย้อม เมื่อจะกลับเข้าไปยังเมือง ผูกผ้ามากผืนรวมเป็นห่อๆ ไว้, พวกภิกษุผู้พิศุข เมื่อช่างย้อมเหล่านั้นไม่เห็น เพราะความเลินเล่อ ก็ได้ลัก อธิบายว่า โขมยเอาห่อหนึ่งจากห่อนั้นไป.

อรรถาธิบายบ้านที่มีกระท่อมหลังเดียวเป็นต้น

คำมีอาทิอย่างนี้ว่า **คาโม นาม** พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว เพื่อแสดงประเภทแห่งบ้านและป่า ที่พระองค์ตรัสไว้แล้วในคำนี้ว่า จากบ้านก็ดี จากป่าก็ดี. ในคำว่าบ้านแม้มีกระท่อมหลังเดียว เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้:-

ในหมู่บ้านใดมีกระท่อมหลังเดียวเท่านั้น ชื่อว่ามีเรือนหลังเดียวเหมือนในมลฺยชนบท บ้านนี้ ชื่อว่า บ้านมีกระท่อมหลังเดียว. บ้านเหล่านี้ก็ควรทราบโดยนัยนั้น. บ้านใดเป็นถิ่นที่ยักษ์หวงแหน เพราะไม่มีพวกมนุษย์ โดยประการทั้งปวง หรือพวกมนุษย์อยากจะกลับมาแม้สักด้วยเหตุบางอย่างทีเดียว ก็หลีกไปเสียจากบ้านใด, บ้านนั้นชื่อว่าไม่มีมนุษย์. บ้านใด ที่เขาทำกำแพงก่อด้วยอิฐ เป็นต้นไว้ โดยที่สุด แม้ล้อมไว้ด้วยหนามและกิ่งไม้, บ้านนั้นชื่อว่าไม่มีเครื่องล้อม. บ้านใดที่พวกมนุษย์ไม่ได้ตั้งอาศัยอยู่ด้วยอำนาจ เป็นสถานที่พักอยู่ร่วมกัน ซึ่งใกล้กันเป็นต้น แต่สร้างเรือนไว้ ๒-๓ หลังแล้วเข้าอาศัยอยู่ในที่นั้นๆ ดุจโคนอนเจ้าอยู่ในที่นั้นๆ ๒-๓ ตัว ฉะนั้น บ้านนั้น ชื่อว่าที่อยู่อาศัยดุจเป็นคอกโค. บรรดาหมู่ต่างและหมู่เกวียน เป็นต้นหมู่ใดหมู่หนึ่ง ชื่อว่าลัดละ. อนึ่ง ในลักษณะที่นิคมก็ดีบ้านก็ดี พึงทราบว่า ท่านถือเอาด้วย ความศัพท์ทั้งนั้น.

รชกตถรณ์ คนตุวาติ รชกตติถถ์ คนตุวา ๑ ตี หิ ยสฺมา ตตถ รชกา วตถานิ อตถรณฺตี ตสฺมา รชกตถรณฺตี วุจฺจตี ๑

รชกภณทิกนฺตี รชกานํ ภณทิกํ ๑ รชกา สายณฺหลสมเย นครํ ปวิสฺนฺดา พฺหุณี วตถานิ เอเกกํ ภณทิกํ พนฺธนฺตี ตโต เอกํ ภณทิกํ เตสํ ปมาเทน อปฺสฺสนฺตานํ อวหฺริตฺวา เถเนตฺวาติ อตฺถเ ๑

คาโม นามาติ เอวมาทิ คามา วา อรณฺญาวาติ เอตถ วุตฺตสฺส คามสฺส จ อรณฺญสฺส จ ปภาทสฺสสนฺตถ์ วุตฺตํ ๑

ตตถ ยสฺมี คามเ เอกาเอว กุฎฺฐี เอกํ เคหํ เสยฺยถาปี มลฺยชนปเท อัย เอกกุฎฺฐโก คาโม นาม ๑ เอเตน นเยน อปเร เวทิตพฺพา ๑ อมนุสฺโส นาม โย สพฺพโส วา มนุสฺसानํ อภาเวน ยกฺขปริคฺคหฺวโต, ยโต วา มนุสฺสา เถนจิ การเณน ปฺนปี อาคนฺตุกามา เอว อปฺกนฺตา ๑ ปริกฺขิตโต นาม อิกฺกุจฺจปกาการ์ อาที กตฺวา อนตฺมโส กณฺฏกสาธาหิปี ปริกฺขิตโต ๑ โคนิสาทินิวิจฺจโ จ วิถิสฺสนิเวสาทิวเสน อนินฺวิสิตฺวา ยถา คาโว ตตถ ตตถ เทว ติสฺโส นิสิตฺนฺตี เอว ตตถ ตตถ เทว ติณฺชิ ชฺรานิ กตฺวา นิวิจฺจโ จ สตฺถเติ ชงฺฆสฺตถสฺสกฺกสฺตถาทิสฺส โยโกจิ ๑ อิมสฺมี จ ลิกฺขาปเท นิคโมปี นครมปี คามคฺคหฺเณเนว คทิตฺนฺตี เวทิตพฺพํ ๑

อรรถาธิบายเขตอุปจารบ้านและเรือนเป็นต้น

คำว่า อุปจารบ้าน เป็นต้น พระองค์ตรัส เพื่อแสดงการกำหนดป่า.

สองบทว่า **อินทขีเล จิตลส** ความว่า ได้แก่บุรุษผู้ยืนอยู่ที่เสาเชื่อน ด้านแห่งบ้านนั้นมีเสาเชื่อน ๒ เสาดูจนุราชบุรี. เพราะว่า เสาเชื่อนด้านนอกแห่งบ้านย่อมถึงการนับว่าเป็นป่า ตาม นัยอันมาในพระอภิธรรม. อนึ่ง ได้แก่ บุรุษผู้ยืนอยู่ที่ท่ามกลางแห่งบ้านที่มีเสาเชื่อนเสาเดียว หรือ ผู้ยืนอยู่ที่ท่ามกลางแห่งบานประตูบ้าน. แท้จริง ในบ้านใด ไม่มีเสาเชื่อน, ตรงกลางแห่งบานประตูบ้าน ในบ้านนั้นแล เรียกว่า เสาเชื่อน. เพราะเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงกล่าวไว้ว่า ได้แก่ บุรุษผู้ยืนอยู่ที่ท่ามกลาง แห่งบานประตูบ้าน.

บทว่า **มชฌิมสส** ความว่า ได้แก่ บุรุษมีกำลังปานกลาง หาใช่บุรุษ ขนาดกลางผู้มีกำลังพอประมาณไม่ คือ บุรุษผู้มีกำลังน้อยหาได้เลย ทั้งไม่ใช่บุรุษมีกำลังมาก, มีคำอธิบายว่า ได้แก่ บุรุษผู้มีกำลังกลางคน.

บทว่า **เลททุปาโต** ได้แก่ สถานที่ตกแห่งก้อนดินที่เขาไม่ได้ขวางไป เหมือนอย่างมาตุคาม จะให้พวกกาบินหนีไป จึงยกมือขึ้นโยนก้อนดินไปตรงๆ เท่านั้น และเหมือนอย่างพวกภิกษุชักน้ำสาตไปในโอกาสที่กำหนดเขตอุทกุกเขป แต่ขวางไปเหมือนคนหนุ่มๆ จะประลองกำลังของตน จึงเหยียดแขนออกขวางก้อนดินไป ฉะนั้น. แต่ไม่ควรกำหนดเอาที่ซึ่งก้อนดินตกแล้วกลิ้งไปถึง.

ก็ในคำว่า บุรุษกลางคนผู้ยืนอยู่ที่อุปจารเรือนแห่งบ้านที่ไม่ได้ล้อม ขวางก้อนดินไปตก นี้ พึงทราบวินิจฉัยดังนี้ :- บุรุษกลางคนผู้ยืนอยู่ที่น้ำตกแห่งชายคา โยนกระดิ่งหรือสากให้ตกไป ชื่อว่า อุปจารเรือน. ในอรรถกถากรุณที่ท่านกล่าวไว้ว่า บุรุษกลางคนผู้ยืนอยู่ที่อุปจารเรือนนั้น ขวางก้อนดินไปตก ชื่อว่า อุปจารบ้าน. ถึงในอรรถกถามหาปัจฉริท่านก็กล่าวไว้เช่นนั้นเหมือนกัน. อนึ่ง ในมหาอรรถกถาท่านตั้งมาติกาไว้ว่า ชื่อว่าเรือน ชื่อว่า อุปจารเรือน ชื่อว่าบ้าน ชื่อว่าอุปจารบ้าน แล้วกล่าวว่า ภายในที่น้ำตกแห่งชายคา ชื่อว่าเรือน. ส่วนที่ตกแห่งน้ำล้างภาชนะ ซึ่งมาตุคาม ผู้ยืนอยู่ที่ประตูลาดที่ลงมา และที่ตกแห่งกระดิ่งหรือไม้กวาด ที่มาตุคาม

(๓๕๙) คามูปจาโรติอาทิ อรรถกถาปริจเฉททลสนตล์ วุตต์ ฯ

อินทขีเล จิตลส ยสส คามสส อนุราชปฺรุลเสว เทว อินทขีลา ตลส อพฺภนตรีเม อินทขีเล จิตลส ฯ ตลส ทิ พาหิโร อินทขีโล อภิรมมิกนเยน อรรถกถาสงเขปคจจติ ฯ ยสส ปน เอโก ตลส วา คามทวารพาหานํ เวมชฺฌเม จิตลส ฯ ยตร ทิ อินทขีโล นตฺถิ ตตร คามทวารพาหานํ เวมชฺฌเมว อินทขีโลติ วุจจติ ฯ เตน วุตต์ คามทวารพาหานํ เวมชฺฌเม จิตลส

มชฌิมสส ติ ติ มชฌิมสส โน ปมาณมชฌิมสส เวน อปฺปตฺตคามสส น มหาคามสส มชฌิมตฺตคามสส ติ วุตต์ โหติ ฯ

เลททุปาโต ติ ยถา มาตุคฺคาโม กาเก อุจฺจาเปนฺโต อุชฺฌกเมว หตฺถํ อุทฺทิตฺวา เลทฺตุํ ชิปฺติ ยถา จ อุทฺทกฺเขเป อุทฺทํ ชิปฺนติ เอวํ อชิปฺติวา ยถา ตฺรณมนุสฺสา อตฺตโน พลํ ทลฺเสนฺตา พาหํ ปฺลาเรตฺวา เลทฺตุํ ชิปฺนติ เอวํ ชิตฺตลส เลทฺตุสส ปตฺนญฺจานํ ฯ ปตีโต ปน ลฺลิตฺวา ยตฺถ คจจติ ตํ น คเหตุพฺพํ ฯ

อปฺริกฺขิตฺตลส คามสส ฆฺรูปฺจาเร จิตลส มชฌิมสส ปฺริสสส เลทฺทุปาโตติ เอตฺถ ปน นิมฺพโกสสส อุทฺทกฺปาตฺตญฺจานเณ จิตลส มชฌิมสส ปฺริสสส สฺอุปฺปาโต วา มุสสปาโต วา ฆฺรูปฺจาโร นาม ฯ ตลฺมึ ฆฺรูปฺจาเร จิตลส เลทฺทุปาโต คามูปฺจาโรติ กรุณฺทญฺจกฺกถาย วุตต์ ฯ มหาปฺจฺจริมฺปิ ตาทิสเมว ฯ มหาอุจฺจกฺกถาย ปน ฆฺรณนาม ฆฺรูปฺจาโร นาม คฺคาโม นาม คามูปฺจาโร นามมาติ มาติกํ จเปตฺวา นิมฺพโกสสส (๓๖๐) อุทฺทกฺปาตฺตญฺจานพฺพนตฺร ฆฺรณนาม ฯ ยํ ปน ทฺวาเร จิตฺตมาตุคฺคาโม ภาชนฺโรวฺนอุทฺทํ ฉทฺเทติ ตลส ปตฺนญฺจานญฺจมาตุคฺคาเมเนว อนฺโตเคเห จิตฺเตน ปกฺติยา พหิ ชิตฺตลส สฺอุปฺปสส วา สฺมมฺญฺชนิยา วา ปตฺนญฺจานญฺจ

เหมือนกันซึ่งยืนอยู่ภายในเรือนโยนออกไปข้างนอกตามปกติ และเครื่องล้อมที่เขาคอที่มุม สองด้านข้างหน้าเรือน ตั้งประตูกลอนไม้ไว้ตรงกลางทำไว้สำหรับกันพวกโคเข้าไป แม้ทั้งหมดนี้ ชื่อว่าอุปจารเรือน. ภายในเลขทูปบาทของบุรุษมีกำลังปานกลาง ผู้ยืนอยู่ที่อุปจาร เรือนนั้นชื่อว่า บ้าน.

ภายในเลขทูปบาทอื่นจากนั้น ชื่อว่าอุปจารบ้าน, คำที่ท่านกล่าวไว้ในมหาอรรถกถานี้ ย่อมเป็นประมาณในคำนี้ว่า บุรุษมีกำลังปานกลางผู้ยืนอยู่ที่อุปจารเรือนแห่งบ้านที่ไม่ได้ล้อมขวางกั้นดินไปตก. เหมือนอย่างว่า คำที่ท่านกล่าวไว้ในมหาอรรถกถานี้ ย่อมเป็นประมาณในที่นี้ ฉันไค, อรรถกถาวาทะกัตี เถรวาทะกัตี ที่ข้าพเจ้าจะกล่าวในภายหลัง ก็พึงเห็นโดยความเป็นประมาณในที่นี้ ฉันไค. ถ้ามว่า ก็คำที่ท่านกล่าวไว้ในมหาอรรถกถานี้ นั้นปรากฏเหมือนขัดแย้งพระบาลี เพราะในพระบาลี พระองค์ตรัสไว้เพียงเท่านั้นว่า บุรุษมีกำลังปานกลาง ผู้ยืนอยู่ที่อุปจารเรือนขวางกั้นดินไปตก, แต่ในมหาอรรถกถา ท่านทำเลขทูปบาทนั้นให้ถึงการนับว่าบ้านแล้วกล่าวอุปจารบ้าน ถัดเลขทูปบาท นั้นออกไป ?

ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลยต่อไป :- คำทั้งหมดนั้นแล ท่านกล่าวไว้ในพระบาลีแล้ว. ส่วนความอธิบายในพระบาลีนี้ ผู้ศึกษาควรทราบ. ก็แลความอธิบายนั้น พระอรรถกถาจารย์ทั้งหลายท่านนั้นเข้าใจแจ่มแจ้ง. เพราะเหตุฉะนั้น ลักษณะแห่งอุปจารเรือน แม้มิได้ตรัสไว้ในพระบาลีว่า ผู้ยืนอยู่ที่อุปจารเรือน ดังนี้ ท่านก็ถือเอาด้วยอำนาจแห่งลักษณะที่กล่าวไว้ ในอรรถกถาฉันไค, แม้ลักษณะแห่งอุปจารเรือนที่เหลือ ก็ควรถือเอาฉันไค.

ในศัพท์ว่า คาบอุปจารนั้น ก็ควรทราบนัยดังต่อไปนี้ :- ชื่อว่าบ้านในสิกขาบทนี้ มี ๒ ชนิด คือบ้านที่มีเครื่องล้อม ๑ บ้านที่ไม่มีเครื่องล้อม ๑. ในบ้าน ๒ ชนิดนั้น เครื่องล้อมนั่นเอง เป็นเขตกำหนดของบ้าน ที่มีเครื่องล้อม. เพราะเหตุฉะนั้น ในพระบาลีพระองค์จึงไม่ตรัสเขตกำหนดไว้เป็นแผนกหนึ่ง แต่ได้ตรัสไว้ว่า บุรุษผู้มีกำลังปานกลาง ผู้ยืนอยู่ที่เสาชื่อนแห่งบ้านที่มีเครื่องล้อม ขวางกั้นดินไปตก ชื่อว่าอุปจารบ้าน. ส่วนเขตกำหนดบ้านแห่งบ้านที่ไม่ได้ล้อมก็ควรกล่าวไว้ด้วย. เพราะฉะนั้น เพื่อแสดงเขตกำหนดบ้าน แห่งบ้านที่ไม่ได้ล้อมนั้น

มรสส ปุโรโต ทวีสุ โกณเสุ สมพนฺธิตฺวา มชฺฌเม รุกฺขลฺลิจฺจิวารํ จเปตฺวา โครูปานํ ปเวสนนิวารณตฺถํ กตปริกฺเขปโย จ อยํ สพฺโพปิ มรฺูปจฺาโร นาม ฯ ตสฺมี มรฺูปจฺาเร จิตฺสส มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส เลทฺทูปฺาตพฺพนตรํ คาโม นาม ฯ

ตโต อณฺณสฺส เลทฺทูปฺาตสฺส อพฺพนตรํ คาบมฺปจฺาโร นามาติ วุตฺตํ ฯ อิทฺเมตถ ปมาณํ ฯ ยถา จ เอตถ เอวํ สพฺพตฺถ โย โย อฏฺฐกถาวาทो วา เถรวาทो วา ปจฺฉา วุจฺจติ โส ปมาณโต ทฏฺฐพฺโพ ฯ ยณฺเจตํ มหาอฏฺฐกถายํ วุตฺตํ ตํ ปาลิยา วิรุฑฺธมิว ทิสฺสติ ปาลิยํ ทิ มรฺูปจฺาเร จิตฺสส มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส เลทฺทูปฺาโตติ เอตฺตกเมว วุตฺตํ, อฏฺฐกถายมฺปน ตํ เลทฺทูปฺาตํ คาบมฺสงฺเขปํ กตฺวา ตโต ปรี คาบมฺปจฺาโร วุตฺโตติ ฯ

วุจฺจเต ฯ สพฺพเมว ปาลิยํ วุตฺตํ ฯ อธิปฺปาโย ปเนตฺถ เวทิตฺทฺโพ ฯ โส จ อฏฺฐกถาจฺริยานเมว วิทิตฺโต ฯ ตสฺมา ยถา มรฺูปจฺาเร จิตฺสสฺสตี มรฺูปจฺาโร ลกฺขณํ ปาลิยํ อวุตฺตมฺปิ อฏฺฐกถายํ วุตฺตวเสน คหิตํ เอวํ สนฺเตปิ คเหตุพฺพํ ฯ

ตตรายํ นโย ฯ อิธ คาโม นาม ทฺวีโร ปริกฺขิตโต จ อปริกฺขิตโต จ ฯ ตตฺถ ปริกฺขิตตฺสส ปริกฺเขปโยเยว ปริกฺเจโท ฯ ตสฺมา วิสุํ ปริกฺเจทํ อวตฺวา คาบมฺปจฺาโร นาม ปริกฺขิตตฺสส คาบมฺสส อินฺทฺสีเล จิตฺสส มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส (๓๖๑) เลทฺทูปฺาโตติ ปาลิยํ วุตฺตํ ฯ อปริกฺขิตตฺสส ปน คาบมฺสส คาบมฺปริกฺเจโท วตฺตพฺโพ ฯ ตสฺมา ตสฺส คาบมฺปริกฺเจทสฺส นตฺถํ อปริกฺขิตตฺสส คาบมฺสส มรฺูปจฺาเร จิตฺสส มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส เลทฺทูปฺาโตติ วุตฺตํ ฯ

พระองค์จึงตรัสไว้ว่า ประเทศที่บุรุษมีกำลังปานกลาง ยืนอยู่ที่อุปจารเรือนแห่งบ้าน ที่ไม่ได้ล้อม ขว้างก้อนดินไปตก (ชื่อว่าอุปจารบ้าน).

เมื่อแสดงเขตกำหนดของบ้านไว้แล้วนั้นแล ลักษณะแห่งอุปจารบ้าน ใครๆ ก็อาจทราบได้ โดยนัยดั่งที่กล่าวไว้แล้วในก่อนทีเดียว; เพราะฉะนั้น พระองค์จึงไม่ตรัสซ้ำอีกว่า บุรุษมีกำลังปานกลางยืนอยู่ที่อุปจารเรือนนั้น ขว้างก้อนดินไปตก.

ฝ่ายอาจารย์โต กล่าวเลทขุบาทของบุรุษมีกำลังปานกลาง ยืนอยู่ที่ อุปจารเรือน นั้นเองว่า เป็นอุปจารบ้านดั่งนี้, อุปจารเรือนของอาจารย์นั้น ย่อมพ้องกับคำว่าบ้าน. เพราะเหตุนี้ วิภาคนี้ คือ เรือน อุปจารเรือนบ้าน อุปจารบ้าน ย่อมไม่ปะปนกัน. ส่วนข้อวินิจฉัยในเรือน อุปจารเรือน บ้านและอุปจารบ้านนี้ ผู้ศึกษาควรทราบโดยความไม่ปะปนกัน (ดั่งที่ท่านกล่าวไว้) ในวิภาคคามัมปเวสนสิกขาบทเป็นต้น. เพราะฉะนั้น บ้านและอุปจารบ้านในอทินนาทานสิกขาบทนี้ ผู้ศึกษาควรเทียบเคียงบาลีและอรรถกถาแล้วทราบตามนัยที่กล่าวไว้แล้วนั้นแหละ. อนึ่ง แม้นบ้านใด แต่ก่อนเป็นหมู่บ้านใหญ่ภายหลัง เมื่อสกุลทั้งหลายสาบสูญไป กลายเป็นหมู่บ้านเล็กน้อย, บ้านนั้น ควรกำหนดด้วยเลทขุบาท แต่อุปจารเรือนเหมือนกัน. ส่วนกำหนดเขตเดิมของบ้านนั้น ทั้งที่มีเครื่องล้อมทั้งที่ไม่มีเครื่องล้อม จะถือเป็นประมาณไม่ได้เลย ฉะนี้แล.

อรรถาธิบายกำหนดเขตป่า

ป่าที่เหลือในอทินนาทานสิกขาบทนี้ เว้นบ้านและอุปจารบ้าน ซึ่งมีลักษณะตามที่ท่านกล่าวไว้ดั่งนี้ว่า “ที่ชื่อว่าป่า คือ เว้นบ้านและอุปจารบ้านเสียพึงทราบว่า ชื่อว่าป่า”. แต่ในคัมภีร์อภิธรรมพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า คำว่าป่านั้น ได้แก่ ที่ภายนอกจากเสาเชื่อนออกไปนั้นทั้งหมดชื่อว่า ป่า. พระองค์ตรัสไว้ใน อรัญญสิกขาบทว่า เสนาสนะที่สุดไกลประมาณ ๕๐๐ ชั้วรณู ชื่อว่า เสนาสนะป่า. เสนาสนะนั้น พึงทราบว่า ประมาณ ๕๐๐ ชั้วรณู โดยรณูของอาจารย์ที่ท่านยกขึ้นไว้ตั้งแต่เสาเชื่อนไป.

คามปริจเฉทเว ทลลิตะ คามุปจารลกขณั ปุพเพ วุตตนเยเนว สกุกา ฆาตุนติ ปุน ตตถ จิตตส มชฺฌิมิสส ปุริสสส เลทขุปาโตติ น วุตตํ ฯ

โย ปน ฆรูปจาเร จิตตส เลทขุปาตเวยว คามุปจาโรติ วทติ ตสส ฆรูปจาโร คาโมติ อาปชฺชติ ฯ ตโต ฆรํ ฆรูปจาโร คาโม คามุปจาโรติ เอส วิภาโค สงฺกิริยติ ฯ อสงฺกรโต เจตถ วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ วิกาเล คามปฺปเวสนาทีสุ ฯ ตสฺมา ปาลีณจ อฏฺฐกถณจ สันนเตตฺวา วุตตนเยเนเวตถ คาโม จ คามุปจาโร จ เวทิตพฺโพ ฯ โยปิ จ คาโม ปุพเพ มหา หุตฺวา ปจฺฉา กุเลสฺ นฏฺฐเจสฺ อุปฺปโก โหติ โส ฆรูปจาโรติ เลทขุปาเตเนว ปริจฺฉินฺนทิตพฺโพ ฯ ปุริมปริจฺเฉโท ปนสส ปริกฺขิตตสสาปิ อปริกฺขิตตสสาปิ อปฺปมาณเมวาทิ ฯ

อรณฺณํ นาม จเปตฺวา คามณฺจ คามุปจารณฺจาทิ อิทํ ยถาวุตตลกขณั คามณฺจ คามุปจารณฺจ จเปตฺวา อิมสฺมิ อทินนาทานสิกขาปเท อวเสสํ อรณฺณํ นามาติ เวทิตพฺพํ ฯ อภิธมฺเม ปน อรณฺณนฺติ นิภฺขมิตฺวา พหิอินฺทขีลา สพฺพเมตํ อรณฺณนฺติ วุตตํ ฯ อรณฺณก- สิกขาปเท อรณฺณกนฺนาม เสนาสนํ ปณฺจณฺุสติกํ ปจฺฉิมฺนติ วุตตํ ฯ ตํ อินฺทขีลโต ปฏฺจาย อาโรปีเตน อัจริยรณฺุณา ปณฺจณฺุสตปฺปมาณนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงจำแนกเนื้อความแห่งคำนี้ว่า จากบ้าน กิติ จากป่ากิติ โดยนัยดังที่กล่าวไว้แล้วในพระบาลีอย่างนั้น จึงทรงแสดงส่วนทั้ง ๕ ไว้ เพื่อป้องกันความอ้างเลศและโอกาสของเหล่าบาปภิกษุว่า เรือน อุปลารเรือน บ้าน อุปลารบ้าน (และ) ปา. เพราะฉะนั้น พึงทราบไว้ว่า เมื่อภิกษุลักสิ่งของที่มิใช่เจ้าของ ตั้งแต่มีราคา บาทหนึ่งขึ้นไปในเรือนกิติ อุปลารเรือนกิติ บ้านกิติ อุปลารบ้านกิติ ป่ากิติ เป็นปาราชิกเหมือนกัน.

เอวี่ ภควตา คามา วา อรรถญา วาติ เอตตสส อตุถ (๓๖๒) วิภขณเตน ฆริ ฆรูปจาโร คาโม คามุปจาโร อรรถณนติ ปาปภิกขุณฺเฬ โลโสกาสนิเสธนตุถฺ ปญจ โภฏฐาสสา ทลลิตา ฯ ตสฺมา ฆเร วา ฆรูปจาเร วา คาเม วา คามุปจาเร วา อรรถณเฬ วา ปาทคฺชนกโต ปฏฐาย สลสสามิกํ ภณฺฑํ อวหรนตสฺส ปาราชิกเมวาทิ เวทิตพฺพํ ฯ

อรรถาธิบายสิ่งของที่เจ้าของมกรรมสิทธิ์อยู่

บัดนี้ เพื่อแสดงเนื้อความแห่งคำเป็นต้นว่า พึงถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย ดังนี้ พระองค์จึงตรัสว่า **อทินฺนํ นาม** เป็นต้น.

อิทานิ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทิเยยฺยาติอาทินํ อตฺถทสฺสนตฺถํ **อทินฺนํ นามาติ**อาทิมาห ฯ

ในคำว่า **อทินฺนํ นาม** เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัยดังนี้ :- ในทันตโปถนสิกขาบท แม้สิ่งของๆ ตันที่ยังไม่รับประเคน ซึ่งเป็นกบปียะ แต่เป็นของที่ไม่ควรกลืนกิน เรียกว่าของที่เขายังไม่ได้ให้. แต่ในสิกขาบทนี้ สิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ผู้อื่นหวงแหน ซึ่งมีเจ้าของ เรียกว่า สิ่งของอันเจ้าของไม่ได้ให้. สิ่งของนั้นนั้น อันเจ้าของเหล่านั้นไม่ได้ให้ ด้วยกายหรือวาจา เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าสิ่งของอันเจ้าของไม่ได้ให้. ชื่อว่า อันเขายังไม่ได้ละวางเพราะว่าเจ้าของยังไม่ได้สละพัน จากมือของตน หรือจากที่ๆ ตั้งอยู่เดิม. ชื่อว่าอันเจ้าของยังไม่ได้สละทิ้ง เพราะว่ามีทรัพย์ตั้งอยู่ในที่เดิมแล้ว แต่เจ้าของก็ยังไม่ได้สละทิ้ง เพราะยังไม่หมดความเสียดาย. ชื่อว่าอันเจ้าของรักษาอยู่เพราะเป็นของที่เจ้าของยังรักษาไว้ โดยจัดแจงการอารักขาอยู่. ชื่อว่าอันเขายังคุ้มครองอยู่ เพราะเป็นของที่เจ้าของใส่ไว้ในที่ทั้งหลาย มีตู้เป็นต้นแล้วปกครอบไว้. ชื่อว่า อันเขายังถือว่าเป็นของเรา เพราะเป็นของที่เจ้าของยังถือกรรมสิทธิ์ ว่าเป็นของเรา โดยความถือเอาของเราด้วยอำนาจตัมหาว่า ทรัพย์นี้ของเรา. ชื่อว่า ผู้อื่นหวงแหน เพราะว่า เป็นของอันชนเหล่าอื่นผู้เป็นเจ้าของทรัพย์เหล่านั้นยังหวงแหนไว้ ด้วยกิมมีอันยังไม่ละทิ้ง ยังรักษา และปกครอบอยู่เป็นต้นเหล่านั้น. ทรัพย์นั้นชื่อว่าอันเจ้าของไม่ได้ให้.

ตตฺถ **อทินฺนนฺติ** ทนตโปถนสิกฺขาปเท อตฺตโน สนตกมปิ อปฏิกฺคหิตกํ กปฺปิยํ อนนฺโฆทรณฺณิยํ วุจฺจติ ฯ อิธ ปน ยงฺกิญฺจิ ปรปริกฺคหิตํ สลสสามิกํ ภณฺฑํ ฯ ตเตตฺ เตหิ สามิกฺเกหิ กาเยน วา วาจาเยน วา น ทินฺนนฺติ อทินฺนํ ฯ อตฺตโน ทตฺถโต วา ยถาลิตฺฐานนฺโต วา น นิสฺสฏฺฐนฺติ อนิสฺสฏฺฐจฺจํ ฯ ยถาจาเน จิตฺมปิ อนนฺปกฺขตตาย น ปริจฺจตฺตนฺติ อปริจฺจตฺตํ ฯ อารกฺขสฺวิธาเนน รกฺขิตตฺตา รกฺขิตํ ฯ มนฺยชฺฐาสาทิสฺส ปกฺขิปิตฺวา โคปิตตฺตา โคปิตํ ฯ มม อิทนฺติ ตณฺหามมตฺเตน มมายิตตฺตา มมายิตํ ฯ ตาหิ อปริจฺจาคกรฺกษณโคปนนาทิตฺติ เตหิ ภณฺฑทสามิกฺเกหิ ปเรหิ ปริคฺคหิตนฺติ ปรปริกฺคหิตํ ฯ เอตํ อทินฺนํ นาม ฯ

อรรถาธิบายสังฆาตคัพพท์ลงในอรรถตติยาวิภังคิ

ในบทว่า **เถยยสงฆาต** นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ :-
โจร ชื่อว่า ขโมย.

ความเป็นแห่งขโมย ชื่อว่า **เถยย**. บทว่า **เถยย** นี้ เป็นชื่อแห่งจิตคิดจะลัก. สองบทว่า **สงฆา สงฆาต** นั้น โดยเนื้อความก็เป็นอันเดียวกัน. บทว่า **สงฆาต** นั้น เป็นชื่อแห่งส่วน เหมือนสังฆาตคัพพท์ในอุททาหรณ์ทั้งหลายว่า ก็ส่วนแห่งธรรมเครื่องเน้นซ้ำทั้งหลาย มีสัญญาเป็นเหตุ ดังนี้เป็นต้น. ส่วนนั้นด้วยความเป็นขโมยด้วย เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า **เถยยสงฆาต**. อธิบายว่าส่วนแห่งจิตดวงหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนแห่งจิตเป็นขโมย. ก็คำว่า **เถยยสงฆาต** นี้เป็นปฐมวิภังคิ ลงในอรรถแห่งตติยาวิภังคิ; เพราะเหตุนั้น บัณฑิตพึงเห็นโดยเนื้อความว่า **เถยยสงฆาเตน** แปลว่า ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย ดังนี้.

ก็ภิกษุใด ย่อมถือเอา (ทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้) ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย, ภิกษุนั้นย่อมเป็นผู้มีจิตแห่งความเป็นขโมย; เพราะฉะนั้น เพื่อไม่คำนึงถึงพยานุชณะ แสดงเฉพาะแต่ใจความเท่านั้น พึงทราบว่าเป็น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบทธาชนะแห่งบทว่า **เถยยสงฆาต** นั้น ไว้อย่างนี้ว่า ผู้มีจิตแห่งความเป็นขโมย คือ ผู้มีจิตคิดลัก ดังนี้.

อรรถาธิบายมาติกา ๖ บท

ก็ในคำว่า **อาทียะย** ฯฯ **สงฺเกต** **วิตินาเมยยาติ** นี้ บัณฑิตพึงทราบว่า บทแรกพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสด้วย อำนาจการตู่เอา, บทที่ ๒ ตรัสด้วยอำนาจแห่งภิกษุผู้นำเอาทรัพย์ของบุคคลอื่นไป, บทที่ ๓ ตรัส ด้วยอำนาจแห่งทรัพย์ที่เขาฝังไว้, บทที่ ๔ ตรัสด้วยอำนาจแห่งทรัพย์ที่มีวิญญาณ, บทที่ ๕ ตรัสด้วยอำนาจแห่งทรัพย์ที่เขาเก็บไว้บนบกเป็นต้น, บทที่ ๖ ตรัสด้วยอำนาจแห่งความกำหนดหมาย หรือด้วยอำนาจแห่งด่านภาษี.

อนึ่ง ในคำว่า **อาทียะย** เป็นต้นนี้ การประกอบความย่อมมีด้วยอำนาจสิ่งของสิ่งเดียวบ้าง ด้วยอำนาจสิ่งของต่างๆ บ้าง. ก็แล ความประกอบด้วยอำนาจ

เถยยสงฆาตุนติ เอตถ เถโนติ โจโร ฯ

เถนสฺส ภาวโ อเถยยํ ฯ อวหรณจิตตสเสตํ อธิวจนํ ฯ **สงฆา สงฆาตุนติ** อตฺถโต เอกํ ฯ โภฏฺฐาสสเสตํ อธิวจนํ สญฺญานิทานา ทิ ปปญฺจ-สงฆาตอาทิสฺสู วยิ ฯ เถยฺยญฺจ ตํ สงฆาตญฺจาทิ เถยฺยสงฆาตํ ฯ เถยฺยจิตตสงฆาโต เอกโ จิตตโภฏฺฐาสสโต อตฺถโต ฯ กรณตฺถเถ เจตํ ปจฺจตฺตวจนํ ฯ (๓๖๓) ตสฺมา เถยฺยสงฆาเตนาติ อตฺถโต ทฏฺฐพฺพํ ฯ

โย จ เถยฺยสงฆาเตน อาทียติ โส ยสฺมา เถยฺยจิตโต โหติ ตสฺมา พุยฺฆนฺ อนาทียตฺวา อตฺถเมว ทสฺเสตฺถ เถยฺยจิตโต อวหรณจิตโตติ เอวมสฺส ปทภาชนียํ วุตตุนติ เวทิตพฺพํ ฯ

อาทียะย ฯฯ **สงฺเกต** **วิตินาเมยยาติ** เอตถ ปน ปจฺมปทํ อภิโยควเสน วุตตํ ทุตฺติยปทํ อญฺเฆสํ ภณฺทํ หรณตฺสฺส คจฺจโต วเสน ตติยปทํ อุนิภฺขิตตฺตภณฺทวเสน จตฺตถํ สวิญฺญาณกฺวเสน ปญฺจมํ ถเล นิภฺขิตตฺตาทิวเสน ฉฏฺฐํ ปริกฺกปฺวเสน วา สุงฺกขามฺวเสน วา วุตตุนติ เวทิตพฺพํ ฯ

โยชฺนา ปเนตถ เอกภณฺทวเสนปิ นานาภณฺทวเสนปิ โหติ ฯ เอกภณฺทวเสน จ สวิญฺญาณเกเนว ลพฺภติ ฯ นานาภณฺทวเสน สวิญฺญาณกาวิญฺญาณกมิสฺสเกน ฯ

สิ่งของสิ่งเดียว ย่อมใช้ได้ด้วยทรัพย์ ที่มีวิญญานเท่านั้น. ความประกอบด้วยอำนาจสิ่งต่างๆ ย่อมใช้ได้ด้วยทรัพย์ที่ปนกัน ทั้งที่มีวิญญานทั้งที่ไม่มีวิญญาน. บรรดาความประกอบด้วยอำนาจสิ่งของสิ่งเดียวและสิ่งของต่างๆ นั้น ความประกอบด้วยอำนาจสิ่งของต่างๆ บัณฑิตควรทราบโดยนัยอย่างนี้ก่อน.

ตตถ นานาภณทวเสน ตาว เอว เวทิตพพา ฯ

อรรถาธิบายกิริยาแห่งการลัก ๖ อย่าง

บทว่า **อาทียะย** ความว่า ภิกษุผู้เอาที่สวน ต้องอาบัติทุกกฏ. ยิ่งความสงสัยให้เกิดขึ้นแก่เจ้าของ ต้องอาบัติถุลลัจจัย. เจ้าของทอดธุระว่าสวนนี้จักไม่เป็นของเราละ ต้องอาบัติปาราชิก.

อาทียะยยาตี อารามิ อภิชฺยชฺชตี อาปตฺตี ทุกฺกฏสฺส ฯ สามิกสฺส วิมตี อุปฺปาเทตี อาปตฺตี ถุลลจฺจยสฺส ฯ สามิกเก น มยฺหํ ภวิสฺสตีตี ฐูริ นิกฺขิปตี อาปตฺตี ปาราชิกสฺส ฯ

บทว่า **หเรย** ความว่า ภิกษุมิไถยจิตนำทรัพย์ของผู้อื่นไปลูบคลำภาระบนศีระชะ ต้องอาบัติทุกกฏ. ทำให้ไหว ต้องอาบัติถุลลัจจัย. ลดลงมาสู่ออก ต้องอาบัติปาราชิก.

หเรยยาตี อณฺณสฺส ภณฺทํ หรณฺโต สีเส ภาริ เถยยจิตฺโต อามสตี อาปตฺตี ทุกฺกฏสฺส ฯ ฆนฺทาเปตี อาปตฺตี ถุลลจฺจยสฺส ฯ ฆนฺธํ โอรฺโรเปตี อาปตฺตี ปาราชิกสฺส ฯ

บทว่า **อวหเรย** ความว่า ภิกษุรับของที่เขาฝากไว้ เมื่อเจ้าของทวงขอคืนว่า ทรัพย์ที่เขาฝากไว้มีอยู่, ท่านจงคืนทรัพย์ให้แก่ข้าพเจ้า กล่าวปฏิเสธว่า ฉันไม่ได้รับไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ. ยิ่งความสงสัยให้เกิดขึ้นแก่เจ้าของ ต้องอาบัติถุลลัจจัย. เจ้าของทอดธุระว่า ภิกษุรูปนี้ จักไม่คืนให้แก่เรา ต้องอาบัติปาราชิก.

อวหเรยยาตี อุปนิกฺขิตฺตํ ภณฺทํ เทหิ เม ภณฺทนฺนตี วุจฺจมาโน นานํ คนฺหาเมตี ภณฺตี อาปตฺตี ทุกฺกฏสฺส ฯ สามิกสฺส วิมตี อุปฺปาเทตี อาปตฺตี ถุลลจฺจยสฺส ฯ สามิกเก น มยฺหํ ทสฺสตีตี ฐูริ นิกฺขิปตี อาปตฺตี ปาราชิกสฺส ฯ

สองบทว่า **อิริยาปลํ วิโกเปย** ความว่า ภิกษุคิดว่า เราจักนำไปทั้งของทั้งคนชน ให้ย่างเท้าที่หนึ่งก้าวไป ต้องอาบัติถุลลัจจัย ให้ย่างเท้าที่สองก้าวไป ต้องอาบัติปาราชิก.

(๓๖๔) อิริยาปลํ วิโกเปยยาตี สหภณฺทหารกั เนสฺสามีตี ปจฺมํ ปาหํ สจฺกาเมตี อาปตฺตี ถุลลจฺจยสฺส ทฺตฺติยํ ปาหํ สจฺกาเมตี อาปตฺตี ปาราชิกสฺส ฯ

สองบทว่า **จานา จาเวย** ความว่า ภิกษุมิไถยจิตลูบคลำของที่ตั้งอยู่บนบก ต้องอาบัติทุกกฏ. ทำให้ไหว ต้องอาบัติถุลลัจจัย. ให้เคลื่อนจากที่ ต้องอาบัติปาราชิก.

จานา จาเวยยาตี ถุลลจฺจยสฺส ภณฺทํ เถยยจิตฺโต อามสตี อาปตฺตี ทุกฺกฏสฺส ฯ ฆนฺทาเปตี อาปตฺตี ถุลลจฺจยสฺส ฯ จานา จาเวตี อาปตฺตี ปาราชิกสฺส ฯ

สองบทว่า **สงเกตํ วิตนาเมย** ความว่า ภิกษุยังเท้าที่หนึ่งให้ก้าวล่วงเลยที่กำหนดไว้ไป ต้องอาบัติถุลลัจจัย. ให้เท้าที่สองก้าวล่วงไป ต้องอาบัติปาราชิก. อีกอย่างหนึ่ง ยังเท้าที่หนึ่งให้ก้าวล่วงด่านภาณีไป ต้องอาบัติถุลลัจจัย. ยังเท้าที่สองให้ก้าวล่วงไป ต้องอาบัติปาราชิก ฉะนี้แล. นี่เป็นความประกอบด้วยอำนาจนานาภณทวเสน ในบทว่า อาทียะย เป็นต้นนี้.

สงเกตํ วิตนาเมยยาตี ปริกฺกปิฏฺฐจฺจานํ ปจฺมํ ปาหํ อติกกฺกาเมตี อาปตฺตี ถุลลจฺจยสฺส ฯ ทฺตฺติยํ ปาหํ อติกกฺกาเมตี อาปตฺตี ปาราชิกสฺส ฯ อถวา ปจฺมํ ปาหํ สจฺกขมาภูํ อติกกฺกาเมตี อาปตฺตี ถุลลจฺจยสฺส ฯ ทฺตฺติยํ ปาหํ อติกกฺกาเมตี อาปตฺตี ปาราชิกสฺสลาตี ฯ อยเมตถ นานาภณฺทวเสน โยชนา ฯ

ส่วนความประกอบด้วยอำนาจเอกภักษะ พึงทราบดังนี้:- ทาสกัฏฐิ ลัฏฐิธวัจจณานกัฏฐิ ซึ่งมีเจ้าของภิกษุคู่อาภักฐิ ลักไปกัฏฐิ ฉ้อไปกัฏฐิ ให้อิริยาบถกำเร็บกัฏฐิ ให้เคลื่อนจากฐานกัฏฐิ ให้ก้าวล่วงเลยที่กำหนดไปกัฏฐิ โดยนัยมีคู่เอา เป็นต้น ตามที่กล่าวแล้ว. นี่เป็นความประกอบด้วยอำนาจเอกภักษะ ในบทว่า **อาทิเยย** เป็นต้นนี้.

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อบัพทิตบรยายบททั้งหลาย ๖ เหล่านี้ พึงประมวลปัญจกะ ๕ หมวดมาแล้วแสดงอาหาร ๒๕ อย่าง. เพราะเมื่อบรรยายอย่างนี้ย่อมเป็นอันบรรยายอทินนาทานปาราชิกนี้แล้วด้วยดี. แต่ในที่นี้ อรรถกถาทิ้งปวง ยุ่งยากพันเผื่อ มีวินิจฉัยเข้าใจยาก. ความจริงเป็นดังนั้น ในบรรดาอรรถกถาทิ้งปวง ท่านพระอรรถกถาจารย์ รวมองค์แห่งอาหารทั้งหลาย แม้ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้ว ในพระบาลีโดยนัยว่า ภิกษุถือเอาสิ่งของเขาไม่ได้ให้ ด้วยอาการ ๕ ต้องอาบัติปาราชิก ทั้งสิ่งของนั้นเป็นสิ่งของของผู้อื่นหวงแหนดังนี้เป็นต้น ในที่บางแห่งแสดงไว้ในปัญจกะเดียว. ในที่บางแห่งแสดงไว้สองปัญจกะ ควบเข้ากับองค์แห่งอาหารทั้งหลาย ที่มาแล้วว่า ฉหากาเรหิ ด้วยอาการ ๖ ดังนี้. แต่ปัญจกะเหล่านี้ ย่อมหาเป็นปัญจกะไม่. เพราะในหมวดซึ่งอาหารย่อมสำเร็จได้ด้วยบทหนึ่งๆ นั้น ท่านเรียกว่า ปัญจกะ. ก็ในคำว่า ปญจกกาเรหิ นี้ อาหารอย่างเดียวกันนั้น ย่อมสำเร็จได้ ด้วยบทแม้ทั้งหมด. ก็ปัญจกะทั้งหลายเหล่าใด ที่ท่านมุ่งหมายใน ๖ บทนั้น ข้าพเจ้าแสดงไว้แล้ว, แต่ข้าพเจ้ามิได้ประกาศอรรถแห่งปัญจกะ แม้เหล่านั้นทั้งหมดไว้. ในที่นี้ อรรถกถาทิ้งปวง ยุ่งยากพันเผื่อ มีวินิจฉัยเข้าใจยากด้วยประการ ฉะนี้. เพราะฉะนั้น พึงกำหนดอาหาร ๒๕ ประการเหล่านี้ ที่ข้าพเจ้าประมวลปัญจกะ ๕ หมวด มาแล้วแสดงไว้ให้ดี.

ปัญจกะ ๕ หมวดๆ ละ ๕ ๆ รวมเป็นอาหาร ๒๕

ที่ชื่อว่า ปัญจกะ ๕ คือ หมวดแห่งอาหาร ๕ ที่กำหนดด้วยภักษะ ต่างกันเป็นข้อต้น ๑ หมวดแห่งอาหาร ๕ ที่กำหนดด้วยภักษะชนิดเดียวเป็นข้อต้น ๑

เอกภักษะทวเสน ปน สสุสามิกั ทาสั วา ตีระจณานิ วา ยถาวุตเตน อภิกายคาทิชา นเยน อาทียติ วา หรติ วา อวหริติ วา อิริยาปถั วา วิโกเปติ จานา วา จาเวติ ปริจฺเฉทั วา อติฏฺกาเมติ ฯ อยเมตถ เอกภักษะทวเสน โยชนา ฯ

อปิจ อิมานิ วณฺณยณฺเตน ปญจ ปญจเก สโมธานเตวา ปญจวิสติ อวารชา ทสฺเสตพฺพา ฯ เอวั วณฺณยตา ทิ อิทั อทินฺนาทานปาราชิกั สุวณฺณินฺตึ โหติ ฯ อิมสมึ จ จาเน สพฺพอฏฺฐกกา อากุลา ลุติตา ทูริยเมยฺยวินิจฺฉยา ฯ ตถา ทิ สพฺพอฏฺฐกกาสุ ยานิ ตานิ ปาลิยั ปญจกกาเรหิ อทินฺนั อาทียนฺตสฺส อาปตฺติ ปาราชิกสฺส ปรีคฺคหิตตฺยจ โหติติอาทิชา นเยน อวารจฺคานิ วุตตานิ ตานิปี คเหตุวา กตฺถจึ เอกั ปญจกั ทสฺสิตึ ฯ กตฺถจึ ฉหากาเรหิติ อากเตหิ สทฺธิ เทว ปญจกานิ ทสฺสิตานิ ฯ (๓๖๕) เอตานิ จ ปญจกานิ น โหนติ ฯ ยตถ ทิ เอกเกณ ปเทน อวหาโร สิขมฺติ ตั ปญจกนฺนาม วุจฺจติ ฯ เอตถ ปน สพฺเพหิปี ปเทหิ เอโกเยว อวหาโร ฯ ยานิ จ ตตฺถ ลพฺภมานานิเยว ปญจกานิ ทสฺสิตานิ เตสฺมปิ น สพฺเพสฺ อตฺโถ ปกาลิโต ฯ เอวมิมสมึ จาเน สพฺพอฏฺฐกกา อากุลา ลุติตา ทูริยเมยฺยวินิจฺฉยา ฯ ตสฺมา ปญจ ปญจเก สโมธานเตวา ทสฺสิยมานา อิเม ปญจวิสติ อวารชา สาธุกั สลฺลขฺเขตพฺพา ฯ

ปญจ ปญจกานิ นาม นานาภักษะทวญจกั เอกภักษะทวญจกั สาหตฺถิกปญจกั ปุพฺพปโปคปญจกั เถยยาวหารปญจกนฺติ ฯ

หมวดแห่งอาหาร ๕ ที่กำหนดด้วยอาหารที่เกิดแล้ว ด้วยมือของตนเป็นข้อต้น ๑ หมวดแห่งอาหาร ๕ ที่กำหนดด้วยบุพประโยชน์เป็นข้อต้น ๑ หมวดแห่งอาหาร ๕ ที่กำหนดด้วยการลักด้วยอาการขโมยเป็นข้อต้น ๑.

บรรดาปัญจะทั้ง ๕ นั้น นานาภณชปัญจะและ เอกภณชปัญจะ ย่อมได้ด้วยอำนาจแห่งบทเหล่านี้ คือ **อาทิเยยุย** ฟิงตูเออา ๑ **หเรยุย** ฟิงลักโป ๑ **อหเรยุย** ฟิงฉ้อเออา ๑ **อิริยาปถิ** **วิโกเปยุย** ฟิงยังอิริยาปถิให้กำเริบ ๑ **จานา จาเวยุย** ฟิงให้เคลื่อนจากฐาน ๑. ปัญจะทั้งสองนั้น ผู้ศึกษาพึงทราบโดยนัยดังที่ข้าพเจ้าประกอบแสดงไว้แล้ว ในเบื้องต้นนั้นแล. ส่วนบทที่ ๖ ว่า **สงเกตั** **วิดีนาเมยุย** (ฟิงให้ล่วงเลยเขตกำหนดหมาย) นั้น เป็นของทั่วไปแก่ปริกัปปาวหาร และนิสสัคคิยาวหาร. เพราะฉะนั้น ฟิงประกอบบทที่ ๖ นั้น เข้าด้วยอำนาจบทที่ได้อยู่ใน ปัญจะที่ ๓ และที่ ๕. นานาภณชปัญจะและเอกภณชปัญจะ ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้ว.

ตตถ นานาภณชปัญจกญจ เอกภณชปัญจกญจ อาทิเยยุย หเรยุย อหเรยุย อิริยาปถิ วิโกเปยุย จานา จาเวยุยชาติ อิมลั ปทานั วเสน ลพภณติ ฯ ตานิ ปุพเพ โยเชตวา ทลลิตนเยเนว เวทิตพพานิ ฯ ยั ปเนตั สงเกตั วิดีนาเมยุยชาติ ฉฎฉั ปทั ตั ปริกัปปาวหารสส จ นิสสัคคิยาวหารสส จ สาธารณั ฯ ตสฺมา ตั ตติยปัญจเมสุ ปญจเกสุ ลพภณานปทวเสน โยเชตพพั ฯ วุตตัม นานาภณช-ปัญจกญจ เอกภณชปัญจกญจ ฯ

สาเหตุักปัญจะ มีอาหาร ๕ อย่าง

สาเหตุักปัญจะ เป็นไฉน ? คือ สาเหตุักปัญจะ มีอาหาร ๕ อย่าง ดังนี้ คือ สาเหตุักะ ถือเอาด้วยมือของตนเอง ๑ อาณัตติกะสังบังคับ ๑ นิสสัคคิยะ ชัดขวางสิ่งของไป ๑ อตถสาธกะ ยังอรรถให้สำเร็จ ๑ ชุรณิกเขปะ เจ้าของทอดจระ ๑.

กตมึ สาเหตุักปัญจกั ฯ ปญจ อหารา สาเหตุักโก อาณตติโก นิสสัคคิโย อตถสาธโก ชุรณิกเขปะติ ฯ

บรรดาอาหาร ๕ อย่างนั้น ที่ชื่อว่า สาเหตุักะ ได้แก่ ภิกษุลักสิ่งของของผู้อื่นด้วยมือของตนเอง.

ตตถ สาเหตุักโก นาม ประสฺส ภณชั สหตถา อหารติ ฯ

ที่ชื่อว่า อาณัตติกะ ได้แก่ ภิกษุสังบังคับผู้อื่นว่า จงลักสิ่งของของคนชื่อโน้น.

อาณตติโก นาม อสุกฺสส ภณชั อหาราติ อณณั อาณาปะติ ฯ

ชื่อว่า นิสสัคคิยะ ย่อมได้การประกอบบทนี้ว่า ฟิงให้ล่วงเลยเขตกำหนดหมาย รวมกับคำนี้ว่า ภิกษุยืนอยู่ภายในด้านภาชี โยนทรัพย์ให้ตกนอกด้านภาชี ต้องอาบัติปาราชิก ดังนี้.

นิสสัคคิโย นาม อนฺโตสุกฺขมาฐุ จิโต พหิสฺสุกฺขมาตึ ปาเตติ อาปะติติ ปาราชิกสฺสาติ อิมินา สทฺธี สงเกตั (๓๖๖) วิดีนาเมยุยชาติ อิทั ปทโยชนั ลภติ ฯ

ที่ชื่อว่า อตถสาธกะ ได้แก่ ภิกษุสังบังคับว่า ท่านอาจลักสิ่งของ ชื่อโน้นมาได้ ในเวลาใด, จงลักมาในเวลานั้น.

อตถสาธโก นาม อสุกั ภณชั ยทา สกฺโกลิตทา อหาราติ อาณาปะติ ฯ

บรรดาภิกษุผู้สังบังคับและภิกษุผู้ลัก ถ้าภิกษุผู้รับ

ตตถ สเจ ปโร อนนตรายิกโก หุตฺวา ตั

สั่งไม่มีอันตรายในระหว่างลักขของนั้นมาได้, ภิกษุผู้สั่ง บังคับยอมเป็นปาราชิก ในขณะที่สั่งนั่นเอง. ส่วนภิกษุผู้ ลักเป็นปาราชิกในเวลาลักได้แล้ว. นี้ชื่อว่า อุตตสาธกะ. ส่วนอุทตสาธกะ. พึงทราบด้วยอำนาจทรัพย์ที่เขาฝากไว้ ฉะนั้นแล. คำที่อธิบายมานี้ ชื่อว่า สาหตถิกปัญจกะ.

บุพพประโยชน์ปัญจกะ มีอาหาร ๕ อย่าง

บุพพประโยชน์ปัญจกะ เป็นไฉน ? คือ บุพพประโยชน์- ปัญจกะ มีอาหาร แม้อื่นอีก ๕ อย่าง ดังนี้ คือ บุพพประโยชน์ ประกอบในเบื้องต้น ๑ สหประโยชน์ ประกอบพร้อมกัน ๑ สั่งวิธาวหาร การชักชวนไปลัก ๑ สั่งเหตุการณ์ การนัดหมายกัน ๑ นิमितตกรรม การทำ นิमित ๑. บรรดาอาหารทั้ง ๕ เหล่านี้บุพพประโยชน์ พึงทราบด้วยอำนาจสั่งบังคับ. สหประโยชน์ พึงทราบ ด้วยอำนาจการให้เคลื่อนจากฐาน. ส่วนอาหารทั้ง ๓ นอกนี้ พึงทราบโดยนัยที่มาแล้วในพระบาลีนั้นแล. คำ อธิบายมานี้ ชื่อว่า บุพพประโยชน์ปัญจกะ.

เถยยาวหารปัญจกะ มีอาหาร ๕ อย่าง

เถยยาวหารปัญจกะ เป็นไฉน ? คือ เถยยาว- หารปัญจกะ มีอาหารแม้อื่นอีก ๕ อย่าง ดังนี้ คือ เถยยาวหาร ลักด้วยความขโมย ๑ ปลัยหาหาร ลักด้วยความ กตขี ๑ ปรักปาวหาร ลักตามความกำหนดไว้ ๑ ปฏิจฉันนาหาร ลักด้วยกิริยา ปกปิด ๑ กุสาวหาร ลักด้วยการลับเปลี่ยนสลาภ ๑. อาหารทั้ง ๕ เหล่านี้ ข้างหน้าว่า “ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เมื่อจิวรสงฆ์ อันภิกษุ จิวรภาชกะ แจกอยู่ มีโดยจิตลับเปลี่ยนสลาภ แล้วรับ เอาจิวรไป” ดังนี้. คำที่อธิบายนี้ชื่อว่า เถยยาวหาร ปัญจกะ. พึงประมวลปัญจกะทั้งหลายเหล่านี้ แล้วทราบ อาหาร ๒๕ ประการ เหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้.

ก็แล พระวินัยธรผู้ฉลาดในปัญจกะ ๕ เหล่านี้ ไม่ พึงด่วนวินิจฉัย อธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว พึงตรวจดูฐานะ ๕ ประการ ซึ่งพระโบราณจารย์ทั้งหลายมุ่งหมายกล่าวไว้ว่า

อวหริ อานาปโก อานตติกขณเยว ปาราชิกโก โหติ ฯ
อวารโก ปน อวฏฏกาเล ฯ อัย อุตตสาธโก ฯ
อุทตสาธโก ปน อุปนิกขิตตภณทวเสน เวทิตพุโติ ฯ
อิทฺ สหตถิกปัญจกํ ฯ

กตมํ บุพพประโยชน์ปัญจกํ ฯ อปเรปี ปญจ
อวารธา บุพพประโยชน์ สหประโยชน์ สวิธาวหาโร
สงเกตกมมํ นิमितตกมมุนติ ฯ ตตถ อานตติวเสน
บุพพประโยชน์ เวทิตพุโ ฯ จานา จานวเสน สหประโยชน์ ฯ
อิเตร ปน ตโย ปาลียํ อาคตนเยเนว เวทิตพุพาติ ฯ
อิทฺ บุพพประโยชน์ปัญจกํ ฯ

กตมํ เถยยาวหารปัญจกํ ฯ อปเรปี ปญจ
อวารธา เถยยาวหาโร ปลยหาหาโร ปรักปาวหาโร
ปฏิจฉันนาหาโร กุสาวหาโรติ ฯ เต ปญจปี อภยตโร
ภิกษุ สงฆสส จิวเร ภาชียมาเน เถยยจิตโต กุส
สงกาเมตวา จิวโร อคคหเสติ เอกสมิ กุสสงกมนวตตุสมิ
วณณยิสสาม ฯ อิทฺ เถยยาวหารปัญจกํ ฯ เอวมิมานิ
ปัญจกานิ สโมธานेतวา อิเม ปญจวิสติ อวารธา
เวทิตพุพา ฯ

อิเมสุ จ ปน ปญจสุ ปญจเกสุ กุสเลน วินยธเรน
โอดิตถนวัตถุ สหสา อวินิจฉินิตวา ว ปญจ จานานิ
โโอลเกตพุพานิ ยานิ สนธาย โปราณา อาหุ

พระวินัยธรผู้ฉลาด พึงสอบสวนฐานะ ๕
ประการ คือ วัตถุ กาละ เทศะ ราคาและการ
ใช้สอยเป็นที่ ๕ แล้วพึงทรงอรรถคดีไว้ ดังนี้.

วัตถุ กาลฉจ เทศฉจ อคฺขํ ปรีโภคปฉฉจมี
ตุลยิตฺวา ปฉฉจ ฉานานี ธาเรยฺยตฺถํ วิกฺขยโณติ ฯ

อรรถาธิบายฐานะ ๕ ประการ

บรรดาฐานะทั้ง ๕ นั้น ฐานะว่า วัตถุ ได้แก่
ภัณฑะ. ก็เมื่อภิกษุผู้ลัก แม้รับเป็นลัตถ์ว่า ภัณฑะชื่อนี้
ผมลักไปจริง พระวินัยธรอย่าพึงยกอาบัติขึ้นปรับทัณฑ์,
พึงพิจารณาว่า ภัณฑะนั้นมีเจ้าของหรือหาเจ้าของมิได้.
แม้ในภัณฑะที่มีเจ้าของ ก็พึงพิจารณาว่า เจ้าของยังมี
อาลัยอยู่ หรือไม่มีอาลัยแล้ว. ถ้าภิกษุลักในเวลา
ที่เจ้าของเหล่านั้นยังมีอาลัย พระวินัยธรพึงตีราคาปรับ
อาบัติ. ถ้าลักในเวลาเจ้าของหาอาลัยมิได้ ไม่พึงปรับ
อาบัติปาฐกถา. แต่เมื่อเจ้าของภัณฑะให้นำภัณฑะมาคืน
พึงให้ภัณฑะคืน. อันนี้เป็นความชอบในเรื่องนี้.

(๓๖๗) ตตถ วัตถุณฺติ ภณฺท์ ฯ อวหารเกณ ทิ
มยา อิํ นาม อวภูณฺติ ฐตฺเตปี อาปตฺตี อนาโรเปตฺวา ๖
ตํ ภณฺท์ สสุสามิกํ ๖า อสุสามิกํ ๖า อุปฺปริกฺขิตพฺพํ ฯ
สสุสามิกเปปี สามิกานํ สาลยภาโว ๖า นิราลยภาโว ๖า
อุปฺปริกฺขิตพฺพอ ๖า สเจ เตสํ สาลยกาเล อวภูํ
ภณฺท์ อคฺชาเปตฺวา อาปตฺติ กาเรตพฺพา ๖า สเจ
นิราลยกาเล น ปาฐกเณ กาเรตพฺพอ ๖า ภณฺทสามิกेषु
ปน ภณฺท์ ออาหาราเปเนตฺสุ ภณฺท์ ทาทพฺพํ ๖า
อยเมตถ สามิจิ ฯ

เรื่องภิกษุลักจีวร พระวินัยธรตัดสินว่าไม่เป็นอาบัติ

ก็เพื่อแสดงเนื้อความนี้ ควรนำเรื่องมาสาธกดังต่อไปนี้:-

ได้ยินว่าในรัชกาลแห่งพระเจ้าภคิยราช มีภิกษุรูปหนึ่ง
พาดผ้ากาสาвање สีเหลืองยาว ๗ ศอก ไว้ที่จะงอยบ่า
แล้วเข้าไปยังลานพระเจดีย์จากทิศทักษิณ เพื่อบูชาพระ
มหาเจดีย์. ขณะนั่นเอง แม้พระราชาก็เสด็จมาเพื่อ
ถวายบังคมพระเจดีย์. เวลานั้น เมื่อกำลังไล่ต้อนหมูชน
ไป ความมอลเวงแห่งมหาชน ก็ได้ มีขึ้นแล้ว. คราว
นั้นแล ภิกษุรูปนั้น ถูกความมอลเวงแห่งมหาชนรบกวน
แล้ว ไม่ทันได้เห็นผ้ากาสาвање ซึ่งพลัดตกไปจากจะงอยบ่า
เลย ก็ได้เดินออกไป. ก็แล ครั้นเดินออกไปแล้ว เมื่อไม่
เห็นผ้ากาสาвање ก็ทอดธุระว่า ใคร จะหาผ้ากาสาвањеได้ใน
เมื่อฝูงชนมอลเวงอยู่เช่นนี้, บัดนี้ ผ้ากาสาвањеนั้น ไม่ใช่ของ
เรา ดังนี้แล้วก็เดินออกไป.

อิมสฺส ปน อตถสฺส ทิปนตถมิมํ วัตถุ ฯ

ภคิยราชกาเล กิร มหาเจติยปฺชาย ทกฺขิณทิสฺโส
เอโก ภิกฺขุ สตตฺตตฺถํ ปณฺทูกาสาวํ อํเส กริตฺวา
เจติยงคณฺ ปาวิลิ ฯ ตํขณฺเมว ราชาปี เจติยวณฺทนต์
อาคโตะ ๖า ตโตะ อุตฺสสารณฺาย ๖ตฺตมานาย มหาชนสมฺมเท
อโหสิ ๖า อถโฆ โส ภิกฺขุ มหาชนสมฺมทปฺพิโตะ อํสโตะ
ปตฺนตํ กาสาวํ อทิสฺวาว นิกฺขนโตะ ๖า นิกฺขมิตฺวา จ
กาสาวํ อปฺสสนฺโตะ โโก อิทิสฺเส ชนสมฺมเท กาสาวํ
ลภติ น ทานิ ตํ มยหนฺติ ฐฺรณิกฺเขปี กตฺวา
คโตะ ๖า

คราวนั้น มีภิกษุรูปอื่นเดินมาภายหลัง ได้เห็นผ้า
กาสาвањеนั้นแล้ว ก็ถือเอาด้วยโถยจิต แต่กลับมีความ
เดือนร้อนขึ้น, เมื่อเกิดความคิดขึ้นว่าบัดนี้ “เราไม่เป็น

อถฉโย ภิกฺขุ ปจฉฉา อาคจฺฉนฺโตะ ตํ
กาสาวํ ทิสฺวา เถยยจิตฺเตน คเหตุวา ปฺน ๖ิปฐิสฺสาร์ หุตฺวา
อสุสมโณ ทานิมฺหิ ๖ิพฺภมฺิสฺสามิตฺติ จิตฺเต อุปฺปนฺเน

สมณะ, เราจักสู้” แล้วจึงคิดว่า “จักถามพระวินัยธรทั้งหลายดู จึงจักสู้ได้.” ก็โดยสมัยนั้น มีภิกษุผู้ทรงพระปริยัติทั้งปวง ชื่อจุฬสมณะ เป็นปาโมกขาจารย์ทางพระวินัย พักอยู่ในมหาวิหาร. ภิกษุรูปนั้นเข้าไปหาพระเถระแล้วไหว้ ขอโอกาสแล้ว จึงได้เรียนถาม ข้อสงสัยของตน. พระเถระทราบความที่ผ้ากาสาвањеอันภิกษุผู้มาภายหลังรูปนั้นถือเอาในเมื่อฝูงชนแยกกันไปแล้ว คิดว่าคราวนี้ ก็มีโอกาสในการได้ผ้ากาสาвањеนี้ จึงได้กล่าวว่ “ถ้าคุณพึงนำภิกษุผู้เป็นเจ้าของผ้ากาสาвањеมาได้ไซ้; ข้าพเจ้าอาจทำที่พึงให้แก่คุณได้”. ภิกษุรูปนั้นเรียนว่า “กระผมจักเห็นท่านรูปนั้นได้อย่างไร ? ขอรบ!” พระเถระสั่งว่า “คุณจงไปค้นดูในที่นั้นๆ เถิด.” เเธอรูปนั้น ค้นดูมหาวิหารทั้ง ๕ แห่ง ก็ได้พบเห็นเลย.

ที่นั่น พระเถระถามเธอรูปนั้นว่า “พวกภิกษุพากันมาจากทิศไหนมาก ?” เธอรูปนั้นเรียนว่า “จากทิศทักษิณ ขอรบ !” พระเถระสั่งว่า “ถ้าเช่นนั้น เธอจงวัดผ้ากาสาвањеทั้งโดยส่วนยาว และโดยส่วนกว้างแล้วเก็บไว้ ครั้นเก็บแล้วจงค้นหาดูตามลำดับวิหาร ทางด้านทิศทักษิณ แล้วนำภิกษุรูปนั้นมา”. เธอรูปนั้น ทำตามคำสั่งนั้นแล้ว ก็ได้พบภิกษุรูปนั้น แล้วได้นำมายังสำนักพระเถระ. พระเถระถามว่า “นี่ผ้ากาสาвањеของเธอหรือ ?” ภิกษุเจ้าของผ้าเรียนว่า “ใช่ขอรบ !” พระเถระถามว่า “เธอทำให้ตก ณ ทิศไหน.” เธอรูปนั้นก็เรียนบอกเรื่องทั้งหมดแล้ว. พระเถระได้ฟังการทอดธุระที่เธอนั้นทำแล้ว จึงถามรูปที่ถือเอาผ่านออกนี้ว่า ‘เธอได้เห็นผ้าผืนนี้ที่ทิศไหน จึงได้ถือเอา?’ แม้เธอนั้น ก็เรียนบอกเรื่องทั้งหมด.

ต่อจากนั้น พระเถระจึงกล่าวกะภิกษุรูปที่ถือเอาผ้านั้นว่า ‘ถ้าเธอ จักได้ถือเอาด้วยจิตบริสุทธิ์แล้วไซ้, เธอก็ไม่พึงเป็นอาบัติเลย, แต่เพราะถือเอาด้วยโง่จิต เธอจึงต้องอาบัติทุกกฎ, ครั้นเธอแสดงอาบัติทุกกฎนั้นแล้ว จักเป็นผู้ไม่มีอาบัติ, อนึ่ง เธอจงทำผ้ากาสาвањеผืนนี้ให้เป็นของตน แล้วถวายคืนแก่ภิกษุรูปนั้นนั่นเถิด.’ ภิกษุรูปนั้นได้ประสพความเบาใจเป็นอย่างยิ่ง เหมือนกับได้รดด้วยน้ำอมฤต ฉะนั้น. พระวินัยธรพึงสอดส่องถึงวัตถุอย่างนี้.

วินัยธร ปุจฉิตวา ซานิสสามิติ จินเตสิ ฯ เตเน จ สมเยน จุฬสมณะเถโร นาม สพพปริยตติโร วินยาจริย-ปาโมกโข มหาวิหาร ปฏิวสตี ฯ โส ภิกขุ เถโร อุปสงกมิตวา วนทิตวา โโอกาส์ กาทเวตวา อตตโน กุกกัจจํ ปุจฉิ ฯ (๓๖๘) เถโร เตเน ภฎุเจ ชนกาเย ปจฉา อาคนตวา คหิตถาว์ ฆตวา อตถิ ทานิ เอตถ โโอกาสตี จินเตตวา อาท ‘สเจ กาสาวสสามิก์ ภิกขุ อาเนยยาสิ สกกา ภเวยย ตว ปตัญญา กาทุนตี ฯ กถาหิ ภนเต ตํ ทกขิสสามิติ ฯ ตหิ ตหิ คนตวา โอลเกหิตติ ฯ โส ปญจปี มหาวิหาร โอลเกตวา เนว อททกขิ ฯ

ตโต นั เถโร ปุจฉิ กตราย ทิสาย พหุ ภิกขุ อาคจณตตี ฯ ทกขินาย ทิสาย ภนเตตี ฯ เตเนติ กาสาว์ ทิมโต จ ติริยญจ มินิตวา จเปตี, จเปตวา ทกขินทิสาย วิหารปฏิปาฐิยา วิจินิตวา ตํ ภิกขุ อาเนหิตติ ฯ โส ตถา กตวา ตํ ภิกขุ ทิสวา เถรสส สนตักิ อาเนสิ ฯ เถโร ปุจฉิ ‘ตเวท กาสาวนตี ฯ อาม ภนเตตี ฯ กุหิเนเต ปาติตนตี ฯ โส สพพ อากิขิ ฯ เถโร เตเน กตํ ฐุนิกเขปปี สุตวา อิตรํ ปุจฉิ ‘ตยา อิท กุหิ ทิสวา คหิตนตี ฯ โสปี สพพ อโรเจสิ ฯ

ตโต นั เถโร อาท ‘สเจ เต สุทจิตเตเน คหิตํ อภวิสส, อนาปตตีเยว เต อสส, เถยยจิตเตเน ปน คหิตตตา ทุกกฏิ อาปนโนสิ, ตํ ทสเสตวา อนาปตตีโก โหตี, อิทธญจ กาสาว์ อตตโน สนตักิ กตวา เอตสเสว ภิกขุโน เทหิตติ ฯ โส ภิกขุ อมเตเนว อภิสิตโต ปรมสสาสมปโต อโหสิ ฯ เหว วตตุ โอลเกตพพ ฯ

ฐานว่า กาล คือ กาลที่ลัก. ด้วยว่าภณณะนั้นๆ บางคราวมีราคาพอสมควร บางคราวมีราคาแพง. เพราะฉะนั้น ภณณะนั้น พระวินัยธรพึงปรับอาบัติตามราคาของในกาลที่ภิกษุลัก. พึงสอดส่องถึงกาลอย่างนี้.

ฐานว่า ประเทศ คือ ประเทศที่ลัก. ก็ภณณะนั้นๆ ภิกษุลักในประเทศใด, พระวินัยธรพึงปรับอาบัติตามราคาของในประเทศนั้นนั่นแหละ. ด้วยว่าในประเทศที่เกิดของภณณะ ภณณะย่อมมีราคาพอสมควร ในประเทศอื่นย่อมมีราคาแพง.

ก็เพื่อแสดงเนื้อความนี้ ควรสาธกเรื่องดังต่อไปนี้ :- ได้ยินว่าในประเทศคาบฝั่งสมุทร มีภิกษุรูปหนึ่ง ได้มะพร้าวมีลักษณะดี จึงให้กลิ้งทำเป็นกระบวยน้ำ ที่น่าพอใจ เช่นกับเปลือกสังข์ แล้ววางไว้ที่ประเทศนั้นนั่นเอง จึงได้ไปยังเจตยคีรีวิหาร. คราวนั้น มีภิกษุรูปอื่นได้ไปยังประเทศคาบฝั่งสมุทร พักอยู่ที่วิหารนั้น พอเห็นกระบวยนั้น จึงได้ถือเอาด้วยใจจิตแล้วก็มายังเจตยคีรีวิหารนั่นเอง. เมื่อเธอรูปร่างดีมีข้าวยาอยู่เจตยคีรีวิหารนั้น ภิกษุเจ้าของกระบวย ได้เห็นกระบวยนั้นเข้า จึงกล่าวว่า ‘คุณได้กระบวยนี้มาจากไหน ?’. ภิกษุรูปที่ถือมานั้นตอบว่า ผมนำมาจากประเทศคาบฝั่งสมุทร. ภิกษุเจ้าของกระบวยนั้น กล่าวว่า ‘กระบวยนี้ ไม่ใช่ของคุณ; คุณถือเอาด้วยความเป็นขโมย’ ดังนี้แล้ว จึงได้จุดคร่ำไปยังท่ามกลางสงฆ์. ในเจตยคีรีวิหารนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ไม่ได้ได้รับความชื่นขาด จึงได้พากันกลับมายังมหาวิหาร. เธอทั้งหลายให้ตักถองประกาศในมหาวิหาร แล้วทำการประชุมใกล้มหาเจตยคีรีเริ่มวินิจฉัยกัน. พระเถระผู้ทรงพระวินัยทั้งหลาย ก็ได้บัญญัติอาหารไว้แล้ว.

ก็แล ภิกษุผู้ฉลาดในพระวินัยชื่ออาภิธรรมิโกทตเถระ ก็มีอยู่ในสันนิบาตนั้นด้วย. พระเถระนั้น กล่าวอย่างนี้ว่า ‘ภิกษุรูปนี้ลักกระบวยนี้ในที่ไหน ?’ ภิกษุทั้งหลายเรียนว่า ‘เธอลักที่ประเทศคาบฝั่งสมุทร’. พระเถระถามว่า ‘ที่ประเทศนั้น กระบวยนี้มีค่าเท่าไร ?’. ภิกษุทั้งหลายเรียนว่า ‘ไม่มีค่าอะไร’. พระเถระกล่าวว่า ‘ความจริงที่ประเทศนั้น พวกประชาชนปกอภะพร้าว เคี้ยวกินเยื่อข้างใน แล้วทิ้งกะลาไว้, ก็กะลานั้น กระจายอยู่ เพื่อเป็นพิน (เท่านั้น)’. พระเถระถามต่อไปว่า ‘หัตถกรรมใน

กาลใด อวหารกาลใด ๆ ตเทว ทิ ภณฑ์ กทาจิ สมคฺขั โหติ กทาจิ มหคฺขั ฯ ตสฺมา ตั ภณฑ์ ยสฺมี กาลเ อวหฺนั ตสฺมีเยว กาลเ โย ตสฺส อคฺโข โหติ เตน อคฺเขน อาปตฺติ กาเรตพฺพา ฯ (๓๖๙) เอว กาลเ โอลเเกตพฺโพ ฯ

เทโสติ อวหารเทโส ฯ ตั ทิ ภณฑ์ ยสฺมี เทเส อวหฺนั ตสฺมีเยว เทเส โย ตสฺส อคฺโข โหติ เตน อคฺเขน อาปตฺติ กาเรตพฺพา ฯ ภณฑฺฐจฺานเทเส ทิ ภณฑ์ สมคฺขั โหติ อญฺยตถ มหคฺขั โหติ ฯ

อิมสฺสาปิ จ อตถสฺส ทิปนตถมิทํ วตฺถุ ฯ อนฺตรสมฺมุทเท กิร เอโก ภิกฺขุ สฺสญฺจจฺานํ นาพิเกเร ลภิตฺวา ภมํ อโรเปตฺวา สงฺขถาลกสทิสํ มโนรมํ ปานียถาลกํ กตฺวา ตตฺถเว จเปตฺวา เจตยคีรี อคฺมาลี ฯ อถญฺโผ ภิกฺขุ อนฺตรสมฺมุทํ คนฺตฺวา ตสฺมี วิหารเ ปฏฺิวสนโต ตํ ถาลกํ ทิสฺวา เถยยจิตฺเตน คเหตุวา เจตยคีรีเมว อาคโต ฯ ตสฺส ตตถ ยาคุํ ปิวนตสฺส ตํ ถาลกํ ทิสฺวา ถาลกสฺสามิโก ภิกฺขุ อาท กุโต เต อิทํ ลทฺชนฺติ ฯ อนฺตรสมฺมุทโต เม อานิตฺนฺติ ฯ โส เนตํ ตว สนฺตํ เถยยยา เต คทิตฺนฺติ สงฺฆมฺชฺฉมํ อากทฺตฺมิ ฯ ตตถ วินิจฺฉยํ อลภิตฺวา มหาวิหารํ อาคมฺิสฺสุ ฯ ตตถ เภรี ปหฺราเปตฺวา มหาเจตยสฺมีเป สนฺนิปาตํ กตฺวา วินิจฺฉยํ อารภฺิสฺสุ ฯ วินยธรรตเถรา อวหารํ ปญฺญาเปสฺสุ ฯ

ตสฺมิญฺจ สนฺนิปาเต อาภิธมฺมิโกทตฺตเถโร นาม วินยกุลโล โหติ ฯ โส เอวมาท อิมินา อิทํ ถาลกํ กุทึ อวหฺนฺนฺติ ฯ อนฺตรสมฺมุทเท อวหฺนฺนฺติ ฯ ตตฺริทํ ก็ อคฺขตฺติติ ฯ น กิณฺจ อคฺขตฺติ ฯ ตตฺริ ทิ นาพิเกเร ภินทิตฺวา มิณฺขํ ชาทิตฺวา กปาลํ ฉทฺเพนฺติ ทารุจฺตถํ ปน ผรตฺติติ ฯ (๓๗๐) อิมสฺส ภิกฺขุโน เอตถ หตถกมฺมํ ก็ อคฺขตฺติติ ฯ มาสกํ วา อุนมาสกํ วาติ ฯ อตถิ ปน กตถจฺิ สมฺมาสมฺมุทฺเทเนว มาสเก วา อุนมาสเก วา ปาราชิกํ ปญฺยตฺตฺนฺติ ฯ เอว

กระบวนนี้ของภิกษุรูปนี้ มีค่าเท่าไร. ภิกษุทั้งหลายเรียนว่า มีค่าหนึ่งมาสก หรือหย่อนกว่าหนึ่งมาสก. พระเถระถามว่า ‘ก็มีในทีไหนบ้าง ซึ่งพระลัมมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติปาราชิกไว้ เพราะหนึ่งมาสก หรือหย่อนกว่าหนึ่งมาสก ?’. เมื่อพระเถระกล่าวอย่างนี้แล้ว ก็ได้มีสาธุการเป็นอันเดียวกันว่า ‘ดีละๆ พระคุณท่านกล่าวชอบแล้ว วินิจฉัยถูกต้องดีแล้ว’.

ก็คราวนั้น แม้พระเจ้าภาดิยราช ก็เสด็จออกจากพระนคร เพื่อถวายนมัสการพระเจดีย์ ได้สดับเสียงนั้น จึงตรัสถามว่า ‘นี่เรื่องอะไรกัน’ ครั้นได้สดับเรื่องทั้งหมดตามลำดับแล้ว จึงทรงรับสั่งให้เที่ยวตักลอง ประกาศในพระนครว่า “เมื่อเรายังมีชีวิตอยู่ อธิกรณ์ของพวกภิกษุบ้าง พวกภิกษุณีบ้าง พวกคฤหัสถ์บ้าง ที่พระอาทิตย์ระดมิกโคทตเถระตัดลินแล้ว เป็นอันตัดลินถูกต้องดี เราจะลงราชอาญาคนผู้ไม่ตั้งอยู่ในคำตัดสินของท่าน.” ฟังสอดส่องถึงประเทศอย่างนี้.

พระวินัยธรควรสอดส่องราคาและการใช้สอย

ฐานะว่า ราคา คือ ราคาของ. ด้วยว่า ภัณฑะใหม่ย่อมมีราคาภายหลัง ราคาย่อมลดลงได้. เหมือนบาตรที่ระบบใหม่ ย่อมมีราคาถึง ๘ หรือ ๑๐ กหาปณะ, ภายหลังบาตรนั้น มีช่องทะลุ หรือถูกหมุดและปมทำลายย่อมมีราคาน้อย ฉะนั้น. เพราะฉะนั้น พระวินัยธรไม่พึงตีราคาของด้วยราคาตามปกติเสมอไป ทีเดียวแล. ฟังสอดส่องถึงราคาอย่างนี้.

ฐานะว่า การใช้สอย คือ การใช้สอยภัณฑะ. ด้วยว่าราคาของภัณฑะมีมีต้น ย่อมลดราคาลง แม้เพราะการใช้สอย. เพราะฉะนั้นพระวินัยธรควรพิจารณาอย่างนี้; คือ ถ้าภิกษุบางรูปลักมิดของใครๆ มา ซึ่งมีราคาได้บาทหนึ่ง, บรรดาเจ้าของและผู้มิใช่เจ้าของมิดเหล่านั้น พระวินัยธรพึงถามเจ้าของมิดว่า “ท่านซื้อมิดนี้มาด้วยราคาเท่าไร?”. เจ้าของมิดเรียนว่า บาทหนึ่งขอรับ!. พระวินัยธร ถามว่า “ก็ท่านซื้อมาแล้วเก็บไว้หรือใช้มิดบ้าง.” ถ้าเจ้าของมิดเรียนว่า “ผมใช้ตัดไม้สีฟันบ้าง สะเก็ดน้ำย้อมบ้าง ฟินระบบบาตรบ้าง ขัดถูลับ

วุดเต สาธุ สาธุ สุกถิต์ สุวินิจฉิตนติ เอกสาธุกาโร อโหสิ ฯ

เตน จ สมเยน ภาดิยราชาปิ เจตियวทนตถ์ นครโต นิภขนโต ตั สทท์ สุตวา ก็ อิทนติ ปุจฉิตวา สพพ์ ปฏิปาภุยา สุตวา นคร เภริญจาราเปลิ มยิ สนเต ภิกขุณมปิ ภิกขุณินมปิ คิทินมปิ อธิกรณ์ อาภิธมมิกโคทตตเถเรน วินิจฉิต์ สุวินิจฉิต์ ตสส วินิจฉเย อติภุจมานั ราชาณาย จเปมีติ ฯ เอว เทโส โอลเกตพโพ ฯ

อคฺโขติ ภณฺทคฺโข ฯ นวภณฺทสฺส ทิ โย อคฺโข โหติ โส ปจฺฉา ปรีหายติ ฯ ยถา นวโธโต ปตฺโต อฏฺฐ วา ทส วา อคฺขติ โส ปจฺฉา ฉิทฺโท วา อาณคฺคตฺติกาทโต วา อปฺปคฺโข โหติ ฯ ตสฺมา น สพฺพทา ภณฺทํ ปกตฺติอคฺเขเนว กาทพฺพนฺติ ฯ เอว อคฺโข โอลเกตพโพ ฯ

ปรีโภโคติ ภณฺทปรีโภโค ฯ ปรีโภเคนาปิ ทิ วาสีอาทภณฺทสฺส อคฺโข ปรีหายติ ฯ ตสฺมา เอว อุปฺปรีกฺขิตพฺพํ ฯ สเจ โกจิ กสฺสจฺจ ปาทคฺชนกั วาสี หรติ ตตร วาสีสามิโก ปุจฺฉิตพฺโพ ตยา อยั วาสี กิตฺตเคน กิตฺตติ ฯ ปาเทน ภนฺเตติ ฯ ก็ ปน เต กิจฺฉิตวา ว จปีตา อุทาหุ นั วลฺยเชสิตี ฯ สเจ วทติ เอกทิวสั เม ทนฺตภุจฺจ วา รชนจฺฉลลีสึ วา ปตฺตปจฺนทาทู วา ฉินฺนา มฺลิตฺวา วา นิลิตฺตติ (๓๗๑) อถสฺส โปราโณ อคฺโข ภุจฺจเวติตพฺโพ ฯ ยถา จ วาสียา เอว อภฺชนียา วา อภฺชนิสฺสลาภาย วา

แล้วบ้าง” ดังนี้ไซ้ คราวนั้น พระวินัยธรพึงทราบว่ามีดนั้นเป็นของเก่า มีราคาตกไป. มีดย่อมมีราคาตกไปฉันใด, ยาหยอดตาก็ดี ไม่ป้ายยาหยอดตาก็ดี กุญแจก็ดี ย่อมมีราคาตกไป ฉะนั้น แม้เพราะเหตุเพียงชู้ดทำให้สะอาด ด้วยใบไม้ แกลบ หรือด้วยผงอิฐเพียงครั้งเดียว. ก้อนดีบุกย่อมมีราคาตกไปเพราะการตัดด้วยฟันมังกร้าง เพราะเพียงการชู้ดบ้าง, ผ้าอาบน้ำ ย่อมมีราคาตกไปเพราะการนุ่งห่มเพียงครั้งเดียวบ้าง เพราะเพียงพาดไว้บนจะงอยบ้าง หรือบนศีรษะ โดยมุ่งถึงการใช้สอยบ้าง, วัตถุทั้งหลายมีข้าวสารเป็นต้น ย่อมมีราคาตกไป เพราะการผัดบ้าง เพราะการคั่วออกที่ละเม็ดหรือสองเม็ด จากข้าวสารเป็นต้นนั้นบ้าง โดยที่สุด เพราะการเก็บก้อนหินและก้อนกรวดทิ้งที่ละก้อนบ้าง, วัตถุทั้งหลายมีเนยใสและน้ำมันเป็นต้น ย่อมมีราคาตกไปเพราะการเปลี่ยนภาชนะอื่นบ้าง โดยที่สุด เพราะเพียงเก็บแมลงวันหรือมดแดง ออกทิ้งจากเนยใส เป็นต้นนั้นบ้าง, งบน้ำอ้อยย่อมมีราคาตกไป แม้เพราะเพียงเอาเล็บเจาะดู เพื่อรู้ความมีรสหวาน แล้วถือเอาโดยอนุमान. เพราะฉะนั้นสิ่งของชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่มีราคาถึงบาท ซึ่งเจ้าของทำให้มีราคาหย่อนไป เพราะการใช้สอย โดยนัยดังที่กล่าวแล้วนั้นแหละ พระวินัยธรไม่ควรปรับภิกษุผู้ลักภัณฑะนั้นถึงปาราชิก. พึงสอดส่องถึงการใช้สอยอย่างนี้.

พระวินัยธรผู้ฉลาดพึงสอบสวนฐานะ ๕ เหล่านี้ อย่างนี้แล้วพึงทรงไว้ซึ่งอรรถคดี คือ พึงตั้งไว้ซึ่งอาบัติหรืออาบัติ ครุกาบัติหรือลหุกาบัติ ในสถานที่ควรแล.

วินัจฉัยบทเหล่านี้ คือ ตู ลัก ฉ้อ ให้อิริยาบถกำเริบ ให้เคลื่อนจากฐาน ให้ล่วงเลยเขตกำหนดหมายจบแล้ว.

อรรถาธิบายศัพท์ที่ควรแก่ทฤษฎีปาราชิก

*** คำมีอาทิว่า ยถารูปนาม นี้ใด ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงจำแนกบทมีเป็นต้นว่า **ยถารูปเป อทินนาทาน** ตรัสไว้ บัดนี้ บัณฑิตพึงทราบวินัจฉัยในคำนั้นต่อไป บทว่า **ยถารูป** ได้แก่ มีชาติอย่างไร. ก็เพราะศัพท์นั้นมิตั้งแต่บาทหนึ่ง ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึง

กุญจิกาย วา ปลาเสน วา ฤเสหิ วา อิฏฐกัจจณเณน วา เอกวาริ ฆลิตฺวา โธวณมตฺเตนาปิ อคฺโข ภสฺสตี ฯ ติปฺมุณฺทลลสฺส มกรทนต์จเฑเฑนาปิ มชฺชนมตฺเตนาปิ อุตฺทกสาฎิกาย สกึ นินฺวาสนปารูปเฑเฑนาปิ ปริโภคสิเสน อํเส วา สีสเส วา จปนมตฺเตนาปิ ตณฺฑุลาทินิ ปปิโผฏเฐนาปิ ตโต เอกํ วา เทว วา อปนยเฑเฑนาปิ อนตฺมโส เอกํ ปาสาณสภฺขรํ อุตฺทริตฺวา ฉชฺชิตมตฺเตนาปิ สปิเตลาทินิ ภาชนนฺตรปรีวตฺเตนาปิ อนตฺมโส ตโต มกฺขิกํ วา กิปีลิกํ วา อุตฺทริตฺวา ฉชฺชิตมตฺเตนาปิ คหฺพินฺทกสฺส มจฺจรภาวชานนตฺถํ นเชน วิชฺฌิตฺวา อนุมตฺตคฺคหิตมตฺเตนาปิ อคฺโข ภสฺสตี ฯ ตสฺมา ยงฺกิญฺจิ ปาทคฺชนกํ วุตฺตนเยเนว สามิเกหิ ปริโภเคน อุนิ กตํ โหติ น ตํ อวโฏฏ ภิภฺขุ ปาราชิกเณ กาเรตพฺโพ ฯ เอวํ ปริโภโค โอลเเกตพฺโพ ฯ

เอวํ อิมานิ ตฺลยิตฺวา ปญฺจ จานานิ ธาเรยยตฺถํ วิจฺขยฺโณ อาปตฺตี วา อนาปตฺตี วา ครุกํ วา ลหุกํ วา อาปตฺตี ยถาจาเน จเปยฺยาติ ฯ

นิฏฺฐิตเณ อาทิเยยฺย ฯเปฯ สงฺเกตํ วิตฺตินาเมยฺยาติ อิเมสํ ปทานํ วินิจฺฉโย ฯ

อิทานิ ยมิทํ **ยถารูป** **อทินนาทาน**เนติอาทินิ วิชฺชนเตน ยถารูปนามาติอาทิ วุตฺตํ ตตฺถ ยถารูปนฺติ ยถาชาติกํ ฯ (๓๗๒) ตํ ปน ยสฺมา ปาทโต ปฏฺฐจาย โหติ ตสฺมา ปาทํ วา ปาทารหํ วา อติเรกปาทํ วาติ อาห ฯ ตตฺถ ปาเทณ กหาปณฺสส จตฺตฤภาคํ

ตรัสว่า บาทหนึ่ง หรือควรแก่บาทหนึ่ง หรือเกินบาทหนึ่ง. ในคำเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอภิปราย ภัณฑ์อย่างเดียวกัน (มีค่า) เป็นส่วนที่ ๔ ของกหาปณะ ด้วยศัพท์ว่าบาท. ทรงแสดงอภิปรายภัณฑ์ซึ่งมีค่าบาทหนึ่ง ด้วยศัพท์ว่า ปาหารห. ทรงแสดงภัณฑะแม่ทั้งสอง ด้วย ศัพท์ว่าอติเรกปาห. ด้วยพระพุทธรวณะเพียงเท่านี้ วัตถุ พอเพียงแก่ทศิยปาราชิก ย่อมเป็นอันทรงแสดงไว้แล้ว โดยอาการทั้งปวง.

บทว่า **ปถพยุราชา** ได้แก่ พระราชาแห่งแผ่นดิน ทั้งสิ้น เช่นพระเจ้าอโคกผู้ทรงเป็นจักรพรรดิแห่งทวีป, ก็ หรือว่า พระราชาในทวีปหนึ่งแม่อื่นใด เช่นพระเจ้าสิงหล.

บทว่า **ปเทศราชา** ได้แก่ พระราชาผู้เป็นอิสระใน ประเทศแห่งทวีปหนึ่ง เช่น พระเจ้าพิมพิสารและ พระเจ้าปเสนทิเป็นต้น.

พวกใดกินมณฑลหนึ่งๆ แม้ในประเทศแห่งทวีป พวกนั้น ชื่อว่า **มณฑลิกา** (ผู้ปกครองมณฑล).

ผู้ที่เป็นเจ้าของแห่งหมู่บ้านเล็กน้อยในระหว่าง พระราชาทั้งสอง ชื่อว่า **อนตรโมคคิกา** (ผู้ครองระหว่างแดน).

บทว่า **อกขทสสา** ได้แก่ ผู้วินิจฉัยโดยธรรม (ผู้พิพากษา).

ท่านพวกนั้นนั่งธรรมสภา ย่อมสั่งลงโทษมีการตัด มือและเท้าเป็นต้น แก่เหล่าโจรตามสมควรแก่ความผิด. แต่ว่า คนพวกใดที่ได้รับฐานันดร คือ พวกอำมาตย์ หรือ พวกราชกุมาร เป็นผู้กระทำความผิด, พวกเขา (ต้อง) กราบทูลคนพวกนั้นแต่พระราชา ตนเองจะตัดสิน ตำแหน่งที่เหนือไม่ได้.

บทว่า **มหามตฺตา** ได้แก่ อำมาตย์ชั้นผู้ใหญ่ที่ได้รับ ฐานันดร. แม้ท่านอำมาตย์ผู้ใหญ่ นั้น ก็นั่งทำราชการ ในหมู่บ้านหรือนิคมนั้นๆ.

ด้วยบทว่า **เย วา ปน** (นี้) พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงว่า แม้ชนพวกอื่นเหล่าใด เป็นผู้อาศัยราชสกุล หรืออาศัยความเป็นใหญ่ของตน ย่อมสั่งลงโทษตัดและ ทำลายได้, ชนพวกนั้นทั้งหมด ชื่อว่า พระราชาในอรรถนี้ (ด้วย).

บทว่า **ทเนยฺยุ** คือ พึงโยยทีเดียว และพึงตัด.

บทว่า **ปพฺพาเซยฺยุ** คือ พึงขับออกไป. ก็พระราชา

อกปฺปิยภณฺฑเมว ทสฺเสติ ฯ ปาหารเหน ปาหคฺชนกั กปฺปิยภณฺฑํ ฯ อติเรกปาเทน อุกฺกมฺปิ ฯ เอตตาวตฺตา สพฺพากาเรน ทุติยปาราชิกปโหนกฺวตฺตุ ทสฺสิตี โหตี ฯ

ปถพยุราชาติ สกลปจฺวียา ราชา ทิปจกฺกวตฺตี อโสกสทิสฺโส โย วา ปนญฺโณปิ เอกทึเป ราชา สึหลราชาสทิสฺโส ฯ

ปเทศราชาติ เอกทึปสฺส ปเทสิสฺสโร พิมพิสารปเสนทึอาทโย วีย ฯ

มณฑลิกา นาม เย ทึปปฺปเทเสปิ เอกเมกั มณฑลั ภูณฺชนฺตี ฯ

อนตรโมคคิกา นาม ทฺวินฺนํ ราชนํ อนตรา กติปยคามสฺสามิกา ฯ

อกขทสสาติ ธมฺมวินิจฺจนกา ฯ

เต ธมฺมสภายํ นิสึทิตฺวา อปฺราธานุรูปึ โจรานํ หตฺถปาทจฺเจชฺชาทึ อนุสาสนฺตี ฯ เย ปน จานนฺตรปฺตฺตา อมจฺจา วา ราชกฺุมารา วา กตฺตาปฺราธา โหนฺตี เต รณฺเณ อาโรเจนฺตี ครุกั จานัน สยั น วินิจฺฉินฺนฺตี ฯ

มหามตฺตาติ จานนฺตรปฺตฺตา มหาอมจฺจา ฯ เตปิ ตตฺถ ตตฺถ คาเม วา นิคฺเค วา นิสึทิตฺวา ราชกึจฺจํ กโรนฺตี ฯ

เย วา ปนติ อญฺเณปิ เย ราชกฺุณิสฺสึตา วา สกึสฺสรียนึสฺสึตา วา ทฺตุวา เจชฺชเสชฺชํ อนุสาสนฺตี สพฺเพปิ เต อิมสฺมึ อตฺเต ราชาโนตี ทสฺเสตี ฯ

ทเนยฺยุนฺตี โปเถยฺยุญฺเจว ฉินฺเตยฺยุญฺจ ฯ

ปพฺพาเซยฺยุนฺตี นึหเรยฺยุ ฯ โจโรสึตีเอวมาทึนิ จ

ทั้งหลาย ตรัสคำมโหทธิอย่างนี้ว่า เจ้าเป็นโจร ดังนี้ ชื่อว่า พึงตรัสบริภาษ. ด้วยเหตุที่นั่นแหละ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า นั่นเป็นคำบริภาษ.

สองบทว่า **ปุริมํ อุปาทาย** ความว่า เทียบเคียงถึงบุคคลผู้เสพเมถุนธรรมแล้ว ต้องอาบัติปาราชิก. คำที่เหลือปรากฏชัดแล้วทั้งนั้น เพราะมีนัยดังกล่าวแล้วในก่อน และเพราะอรรถแห่งบทง่าย ฉะนี้แล.*** (ส.๘/๒๕๒๔)

***พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงจำแนกลักษณะที่ทรงยกขึ้นแสดงตามลำดับบทอย่างนี้แล้ว บัดนี้ ภัณฑะนั้นใดที่จะพึงถือเอา อันพระองค์ทรงแสดงการถือเอาด้วยบท ๖ บท มีบทว่า **อาทียะย** เป็นต้นโดยสังเขป แล้วทรงแสดงด้วยคำว่า บทหนึ่งก็ดี ควรแก้บทหนึ่งก็ดี เกินกว่าบทหนึ่งก็ดี โดยสังเขปเช่นกัน ภัณฑะนั้นตั้งอยู่ในที่ใดๆ ย่อมถึงการถือเอาด้วยประการใดๆ เพื่อจะทรงแสดงที่นั้นๆ โดยประการนั้นๆ โดยพิศดาร เพื่อปิดกั้นเลิศและโอกาสของพวกภิกษุมากในอนาคต จึงทรงตั้งมาติกาไว้ โดยนัยเป็นต้นว่า **ภุมมฏฺจํ ถลฏฺจํ** แล้วตรัสวิภังค์แห่งมาติกานั้นโดยมีอาทิว่า ภัณฑะที่เขาฝังไว้ในแผ่นดิน ชื่อว่าภัณฑะตั้งอยู่ในแผ่นดิน.

คำวินิจฉัยพร้อมทั้ง การพรรณนาบทที่ไม่ง่ายในวิภังค์นั้น มีดังต่อไปนี้:-

บทว่า **นิกฺขิตฺตํ** คือ ที่เขาฝังเก็บไว้ในแผ่นดิน.

บทว่า **ปฏฺิจฺฉนฺนํ** คือ ที่ดินร่วนและอิฐเป็นต้นปกปิดไว้.

คำว่า **ภุมมฏฺจํ ภาณํ ๑ป๑ คจฺฉติ** วา **อาปตฺติ** **ทฺกฏฺส** อธิบายว่า ภิกษุใด รู้ภัณฑะนั้น ที่ตั้งอยู่ในแผ่นดิน เพราะความเป็นภัณฑะที่เขาฝังไว้ หรือปกปิดเก็บไว้อย่างนี้ ด้วยอุบายใดๆ นั้นเทียว เป็นผู้มีใจจิตว่า จักลัก ลุกขึ้นไปในเวลากลางคืน. แม้เธอยังไม่ถึงสถานที่ ภัณฑะ ก็ต้องอาบัติทุกกฏ ในเพราะกายวิการและวจีวิการทุกครั้งไป.*** (ส. ๘/๒๕๒๔)

วตฺวา **ปริภาเสยฺยํ ๑** **เตเนวาท** **ปริภาโส** **เอโสติ ๑**

ปุริมํ อุปาทายาติ เมถุนํ ฌมมํ ปฏิเสวิตฺวา ปาราชิกํ **อาปตฺติ** **อาปนฺนํ** **ปุคฺคํ** **อุปาทาย ๑** (๓๓๗) **เสลํ** **ปุพฺเพ** **วุตฺตณฺยตฺตา** **อฺุตฺตนาปทตฺถตฺตา** **จ** **ปาภฺฏเมวาทิ ๑**

เอวํ **อฺุทฺทิจฺฉลิกฺขาปทํ** **ปทานุกฺกเมณ** **วิภชิตฺวา** **อิทานิ** **ยฺนตํ** **อาทียะยยาติ** **อาทิจฺฉิ** **ฉนฺติ** **ปเทหิ** **สงฺเขปโต** **อาทานํ** **ทสฺเสตฺวา** **สงฺเขปโต** **เยว** **ปาทํ** **วา** **ปาหารทํ** **วา** **อติเรกปาทํ** **วาติ** **อาทาทพฺพํ** **ภาณํ** **ทลฺลิตฺตํ** **ตํ** **ยตฺถ** **ยตฺถ** **จิตฺตํ** **ยถา** **ยถา** **อาทานํ** **คจฺฉติ** **อนาคเต** **ปาปภิกฺขุณฺ** **เลโสกาลสนิรฺุณฺณตฺถ** **ตฺถา** **ตฺถา** **วิทฺถารโต** **ทสฺเสตฺตํ** **ภุมมฏฺจํ** **ถลฏฺจฺฉนฺติ** **อาทินา** **นเยน** **มาติกํ** **จเปตฺวา** **ภุมมฏฺจฺฉนฺนาม** **ภาณํ** **ภุมมิจฺฉิ** **นิกฺขิตฺตํ** **โหตีติ** **อาทินา** **นเยน** **ตสฺส** **วิภังค์** **อาท ๑**

ตฺตรายํ **อนฺุตฺตนาปทวณฺณนาย** **สทฺธี** **วินิจฺฉยถา ๑**

นิกฺขิตฺตฺนฺติ **ภุมมิจฺฉิ** **นิกฺขนิตฺวา** **จปีตํ ๑**

ปฏฺิจฺฉนฺนฺติ **ปัสสูภฺิกฺกาทิจฺฉิ** **ปฏฺิจฺฉนฺนํ ๑**

ภุมมฏฺจํ ภาณํ ๑เป๑ คจฺฉติ **วา** **อาปตฺติ** **ทฺกฏฺส** **ตํ** **เอวํ** **นิกฺขนิตฺวา** **วา** **ปฏฺิจฺฉา** **เทตฺวา** **วา** **จปีตฺตฺตา** **ภุมมิจฺฉิ** **จิตฺตํ** **ภาณํ** **โย** **ภิกฺขุ** **เกณฺจิเทว** **อฺุปาเยน** **วตฺวา** **อาทริสฺสามิติ** **เถยฺยจิตฺโต** **หฺุตฺวา** **รตฺติภาเค** **อฺุฏฺจาย** **คจฺฉติ ๑** **โส** **ภาณฺทฺฏฺจฺฉานํ** **อปฺปตฺวาปิ** **สพฺพกายวจฺฉิวิกาเรสุ** **ทฺกฏฺ** **อาปชฺชติ ๑**

อรรถาธิบายอาบัติที่เป็นบุพพประโยค แห่งทุติยปาราชิก

ถามว่า ต้องอย่างไร ? แก้วว่า ต้องอย่างนี้ คือ:-
จริงอยู่ ภิกษุนั้นเมื่อลุกขึ้น เพื่อต้องการจะลักทรัพย์นั้น
ให้ห้อยวะน้อยใหญ่ใดๆ เคลื่อนไหว ย่อมต้องทุกกฏ ใน
เพราะอวัยวะเคลื่อนไหวทุกครั้งไป. จัดผ้าถุงและผ้าห่ม
ก็ต้องทุกกฏ ทุกๆ ครั้งที่มีมือเคลื่อนไหว. เธอรูปเดียวไม่
อาจนำทรัพย์ที่ฝังไว้ซึ่งมีจำนวนมากออกไปได้ จึงคิดว่า
'เราจักแสวงหาเพื่อน' ดังนี้ แล้วเดินไปยังสำนักของ
สหายบางรูป จึงเปิดประตู ก็ต้องทุกกฏทุกๆ อย่างเท้า
และทุกๆ ครั้งที่มีมือเคลื่อนไหว. แต่ไม่เป็นอาบัติเพราะ
ปิดประตู หรือเพราะกายกรรม และวจีกรรม อย่างอื่น
ซึ่งไม่เป็นการอุดหนุนแก่การไป. เธอเดินไปยังโอกาสที่
ภิกษุรูปนั้นนอน แล้วเรียกภิกษุนั้นว่า ท่านผู้มีชื่อนี้ แฉ่ง
ความประสงค์นั้นให้ทราบ จึงกล่าวชักชวนว่า ท่านมาไป
กันเถิด, ย่อมต้องทุกกฏทุกๆ คำพูด.

ภิกษุรูปนั้น ลุกขึ้นตามคำชักชวนของเธอ, แม้เธอ
รูปนั้น ก็เป็นทุกกฏ. ครั้นเธอลุกขึ้นแล้ว ประสงค์จะเดิน
ไปยังสำนักของภิกษุรูป (ต้นคิด) นั้น จัดผ้าถุงและผ้าห่ม
ปิดประตูแล้วเดินไปใกล้ภิกษุรูป (ต้นคิด) นั้น ก็ต้องทุกกฏ
เพราะขยับมือและย่างเท้าทุกๆ ครั้งไป. เธอรูปนั้นถาม
ภิกษุผู้ต้นคิดนั้นว่า ภิกษุชื่อโน้นและโน้นอยู่ที่ไหน ? ท่าน
จงเรียกภิกษุชื่อโน้นและโน้นมาเถิด ดังนี้ ต้องทุกกฏทุกๆ
คำพูด. ครั้นเห็นทุกๆ รูปมาพร้อมกันแล้ว ก็กล่าว
ชักชวนว่า ผมพบขุมทรัพย์เห็นปานนี้ อยู่ในสถานที่ชื่อ
โน้น, พวกเราจงมาไปเอาทรัพย์นั้น แล้วจักบำเพ็ญบุญ
และจักเป็นอยู่อย่างสบาย ดังนี้, ก็ต้องทุกกฏทุกๆ คำพูด
ที่เดียว.

เธอได้สหายอย่างนั้นแล้ว จึงแสวงหาจอบ ก็ถ้า
เธอรูปนั้นมีจอบสำหรับตนอยู่ใช้, จึงกล่าวว่า เราจักนำ
จอบนั้นมา ขณะเดินไปถือเอา และนำมาข่มต้องทุกกฏ
เพราะขยับมือและย่างเท้าทุกๆ ครั้งไป. ถ้าจอบไม่มี ก็
ไปขอภิกษุหรือคฤหัสถ์คนอื่น และเมื่อขอ จะพูดเท็จขอ
ว่า "จงให้จอบแก่ข้าพเจ้า, ข้าพเจ้าต้องการจอบ,
ข้าพเจ้ามีกิจอะไรๆ ที่จะต้องทำ, ทำกิจนั้นเสร็จแล้วจักนำ
มาคืนให้" ดังนี้ ต้องทุกกฏทุกๆ คำพูด. ถ้ามีลารางที่จะ

กถา ๗ โส ทิสฺส อหฺรณฺตถาย อฏฺฐหนฺโต
ยํ ยํ องคฺปจฺจํคฺ ฝนฺทาเปติ สพฺพตฺถ ทุคฺคกฺกฺแมว ๗
นิวาสนปารูปนํ สณฺจเปติ หตฺถวาเร หตฺถวาเร
ทุคฺคกฺกฺ ๗ มหนฺตํ นิธานํ น สกฺกา เอเกน นีหริตฺ
ทุติยํ ปริเยสิสฺสามิติ กสฺสจฺจ สหายสฺส สนฺติกํ คนฺตุกาโม
ทวารํ วิวริติ ปทวาเร หตฺถวาเร จ ทุคฺคกฺกฺ ๗
(๓๗๔) ทวารปิทฺเทน ปน อณฺณสฺมี วา คมนสฺส
อนุปกาเร อนาปตฺติ ๗ ตสฺส นิปนฺโนกาฬํ คนฺตวา
'อิตฺถนฺนามาติ ปกฺโกสฺติ ตมตฺถํ อาโรเจตฺวา 'เอหิ
คฺจมาติ วทติ วาจา ย วาจา ทุคฺคกฺกฺ ๗

โส ตสฺส วจเนน อฏฺฐหฺติ ตสฺสาปี ทุคฺคกฺกฺ ๗
อฏฺฐหฺติตฺวา ตสฺส สนฺติกํ คนฺตุกาโม นิวาสนปารูปนํ
สณฺจเปติ ทวารํ วิวริตฺวา ตสฺส สมิปํ คจฺจติ
หตฺถวารปทวาเรสุ สพฺพตฺถ ทุคฺคกฺกฺ ๗ โส ตํ ปุจฺจติ
'อสุโก จ อสุโก จ กุทฺติ อสุกญฺจ อสุกญฺจ ปกฺโกสาหิติ
วาจา ย วาจา ทุคฺคกฺกฺ ๗ สพฺเพ สมากเต ทิสฺวา
มยา อสุกสฺมี นาม จาเน เอวรูปํ นิธิ อุปลทฺโธ
'คจฺจมา ตํ คเหตุวา ปุณฺณานิ จ กริสฺสาม สฺขญฺจ
ชีวิสฺสามาติ วทติ วาจา ย วาจา ทุคฺคกฺกฺแมว ๗

เอวํ ลทฺธสฺหาโย กุทฺทาลํ ปริเยสฺติ สเจ
ปนสฺส อตฺตโน กุทฺทาลอ อตฺถิ ตํ อหฺริสฺสามิติ
คจฺจนฺโต จ คณฺหนฺโต จ อหฺรณฺโต จ สพฺพตฺถ
หตฺถวารปทวาเร ทุคฺคกฺกฺ อปชฺชติ ๗ สเจ นตฺถิ
อณฺณํ ภิกฺขุํ วา คหฺญํ วา คนฺตวา ยาจติ
ยาจนฺโต จ 'กุทฺทาลํ เม เทหิ กุทฺทาลเณ เม
อตฺถอ กิณฺจลํ กาทพฺพมตฺถิ ตํ กตฺวา ปจฺจาหฺริสฺสามิติ
มฺสา ภณฺนฺโต ยาจติ วาจา ย วาจา ทุคฺคกฺกฺ ๗

ต้องชำระให้สะอาดอยู่ชั่วไร้, เธอจะพูดแต่คำเท็จว่า งานดิน
ในวัดที่จะต้องทำมีอยู่, คำพูดใดๆ ที่เป็นคำเท็จ, ย่อมเป็น
ปาจิตตีย์ เพราะคำพูดนั้นๆ. แต่ในมหาอรรถกถา ท่าน
ปรับทุกกฏทั้งนั้น ทั้งคำจริงทั้งคำหละหละ. คำที่
กล่าวไว้ในมหาอรรถกถานั้นพึงทราบว่าเป็น ขียนไว้ด้วย
ความพลั้งเผลอ.

ขึ้นชื่อว่าทุกกฏในฐานะแห่งปาจิตตีย์ ซึ่งเป็นบุพประโยค
แห่งอทินนาทาน ไม่มีเลย. ก็ถ้าจอบไม่มีด้าม, ภิษุพูดว่า
จักทำด้าม แล้วล้บมีดหรือขวาน ออกเดินไปเพื่อต้องการ
ไม้ด้ามจอบนั้น, ครั้งไปแล้วก็ตัดไม้แห้ง ถาก ตอก ย่อม
ต้องทุกกฏเพราะขยับมือ และย่างเท้าทุกๆ ครั้งไป. เธอ
ตัดไม้ที่ยังสด ต้องปาจิตตีย์. ถัดจากนั้นไปก็ต้องทุกกฏ
ในทุกๆ ประโยค. แต่ในสังเขปอรรถกถา และมหาปัจจุ
ท่านปรับทุกกฏไว้แม้แก่พวกภิษุ ผู้แสวงหาไม้และขวาน
เพื่อต้องการตัดไม้และเถาววัลย์ซึ่งเกิดอยู่ในที่นั้น. ท่าน
กล่าวไว้ในมหาปัจจุว่า ก็ถ้าภิษุเหล่านั้นมีความคิดอย่าง
นี้ว่า พวกเราเมื่อขอมัดขวานและจอบอยู่จักเป็นผู้ที่คนอื่น
ไม่ระแวง พวกเราคั้นให้พบแร่เหล็กแล้วจึงทำ ดั่งนี้แล้ว
ภายหลังนั้นจึงเดินไปยังบ่อแร่เหล็ก แล้วขุดแผ่นดิน เพื่อ
ต้องการแร่เหล็ก. เมื่อพวกเขาขุดแผ่นดินที่เป็นอกัปปิยะ
ก็ต้องปาจิตตีย์ พร้อมทั้งทุกกฏ หลายกระทง. เหมือน
อย่างว่า ในบาลีประเทศนี้ ปาจิตตีย์พร้อมทั้งทุกกฏหลาย
กระทง ย่อมมิได้ฉันใด ในบาลีประเทศทุกแห่งก็ฉันนั้น ใน
ฐานะแห่งปาจิตตีย์ ย่อมไม่พ้นไปจากทุกกฏ. เมื่อพวกเขา
ขุดแผ่นดินที่เป็นอกัปปิยะอยู่ ก็เป็นทุกกฏหลายกระทง
ทีเดียว. ก็ครั้งถือเอาแร่แล้ว ต่อจากนั้น ก็ต้องทุกกฏทุกๆ
ประโยค เพราะกิริยาที่ทำทุกอย่าง. ถึงแม้ในการ
แสวงหาตะกร้า ก็ต้องทุกกฏเพราะขยับมือ และย่างเท้า
ตามนัยดั่งที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง. ต้องปาจิตตีย์เพราะพูด
เท็จ. เพราะมีความประสงค์จะทำตะกร้า ต้องปาจิตตีย์
ในเพราะตัดเถาววัลย์ คำทั้งหมดดั่งพรรณนามาฉะนี้ พึง
ทราบโดยนัยก่อนนั้นแล.

หลายบทว่า **คจฉติ วา อาปตติ ทุกกฏสส** มี
ความว่า ภิษุผู้แสวงหาสหาย จอบ และตะกร้าได้แล้ว
อย่างนั้น เดินไปยังที่ชุมทรัพย์ ย่อมต้องทุกกฏทุกๆ อย่างเท้า.
ก็ถ้าว่า เมื่อเธอเดินไป เกิดกุศลจิตขึ้นว่า เราได้ชุมทรัพย์
นี้แล้ว จักทำพุทธานุชา ธรรมบูชา หรือสังฆภัต ดั่งนี้แล้ว

สเจ มาติกา โสเธตพพา อตถิ วิหาเร ภูมิกมม
กาดพพิ อตถิติ มุสาปี ภณติ ยํ ยํ วจัน มุสา
ตตถ ตตถ ปาจิตตีย์ ฯ มหาอรรถกถายมปน สจเจปี
อลิเกปี ทุกกฏเมว วุตตํ ฯ ตํ ปมาทลิตินนติ
เวทิตพพิ ฯ

น ทิ อทินนาทานสส ปุพพปโยเค ปาจิตตियุจจาเน
ทุกกฏํ นาม อตถิ ฯ สเจ ปน กุฑทาลสส ทนฺโท
นตถิ ทนฺโท กริสสามิติ (๓๗๕) วาสี วา ผรสุ วา
นิมฺเสติ ตทตถาย คจฉติ คนตวา สุกขกฏจํ ฉินฺทติ
ตจฉติ อาโกฏฐเถติ สพพตถ หตถวารปทวาเรสุ
ทุกกฏํ ฯ อลฺลรฺกขํ ฉินฺทติ ปาจิตตियํ ฯ ตโต ปร
สพพปโยเคสุ ทุกกฏํ ฯ สงเขปญฺจกถายํ ปน
มหาปัจจุริยญจ ตตถ ชาตกกฏจลตาเฉทนตฺถ วาสีผรสุ
ปริเยสนตานมปิ ทุกกฏํ วุตตํ ฯ สเจ ปน เนล
เอว โหติ วาสีผรสุกุฑทาลเ ยาจนฺตา อสงฺกิตา
ภวิสสาม โลหํ สมุจฺจาเปตวา กโรมาติ ตโต อากร
คนตวา โลหพิชตถํ ปจวิ ขนฺนติ ฯ อกปฺปิยปจวิ
ขนฺนตानํ ทุกกฏเถติ สทฺธิ ปาจิตตियานิติ มหาปัจจุริย
วุตตํ ฯ ยถา จ อธิ, เอวํ สพพตถ ปาจิตตियุจจาเน
ทุกกฏา น มุจจติ ฯ กปฺปิยปจวิ ขนฺนตानํ
ทุกกฏานิเยว ฯ พิชมปน คเหตุวา ตโต ปร
สพพพิริยาสุ ปโยเค ปโยเค ทุกกฏํ ฯ ปิฎกปริเยสเนปิ
หตถวารปทวาเรสุ วุตตนเยเนว ทุกกฏํ ฯ มุสาวาเท
ปาจิตตियํ ฯ ปิฎกํ กาดุกามตยา วลฺลิจเฉทเน
ปาจิตตियนฺติ สพพิ ปรุริมฺนเยเนว เวทิตพพิ ฯ

คจฉติ วา อาปตติ ทุกกฏสส ตี เอวํ ปริยญฺจ-
สหายกุฑทาลปิฎโก นิธิจฺจานํ คจฉติ ปทวาเร
ปทวาเร ทุกกฏํ ฯ สเจ ปน คจฉนฺโต อิมํ นิธิ
ลทธา พุทฺธบุชํ วา ธมฺมบุชํ วา สงฆภตฺตํ วา
กริสสามิติ กุสลํ อุปาเทติ กุสลจิตฺเตน คมเน

ไม่เป็นอาบัติ เพราะการเดินไปด้วยกุศลจิต.

ถามว่า เพราะเหตุไร จึงไม่เป็นอาบัติ. แก้วว่า เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า ภิกษุผู้มีโดยจิต เทียวแสวงหาเพื่อนก็ตาม แสวงหาขอบหรือตะกร้าก็ตาม เดินไปก็ทำตามต้องอาบัติทุกกฏ ดังนี้ จึงไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ไม่มีโดยจิตในที่พึงวาง เหมือนในการเดินไปยังที่ชุมนุมทรัพย์นี้ ฉะนั้น. ภิกษุแวงออกจากทาง แล้วทำทางไว้เพื่อต้องการเดินไปยังชุมนุมทรัพย์ ตัดภูตคามต้องปาจิตตีย์ ตัดไม้แห้งต้องทุกกฏ.

สองบทว่า ตตถ ชาตกั คือ ที่เกิดอยู่บนหม้อ ซึ่งตั้งไว้นานแล้ว.

สองบทว่า กฏัจจ วา ลตัง วา ความว่า หาใช่ตัดเฉพาะไม้และเถาว์ลัย อย่างเดียวเท่านั้นไม่ เมื่อภิกษุตัดรุกขชาติ มีหญ้า ต้นไม้และเถาว์ลัย เป็นต้น ชนิดใดชนิดหนึ่งที่ยังสดก็ตาม แห้งก็ตาม เป็นทุกกฏเหมือนกัน เพราะมีความพยายาม.

อาบัติทุกกฏ ๘ อย่าง

จริงอยู่ พระเถระทั้งหลายประมวลชื่อทุกกฏ ๘ อย่างนั้นมาแสดงไว้ในที่นี้แล้ว คือบุพปโยคทุกกฏ ๑ สหปโยคทุกกฏ ๑ อนามาสทุกกฏ ๑ ทุรูปฉินณทุกกฏ ๑ วินัยทุกกฏ ๑ ฎาตทุกกฏ ๑ ฎัตติทุกกฏ ๑ ปฐิสสวทุกกฏ ๑. บรรดาทุกกฏ ๘ อย่างนั้น ทุกกฏที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ตั้งนี้ว่า “ภิกษุผู้มีโดยจิตเทียวแสวงหาเพื่อนขอบหรือตะกร้าก็ตาม เดินไปก็ทำตาม ต้องอาบัติทุกกฏ” นี้ ชื่อบุพปโยคทุกกฏ. จริงอยู่ ในพระดำรัสที่ตรัสไว้นี้ ในฐานะแห่งทุกกฏก็เป็นทุกกฏ ในฐานะแห่งปาจิตตีย์ก็เป็นปาจิตตีย์โดยแท้.

ทุกกฏที่พระองค์ตรัสไว้ตั้งนี้ว่า “ภิกษุตัดไม้หรือเถาว์ลัยที่เกิดอยู่บนพื้นดินนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ” นี้ ชื่อว่า สหปโยคทุกกฏ. ในพระดำรัสที่ตรัสไว้นี้ วัตถุแห่งปาจิตตีย์และวัตถุแห่งทุกกฏ ก็ตั้งอยู่ในฐานะแห่งทุกกฏเหมือนกัน. เพราะเหตุไร ? เพราะการลักเป็นไปพร้อมกับความพยายาม.

อนาปัตติ ฯ

กสมา ฯ เถยยจิตโต ทุตติย วา ฯเปฯ คจจติ วา อาปัตติ ทุกกฏสสาติ วุตตตตา ยถา อธิ เอว สพพตถ อเถยยจิตตสส อนาปัตติ ฯ มคคโต โอกกมม นิธานฐจจณคคตถาย มคค กโรนโต ภูตคคค ฉินทติ ปาจิตตีย สุกขกฏัจ ฉินทติ ทุกกฏ ฯ

(๓๓๖) ตตถ ชาตกนุติ จิรินทิตาย กุมภียา อุปริ ชาตกั ฯ

กฏัจจ วา ลตัง วาติ น เกวล กฏจลตเมว ยงกัญจ อลล วา สุกขัง วา ตินรุกขลตาทิ ฉินทนตสส สหปโยคตตตา ทุกกฏเมว โหติ ฯ

อฏจวิริ เหต ทุกกฏนนาม อิมสมิ จาเน สโมธานเตวา เถเรติ ทลลิต ฯ ปุพพปโยคทุกกฏ สหปโยคทุกกฏ อนามาสทุกกฏ ทุรูปฉินณทุกกฏ วินัยทุกกฏ ฎาตทุกกฏ ฎัตติทุกกฏ ปฐิสสวทุกกฏนติ ฯ ตตถ เถยยจิตโต ทุตติย วา กุฑทาล วา ปิฎกั วา ปรีเยสติ คจจติ วา อาปัตติ ทุกกฏสสาติ อธิ ปุพพปโยคทุกกฏนนาม ฯ เอตถ ทิ ทุกกฏฐจจเน ทุกกฏ ปาจิตตียฐจจเน ปาจิตตียเมว โหติ ฯ

ตตถ ชาตกั กฏัจจ วา ลตัง วา ฉินทติ อาปัตติ ทุกกฏสสาติ อธิ สหปโยคทุกกฏนนาม ฯ เอตถ ปาจิตตียวตถ จ ทุกกฏวตถ จ ทุกกฏฐจจเนยว ติฎจติ ฯ กสมา ฯ อวหารสส สหปโยคตตตา ฯ

อนึ่ง ทุกกฎที่พระองค์ปรับไว้แก่ภิกษุผู้จับต้อง
รัทธะ ๑๐ อย่าง ข้าวเปลือก ๗ อย่าง และเครื่อง
คัสตราวุธเป็นต้นทั้งหมด นี้ ชื่ออนามาสทุกกฎ.

ทุกกฎที่พระองค์ปรับไว้แก่ภิกษุผู้จับต้องบรรดาผลไม้
ทั้งหลาย มีกล้วยและมะพร้าวเป็นต้น ผลที่เกิดในที่นั้น
นี้ชื่อทุรุปัจฉิมทุกกฎ.

อนึ่ง ทุกกฎที่พระองค์ปรับไว้แก่ภิกษุผู้เที่ยว
บิณฑบาต ไม่รับประเคน หรือไม่ล้างบาตรในเมื่อมีฝูง
ตกลงไปในบาตร ก็รับภิกษาในบาตรนั้น นี้ ชื่อวินัยทุกกฎ.

ทุกกฎที่ว่า พวกภิกษุได้ฟัง (เรื่องตะเกียกตะกาย
เพื่อทำลายสงฆ์) แล้วไม่พูด ต้องอาบัติทุกกฎ นี้ ชื่อญาติ
ทุกกฎ.

ทุกกฎที่ตรัสไว้ว่า เป็นทุกกฎเพราะอุบัติในบรรดา
สมณภาสัน ๑๑ อย่าง นี้ ชื่อญาติทุกกฎ.

ทุกกฎที่ตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! วันจำ
พรรษาต้นของภิกษุนั้น ไม่ปรากฏ และเธอย่อมต้อง
อาบัติทุกกฎ เพราะรับคำ” นี้ชื่อปฏิสสวทุกกฎ.

ส่วนสหปโยคทุกกฎ (คือต้องทุกกฎพร้อมด้วย
ความพยายาม) ดังต่อไปนี้:-

เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่า เมื่อภิกษุตัด
รุกขชาติมีหญ้าต้นไม้ และเถาวัลย์เป็นต้นชนิดใดชนิดหนึ่ง
ที่ยังสดก็ตาม แห้งก็ตาม เป็นทุกกฎเหมือนกัน เพราะมี
ความพยายาม. ก็ถ้าแม้เมื่อภิกษุนั้น ตัดรุกขชาติมีหญ้า
ต้นไม้ และเถาวัลย์เป็นต้น ซึ่งเกิดขึ้นในที่นั้น ลัทธิธรรม
ย่อมหยั่งลงความสังวรเกิดขึ้น เธอแสดงทุกกฎ เพราะ
การตัดเป็นปัจจัยแล้ว ย่อมพ้นได้. ถ้าเธอไม่ทอดธุระ
ยังมีความขะมักเขม้นขุดดินอยู่ที่เดียว ทุกกฎ เพราะการ
ตัดย่อมระงับไป เธอย่อมตั้งอยู่ในทุกกฎเพราะการขุด.
ด้วยว่า ภิกษุแม้เมื่อขุดแผ่นดินเป็นอกกับปิยะ ย่อมต้องทุก
กฎนั้นแล ในอธิการว่าด้วยการขุดดินนี้เพราะมีความ
พยายาม. ก็ถ้าเธอขุดในทุกทิศเสร็จสรรพแล้ว แม้จนถึง
ที่ตั้งหม้อทรัพย์ ลัทธิธรรม หยั่งลง เธอแสดงทุกกฎ
เพราะการขุดเป็นปัจจัยเสียแล้วย่อมพ้น (จากอาบัติ) ได้.

บทว่า **วิยหติ** วา มีความว่า ก็ถ้าภิกษุยังมีความ
ขะมักเขม้นอยู่อย่างเดิม คู้ยดินร่วน ทำเป็นกองไว้ในส่วน
ข้างหนึ่ง ทุกกฎเพราะการขุดย่อมระงับไป เธอย่อมตั้งอยู่

ยี่ ปน ทลวิธ รตน สัตตวิธ ธณณิ สพพณจ
อาวุธภณทาทิ อามสนตสส ทุกกฎ วุตติ อิท
อนามาสทุกกฎนนาม ฯ

ยี่ กทลีนาทิเกรอาทินิ ตตถ ชาตคผลานิ
อามสนตสส ทุกกฎ วุตติ อิท ทุรุปัจฉิมทุกกฎนนาม ฯ

ยี่ ปน ปินทาย จรณตสส ปตเต รเช ปติเต
ปตติ อปฏิกคเหตุวา วา อโรวิตวา วา ตตถ
ภิกขุ คณหนตสส ทุกกฎ วุตติ อิท วินยทุกกฎนนาม ฯ

สุตวา น วทนติ อาปตติ ทุกกฎสสาติ อิท
ญาติทุกกฎนนาม ฯ

(๓๗๗) ยี่ เอกาทสสุ สมณภาสนาสุ ฆตติยา
ทุกกฎนติ วุตติ อิท ฆตติทุกกฎนนาม ฯ

ตสส ภิกขเว ภิกขุโน ปุริมิกา จ น ปณณายติ
ปฏิสสเว จ อาปตติ ทุกกฎสสาติ อิท ปฏิสสวทุกกฎนนาม ฯ

อิท ปน สหปโยคทุกกฎ ฯ

เตน วุตติ ยงกิลลิจ อลล วา สุกขี วา
ติณรุกขลตาทิ ฉินทนตสส สหปโยคตตาทิ ทุกกฎเมว
โหตีติ ฯ สเจ ปนสส ตตถ ชาตเก ตินรุกขลตาทิมหิ
ฉินเนปิ ลชชิมโม โอกกมติ ลวโร อุปปชชติ
เฉทนปจจยา ทุกกฎ เทเสตวา มุจจติ ฯ อถ
ฐุนิกเขเป อกตวา สอสุสาโหว ปสุ ขนติ เฉทนทุกกฎ
ปฏิปปลสมกตติ ขนนทุกกฎ ปตติฐจาทิ ฯ อกปปิยปลวี
ขนนโตปิ หิ อิศ สหปโยคตตาทิ ทุกกฎเมว
อาปชชติ ฯ สเจ ปนสส สพพาทิสาสู ขนิตวา
กุมภิมูล ปตตสสาปิ ลชชิมโม โอกกมติ ขนนปจจยา
ทุกกฎ เทเสตวา มุจจติ ฯ

วิยหติ วาติ อถ ปน สอสุสาโหว ปสุ วิยหติ
เอกปปลเส ราลี กโรติ ขนนทุกกฎ ปฏิปปลสมกตติ
วิยहनทุกกฎ ปตติฐจาทิ ฯ ตณจ ปสุ ตตถ ตตถ

ในทุกกฎเพราะการค้ำย. ก็เมื่อเธอทำดินร่วนนั้นให้เป็น กองไว้ที่นั่นๆ ย่อมต้องทุกกฎทุกๆ ประโยค. แต่ถ้าเธอ ทำเป็นกองไว้แล้วทอดธุระเสีย ถึงลัชชชธรรม แสดงทุกกฎ เพราะการค้ำยเสียแล้วย่อมพ้น (จากอาบัติ) ได้.

บทว่า **อุทธรติ वा** มีความว่า ก็ถ้าภิกษุยังมีความ ชะมักเขม้นอยู่โดยดินร่วนขึ้นให้ตกไปในภายนอก ทุกกฎ เพราะการค้ำย ย่อมระงับไป เธอย่อมตั้งอยู่ในทุกกฎ เพราะการโกยขึ้น. ก็เมื่อเธอใช้จอบก็ตาม มือทั้งสอง ก็ตามบั้งก็ก็ตาม สาดดินร่วนให้ตกไปในที่นั้นๆ ย่อมต้อง ทุกกฎทุกๆ ประโยค. แต่ถ้าเธอนำดินร่วนทั้งหมดออกไป เสียแล้ว จนถึงทำหม้อทรัพย์ให้ตั้งอยู่ บนบกประจวบกับ ลัชชชธรรม ครั้นแสดงทุกกฎเพราะการโกยขึ้นเสียแล้ว ย่อมพ้น (จากอาบัติ) ได้. แต่ถ้าเธอยังมีความ ชะมักเขม้นอยู่นั้นแหละ จับต้องหม้อทรัพย์ ทุกกฎเพราะ การโกยขึ้น ย่อมระงับไป เธอย่อมตั้งอยู่ในทุกกฎ เพราะ การจับต้อง. ก็แลครั้นจับต้องแล้ว ประจวบกับลัชชชธรรม แสดงทุกกฎเพราะการจับต้องเสียแล้ว ย่อมพ้น (จาก อาบัติ) ได้. ถ้าเธอยังมีความชะมักเขม้นอยู่ต่อไปทำหม้อ ทรัพย์ให้ไหว ทุกกฎเพราะการจับต้อง ย่อมระงับไป เธอ ย่อมตั้งอยู่ในอุลลัจฉัย ดังที่พระองค์ตรัสไว้ว่า ทำให้ไหว ต้องอาบัติอุลลัจฉัย ดังนี้.

อรรถาธิบายคำว่า ทุกกฎและอุลลัจฉัย

ทุกกฎและอุลลัจฉัยแม้ทั้งสอง ที่ตรัสไว้ในพระบาลี นั้น มีเนื้อความเฉพาะคำดังต่อไปนี้. บรรดาทุกกฎและ อุลลัจฉัยทั้งสองนี้ พึงทราบทุกกฎที่หนึ่งก่อน ความทำชั่ว คือ ความทำให้ผิดจากกิจที่พระศาสดาตรัส เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าทุกกฎ. อีกอย่างหนึ่ง ที่ชื่อว่าทุกกฎ เพราะ อรรถวิเคราะห์เมื่ออย่างนี้บ้างว่า ความทำชั่ว คือ กิริยา นั้นผิดรูป ย่อมไม่งามในท่ามกลางกิริยาของภิกษุ. จริง อยู่ แม้พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ได้ตรัสคำนี้ไว้ว่า

ปฺยชฺช โกรโณโต ปโยเค ปโยเค ทุกกฺกั อปาชชติ ฯ
สเจ ปน ราสี กตวา ฐรณิกเขปปี กโรติ ลชชชมฺม
อปาชชติ วิยฺหนทุกกฺกั เทเสตฺวา มุจฺจติ ฯ

อุทธรติ วาติ อถ ปน สอุสสาโท ปัสสุ
อุทธริตฺวา พหิ ปาเตติ วิยฺหนทุกกฺกั ปฏิปฺปสฺสมภฺติ
อุทธรณทุกกฺกั ปติฏฺฐาติ ฯ ปัสสุ ปน กุทฺทาเลน
วา หตฺเถหิ वा ปจฺฉิยา वा ตหี ตหี ปาเตนโต
ปโยเค ปโยเค ทุกกฺกั อปาชชติ ฯ สเจ ปน
สพฺพปัสสุ นิหริตฺวา กุมภี ฅลฺลจฺจ กตฺวาปิ ลชชชมฺม
อปาชชติ อุทธรณทุกกฺกั เทเสตฺวา มุจฺจติ ฯ
(๓๗๘) อถ ปน สอุสสาโทว กุมภี อามสฺติ
อุทธรณทุกกฺกั ปฏิปฺปสฺสมภฺติ อามสนทุกกฺกั ปติฏฺฐาติ ฯ
อามสฺติตฺวาปิ จ ลชชชมฺม อปาชชนโต อามสนทุกกฺกั
เทเสตฺวา มุจฺจติ ฯ อถ สอุสสาโทว กุมภี ฅนฺทาเปติ
อามสนทุกกฺกั ปฏิปฺปสฺสมภฺติ ฅนฺทาเปติ อปาตฺติ
อุลลจฺจยสฺสาติ วุตฺตอุลลจฺจเย ปติฏฺฐาติ ฯ

***ตฺตรายํ ทุกกฺกัอุลลจฺจยानํ ทฺวินนฺมปิ วจนฺตโถ ฯ
ปจฺมนฺตาเวตฺถ ทฺฐจฺจ กตฺ สฺตถารา วุตฺตกิจฺจ
วิราเตตฺวา กตฺนฺติ ทุกกฺกั ฯ อถวา ทฺฐจฺจ กตฺ
วิรูปา สา กิริยา ภิกฺขุกิริยานํ มชฺเชน น โสภตฺติ
เอวมฺปิ ทุกกฺกั ฯ วุตฺตปิ เจตํ

ก็โทษใดที่เรากล่าวว่ ทุกกฎ ท่านจงฟัง โทษนั้น ตามที่กล่าว, กรรมใดเป็นความผิดด้วย เป็นความเสียด้วย เป็นความพลาดด้วย เป็น ความชั่วด้วย และมนุษย์ทั้งหลายพึงทำกรรม ลามกใด ในที่แจ้งหรือว่ในที่ลับ บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมประกาศโทษนั้นว่ ทุกกฎ เพราะเหตุนั้น โทษนั้นเราจึงกล่าวว่อย่างนั้น.

ส่วนวิติกกมะนอกนี้ ชื่อว่กมลลัจฉัย เพราะเป็น กรรมหยาบ และเพราะความเป็นโทษ. ก็ความประกอบ กันในคำว่ กมลลัจฉัย นี้ ผู้ศึกษาควรทราบเหมือนในคำว่ ทุกคติในลัมปรายภพ และกรรมนั้นเป็นของมีผลแผ่ตร้อน เป็นต้น. จริงอยู่ บรรดาโทษที่จะพึงแสดงในลัมภ์ของ ภิกษุรูปเดียว โทษที่หยาบ เสมอด้วยกมลลัจฉัยนั้น ย่อม ไม่มี; เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่ที่ชื่อว่ กมลลัจฉัย เพราะเป็นกรรมหยาบ และเพราะความเป็นโทษ. จริง อยู่คำนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแล้วว่

โทษใด ที่เรากล่าวว่ กมลลัจฉัย ท่านจงฟัง โทษนั้น ตามที่กล่าว, ภิกษุใดยอมแสดงโทษนั้น ในลัมภ์ของภิกษุรูปเดียว และภิกษุใดยอมรับโทษ นั้น, โทษที่เสมอด้วยโทษนั้น ของภิกษุนั้นย่อมไม่มี; เพราะเหตุนั้น โทษนั้น เราจึงกล่าว อย่างนั้น.

ก็เมื่อภิกษุทำให้ไหวอยู่ เป็นกมลลัจฉัยทุก ๆ ประโยค. แต่ว่เธอแม้ให้ไหวแล้วยังลงสู่ลัชชธรรม แล ดงกมลลัจฉัยเสียแล้ว ย่อมพ้นได้. ก็อาบัติที่เกิดก่อนๆ ใน เพราะให้หวั่นไหวนี้ ย่อมระงับไป จำเดิมแต่ 'สหประโยค ไปทีเดียว. ในอรรถกถาชื่อภุรุษที่กล่าวว่ ก็แล ทุกกฎ และปาจิตตีย์เหล่าใด ในบุพประโยคเธอแสดงสหประโยค แล้วหยั่งลงสู่ลัชชธรรมแล้วต้องไว้, ทุกกฎและปาจิตตีย์ เหล่านั้นทั้งหมด ควรแสดง. ส่วนทุกกฎแม้มีจำนวนมาก ในเพราะตัดหญ้า ต้นไม้ และเถาวัลย์ เป็นต้นที่เกิดขึ้น แล้วในที่นั้น ซึ่งเป็นสหประโยคยอมระงับไป เพราะถึง การชุดดิน. อาบัติทุกกฎเพราะเหตุชุดดิน ตัวเดียว เท่านั้นคงมีอยู่ ทุกกฎแม้มาก ในเพราะการชุด ย่อม ระงับไป ในเพราะถึงการคู้, อาบัติทุกกฎแม้มาก ใน เพราะการคู้ ย่อมระงับไป เพราะถึงการโกยขึ้น, อาบัติทุกกฎแม้มาก ในเพราะการโกยขึ้น ย่อมระงับไป เพราะถึงการจับต้อง, อาบัติทุกกฎแม้มาก ในเพราะการ

ทุกกฎนติ จ ยํ วุตตํ ตํ สฺโณหิ ยถากถํ
อปรทุํ วิรทุณจ ขลิตํ ยญจ ทุกกฎํ
ยํ มนุสฺโส กเร ปาปํ อาวิ วา ยทิวา รโ
ทุกกฎนติ ปเวเทนติ เตเนตํ อิติ วุจจตฺติ ฯ

อิตรํ ปน ภูตตฺตา อจฺจยตฺตา จ ภูลลจฺจยํ ฯ
สมปรายเ จ ทุกคติ ตํ โหติ ภูฏกฺปผลนฺตฺวาทีสุ วิย
เจตถ สฺโยคภาโว เวทิตฺตฺวา ฯ เอกสฺส สนฺติเก
เทเสตฺตฺวา หิ อจฺจเยสุ เตเน สโม ภูโล อจฺจโย
นตฺถิ ตสฺมา วุตตํ ภูตตฺตา อจฺจยตฺตา จ
ภูลลจฺจยนฺติ ฯ วุตตฺตฺวาเจตํ

ภูลลจฺจยนฺติ ยํ วุตตํ ตํ สฺโณหิ ยถากถํ
เอกสฺส มฺลเย เทเสติ โย จ ตํ ปฏิคฺคฺหนฺติ
อจฺจโย เตเน สโม นตฺถิ เตเนตํ อิติ วุจจตฺติ

(๓๗๙) ฝนพาเปนตสส จ ปโยเค ปโยเค
ภูลลจฺจยํ ฯ ฝนพาเปตฺวาปี จ ลชฺชิตฺตมฺมํ โอกฺกนฺโต
ภูลลจฺจยํ เทเสตฺวา มุจฺจติ ฯ สหปฺปโยคโต ปฏฺจายเมว
เจตถ ปุริมา ปุริมา อาปตฺติ ปฏิปฺปสฺสมภฺติ ฯ
สหปฺปโยคํ ปน เทเสตฺวา ลชฺชิตฺตมฺมํ โอกฺกนฺเตน
ยา ปุพฺพปโยเค ทุกกฎปาจิตฺตฺยา อาปนฺนา สพฺพา
ตา เทเสตฺตฺวา ฯ สหปฺปโยเค จ ตตฺถ ชาติกฺจเฉทเน
พฺพกานฺนํ ทุกกฎานํ ปัสฺสนนํ ปตฺวา ปฏิปฺปสฺสมภฺนฺติ
เอกํ ขนฺนทุกกฎเมว โหติ ฯ ขนฺเน พฺพกานฺนํ วิยฺหเน
วิยฺหเน พฺพกานฺนํ อุตฺตรนํ อุตฺตรเน พฺพกานฺนํ
อามสเน อามสเน พฺพกานฺนํ ฝนพาปนํ ปตฺวา
ปฏิปฺปสฺสมภฺนฺติ ฯ ปัสฺสนนนาทีสุ จ ลชฺชิตฺตมฺเม
อฺปฺปนฺเน พฺพกานฺนํ อาปตฺตฺโย โหนฺตุ เอกเมว
เทเสตฺวา มุจฺจตฺติ ภูรุษทุกกฎกถายํ วุตตํ ฯ

จับต้อง ย่อมระงับไป เพราะถึงการให้ห้วงไหว. ก็แล ครั้นเมื่อลัทธิธรรมเกิดขึ้นในขณะที่ขุดดินเป็นต้น อาบัติแม้ จะมีมากก็ตามที เธอแสดงเพียงตัวเดียวเท่านั้น ย่อมพ้นได้.

จริงอยู่ ขึ้นชื่อว่า ความระงับแห่งอาบัติที่เกิดขึ้น ก่อนนี้ มาแล้วในสูตร ในอนุสาวนาทั้งหลายนั้นแล อย่าง นี้ว่า ทุกกฐ เพราะอุบัติิ ฤลลัจจัย เพราะกรรมวาจา สองครั้ง ย่อมระงับไป. แต่ความระงับแห่งอาบัติที่เกิดขึ้นก่อนในทุติยปาราชิกนี้ ผู้ศึกษาควรถือเอาโดยประมาณ แห่งพระอรรถกถาจารย์ ฉะนี้แล.

กิริยาที่ภิกษุลักทรัพย์ให้เคลื่อนจากฐาน ๖ อย่าง

หลายบทว่า **จানা จาเวติ อาปัตติ ปาราชิกส** มีความว่า ก็ภิกษุใด แม้ให้ห้วงไหวแล้ว ก็ไม่หยั่งลงสู่ ลัทธิธรรมเลย ยังหม้อทรัพย์นั้นให้เคลื่อนจากฐานแห่ง หม้อ โดยที่สุด แม้เพียงเส้นผมเดียว, ภิกษุนั้นต้อง ปาราชิกทีเดียว.

***ก็การทำหม้อให้เคลื่อนจากฐาน ในคำนี้ พึงทราบ โดยอาการ ๖. อะไรบ้าง ? คือ

๑. ภิกษุจับขอบปากหม้อลากมาตรงหน้าตนให้ ที่สุดข้างโน้นเลย โอกาสที่ที่สุดข้างนี้ถูกต้องแล้ว แม้ เพียงปลายเส้นผม เป็นปาราชิก.

๒. จับอย่างนั้นนั่นเทียวไล่ไปข้างหน้า ให้ที่ที่สุดข้าง นี้เลยโอกาสที่ที่สุด ข้างโน้นถูกต้องแล้ว แม้เพียงปลาย เส้นผม เป็นปาราชิก.

๓. ผลักไปข้างซ้ายก็ดี ข้างขวาก็ดี ให้ที่ที่สุดข้าง ขวาเลยโอกาสที่ที่สุด ข้างซ้ายถูกต้องแล้ว แม้เพียง ปลายเส้นผม เป็นปาราชิก.

๔. ภิกษุให้ที่ที่สุดข้างซ้ายเลยโอกาสที่ที่สุดข้างขวาถูก ต้องแล้ว แม้เพียงปลายเส้นผม ต้องปาราชิก.

๕. ยกขึ้นขึ้นข้างบนให้พ้นจากพื้นแม้เพียงปลาย เส้นผม เป็นปาราชิก.

๖. ขุดดินแล้วกดลงข้างล่าง ให้ขอบปากหม้อเลย โอกาสที่ก้นหม้อ ถูกต้องแล้ว แม้เพียงปลายเส้นผม เป็น ปาราชิก การทำหม้ออันตั้งอยู่ในฐานเดียว ให้ฐานเดียว

ปริมาปตติปฏิปปสสทธิ จ นามเสถา ถตติยา ทุกกฐุ ทวีติ กมมวาจาติ ฤลลัจจยา ปฏิปปสสมภนตติ เอรัง อนุสสาวนาสุเยว สุตเต อาคตา ฯ อิธ ปน ทุติยปาราชิกเก อฏฺฐกถาจริยบุปฺมาณน คเหตุพฺพาติ ฯ *** (ส.๗/๒๕๒๐)

*****จানা จาเวติ อาปัตติ ปาราชิกส**สาติ โย ปน ผนฺทาเปตฺวาปิ ลชฺชิตฺตมฺมํ อโนกฺกมิตฺวา ว ตํ กุมฺภิกฺขานโต อนตฺมโส เกสคฺคตฺตมฺปิ จาเวติ ปาราชิกเมว อาปชฺชตฺติ อตฺโถ ฯ

จানা จาวนญฺเจตฺถ ฉนฺธิ อากาเรติ เวทิตพฺพํ ฯ กถํ ฯ

กุมฺภิกฺขวฏฺฐิยํ คเหตุวา อตฺตโน อภิมุขํ อากทฺตฺนโต อิมินา อนฺเตน ผฏฺฐโจกาสํ เกสคฺคตฺตมฺปิ ปาริมนฺเตน (๓๘๐) อติกฺกามาติ ปาราชิกํ ฯ

ตถาว คเหตุวา ปุโรโต เปเลนฺโต ปาริมนฺเตน ผฏฺฐโจกาสํ เกสคฺคตฺตมฺปิ อิมินา อนฺเตน อติกฺกามาติ ปาราชิกํ ฯ

วามโต วา ทกฺขินฺโต วา อปนาเมนฺโต วามนฺเตน ผฏฺฐโจกาสํ เกสคฺคตฺตมฺปิ ทกฺขินฺเตน อติกฺกามาติ ปาราชิกํ ฯ

ทกฺขินฺเตน ผฏฺฐโจกาสํ เกสคฺคตฺตมฺปิ วามนฺเตน อติกฺกามาติ ปาราชิกํ ฯ

อุทฺธํ อุกฺขิปฺนโต เกสคฺคตฺตมฺปิ ภูมิตฺโต โมเจติ ปาราชิกํ ฯ

ชนิตฺวา เหฏฺฐโต โอสีทฺนโต พฺนฺเธน ผฏฺฐโจกาสํ เกสคฺคตฺตมฺปิ มุขวฏฺฐิยา อติกฺกามาติ ปาราชิกนฺติ เอรัง เอกฺกฺขานเณ จิตฺตยา กุมฺภิยา ฯ *** (ส.๗/๒๕๒๐)

ให้เคลื่อนจากฐาน ฟิงทราบโดยอาการ ๖ ด้วยประการดังนี้.

ก็ถ้าเขาทำบ่วงที่ขอบปากหม้อ แล้วตอกหลักโลหะ หรือหลักไม้ แกนมีไม้ตะเคียนเป็นต้นลงในแผ่นดิน แล้วเอาโซ่ล่ามไว้ที่หลักนั้นตั้งไว้. หม้อที่ล่ามด้วยโซ่เส้นหนึ่งในทิศหนึ่ง ย่อมได้ฐาน ๒. ที่ล่ามด้วยโซ่หลายเส้นใน ๒-๓-๔ ทิศ ย่อมได้ฐาน ๓-๔-๕.

บรรดาหม้อเหล่านั้น หม้อที่ล่ามไว้ที่หลักอันเดียว มีวินิจฉัยว่า ภิษุถอนหลักขึ้นก็ดี ตัดโซ่ก็ดีก่อน เป็นถูลัจฉัย. ภายหลังทำหม้อให้เคลื่อนจากฐานแม้เพียงปลายเส้นผมตามนัยที่กล่าวเป็นปาราซิก. ถ้ายกหม้อขึ้นก่อน เป็นถูลัจฉัย. ภายหลังทำให้หลักเคลื่อนจากฐานแม้เพียงปลายเส้นผมหรือตัดโซ่ เป็นปาราซิก. ในการแม้ยังหม้อที่ล่ามไว้ที่หลัก ๒-๓-๔ ให้เคลื่อนจากฐานในภายหลัง โดยอุบายนั้น ก็เป็นปาราซิก. ในการกระทำให้เคลื่อนจากฐานที่เหลือ ฟิงทราบว่า เป็นถูลัจฉัย.*** (ส. ๘/ ๒๕๑๕)

***ถ้าไม่มีหลัก เขาทำห้วงที่ปลายโซ่แล้วสอดเข้าไปที่รากไม้ ซึ่งเกิดในที่นั้น. ภิษุยกหม้อขึ้นก่อน ภายหลังตัดรากไม้แล้วรูดห้วงออก เป็นปาราซิก. ถ้าไม่ตัดรากไม้ ให้ห้วงเลื่อนไปข้างโน้นข้างนี้ยังรักษาอยู่. แต่ถ้าแม้จะไม่รูดออกจากรากไม้ เอามือจับกระทำให้ลอยอยู่ในอากาศ เป็นปาราซิก. นี่เป็นความแปลกในเรื่องหม้อที่เขาสอดเข้าไปที่รากไม้นี้. คำที่เหลือมีนัยดังกล่าวแล้วนั้นเทียว. ก็คนบางพวกปลุกต้นไทรเป็นต้นเบื้องบนหม้อเพื่อต้องการเป็นเครื่องหมาย. รากเกี่ยวรัดหม้อตั้งอยู่. ภิษุคิดว่า จักตัดรากไม้แล้วถือเอาหม้อไป เมื่อกำลังตัดเป็นทุกกฏทุกๆ ประโยค. ตัดแล้วทำโอกาสให้หม้อเคลื่อนจากฐานแม้เพียงปลายเส้นผม เป็นปาราซิก. เมื่อกำลังตัดรากไม้อยู่เทียว หม้อก็วิ่งไปสู่อีกที่ลุ่ม ยังรักษาอยู่ก่อน ยกขึ้นจากฐานแห่งที่หม้อวิ่งไป เป็นปาราซิก. ถ้าเมื่อตัดรากไม้หลายรากแล้ว หม้อยังตั้งอยู่ด้วยเพียงรากไม้รากเดียว และภิษุนั้นดำริว่า เมื่อตัดรากไม้นี้แล้วหม้อจักตกไป แล้วตัดรากไม้นั้น พอตัดตัดรากไม้เสร็จเป็นปาราซิก. ก็ถ้าหม้อตั้งอยู่ด้วยรากไม้รากเดียวเท่านั้นเหมือนสุกรถูกมัดไว้ในบ่วง ไม่มีอะไรอื่นเกี่ยวอยู่เลย เมื่อรากไม้เหล่านั้นพอถูกตัดแล้ว เป็นปาราซิก. ถ้ามีแผ่นดินใหญ่

ยทิ ปน กุมภิมุขภูฏิยา ปาส์ กตวา โลหชาณู วา ทิรสาราธิชาณู วา ปจวิย อาโกฏฐุตวา ตตถ สงขลิกาย พนธิตวา จเปนติ ฯ เอภิสสา ทิสาย เอกาย สงขลิกาย พทธา เทว จานานิ ลภติ ฯ ทิวิสู ติสู จตุสฺ ทิสาสฺ สงขลิกาหิ พทธา ปญจภูจจานานิ ลภติ ฯ

ตตถ เอกชาณูเก พทฐกุมภิยา ปจมี ชาณู วา อุทธรติ สงขลิกํ วา ฉินฺหติ ถูลลจจยํ ฯ ตโต กุมภี ยถาวุตเตน นเยน เกสคฺคตตมปิ จานา จาเวติ ปาราซิกํ ฯ อถ ปจมี กุมภี อุทธรติ ถูลลจจยํ ฯ ตโต ชาณูเก เกสคฺคตตมปิ จานา จาเวติ สงขลิกํ วา ฉินฺหติ ปาราซิกํ ฯ เอเตน อุปาเยน ทิวิสู ติสู จตุสฺ ชาณูเกสฺ พทฐกุมภิยาปิ ปจฉิเม จานา จาเวเน ปาราซิกํ ฯ เสเสสฺ ถูลลจจยํ เวทิตพฺพํ ฯ

สเจ ชาณู นตฺถิ สงขลิกาย อคฺเค วลยํ กตวา ตตถ ชาตเก มูเล ปเวสิตํ โหติ ฯ ปจมี กุมภี อุทธริตวา ปจฉา มูลํ เจตวา วลยํ นิหริติ (๓๘๑) ปาราซิกํ ฯ อถ มูลํ อจเจตวา วลยํ อิตฺถิโถจฺสาเรติ รกฺขติ ฯ สเจ ปน มูลโต อนิหริตวาปิ หตฺถเณ คเหตุวา อากาสคตํ กโรติ ปาราซิกํ ฯ อยเมตถ วิเสโส ฯ เสสํ วุตตนยเมว ฯ เกจิ ปน นิमितตตถาย กุมภีมตถเก นิโครธรูกฺขาทีนํ โรเปนติ ฯ มูลานิ กุมภี วินฺทิตวา จิตานิ โหนติ ฯ มูลานิ ฉินฺหิตวา กุมภี คหฺลสสามิติ ฉินฺทนตสฺส ปโยเค ปโยเค ทุกกฏํ ฯ ฉินฺหิตวา โอกาสํ กตวา กุมภี เกสคฺคตตมปิ จานา จาเวติ ปาราซิกํ ฯ มูลานิ ฉินฺทโตว ลฺลิตวา กุมภี นินฺนภูจจัน คตา รกฺขติ ตาว คตฺถจจันโต อุทธรติ ปาราซิกํ ฯ สเจ ฉินฺเนสฺ มูเลสฺ เอกมูลมตเตน กุมภี ติวฺจจติ โส จ ตํ อิมสฺมี มูเล ฉินฺเนน ปตฺติสฺสตีติ ฉินฺหติ ฉินฺนตเต ปาราซิกํ ฯ สเจ ปน เอกมูเลเนว ปาเส พทฐูกโร วิย จิตา โหติ อญญํ กิณฺจิ ลคฺคณกํ นตฺถิ ตสฺมีปิ มูเล ฉินฺนตเต ปาราซิกํ ฯ สเจ กุมภีมตถเก มหาปาสาโณ จปิโต โหติ ตํ ทณฺเทน อุทฺธิปิตวา

เขาวางไว้เบื้องบนหม้อ ภิกษุประสงค์จะใช้ท่อนไม้ ยกหินนั้น แล้วนำ (หม้อ) ออก ตัดต้นไม้ที่เกิด ณ เบื้องบนหม้อ เป็นทุกกฎ. ตัดต้นไม้ซึ่งเกิดใกล้หม้อนั้นนำมา ไม่เป็น ปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ตัดต้นไม้ นั้น เพราะเป็นไม้ที่เกิดในที่ นั้น.*** (ส. ๘/๒๕๑๕)

สองบทว่า **อดตโน ภาชนคตฺ** มีความว่า ก็ถ้า ภิกษุไม่สามารถจะยกเอาหม้อขึ้นได้ จึงสอดภาชนะของตนเข้าไป เพื่อรับเอาทรัพย์ที่อยู่ในหม้อ มิโดยจิตจับต้อง ทรัพย์ภายในหม้อ ควรแก่ค่า ๕ มาสกก็ตาม เกินกว่า ๕ มาสกก็ตาม ต้องอาบัติทุกกฎ, ก็การกำหนดที่ท่านกล่าวไว้แล้วในพระบาลีนี้ เพื่อกำหนดอาบัติปาราชิก. เมื่อ ภิกษุจับต้องทรัพย์แม้หย่อนกว่า ๕ มาสกด้วยโดยจิต ก็ ต้องทุกกฎเหมือนกัน.

ในคำว่า **พณาเปตติ** นี้ ความว่า ภิกษุรวมทรัพย์ ให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน แล้วสอดภาชนะของตนเข้าไปอยู่ เพียงใด, ภิกษุนั้นท่านเรียกว่า ทำให้หวั่นไหวเพียงนั้น. อีกอย่างหนึ่ง แม้เมื่อค้ำยเข้าไปทางโน้นและทางนี้ ชื่อว่า ทำให้หวั่นไหวเหมือนกัน. ภิกษุนั้นย่อมต้องอุลลัจฉัย. ในกาลใด ภิกษุตัดความที่ทรัพย์เนื่องเป็นอันเดียวกันขาด แล้ว ทรัพย์ที่อยู่ในหม้อ ก็มีอยู่ในหม้อนั้นเอง แม้ที่อยู่ใน ภาชนะ ก็มีอยู่ในภาชนะเท่านั้น ในกาลนั้น ทรัพย์ชื่อว่ามี อยู่ในภาชนะของตนแล้ว. ครั้นเธอทำอย่างนั้นแล้ว แม้ เมื่อไม่ได้นำภาชนะออกจากหม้อก็ตาม ต้องปาราชิก.

ในคำว่า **มฺหุจฺจึ วา ฉินฺทติ** นี้ ความว่า กหาปณะ ที่ลอดออกทางช่องนิ้วมือแล้ว จะไม่กระทบกหาปณะที่อยู่ใน หม้อโดยวิธีใด ภิกษุทำการกำเอาโดยวิธีนั้น ชื่อว่า ตัดขาดกำเอา. แม้ภิกษุนั้น ก็ต้องปาราชิก.

บทว่า **สุตตารุพฺพหฺ** ได้แก่ ทรัพย์ที่ร้อยไว้ในด้าย. คำว่า **สุตตารุพฺพหฺ** นั้น เป็นชื่อของเครื่องประดับที่ร้อยไว้ใน ด้ายบ้าง ที่สำเร็จด้วยด้ายบ้าง. เครื่องประดับทั้ง หลายมีลัษณว่าเป็นต้น ที่สำเร็จด้วยทองบ้างก็มี ที่สำเร็จ ด้วยรูปยะบ้างก็มี ที่สำเร็จด้วยด้ายบ้างก็มี, ถึงแม้ร้อย ไข่มุกเป็นต้น ก็ถึงการลงเคราะห์เข้าในลัษณว่าเป็นต้นนี้ นั้นแล. ฝ่ายสำหรับโพกศีรษะท่านเรียกว่า เวฐนะ. ภิกษุ มิโดยจิตจับต้องบรรดาทรัพย์ที่ร้อยไว้ในด้ายเป็นต้นเหล่านั้น อย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องทุกกฎ. ทำให้หวั่นไหว ต้องอุลลัจฉัย. จับที่สุดลัษณแล้วไม่ได้ทำให้ลอยอยู่ในอากาศ เพียงแต่

อปเนตฺกานิ กุมฺภิมตฺถเก ชาตฺรฺกฺขํ ฉินฺทติ ทุกฺกฏํ ๑ ตสฺสา สมิเป ชาตฺกํ เจตฺวา อหฺรติ น ตตฺถ ชาตฺกตฺตา ตํ ฉินฺทโต ปาจิตฺตีย์ ๑

อดตโน ภาชนคตฺ สเจ ปน กุมฺภี อุทฺธริตฺตุ อสฺกโกนฺโต กุมฺภิคตฺตภาณฺทคฺคทณฺตถ อดตโน ภาชนํ ปเวเสตฺวา อนฺโตกุมฺภีญํ ปญฺจมาสกํ วา อติเรกปญฺจมาสกํ วา อคฺชนกํ เถยฺยจิตฺโต อามสฺติ อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส ๑ ปริจฺเจโท เจตฺถ ปาราชิกนियมตฺถ วุตฺโต ๑ เถยฺยจิตฺเตน อุณฺปนญฺจมาสกมฺปิ อามสนฺโต ทุกฺกฏ (๓๘๒) อาปชฺชติเยว ๑

พณาเปตติ เอตฺถ ยาว เอกาพฺพหฺ กตฺวา อดตโน ภาชนํ ปเวเสติ ตาว พณาเปตฺติติ วุจฺจติ ๑ อปิจ อิตฺถิจิตฺถ อปพฺพุหนฺโตปิ พณาเปตฺติเยว ๑ โส อุลลจฺจยํ อาปชฺชติ ๑ ยทา ปน เอกาพฺพทฺธกาโว ฉินฺโน กุมฺภีคตฺ กุมฺภีญเมว ภาชนคตฺมฺปิ ภาชนเยว โหติ ตทา อดตโน ภาชนคตฺนนาม โหติ ๑ เอวํ กตฺวา กุมฺภีโต อนิหฺมฺปิ ภาชน ปาราชิกํ อาปชฺชติ ๑

มฺหุจฺจึ วา ฉินฺทติ เอตฺถ ยถา อํคฺลนฺตเรหิ นิภฺชนตฺกหาปณา กุมฺภีคเต กหาปเณ น สมฺพฺสนฺติ เอวํ มฺหุจฺจึ กโรนฺโต มฺหุจฺจึ ฉินฺทติ นาม ๑ โสปิ ปาราชิกํ อาปชฺชติ ๑

สุตตารุพฺพหฺ สุตเต อารุพฺพหฺ ๑ สุตเต อาวุตฺตสฺสปี สุตตมยสฺสปี เอตํ อธิวจฺนํ ๑ ปามงฺคาทินิ โสวณฺณมยานิปี โหนติ รูปิยมยานิปี สุตตมยานิปี มุตตาวลีสอาทโยปิ เอตฺถเว สงฺคหฺ คตา ๑ เวจฺจนฺติ สีสเวจฺนปฺปฺนุ วุจฺจติ ๑ เอเตสุ ยงฺกิญฺจิ เถยฺยจิตฺโต อามสฺติ ทุกฺกฏํ ๑ พณาเปตติ อุลลจฺจยํ ๑ ปามงฺคโกภฺยิ คเหตุวา อากาสฺมฺจฺจ อภิโรนฺโต อุทฺธาเรติ อุลลจฺจยํ ๑

ยกขึ้น (เท่านั้น) ต้องถูกล้างจ้ย.

ก็ในบทว่า **ขंसฺนโต นีหฺรติ** นี้ มีวินิจฉัยดังนี้:- ในสังเขปอรรถกถา และมหาปัจฉริเป็นต้น ท่านกล่าวไว้ว่า เมื่อภิกษุลากหม้อที่มีขอบปากเสมอ ซึ่งเขาวางซ้อนบนหม้อที่เต็มออกจากกันก็ดี หรือลากสังวาลเป็นต้น ที่เขาวางทำปลายข้างหนึ่งไว้ที่ก้นหม้อ ทำปลายข้างหนึ่งไว้ที่ขอบปากหม้อออกไปก็ดี เป็นถูกล้างจ้ย. เมื่อให้พ้นจากปากหม้อ เป็นปาราซิก. ส่วนภณฑะใดที่เขาใส่ไว้ในหม้อซึ่งเดียว หรือในหม้อเปล่า เฉพาะโอกาสที่ตน (คือภณฑะ) ถูกต้อง เป็นฐานของภณฑะนั้น, หม้อทั้งหมดหาได้เป็นฐานไม่; เพราะเหตุนั้น เมื่อภิกษุแหม่ลากภณฑะนั้นออกไป ครั้นประมาณเส้นผมหนึ่งพันไปจากโอกาสที่ภณฑะนั้นตั้งอยู่ เป็นปาราซิกทันที. แต่เมื่อภิกษุยกขึ้นจริงๆ จากหม้อที่เต็มหรือพร้อม เมื่อภณฑะนั้น พอฟันจากโอกาสที่ส่วนเบื่องล่างจด เป็นปาราซิก.

ภณฑะอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่พอจะเป็นปาราซิก ซึ่งเขาวางไว้ภายในหม้อ เมื่อภิกษุให้ไหวอยู่ในหม้อทั้งสิ้น และเมื่อลากเครื่องประดับมีสังวาลเป็นต้นออกไป ยังไม่เลยขอบปากเพียงใด, คงเป็นถูกล้างจ้ยเพียงนั้นนั่นแล. เพราะว่าหม้อแม้ทั้งหมด เป็นฐานของภณฑะนั้น.

ส่วนในมหาอรรถกถา ท่านกล่าวไว้ว่า ที่ซึ่งเขาตั้งไว้เท่านั้นเป็นฐาน, หม้อทั้งหมดหาได้เป็นฐานไม่; เพราะเหตุนั้น เมื่อภิกษุให้พ้นไปจากฐานที่ ซึ่งเขาตั้งไว้เดิม แม้เพียงปลายเส้นผม ก็ต้องปาราซิกทีเดียวแล. คำแห่งมหาอรรถกถานั้น เป็นประมาณ. ส่วนคำอรรถกถานอกนี้ ท่านกล่าวตามนัยแห่งการม้วนจีวรที่พาดอยู่บนราวจีวรของภิกษุที่ไม่ได้ทำให้ไปในอากาศ. คำที่กล่าวไว้ในสังเขปอรรถกถาเป็นต้นนั้น ไม่ควรถือเอา. เพราะภิกษุควรตั้งอยู่ในฐานะที่หนักแน่น อันมาแล้วในวินัยวินิจฉัย. ข้อนี้เป็นธรรมดาในวินัย. อีกอย่างหนึ่ง เหมือนอย่างว่า หม้อทั้งหมดไม่เป็นฐานแห่งภณฑะ ที่ตั้งอยู่ภายในหม้อฉันใด, คำแห่งสังเขปอรรถกถาเป็นต้นนั้น บัณฑิตพึงทราบฉันนั้นเพราะบาลีว่า ภิกษุทำให้ทรัพย์เข้าไปในภาชนะของตนก็ดี ตัดกำเอา ก็ดี ดังนี้แล.

ขंसฺนโต นีหฺรติติ เอตถ ปน ปริปุณณาย กุมภิยา อุปริ สมตติตฺติกํ กุมภี กตฺวา จปิตฺ วา เอกํ โภฏี พุณฺเฐ เอกํ โภฏี มฺขวภูฏิยํ กตฺวา จปิตฺ วา ขंसฺนตฺสฺส นีหฺรโต ถุลลจฺจยํ ๑ กุมภีมฺขวา โมเจนตฺสฺส ปาราซิกํ ๑ ยํ ปน อุปทฺตมฺกุมภิยํ วา ริตฺตกุมภิยํ วา จปิตฺ ตฺสฺส อตฺตนา ฝุฏฺโงกาโลว จานํ น สกลา กุมภี ตฺสฺมา ตํ ขंसฺนตฺสฺสาปิ นีหฺรโต ปตฺติฏฺจโตะกาโลโต เกสคฺคตฺเต มุตฺเต ปาราซิกเมว ๑ (๓๘๓) กุมภิยา ปน ปริปุณณาย วา อุนาย วา อุชุกเมว อุทฺธรฺนตฺสฺส เหมฏฺจิมโภฏิยา ปตฺติฏฺจโตะกาสา มุตฺตมตฺเต ปาราซิกํ ๑

อนโตกุมภิยํ จปิตํ ยงฺกิลฺลิจิ ปาราซิกปโหนกํ ภณฺทํ สกลกุมภิยํ จาเลนตฺสฺส ปามงฺคาคานิ จ ฝลิตฺวา นีหฺรนตฺสฺส ยาว มฺขวภูฏี นาตฺกมฺติ ตาว ถุลลจฺจยเมว ๑ ตฺสฺส ทิ สพฺพปิ กุมภี จานนฺติ สงฺเขปมฺหปจฺฉริยาทิสฺสุ วุตฺตํ ๑

มหาอฏฺฐกถายมฺปน จปิตฺฏฺจานเมว จานํ โน สกลา กุมภี ตฺสฺมา ยลาจิตฺฏฺจานโต เกสคฺคตฺตมฺปิ โมเจนตฺสฺส ปาราซิกเมวาทิ วุตฺตํ ๑ ตํ ปมาณํ ๑ อิตฺโร ปน อากาสคตฺ อภิโรนตฺสฺส จีวรวิเส จปิตฺจิวรเวจกนเยน วุตฺตํ ๑ ตํ น คเหตุพฺพํ ๑ วินยวินิจฺฉเย ทิ อาคเต ครุเก จาตพฺพํ ๑ เอลา วินยมฺมตา ๑ อปฺิจ อตฺตโน ภาชนคตฺ วา กโรติ มฺภุจฺสิ วา ฉินฺทตฺติติ วจนโต เจตํ เวทิตพฺพํ ยถา อนโตกุมภิยํ จิตฺสฺส น สพฺพา กุมภี จานนฺติ ๑

อรรถกถาบายภิกษุลักคุดเอนเนยใส เป็นต้น เป็นปาราชิก

ในมหาอรรถกถา ท่านกล่าวไว้ว่า เมื่อภิกษุดื่มของที่เป็นน้ำอย่างใด อย่างหนึ่งมีเนยใสเป็นต้น เมื่อเนยใสเป็นต้นนั้น มาตราว่าเธอดื่มแล้ว ด้วยประโยคอันเดียวกันก็เป็นปาราชิก. แต่ในอรรถกถาทิ้งหลาย มีมหาปัจจรี เป็นต้น ท่านแสดงวิภาคนี้ไว้ว่า เมื่อภิกษุดื่มไม่ชักปากออก และเนยใสเป็นต้นที่เข้าไปในลำคอ ยังไม่ได้บาทร่วมกับที่อยู่ในปาก จึงได้บาท, ยังรักษาอยู่ก่อน, แต่ในเวลาทีเนยใสเป็นต้น ขาดตอนเพียงค่อนนั้นเอง ย่อมเป็นปาราชิก. ถ้าแม้ภิกษุกำหนดตัดด้วยริมฝีปากทั้งสองข้าง หุบปาก ก็ต้องปาราชิกเหมือนกัน. แม้เมื่อดื่มด้วยกำนอุบล หลอดไม้ไผ่ และหลอดอ้อเป็นต้น และถ้าที่อยู่ในลำค่อนั้นแลได้ราคาบาทหนึ่ง เป็นปาราชิก. ถ้ารวมกับที่อยู่ในปาก จึงได้บาทหนึ่ง, เมื่อเนยใสเป็นต้นนั้น ลักว่าภิกษุ กำหนดตัดด้วยริมฝีปากทั้งสองข้าง ให้ความเนื่องเป็นอันเดียวกัน กับที่อยู่ในกำนอุบลเป็นต้น ขาดตอนกันเป็นปาราชิก. ถ้ารวมกับที่อยู่ในกำนอุบลเป็นต้น จึงได้ราคาบาทหนึ่ง เป็นปาราชิก ในเมื่อมาตราว่าภิกษุเอานิ้วมืออุดกันแห่งกำนอุบลเป็นต้นเสีย. แต่เมื่อเนยใสเป็นต้น ซึ่งมีราคาได้บาทหนึ่ง ยังไม่ไหลเข้าไปในลำคอ ทั้งในกำนอุบลเป็นต้น ทั้งในปาก แม้มีค่าเกินกว่าบาทหนึ่ง แต่เป็นของเนื่องเป็นอันเดียวกันตั้งอยู่, ยังรักษาอยู่ก่อนแล. คำแม้ทั้งหมด ที่กล่าวในมหาปัจจรีเป็นต้นนั้น ย่อมสมนัยนี้ว่า ภิกษุทำให้ทรัพย์เข้าในภษณะของตนก็ดี ตัดกำเอาก็ดี ดังนี้; เพราะเหตุนั้น (คำที่ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถามีมหาปัจจรีเป็นต้นนั้น) เป็นอันท่านแสดงไว้ชอบแล้วแล. ในภษณะที่ติดเนื่องเป็นอันเดียวกันได้มีนัยเท่านั้นก่อน.

ก็ถ้าภิกษุเอามือก็ดี บาตรก็ดี ภษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง มีถาดเป็นต้นก็ดี ตักดื่ม, เนยใสเป็นต้นจะครบราคาบาทหนึ่งในประโยคใด, เมื่อทำประโยคนั้นแล้วต้องปาราชิก. ถ้าเนยใสเป็นต้น เป็นของมีราคามาก ทั้งเป็นของที่อาจถือเอาได้ราคาบาทหนึ่ง ด้วยเพียงประโยคเดียวแล แม้ด้วยช้อน ในเมื่อยกขึ้นครั้งเดียวเท่านั้น เป็นปาราชิก.

สปปิอาทิสฺส ยงฺกิญฺจ ปิวโต เอกปปโยเคน ปีตมตเต ปาราชิกนฺติ มหาอุฏฺฐกถาย วุตตํ ฯ มหาปัจจรียาทิสฺส ปน อย์ วิภาโค ทสฺสโต มุขี อนปนตฺวา อากทฺตฺนตฺสส ปิวโต สเจ ปน คลคตฺ ปาท์ น อคฺขติ มุขคเตน สทฺธี อคฺขติ รกฺขติ ตาว กณฺเจน ปน ปริจฺฉินฺนกาลเยว ปาราชิกํ โหติ ฯ สเจปิ โยภูเจหิ ปริจฺฉินฺนทฺโต โยภูเจ ปิทฺหติ ปาราชิกเมว ฯ อุปลทฺตฺวาเวทฺฐนาพินฺพนาทืออาทิตฺ ปิวตฺสสาปิ สเจ ปน คลคตเมว ปาท์ อคฺขติ ปาราชิกํ ฯ สเจ สทฺ มุขคเตน อคฺขติ อุปลทฺตฺวาทิตเตน สทฺธี เอกาทฺฐภาวํ โโกเปตฺวา โยภูเจหิ ปริจฺฉินฺนมตเต ปาราชิกํ ฯ สเจ อุปลทฺตฺวาทิตเตน สทฺธี อคฺขติ อุปลทฺตฺวาทินิ (๓๘๔) พุณฺเธ องฺคฺลียา ปิทฺทิตมตเต ปาราชิกํ ฯ ปาทคฺชนเก ปน คเล อปฺปวิภูเจ อุปลทฺตฺวาทิสฺส จ มุเข จ อติเรกปาทฺมปิ เอกาทฺฐํ หุตฺวา ติฏฺฐติ รกฺขติเยวาทิ ฯ ตํ สพฺพมฺปิ ยสฺมา อตฺตโน ภษณคตฺ วา กโรติ มฺภูจฺจ วา ฉินฺนทิตฺติ อิมํ นย์ ภษติ ตสฺมา สุตฺสลิตเมว ฯ เอส ตาว เอกาทฺฐเณ นโย ฯ

สเจ ปน หตฺเถน วา ปตฺเตน วา ถาลกาทินา วา เยน เกนฺจि ภษณน คเหตุวา ปิวติ ยมฺหิ ปโยเค ปาทคฺชนกํ ปูริติ ตมฺหิ กเต ปาราชิกํ ฯ อถ มหฺคฺมฺ โหติ สิปปิกายปิ เอกปปโยเคนเนว ปาทคฺชนกํ คเหตุํ สกฺกา โหติ เอกุทฺธาเรเวว ปาราชิกํ ฯ

อนึ่ง เมื่อภิกษุกดภาชนะให้จมลงแล้วตักเอา, เนยใสเป็นต้นนั้นยัง เนื่องเป็นอันเดียวกันเพียงใด, ยังรักษาอยู่เพียงนั้น. เป็นปาราชิก ด้วยการขาดเด็ดแห่งขอบปาก หรือด้วยการยกขึ้น. ก็เนยใสหรือน้ำมัน หรือน้ำผึ้งและน้ำอ้อยที่ใส เช่นกับน้ำมันนั้นแล ภิกษุเอียงหม้อให้ไหลเข้าภาชนะของตนเมื่อใด, เมื่อนั้น ความเนื่องเป็นอันเดียวกัน ย่อมไม่มี เพราะเหตุที่ลิ่งเหล่านั้นเป็นของใส; เพราะฉะนั้น เมื่อเนยใสเป็นต้นซึ่งได้ราคาบาทหนึ่ง ลักว่าไหลออกจากขอบปาก เป็นปาราชิก. ส่วนน้ำผึ้งและน้ำอ้อยที่เขาเคี้ยวตั้งไว้ เหนียวคล้ายยาง เป็นของควรรชัก ไปมาได้, เมื่อความรังเกียจเกิดขึ้น ภิกษุอาจนำกลับคืนมาได้ เพราะเป็นของติดกันเป็นอันเดียวกันนั่นเอง. น้ำผึ้งและน้ำอ้อยชนิดนั้นเมื่อออกจากขอบปากเข้าไปในภาชนะแล้ว ก็ถือว่ายังรักษาอยู่ เพราะเป็นของติดเนื่องเป็นอันเดียวกันกับส่วนข้างนอก. แต่พอเมื่อลักว่าขาดจากขอบปากแล้วจึงเป็นปาราชิก. แม้ภิกษุใดใส่น้ำเนื้อหนอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะตีมนเนยใส หรือน้ำมัน ได้ราคาบาทหนึ่งอย่างแน่นอน ลงในหม้อของผู้อื่น ด้วยโดยจิต พอหลุดจากมือ ภิกษุนั้นก็ต้องปาราชิก.

ในมหาอรรถกถา ท่านกล่าวไว้ว่า ภิกษุรู้ว่า บัดนี้เขาจักใส่น้ำมัน มิโดยจิตใส่กันทะอย่างใดอย่างหนึ่งลงในหม้อเปล่า, ถ้ากันทะนั้นจะตีมน ได้ราคา ๕ มาสก ในเมื่อน้ำมันเขาใสหม้อนั้นแล้ว เมื่อกันทะนั้นลักว่าตีมน น้ำมันนั้นแล้ว เป็นปาราชิก. แต่ค่านั้นย่อมแย้งกับคำวินิจฉัยว่าด้วยการทำรางแห้งให้ตรงในบึงที่แห้ง ในมหาอรรถกถานั้นนั่นเอง, จริงอยู่ ลักษณะแห่งอาหารในคำนี้ ไม่ปรากฏ; เพราะเหตุนั้น จึงไม่ควรเชื่อถือ. ส่วนในอรรถกถาหาปัจฉจริเป็นต้น ท่านปรับเป็นปาราชิก ในเมื่อยกกันทะนั้นขึ้น. ค่านั้นใช้ได้.

ภิกษุวางกันทะมีหนึ่งเป็นต้น ในหม้อเปล่าของผู้อื่น เพื่อต้องการจะเก็บซ่อนไว้ เมื่อเขาใส่น้ำมันลงในหม้อนั้นแล้ว (๒๑) กล่าวว่า “ถ้าผู้นี้จักทราบ เขาก็จะจับเรา” จึงยกกันทะที่ตีมน้ำมันไว้แล้วได้ราคาบาทหนึ่งขึ้น ด้วยโดยจิตต้องปาราชิก. ยกขึ้นด้วยจิตบริสุทธิ์ เมื่อผู้อื่นเอาไปเสีย เป็นกัณฑ์ไทย. อธิบายว่า ลิ่งของใดของผู้อื่นหายไป, ต้องใช้ราคาลิ่งของนั้น หรือใช้ลิ่งของนั้นนั่นเอง; ชื่อว่ากัณฑ์ไทย. ถ้าไม่ใช่ให้ ต้องปาราชิกในเมื่อเจ้าของ

***ภาชนิ ปน นิมุชชาเปตวา คณหนตสฺส ยาว เอกาพทฺธํ โหติ ตาว รกฺขติ ฯ มุขวฏฺฐิปริจฺเจเทน วา อุทฺธาเรน วา ปาราชิกํ ฯ ยทา ปน สปฺปี วา เตลํ วา อจฺฉํ เตลสทิสเมว มรฺุผาณิตํ วา กุมฺภี อวฏฺฐิตฺวา อตฺตโน ภาชนเ ปเวเสติ ตทา เตลํ อจฺฉตฺย เอกาพทฺธตา นตฺถิติ ปาทคฺชนเก มุขวฏฺฐิตฺ คลิตมตฺเต ปาราชิกํ ฯ ปจิตฺวา จปิตํ ปน มรฺุผาณิตํ ลีเลโส วีย จิกฺกนํ อากทฺตมนวิกทฺตมนโยคฺคํ โหติ อุปฺปนเน กุกฺกฺจเ เอกาพทฺธเมว หุตฺวา ปฏฺินิหริตุํ สกฺโกติ ฯ เอตํ มุขวฏฺฐิยา นิภฺยมิตฺวา ภาชนเ ปวิจฺจมฺปิ พาทิเรน สทฺธิ เอกาพทฺธตฺตา รกฺขติ ฯ มุขวฏฺฐิตฺ ฉินฺนมตฺเต ปน ปาราชิกํ ฯ โยปิ เถยฺยจิตฺเตน ปรสฺส กุมฺภิยา ปาทคฺชนกํ สปฺปี วา เตลํ วา อวสฺสํ ปิวนํ ยงฺกิลฺลิจิ ทฺกุลสาฎกํ วา จมฺมขณฺฑาทินํ วา อณฺยตฺรํ ปกฺขิปติ หตฺถโต มุตฺตมตฺเต ปาราชิกํ ฯ

(๓๘๕) วิตฺตกุมฺภิยา อิทานิ เตลํ อากิรฺิสฺสนตฺติ ฃตฺวา ยงฺกิลฺลิจิ ภณฺฑํ เถยฺยจิตฺโต ปกฺขิปติ ตณฺเเจ ตตฺถ เตเล อากิณฺเณ ปณฺจมาสกคฺชนกํ ปิวติ ปิวิตมตฺเต ปาราชิกนฺติ มหาอฏฺฐกถายํ วุตฺตํ ฯ ตํ ปน ตตฺถเว สุกฺขตฺพาเก สุกฺขมาติกาย อุชฺุกรณฺวินิจฺจนเณ วิรุชฺมตฺติ อวหารลฺกฺขณํ เจตฺถ น ปณฺยายติ ตสฺमान คเหตุพฺพํ ฯ มหาปจฺจจริยาทีสุ ปน ตสฺส อุทฺธาเร ปาราชิกํ วุตฺตํ ฯ ตํ ยุตฺตํ ฯ *** (ส.๗/๒๕๓๐)

***ปรสฺส วิตฺตกุมฺภิยา สงฺโคปนตฺถาย จมฺมาทิภณฺฑํ จเปตฺวา ตตฺถ เตเล อากิณฺเณ สเจ อยํ ชาณิสฺสติ มํ ปลิพฺพุตฺติสฺสตฺติ ภิโต ปาทคฺชนกํ เตลปิตํ ภณฺฑํ เถยฺยจิตฺเตน อุทฺธรติ ปาราชิกํ ฯ สฺุทฺธจิตฺเตน อุทฺธรติ ปเร ออาหาราปนเต ภณฺฑทฺเทยฺยํ ฯ ภณฺฑทฺเทยฺยณฺนาม ยํ ปรสฺส นนฺจํ ตสฺส มฺูลํ วา ตเทว วา ภณฺฑํ ทาทพฺพนฺติ อตฺถโล ฯ โน เจ เทติ สามีกสฺส รฺุณิกฺเขเป ปาราชิกํ ฯ สเจ ปนสฺส กุมฺภิยํ

ทอดธุระ. แต่ถ้าผู้อื่นใส่เนยใสหรือน้ำมันลงในหม้อของ ภิกษุนั้น, ภิกษุผู้เจ้าของ หม้อนี้ก็ใส่ภัณฑะที่จะเติมน้ำมัน ได้ลงเมื่อนั้นด้วยโดยจิต เป็นปาราชิก ตามนัยที่ กล่าวแล้วนั้นแล. ภิกษุรู้ว่าเนยใสหรือน้ำมันที่ผู้อื่นใส่ไว้ในหม้อเปล่าของตน จึงใส่ภัณฑะลงไปด้วยโดยจิต เป็นปาราชิกในขณะที่ยกขึ้น ตามนัยก่อนเหมือนกัน. มีจิตบริสุทธิ์ใส่ลงไป ภายหลังจึงยกขึ้นด้วยโดยจิต เป็นปาราชิกเหมือนกัน. มีจิตบริสุทธิ์แท้ ยกขึ้นไม่เป็นอาหาร ไม่เป็นสินใช้. แต่ในมหาปัจจุวัคคกถาว่าไว้แต่เพียงอนาปัตติเท่านั้น. ในกฐินที่ท่านกล่าวไว้ว่า ภิกษุเคืองขัดใจว่า ท่านใส่น้ำมันลงในหม้อของเราทำไม ดังนี้แล้ว ยกภัณฑะขึ้นเททิ้งเสีย ไม่เป็นภัณฑไทย. ภิกษุใครจะให้น้ำมันไหล จึงจับที่ขอบปากเอียงหม้อด้วยโดยจิต เมื่อน้ำมันไหลไปได้ราคาถึงบาท ต้องปาราชิก. ภิกษุมีโดยจิตแท้ทำหม้อให้รั่วด้วยคิดว่า น้ำมันจะไหลไปเสีย เมื่อน้ำมันไหลไปได้ราคาถึงบาท ต้องปาราชิก. ภิกษุมีโดยจิตนั้นแล กระทำหม้อให้เป็นช่องทะลุคว่ำหงายหรือตะแคง. ก็แลคำนี้เป็นฐานะแห่งความฉงน, เพราะฉะนั้นควรสังเกตให้ดี.

ก็ในคำว่า คว้า เป็นต้นี้ มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้:

ช่องปากลงข้างล่างชื่อว่า คว้า. ช่องปากขึ้นข้างบนชื่อว่า หงาย. ช่องปากไปตรงๆ เหมือนกระบวย ชื่อว่า ตะแคง.

บรรดาการทำคว่ำเป็นต้นนั้น เมื่อน้ำมันได้ราคาถึงบาท ไหลออกจากภายในช่องที่อยู่ข้างล่าง ซึ่งตนทำไว้จำเดิมแต่ภายนอก ถึงจะไม่ไหลออกไปภายนอก ก็เป็นปาราชิก. เพราะเหตุไร? เพราะเหตุว่า น้ำมันพอไหลออกไปจากภายในนั้นเท่านั้น ก็ชื่อว่า ไหลออกไปภายนอก จะนับว่าอยู่ภายในหม้อไม่ได้ คือไม่ตั้งอยู่ในหม้อ. เมื่อน้ำมันได้ราคาถึงบาท ไหลออกไปจากภายนอกช่องที่ตนทำไว้ จำเดิมแต่ภายใน เป็นปาราชิก. เมื่อน้ำมันได้ราคาถึงบาทไหลออกไปจากภายนอกช่องข้างบน ที่ตนทำไว้โดยอาการใดๆ ก็ตาม เป็นปาราชิก. ในอรรถกถาทั้งหลาย ท่านกล่าวไว้ว่า แท้จริง น้ำมันนั้นยังไม่ไหลจากภายในไปภายนอกเพียงใด, ก็ชื่อว่ายังอยู่ภายในหม้อเพียงนั้นนั่นแล. พระวินัยธร พิงปรี (อาบัติปาราชิก) ด้วยอำนาจน้ำมันที่ไหลออกจากตรงกลาง

อณโฏ สปปี วา เตลล์ วา อากีรติ ตตรปาย์ เถยยจิตเตน เตลปิวณกั ภาณท์ ปกฺขิปติ วุตตนเยเนว ปาราชิกํ ฯ อตฺตโน ริดตฺตกฺุมภฺยา ปรสฺส สปปี วา เตลล์ วา อากิณฺณภาวํ ฃตฺวา เถยยจิตเตน ภาณท์ ปกฺขิปติ ปุพฺพนเยเนว อุทฺธาเร ปาราชิกํ ฯ สุทฺธจิตฺโต นิกฺขิปิตฺวา ปจฺฉา เถยยจิตเตน อุทฺธรติ ปาราชิกเมว ฯ สุทฺธจิตฺโตว อุทฺธรติ เนว อวหาโร น คีวา ฯ มหาปจฺจริยํ ปน อนาปตฺติมตฺตเมว วุตฺตํ ฯ กิสฺสมม กุมภฺยํ เตลล์ อากีรสิตี กุปีโต อนตฺตมโน (๓๘๖) ภาณท์ อุทฺธริตฺวา ฃตฺเทติ โน ภาณฺทเทยฺยนฺติ กุณฺฑิยํ วุตฺตํ ฯ เถยยจิตเตน มฺขวภูฏฺยํ คเหตุวา กุมภฺยํ อวิณฺชติ คเลตฺกามา ปาทคฺชนเก คฺลิตฺเต ปาราชิกํ ฯ เถยยจิตเตเนว ชฺชชฺร์ กโรติ สวิตฺวา คมิสฺสตีติ ปาทคฺชนเก สวิตฺวา คเต ปาราชิกํ ฯ เถยยจิตเตเนว ฃิทฺทํ กโรติ โอมภฺจฺจํ วา อุมภฺจฺจํ วา เวมภฺจฺจํ วา ฯ อิทํ ปน สมฺโมทฺทฺจฺจานํ ตสฺมา สฺสุภฺจฺจํ สลฺลภฺเขตฺตพฺพํ ฯ

อัย เหตุถ วินิจฺฉโย ฯ

โอมภฺจฺจฺจนาม อโรมฺขจฺฉิทฺทํ ฯ อุมภฺจฺจฺจนาม อุทฺธํ มฺขจฺฉิทฺทํ ฯ เวมภฺจฺจฺจนาม อุพฺพงฺกสฺเสว อุชฺชุตฺตจฺฉิทฺทํ ฯ *** (ส.๗/๒๕๓๐)

ตตฺถ โอมภฺจฺจฺจสฺส พฺหิ ปฏฺจาย กตฺสฺส อพฺภนฺตรนฺตโต ปาทคฺชนเก เตเล คฺลิตฺเต พฺหิ อนิกฺขนฺเตปิ ปาราชิกํ ฯ กสฺมา ฯ ยสฺมา ตโต คฺลิตฺตมตฺตเมว พฺหิ คตํ นาม โหติ น กุมภฺยํ คตฺสงฺขํ ลภฺติ น กุมภฺยํ สณฺจติ ฯ อนโต ปฏฺจาย กตฺสฺส พาทิรฺนตโต ปาทคฺชนเก คฺลิตฺเต ปาราชิกํ ฯ อุมภฺจฺจฺจสฺส ยถา ตถา วา กตฺสฺส พาทิรฺนตโต คฺลิตฺเต ปาราชิกํ ฯ ตํ ทิ ยาว พาทิรฺนตโต น คฺลิตฺติ ตาว กุมภฺยํ คตฺตเมว โหติ ฯ เวมภฺจฺจฺจสฺส กปาลมฺชฺฉมโต คฺลิตฺตวเสน กาเรตฺตพฺโพติ อภฺจฺจกถาสฺสุ วุตฺตํ ฯ ตํ ปน อนโต จ พฺหิ จ ปฏฺจาย มฺชฺฉเม จเปตฺวา กตฺฉิทฺเต ตพฺกสฺส มริยาทเลทฺเทน สเมติ ฯ อนโต ปฏฺจาย กเต ปน พาทิรฺนตเตน พฺหิ ปฏฺจาย กเต อพฺภนฺตรนฺตเตน กาเรตฺตพฺโพติ อิทฺตเมตฺถ ยุตฺตํ ฯ

กระเบื้อง แห่งช่องที่อยู่ตรงกลาง. ก็คำที่กล่าวไว้ใน อรรถกถาทั้งหลายนั้น ย่อมสมกับการทำลายคันคูดของ สระ ในเมื่อภิกษุกระทำช่องตั้งแต่ภายในและภายนอก เว้นตรงกลางไว้. แต่เมื่อภิกษุกระทำช่องจำเต็มแต่ ภายในแล้ว พระวินัยธรควรปรับอาบัติด้วยช่องภายนอก, เมื่อทำช่องจำเต็มแต่ภายนอกแล้ว ควรปรับด้วยช่อง ภายใน; คำที่ท่านกล่าวไว้ในช่องที่กำหนดด้วยตรงกลางนี้ ดังพรรณนามานี้ ใช้ได้.

ก็ภิกษุใด นำออกซึ่งเชิงรองหรือก้อนเล้าแห่งหม้อ ด้วยโดยจิตว่า “หม้อจักกลิ้งไป” เมื่อหม้อกลิ้งไป เป็น ปาราชิก. อนึ่ง เมื่อภิกษุรู้ความที่เขาจะรินน้ำมันใส่ ทำความรั่วหรือช่องแห่งหม้อเปล่าไว้เป็นกัณฑ์ไทย โดย ประมาณแห่งน้ำมันที่รั่วออกไปภายหลัง. แต่ในอรรถ กถาทั้งหลาย บางแห่งท่านเขียนไว้ว่า เป็นปาราชิก ดังนี้ ก็มี. นั้นเขียนไว้ด้วยความพลั้งพลาด. ภิกษุทำไม้หรือ หินให้เป็นอันตนผูกไว้ไม่ดี หรือตั้งไม้หรือหิน ให้เป็นของ อันตนตั้งไว้ไม่ดีในเบื้องบนแห่งหม้อเต็ม ด้วยโดยจิตว่า มันจักตกไปทำลาย น้ำมันจักไหลออกจากหม้อนั้น. ไม้ หรือหินนั้น จะต้องตกอย่างแน่นอน เมื่อภิกษุทำอย่างนั้น เป็นปาราชิก ในขณะที่ทำเสร็จ. ทำอย่างนั้น ในเบื้องบน แห่งหม้อเปล่า ไม้หรือหินนั้นตกไปทำลาย ในกาลที่หม้อ นั้นเต็มในภายหลังเป็นกัณฑ์ไทย. จริงอยู่ ในฐานะเช่นนี้ ยังไม่เป็นปาราชิกในเบื้องต้นทีเดียว เพราะประโยคอัน ภิกษุทำแล้วในกาลที่ช่องไม่มี. แต่เป็นกัณฑ์ไทย เพราะ ทำของให้เสีย. เมื่อเขาให้นำมาให้ ไม้ให้เขาเป็นปาราชิก เพราะการทอดธุระแห่งเจ้าของทั้งหลาย. ภิกษุทำเหมือง ให้ตรงด้วยโดยจิตว่า หม้อจักกลิ้งไป หรือน้ำจักยั้งน้ำมัน ให้ล้นขึ้นหม้อกลิ้งไปก็ตาม น้ำมันล้นขึ้นก็ตาม เป็น ปาราชิกในเวลาที่ทำให้ตรง. จริงอยู่ประโยคเช่นนี้ๆ ถึง ความสงเคราะห์ได้ในบุพประโยคอาหาร. เมื่อเหมืองแห่ง อันภิกษุทำให้ตรงไว้แล้ว น้ำไหลมาที่หลัง หม้อกลิ้งไป ก็ตาม น้ำมันล้นขึ้นก็ตาม, เป็นกัณฑ์ไทย. เพราะเหตุไร ? เพราะไม่มีประโยค คือ การให้เคลื่อนจากฐาน. ลักษณะ แห่งประโยค คือ การให้เคลื่อนจากฐานนั้น จักมีแจ้งใน ของที่ตั้งอยู่ในเรือ.

โย ปน ฏฐุตวา คจฺฉิสฺสตีติ เถยยจิตฺเตน กุมภิกา อารากั วา อุปตถมฺภนเลทฺทูก วา อปนเตติ ฏฐุตวา (๓๘๗) คตาย ปาราชิกั ฯ เตลาภิรณภาวํ ปน ฅตฺวา ธิตฺตกุมภิกา ชชฺชฺรภาเวสุ วา จิตฺเทสุ วา กเตสุ ปจฺฉานิกฺขนตเตลปฺมาเณน ภณฺทเทยฺยํ โหติ ฯ อฏฺฐกถาสู ปน กตถจि ปาราชิกนฺติปิ ลิชิตํ ฯ ตํ ปมาทลิชิตํ ฯ ปุณฺณาย กุมภิกา อุปริ กฏฺฐํ วา ปาสาณํ วา ปติตฺวา ภินฺทิสฺสตีติ ตโต เตลํ ปคฺมริสฺสตีติ เถยยจิตฺเตน ทฺพพฺพทํ วา กโรติ ทฺพจฺปิ ตํ วา จเปติ ฯ อวสฺสํ ปตฺนํ ตลา กโรนตฺสส กตมตฺเต ปาราชิกั ฯ ธิตฺตกุมภิกา อุปริ กโรติ ตํ ปจฺฉา ปุณฺณกาเล ปติตฺวา ภินฺทิต ภณฺทเทยฺยํ ฯ อิติเสสุ ติ จาเนสุ ภณฺทสฺส นตฺถิกาเล กตปโยคตฺตา อาทิตฺวา ปาราชิกั น โหติ ฯ ภณฺทวินาสนสฺส ปน กตตฺตา ภณฺทเทยฺยํ โหติ ฯ อาหาราเปเนเตสุ อทฺทโต สามิกานํ ฐฺรณิกฺเขเปน ปาราชิกั ฯ เถยยจิตฺเตน มาติกํ อุฑฺ์ กโรติ ฏฐุตฺวา คมิสฺสตีติ เตลํ วา อุตฺตราเปสฺสตีติ ฏฐุตฺวา วา คจฺฉตฺ เตลํ วา อุตฺตรตฺ อุชฺฐกรณกาเล ปาราชิกั ฯ อิติสา ติ ปโยคา ปุพฺพปโยคาวหาเร สงฺคหํ คจฺฉนฺติ ฯ สุกฺขมาติกาเย อุชฺฐกตฺยา ปจฺฉา อุทฺเท อาคเต ฏฐุตฺวา วา คจฺฉตฺ เตลํ วา อุตฺตรตฺ ภณฺทเทยฺยํ ฯ กลฺมา ฯ จานาจาเวนปโยคสฺส อภาวา ฯ ตสฺส ลกฺขณํ นาวฏฺฐเ อาภิวิสฺสตีติ ฯ

อรรถาธิบายคำว่า ภัณฑิตวา เป็นต้น

พึงทราบวินิจฉัยในบททั้งหลายมีบทว่า **ตตเถว ภัณฑิต วา** เป็นต้น ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาดังนี้ก่อน.

บทว่า ทำลายก็ดี นั้น โดยอรรถว่า ทบทำลาย ด้วยไม้ค้อน.

บทว่า เทกิตี นั้น โดยอรรถว่า เหน้หรือทรายลงในน้ำมันล้นขึ้น.

บทว่า ยังไฟให้ไหม้ก็ดี นั้น โดยอรรถว่า นำพินมา แล้วยังไฟให้ไหม้.

บทว่า ให้เป็นของบริโภคนั้น โดยอรรถว่า ทำให้เป็นของพึงเคี้ยวไม่ได้ หรือพึงดื่มไม่ได้ คือ ยังอุจจาระหรือปัสสาวะ หรือยาพิษ หรือของเป็นเดน หรือซากศพให้ตกลงไป.

บทว่า ต้องอาบัติทุกกฏ นั้น โดยอรรถว่า เป็นทุกกฏเพราะไม่มี การให้เคลื่อนจากฐาน. ญาณพิเศษนี้ ชื่อว่า พุทธวิสัย. แม้จะเป็นทุกกฏก็จริง แต่เมื่อเจ้าของให้นำมาให้เป็นภัณฑิตไทย. ใน ๔ บทนั้น สองบทเบื้องต้นไม่สม. เพราะสองบทนั้น เป็นลักษณะอันเดียวกันกับการทำความร้ายของหม้อ และการทำเหมืองให้ตรง. ส่วนสองบทเบื้องหลัง แม้ยั้งวัตถุให้เคลื่อนจากฐานก็อาจทำได้. เพราะฉะนั้น อาจารย์พวกหนึ่ง จึงกล่าววินิจฉัยในคำนี้ไว้อย่างนี้.

ได้ยินว่า ในอรรถกถา คำว่า เป็นทุกกฏ เพราะไม่มีการให้เคลื่อนจากฐานนี้ ท่านกล่าวหมายเอาสองบทเบื้องหลัง. จริงอยู่ ภิกษุไม่ทำการให้เคลื่อนจากฐานเลย พึงเผาเสียก็ดี พึงทำให้เป็นของใช้สอยไม่ได้ก็ดี ด้วยโถยจิตหรือเพราะต้องการจะให้การเสียหาย, แต่ในสองบทเบื้องต้น เมื่อภิกษุทำลายหรือเทโดยนัยที่กล่าวแล้ว การให้เคลื่อนจากฐาน ย่อมมิได้; เพราะฉะนั้น เมื่อทำอย่างนั้น เป็นภัณฑิตไทย เพราะใครจะให้เสียหาย เป็นปาราชิก ด้วยโถยจิต ดังนี้แล.

หากมีผู้แย้งว่า คำนั้น ไม่ชอบ เพราะท่านกล่าวไว้ในพระบาลีว่า เป็นทุกกฏ. พึงเฉลยว่า จะเป็นคำไม่ชอบหาไม่ได้ เพราะมีอรรถที่จะพึงถือเอาโดย ประการอื่น.

ตตเถว ภัณฑิต วาตีอาทีสุ อฏฺฐกถายั ตาว วุตตํ ฯ

ภัณฑิต วาตี มุคฺคเรณ โปเถตฺวา ภัณฑิต ฯ

ฉฑฺฑเทติ วาตี อุทกั วา วาลิกั วา อากีริตฺวา อุตฺตราเปตี ฯ

ฉาเปตี วาตี ทารุณี อหริตฺวา ฉาเปตี วา ฯ

อปรีโภคั วา กโรตฺตี อชาติตฺพุพฺ อปาดฺพุพฺ วา กโรตฺตี (๓๘๘) อุจฺจารั วา ปสฺสาวั วา วิสั วา อุจฺฉิฏฺฐัจฉั วา กุณฺปี วา ปาเตตี ฯ

อาปตติ **ทุกกฏสฺสาตี** จานา จาวนสฺส นตฺถิตาย ทุกกฏั ฯ พุทฺธวิสัย นามะโส ฯ กิณฺจาปี ทุกกฏั ออาหาราเปเนเต ภณฺฑเทยฺยนฺติ ฯ ตตฺถ ปุริมทฺวยั น สเมตี ฯ ตํ ทิ กุมฺภิชฺชชฺรกรเณน จ มาตีกาอุชฺชกรเณน จ สทฺธี เอกลกฺขณั ฯ ปจฺฉิมั ปน ทฺวยั จานา จาเวเนเตนาปี สกฺกา กาคูั ฯ ตสฺมา เอตฺถ เอว วิวินิจฉัยยั วทฺนตี ฯ

อฏฺฐกถายั กิร จานา จาวนสฺส นตฺถิตาย ทุกกฏฺนฺติ อิทํ ปจฺฉิมทฺวยั สนฺธาย วุตตํ ฯ จานา จาวนั อภิโรนโตเยว ทิ เถยฺยจิตฺเตน วา วินาสฺเสตฺกามตาย วา ฉาเปยฺยปี อปรีโภคฺมปี กรายฺย ปุริมทฺวยเ ปน วุตฺตนเณน ภัณฑิตสฺส วา ฉฑฺฑเทนตฺสส วา จานา จาวนั อตฺถิ ตสฺมา ตถา กโรนตฺสส วินาสฺเสตฺกามตาย ภณฺฑเทยฺย เถยฺยจิตฺเตน ปาราชิกนฺติ ฯ

ปาลิยั **ทุกกฏฺนฺติ** วุตตตฺตา อุตฺตฺตฺนฺติ เจ ฯ น อญฺญถา คเหตุพฺพตฺถโต ฯ

จริงอยู่ ในฝักฝ่ายแห่งใดจิตในพระบาลี อาจารย์
พวกหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า บทว่า ทำลายกัฏฐิ นั้น โดย
อรรถว่า เจือด้วยน้ำ บทว่า เท กัฏฐิ นั้น โดยอรรถว่า เท
ราด หรืออุจจาระ หรือปัสสาวะลงในเภลัชมีน้ำมัน
เป็นต้นนั้น ดังนี้. ส่วนสาระในคำนี้ ดังต่อไปนี้:-

ภิกษุไม่ประสงค์จะให้เคลื่อนจากฐานเลย ทำลาย
อย่างเดียว ดุจภิกษุเผาหญ้าในวินิตวัตถุ. แต่เภลัชมี
น้ำมันเป็นต้นย่อมไหลออกได้ เพราะหม้อทำลายแล้ว. ก็
หรือว่า ในเภลัชมีเหล่านั้นเภลัชชใดเป็นของแห้ง แข็ง
กระด้าง เภลัชชนั้น ยังยึดกัน ตั้งอยู่ได้เดียว, อนึ่ง ภิกษุ
ไม่ประสงค์จะเทน้ำมันเลย เทน้ำ หรือทราย เป็นต้น ลง
ในหม้อนั้นอย่างเดียว. แต่น้ำมันก็เป็นอันภิกษุนั้นเท
เพราะได้เทน้ำหรือทรายเป็นต้นนั้นลงไป. เพราะฉะนั้น
ด้วยอำนาจโวหาร ท่านจึงเรียกว่า ทำลายกัฏฐิ เทกัฏฐิ. ผู้
ศึกษาพึงถือเอาใจความแห่งบทเหล่านี้ ดังกล่าวมาจะนี้.

ส่วนในฝ่ายแห่งความเป็นผู้ใคร่จะให้ฉิบหาย เป็น
ทุกกฎ ถูกต้องแม้โดยประการนอกนี้. จริงอยู่ เมื่อท่าน
กล่าวอธิบายความอยู่อย่างนี้ บาลีและอรรถกถา ย่อม
เป็นอันท่านสอบสวน กล่าวดีแล้วโดยเบื้องต้นและเบื้อง
ปลาย. แต่ไม่ควรทำความเข้าใจแม้ด้วยคำอธิบายเพียง
เท่านี้ พึงเข้าไปนั่งใกล้ อาจารย์ทั้งหลายแล้วทราบข้อ
วินิจฉัยแล.

จบกล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในแผ่นดิน.

ปาลี ยี ทิ เถยยจิตตปฏเข ภินทติ วาติ อุทเคน
สภินทติ ฉทเทติ วาติ ตตถ วมนิ วา อุจจารี
วา ปสฺสาวี วา ฉทเทตติ เวมเมเก วทนฺติ ฯ อัย
ปนตถ สาโร ฯ

วินิตวัตถุมหิ ตินชฌาปโก วีย จานา อจจาเวตฺกามา
เกวลํ ภินทติ ฯ ภินฺนตฺตา ปน เตลาทีนึ นิกฺขมนฺติ ฯ
ยํ วา ปนตถ ปตฺถินนํ ตํ เอกาพทฺธเมว ติฏฺฐติ
อฉทฺเทตฺกามาเยว จ เกวลํ ตตถ อุทกฺวาลิกาทีนึ
อากริตี ฯ อาภิณฺณตฺตา ปน เตลํ ฉทฺทิตฺติ ฯ
ตสฺมา โวหารวเสน ภินทติ วา ฉทฺเทติ วาติ วุจฺจตีติ ฯ
(๓๘๘) เวมเมเตลํ ปทานํ อตฺถ โคเหตุพฺโพ ฯ

นาเสตุกามตาปฏเข ปน อิตฺรธาปิ ยฺชชติ ฯ
เอวํ ทิ กถียมาเน ปาลี จ อฏฺฐกฺกา จ ปุพฺพาปเรน
สํสนฺทิตฺวา สุกฺกิตฺตา โหติ ฯ เอตฺตาวตฺตาปิ จ สนฺโตลํ
อกฺตฺวา อาจฺริเย ปยฺรูปาลีตฺวา วินิจฺฉโย เวทิตฺโพติ ฯ

ภุมมฏฺฐกฺกา นิฏฺฐิตา ฯ

กถาวถัด้วยทรรพ์ที่อยูบบนบก

พืงทรรบววินิจฉัยในทรรพ์ที่ตั้งอยูบบนบก. สองบทวถั **ถล** **นิกขิตต** ความวถั ไดแก ทรรพ์ที่เขาวางไวบนพื้นดินกัดี บนพื้นปราชสทและบนภูเขากันเป็นต้นแห่งใดแห่งหนึง ซึ่งปกปิดหรือไมปกปิดกัดี พืงทรรบวถั ทรรพ์ที่ตั้งอยูบบนบก. ทรรพ์นั้น ถัเขากันเป็นกองไว พืงตัดลินตามคัววินิจฉัยที่กลัวไว ในการทรรพ์ให้อยูในภษณะและการตัดกัเอากันในภษณในหม้อ. ถัทรรพ์นั้นติดเนื่องเป็นอันเดียวกัน มียารักและยารสนเป็นต้น พืงตัดลินตามคัววินิจฉัยที่กลัวไวในน้ำฝังและน้ำอ้อยที่เค็ยวสุกแล้ว. ถัทรรพ์เป็นของหนั กัเป็นแห่งโลหะกัตาม กบ น้ำอ้อยกัตาม วัตถุมิน้ำมันน้ำฝังและเปรียงเป็นต้นกัตาม ซึ่งเนื่องด้วยภษระ พืงตัดลินตามคัววินิจฉัยที่กลัวไวในการยัหม้อใหเคลือนจากฐน. และพืงกักำหนดความต่างของฐนแห่งลังของที่เขากันไวด้วยไซ. ส่วนภษณถือเอา วัตถุมิน้ำปวารฝัลาดพื้นและฝัลาฐนเป็นต้น ที่เขากันลาดไว ฉุดมาตรงๆ เมือชากันฝัขัางโน้นลวงเลยโอกัลที่ชากันฝัขัางนี้ถูกตองไป เป็นปราชชิก. ในทุกๆ ทิศ กัควรกักำหนดด้วยอากัการอยัางนี้. ภษณห้อแล้วยกขึ้น เมือทรรพ์ใหลอยไปในอากัศ เพียงปลายเส้นผม เป็นปราชชิก. คัที่เหลือนั้นยตั้งกลัวแล้วนั้นเอง ฉะนี้แล.

จบกถาวถัด้วยทรรพ์ที่อยูบบนบก.

ถลภูเจ ๑ ถล นิกขิตตุนติ ภูมิตล วา ปาสทพพตตลาทิส วา ยตถ กตถจि ปฏิจจนเน วา อปฏิจจนเน วา จปีต ถลภูจุนติ เวทิตพพ ๑ ต สเจ ราลิกต โหติ อนโตกุมภिय ภษณคตกรณ- มุฏจิจเจทณวินิจฉเยน วินิจฉินิตพพ ๑ สเจ เอกภพทุ ลิลลนียยาสาทิ ปกภมฐณณิตวินิจฉเยน วินิจฉินิตพพ ๑ สเจ ครุก โหติ ภารพทุ โลหปณฐิ คุพปณฐิ เตลลมฐณฐาทิ วา กุมภिया จานา จาวนวินิจฉเยน วินิจฉินิตพพ ๑ สจขลิกพทุสส จ จานเกโท สลลภเขตพโพ ๑ ปตถริตวา จปีต ปน ปวารตถกร- สากัททิ อชุก คเหตุวา อากทุตติ ปาริมนเต โอริมนเตน ภูฏโจกัล อติภกนเต ปาราชิก ๑ เอว สพพทิสาสู สลลภเขตพพ ๑ เวเจตวา อุทธรติ เกสคคตต อากัศคต กโรนตสส ปาราชิก ๑ สลล วุตตนยเมวาทิ ๑

ถลภูจกถา นิกขิตตา ๑

กล่าวด้วยทรัพย์ที่อยู่ในอากาศ

***พึงทราบวินิจฉัยในของที่อยู่ในอากาศ.

สำหรับนกยูง พึงทราบการกำหนดฐานโดยอาการ ๖ อย่าง คือ เบื้องหน้า กำหนดด้วยจะงอยปาก เบื้องหลัง กำหนดด้วยปลายลำแพนหาง ข้างทั้ง ๒ กำหนดด้วยปลายปีก เบื้องต่ำ กำหนดด้วยปลายเล็บเท้า เบื้องบน กำหนดด้วยปลายหงอน. ภิกษุคิดว่า จักจับนกยูง ซึ่งมีเจ้าของอัน (บิน) อยู่ในอากาศ ยืนอยู่ข้างหน้า หรือเหยียดมือออก. นกยูงกางปีกอยู่ในอากาศนั้นแหละ กระพือปีกแล้วหยุดบินยืนอยู่ เป็นทุกกฏแก่ภิกษุนั้น, ไม่ให้นกยูงนั้นไหว เขามีอวลบคล้ำ เป็นทุกกฏเหมือนกัน, ไม่ให้เคลื่อนจากฐาน ให้ไหวอยู่ เป็นถูลัจฉัย. ส่วนจะเอามือจับหรือไม่จับก็ตาม ให้ปลายลำแพนหางล่วงเลยโอกาส ที่จะงอยปากถูก หรือให้จะงอยปาก ล่วงเลยโอกาสที่ปลายลำแพนหางถูก, ถ้านกยูงนั้น ได้ราคาบาทหนึ่งไซ้ เป็นปาราซิก: อนึ่ง ให้ปลายปีกข้างขวา ล่วงเลยโอกาสที่ปลายปีกข้างซ้ายถูก หรือให้ปลายปีกข้างซ้าย ล่วงเลยโอกาสที่ปลายปีกข้างขวาถูก ก็เป็นปาราซิก.

อนึ่ง ให้ปลายหงอน ล่วงเลยโอกาสที่ปลายเล็บเท้าถูก หรือให้ปลาย เล็บเท้าล่วงเลยโอกาสที่ปลายหงอนถูก ก็เป็นปาราซิก. นกยูงบินไปทางอากาศ จับที่บรรดาอวัยวะมีศีรษะเป็นต้น อันใด, อวัยวะอันนั้น เป็นฐานของนกยูงนั้น.*** เพราะเหตุนี้ ภิกษุนั้นแม้เมื่อทำนกยูงตัวนั้น ซึ่งเกาะอยู่ที่มือ ให้ส่ายไปข้างโน้นและข้างนี้ ชื่อว่าทำให้ไหวแท้. และถ้าเธอเอามืออีกข้างหนึ่งจับให้เคลื่อนจากฐาน เป็นปาราซิก. ภิกษุยื่นมืออีกข้างหนึ่งเข้าไปใกล้, นกยูงโดดไปเกาะที่มือนั้นเสียเอง ไม่เป็นอาบัติ. ***ภิกษุมีโถยจิต รู้ว่านกยูงจับที่อวัยวะ อย่างเท้า ก้าวแรก เป็นถูลัจฉัย, ก้าวที่สอง เป็นปาราซิก. นกยูงจับอยู่บนพื้นดินย่อมได้ฐาน ๓ ด้วยอำนาจเท้าทั้งสอง และลำแพนหาง. เมื่อภิกษุกนกยูงนั้นขึ้น เป็นอาบัติถูลัจฉัย เพียงเวลาที่ฐานแม้เพียงฐานหนึ่งยังถูกแผ่นดิน.*** (ส.๘/๒๕๐๔)

เมื่อนกยูงนั้นลักว่าอันภิกษุให้พ้นจากแผ่นดินแม้เพียงปลายเส้นผม ก็เป็นปาราซิก. ภิกษุกนกยูงซึ่งอยู่ในกรงขึ้นพร้อมทั้งกรง ต้องปาราซิก. แต่ถ้านกยูงตัวนั้น

อากาศภูเจ ๖

โมรสส ฉติ อากาเรติ จานปริจเฉโท เวทิตัพโพ ปุโรโต มุขตุนทเคน ปจฉโต กลาปคเคน อุกยปลเสสุ ปกขปริยนต์เตติ อโธ ปาพนขลิชาย อุทฺธ ลิชคเคนาติ ๖ (๓๙๐) ภิกขุ สสสามิกิ อากาสภูจฺจ โมโร คหเสสามิติ ปุโรโต วา ตัญจติ หตถฺ วา ปสาเรติ ๖ โม่โร อากาเสเยว ปกฺเข ปสาเรติ วาตํ คาหาเปตฺวา คมนํ อุกฺคินฺทิตฺวา ตัญจติ, ตสฺส ภิกขุโน ทุกฺกฏ ๖ ตํ อพฺนเทนโต หตฺเถน อามลฺลิตี ทุกฺกฏเมว ๖ จานา อจฺจาเวเนโต ผนฺทาเปติ ถูลลจฺจยํ ๖ หตฺเถน ปน คเหตุวา วา อคฺคเหตุวา วา มุขตุนทเคน ผุฏฺโฐกา ลํ กลาปคคํ กลาปคเคน วา ผุฏฺโฐกา ลํ มุขตุนทกํ อติกกาเมติ สเจ ปาท์ อคฺขมติ ปาราซิกิ ๖

ตถา วามปกฺขปริยนต์เตน ผุฏฺโฐกา ลํ ทกฺขินปกฺข- ปริยนต์ํ ทกฺขินปกฺขปริยนต์เตน วา ผุฏฺโฐกา ลํ วามปกฺข- ปริยนต์ํ อติกกาเมติ ปาราซิกิ ๖ ตถา ปาพนขลิชาย ผุฏฺโฐกา ลํ ลิชคคํ ลิชคเคน วา ผุฏฺโฐกา ลํ ปาพนขลิชํ อติกกาเมติ ปาราซิกิ ๖ อากาเสน คจฺฉนโต โม่โร ลีลาทิสฺสุ ยสมฺมิ องฺเค นิลียติ ตํ ตสฺส จานํ ๖ ตสฺมา ตํ หตฺเถน นิลินํ อิโตจฺโจจ กโรเนโตปิ ผนฺทาเปติเยว ๖ ยทิ ปน อิตเรณ หตฺเถน คเหตุวา จานา จาเวติ ปาราซิกิ ๖ อิตฺโร หตถฺ อูปเนติ โม่โร สยเมว โธทเหตุวา ตตฺถ นิลียติ อนาปตฺติ ๖ องฺเค นิลินภาวํ ฌตฺวา เถยฺยจิตฺเตน เอกปทวารํ คจฺฉนติ ถูลลจฺจยํ ทุตฺติยํ ปาราซิกิ ๖ ภูมียํ จิตฺโม่โร ทฺวินฺนํ ปาทานํ กลาปสฺส จ วเสน ตินฺนิ จานานิ ลภติ ๖ ตํ อุกฺขิปนตสฺส ยาว เอกมฺปิ จานํ ปจฺวี ผุสฺติ ตาว ถูลลจฺจยํ ๖

เกสคฺคมตฺตมฺปิ ปจฺวียา โม่จิตฺตมฺเต ปาราซิกิ ๖ ปภฺชเร จิตํ สห ปภฺชเรณ อุทฺธเรติ ปาราซิกิ ๖ (๓๙๑) ยทิ ปน ปาท์ น อคฺขมติ สทฺพตฺถ อคฺขวเสน

ไม่ได้ราคาถึงบาทไซร์, ฟังปรับตามราคาทุกๆ แห่ง. ภิกษุผู้มีโดยจิต ทำนกงุงตัวซึ่งเที่ยวอยู่ในสวนให้ตกใจ ไล่มันเดินออกไปนอกสวนด้วยเท้าเที่ยว ให้ลวงเลยเขตที่กำหนดแห่งประตุ ต้องปาราชิก.

จริงอยู่ ภายในสวน เป็นฐานของนกงุงนั้น เหมือนคอกเป็นฐานของโคที่อยู่ในคอก ฉะนั้น. แต่เมื่อภิกษุเอามือจับทำให้มันบินไปในอากาศ แม้ภายในสวน ก็ต้องปาราชิกเหมือนกัน. เมื่อภิกษุยังนกงุงแม้เที่ยวอยู่ในบ้านให้ลวงเลยเครื่องล้อมแห่งบ้านไป ต้องปาราชิก. นกงุงตัวที่ออกไปเที่ยวอยู่ในอุปัชฌาย์บ้านหรืออุปัชฌาย์สวนเองทีเดียว และภิกษุผู้มีโดยจิต ยังมันให้ตกใจด้วยไม้หรือด้วยกระบือหรือ ทำให้มันปายหน้าเข้าดง. นกงุงบินไปเกาะอยู่ภายในบ้าน หรือภายในสวน หรือบนหลังคา ยังรักษาอยู่. แต่ถ้ามันปายหน้าเข้าดงบินไปก็ตีเดินไปก็ตี, เมื่อไม่มีความหมายใจว่า เราให้มันเข้าดงไปแล้ว จักจับเอา ต้องปาราชิก ในเมื่อลักว่า มันบินขึ้นพันแผ่นดินแม้เพียงปลายเส้นผม หรือในอย่างเท้าที่สอง. เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่า ที่ซึ่งยืนเท่านั้น เป็นฐานของมัน ซึ่งออกจากบ้านแล้ว. แม้ในนกทั้งหลายมีนกกับแค เป็นต้น ก็ฟังทราบวินิจฉัย ดังนี้แล.

บทว่า **สาฎก** ภาว มีความว่า ภิกษุเอามือจับผ้าสาฎกที่แข็งด้วยแปง ซึ่งปลิวไปในอากาศลอยมาตรงหน้า ที่ชายผ้าข้างหนึ่ง เหมือนผ้าที่เขาชิงลาดไว้บนพื้นแผ่นดินถูกลมกระพือพัด ฉะนั้น, เมื่อไม่ได้ทำฐานให้ไหวไป ข้างโน้นและข้างนี้เลย ต้องทุกกฎ เพราะงดการเดิน, เมื่อไม่ทำให้เคลื่อนจากฐานรักษาอยู่, เป็นอุลลัจฉัย เพราะทำให้ไหว, ให้เคลื่อนจากฐาน ต้องปาราชิก. ก็ การกำหนดฐานแห่งผ้าสาฎกนั้น ฟังทราบด้วยอาการ ๖ อย่าง เหมือนการกำหนดฐานแห่งนกงุง ฉะนั้น.

ส่วนผ้าสาฎกที่ไม่แข็ง พอภิกษุจับที่ชายผ้าข้างหนึ่งเท่านั้น ก็ตกลงไป กองอยู่บนพื้นดินทั้งชายที่สอง, ผ้าสาฎกนั้นมีฐาน ๒ คือ มือ ๑ พื้นดิน ๑. ภิกษุทำผ้าสาฎกนั้น ตามที่จับเอาแล้วนั้นแล ให้เคลื่อนไปจากประเทศแห่งโอกาสที่ตนจับเอาครั้งแรก ต้องอุลลัจฉัย. ภายหลัง เอามือที่สอง หรือเท้ายกขึ้นจากพื้นดิน ต้องปาราชิก. อนึ่ง ครั้งแรกยกขึ้นจากพื้นดิน ต้องอุลลัจฉัย, ภายหลังให้เคลื่อนจากประเทศแห่งโอกาสที่ตนจับเอา

กาดพัพ ๗ อนโตนวตถุมหิ จรนต์ โมริ เถยยจิตเตน อุตตราเสตวา ปทสวา พหิวตถุ นีทรนโต ทวารปริจเฉทอติกกาเมติ ปาราชิก ๗

วเซ จิตสส พลิวททสส ทิ วไซ วิย อนโตนวตถุ ตสส จาน ๗ หตเถน ปน คเหตุวา อนโตนวตถุสมมิปิ อากาสคต กโรนตสส ปาราชิกเมว ๗ อนโตนวตถุ จรนต์มปิ คามปริกขเป อติกกาเมนตสส ปาราชิก ๗ สยเมว นิกขมิตวา คามุปจาเร วา วตถุปจาเร วา จรนต์ ปน เถยยจิตโต กฏเจเน วา กถลาย วา อุตตราเสตวา อฏวิมุข กโรติ ๗ โโมโร อุทเทตวา อนโตนวตถุ วา อนโตนวตถุมหิ วา ฉทนปิฎุเจ วา นิสยติ รกขติ ๗ สเจ ปน อฏวิมุข อุทเทติ วา คจจติ วา อฏวิ ปเวเสตวา คเหลสสามิติ ปริกขเป อสติ ปจวิโต เกสคคมตตมปิ อุปปติตตเต ทุตติย- ปทวาเร วา ปาราชิก ๗ กสฺมา ๗ ยสฺมา คามโต นิกขนตสส จิตฏจานเมว จาน โหติ ๗ กปิณชราทีสุปี อยเมว วินิจจโย ๗

สาฎก ภาวติ วาตเวคฺกฺขิตฺตํ ปจวิตเล ปตถริตวา จปิตมิว อากาเส คจจนต์ ชลิตถทฐ สาฎกํ อภิมุขาคต หตเถน เอกสมิ อนเต คณหาติ, อิตฺติจิตจ จาน อวิโกปนโตเยว คมนุปจเฉเท ทุกกฏ จานา จาวน อภิโรนโต ปาเลติ ผนทปาเน อุลลจจย จานา จาเวติ ปาราชิก ๗ จานปริจเฉทอ จสส โมรสเสว ฉหิ อากาเรหิ เวทิตพโพ ๗

อตถทฐสาฎโก ปน เอกสมิ อนเต คหิตตตเตว ทุตติยนนเตน ปปติตวา ฐุมิยํ ปติฏจชาติ ตสส เทว จานานิ (๓๙๒) โหนติ หตโถ เจว ฐุมิ จ ๗ ต ยถาคหิตเมว ปจฺมํ คหิตอกาสปพเทสโต จาเลติ อุลลจจย ๗ ปจฺฉา ฐุมิโต ทุตติยหตเถน วา ปาเทเน วา อุกฺขิปติ ปาราชิก ๗ ปจฺมํ วา ฐุมิโต อุทธรติ อุลลจจย ๗ ปจฺฉา คหิตอกาสปพเทสโต จาเวติ ปาราชิก ๗

ต้องปาราชิก.

อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเมื่อไม่ปล่อยการจับ ยืนมือลง ไปตรงๆ บ้าง ปล่อยให้พื้นดิน จึงเอามือนั้นนั่นเองยก ผ่าขึ้น ต้องปาราชิก. แม้ในผ้าโพก ก็พึงทราบวินิจฉัยัย ดังนี้แหละ.

หลายบทว่า **หิรณณํ วา สุวณณํ วา ฉิซฺชมานํ** มีความว่า เครื่องประดับมีสร้อยคอเป็นต้น ขอพวก มนุษย์ผู้ตกแต่งอยู่ที่ดี แห่งทองของพวกช่างทองผู้ตัดซี่ ทองอยู่ที่ดี ขาดตกไป. ถ้าภิกษุมีโดยจิตเอามือจับเอา เครื่องประดับ หรือแห่งทองที่ขาดตก ลอยมาทางอากาศ นั้น, การจับเอานั้นแหละเป็นฐาน, เอามือออกจาก ประเทศ ที่ตนจับเอาต้องปาราชิก. เอามือยกเครื่อง ประดับมีสร้อยคอเป็นต้นที่ตกลงไปในจีวรขึ้น ต้อง ปาราชิก, ไม่ได้ยกขึ้นเลยแต่เดินไป ต้องปาราชิกในอย่าง เท่าที่สอง. ถึงในเครื่องประดับมีสร้อยคอเป็นต้นที่ตกลง ไปในบาตร ก็มีนัยอย่างนี้แล. เอามือจับเอาเครื่อง ประดับมีสร้อยคอเป็นต้น ที่ตกลงที่ศีรษะ ที่หน้า หรือที่เท้า ต้องปาราชิก, ไม่ได้จับเอาเลยแต่เดินไป ต้องปาราชิกใน อย่างเท่าที่สอง. อนึ่ง เครื่องประดับมีสร้อยคอเป็นต้นนั้น ตกไปในที่ใดๆ, เฉพาะโอกาสที่เครื่องประดับเป็นต้นตั้งอยู่ ในที่นั้นๆ เป็นฐานของเครื่องประดับ เป็นต้นนั้น, อังคัพพพทั้งหมดก็ดี บาตรและจีวรก็ดี หาได้เป็นฐานไม่ ฉะนี้แล.

คหณํ วา อมฺฤจฺจโนโต อุกฺกุชฺชเมว หตฺถํ โอนเมตฺวา ภูมิกตํ กตฺวา เตเนว หตฺถेณ อุกฺกุชฺชปติ ปาราชิกํ ฯ
เวฏฺฐเนปิ ออยเมว วินิจฺฉโย ฯ

หิรณณํ วา สุวณณํ วา ฉิซฺชมานนฺติ มนุสฺसानํ อลงฺกโรนฺตานํ คีเวยฺยกาธิ ปิลนธฺนํ วา สุวณฺณสลาภํ ฉินฺทนฺตานํ สุวณฺณการานํ สุวณฺณชนฺทํ วา ฉิซฺชมานํ ปตฺติ ฯ ตณฺเจ ภิกฺขุ อากาเสน อากจฺฉนฺตํ เถยฺยจิตฺโต หตฺถेณ คณฺหาติ คหณเมว จานํ คหิตปฺปเทสฺโต หตฺถํ อปเนติ ปาราชิกํ ฯ จิวเร ปตฺติ หตฺถेณ อุกฺกุชฺชปติ ปาราชิกํ ฯ อนุทฺธริตฺวา ว ยาทิ ทฺฐิตฺย ปทฺวาเร ปาราชิกํ ฯ ปตฺเต ปตฺติเตปิ เอเสว นโย ฯ สีเส วา มุเข วา ปาทฺเต วา ปตฺติ หตฺถेณ คณฺหาติ ปาราชิกํ ฯ อคฺคเหตุวา ว ยาทิ ทฺฐิตฺย ปทฺวาเร ปาราชิกํ ฯ ยตฺถ ยตฺถ จ ปตฺติ ตสฺส ปตฺติภูจฺฉิตฺกาโลว จานํ น สพฺพํ อจฺจจฺจํ ปตฺตจิวฺรํ วาติ ฯ

จบกล่าวด้วยทรัพย์ที่อยู่ในอากาศ.

อากาศภูจฺจกา นิฏฺฐิตา ฯ

กล่าวด้วยทรัพย์ที่อยู่กลางแจ้ง

พึงทราบวินิจฉัยในภัณฑะที่ตั้งอยู่ในกลางแจ้ง.

เวหาสกุญเ ๑

ภัณฑะที่เขาวางไว้บนเตียงและตั้งเป็นต้น จะเป็นของควรจับต้อง หรือไม่ควรจับต้องก็ตาม เมื่อภิกษุจับต้องด้วยโดยจิต เป็นทุกกฏ. ก็แลในภัณฑะที่เขาวางไว้บนเตียงและตั้งนี้ ควรทราบวินิจฉัยตามนัยที่กล่าวไว้ในภัณฑะที่ตั้งอยู่บนบก.

มณจปีจาทีสุ จปีตํ ภณฺฑํ อามาสํ วา โหตุ อนามาสํ วา เถยยจิตฺเตน อามสนฺตสฺส ทุกฺกฏํ ๑ มณจปีเจสุ จปีตภณฺฑเเต เจตถ ถลฺลกุญเ วุตฺตนเยน วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ๑

ส่วนความแปลกกันพึงทราบดังนี้:-

อัย ปน วิเสโส ๑

ถ้าผ้าสาฎกที่แข็งด้วยแป้ง ซึ่งเขาชิงไว้ที่เตียงหรือตั้ง ตรงกลางไม่ถูกพื้นเตียง ถูกแต่เท้าเตียงเท่านั้น, พึงทราบฐานด้วยอำนาจแห่งเท้าทั้ง ๔ ของเตียงนั้น. จจริงอยู่ เมื่อผ้าสาฎกนั้น ลักว่าอันภิกษุให้ล่วงเลยโอกาสที่ถูกเบื่องบน แห่งเท้าเตียงเท่านั้น ย่อมเป็นปาราชิก ในเพราะเหตุให้ก้าวล่วงนั้น. แต่เมื่อภิกษุลักไปพร้อมทั้งเตียงและตั้ง พึงทราบฐานด้วยอำนาจโอกาสที่เท้าเตียงและตั้งตั้งจดอยู่.

สเจ ขลียา ถทฺธสาฎโก มณฺเจ วา ปีเจ วา ปตถโฏ (๓๙๓) มชฺเฌน มณฺจตลํ น ผุสฺติ มณฺจปาเทเยว ผุสฺติ เตสํ วเสน จานํ เวทิตพฺโพ ๑ ปาทานํ อุปริ ผุสฺสโฆกาสมเว ทิ อติกกามิตมตเต ตตถ ปาราชิกํ โหติ ๑ สห มณฺจปีเจติ หรณฺตสฺส ปน มณฺจปีจปาทานํ ปตฺถุจฺจิตกาเสวเสน จานํ เวทิตพฺโพ ๑

บทว่า **จิวรวโส** วา มีความว่า บนราวหรือบนท่อนไม้ที่เขาผูกตั้งไว้ เพื่อประโยชน์แก่การพาดจิวร. เฉพาะโอกาสที่ถูกกับโอกาสที่ตั้งอยู่ เป็นฐานของจิวรที่พาดไว้บนราวนั้น ซึ่งเอาชายไว้ข้างนอก เอาขนดไว้ข้างใน, ราวจิวรทั้งหมด หาได้เป็นฐานไม่. เพราะเหตุนี้เมื่อภิกษุจับจิวรนั้นที่ขนดดึงมาด้วยโดยจิต ให้โอกาสที่ตั้งอยู่บนราวด้านนอก ล่วงเลยประเทศที่ราวจิวรถูกด้านในไป เป็นปาราชิก ด้วยการดึงมาเพียงนิ้วเดียวหรือสองนิ้วเท่านั้น. นัยแม่แห่งภิกษุผู้จับที่ชายดึงมา ก็เหมือนกันนี้. แต่เมื่อภิกษุรูดลงข้างซ้ายหรือข้างขวาบนราวจิวรนั้นนั่นเอง ครั้นเมื่อจิวรนั้นลักว่าล่วงเลยฐานแห่งชายข้างขวาด้วยชายข้างซ้าย หรือลักว่าล่วงเลยฐานแห่งชายข้างซ้ายด้วยชายข้างขวาไป เป็นปาราชิก ด้วยการรูดไปเพียง ๑๐ นิ้ว หรือ ๑๒ นิ้วเท่านั้น. เมื่อภิกษุยกขึ้นข้างบน เป็นปาราชิก ด้วยการยกขึ้นเพียงปลายเส้นผม. เมื่อภิกษุแก้มจิวรที่เขาเอาเชือกผูกแขวนไว้ จะถูกราวจิวรหรือไม่ถูกก็ตาม เป็นอุลลัจจัย, เมื่อแก้ออกแล้ว เป็นปาราชิก. จจริงอยู่ จิวรนั้นพอลักว่าแก้ออกเท่านั้น ย่อมถึงความนับว่า พ้นจากฐาน. เมื่อภิกษุคลายจิวรที่เขาพันไว้ที่ราวออก เป็นอุลลัจจัย, ครั้นเมื่อจิวรนั้น ลักว่าคลาย

จิวรวโส วาติ จิวรกุสฺสปนฺตถาย พนฺธิตฺวา จปีเต วโส วา กุสฺสจกฺขณฺทเก วา ๑ ตตถ สํหริตฺวา ปารโธ อนตํ โอรโธ โภคํ กตฺวา จปีตจิวรสฺส ปตฺถุจฺจิตกาเสน ผุสฺสโฆกาโสว จานํ น สพฺโพ จิวรวโส ๑ ตสฺมา เถยยจิตฺเตน ตํ โภเค คเหตุวา อากทมนฺตสฺส ปารโธ วโส ปตฺถุจฺจิตกาโส โอรโธ จิวรวสฺส ผุสฺสจปฺปเทสํ อติกกาเมนฺตสฺส เอกทฺวงคฺลุมตฺตาทกทฺมเนเนว ปาราชิกํ ๑ อนฺเต คเหตุวา กทฺมเนตฺตสฺสปี เอสเว นโย ๑ ตตถเว ปน จิวรวโส วามโธ วา ทกฺขิณโธ วา โอสาทเนตฺตสฺส วามนฺเตน ทกฺขิณนฺตฺถุจฺจานํ ทกฺขิณนฺเตน วา วามนฺตฺถุจฺจานํ อติกกนฺตมตเต ทสทฺวาทสงฺคฺล มตฺต-สสารเณเนว ปาราชิกํ ๑ อุทฺธํ อุกฺขิปนฺตสฺส เกสคฺค-มตฺตคฺคเขปนเนน ปาราชิกํ ๑ จิวรวสํ ผุสฺสนตํ วา อผุสฺสนตํ วา รชชฺชฺเคน พนฺธิตฺวา จปีตจิวร โมเจเนตฺตสฺส ฤลลจฺฉยํ มุตเต ปาราชิกํ ๑ มุตตมตฺตเมว ทิ ตํ จานา มุตฺตนฺติ สงฺขยํ คจฺฉติ ๑

ออกเสร็จแล้ว ก็ต้องปาราซิก.

ในจักรที่เขาทำเป็นห่วงเก็บไว้ ภิภษุตัดห่วงออกก็ดี แก้ออกก็ดี ปลดปลายราวข้างหนึ่งแล้วรูดออกก็ดี ต้อง ถูลัจจัย, ครั้นเมื่อห่วงนั้น ลักว่าขาดก็ดี ลักว่าแก้ออก แล้วก็ดี ลักว่ารูดออกแล้วก็ดี ต้องปาราซิก. ภิภษุไม่ได้ ทำอย่างนั้นเลย รูดไปรูดมาบนราวจักร, ยังรักษาอยู่ก่อน.

จริงอยู่ ราวจักรแม่ทั้งหมดเป็นฐานของห่วง. เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุที่การรูดหมุนไปบนราวจักร นั้นเป็นของธรรมดา. แต่ถ้าภิภษุเอามือจับจักรนั้นทำให้ ลอยไปในอากาศ ต้องปาราซิก. เพียงโอกาสที่ถูกกับ โอกาสที่ตั้งอยู่ เป็นฐานของจักรที่เขาคลี่พาดไว้. วินิจฉัยในจักรชนิดนั้น พึงทราบตามนัยที่กล่าวไว้แล้วใน จักร ที่พบบาดไว้.

ส่วนจักรใด เป็นของถูกพื้นด้วยชายข้างหนึ่ง, ฐาน จักรนั้นมี ๒ ฐาน ด้วยอำนาจโอกาสที่จดร่าวจักรและพื้น. ในจักรที่จุดพื้นด้วยชายข้างหนึ่งนั้น พึงทราบวินิจฉัยตาม นัยที่กล่าวแล้ว ในผ้าสาฎกไม่แข็งนั้นแหละ. แม้ในสาย ระเดียงจักร ก็พึงทราบวินิจฉัยดังนี้แล.

ส่วนภณฑะที่เขาวางแขวนไว้บนขอ จะเป็นหม้อยา หรืออุยาก็ตาม, ถ้าตั้งอยู่ไม่ถูกฝาหรือพื้น, เมื่อภิภษุรูดหู ที่คล้องปลดออก เมื่อภณฑะนั้นลักว่าออกจากปลายขอไป เป็นปาราซิก. หูล่าหรับคล้องเป็นของแข็งเมื่อภิภษุยก ขึ้นทางกันหม้อ ทำให้ลอยไปในอากาศ ถึงเมื่อหูที่คล้อง นั้นยังไม่หลุดออกจากปลายขอ ก็เป็นปาราซิก.

ภณฑะเป็นของพืดติดอยู่กับฝา, ภิภษุดึงภณฑะนั้น ออกจากปลายขอครั้งแรก ต้องถูลัจจัย, ภายหลังจึง ปลดฝาดอก ต้องปาราซิก. นัยแม่แห่งภิภษุผู้ปลดฝาดอกครั้งแรกแล้ว ภายหลังจึงนำออกจากขอ ก็เหมือนกันนี้. ก็ถ้าภิภษุไม่อาจปลดภณฑะที่หนักออกได้ตนเองจึงทำให้ พึงฝาดแล้ว ปลดออกจากขอ, เมื่อภณฑะนั้น แม้ภิภษุไม่ให้ ห่างฝาลักว่าปลดออกจากขอได้เท่านั้น เป็นปาราซิก. เพราะว่าฐานที่ตนทำ ไม่จัดเป็นฐาน. แต่สำหรับภณฑะ ที่ตั้งจุดพื้นมี ๒ ฐานเท่านั้น. วินิจฉัยในภณฑะที่ตั้งจุด พื้นนั้น ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วแล.

วเส เวเจตวา จปีตํ นิพเพเจตสส ถูลัจจัย นิพเพเจตมตเต ปาราซิกํ ฯ วลยํ กตวา จปีเต วลยํ ฉินทติ วา โมเจติ วา เอกํ วา วสโกฎฐิ โมเจตวา นีหริติ ถูลัจจัย ฉินนมตเต มุตตมตเต นีหฏมตเต จ ปาราซิกํ ฯ ตถา ออกตวา ว จีวรวัส อีโตจีโตจ สาเรติ รกขติ ตาว ฯ

(๓๙๔) วลยสส ทิ สพุโพปี จีวรวัส จานํ ฯ กสมา ฯ ตตถ สสรณมมตตาย ฯ ยทิ ปน นํ หตเถน คเหตุวา อากาสคตํ กโรติ ปาราซิกํ ฯ ปสาเรตวา จปีตสส ปติฏฐิโตกาเสน ผุฏโฏกาโสว จานํ ฯ ตตถ สหริตวา จปีเต วุตตนเยน วินิจฉโย เวทิตพุโพ ฯ

ยํ ปน เอเกนนเตน ภูมี ผุสิตวา จิตํ โหติ ตสส จีวรวัส ภูมียญจ ปติฏฐิโตกาเสน เทว จานานิ ฯ ตตถ ภูมียํ เอเกนนเตน ปติฏฐิเต อตถทตสากุเก วุตตนเยเนว วินิจฉโย เวทิตพุโพ ฯ จีวรชชชยาปี อยเมว วินิจฉโย ฯ

องกุลเก ลคเคตวา จปีตภณํ ปน เภสชชชฏว วา เภสชชชตถวิกา วา สเจ ภิตติ วา ภูมี วา อผุสิตวา จิตํ ลคคณํ ฆंसนตสส นีหริโต องกุลโกฎฐิโต นิภขนตมตเต ปาราซิกํ ฯ ลคคณํ ถทฐํ โหติ พุนเณน อุกชิปีตวา อากาสคตํ กโรนตสส องกุลโกฎฐิโต อนิภขนเตปี ปาราซิกํ ฯ

ภิตตินิสสิตํ โหติ ปจมํ องกุลโกฎฐิโต นีหริติ ถูลัจจัย ปจฉา ภิตติ โมเจติ ปาราซิกํ ฯ ปจมํ ภิตติ โมเจตวา ปจฉา องกุลโต นีหริตสสาปี เอเสว นโย ฯ สเจ ปน ภาริยํ ภณํ นีหริตมสโกโนโต สยํ ภิตตินิสสิตํ กตวา องกุลโต นีหริติ ปุน ภิตติ อโมเจตวาปี องกุลโต นีหฏมตเตเยว ปาราซิกํ ฯ อตตนา กตฏจัน ทิ จานํ น โหติ ฯ ภูมี ผุสิตวา จิตสส ปน เทว เอว จานานิ ฯ ตตถ วุตโตเยว วินิจฉโย ฯ

ก็แลภักษะใด เขาใส่สาแทรกแขวนไว้, เมื่อภิกษุ ปลอดภัยนั้น ออกจากสาแทรกก็ดี ปลอดภัยนั้นทั้ง สาแทรกออกจากขอกก็ดี เป็นปาราชิก. และถึงความต่าง กันแห่งฐานในภักษะที่เขาใส่สาแทรกแขวนไว้ นี้ ก็พึง ทราบอย่างภักษะที่ขีดฝ่าและพื้น.

ตะปูที่เขาตอกฝ่าไว้ตรงๆ ก็ดี เดียวที่เกิดในผ้านั้น นั้นเองก็ดี ชื่อว่า ภิตติชิละ ตะปูฝ่า. ส่วนตะปูงอนที่เขา ตอกไว้ที่นั่นแหละ ชื่อ ฟันนาค. ภักษะที่เขาแขวนไว้บน ตะปูฝ่าและฟันนาคนั้น พึงทราบวินิจฉัย ตามนัยที่กล่าว แล้วในภักษะที่เขาแขวนไว้บนขอ. ก็หอกหรือหลาวหรือแล้ หางสัตว์ ซึ่งเขายกขึ้นพาดไว้บนตะปูฝ่า หรือฟันนาค ๒-๓ อัน ซึ่งติดเรียงกันเป็นลำดับ ภิกษุจับที่ปลาย หรือ ที่ด้ามลากมา, เพียงแต่โอกาสที่ตะปูฝ่าหรือฟันนาคอัน หนึ่งๆ ถูกลวงเลยไปเท่านั้น ต้องปาราชิก. เพราะว่า เพียงโอกาสที่ถูกเท่านั้น ย่อมเป็นฐานของหอกหลาว และแล้หางสัตว์เหล่านั้น, ตะปูฝ่าหรือฟันนาคทั้งหมด ไม่ จัดเป็นฐาน. ภิกษุยื่นหันหน้าเข้าฝ่า จับตรงกลางลากมา เพียงแต่ส่วนด้านนอก ลวงเลยโอกาสที่ส่วนด้านในถูก ต้องปาราชิก. แม้เมื่อภิกษุเลื่อนไปข้างหน้าก็มิใช่เหมือน กันนี้. เมื่อภิกษุเอามือจับยกขึ้น ทำให้ลอยไปในอากาศ แม้เพียงปลายเส้นผม ต้องปาราชิก. ภิกษุลากหอก เป็นต้นนั้นที่เขาวางไว้ขีดฝ่าครูดฝ่ามา, เมื่อเธอให้ด้าม ลวงเลยโอกาสที่ปลายถูก หรือให้ปลายลวงเลยโอกาสที่ ด้ามถูกไป ต้องปาราชิก. ภิกษุยื่นหันหน้าเข้าฝ่า ลากมา ให้ส่วนที่สุด ข้างอื่นลวงเลยโอกาส ที่ส่วนอีกข้างหนึ่งถูก ไป ต้องปาราชิก. เมื่อยกขึ้นตรงๆ ทำให้ลอยไปใน อากาศเพียงปลายเส้นผม ต้องปาราชิก.

สองบทว่า **รุกเข วา ลคคิต** ได้แก่ ภักษะที่เขา ยกขึ้นแขวนไว้ที่ต้นตาลเป็นต้น. พึงทราบวินิจฉัยตามนัย ที่กล่าวแล้วในภักษะที่เขาแขวนไว้บนขอเป็นต้น. ก็แลเมื่อ ภิกษุเขย่าทะเลายตาลที่เกิดอยู่บนต้นตาลนั้น วัตถุแห่ง ปาราชิกจะเต็มในผลใด, เมื่อผลนั้นลกว่าหลุดจากขั้ว ต้องปาราชิก. ภิกษุตัดทะเลายตาล ต้องปาราชิก. ส่วน ทะลายตาลที่เขายกขึ้นเอาปลายพาดไว้ในง่ามใบ ได้ ๒ ฐาน คือฐานที่พาดไว้ ๑ ฐานคือขั้ว ๑. วินิจฉัยใน ๒ ฐานนั้น พึงทราบตามนัยที่กล่าวแล้ว. ส่วนภิกษุใด ยกปลายพาด ที่ง่ามใบเองแล้วจึงตัดเพราะกลัวว่า พอตัดขาดตกลงมา

ยี่ ปน ลิกกาย ปกขิปิตวา ลคคิต โหติ ต่ ลิกกาโต นิหรนตสสาปี สห ลิกกาย องกุลโต นิหรนตสสาปี ปาราชิก ๑ ภิตติภูมิสนนิสสิตวเสณ เจตถ จานเภโทปี เวทิตพุโพ ๑

(๓๙๕) ภิตติชิลโละติ อุกุฏ กตวา ภิตติย อโฏฏโฏโต วา ตตถ ชาตโก เอว วา ๑ นาคทนต์ ปน วงโก อโฏฏโฏโต เอว ๑ เตสุ ลคคิตวา จปิต องกุลเก วุตตนเยน วินิจฉินิตพุพ ๑ ทวีสุ ตีสุ ปน ปฏิปาทิยา จิตเส อโรเปตวา จปิต กุณต วา ภินทิต วา วาล วา อคเค วา พุนธะ วา คเหตุวา อากทนต์ อเอกเมกสสุ ผุฏโฏกาสมตเต อติกกนเต ปาราชิก ๑ ผุฏโฏกาสมตเตเมว ทิ เตส จาน โหติ น สพุเพ ชีลา วา นาคทนต์ วา ๑ ภิตติอภิมุโข จตวา มชเม คเหตุวา อากทนต์ โอริมนเตน ผุฏโฏกาส ปาริมนเตน อติกกนตเต ปาราชิก ๑ ปโรต เปเลนตสสาปี เอเสว นโย ๑ ทถเณน คเหตุวา อุกขิปนโต เกสคคตตมปี อากาสคต กโรติ ปาราชิก ๑ ภิตติ นิสสาย จปิต ภิตติ ฆंसโต กทนต์ อคเคน ผุฏโฏกาส พุนธ พุนธะ วา ผุฏโฏกาส อคค อติกกาเมตสสา ปาราชิก ๑ ภิตติอภิมุโข จตวา อากทนต์ เอเคนนเตน ผุฏโฏกาส อปรนต อติกกาเมติ ปาราชิก ๑ อุกุฏ อุกขิปนโต เกสคคตต อากาสคต กโรติ ปาราชิก ๑

รุกเข วา ลคคิตนติ ตาลรุกขาทีสุ อโรเปตวา ลคคิต ๑ องกุลกาทีสุ วุตตนเยน วินิจฉโย เวทิตพุโพ ๑ ตตถ ชาตโก ปน ตาลปิณทิจาเลนตสสา ยลมิ ฝเล ปาราชิกวตถุ ปูริติ ตลมิ พนธนา มุตตมตเต ปาราชิก ๑ ปินทิจินทิต ปาราชิก ๑ อคเคน ปน ปณนตโร อโรเปตวา จปิตา เทว จานานิ ลภติ จปิตฏจानญจ วณฏฏจानญจ ๑ (๓๙๖) ตตถ วุตตนเยน วินิจฉโย เวทิตพุโพ ๑ โย ปน ฉินนตตปา ตมานา สพุท กเรยยาติ ภเยน สย อคเคน ปณนตโร อโรเปตวา ฉินทิต ฉินนตเต ปาราชิก ๑

จะพึงทำเสียสักว่าตัดเสริ้ง, ภิกษุนี้ต้องปาราชิก. เพราะว่าฐานที่ตนทำ ไม่จัดเป็นฐาน. ในดอกและผลของต้นไม้ทั้งปวง พึงทราบวินิจฉัยโดยอุบายนี้.

ในคำว่า **ปตตาคารเกปี** นี้ มีวินิจฉัยดังนี้ :- จะเป็นเชิงไม้ก็ตาม เชิงวัลย์ ก็ตาม เชิงท่อนไม้ก็ตาม ที่ตั้งบาตรชนิดใดชนิดหนึ่ง แม้เป็นกระเข้ก็ช่าง ทุกอย่างถึงความนับว่า เชิงรองบาตรทั้งนั้น. เพียงโอกาสที่บาตรถูกนั่นเอง เป็นฐานของบาตรที่เขาตั้งไว้บนเชิงรองบาตรนั้น. ในเชิงไม้ของบาตรนั้น มีกำหนดฐานโดยอาการ ๕ อย่าง. ภิกษุจับบาตรที่ตั้งอยู่บนเชิงไม้นั้นที่ขอบปาก แล้วลากไปข้างใดข้างหนึ่ง ในทิศทั้ง ๔ ให้ส่วนข้างอื่นล่วงเลยโอกาสที่ส่วนข้างหนึ่งๆ ถูกไป ต้องปาราชิก. เมื่อยกขึ้นข้างบนเพียงปลายเส้นผม ต้องปาราชิก. แต่พึงให้ตราคาของปรับอาบัติทุกๆ แห่ง. แม้เมื่อภิกษุลักบาตรไปพร้อมทั้งเชิงรอง ก็มีนัยนี้เหมือนกัน ฉะนั้นแล.

อดตนา กตัญญานํ ทิ จานํ น โหติ ฯ เอเตน อุปาเยน สพพรุกขานํ ปุပ္ผผลสุ วิวินิจฉัย เวทิตัพโพ ฯ

ปตตาคารเกปีติ เอตถ รุกขารโห วา โหตุ วลยารโห วา ทนฺทารโห วา ยงฺกิมฺหิ ปตตญฺจนกํ ปจฺฉิกายิ โหตุ ปตตาคารโกเตวว สงฺขํ คจฺฉติ ฯ ตตถ จปิตปตตสฺส ปตเตน ผุฏฺโฆกาโส เอว จานํ ฯ ตสฺส รุกขารเก ปณฺจหากาเรหิ จานปริจฺเจโท โหติ ฯ ตตถ จิตปตตํ มุขวฏฺฐิยํ คเหตุวา จตุสฺส ทิสาสฺส ยโต กุโตจฺจ กทฺตมฺนโต เอเกนฺนเตน ผุฏฺโฆกาโส อปรนตํ อติกกาเมติ ปาราชิกํ ฯ อุทฺธํ เกสคฺคมตฺตํ อุกฺขิปโต ปาราชิกํ ฯ สพพตฺถ จ ภณฺทํ อคฺขมาเปตฺวา กาเรตพฺพํ ฯ สหาคารเกน ทฺรณตฺสสาปิ เอสฺเสว นโยติ ฯ

จบกล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในกลางแจ้ง.

เวหาสฏฺฐกถา นิฎฺฐิตา ฯ

กล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในน้ำ

พึงทราบวินิจฉัยในทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในน้ำ :-

หลายบทว่า **อุทเก นิกขิตตํ โทติ** ความว่า ภัณฑะที่พวกชนผู้กลัวแต่ราชภัยเป็นต้น ทำการปิดเสียให้ ดีในวัตถุทั้งหลายมีภาชนะทองแดง และโลหะเป็นต้นซึ่ง จะไม่เสียหายไปด้วยน้ำเป็นธรรมดา แล้วเก็บไว้ในน้ำนี้จึง ในสระโบกขรณีเป็นต้น. เพียงโอกาสที่ตั้งอยู่ เป็นฐาน ของทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในน้ำนั้น, น้ำทั้งหมดไม่จัดเป็นฐาน.

หลายบทว่า **คจจติ วา อาปตติ ทุกกฏส** ความว่า เมื่อภิกษุเดินไปในน้ำที่ไม่ลึก เป็นทุกกฏทุกๆ อย่างเท่า. ในน้ำลึกเมื่อทำความพยายามด้วยมือ หรือด้วยเท้าก็ตี ทำความพยายามทั้งมือและเท้าก็ตี เป็นทุกกฏทุกประโยค. ถึงในการดำลงและผุดขึ้น เพื่อลักเอาหม้อ ก็มีนัยเหมือนกันนี้. แต่ถ้าภิกษุเห็นภัยบางอย่าง จะเป็นงูน้ำหรือ ปลาร้ายก็ตาม กลัวแล้ว ก็หนีไปเสียในระหว่าง ไม่เป็น อาบัติ. ในอาการมีจับต้องเป็นต้น พึงทราบวินิจฉัยโดย นัยที่กล่าวแล้วในหม้อ ซึ่งอยู่ในแผ่นดินนั้นแล.

ส่วนความแปลกกันมีดังต่อไปนี้ :- ในกุ่มมัญจกถา นั้น ภิกษุขุดลากไปบนแผ่นดิน, ในอุทกัญจกถานี้ ภิกษุขุด ให้จมลงในโคลน. ความกำหนดฐาน ย่อมมีได้ด้วย อาการ ๖ ด้วยประการฉะนี้. ในดอกอุบลเป็นต้น วัตถุ แห่งปาราชิก จะครบในดอกใด, เมื่อดอกนั้น ลักว่าภิกษุ เต็ดแล้ว ต้องปาราชิก.

ก็บรรดาชาติดอกบัวเหล่านี้เปลือกบัวแม้ที่ข้างๆ หนึ่งแห่งอุบลชาติทั้งหลาย ยังไม่ขาดไปเพียงใด, ยัง รักษาอยู่เพียงนั้น, ส่วนพุ่มชาติเมื่อก้านขาดแล้ว โย ข้างในแม้ยังไม่ขาดก็รักษาไว้ไม่ได้. ดอกอุบลเป็นต้นที่ เจ้าของตัดวางไว้, ดอกใดจะยังวัตถุปาราชิกให้ครบได้, เมื่อดอกนั้นอันภิกษุยกขึ้นแล้ว ก็เป็นปาราชิก. ดอก อุบลเป็นต้นเป็นของที่เขามัดเป็นกำๆ ไว้, วัตถุปาราชิก จะครบในกำใด, เมื่อกำนั้นอันภิกษุยกขึ้น ต้องปาราชิก. ดอกอุบลเป็นต้น เป็นของเนื่องด้วยภาระ, เมื่อภิกษุให้ ภาระนั้น เคลื่อนจากฐาน ด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง แห่งอาการ ๖ ต้องปาราชิก ตามนัยที่กล่าวแล้วในหม้อที่ ตั้งอยู่บนแผ่นดิน ดอกอุบลเป็นต้นมีก้านยาวที่เขามัดที่ ดอกหรือที่ก้านให้เป็นกำ ลาดหญ้าบนเชือกบนหลังน้ำ

อุทกฏเจ ฯ

อุทเก นิกขิตตํ โทติติ ราชภยาทีหิ ภิตเทหิ อุทเกน อวินสสนธมเมสุ ตมพโลททาสนาทิสฺสุ สุปฏิจจนนํ กตวา โปกขรณีอาทิสฺสุ อสนทนเก อุทเก นิกขิตตํ ฯ ตสฺส ปตฺติฏฺจิตฺกาสเวยว จานํ น สพฺพํ อุทกํ ฯ

คจจติ วา อาปตติ ทุกกฏส สติ อคฺมภีเร อุทเก ปทสา คจจนตสฺส ปทวาเร ปทวาเร ทุกกฏํ ฯ คมภีเร หตฺถเทหิ วา ปาทเทหิ วา ปโยคํ กโรนตสฺส หตฺถปาเทหิ วา ปโยเค ทุกกฏํ ฯ เอเสว นโย กุมภีคหณตถํ นิมุชฺชนมุชฺชนเนสุปี ฯ (๓๙๗) สเจ ปน อนตฺรา กิณฺจลฺลํ อุทกสฺสปี วา วาพฺมจฺฉํ วา ทิสฺวา ภีโต ปลายติ อนาปตติ ฯ อามสนาทิสฺสุ ภูมิกตยา กุมภียา วุตฺตนเยเนว วินิจฺฉโย เวทิตฺตฺพโฬ ฯ

อโย ปน วิเสโส ฯ ตตฺถ ภูมียํ ขนิตฺวา กทฺตติ อธิ กทฺตเม โอสาทเทหิ ฯ เอวํ ฉหากาเรหิ จานปริจฺเจโท โทติ ฯ อุปลาทิสฺสุ ยสฺมี ปุเปเว วตฺถุ ปูริติ ตสฺมี ฉินฺนมตฺเต ปาราชิกํ ฯ อุปล- ชาติกานญฺเจตฺถ ยาว เอกสฺมีปี ปลเส วาโก น ฉิชฺชติ ตาว รกฺขติ ฯ

ปทุมชาติกานํ ปน ทณฺเฑ ฉินฺเน อพฺภนฺตเร สุตฺตํ อจฺฉินฺนปี น รกฺขติ ฯ สามิเกหิ ฉินฺทิตฺวา จปีตานิ อุปลาทินิ โหนฺติ ยํ วตฺถุ ปูริติ ตสฺมี อุทฺธเฐ ปาราชิกํ ฯ หตฺถกพฺพธาณิ โหนฺติ ยสฺมี หตฺถเก วตฺถุ ปูริติ ตสฺมี อุทฺธเฐ ปาราชิกํ ฯ ภารพฺพธาณิ โหนฺติ ตํ ภารํ ฉนฺนํ อาการานํ เยนเกนจิ อากาเรน จานา จาเวเนตฺสส ภูมมฺภุจฺกุมภีภี วุตฺตนเยน ปาราชิกํ ฯ ทิมฺนาพานิ อุปลาทินิ ปุเปเสสุ วา นาเสสุ วา เวณิ กตวา อุทกปฺปฏฺเจ รชฺชฺเกสุ ตินฺยานิ สนฺนริตฺวา จเปนฺติ วา พนฺธนฺติ วา เตลฺลํ ทิมฺโต ปุเปศฺเคน จ นาพนฺเตน จ ติริยํ ปริยฺนเตหิ เหฎฺฐา ปตฺติฏฺจิตฺกาสเณ อุทฺธํ อุปริฏฺฐิมสฺส ปิฏฺฐิยาติ ฉหิ อากาเรหิ จานา จาวนปริจฺเจโท เวทิตฺตฺพโฬ ฯ

วางไว้ หรือล่ำมไว้, กำหนดการให้เคลื่อนจากฐานแห่ง ดอกอุบลเป็นต้นเหล่านั้น ฟังทราบโดยอาการ ๖ อย่าง คือ ด้านยาวกำหนดด้วยปลายดอกและที่สุดก้าน ด้าน ขวางกำหนดด้วยที่สุดสองข้าง เบื้องล่างกำหนดด้วย โอกาสที่จดเบื้องบนกำหนดด้วยหลัง แห่งดอกที่อยู่ข้าง บน. แม้ภิกษุใด ทำน้ำให้กระเพื่อมให้คลื่นเกิดขึ้น ยังกำ ดอกไม้ที่เขาวางไว้ บนหลังน้ำให้เคลื่อนจากฐานที่ตั้งเดิม แม้เพียงปลายเส้นผม, ภิกษุนั้น ต้องปาราชิก. แต่ถ้า เธอกำหนดหมายไว้ว่า ถึงที่นี้แล้วเราจักถือเอา ดังนี้ ยัง รักษาอยู่ก่อน. เมื่อเธอยกขึ้นในที่ซึ่งกำดอกไม้ลอยไปถึง แล้ว เป็นปาราชิก. น้ำทั้งล้นเป็นฐานของดอกไม้ที่ขึ้น พื้นน้ำแล้ว. เมื่อภิกษุถอนดอกไม้ขึ้นยกขึ้นตรงๆ เมื่อ ที่สุดของก้านห่างจากน้ำ เพียงปลายเส้นผม เป็น ปาราชิก. ภิกษุจับดอกไม้ผลักไปแล้วเหนี่ยวมาข้างๆ จึง ถอนขึ้น, น้ำไม่เป็นฐาน; เมื่อดอกไม้ขึ้นแล้ว ภิกษุถอน ขึ้นแล้ว ก็เป็นปาราชิก.

ในอรรถกถาหาปัจจัยเป็นต้น ท่านกล่าว ๒ คำนี้ ไว้ว่า ดอกไม้ที่มัด เป็นกำๆ เขาผูกตั้งไว้ในที่น้ำหรือที่ ต้นไม้ หรือที่กอไม้, เมื่อภิกษุไม่แก้เครื่องผูกออก ทำให้ ลอยไปข้างโน้นและข้างนี้ เป็น อุลลัจจัย. เมื่อเครื่องผูก ลักว่าหลุดออก ต้องปาราชิก. ภิกษุแก้เครื่องผูกก่อน แล้วนำไปที่หลัง, ในดอกไม้ที่เขาผูกไว้นี้ กำหนดฐานโดย อาการ ๑-๖ อย่าง.

สำหรับภิกษุผู้ใคร่จะถือเอาดอกปทุมในกอบปทุม พร้อมทั้งกอ ฟังทราบกำหนดฐานเบื้องบนและด้านกว้าง ด้วยอำนาจแห่งน้ำที่ก้านดอก และก้าน ใบถูก. และเมื่อ เธอยังไม่ได้ถอนกอบปทุมขึ้นขึ้น แต่เหนี่ยวดอกหรือใบมา เฉพาะ หน้าตน เป็นอุลลัจจัย, พอถอนขึ้น ต้อง ปาราชิก. เมื่อเธอแม้ไม่ยกก้านดอกและก้านใบให้เคลื่อน จากฐาน ถอนกอบปทุมขึ้นก่อน เป็นอุลลัจจัย, เมื่อก้าน แห่งดอกและใบเธอให้เคลื่อนจากฐาน ในภายหลัง ต้อง ปาราชิก. ส่วนภิกษุผู้ถือเอาดอกในกอบปทุม ที่เขาถอน ขึ้นไว้แล้ว ฟังให้ตราคาภิมพะปรับอาบัติ. แม้ในดอกที่ กองไว้ ที่มัดไว้เป็นกำๆ และที่เนื่องในภาระ ซึ่งวางไว้ นอกสระ มีนัยเหมือนกันนี้.

เหง้าบัวหรือรากบัว วัตถุปาราชิกจะครบด้วยเหง้า หรือรากอันใด, เมื่อภิกษุถอนเหง้าหรือรากอันนั้นขึ้น ต้อง

โยปี อุทกปฏิญจีย์ จปิตปุพฺผลกาปี อุทกั จาเลตวา วีจี อุฏฺฐาเปตฺวา เกสคฺคฺมตฺตมปี จิตฺตฺตฺตฺจฺจฺนโต จาเวติ ปาราชิกั ๑. อถ ปน ปริกฺกฺเปติ เอตถ คตฺ คฺเทศฺสามิติ รกฺขติ ตาว ๑. คตฺตฺตฺตฺจฺจฺนโต อุทฺธโรติ ปาราชิกั ๑. (๓๙๘) อุทกโต อจฺจฺคฺคตฺสฺส ปุพฺพสฺส สกฺลฺมฺทกั จานั ๑. ตํ อุปฺปาฏฺฐตฺวา อุชฺฐกั อุทฺธรณฺตฺสฺส นาพฺนเต เกสคฺคฺมตฺตํ อุทกโต อติฏฺกนฺเต ปาราชิกั ๑. ปุพฺผิ คฺเขตฺวา อปนาเมตฺวา ปสฺสโต อากทฺตฺมฺนโต อุปฺปาฏฺฐติ น อุทกั จานั อุปฺปาฏฺฐิตฺมตฺเต ปาราชิกั ๑.

กลาปพฺพธาณี ปุพฺผาณี อุทกฺกฺฏฺฐาเน วา รุกฺเข วา คจฺเจ วา พนฺธิตฺวา จฺปนฺติ ๑. พนฺธัน อโม่เจตฺวา อิโตจีโตจ กโรนฺตฺสฺส อุลลจฺจยั ๑. พนฺธเน มุตฺตมตฺเต ปาราชิกั ๑. ปจฺมํ พนฺธัน โม่เจตฺวา ปจฺฉา หฺรติ เอตถ ฉหากาเรติ จานฺปฺริจฺเจโทยติ อิทํ อุภยั มหาปจฺจฺริยาทีสุ วุตฺตํ ๑.

ปทุมินียํ ปุพฺผาณี สห ปทุมินียา คณฺหิตฺตฺกามสฺส ปุพฺผาเนหิ ปตฺตนาเพหิ จ ผุฏฺฐอุทฺทวเสณ อุทฺธณฺเจว ติริยณฺจ จานฺปฺริจฺเจโทย เวทิตฺพุโ ๑. ตํ ปนฺสฺส ปทุมินี อนุปฺปาฏฺฐตฺวา ปุพฺผาณี วา ปตฺตนาณี วา อตฺตโน อภิมุขั อากทฺตฺมฺนตฺสฺส อุลลจฺจยั ๑. อุปฺปาฏฺฐิตฺมตฺเต ปาราชิกั ๑. ปุพฺผปตฺตนาเพ จานโต อจฺจาเวตฺวาปี ปจฺมํ ปทุมินี อุปฺปาฏฺฐนฺตฺสฺส อุลลจฺจยั ๑.

ปจฺฉา ปุพฺผปตฺตนาเพสุ จานา จาเวตฺสุ ปาราชิกั ๑. อุปฺปาฏฺฐิตาย ปทุมินียา ปุพฺผิ คณฺหนฺโต

ปาราชิก. ก็ในเหง้าและรากบัวนี้ พึงกำหนดฐานด้วยอำนาจโอกาสที่เปือกตมลูก. ในมหาอรรถกถานั้นเอง ท่านกล่าวไว้ว่า เมื่อภิกษุถอนเหง้าหรือรากบัวเหล่านั้นขึ้น แม้รากผอยที่ละเอียดยังไม่ขาด ก็ยังรักษาอยู่ก่อน, ใบก็ติดอกก็ติดเกิดที่ข้อเหง้าบัวมีอยู่, แม้ใบและดอกนั้น ก็ยังรักษาอยู่ ดังนี้.

ก็แล ที่หัวเหง้าบัวเป็นของมีหนาม เหมือนตุ่มลิวที่ใบหน้าของพวกคนกำลังแตกเนื้อหนุ่มสาว ฉะนั้นหนามนี้รักษาไม่ได้ เพราะไม่ใช่เป็นของยาว. คำที่เหลือมีนัยดังกล่าวไว้แล้วในดอกอุบล เป็นต้นนั่นเอง. น้ำทั้งสิ้นในชลาสัยทั้งหลายมีบึงเป็นต้น เป็นฐานของปลาและเต่าที่มีเจ้าของ. เพราะเหตุนี้ ภิกษุใด เอาเบ็ดก็ตี ข่ายก็ตี ไช้ก็ตี มือก็ตี จับเอาปลาที่มีเจ้าของ ในที่ที่เขายังรักษา, วัตถุปาราชิกจะครบด้วยปลาตัวใด, เมื่อปลาตัวนั้น ลักว่า ภิกษุยกขึ้นจากน้ำแม้เพียงปลายเส้นผม ภิกษุนั้นต้องปาราชิก. ปลาบางตัวเมื่อถูกจับ วิ่งไปทางโน้นและทางนี้ กระโดดขึ้นไปยังอากาศ ตกกลงไปที่ตลิ่ง, แม้เมื่อภิกษุจับเอาปลาตัวที่อยู่ในอากาศหรือที่ตกไปที่ตลิ่งนั้น ก็เป็นปาราชิกเหมือนกัน. เมื่อภิกษุจับเอาแม่เต่าตัวที่คลานไปหาอาหารกินภายนอกขอบสระ ก็มีนัยเหมือนกันนี้. ก็เมื่อภิกษุให้สัตว์น้ำพ้นจากน้ำ เป็นปาราชิก.

สมัยพุทธกาลพวกชนขาดบ่อน้ำใช้เลี้ยงปลา

ชนทั้งหลายในชนบทนั้นๆ อาศัยลำธารสำหรับใช้น้ำของสระใหญ่ที่ทั่วไปแก่ชนทั้งปวง ขุดห้วงน้ำเช่นกับแม่น้ำน้อยอันทั่วไปแก่ชนทั้งปวงเหมือนกัน. พวกเขาได้ชักลำธารเล็กๆ จากห้วงน้ำคล้ายกับแม่น้ำนั้นไป แล้วขุดเป็นบ่อไว้เพื่อประโยชน์แก่การใช้สอยของตนๆ ที่ปลายลำธาร. และชนเหล่านั้นมีความต้องการน้ำในเวลาใด ในเวลานั้น จึงชำระลำธารเล็กในบ่อและห้วงน้ำให้สะอาด แล้วลอกลำธารสำหรับใช้น้ำไป. ปลาทั้งหลายออกจากสระใหญ่นั้นพร้อมกับน้ำ ไปถึงบ่อโดยลำดับแล้วอยู่. ชนทั้งหลายไม่ห้ามผู้ที่จับปลาในสระและห้วงน้ำนั้น. แต่ไม่ยอม คือ

ปน ภณฺฑํ อคฺขมาเปตฺวา กาเรตฺตพฺโพ ๑ พฺทึ จปิเต ราลิกตฺกลาปพฺทฐการพฺทฐปฺปฺเพปิ เอเสว นโย ๑ ภิสฺส วามุฬาลํ วา เยน วตฺถุ ปุริติ ตํ อุปฺปาณฺเณตฺสส ปาราชิกํ ๑ กทฺทเมณ พุฏฺโงกาสวเสณ เจตฺถ จานํ ปริจฺฉินฺทิตฺตพฺพํ ๑ ตานิ อุปฺปาณฺเณตฺสส สุขุมํ มุลฺปิ อจฺฉินฺนํ โหติ รกฺขติ ตาว ภิสฺสพฺเพ ชาตํ ปตฺตํ วา ปุปฺผิ วา โหติ ตฺปิ รกฺขติติ มหาอฏฺฐกถายเมว วุตฺตํ ๑

(๓๙๙) ภิสฺสคณฺจิมฺหิ ปน กณฺฐโก โหติ โยพฺพนปฺตฺตานํ ปิพฺภา วิย อโย อธิมฺตฺตานํ รกฺขติ ๑ เสสํ อุปฺปลาทิสฺสุ วุตฺตณฺยเมว ๑ มจฺจกจฺจปานํ สสฺสคามิกานํ วาปีอาทิสฺสุ สกฺลมุทฺกํ จานํ ๑ ตสฺมา โย ปฏฺิษคฺคณฺจฺจาเน สสฺสคามิกํ มจฺฉํ พฺลิสฺเสน วา ชาเลน วา กุมฺมิเนน วา หตฺเถน วา คณฺหาติ ตสฺส เยน มจฺเจเนน วตฺถุ ปุริติ ตสฺมี เกสคฺคมตฺตฺปิ อุทฺกโต อุทฺธมฺมตฺเต ปาราชิกํ ๑ โภจฺจ มจฺฉิ คยฺหมาโน อิติจฺจิตฺตจ ฐาวติ อากาสํ อุปฺปตฺติติ ติเร ปตฺติ ตํ อากาเส วา จิตฺตํ ติเร วา ปตฺติติ คณฺโหตฺปิ ปาราชิกเมว ๑ กจฺจปฺปิ พฺทึ โคจฺจเรตฺถํ คตฺ คณฺโหตฺ เอเสว นโย ๑ อุทฺทกฺกฺจํ ปน อุทฺทกา โมจฺยโต ปาราชิกํ ๑

เตสุ เตสุ ชนปฺเทสุ สพฺพสาธาณฺสส มหาตฺพากสฺส นิทฺธมนตฺมพฺมํ นิสฺสาย สพฺพสาธาณฺเมว กุณฺนทิสฺสทิสฺส อุทฺทวาหํ ชนฺนติ ๑ ตโต ชุทฺทกมาตฺกาทโย นิหริตฺวา มาตฺกาทฺโกฏฺยํ อตฺตโน อตฺตโน วลฺลชนตฺถาย อวาณฺฐุ ชนฺนติ ๑ เตสํ ปน ยทา อุทฺทเกน อตฺถโถ โหติ ตทา อวาณฺฐุ ชุทฺทกมาตฺกาทโย อุทฺทวาหกฺกจฺจ โสเธตฺวา นิทฺธมนตฺมพฺมํ อุคฺคมาณฺเณติ ๑ ตโต อุทฺทเกน สทฺธิ มจฺฉา นิทฺธมิตฺวา อนฺนุปฺพุเพน อวาณฺฐุ ปตฺตวา วสนฺติ ๑ ตตฺถ ตพฺพาเก จ อุทฺทวาหเก จ มจฺเจ คณฺหนฺเต น วาเรณฺติ ๑ ชุทฺทกาสุ ปน อตฺตโน

ห้ามมิให้จับปลาทั้งหลายที่เข้าไปในลำรางและบ่อน้ำเล็กๆ ของตนๆ.

อดตโน มาติกาสุ อุทกอาวาณฺเฐ จ ปวิฏฺฐมจฺเณ
คณฺหิตฺตํ น เทนฺติ วาเรณฺติ ฯ

ภิกษุจับเอาปลาที่เขาเลี้ยงปรับอาบัติตามราคาปลา

ภิกษุใดจับปลาในที่เหล่านั้น ในสระหรือในลำราง สำหรับไขน้ำ หรือในห้วงน้ำ, ภิกษุนั้น อันพระวินัยธรพึง ให้ปรับอาบัติด้วยอาหาร. แต่เมื่อจับปลาที่เข้าไปในลำ รางเล็ก หรือในบ่อแล้ว พึงปรับอาบัติ ด้วยอำนาจแห่ง ราคาปลาที่จับได้. ถ้าปลาที่กำลังถูกจับจากลำรางเล็ก และบ่อน้ำนั้น กระโดดขึ้นไปในอากาศ หรือตกลงมาริม ตลิ่ง, เมื่อภิกษุจับเอาปลานั้น ซึ่งอยู่ในอากาศ หรือที่อยู่ บนตลิ่ง พ้นจากน้ำแล้ว อาหารไม่มี. เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่าชนเหล่านั้นเป็นเจ้าของปลา ซึ่งอยู่ในที่หวง ห้ามของตนเท่านั้น. จริงอยู่ กติกาเห็นปานนี้ เป็นกติกา ในชนบทเหล่านั้น. แม้นในเต่า ก็มีนัยนี้เหมือนกัน.

ก็ถ้าว่า ปลาที่กำลังจะถูกจับว่ายขึ้นจากบ่อไปลง รางเล็ก, แม้เมื่อภิกษุจับปลานั้น ในรางเล็กนั้น เป็น อาหารแท้. แต่ไม่เป็นอาหารแก่ภิกษุผู้จับปลาที่ว่ายขึ้น จากลำรางเล็กไปลงห้วงน้ำ และที่ว่ายขึ้นจากห้วงน้ำนั้น ไปลงสระแล้ว. ภิกษุเอาเมล็ดข้าวสุกล่อปลาจากบ่อไป ขึ้นลำรางแล้วจับเอา, เป็นอาหารแก่ภิกษุนั้นแท้. แต่ไม่ เป็นอาหารแก่ภิกษุผู้ล่อจากลำรางนั้นไปลงห้วงน้ำแล้วจับ เอา. ชนบางพวงนำเอาปลาจากที่สาธารณะแก่ชนทั้ง ปวง บางแห่งนั้นแล ชั่งเลี้ยงไว้ในบ่อน้ำที่หลังสวน แล้ว ฆ่าเสียคราวละ ๒-๓ ตัว เพื่อประโยชน์แก่แก่งเปิดทุก วัน. เมื่อภิกษุจับปลาเห็นปานนั้น ซึ่งอยู่ในน้ำ หรือบน อากาศ หรือริมตลิ่งแห่งใดแห่งหนึ่ง เป็นอาหารแท้. แม้น ในเต่า ก็มีนัยเหมือนกันนี้.

ก็ในฤดูแล้ง กระแสน้ำในแม่น้ำขาดสาย น้ำย่อม ชั่งอยู่ในที่ลุ่มบางแห่ง. มนุษย์ทั้งหลายไปรยผลไม้เปื้อน เมมาและยาพิษเป็นต้นลง เพื่อความมอดวายแห่งปลาทั้ง หลายในลุ่มน้ำนั้นแล้วไปเสีย. ปลาทั้งหลาย กินผลไม้ เปื้อนเมมาและยาพิษเป็นต้นเหล่านั้น แล้วตาย หงายท้อง ลอยอยู่บนน้ำ. ภิกษุใดไปในที่นั้นแล้ว จับเอาด้วยทำใน ใจว่า เจ้าของยังไม่มาเพียงใด, เราจักจับเอาปลาเหล่านี้

ตตถ โย ตสาเก วา นิทุสมนตุมเพ วา
อุทกวาหเก วา มจฺเณ คณฺหาติ อวหาเรณ
กาเรตพุทฺเฑ ฯ ชุทฺทกมาติกาสุ ปน อาวาณฺเฐ วา
ปวิฏฺฐํ มจฺฉํ คณฺหนโต (๔๐๐) คหิตฺตสฺส อคฺขวเสน
กาเรตพุทฺเฑ ฯ สเจ ตโต คยฺหมาโน มจฺझे อากาเส วา
อุปฺปตฺติ ตีเร วา ปตฺติ ตํ อากาสญฺจํ ตีรญฺจํ วา
อุทกวิณฺมุตฺตํ คณฺหโต อวหาโร นตฺถิ ฯ กสฺมา ฯ
ยสฺมา อดตโน ปรีคฺคหฺญาเน จิตฺตเสว เต สามิกา ฯ
เอวรูปา หิ ตตถ กติกา ฯ กจฺจเปปี เอเสว นโย ฯ

สเจ ปน มจฺझे คยฺหมาโน อาวาณฺโต
ชูทฺทกมาติกํ อารุหติ ตตถ นํ คณฺหโตปี อวหาโรเยว ฯ
ชูทฺทกมาติกาโต ปน อุทกวาหํ ตโต จ ตสาเก
อารุหฺหํ คณฺหโต อวหาโร นตฺถิ ฯ โย อาวาณฺโต
ภตฺตลิตฺเตหิ ปโลเกตฺวา มาติกํ อาโรเปตฺวา คณฺหาติ
อวหาโรว ฯ ตโต ปน ปโลเกตฺวา อุทกวาหํ
อาโรเปตฺวา คณฺหนตฺตสฺส อวหาโร นตฺถิ ฯ เกจ
กฺุโตจิวเท สพุทฺธาธารณญฺจานโต มจฺझे อาเนตฺวา
ปจฺฉิมวตฺถุภาเค อุทกอาวาณฺเฐ ชีปีตฺวา โปเสตฺวา
ทิวเส ทิวเส เทว ตีณฺ อุตฺตริงฺกคตฺถาย มาเรณฺติ ฯ
เอวรูปํ มจฺฉํ อุทเก วา อากาเส วา ตีเร วา
ยตฺถกตฺถจฺจิ จิตฺตํ คณฺหโต อวหาโร เอว ฯ กจฺจเปปี
เอเสว นโย ฯ

นิทาฆกาเล ปน นทียา โสเต ปจฺฉินฺเน
กตฺถจฺจิ นิพนฺญาเน อุทกํ ติฏฺฐติ ฯ ตตถ มนุสฺสา
มจฺฉานํ วินาสาย มทฺนผลฺวิสาทีนํ ปกฺขีชีปีตฺวา
คจฺฉนฺติ ฯ มจฺฉา ตานิ ชาทฺนตา มริตฺวา อุตฺตนา
อุทเก ปลวนตา ติฏฺฐนฺติ ฯ โย ตตถ คนฺตฺวา
ยาว สามิกา นาจฺฉนฺติ ตาวิเม มจฺझे คณฺหิสฺสามิติ
คณฺหาติ อคฺขวเสน กาเรตพุทฺเฑ ฯ ปัสฺสุกุลสฺสญฺยา

เพียงนั้น, ภิกษุนี้ พระวินัยธรที่ปรับอาบัติตามราคา. เมื่อเธอถือเอาด้วยบังสุกุลสัญญาไม่เป็นอาหาร. แต่เมื่อเจ้าของให้นำมาเป็นภัณฑไทย. มนุษย์ทั้งหลายปรียาพิชเปื้อปลาแล้วพากันกลับไปนำภาชนะมาบรรจุให้เต็มแล้วไป. พวกเขายังมีอาลัยอยู่ว่า พวกเราจักกลับมาอีกเพียงใด, ปลาเหล่านั้นยังจัดว่าเป็นปลาที่มีเจ้าของเพียงนั้น. แต่เมื่อใด พวกเขาสิ้นอาลัยหลักไปเสียด้วยปลงใจว่า พวกเราพอละ จำเต็มแต่นั้นไป เป็นทุกกฎแก่ภิกษุผู้ถือเอาด้วยโถยจิต, ไม่เป็นอาบัติ แก่ภิกษุผู้มีบังสุกุลสัญญา. พึงทราบวินิจฉัยในชาติสัตว์น้ำแม้ทุกชนิด เหมือนในปลาและเต่า.

คณฑโต อวหาโร นตฺถิ ฯ อาหาราเปเนเต ปน ภณตฺเทยฺย ฯ (๔๐๑) มจฺฉวิฬฺ ปรุชฺชิตฺวา คตฺมณฺสุสา ภาชนานิ อาทริตฺวา ปุเรตฺวา คจฺฉนฺติ ฯ ยาว ปุณฺปิ อากฺคฺฉิสฺสามาติ สาถยา โหนฺติ ตาว เต สสุสํมิภมฺฉาว ฯ ยทา ปน เต อลฺ อมฺหากนฺติ นิราถยา ปกฺกมฺนฺติ ตโต ปฏฺจาย เถยฺยจิตฺเตน คณฺหนตฺสส ทุกฺกมฺ ปรุสฺสุกฺสสณฺณิสฺส อนาปตฺติ ฯ ยถา จ มจฺฉกฺจฺฉเปสฺส เอวํ สพฺพายปิ อุกฺกชาติยา วินิจฺฉโย เวทิตฺโพ ฯ

จบกล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในน้ำ.

อุทกฏกถา นิฎฺฐิตา ฯ

กถาวาด้วยทศุติยที่ต้งอยุในเรือ

พิงทราบวินิจฉัยในทศุติยที่ต้งอยุในเรือ:-

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงเรือเป็นอันดับแรกก่อน จึงตรัสว่า ‘นาวา นาม ยาย ตรติ ดังนี้. เพราะฉะนั้น ในอริการว่าด้วยทศุติยที่ต้งอยุในเรือนี้ พาหนะสำหรับข้ามน้ำโดยที่สุด จะเป็นรายย้อมผ้าก็ตาม แพไม้ไผ่ก็ตาม พึงทราบว่า เรือทั้งนั้น. ส่วนในการสมมติสมา เรือประจำที่ภิกษุชุดภายใน หรือต้งด้วยแผ่นกระดานจัดทำไว้ โดยกำหนดอย่างต่ำที่สุด บรรทุกคนข้ามฟากได้ถึง ๓ คน จึงใช้ได้. แต่ในนาวาวิญญูการนี้ บรรทุกคนได้แค่คนเดียว ท่านก็เรียกว่า เรือ เหมือนกัน.

ภณทะอย่างใดอย่างหนึ่ง เนื่องกับตัวเรือก็ตาม ไม่เนื่องกับตัวเรือก็ตาม ชื่อว่าภณทะที่เก็บไว้ในเรือ. ลักษณะการลัภภณทะที่เก็บไว้ในเรือนี้พิงทราบตามนัยที่กล่าวแล้ว ในภณทะที่ต้งอยุบนบก นั้นแล. การแสวงหาเพื่อนการเดินทาง การจับต้ง และการทำให้ไหว ในคำเป็นต้นว่า นาวา อวทริสสามิ มีนัยต้งกล่าวแล้ว นั้นแล.

ส่วนในคำว่า พนฺธน์ โมเจติ นี้ มีวินิจฉัยต้งนี้ :- เรือลำใด เมื่อแก้เครื่องผูกแล้ว ก็ยังไม่เคลื่อนจากฐาน, เครื่องผูกของเรือลำนั้น ยังแก้ไม่ออกเพียงใด เป็นทุกกฎเพียงนั้น, แต่ครันแก้ออกแล้ว เป็นถูกลฉัจจัยก็มี เป็นปาราชิกก็มี. คำนั้น จักมีแจ้งข้างหน้า. คำที่เหลือมีนัยต้งกล่าวแล้วนั้นแหละ. พรรณนาเฉพาะบาลีมีเท่านี้ก่อน.

ส่วนวินิจฉัยนอกบาลี ในนาวาวิญญูการนี้ มีต้งต้งไปนี้:-

สำหรับเรือที่ผูกจอดไว้ในกระแสน้ำเชี่ยว มีฐานเดียว คือ เครื่องผูกเท่านั้น. เมื่อเครื่องผูกนั้น ลักว่าแก้ออกแล้วต้งปาราชิก. ความยุกติในเครื่องผูกนั้น ได้กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้นนั้นแล. ส่วนในเรือที่เขาถมไว้ ต้งแพไปตลอดประเทศแห่งน้ำใดๆ ประเทศแห่งน้ำนั้นๆ เป็นฐานของเรือนั้น. เพราะเหตุนั้น เมื่อภิกษุๆเรือขึ้นขึ้นข้างบนก็ตี กดให้จมลงในเบื้องต่ำก็ตี ให้ลวงเลยโอกาสที่เรือถูกในทิศทั้ง ๔ ไปก็ตี ก็เป็นปาราชิกในขณะที่พอเลยไป. เรือไม่ได้ผูกจอดอยุตามธรรมดาของเรือในน้ำนี้จ้งเมื่อภิกษุชุดลากไปข้างหน้าก็ตี ไปข้างหลังก็ตี ข้างซ้ายและข้างขวาก็ตี ครันเมื่อลักว่า ส่วนที่ต้งอยุในน้ำอีกข้าง

นาวาญเจ ๑

ปจมี ตาว นาวา ทลฺเสนโต ‘นาวา นาม ยาย ตรติติ อาท ๑ ตลฺสมา อธิ อนฺตมโส รชน- โทณิกายิ เวณฺณกลาปโกปิ นาวาเตว เวทิตพฺโพ ๑ สิมาสมฺมุนเน ปน ฐวนาวา อนฺโต ชนิตวา วา ผลเกติ พนฺธิตวา วา กตา สพฺพพฺพติเมเน ปริจฺเจเทน ตินฺณํ วหนิกายเอา วุฏฺฐติ ๑ อธิ ปน เอกสฺสาปิ วหนิกาย นาวาเตว วุจฺจติ ๑

***นาวาย นิภขิตตฺตฺนติ ยงฺกิลฺลิจิ อินฺทฺริยพฺพธํ วา อนินฺทฺริยพฺพธํ วา ๑ ตลฺสส อวทาลกฺขณํ ถลฺลญฺเจ วุตตฺนเยเนว เวทิตพฺพ ๑ นาวา อวทริสสามิติอาทิมฺหิตุติยปริเยสนคฺมณอามสนพฺพทาปนาณิ วุตตฺนยาเนว ๑

พนฺธน์ โมเจติติ เอตถ ปน ยา พนฺธเน มุตเต จานา น จวติ ตลฺสา พนฺธน์ ยาว น มุตตฺ โหติ ตาว ทุกฺกฏํ มุตเต ปน ถุลลจฺจยมฺปิ ปาราชิกมฺปิ โหติ ๑ ตํ ปฺรโต อาวิภวิสฺสติ ๑ เสสํ วุตตฺนยเมว ๑ อยํ ตาว ปาลิวณฺณนา ๑

อยมฺปนฺตถ ปาลิมุตตกวินิจฉโย ๑

(๔๐๒) จณฺทโสเต พนฺธิตวา จปิตฺตนาวย เอกํ จานํ พนฺธนเมว ๑ ตลฺมิมิ มุตตมฺตเต ปาราชิกํ ๑ ตตถ ยุตฺติ ปุพฺเพ วุตตยาเยว ๑ วิปฺปนญฺจา นาวา ปน ยํ ยํ อุกทปฺปเทสํ พฺริตวา จิตา โหติ สุวาสฺสา จานํ ๑ ตลฺสมา ตํ อุทฺธํ วา อุจฺจาเรณตลฺสส อโธ วา โอบิลาเปณตลฺสส จตุสฺสุ วา ทิสาสฺสุ พุฏฺฐิจากาสํ อติฏฺกกาเมณตลฺสส อติฏฺกนฺตมฺตเต ปาราชิกํ ๑ นิจฺจเล อุกเก อพนฺธน์ อตฺตโน ฐมฺมตตาย จิตฺตนาโว ปุโรโต วา ปจฺจโต วา วามทฺกขินปฺสสโต วา กทฺพณตลฺสส เอเกณฺนเตน พุฏฺฐิจากาสํ อปฺเรณ อุกเก ปตฺติญฺจิตฺตเตน อติฏฺกนฺตมฺตเต ปาราชิกํ ๑ อุทฺธํ เกสคฺคมฺตตํ

หนึ่ง ล่วงเลยโอกาสที่ส่วนข้างหนึ่งถูกไป เป็นปาราชิก. เมื่อยกขึ้นข้างบนให้พ้นจากน้ำเพียงปลายเส้นผม เป็นปาราชิก เมื่อตกลงข้างล่างให้ขอบปากล่วงเลยโอกาสที่พื้นท้องเรือถูกต้องไป เป็นปาราชิก. สำหรับเรือที่ผูกไว้ริมตลิ่งจอดอยู่ในน้ำนี้มีฐาน ๒ คือ เครื่องผูก ๑ โอกาสที่จอด ๑. ภิษุแก่เรือนั้นออกจากเครื่องผูกก่อน ต้องถูกลัจฉัย, ภายหลังให้เคลื่อนจากฐาน โดยอาการอันใดอันหนึ่งแห่งอาการ ๖ อย่าง ต้องปาราชิก. แม้ในการให้เคลื่อนจากฐานก่อน แก่เครื่องผูกที่หลัง ก็มีนัยเหมือนกัน.

โอกาสที่ถูกเที่ยว เป็นฐานของเรือที่เข็นขึ้นวางหางไว้บนบก. กำหนดฐานของเรือนั้น พิงทราบโดยอาการ ๕ อย่าง. แต่โอกาสที่ขอบปากถูกเท่านั้น เป็นฐานของเรือที่เขาวางคว่ำไว้. ผู้ศึกษาพึงทราบการกำหนดฐานของเรือเมื่อนั้นไปโดยอาการ ๕ อย่าง แล้วทราบว่าเป็นปาราชิก ในเมื่อเรือสักว่าล่วงเลยโอกาสที่ถูกข้างใดข้างหนึ่ง และเบื้องบนไปเพียงปลายเส้นผม. ก็แลโอกาสที่ไม่หมอนถูกเท่านั้นเป็นฐานของเรือที่เขาเข็นขึ้นบกแล้ว วางบนไม้หมอนสองอัน. เพราะฉะนั้น วินิจฉัยในเรือที่เขาวางบนไม้หมอนนั้น พิงทราบตามนัยที่กล่าวแล้วในผ้าสาฎกเนื้อแข็งที่ขาดไว้เฉพาะบนปลายเท้าเพียงและในหลาว สลัทางสัตว์ที่เขาขาดไว้บนไม้พินาค. แต่ ว่าเมื่อเรือผูกเชือกไว้ ไม่ใช่เพียงแต่โอกาสที่ถูกต้องเท่านั้นเป็นฐาน แห่งเรือที่เขายังมีได้แก่เชือกซึ่งยาวประมาณ ๖๐-๗๐ วา ไว้เลยแล้ว เหนียวมาคล้องไว้กับหลักที่ตอกลงดินตั้งไว้บนบกพร้อมทั้งเชือก, โดยที่แท้ พิงทราบ ว่า ด้านยาวเพียงที่ส่วนเบื้องหลังของโอกาสที่เรือจอดแผ่นดิน จับแต่ปลายเชือกมา เป็นฐานก่อน ส่วนด้านขวางประมาณที่สุรอบที่เรือ และเชือกจอดแผ่นดินเป็นฐาน. เมื่อภิษุหลุดลากเรือนั้นไปตามยาวก็ดี ตามขวางก็ดี พอสักว่าให้ส่วนที่จอดดินอีกข้างหนึ่งเลยโอกาสที่ส่วนข้างหนึ่งถูกเป็นปาราชิก, เมื่อยกขึ้น ข้างบนให้พ้นจากแผ่นดินพร้อมทั้งเชือก เพียงปลายเส้นผม เป็นปาราชิก.

อนึ่ง ภิษุใด มีโดยจิต ขึ้นไปยังเรือที่จอดอยู่ที่ท่าเอาถ่อหรือไม้ พายแจวไป, ภิษุนั้นต้องปาราชิก. แต่ถ้าภิษุขงร่วม หรือเอาเท้าทั้งสองเหยียบจิวร และเอามือทั้งสองยกขึ้น ทำต่างไปเรือให้กินลม, ลมแรงพัดมาพา

อุทกโต โมจิตเต อโร นาวาตเลน ฌุญโจักกาล์ มุขวภูฏี อติกุนตมตเต ปาราชิกิ ๑ ตีเร พนธิตวา นิจเจเล อุทเก จปิตนาวาย พนธนญจ จิตกาโส จาติ เทว จานานิ ๑ ตั ปจมี พนธนา โมเจติ ฤลลจจยั ๑ ปจฉา ฉนณั อาการานั อภยตเรน จานา จาเวติ ปาราชิกิ ๑ ปจมี จานา จาเวตวา ปจฉา พนธนมจเนปี เอเสว นโย ๑ *** (ส.๗/๒๕๑๕)

***เถเล อุตสาเทตวา อุกุกุชิตวา จปิตนาวาย ฌุญโจักกาโส จานั ๑ ตสสา ปฉจหากาเรติ จาน-ปริจเจเท เวทิตพโพ ๑ นิกุชิตวา จปิตนาวาย ปน มุขวภูฏียา ฌุญโจักกาโสเยว จานั ๑ ตสสาปี ปฉจหากาเรติ จานปริจเจเท ฆตวา ยโต กุโตจิ ฌุญโจักกาล์ อุทธญจ เกสคคตตติ อติกุนตมตเต ปาราชิกิ เวทิตพพิ ๑ ถลั ปน อุตสาเทตวา ทวินัน ทารุฆฎิกานั อูปริ จปิตนาวาย ทารุฆฎิกานั ฌุญโจักกาโสเยว จานั ๑ ตสสมา ตตถ มฉปาท-มตถเกสุเยว ปติฏฐิตตถทสสาฎเก นาคทนเตสุ จปิตภินทิวาเล จ วุตตนเยน วินิจฉโย (๔๐๓) เวทิตพโพ ๑ โยตตพทราย ปน นาวาย สฎฐิสตตติพยามปปมาณั โยตตติ อโมเจตวา ว อากทตเตตวา ปจวีลคคั กตวา สห โยตเตน เถเล จปิตาย นาวาย น ฌุญโจักกาสมตเตเมว จานั อถโย โยตตโกฏีโต ปฎุจาย ยาว นาวาย ปจวิยั ปติฏฐิตกาสสส ปจฉิมนโต ตาว ทิมโต ติริยั ปน นาวาย จ โยตตสส จ ปจวิยั ปติฏฐิตปริยนตปปมาณั จานนติ เวทิตพพิ ๑ ตั ทิมโต วา ติริยโต วา กทตมตสส เอเกนเตน ฌุญโจักกาล์ อปเรน ปจวิยั ปติฏฐิตนเตน อติกุนตมตเต อุทธั เกสคคตตติ สห โยตเตน ปจวีโต โมจิตเต ปาราชิกิ ๑ *** (ส.๗/๒๕๑๕)

โย ปน ติฎฐเจ จิตนาวั อภิรุทิตวา ฤยยจิตโต อริตเตน วา ฝิเยน วา ปาเชติ ปาราชิกิ ๑ สเจ ปน ฉตตติ วา ปฉาเมตวา จิวรั วา ปาเทหิ อกุกมิตวา หตเถหิ อุกุกิปีตวา ลุงการสทิสั กตวา

เรือไป, เรือนั้นเป็นอันถูกลักไป ด้วยลมนั่นแล. ออาหาร
ไม่มีแก่บุคคล, แต่ความพยายามมีอยู่. ก็ความ
พยายามนั้น หาใช่เป็นความพยายามในอันที่ให้เคลื่อน
จากฐานไม่. ก็ถ้าเรือนั้นแล่นไปอยู่อย่างนั้น ริกษงดไม่
ให้แล่นไปตามปกติเสีย นำ ไปยังทิศภาคส่วนอื่น ต้อง
ปาราชิก. เรือที่แล่นไปถึงท่าบ้านแห่งใดแห่งหนึ่งเสียเอง
ริกษงดไม่ให้เคลื่อนจากฐาน เลยขายเสียแล้วก็ไป, ไม่เป็น
ออาหารเลย, แต่เป็นภณฑไทย ฉะนี้แล.

วาท์ คณหาเปติ พลวา วาโต อาคมม นาวี ทรติ
วาเตเนว สา หฎา โหติ ฯ ปุคคลสฺส นตฺถิ
อวหาโร ฯ ปโยโค อตฺถิ ฯ โส ปน จานา
จาวนปโยโค น โหติ ฯ ยทิ ปน ตํ นาวี เอว
คจจนฺตํ ปกตฺติคฺมณํ ปจฺฉินฺทิตฺวา อญฺญํ ทิสภาคํ
เนติ ปาราชิกํ ฯ สยเมว ยงฺกิญฺจิ คามตฺถุจฺ
สมฺปตฺตํ จานา อจฺจาเวนฺโตว วิกฺกัณฺฑิตฺวา คจฺฉติ
เนวตฺถิ อวหาโร ภณฺฑทฺเทยฺยํ ปน โหตีติ ฯ

จบกถาว่าด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในเรือ.

นาวฏจกถา นิฎฺฐิตา ฯ

กล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในยาน

พึงทราบวินิจฉัยในทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในยาน:-

(๔๐๔) ยานฎเจ ๑

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงยานก่อน จึงตรัสว่า ยานํ นาม วยห์ เป็นต้น.

ยานํ ดาว ทสเสนโต ยานํ นาม วยหนติ-
อาทิมาท ๑

ในคำว่า วยห์ เป็นต้นนั้นมีวินิจฉัยดังนี้:- ยานที่ปิดบังด้วยไม้เลียบไว้เบื้องบน คล้ายกับมณฑปก็ตาม ที่เขาทำปิดคลุมไว้ทั้งหมดก็ตาม ชื่อว่า คานหาม.

ตตถ อุปริ มณฑปสทิสํ ปทจรจณฺณํ สพพ-
ปริคุณฺจิมิ วา ฉาเทตฺวา กตํ วยห์ ๑

เตียงที่เขาใส่กลอนซึ่งสำเร็จด้วยทองและเงิน เป็นต้นไว้ที่ข้างทั้งสอง แล้วทำไว้โดยนัยดังปีกครุฑ ชื่อว่า เตียงหาม, รถและเกวียนปรากฏชัดแล้วแล.

อุโฆสุ ปสเสสุ สุวณฺณรชตาทิมยา โคปานลโย
ทตฺวา ครุฑปกฺขนเยน กตฺตา สนฺทมานิกา ๑ รโถ จ
สกกฺกญฺจ ปากฺกญฺเมว ๑

ภณะที่มีวิญญานหรือไม่มีวิญญาน ซึ่งเขาเก็บไว้ด้วยอำนาจเป็นกอง เป็นต้น ในบรรดาคานหามเป็นต้น เหล่านั้น แห่งใดแห่งหนึ่ง เมื่อภิกษุให้เคลื่อนจากฐานด้วยไถยจิต พึงทราบว่าเป็นปาราชิก โดยนัยดังที่กล่าวไว้แล้ว ในภณะที่ตั้งอยู่ในเรือและที่ตั้งอยู่บนบก.

เตสุ ยตถกตถจฺจิ สฺวิญญานกํ วา อวิญญานกํ วา
ราลีอาทิวเสน จปิตํ ภณฺทํ เถยฺยจิตฺเตน จานา
จาเวนฺตสฺส นาวฎฺเจ ธลฎฺเจ จ วุตฺตนเยน
ปาราชิกํ เวทิตพฺพํ ๑

ส่วนความแปลกกัน มีดังต่อไปนี้:-

อยํ ปน วิเสโส ๑

เมื่อภิกษุเอาตะกร้ารับเอาสิ่งของมีข้าวสาร เป็นต้น ที่ตั้งอยู่ในยาน แม้เมื่อไม่ยกตะกร้าขึ้น ครั้นตบตะกร้าทำให้วัตถุมีข้าวสาร เป็นต้น ซึ่งเนื่องเป็นอันเดียวกัน กระจายไป เป็นปาราชิก. นัยนี้ ย่อมใช้ได้แม้ในสิ่งของที่ตั้งอยู่บนบก เป็นต้น. กิจทั้งหลายมีการเที่ยวหาเพื่อน เป็นต้นในคำว่า เราจักลักยานมีนัยดังที่กล่าวไว้แล้วนั้นแล.

ยานฎฺจํ ตณฺฑุลาทิกถนฺทํ ปิฎฺเฑก คณฺทโต ปิฎฺเฑก
อนุกฺขิตเตปิ ปิฎฺกํ ปทริตฺวา ตณฺฑุลาทินํ เอกาทฺฐภาเว
วิโกปีเต ปาราชิกํ ๑ ธลฎฺจาทีสุปี อยํ นโย ลพฺภติ ๑
ยานํ อวทริสสามิตฺวาทิมฺทิตฺติ ทุตฺติยปริเยสนาทินิ วุตฺต-
นยาเนว ๑

ก็ในคำว่า จานา จาเวติ นี้ พึงทราบวินิจฉัยดังนี้:- สำหรับยานที่เทียม ด้วยโคคู่ มี ๑๐ ฐาน คือเท้าทั้ง ๘ ของโคทั้ง ๒ และล้อ ๒.

จานา จาเวตฺติติ เอตถ ปน ทุกฺยตฺตสฺส
ยานสฺส ทฺวินนํ โคณานํ อฏฺฐจ ปาทา เทว จ
จกฺกานีติ ทสฏฺจานานิ ๑

เมื่อภิกษุมีไถยจิตขึ้นเกวียนนั้น นั่งบนทาบเข้าไปเป็นอุลลัจจัย ในเมื่อโคทั้ง ๒ ยกเท้าขึ้น, และเมื่อโอกาสเพียงปลายเส้นผมล่วงเลยไปจากประเทศที่ล้อทั้ง ๒ จดแผ่นดิน เป็นปาราชิก. แต่ถ้าโคทั้ง ๒ รู้ว่า ผู้มีมิใช่เจ้าของๆ เรา แล้วสลัดแอกทิ้ง ไม่ยอมเข็นไป หยุดอยู่ก็ตาม ดิ้นรนอยู่ก็ตาม, ยังรักษาอยู่ก่อน. เมื่อภิกษุจัดโคทั้งสองให้เทียมเข้าไปตรงๆ แล้วพาดแอกเทียมให้มัน แทางด้วยปลักเข้าไปอีก เป็นอุลลัจจัย ในเมื่อโคเหล่านั้นยกเท้าขึ้นตามนัยที่กล่าวไว้แล้วนั้นแล, เป็นปาราชิกในเมื่อล้อเคลื่อนไป. ถ้าแม้ในทางที่มีโคลนตมล้อข้าง

ตํ เถยฺยจิตฺตสฺส อารุหิตฺวา ฐฺเร นิสีทิตฺวา
ปาชยโต โคณานํ ปาทุทฺธาเร อุลลจฺจยํ ๑ จกฺกานํ
ปน ปจฺฉวียํ ปติฎฺฐจิตฺตปฺปเทสโต เกสคฺคมตฺเต อติกฺกนฺเต
ปาราชิกํ ๑ สเจ ปน โคณา นายํ อมฺหากํ สามิกอติ
ถตฺวา ฐฺรํ จชฺชเตตฺวา อกฺขตฺมฺนตา ติฎฺฐจฺจนฺติ วา
ผนฺทนฺติ วา รกฺขติ ดาว ๑ โคณํ ปุณฺ อชฺชกํ
ปฏฺฐิปาทฺเตว ฐฺรํ อโรเปตฺวา ทพฺพํ โยเชตฺวา
ปาจเนน วิชฺฌิตฺวา ปาเชนตฺสฺส วุตฺตนเยเนว เตลํ
ปาทุทฺธาเร อุลลจฺจยํ ๑ จกฺกาทิกฺกเม ปาราชิกํ ๑
สเจปี สกทฺทเม มคฺเค เอกํ จกฺกํ กทฺทเม ลคฺคํ

หนึ่งติดแล้วในโคลน, โคลนล่อข้างที่ ๒ หมุนเวียนอยู่, อวหารยังไม่มิก่อน เพราะล่อข้างหนึ่งยังคงตั้งอยู่. แต่เมื่อภิกษุจัดโคทั้งสองให้เทียมตรงแล้วขับไปอีก เมื่อล่อที่หยุดอยู่ หมุนเลยโอกาสที่ถูกไป เพียงปลายเส้นผม เป็นปาราชิก. และพึงทราบความต่างกันแห่งฐานของยานที่เทียมโดยอุบายนี้ คือ ยานที่เทียม ๔ มีฐาน ๑๘ ที่เทียม ๘ มีฐาน ๓๔.

ส่วนยานใดที่ได้เทียม เขาใช้ไม้ค้ำที่ตรงทูปอันหนึ่ง และค้ำข้างหลัง ๒ อันจอดไว้, ยานนั้นมีฐาน ๕ ด้วยอำนาจแห่งไม้ค้ำ ๓ อัน และล่อทั้ง ๒. ถ้าไม้ค้ำที่ตรงแอก เขาบากเป็นง่ามที่ตอนล่าง มีฐาน ๖. ส่วนยานที่ไม่ได้ค้ำไว้ข้างหลัง ค้ำที่ทูปเท่านั้น มีฐาน ๓ บ้าง ๔ บ้าง ด้วยอำนาจแห่งไม้ค้ำ. สำหรับยานที่เขาเอาทูปพาดไว้บนกระดานหรือบนไม้ มีฐาน ๓. ยานที่เขาเอาทูปพาดไว้ที่แผ่นดินก็เหมือนกัน. เมื่อภิกษุลากหรือยกยานนั้น ให้เคลื่อนจากฐานไปข้างหน้าและข้างหลัง เป็นถูกลัจฉัย, เมื่อฐานที่ล่อทั้งสองจอดอยู่ ล่วงเลยไปเพียงปลายเส้นผม ก็เป็น ปาราชิก.

สำหรับยานที่เขาถอนล่อออกแล้วเอาหัวเพลาทิ้ง ๒ พาดไว้บนไม้ มีฐาน ๒. ภิกษุเมื่อลากหรือยกยานนั้นให้ล่วงเลยโอกาสที่ถูกไป เป็นปาราชิก. ยานที่เขาวางไว้บนแผ่นดิน มีฐาน ๕ ด้วยอำนาจแห่งที่ซึ่งจกดักทูป และไม้ค้ำเพล่า ๔ อัน. เมื่อภิกษุจับยานนั้นที่ทูปลากไป ครั้นส่วนสุดข้างหน้ากับส่วน สุดข้างหลัง แห่งไม้ค้ำเพล่าคลาดจากกัน เป็นปาราชิก. เมื่อจับที่ไม้ค้ำเพล่าลากไปเมื่อส่วนเบื้องหลังกับส่วนเบื้องหน้าของไม้ค้ำ เพล่าคลาดจากกัน เป็นปาราชิก. เมื่อจับตรงสี่ข้างลากไป เป็นปาราชิก ในเมื่อที่ซึ่งไม้ค้ำเพล่านั้นเอง จดอยู่ตามขวางคลาดจากกันไป. เมื่อจับตรงกลางยกขึ้น ครั้นโอกาสเพียงปลายเส้นผมพ้นจากแผ่นดิน เป็นปาราชิก. ถ้าไม้เดียวค้ำเพล่าไม่มี, เขาทำปีกทูปให้เท่ากันดีแล้ว เจาะตรงกลาง สอดหัวเพล่าเข้าไป. ยานนั้น ตั้งอยู่ถูกแผ่นดินทั้งหมด โดยรอบพื้นเบื้องล่าง. ในยานนั้นพึงทราบว่า เป็นปาราชิกด้วยอำนาจล่วงเลยฐานที่ถูกใน ๔ ทิศ และเบื้องบน. ล่อที่เขาวางเอาค้ำตั้งบนภาคพื้น มีฐานเดียวเท่านั้น. การกำหนดล่อนั้น พึงทราบโดยอาการ ๕ อย่าง. ล่อที่ถูกดินตั้งอยู่ ด้วยข้างแห่งกงและค้ำ มีฐาน ๒.

โหติ ทูตย์ จกั กิ โคณา ปริวตเตนตา ปวภูฏนติ ฯ (๔๐๕) เอกสส จิตตดา น ตาว อวหาโร โหติ ฯ โคณ ปน ปน อชุกิ ปฏิปาเทตวา ปาเชนตสส จิตจกเก เกสคคตตํ ผุฏโจักกาลิ อติกกนเต ปาราชิกิ ฯ จตยุตตกสส ปน อฏฐจารส จานานิ อฏฐยุตตกสส จตตติสชาติ เอเตนุปาเยน ยุตตยานสส จานเกโท เวทิตพุโพ ฯ

ยํ ปน อยุตตํ ฐุเร เอกาย ปจจโต จ ทวีทิจ อุตถมกนิทิจ อุตถมเกตวา จปีตํ ตสส ตินณํ อุตถมกนิทิจ จกุกานญจ วเสน ปญจภูจจานานิ ฯ สเจ ฐุเร อุตถมกนิทิจ เทภูจภาค กปปกตา โหติ ฉภูจจานานิ ฯ ปจจโต ปน อนุตถมเกตวา ฐุเร อุตถมกนิทิสเสว อุตถมกนิทิวเสน ตินนิ วา จตตาริวา จานานิ ฯ ฐุเรน ผลกสส วา ทารุกสส วา อุปริ จปีตสส ตินนิ จานานิ ฯ ตถา ปจจियํ จปีตสส ฯ ตํ กทตติวา วา อุกุขิปิตวา วา ปุริโต จ ปจจโต จ จานาจาเวเนตสส ถุลลจจยํ ฯ จกุกานํ ปติฏฐิตฏฐาเน เกสคคตตํ อติกกนเต ปาราชิกิ ฯ

จกุกานิ อปเนตวา ทวีทิจ อุกุขสิเสทิจ ทารุณํ อุปริ จปีตสส เทว จานานิ ฯ ตํ กทตตนิโต วา อุกุขิปนโต วา ผุฏโจักกาลิ อติกกาเมติ ปาราชิกิ ฯ ภูมिया จปีตสส ฐุเรน จตติ จ อุกุขทุทิจิ ปติฏฐิตวเสน ปญจภูจจานานิ ฯ ตํ ฐุเร คเหตุวา กทตโต อุกุขินิ ปจจิมนเตทิจ ปริมนเต อติกกนเต ปาราชิกิ ฯ อุกุขิสฺสุ คเหตุวา กทตโต อุกุขินิ ปริมนเตทิจ ปจจิมนเต อติกกนเต ปาราชิกิ ฯ ปสฺเส คเหตุวา กทตโต อุกุขินิเยว ติริยํ ปติฏฐิตฏฐาเนอติกกกเม ปาราชิกิ ฯ มชฺเฌ คเหตุวา อุกุขิปโต เกสคคตเต ปจจโต มุตเต (๔๐๖) ปาราชิกิ ฯ อถ อุกุขิชาณุกา น โหนติ สมเมว พาหิ กตวา มชฺเฌ วิชฺฌิตวา อุกุขิสฺसानิ ปเวสิตานิ โหนติ ฯ ตํ เทภูจิมตลสส สมนตา สพุพิ ปจจิวํ ผุสิตวา ติจฺจติ ฯ ตตถ จตฺสฺ ทิสาสฺ อุกุขญจ ผุฏฐภูจจานาติกกกเมวเสน ปาราชิกิ เวทิตพุพิ ฯ ภูมियํ นาภिया จปีตจกุกสส เอกเมว จานํ ฯ ตสส ปญจหากาเรทิจ ปริจฉเท ฯ เนมิปสฺเสน จ นาภिया จ ผุสิตวา จิตสส เทว จานานิ ฯ เนมिया อุกุขิตภาคํ ปาเทเน

เมื่อภิกษุเอาเท้าเหยียบส่วนที่เช็ดขึ้นแห้งงให้ถูกที่พื้น แล้วจับที่กำ หรือที่กึ่งยกขึ้น ฐานที่ตนทำไม่จัดเป็นฐาน. เพราะเหตุนั้น เมื่อส่วนที่เหลือแม่ที่คงตั้งอยู่นั้น ลักว่า ล่วงเลยไป เป็นปาราชิก. แม่สำหรับล้อที่เขาวางพึงฝ่าไว้ ก็มีฐาน ๒. บรรดาฐานทั้ง ๒ นั้น เมื่อภิกษุปลดออกจากฝ่าครั้งแรก เป็นอุลลัจจัย, ภายหลังในเมื่อยกขึ้น จากแผ่นดินเพียงปลายเส้นผม เป็นปาราชิก. แต่เมื่อ ภิกษุปลดให้พ้นจากพื้นดินครั้งแรก ถ้าฐานที่ล้อตั้งอยู่ใกล้ฝ่า ไม่กระเทือน ก็มีนัยนี้แหละ. ถ้าเมื่อภิกษุจับที่กำลากไป ข้างล่าง ปลายส่วนเบื้องบนแห่งโอกาส ที่ตั้งถูกฝ่าล่วง เลยปลายส่วนเบื้องล่างไป เป็นปาราชิก. ในยานที่กำลัง เดินทางไปเจ้าของยานลงจากยานแฉะออกจากทางไป ด้วยกรณีะบางอย่าง. ถ้ามีภิกษุรูปอื่นเดินสวนทางมา พบเห็นยานว่างจากการอารักขา จึงคิดว่า เราจักลักเอายาน แล้วขึ้นขี่. โคทั้งหลายพาหลักไปเว้นจากความพยายาม ของภิกษุที่เตียว. ไม่เป็นอหหาร. คำที่เหลือเป็นเช่นดัง ที่กล่าวไว้แล้วในเรือ ฉะนี้แล.

อกุกมิตวา ภูมียัม ฝุสาเปตวา อเรสุ วา เนมียา วา คเหตุวา อุกุชิปนตสส อตตนา กตภูจัน จัน น โหติ ฯ ตสฺมา ตสฺมี จิตฺเป อวเสสภูจันเน อติกกนตมตเต ปาราชิกํ ฯ กิตฺตี นิสฺสาย จปีตจกฺกสฺสปี เทว จานานิ ฯ ตตถ ปจฺม กิตฺตีโต โมเจตสฺส อุลลจฺจยํ ฯ ปจฺจวา ปจฺวิโต เกสคค- มตฺตทุทฺธาเร ปาราชิกํ ฯ ปจฺม ภูมิตฺโต โมเจตสฺส ปน สเจ กิตฺตียํ ปตฺติภูจิตฺตฺตฺจัน น กุปฺปติ เอสเว นโย ฯ อถ อเรสุ คเหตุวา เหฏฺฐา กทฺตมตสฺส กิตฺตี ฝุสิตฺวา จิตฺกาสสฺส อฺปฺริโม อนฺโต เหฏฺฐิมฺ อนฺตํ อติกกมฺติ ปาราชิกํ ฯ มคฺคปฏฺธิปนฺเน ยานเ ยานสฺสามิโก เกนจิทฺเว กรณเยน โอรฺโรทิตฺวา มคฺคา โอกฺกนฺโต โหติ ฯ อถณฺโณ ภิกฺขุ ปฏฺธิปถํ อากจฺจนฺโต อารกฺขสฺสณฺณํ ปสฺสิตฺวา ยานํ อวทฺริสฺสามิตฺติ อโรหิตฺติ ฯ ตสฺส ปโยคํ วินาเยว โคณา คเหตุวา ปกฺกนฺตา ฯ อวทาโร นตฺถิ ฯ เสสํ นาวาย วุตฺตสทิสฺสนฺติ ฯ

จบกล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในยาน.

ยานภูจกถา นิภูจิตา ฯ

กล่าวด้วยภาวะ

ถัดจากภักษะที่ตั้งอยู่ในยานนี้ไป ภาชนะนั้นแล ชื่อว่า ภากรัฏฐะ (ภักษะที่ตั้งอยู่ในภาชนะ). ภาชนะนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงไว้ ๔ ประการด้วยอำนาจแห่งสี่สภาวะเป็นต้น. ในภักษะที่ตั้งอยู่ในภาชนะนั้น พึงทราบการกำหนดอวัยวะ มีศีระเป็น เพื่อความไม่ฉงนในภาชนะทั้งหลาย มีสี่สภาวะ เป็นต้น. บรรดาอวัยวะเหล่านั้น พึงทราบการกำหนด ศีระก่อน นี้กำหนดส่วนเบื้องล่าง คือ ที่คอเบื้องหน้ามี หลุมคอ, ที่คอเบื้องหลังของคนบางพวก มีขวัญอยู่ที่ท้ายผม, ที่ข้างทั้งสองแห่งหลุมคอนั้นเอง ผมของคนบางพวก เกิด ลามลงมา, ผมเหล่านี้ เขาเรียกว่า จอนหู, ส่วนเบื้อง ต่ำแห่งผมเหล่านั้นด้วย. กำหนดเบื้องต้นบนแต่นั้นขึ้นไป พึงทราบว่าเป็นศีระ. ภาชนะที่ตั้งอยู่ในระหว่างนี้ ชื่อว่า สี่สภาวะ.

อวัยวะที่ชื่อว่า คอในข้างทั้งสอง เบื้องต่ำตั้งแต่ จอนหูลงไป, เบื้องบนตั้งแต่ข้อคอกขึ้นไป, เบื้องต่ำตั้งแต่ รากขวัญที่ท้ายทอยและหลุมคองลงไป, เบื้องบนตั้งแต่ราก ขวัญกลางหลังและหลุมตรงลิ้นปี ในท่ามกลางที่กำหนด ของอกขึ้นไป. ภาชนะที่ตั้งอยู่ในระหว่างนี้ ชื่อว่า ชั้นธภาวะ.

ส่วนเบื้องต่ำตั้งแต่รากขวัญกลางหลัง และหลุม ตรงลิ้นปีลงไปจนถึงปลายเล็บเท้า, นี่เป็นการกำหนดแห่ง สะเอว, ภาชนะที่ตั้งอยู่ในสรีระโดยรอบในระหว่างนี้ ชื่อ ว่า กฏีภาวะ.

ส่วนเบื้องต่ำตั้งแต่ข้อคองลงไป จนถึงปลายเล็บมือ, นี่เป็นการกำหนดแห่งของที่หัว. ภาชนะที่ตั้งอยู่ในระหว่างนี้ ชื่อว่า โอลัมพะกะ.

บัดนี้ พึงทราบวินิจฉัยเป็นลำดับไป ในคำว่า **สี่เส ภากรั** เป็นต้น ดังต่อไปนี้:-

ภิกษุได้อันพวกเจ้าของมิได้สั่งว่า “ท่านจงถือเอา ภักษะนี้ไปในที่นี้” พุทเอง เลยว่า “ท่านจงมอบภักษะชื่อ นี้ให้แก่ข้าพเจ้า, ข้าพเจ้าจะนำเอาภักษะของพวกท่าน ไป” ดังนี้ แล้วเอาศีระพูนภักษะของพวกชนเหล่านั้นไป ลูบคลำภักษะนั้นด้วยโดยจิต ต้องทุกกฎ, เมื่อยังไม่ทัน ให้ล่วงเขตกำหนดศีระตามที่กล่าวแล้วเลย เป็นแต่ลาก ย้ายไปข้างนี้ๆ บ้าง ลากย้ายกลับมาบ้าง ต้องถูกลัจฉัย, เมื่อภักษะนั้นพอเธอลดลงสู่คอ แม้พวกเจ้าของจะมี

อิโต ปริ ภาโรเยว ภากรัฏฐ ๑ โส สีสภาราทิวเสน จตุธา ทลลิต ๑ (๔๐๗) ตตถ สีสภาราทิส อสมโมหตถ สีสาทิน ปริจเฉท เวทิตพุโพ ๑ ตตถ สีสส ดาว ปริมคเล คลวาฏโก ปฏิจคเล เกสณจิ เกสนเต อาวตโต โหติ คลวาฏกเสว อุโกลุ ปลเสสุ เกสณจิ เกลา โอรูปย ชายุนติ เย กณณจพิกาติ วุจจนติ เตส อโธภาโค จาติ อัย เหฏฐิมปริจเฉท ๑ ตโต อุปริ สีส ๑ เอตถนตเร จิตภาโร สีสภาโร นาม ๑

อุโกลุ ปลเสสุ กณณจพิกาติ ปฏจาย เหฏฐา กุปรเวติ ปฏจาย อุปริ ปฏจิลลาตตโต จ คลวาฏโกโต จ ปฏจาย เหฏฐา ปฏจิวเมชฌาตตโต จ อรูปยปริจเฉทชฌเม หทยอวาฏโกโต จ ปฏจาย อุปริ ขนโ ๑ เอตถนตเร จิตภาโร ขนธภาโร นาม ๑

ปฏจิวเมชฌาตตโต ปน หทยอวาฏโกโต จ เหฏฐา ยาว ปาทนชลิษา อัย กฏิปริจเฉท ๑ เอตถนตเร สมนตโต สรีเร จิตภาโร กฏีภาโร นาม ๑

กุปรโต ปฏจาย ปน เหฏฐา ยาว หตถนช ลิษา อัย โอลมพปริจเฉท ๑ เอตถนตเร จิตภาโร โอลมพโก นาม ๑

อิทานิ **สี่เส ภากรณ**ติอาทิส อัย อนุพุพวิวินิจฉัย ๑

โย ภิกขุ อิห คเหตุวา เอตถ ยาหิติ สามิเกหิ อนาณตโต สยเมว มยหิ อิทนนาม เทถ อหิ โว ภณห์ วหามิติ เตส ภณห์ สีสเสน อาทาย คจณโต เถยยจิตเตน ต ภณห์ อามสติ ทุกกฎ ๑ ยถาตุตตีสปริจเฉท อนตีกกาเมโนโตว อิโตจโตจ ฆสนโต สาเรติปิ ปจจาสาเรติปิ ฤลลจย ๑ ขนธ อโรปริตมตเต ภิกขจาปี สามิกาน วหตุติ จิตต์ อตถิ เตหิ ปน อนาณตตตตา ปาราชิก ๑

ความคิดว่า “จงนำไปเถิด” ดังนี้ ก็จริงอยู่ ถึงกระนั้นก็ต้องปาราชิก เพราะตนมิได้ถูกพวก เขาสั่งไว้. อนึ่ง เมื่อเธอแม้มิได้ลดลงมาสู่คอ แต่ให้พ้นจากศีระะ แม้เพียงปลายเส้นผม ก็เป็นปาราชิก. อนึ่ง สำหรับภระะคู่ ส่วนหนึ่งตั้งอยู่บนศีระะ ส่วนหนึ่งตั้งอยู่ที่หลัง. ในภระะคู่ นั้น พึงทราบวินิจฉัยด้วยอำนาจแห่งฐาน ๒. แต่การชี้แจงนี้ ได้ปรารภด้วยอำนาจแห่งภระะ มีศีลภระะล้วนๆ เป็นต้นเท่านั้น. อนึ่ง แม้ในชั้นธภระะเป็นต้น ก็มีวินิจฉัยเหมือนที่กล่าวไว้ในศีลภระะ นี้แหละ.

ส่วนในคำว่า **หตฺถะ ภาริ** นี้ พึงทราบวินิจฉัย ดังนี้:- ภัณฑะที่หิ้วไป เรียกว่า หัตถภระะ เพราะเป็นของที่ถือไปด้วยมือ.

ภระะนั้นจะเป็นของที่ถือเอาจากภาคพื้นก่อนทีเดียว หรือจะเป็นของที่ถือเอาจากศีระะเป็นต้นด้วยจิตบริสุทธิ์ ก็ตามที่ ย่อมถึงความนับว่า หัตถภระะเหมือนกัน. เมื่อภักษุเห็นที่รอกชฎุเช่นนั้น จึงปลงภระะนั้นลงที่ภาคพื้น หรือที่กอไม้เป็นต้น ด้วยโดยจิต, เมื่อภระะนั้นล้กว่าพ้นจากมือ เป็นปาราชิก.

ก็แล ในคำว่า **ภูมิตฺ คณฺหาติ** นี้ มีวินิจฉัยดังนี้:- เมื่อภักษุ ปลงภระะเหล่านั้นอย่างใดอย่างหนึ่งลงบนภาคพื้น ด้วยจิตบริสุทธิ์ เพราะเหตุมีอาหารเข้าเป็นต้น แล้วกลับยกขึ้นอีกด้วยโดยจิต แม้เพียงเส้นผมเดียว ก็เป็นปาราชิก ฉะนี้แล.

จบกล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในภระะ.

(๔๐๘) **ขนฺธํ ปน อนโรเปตฺวาปิ สีสโต เกสคฺคฺมตฺตํปิ โมเจตฺตสฺส ปาราชิกํ ฯ ยมกภารสฺส ปน เอโกภาโค สีเส ปตฺติฏฺจาทิ เอโก ปิฏฺฐิยํ ฯ ตตฺถ ทฺวินฺนํ จานานํ วเสน วินิจฺฉโย เวทิตฺตฺวา ฯ** **อฺยํ ปน สุทฺธสีสภาราทินฺยเว วเสน เทสฺนา อารทฺธา ฯ โย จายํ สีสภारे วุตฺโต ขนฺธภาราทิสฺสปี อยเมว วินิจฺฉโย ฯ**

หตฺถะ ภารนฺติ เอตฺถ ปน หตฺถเณ คหิตตฺตทา โอลมฺพโก หตฺถภารโรติ วุตฺโต ฯ

โส ปจฺมเยว ภูมิตฺ วา คหิตฺโต โหตุ สุทฺธจิตฺเตน สีสาทิหิ วา หตฺถภารโรเตว วสงฺขคฺจฺจติ ฯ ตํ เถยฺยจิตฺเตน ตาทิสํ คหณฺภูจฺจานํ ทิสฺวา ภูมियํ วา คจฺฉาทิสฺสุ วา นิกฺขิปนฺตสฺส หตฺถโต มุตฺตมตฺเต ปาราชิกํ ฯ

ภูมิตฺ คณฺหาติ เอตฺถ ปน เตสํ ภารานํ ยงฺกิญฺจิ ปาตฺราสาทิการณา สุทฺธจิตฺเตน ภูมियํ นิกฺขิปิตฺวา ปุน เถยฺยจิตฺเตน เกสคฺคฺมตฺตํปิ อุทฺธรนฺตสฺส ปาราชิกนฺติ ฯ

ภารภูจกฺกา นิฏฺฐิตา ฯ

ภควาด้วยทรัพยที่ตั้งอยู่ในสวน

พิงทราบดีจฉัยแมในทรัพยที่ตั้งอยู่ในสวนตอไป:-

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงสวนก่อน จึงตรัสว่า สวนดอกไม้ สวนผลไม้ ชื่อว่าสวน ดังนี้ บรรดาสวนเหล่านั้น สวนเป็นที่บานแห่งดอกไม้ทั้งหลาย มีดอกมะลิ เป็นต้น ชื่อว่า สวนดอกไม้. สวนเป็นที่ผลัดแห่งผลไม้ทั้งหลาย มีผลมะม่วง เป็นต้น ชื่อว่า สวนผลไม้. วิณฉัยภคณฑะที่เขาเก็บไว้แมในสวนโดยฐาน ๔ มีนัยดังกล่าวแล้ว ในภคณฑะที่ตั้งอยู่ในภาคพื้นเป็นต้นนั้นแล.

สวนวิณฉัยในของซึ่งเกิดในสวนนั้น พึงทราบดังนี้ :-

รากไม้นชนิดใดชนิดหนึ่งมีแผลกและตะไคร้เป็นต้น ชื่อว่า เหง้า. เมื่อภิกษุถอนรากนั้นถือเอาก็ดี ถือเอาที่เขาถอนไว้แล้วก็ดี วัตถุแห่งปาราชิกจะเต็มด้วยรากใด, ครั้นเมื่อรากนั้นอันเธอถือเอาแล้ว เป็นปาราชิก. แม้เหง้ามัน ก็สงเคราะห์เข้าด้วยรากเหมือนกัน. ก็เมื่อภิกษุถอนเหง้าขึ้น เป็นถูลัจฉัยที่เดียว ในเมื่อเหง้ามันยังไม่ขาด แม้มีประมาณเล็กน้อย. คำที่เหลือ พึงทราบตามนัยที่กล่าวไว้แล้วในเหง้าวันนั้นแล.

บทว่า **ตจ** ได้แก่ เปลือกไม้นชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่พอจะใช้ประกอบ เพื่อเป็นเครื่องยา หรือเพื่อเป็นเครื่องย้อม. เมื่อภิกษุถากถือเอาเปลือกไม้นั้นหรือถือเอาเปลือกไม้ที่เขาถากไว้แล้ว เป็นปาราชิก โดยนัยที่กล่าวไว้แล้วในรากไม้นั้นแล.

บทว่า **ปุปผ** ได้แก่ ดอกไม้นชนิดใดชนิดหนึ่ง มีดอกมะลิหรือดอกและมะลิซ้อนเป็นต้น. เมื่อภิกษุเก็บเอาดอกไม้้นั้น หรือถือเอาดอกไม้ที่เขาเก็บไว้แล้ว เป็นปาราชิก โดยนัยดังที่กล่าวไว้แล้วในดอกอุบลและดอกปทุมนั้นแล. จริงอยู่ แม้ดอกไม้ทั้งหลาย มีช้วหรือมีที่ตอ ยังไม่ขาด ก็ยังรักษาอยู่. แต่สำหรับดอกไม้บางเหล่า มีล้อยู่ภายในช้ว, ลันั้นรักษาไม่ได้.

บทว่า **ผล** ได้แก่ ผลไม้นชนิดใดชนิดหนึ่ง มีผลมะม่วงและผลตาล เป็นต้น. วิณฉัยสำหรับภิกษุผู้ถือเอาผลไม้้นั้นจากต้นไม้ ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้ว ในภควาด้วยภคณฑะที่คล้องไว้บนต้นไม้. ผลไม้ที่เขาเก็บวางไว้สงเคราะห์เข้าด้วยภคณฑะที่ตั้งอยู่บนภาคพื้น เป็นต้นนั้นแล.

อารามกุเจปี ๑

อาราม ดาว ทสเสนโต อาราโม นาม ปุพพาราโม ผลาราโมติ อาท ๑ เตสุ วสสิกาทีนั ปุพพนโก ปุพพาราโม ๑ อมพผลาทีนั ผลนโก ผลาราโม ๑ อาราเมปี จตุทึ จาเนทึ นิภขิตตสส วิณฉัยโย ภูมมกุจาทิสู วุตตนเยเอว ๑

ตตถ ชาตเก ปน ๑

มูลนติ อูสิริทิวเวราทิกั ยงกัณฉิ มุล ๑ ตั อุปปาฏตวา วา อุปปาฐิตั วา คณทโต เยน มูเลน วตถุ ปูริติ ตสมี คทิตเต ปาราชิกั ๑ กนโทปี มูเลเนว สงคทิตโต ๑ (๔๐๙) อุปปาฏนตสส เจตถ อปปรตตเกปี อจฉินเน ถุลลจยเมว ๑ เสล ภูเส วุตตนเยเนว เวทิตพพิ ๑

ตจนติ เกสชชตถาย วา รชนตถาย วา อูปียคคมนกั ยงกัณฉิ รุกชตตจ ๑ ตั อุปปาฏตวา วา อุปปาฐิตั วา คณนตสส มูเล วุตตนเยเนว ปาราชิกั ๑

ปุปผนติ วสสิกมลลิกาทึ ยงกัณฉิ ปุพพิ ๑ ตั โอิจินิตวา วา โอิจิตั วา คณนตสส อูปปลปทุเมสุ วุตตนเยเนว ปาราชิกั ๑ ปุพพานมปี ทึ วณภู วา พนุรณั วา อจฉินนั รุกชติ ๑ วณภูพณตเร ปน เกสณฉิ ลูจิกา โทติ ลา น รุกชติ ๑

ผลนติ อมพผลตาลผลาทึ ยงกัณฉิ ๑ ตั รุกชโต คณนตสส วิณฉัยโย รุกเช ลคคิตถาย วุตโต ๑ อปเนตวา จปีต ภูมมกุจาทิสุงคทิตเมว ๑

สองบทว่า **อาราม อภิยุชติ** ความว่า ภิกษุกล่าวเท็จต่อเอาสวณ ซึ่งเป็นของคนอื่นว่า นี่เป็นสวณของข้าพเจ้า ดังนี้ เป็นทุกกฏ เพราะเป็นประโยคแห่งอทินนาทาน.

หลายบทว่า **สามิกส วิมตี อุปปาเทติ** มีความว่า ภิกษุยังความสงสัยให้เกิดขึ้นแก่เจ้าของสวณ เพราะความเป็นผู้ฉลาดในการวินิจฉัย หรือเพราะอาศัยคนที่มีกำลังเป็นต้น. คืออย่างไร ? คือตามความจริง เจ้าของเห็นภิกษุนั้น ซึ่งเป็นผู้ชวนขายในการวินิจฉัยอยู่อย่างนั้น จึงคิดว่า ‘เราจักอาจทำสวณนี้ให้กลับคืนเป็นของเรา หรือไม่หนอ’ ความสงสัย เมื่อเกิดขึ้นแก่เจ้าของนั้น ย่อมชื่อว่า เป็นอันภิกษุนั้นให้เกิดขึ้นแล้ว ด้วยอาการดังกล่าวมานี้. เพราะเหตุนี้ ภิกษุนั้น ย่อมต้องถูกลงโทษ.

สองบทว่า **ธูริ นิกฺขิปติ** มีความว่า ก็เมื่อใดเจ้าของทอดธุระเสีย ด้วยคิดว่า “ภิกษุนี้ หยาบเข้าหารุณพึงทำแม่ซึ่งอันตรายแก่ชีวิตและพรหมจรรย์ของเรา, บัดนี้ เราไม่ต้องการสวณนี้ละ”, เมื่อนั้น ภิกษุผู้ดู ย่อมต้องปาราชิก หากแม่ตนจะเป็นผู้ทำการทอดธุระเสียเองก็ตาม. แต่ถ้าเจ้าของทอดธุระแล้วก็ตาม ภิกษุผู้ดู ไม่ทอดธุระ ยังมีความ อุตสาหะ ในอันจะพึงให้คืนทีเดียว ด้วยคิดว่า เราจักบีบเจ้าของสวณนี้ ให้หนักแล้ว แสดงความแผ่อำนาจของเรา ตั้งเจ้าของสวณคนนั้นไว้ ในความเป็นผู้รับใช้ แล้วจึงจักให้คืน ดังนี้ ยังรักษาอยู่ก่อน. ถ้าแม่ภิกษุผู้ดู ครั้นแย่งชิงเอาแล้ว ก็ทอดธุระเสีย ด้วยคิดว่า บัดนี้ เราจักไม่คืนสวณนั้นให้แก่เจ้าของคนนี้ ฝ่ายเจ้าของก็ไม่ทอดธุระเสีย ยังเที่ยว แสวงหาพรรคพวก ทั้งรอคอยเวลาอยู่ ด้วยคิดว่า เราได้ลัชชชบริษัทเสียก่อน ภายหลังจึงจักรู้ ดังนี้ ยังเป็นผู้มีความอุตสาหะในการรับคืนทีเดียว, ก็ยังรักษาอยู่นั้นเที่ยว. แต่เมื่อใด แม่ภิกษุผู้ดูนั้นทอดธุระเสีย ด้วยคิดว่า “เราจักไม่คืนให้” ทั้งเจ้าของก็ทอดธุระเสียด้วยคิดว่า “เราจักไม่ได้คืน” ทั้งสองฝ่ายทอดธุระ เสียดังกล่าวมานี้ เมื่อนั้น ภิกษุผู้ดู เป็นปาราชิก. แต่ถ้าภิกษุครั้นดูแล้ว ก็ทำการวินิจฉัยความเสียเอง เมื่อวินิจฉัยยังไม่เสร็จ ทั้งเจ้าของก็มีได้ทอดธุระ รู้อยู่ที่เดียวว่า ตนมิใช่เป็นเจ้าของเลย ได้ถือเอาดอกไม้หรือผลไม้บางอย่างจากสวณนั้น พระวินัยธรพึงปรับอาบัติตามราคาล้างของ.

อาราม อภิยุชติติ ปรสนตํ มม สนตโก อยนติ มุสา ภณิตวา อภิยุชติ อทินนาทานสสปโยคตตา ทุกกฏ ๑

สามิกส วิมตี อุปปาเทติติ วินิจฺฉยกุลสตาย พลวนิสฺสิตาทิภาเวน วา อารามสสามิกส สํสยฺชเนติ ๑ กถํ ๑ ตํ หิ ตถา วินิจฺฉยปฺปสุตํ ทิสฺวา สามิโก จินฺเตสิ สกฺกิสสามิ นุโข อหํ อิมํ อารามํ อตฺตโน กาทุํ น สกฺกิสสามิ นุไซติ เอวํ ตสฺส วิมตี อุปฺปชฺชมานา เตน อุปฺปาทิตา โหติ ๑ ตสฺมา อุลลจฺจยํ อาปชฺชติ ๑

ธูริ นิกฺขิปติติ ยทา ปน สามิโก ‘อัยถโท กกฺขโห ชีวิตพรหมจริยนฺตรายปิ เม กเรยฺย, อลํ ทานิ มยฺหํ อิมินา อาราเมนาติ ธูริ นิกฺขิปติ, อภิยุชฺชโก ปาราชิกํ อาปชฺชติ, สเจ สยมฺปิ กตฺตุนิกฺเขปเ โหติ ๑ อถ ปน สามิเกน ธูเร นิกฺขิตฺเตปิ อภิยุชฺชโก ธูริ อนิกฺขิปิตฺวา ‘อิมํ สฺกฺจฺปิเตวา มม อาณาปวตฺตี ทสฺเสตฺวา (๔๑๐) ก็กา-ปฺปฺกฺสลาวิภาเว นํ จเปตฺวา ทสฺสามิติ ทาทพฺพภาเว สอฺสฺสาโหว รกฺขติ ตาว ๑ อถापิ อภิยุชฺชโก อจฺฉินฺทิตฺวา น ทานิ อิมสฺส ทสฺสามิติ ธูริ นิกฺขิปติ สามิโก ปน น นิกฺขิปติ ปกฺขํ ปริเยสติ กาลํ อาคเมติ ลชฺชชปฺริสํ ตาว ลภามิ ปจฺฉา ชานิสฺสามิติ ปฺนุคฺคเณยฺว สอฺสฺสาโห โหติ รกฺขติเยว ๑ ยทา ปน โสปี น ทสฺสามิติ สามิโกปี น ลจฺฉามิติ เอวํ อฺโห ธูริ นิกฺขิปนฺติ ตทา อภิยุชฺชกฺส ปาราชิกํ ๑ อถ ปน อภิยุชฺชิตฺวา วินิจฺฉยํ กุรฺมาโน อนิกฺกฺจเเต วินิจฺฉเย สามิเกนปิ ธูเร นิกฺเขปเ อกเต อตฺตโน อสฺสามิกภาวํ ชานนฺโตยฺเว ตโต กิณฺจิ ปุบฺผํ วา ผลํ วา คณฺหาติ ภณฺทคฺเชน กาเรตฺพุโ ๑

บทว่า **ธมมญจรณโต** ได้แก่ ภิกษุผู้ตู่ ทำการตัดลินความในหมู่ภิกษุ หรือในราชตระกูล.

สองบทว่า **สามิกัม ปราเชติ** ความว่า ภิกษุผู้ตู่ นั้นให้ของกำนัลแก่พวกผู้พิพากษา แล้วอ้างพยานโง่ง ย่อมชนะเจ้าของสวน.

สองบทว่า **อาปตติ ปาราชิกสสุ** ความว่า มิใช่จะเป็นปาราชิก เฉพาะภิกษุผู้ประกอบคดีนั้นอย่างเดียวกั หามิได้ พวกภิกษุผู้พิพากษาโง่งก็ดี ผู้เป็นพยานโง่งก็ดี ผู้แก่งด่า เินคดีในการให้สำเร็จประโยชน์แก่ภิกษุ ผู้ฟ้องร้องนั้น ก็เป็นปาราชิกทั้งหมด. ก็ในคำว่า ธมมญจรณโต นี้ พึงทราบความปราชย ด้วยอำนาจเจ้าของทอตุระเท่านั้น. จริงอยู่ เจ้าของยังไม่ทอตุระจัดว่ายังไม่แพ้ทีเดียว.

หลายบทว่า **ธมมญจรณโต พรชชติ** ความว่า แม้ถ้าตนเองถึงความปราชย เพราะคำพิพากษาที่เป็นไปโดยธรรมโดยวินัย โดยสัตตุศาสน์. แม้ด้วยประการอย่างนี้ ภิกษุผู้ตู่ นั้น ยังต้องถูกลัจจัย เพราะทำการบีบบั่นเจ้าของด้วยการกล่าวเท็จเป็นปัจจัย ฉะนี้แล.

จบกล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในสวน.

ธมมญจรณโตติ ภิกษุสงฆ์เม วา ราชกุเล วา วินิจจยัม กโรนโต ฯ

สามิกัม ปราเชตีติ วินิจจยกาณัน อุกโกจัน ทตวา กุฏสกุชชี โอตาเรตวา อารามสสามิกัม ชินาตีติ อตเถ ฯ

อาปตติ ปาราชิกสสุ น เกวลัน ตสเสว สยจิจจ ตสส อตตุสาธเน ปวตตานัน กุฏวินิจจยกาณมปิ กุฏสกุชชีนมปิ สพเพส ปาราชิกัง ฯ เอตถ จ สามิกสสุ ฐุนิกเขปวเสเนว ปราชโย เวทิตัพโพ ฯ อนิกขิตตุโร หิ อปราชิตโว โหติ ฯ

ธมมญจรณโต พรชชตีติ สเจปิ ธมฺเมน วินยเนน สตุสสาสเนน วินิจจยสฺส ปวตตตุตา สยัม ปราชยัม ปาปฺพนาตี ฯ เอวมปิ มุสาวาเทน สามิกานัน ปิพา- กรณปจฺจยา อุลลจฺจยัม อาปชฺชตีติ ฯ

อารามกุฏกถา นิฎฐิตา ฯ

กล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในวิหาร

พึงทราบวินิจฉัยในทรัพย์แม้ที่ตั้งอยู่ในวิหารต่อไป:-

ทรัพย์ที่เก็บไว้โดยฐาน ๔ มีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล ก็วินิจฉัยแม้ในการต่อเอาในทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในวิหารนี้ พึงทราบดังนี้:- เมื่อภิกษุต่อเอาวิหารก็ดี บริเวณก็ดี อาวาสก็ดี ทั้งใหญ่ทั้งเล็ก ซึ่งเขาถวายพวกภิกษุอุทิศสงฆ์ มาจากทิศทั้ง ๔ ตูมิขึ้น, ทั้งไม่อาจเพื่อจะแย่งชิงเอาได้. เพราะเหตุไร? เพราะไม่มีการทอดธุระแห่งภิกษุทั้งปวง. จริงอยู่ ภิกษุทั้งหมดผู้อยู่ในทิศทั้ง ๔ จะทำการทอดธุระในวิหารเป็นต้น ที่เป็นของสงฆ์นี้ไม่ได้แล. แต่ภิกษุผู้ต่อเอาสิ่งของๆ คณะ อันต่างด้วยคณะผู้กล่าวที่ขนิภาเป็นต้น หรือของบุคคลบางคน ย่อมอาจทำคณะ และบุคคลบางคนเหล่านั้น ให้ทอดธุระได้. เพราะฉะนั้น ในสิ่งของๆ คณะและบุคคลบางคนนั้น พึงทราบวินิจฉัยโดยนัยดังที่กล่าวไว้แล้วในสวณนั้นแล.

(๔๑๑) วิหารฎเจปี ฯ

จตุทิ จาเนทิ นิภูชิตต์ วุตตนยเมว ฯ
 อภโยเคปี เจตถ จาตุททิสสงฆ์ อุกทิสส ภิกขุณฺ
 ทินฺนํ วิหารํ วา บริเวณํ วา อาวาสํ วา
 มหนตมปี ขุททกมปี อภियุชโต อภโยโค น รุหติ
 อจฉินทิตวา คณหิตุมปี น สกโกติ ฯ กสฺมา ฯ
 สพเพสฺส ฐรณิกเขปาภาวโต ฯ น เหตุถ สพเพ
 จาตุททิสสา ภิกขุ ฐรณิกเขเป กโรนตติ ฯ ที่มภาณกาทิ-
 เภทสฺส ปน คณสฺส วา เอกปุคฺคสฺส วา สนตํ
 อภियุชิตวา คณหนโต สกโกติ เต ฐรํ นิภูชิปาเปตุํ ฯ
 ตสฺมา ตตถ อารามे วุตตนเยเนว วินิจฺฉโย
 เวทิตัพโพ ฯ

จบกล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในวิหาร.

วิหารฎจกถา นิภูจิตา ฯ

กล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในนา

พืงทราบริณัจฉัยแม่ในภักทะที่ตั้งอยู่ในนาต่อไป:-

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงนาก่อน จึงตรัสว่า ที่ซึ่งบุพพชชาติ หรืออปรณชาติเกิดชื่อว่า นา. บรรดาบุพพชชาติเป็นต้นนั้น ข้าวเปลือก ๗ ชนิด มีข้าวสาลีเป็นต้น ชื่อว่า บุพพชชาติ. พืชทั้งหลายมีถั่วเขียวและถั่วราชมาษเป็นต้น ชื่อว่า อปรณชาติ. แม้ไร้อ้อยเป็นต้น ก็สงเคราะห์เข้าในบพว่า อปรณชาติ นี้เหมือนกัน. ภักทะที่เขาเก็บไว้โดยฐาน ๔ แม่ในทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในนาก็มีนัยดังกล่าว แล้วนั้นแล.

ส่วนในภักทะที่เกิดขึ้นในนานั้น มีวิณัจฉัยดังนี้:- เมื่อภิกษุแย่งชิง เอาธัญชาติมีรวงข้าวสาลีเป็นต้นก็ดี ใช้มีอันเองเด็ดเอาหรือใช้เคียวเกี่ยวเอา ทีละรวงๆ ก็ดี หรือถอนรวมกันเอาทีละมากๆ ก็ดี วัตถุปาราชิกจะครบในเมล็ด ในรวง ในกำ หรือในผลมีถั่วเขียวและถั่วราชมาษเป็นต้นใดๆ เมื่อ เมล็ดเป็นต้นนั้นๆ ลักว่าเธอให้หลุดจากขั้ว เป็นปาราชิก.

ส่วนลำต้นก็ไยก็ดี เปลือกก็ดี ที่ยังไม่ขาดแม้มีประมาณน้อย ก็ยังรักษาอยู่. ชั่งข้าวเปลือกแม่เป็นของยาว, ลำต้นของรวงข้าวเปลือก ยังไม่หลุดออกจากขั้วข้าวภายในเพียงใด, ยังรักษาอยู่เพียงนั้น. เมื่อพื้นเบื้องล่างของลำต้น หลุดออกจากขั้วแล้ว แม่เพียงปลายเส้นผม พระวินัยธรพึงปรับอาบัติด้วยอำนาจราคาลิ่งของ.

ก็เมื่อภิกษุใช้เคียวเกี่ยวถ่อเอา ครั้นเมื่อลำต้นข้าวอยู่ในกำมือ แม่ขาดแล้วในตอนล่าง, ถ้าวรวงทั้งหลายยังเกี่ยวประสานกันอยู่, ยังรักษาอยู่ก่อน. แต่เมื่อเธอสางยกขึ้น แม่เพียงปลายเส้นผม, ถ้าววัตถุปาราชิกครบ เป็นปาราชิก.

ก็แล เมื่อภิกษุถ่อเอาข้าวเปลือกที่เจ้าของเกี่ยววางไว้พร้อมทั้งข้าวสับ หรือทำให้หมดข้าวสับ, วัตถุปาราชิกจะครบด้วยรวงใด, ครั้นเมื่อรวงนั้น อันเธอถ่อเอาแล้ว เป็นปาราชิก. ถ้าเธอกำหนดหมายไว้ว่า เราจักนวดข้าวเปลือกนี้ แล้วจักฝัดถ่อเอา แต่เมล็ดข้าวเท่านั้น ดังนี้, ยังรักษาอยู่ก่อน. แม้เมื่อเธอให้เคลื่อนจากฐานในเพราะการนวดและฝัด ยังไม่เป็นปาราชิก. ภายหลัง

เขตตฎเจปี ๑

เขตต์ ตาว ทลฺเสนโต เขตตณฺนาม ยตถ บุพฺพนฺ วา อปรณฺ วา ชายตีติ อาห ๑ ตตถ บุพฺพนฺนติ สาลิอาทีนิ สตต ธมฺมานิ ๑ อปรณฺนติ มุคฺคมาสาทีนิ ๑ อุจฺจุกฺเขตตาทิกมฺปิ เอตฺเถว สงฺคหิตฺ ๑ อิธาปี จตฺตฺติ จาเนที นิกฺขิตฺตํ วุตตณฺยเมว ๑

ตตถ ชาตเก ปน สาลิสฺสาทีนิ นรปฺปิตฺวา วา เอกเมกํ หตฺเถเนว ฉินฺทิตฺวา วา อลิเตน ลายิตฺวา วา พฺหุณี เอกโต อุปฺปาฏฺตฺวา วา คนฺหนตฺสส ยลฺมึ พฺเช วา สีสฺเส วา มฺภูจฺฉิยํ วา มุคฺคมาสาทิผลฺเล วา วตฺถุ ปูริติ ตลฺมึ พนฺธนา โมจิตมฺตเต ปาราชิกํ ๑

อจฺฉิซฺชมาโน ปน ทนฺทโก วา วาโก วา ตโจ วา อปฺปมตฺตโกปิ รกฺขติ ๑ วิหิณาหิ ทิฆมฺปิ โหติ ยาว อนฺโต นาพโต วิหิสฺสทนฺทโก น นิกฺขมฺติ ตาว รกฺขติ ๑ (๔๑๒) เกสคฺคมตฺตมฺปิ นาพโต ทนฺทกสฺส เภฏฺจิมตฺเล นิกฺขนฺเต ภณฺทคฺชวเสน กาเรตฺตพฺโพ ๑

อลิเตน ลายิตฺวา คนฺทโต ปน มฺภูจฺฉิตฺเตสุ เภฏฺจา ฉินฺเนสุปี สเจ สีสานิ ชฺฐิตานิ รกฺขนฺติ ตาว ๑ วิชฺชุตฺวา ปน เกสคฺคมตฺตมฺปิ อุคฺคิปโต สเจ วตฺถุ ปูริติ ปาราชิกํ ๑

สามิเกหิ ปน ลายิตฺวา จปีตํ สกฺุสฺ วา อสกฺุสฺ วา กตฺวา คนฺทโต เยน วตฺถุ ปูริติ ตลฺมึ คหิตฺเต ปาราชิกํ ๑ สเจ ปริกฺขเปติ อิหํ มทฺทิตฺวา ปปฺโปฏฺตฺวา สารเมว คนฺทิสฺสามิติ รกฺขติ ตาว ๑ มทฺทนปฺโปฏฺตฺวา จานา จาเวนตฺสสาปี ปาราชิกํ นตฺถิ ๑ ปจฺฉา ภาชนคเต กตมตฺเต ปาราชิกํ ๑ อภิโยโค ปเนตฺถ วุตตณฺโยเอว ๑

เมื่อเธอลักว่าดักใส่ภาชนะ เป็นปาราชิก. ส่วนการตู่เอา
ในภักทะที่ตั้งอยู่ในนานี้มีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล.

ในการปักหลักรุกกล้าเป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้:- ขึ้น
ชื่อว่าแผ่นดินเป็นของหาค่ามิได้ เพราะเหตุนั้น ถ้าว่า
ภิกษุทำประเทศแห่งแผ่นดิน แม้เพียงปลายเส้นผมให้เป็น
ของๆ ตน ด้วยหลักเพียงอันเดียวเท่านั้น พวกเจ้าของ
จะเห็นหรือไม่เห็นก็ตาม, ที่หลักนั้น จะจารึกชื่อหรือไม่
จารึกก็ตาม พอเธอรุกเสร็จ ก็เป็นปาราชิกแก่เธอด้วย
แก่ภิกษุทั้งปวงผู้มีฉันทะร่วมกับเธอด้วย. แต่ถ้าที่นั่น
เป็นของที่จะพึงโกงเอาได้ ด้วยหลัก ๒ อัน, เป็นอุลลัจจัย
ในหลักอันที่ ๑, เป็นปาราชิกในหลักอันที่ ๒. ถ้าเป็น
ของที่จะพึงโกงเอาได้ด้วยหลัก ๓ อัน เป็นทุกกฏในหลัก
อันที่ ๑ เป็นอุลลัจจัยในหลักอันที่ ๒ เป็นปาราชิก ใน
หลักอันที่ ๓. แม้ในหลักมากอัน ก็พึงทราบว่าเป็นทุก
กฏด้วยหลักต้นๆ เว้นในที่สุด ไว้ ๒ หลัก เป็นอุลลัจจัย
ด้วยหลักอันหนึ่ง แห่งสองหลักในที่สุด, เป็นปาราชิกด้วย
หลักอีกอันหนึ่ง ด้วยประการฉะนี้. ก็ปาราชิกนั้นแล
ย่อมมีด้วยความทอดธุระของพวกเจ้าของ. ในการรุกทั้ง
ปวงมีการรุกกล้าด้วยเชือกเป็นต้น ก็อย่างนี้.

บทว่า **รชชฺ์ วา** มีความว่า ภิกษุมีความประสงค์
จะให้ผู้อื่นเข้าใจว่า นานี้ เป็นของเรา ซึ่งเชือกก็ตาม
ทอดไม่ทำลงก็ตาม ต้องทุกกฏ เมื่อเธอทำในใจว่า บัดนี้
เราจักทำให้เป็นของๆ ตนด้วย ๒ ประโยค เป็นอุลลัจจัย
ในประโยคที่หนึ่งแห่ง ๒ ประโยคนั้น, เป็นปาราชิกใน
ประโยคที่ ๒.

บทว่า **วตี วา** มีความว่า ภิกษุมีความประสงค์จะ
ทำนาของผู้อื่นให้ เป็นของๆ ตน ด้วยอำนาจแห่งการ
ล้อม จึงปักหลักกระทุ้งลง ต้องทุกกฏ ทุกๆ ประโยค, เมื่อ
ประโยคหนึ่งยังไม่สำเร็จ เป็นอุลลัจจัย เมื่อประโยคนั้น
สำเร็จแล้ว เป็นปาราชิก.

ถ้าเธอไม่อาจทำด้วยประโยคมีประมาณเท่านั้น แต่
อาจทำให้เป็นของๆ ตนได้ ด้วยล้อมไว้ด้วยกิ่งไม้เท่านั้น
แม้ในการทอดกิ่งไม้ลง ก็มีนัยนี้ เหมือนกัน.

ภิกษุอาจเพื่อจะล้อมด้วยวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง
ทำให้เป็นของๆ ตนได้ ด้วยประการอย่างนี้, ในวัตถุนั้นๆ
พึงทราบว่าเป็นทุกกฏด้วยประโยค ต้นๆ, เป็นอุลลัจจัย
ด้วยประโยคอันหนึ่ง แห่งสองประโยคในที่สุด, เป็น

ซิลสงกมณาทีสุ ปจวี นาม อนคฺฆา ตสฺมา
สเจ เอกเณว ชีเลน เกสคฺคตตมปิ ปจวีปฺปเทสํ
สํมิگانํ ปสฺสนตํ วา อปสฺสนตํ วา อตฺตโน
สนตํ กโรติ ตสฺมี ชีเล นามํ ฉินฺทิตฺวา วา
อจฺฉินฺทิตฺวา วา สงฺกามิตตฺเตเต ตสฺส จ เย จสฺส
เอกจฺฉนฺทา สพฺเพสํ ปาราชิกํ ฯ สเจ ปน ทฺวีหิ
ชีเลหิ คเหตุพฺพํ โหติ ปจฺเม ชีเล อุลลจฺจยํ ทฺติเย
ปาราชิกํ ฯ สเจ ตีหิ คเหตุพฺพํ โหติ ปจฺเม
ทฺกุกฺกํ ทฺติเย อุลลจฺจยํ ตติเย ปาราชิกํ ฯ เอวํ
พฺพกุสฺสี อวสานเ ทเว จเปตฺวา ปุริเมหิ ทฺกุกฺกํ
อวสานเ ทฺวินนํ เอกเณ อุลลจฺจยํ อิตฺเรน ปาราชิกํ
เวทิตพฺพํ ฯ ตถจฺช โส สํมิگانํ อฺฐนิกฺเขเปน ฯ เอวํ
สพฺพตฺต ฯ

รชชฺ์ วาติ มม สนตํ อิทฺนติ ฅาเปตฺกาโม
รชชฺ์ วา ปสาเรติ ยญฺจึ วา ปาเตติ ทฺกุกฺกํ
อิทานิ ทฺวีหิ ปโยเคหิ (๔๑๓) อตฺตโน สนตํ
กิริสสํมิตี เตสํ ปจฺเม อุลลจฺจยํ ทฺติเย ปาราชิกํ ฯ

วตี วาติ ปฺรสฺส เขตฺตํ ปฺริกฺเขปวเสน อตฺตโน
กาตฺกกาโม ทารุณี นิชนติ ปโยเค ปโยเค ทฺกุกฺกํ
เอกสฺมี อนาคเต อุลลจฺจยํ ตสฺมี อาคเต ปาราชิกํ ฯ

สเจ ตตฺตเกน อสฺกุโกนฺโต สาขापริวาระเนว
อตฺตโน กาตฺุ สกุโกนฺติ สาขापฺาตเนปิ เอเสว นโย ฯ

เอวํ เยน เกนฺจึ ปฺริกฺขิปิตฺวา อตฺตโน กาตฺุ
สกุโกติ ตตฺถ ตตฺถ ปจฺมปฺปโยเคหิ ทฺกุกฺกํ อวสานเ
ทฺวินนํ เอกเณ อุลลจฺจยํ อิตฺเรน ปาราชิกํ เวทิตพฺพํ ฯ

ปาราชิกด้วยประโยคนอกจากนี้.

บทว่า **มรียาทำ วา** มีความว่า ภิกษุมีความประสงค์จะให้ผู้อื่นเข้าใจ นามของผู้อื่นว่า นี่เป็นนาของเรา จึงรุกคั้นนาของตนเข้าไป โดยประการที่แน่นอน (ของตน) จะล้านาของผู้อื่น หรือเอาดินร่วนและดินเหนียวเป็นต้น เสริมทำให้กว้างออกไป หรือว่าตั้งคั้นนาที่ยังไม่ได้ทำขึ้น ต้องทุกกฐนในประโยค ต้นๆ, เป็นอุลลัจจัยด้วยประโยคอันหนึ่ง แห่งสองประโยคหลัง, เป็นปาราชิก ด้วยประโยคนอกจากนี้ ฉะนี้แล.

มรียาทำ วาติ ปรสส เขตต์ มม อิทนต์ ณาเปตุกาโม อุตตโน เขตตมรียาทำ เกทารปาลี ยถา ปรสส เขตต์ อติทุกมติ เอวํ สงกาเมติ ปัสุมตติกาทีหิ วา วฑุเตตวา วิตถตํ กโรติ อกฺขํ วา ปน ปติฏฺฐเปติ ปุริมปโยเคสุ ทุกกฐํ ทวินนํ ปจฺฉิมานํ เอเกน อุลลจฺจยํ อิตเรณ ปาราชิกนติ ฯ

จบกถาว่าด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในนา.

เขตตฎฐกถา นิฎฐิตา ฯ

กล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่

พึงทราบวินิจฉัยแม้ในทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ต่อไป:-

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงพื้นที่ก่อน จึงตรัสว่า **วตถุ นาม อารามวตถุ วิหารวตถุ** (ที่ชื่อว่าพื้นที่ ได้แก่พื้นที่สวน พื้นที่วิหาร) ดังนี้. บรรดาพื้นที่สวนเป็นต้นนั้น ภูมิภาคที่เขามีได้ปลูกพืช หรือต้นไม้ ที่ควรปลูกไว้เลยแผ้วถางพื้นดินไว้อย่างเดียว หรือล้อมด้วยกำแพง ๓ ชนิด ชนิดใดชนิดหนึ่งเพื่อประโยชน์แก่สวนดอกไม้เป็นต้น ชื่อว่า อารามวตถุ. ภูมิภาคที่เขาตั้งไว้เพื่อประโยชน์แก่วิหารบริเวณ และอาวาสหนึ่งๆ โดยนัยนั้นนั่นเอง ชื่อว่า วิหารวตถุ. ภูมิภาคแม้ใดในกาลก่อนเป็นอารามและเป็นวิหาร, ภายหลังร้างไป ตั้งอยู่เป็นเพียงภูมิภาค ไม่สำเร็จกิจแห่งอารามและวิหาร ภูมิภาคแม้่นั้น ก็สงเคราะห์โดยการรวมเข้าในอารามวตถุและวิหารวตถุเหมือนกัน. ส่วนวินิจฉัยในทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่สวนและพื้นที่วิหารนี้ เป็นเช่นกับที่กล่าวแล้วในนานั่นเอง ฉะนั้นแล.

จบกล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่.

คำที่ควรจะกล่าวในลักษณะที่ตั้งอยู่ในบ้าน ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วทั้งนั้น.

วตถุฎเจปิ ฯ

วตถุ ตาว ทสเสนโต **วตถุ นาม อารามวตถุ วิหารวตถุ**ติ อาห ฯ ตตถ พิช วา อูโปโรปเก วา อโปโรเปตวา ว เกวลं ภูมิ โสเธตวา ตินณฺ ปาการานํ เยน เกนจิ ปริกขิปิตวา วา ปุพพารามาทีนํ อตถาย จปิโต ภูมิภาคิ อารามวตถุ นาม ฯ เอเตเนว นเยน เอกวิหารบริเวณอาวาสานํ อตถาย จปิโต ภูมิภาคิ วิหารวตถุ นาม ฯ โยปิ ปุพเพ อาราโม จ วิหาโร จ หุตวา ปจฉา วินสสิตวา ภูมิภาคมตโต จิตอ อารามวิหารกิจจํ น กโรติ (๔๑๔) โสปี อารามวตถุวิหารวตถุสงคฺคเทเนว สงคฺคทีโต ฯ วินิจฉโย ปเนตถ เขตเต วุตตสทิสเวยวาติ ฯ

วตถุฎจกถา นิฎจิตา ฯ

คามฎเจ ยํ วตตพพิ ตํ วุตตเมว ฯ

กล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในป่า

วินิจฉัยในทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในป่า ฟังทราบดังนี้:-

พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงป่าก่อน จึงตรัสว่า **อรุณ นาม ย มนุสสานัม ปริคคหิตัง โหติ, ตัม อรุณัม** (ที่ชื่อว่าป่า ได้แก่ป่าที่พวกมนุษย์ หวงห้าม) ดังนี้.

ในคำว่า **อรุณ** นั้น มีวินิจฉัยดังนี้:- เพราะขึ้นชื่อว่าป่า แม้ที่พวกมนุษย์หวงห้ามก็มี แม้ที่ไม่หวงห้ามก็มี, ในอธิการนี้ ท่านประสงค์เอาป่า ที่เขาหวงห้ามมีการอารักขา เป็นแดนที่พวกมนุษย์ไม่ได้เพื่อจะถือเอา ไม้และเถาวัลย์ เป็นต้นโดยเว้นจากมูลค่า เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า ป่าเป็นที่พวกมนุษย์หวงห้ามแล้วตรัสอีกว่า ชื่อว่าป่า ดังนี้.

ด้วยคำว่าป่านั้น ท่านแสดงความหมายนี้ไว้ตั้งนี้ว่า ความเป็นที่หวงห้าม ไม่จัดเป็นลักษณะของป่า, แต่ที่เป็นป่าโดยลักษณะของตน และพวกมนุษย์หวงห้าม ชื่อว่าป่าในความหมายนี้. วินิจฉัยในทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในป่านั้น ก็เป็นเช่นกับที่กล่าวแล้วในทรัพย์ ที่ตั้งอยู่ในสวน เป็นต้น.

ก็บรรดาต้นไม้ที่เกิดในป่านั้น เมื่อต้นไม้ที่มีราคา มากแม้เพียงต้นเดียว ในป่านี้ ลักว่าภิกษุตัดขาดแล้ว ก็เป็นปาราชิก.

อนึ่ง ในบทว่า **ลตัม วา** นี้หยาบก็ตี เถาวัลย์ก็ตี ก็ชื่อว่าเถาวัลย์ทั้งนั้น. บรรดาหยาบและเถาวัลย์เหล่านั้น หยาบหรือเถาวัลย์ใด เป็นของยาวซึ่งยื่นไป หรือเกี่ยวพัน ต้นไม้ใหญ่และกอไม้เลื้อยไป เถาวัลย์นั้น ภิกษุตัดที่รากแล้วก็ตี หรือตัดที่ปลายก็ตี ไม่ยั้งอาหารให้เกิดขึ้นได้. แต่เมื่อใดภิกษุตัดทั้งที่ปลายทั้งที่ราก เมื่อนั้น ย่อมยั้งอาหารให้เกิดได้ หากเถาวัลย์ไม่เกี่ยวพัน (ต้นไม้) อยู่. ส่วนที่เกี่ยวข้องพัน (ต้นไม้) อยู่ พอภิกษุคลายออกพันจากต้นไม้ ย่อมยั้งอาหารให้เกิดได้. หล้าก็ตาม ไม้ไผ่ก็ตาม ทั้งหมดนั้น ท่านสงเคราะห์เข้าด้วยศัพท์ว่าหล้า ในบทว่า **ติณัม วา** นี้.

ภิกษุถือเอาหญ้าแห้ง ที่ผู้อื่นตัดไว้เพื่อประโยชน์แก่เครื่องมุงเรือน เป็นต้น หรือที่ตนเองตัดเอา พระวินัยธร ฟังปรับอาบัติ ตามราคาลึงของ. และปรับอาบัติแก่เฉพาะถือเอาหญ้าและใบไม้อย่างเดียวเท่านั้นหาไม่ได้

อรุณภูมิจ ๖

อรุณัม ตาว ทสเสนโต **อรุณัม นาม ย มนุสสานัม ปริคคหิตัง โหติ ตัม อรุณณติ** อาห ๖

ตตถ ยสฺมา อรุณัม นาม มนุสสานัม ปริคคหิตมปิ อตถิ อปริคคหิตมปิ อธิ ปน ยัม ปริคคหิตัง สารกฺขัม ยโต น วินา มฺulen กฺกุสลตาทีนึ คเหตุ ลพฺภนติ ตัม อธิปฺเปตํ ตสฺมา ยัม มนุสสานัม ปริคคหิตัง โหตีติ วตฺวา ปฺน อรุณณติ วุตตํ ๖

เตน อิมมตถํ ทสเสตี น ปริคคหิตภาโว อรุณณสฺส ลกฺขณัม ยัม ปน อตตโน อรุณณลกฺขเณน อรุณณ มนุสฺसानญจ ปริคคหิตัง ตัม อิมสฺมึ อตเถ อรุณณติ ๖ ตตถ วินิจฺฉโย อารามกฺุจาทิสฺสุ วุตตาสทิสฺโส ๖

ตตถ ชาตเกสฺส ปเนตถ เอกสฺมึปิ มหคฺขรฺกฺเข ฉินฺนมตเต ปาราชิกํ ๖

ลตัม วาติ เอตถ จ เวตฺโตปี ลตานิ ลตาเอว ๖ ตตถ โย เวตฺโต วา ลตา วา ทีฆา โหตี มหารฺกฺเข จ คจฺเจ จ วินิวิชฺฌิตฺวา วา เวเจตฺวา วา คตา สา มฺulen ฉินฺนาปี อวหารํ น ชเนตี อคฺเค ฉินฺนาปี ๖ ยทา ปน อคฺเคปี มฺุเลปี ฉินฺนา โหตี ตทา อวหารํ ชเนตี สฺเจ น เวเจตฺวา จิตา โหตี ๖ เวเจตฺวา จิตา ปน รุกฺขโต โมจิตมตฺตา อวหารํ ชเนตี ๖ ตินฺม วาติ เอตถ ตินฺม วา โหตุ ปญฺณัม วา สพฺพํ ตินคฺคทเณน สงฺคหิตัง ๖

(๔๑๕) ตัม เคหจฺจนานาทีนมตฺถาย ปเรตี ฉินฺนัม วา อตตนา ฉินฺนิตฺวา วา คณฺหนโต ภณฺทคฺเขน กาเรตฺพุทฺเ ๖ น เกวลญจ ตินปญฺณเมว อญฺญมฺปิ ยงฺกิญฺจึ วากจฺฉลฺลิตาที ๖ ยตถ สามิกา สาถยา

ถือเอาเปลือกและสะเก็ดเป็นต้นแม้อย่างอื่นชนิดใดชนิดหนึ่ง ก็พึงปรับอาบัติตามราคาลิ่งของ. เมื่อภิกษุถือเอาวัตถุมีเปลือกไม้เป็นต้น ซึ่งพวกเจ้าของยังมีความอาลัยอยู่ พึงปรับอาบัติตามราคาลิ่งของ. แม้ต้นไม้ที่เขาถากทิ้งไว้นานแล้ว ก็ไม่ควรถือเอา. ส่วนต้นไม้โต ซึ่งเขาตัดที่ปลายและรากแล้ว กิ่งของต้นไม้นั้นเกิด เน่าบูบ่างสะเก็ดทั้งหลายกระเทาะออกบ้าง, จะถือเอาด้วยคิดว่า ต้นไม้นี้พวกเจ้าของทอดทิ้งแล้ว ดังนี้ ควรอยู่. แม้ต้นไม้ที่สลักเครื่องหมายไว้ เมื่อใดเครื่องหมายถูกสะเก็ดงอกปิดเมื่อนั้น จะถือเอาก็ควร. มนุษย์ทั้งหลาย ตัดต้นไม้เพื่อประโยชน์แก่เรือนเป็นต้น เมื่อใด เขาสร้างเรือนเป็นต้นนั้นเสร็จแล้ว และเข้าอยู่อาศัย, เมื่อนั้น แม้ไม้ทั้งหลายย่อมเสียหายไปเพราะฝนและแดดแผดเผาอยู่ในป่า.

ภิกษุพบเห็นไม้แม้เช่นนี้ จะถือเอาด้วยคิดว่า เขาทอดทิ้งแล้ว ดังนี้ควรอยู่. เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่า ไม้เหล่านั้นเจ้าของป่า (เจ้าพนักงานป่าไม้) ไม่มีอิสระ. ไม้ทั้งหลายที่ชนเหล่าใดให้ไทยธรรม (ค่าภาคหลวง) แก่เจ้าของป่า แล้วจึงตัด, ชนเหล่านั้นนั่นเอง เป็นอิสระแห่งไม้เหล่านั้น และชนเหล่านั้น ก็ทิ้งไม้เหล่านั้น พวกเขาเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในไม้เหล่านั้นแล้ว เพราะเหตุนี้ ภิกษุจะถือเอาไม้เช่นนั้นก็ควร.

แม้ภิกษุรูปใด ให้ไทยธรรม (ค่าภาคหลวง) แก่พนักงานผู้รักษาป่าไม้ก่อนที่เดิยวแล้วเข้าป่า ให้ไวยวัจกรถือเอาไม้ทั้งหลายได้ตามความพอใจ, การที่ภิกษุรูปนั้น แม้จะไม่ไปยังที่อารักขา (ด่านตรวจ) ของเจ้าพนักงานผู้รักษา ป่าไม้เหล่านั้น ไปโดยทางตามที่ตนชอบใจก็ควร. แม้ถ้าเธอเมื่อเข้าไป ยังไม่ได้ให้ไทยธรรมทำในใจว่า ขณะออกมาจักให้ ดังนี้ ให้ถือเอาไม้ทั้งหลายแล้วขณะออกมาให้ไทยธรรมที่ควรให้แก่พวกเจ้าพนักงานผู้รักษาป่าไม้เหล่านั้นแล้วไป สมควรแท้. แม้ถ้าเธอทำความผูกใจไว้แล้วจึงไป เมื่อเจ้าพนักงานผู้รักษาป่าไม้ทวงว่า ท่านจงให้ ตอบว่า อาตมาจักให้ เมื่อเขาทวงอีกว่า จงให้ ควรให้ทีเดียว. ถ้ามีบางคนให้ทรัพย์สินของตนแล้ว พุด (กับเจ้าพนักงาน) ว่า พวกท่าน จงให้ภิกษุไปเถิดดังนี้, ภิกษุจะไปตามข้ออ้างที่ตนได้แล้วนั้นแลควรอยู่.

แต่ถ้าบางคนมีชาติเป็นอิสระ (เจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่) ไม่ได้ให้ทรัพย์สินเลย ห้ามไว้ว่า พวกท่านอย่าได้รับค่าภาคหลวง

ต์ คณหนโต ภณทคเขน การตพโพ ๑ ตจเจตวา จปีโต อทศโคตปี รุกไซ น คเหตุพโพ ๑ โย ปน อคเค จ มูละ จ ฉินโน โหติ สาขापิสส ปุติกา ซาตา ฉลลียปี คลิตา อัย สามิกเท ฉททิโตติ คเหตุ วฎฐติ ๑ ลกขณฉฉินนสลาปี ยทา ลกขณ ฉลลียา ปรีโยนทฐ โหติ ตทา คเหตุ วฎฐติ ๑ เคหาทีน อตถาย รุกเข ฉินทิตวา ยทา ตานิ กตานิ อชฌาวฎฐจاني จ โหนติ ทารุณีปี อรณเณ วสเสน จ อาตเปน จ วินสสนติ ๑

อิทิสานีปี ทิสวา ฉททิตานีติ คเหตุ วฎฐติ ๑ กสุม่า ๑ ยสุม่า อรณณสสามีกา เอเตล นิสสร่า ๑ เยติ อรณณสสามีกาน เทยยธมม ทตวา ฉินนานิ เตเอว อิสสร่า เตหิ จ ตานิ ฉททิทานิ นีรลยา ตตถ ซาตาติ ๑

โยปี ภิกษุ ปจมีเยว อรณณपालาน เทยยธมม ทตวา อรณณ ปวีลิตวา ยถารุจเต รุกเข คาหาเปติ ตสส เตล อารกษฎฐจัน อคนตวาปี ยถารุจเตน มคเคน คนตุ วฎฐติ ๑ อถาปี ปวีสนโต อทตวา นิกขมนโต ทสสามิติ รุกเข คาหาเปตวา นิกขมนโต เตล ทาทพพิ ทตวา คจจติ วฎฐติเอว ๑ อถาปี อาโศค กตวา คจจติ เทหิติ วุตเต ทสสามิติ เทหิติ วุตเต ทาทพพเมว ๑ สเจ โกลิ อตตโน ธน ทตวา ภิกษุสส คนตุ เทถาติ วทติ ลทกบปเมว คนตุ วฎฐติ ๑

(๔๑๖) สเจ ปน โกลิ อิสสรชาติโก ธน อทตวา ว ภิกษุณ ภาค มา คณทถาติ วาเรติ ๑

สำหรับพวกภิกษุ ดังนี้. แต่พวกเจ้าพนักงานผู้รักษาป่าไม่พูดว่า เมื่อพวกเราไม่รับเอาของพวกภิกษุและดาบส จักได้จากที่ไหนเล่า ให้เกิดขอรับ ดังนี้, ภิกษุควรให้ เหมือนกัน.

ส่วนภิกษุรูปใด เมื่อเจ้าพนักงานผู้รักษาป่าไม่นอนหลับ หรือขลุกขลู่อยู่ในการเล่น หรือหลีกไปในที่โน้นๆ เสียมาถึงแล้วแม้เรียกหาอยู่ว่า เจ้าพนักงานผู้ควบคุมป่าไม่อยู่ที่ไหนกัน ดังนี้ ครั้นไม่พบ จึงไปเสีย, ภิกษุรูปนั้น เป็นกัณฑ์ไทย.

ฝ่ายภิกษุรูปใด ครั้นไปถึงสถานที่อารักขาแล้ว แต่มัวเฝ้าใจถึงกรรมฐาน เป็นต้นอยู่หรือส่งจิตไปที่อื่นเสียเลยผ่านไป เพราะระลึกไม่ได้, ภิกษุรูปนั้น เป็นกัณฑ์ไทย เหมือนกัน.

แม้ภิกษุรูปใดไปถึงสถานที่นั้นแล้ว มีโจร ช้าง เนื้อร้าย หรือมหาเมฆ ปรากฏขึ้น, เมื่อภิกษุรูปนั้น รีบผ่านเลยสถานที่นั้นไป เพราะต้องการจะพ้นจากอุปัทวะนั้น, ยังรักษาอยู่ก่อน, แต่ก็เป็นกัณฑ์ไทย.

ก็ขึ้นชื่อว่า สถานที่อารักขาในป่านี้ เป็นของหนักมาก แม้กว่าด้านภาศิ. จริงอยู่ภิกษุเมื่อไม่ก้าวเข้าไปสู่เขตแดน ด้านภาศิ หลบหลีกไปเสีย แต่ที่ไกล จะต้องเพียงทุกกฎเท่านั้น. แต่เมื่อเธอหลบหลีกที่อารักขาในป่านี้ไปด้วยโดยจิต ถึงจะไปโดยทาง อากาศก็ตาม ก็เป็นปาราซิกโดยแท้. เพราะเหตุนี้ ภิกษุไม่ควรเป็นผู้ประมาทในสถานที่อารักขาในป่า ฉะนี้แล.

จบกล่าวด้วยทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในป่า.

อรรถนปาลา จ มยฺ ภิกขุณฺโณ ตาปสานญจ อคฺคณฺหฺนตา กุโธ ลจฺจาม เทถ ภนฺเตติ วทฺนฺติ ทาทพฺพเมว ฯ

โย ปน อรรถนปาลेषุ นิทฺทายนฺเตสุ วา กิฬาปสุเตสุ วา กตฺตจฺจิ ปกฺกนฺเตสุ วา อากฺคนฺตวา กุทฺธี อรรถนปาลาติ ปกฺโกลิตฺวาปิ อทิสฺวา คจฺจติ ภณฺทเทยฺยํ ฯ

โยปิ อารกฺขญฺจานํ ปตฺวา กมฺมญฺจานาทีนิ มนสิกรฺโรนฺโต วา อญฺญาวิริโต วา อสฺติยา อติกฺกมฺติ ภณฺทเทยฺยเมว ฯ

ยสฺสาปิ ตํ จานํ ปตฺตสฺส โจโร วา หตฺถิ วา วาหฺมิโค วา มหาเมโฆ วา อญฺฺจหฺติ โส ตมฺหา อฺปฺทฺทฺวา มุจฺจิตฺกามตาย สหฺสา ตํ จานํ อติกฺกมฺติ รกฺขติ ตาว ภณฺทเทยฺยํ ปน โหติ ฯ

อิทํ ปน อรรถนเ อารกฺขญฺจานํ นาม สุงฺกมาฏฺโถปิ ครุคฺตรํ ฯ สุงฺกมาฏฺกสฺส ทิ ปริจฺเฉทํ อโนกฺกมิตฺวา ทูโรโต ปริหรนฺโต ทฺกฺกฏฺเมว อปาชฺชติ ฯ อิทํ ปน เถยฺยจิตฺเตน ปริหรนฺตสฺส อากาเสน คจฺจโตปิ ปาราซิกเมว ฯ ตสฺมา เอตฺถ อปฺปมตฺเตน ภฺวิตพฺพนฺติ ฯ

อรรถนฏจกถา นิฏฺจิตา ฯ

กล่าวด้วยน้ำ

ก็ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยในน้ำดังนี้:-

บทว่า **ภาชนคต** ได้แก่ น้ำที่เขารวมใส่ไว้ในภาชนะทั้งหลายมีไหใส่น้ำ เป็นต้น ในเวลาที่หาน้ำได้ยาก. เมื่อภิกษุเอียงภาชนะที่เขาใส่น้ำนั้นก็ดี ทำให้เป็นช่องทะลุก็ดี แล้วสอดภาชนะของตนเข้าไปรับเอาน้ำที่มีอยู่ ในภาชนะของเขาเหล่านั้น กับในสระโบกขรณีและบ่อ ก็พึงทราบวินิจฉัยโดยนัยดังที่กล่าวไว้ในเนยใส และน้ำมัน นั้นแล.

ส่วนในการเจาะคันทน มีวินิจฉัยดังนี้:- เมื่อภิกษุเจาะคันทนแม้พร้อมทั้งภูตคามซึ่งเกิดขึ้นในคันทนนั้น เป็นทุกกฎ เพราะเป็นประโยชน์แห่งอทินนาทาน. ก็แลทุกกฎนั้น ย่อมเป็นทุกๆ ครั้งที่ขุดเจาะ. ภิกษุยืนอยู่ข้างใน แล้วหันหน้าไปข้างนอกเจาะอยู่ พระวินัยธรพึงปรับอาบัติด้วยส่วนข้างนอก, เมื่อยืนอยู่ข้างนอกแล้วหันหน้าเข้าไปข้างในเจาะอยู่ พึงปรับอาบัติ ด้วยส่วนข้างใน, เมื่อเธอเจาะหันหน้าไปทั้งข้างในและข้างนอก คือ ยืนอยู่ที่ตรงกลาง ทำลายคันทนนั้นอยู่พึงปรับอาบัติด้วยส่วนตรงกลาง.

ภิกษุทำคันทนให้ชำรุดแล้ว จึงร้องเรียกฝูงโคมาเอง หรือใช้ให้พวกเด็ก ชาวบ้านร้องเรียกมาก็ตาม, ฝูงโคเหล่านั้นพากันเอากีบเล็บตัดคันทน. เป็นอันว่าภิกษุรูปนั้น นั้นเองตัดคันทน. ภิกษุทำคันทนให้ชำรุดแล้ว ต้อนฝูงโคเข้าไปในน้ำ หรือลี้ยงพวกเด็กชาวบ้านให้ต้อนเข้ามาก็ตาม, ระลอกคลื่นที่โคเหล่านั้นทำให้เกิดขึ้นชดทำลายคันทนไป. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุพูดชวนพวกเด็กชาวบ้านว่าจงพากันเล่นน้ำเถิด หรือตวาดพวกเด็กผู้เล่นอยู่ให้สะดุ้งตกใจ, ระลอกคลื่นที่เด็กเหล่านั้นทำให้ตั้งขึ้น ทำลายคันทนไป. ภิกษุตัดต้นไม้ที่เกิดอยู่ภายในน้ำเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นตัดก็ตาม, ระลอกคลื่นแม้ที่ต้นไม้ ซึ่งล้มลงนั้นทำให้ตั้งขึ้น ชดทำลายคันทนไป, เป็นอันว่าภิกษุรูปนั้นนั้นเองเป็นผู้ทำลายคันทน. ภิกษุทำคันทนให้ชำรุดแล้ว ปิดน้ำที่เขาไหลออกไป หรือปิดลำราง ลำหรับไข่น้ำออกจากสระเสีย เพื่อต้องการรักษาสระก็ดี ก่อคันหรือแต่งลำรางให้ตรง โดยอาการที่น้ำซึ่งไหลไปแต่ที่อื่น จะไหลเข้าไปในสระนี้ได้ก็ดี พึงสระของตนซึ่งอยู่เบื้องบนสระของคนอื่นนั้นก็ดี, น้ำที่เออลันขึ้นไหลป่าพัดเอาคันทนไป, เป็นอันว่าภิกษุรูป

อุทเก ปน ฯ

ภาชนคตนติ อุทกั ทูลลภกาเล อุทกมณิกาทีสุ ภาชนesu สงโคปีตวา จปีต ฯ ตั ยลมี ภาชน จปีต โหติ ตั ภาชน อวิชฌิตวา วา ฉิททำ วา กตวา ตตถ โปกขรณิตพาเกสุ จ อตตโน ภาชน ปเวเสตวา วา คณหนตสส สปปิตเตเลสสุ วุตตนเยเนว (๔๑๗) วินิจจโย เวทิตพุโพ ฯ

มรียาทจเจทเน ปน ตตถ ชาตภูตคาเมน สทฐิมปี มรียาทำ ฉินทนต์สส อทินนาทานปปโยคตตาทูกกฏั ฯ ตถจ ปน ปหาเร ปหาเร โหติ ฯ อนโต จตวา พหิมุโข ฉินทนต์โต พหิอนเตน กาทตพุโพ ฯ พหิ จตวา อนโตมุโข ฉินทนต์โต อนโตอนเตน กาทตพุโพ ฯ อนโต จ พหิ จ มุโข ฉินทนต์โต มชฌเม จตวา ตั กิณฑนต์โต มชฌเมน กาทตพุโพ ฯ

มรียาทำ ทุพพลั กตวา คาโว ปกโกสติ คามทาทเกหิ วา ปกโกสาเปติ ฯ เต อาคนตวา ชุเรหิ มรียาทำ ฉินทนต์ติ ฯ เตเนว ฉินนา โหติ ฯ มรียาทำ ทุพพลั กตวา คาโว อุทเก ปเวเสติ คามทาทเกหิ วา ปเวสาเปติ ฯ เตหิ อุจฺจापิตวีจโย มรียาทำ กิณฑิตวา คจฺจนติ ฯ คามทาทเก วา อุทเก กิพทาทิ วทติ กิพนเต วา อุตฺตาสติ ฯ เตหิ อุจฺจापิตวีจโย มรียาทำ กิณฑิตวา คจฺจนติ ฯ อนโตอุทเก ชาตรุกขั ฉินทนต์ติ อญเณน วา ฉินทาเปติ ฯ เตเนปี ปตฺนเตน อุจฺจापิตวีจโย มรียาทำ กิณฑิตวา คจฺจนติ ฯ เตเนว ฉินนา โหติ ฯ มรียาทำ ทุพพลั กตวา ตพาทกรกขณตถาย ตพาทโต นิพพหนอุทกั วา นิทมนตฺมพั วา ปิททติ อญเณโต คจฺจนตั อุทกั ยถา เอตถ ปวิสติ เอว ปาลี วา พนฺธติ มาตีกั วา อุชฺชุกั กโรติ ตสส อุปริภาเค จิตั อตตโน ตพาทัก วา กิณฑติ ฯ อุสฺสนนุ อุทกั มรียาทำ คเหตุวา คจฺจติ เตเนว ฉินนา โหติ ฯ สพพตถ นิกขนตอุทกคฺฆานูรฺุเปเน อวทาเรณ กาทตพุโพ ฯ นิทมนนาหิ อุคฺฆานูตฺตวา

นั้นนั่นเอง เป็นผู้ทำลายคันทนา. ในที่ทุกๆ แห่ง พระวินัย
ธรพึงปรับด้วยอาหาร พอเหมาะสมแก่ราคาน้ำที่ไหลออก
ไป. แม้เมื่อภิกษุหรืออุบาสกนำน้ำออกไป
เสีย ก็มีนัยนี้เหมือนกัน.

อนึ่ง ถ้าภิกษุนั้นทำคันทนาให้ชำรุดแล้ว ผุพังซึ่ง
เดินมาตามธรรมดาของตนนั้นเอง หรือพวกเด็กชาวบ้าน
ผู้ไม่ได้ถูกบังคับ ช่วยกันขับต้อนให้ขึ้น ไปเอากีบเล็บตัด
คันทนาก็ดี ผุพังที่พวกเด็กชาวบ้านผู้ไม่ได้ถูกบังคับ ช่วย
กันขับต้อนให้ลงไปใต้น้ำตามธรรมดาของตนเอง ทำให้
ระลอกคลื่นตั้งขึ้นก็ดี, พวกเด็กชาวบ้านพากันเข้าไปเล่น
น้ำเสียเอง ทำให้ระลอกคลื่นตั้งขึ้นก็ดี, ต้นไม้(ซึ่งเกิดอยู่)
ภายในน้ำ ที่ถูกชนเหล่าอื่นตัดขาดล้มลงแล้ว ทำระลอก
คลื่นให้ตั้งขึ้น, ระลอกคลื่นนั้นๆ ชัดคันทนาขาดก็ดี, แม้
หากว่า ภิกษุทำคันทนาให้ชำรุดแล้ว ปิดที่ๆ เขาไข่น้ำออกไป
หรือล่อลางสำหรับไข่น้ำแห่งสระที่แห่งก่อคัน หรือ
แต่งล่อลางที่แห่งให้ตรงทางน้ำ ที่จะไหลไปแต่ที่อื่น,
ภายหลังในเมื่อฝนตก น้ำไหลบ่ามาเขาจะทำลาย คันทนาไป,
ในที่ทุกๆ แห่งเป็นภณทไทย.

ส่วนภิกษุใด ทำลายคันทนาในฤดูแล้งให้พังลง
จนถึงพื้น, ภายหลัง ในเมื่อฝนตกน้ำที่ไหลมาครั้งแล้วครั้งเล่า
ก็ไหลผ่านไป, เป็นภณทไทยแก่ภิกษุรูปนั้น. ข้าวกล้ำมี
ประมาณเท่าใด ที่เกิดขึ้นเพราะมีน้ำนั้นเป็นปัจจัย, ภิกษุ
เมื่อไม่ใช้แม้ค่าทดแทนเท่าราคาบาทหนึ่งจากข้าวกล้ำ (ที่
เสียไป) นั้น จัดว่าไม่เป็นสมณะเพราะพวกเจ้าของทอดธุระ.
แต่พวกชาวบ้านแม้ทั้งหมด เป็นอิสระแห่งน้ำในบึงทั่วไป
แก่ชนทั้งปวง. และปลุกข้าวกล้ำทั้งหลายไว้ภายใต้แห่ง
บึงนั้นด้วย. น้ำก็ไหลออกจากล่อลางใหญ่แต่บึงไปโดย
ท่ามกลางนาเพื่อหล่อเลี้ยงข้าวกล้ำ. แม้ล่อลางใหญ่นั้น
ก็เป็นสาธารณะแก่ชนทั้งปวง ในเวลาน้ำไหลอยู่เสมอ.
ส่วนพวกชนชักล่อลางเล็กๆ ออกจากล่อลางใหญ่นั้น แล้ว
ไข่น้ำให้เข้าไปในนาของตนๆ. ไม่ยอมให้คนอื่นถือ
เอาน้ำในล่อลางเล็กๆ ของตนนั้น, เมื่อมีน้ำน้อยในฤดูแล้ง
จึงแย่งปันน้ำให้กันตามวาระ. ผู้ใด เมื่อถึงวาระน้ำไม่ได้,
ข้าวกล้ำของผู้นั้นยอมเที่ยวแห่งไป, เพราะเหตุนี้ ผู้นั้น
จะรับเอาน้ำในวาระของคนเหล่าอื่น ย่อมไม่ได้. บรรดา
ล่อลางเล็กๆ เป็นต้นนั้น ภิกษุใดไข่น้ำจากล่อลางเล็กๆ หรือ
จากนาของชนเหล่าอื่น ให้เข้าไปยังเหมืองหรือนาของตน

นิทรนตสลาปี เอเสว นโย ฯ

(๔๑๘) สเจ ปน เตน มรียาทาย ทุพพลา
กตยา อตตโนเยว ธมมตยา อาคนตวา วา อนาณตเตหิ
คามทารเกหิ อาโรปีตา วา คาวีโย ชุเรหิ มรียา
จินฺทนฺติ อตตโนเยว ธมมตยา อนาณตเตหิ วา
คามทารเกหิ อุทเก ปเวสิตา วิจิโย อุจฺจาเปนฺติ
คามทารกา วา สยเมว ปวีลิตวา กิพฺนตา อุจฺจาเปนฺติ
อนฺโตอุทเก วา รุกฺโข อญฺเฆหิ จิชฺชมาโน ปตฺติวา
อุจฺจาเปติ ตา วิจิโย มรียาโท จินฺทนฺติ ฯ สเจปี
มรียาโท ทุพฺพลํ กตวา สุกฺขตพากสฺส อุทกนิพฺพหนฺนุจฺจํ
อุทกนิทฺถมนฺตุมฺพํ วา ปิทฺทติ อญฺเฆโต คมนมคฺเค วา
ปาลี พนฺธติ สุกฺขมาติกํ วา อุชฺฐํ กโรติ ปจฺฉา
เทเว วุฏฺเฐ อุทกํ อาคนตวา มรียาโท ภินฺทติ
สพฺพตฺถ ภณฺทเทยฺยํ ฯ

โย ปน นิทาเม สุกฺขวาปียา มรียาโท ยาวตลํ
ปาเปตวา ภินฺทติ ปจฺฉา เทเว วุฏฺเฐ อาคนตคตํ
อุทกํ ปลายติ ภณฺทเทยฺยํ ฯ ยตฺตกํ ตปฺปจฺฉยา
สสฺสํ อุปฺปชฺชติ ตโต ปาทมตฺตคฺคณกปี อเทนฺโต
ลามิกานํ ฐุรฺนิเกเขเปน อสฺสมโณ โหติ ฯ ยํ ปน
สพฺพสาธาธณํ ตพากํ โหติ ตพากे อุทกสฺส สพฺเพปี
มนุสฺสา อีสฺสรา ฯ เทวฺจโต ปนสฺส สสฺसानิ กโรนฺติ ฯ
สสฺสपालนตถํ ตพากโต มหามาติกกา นิกฺขมิตวา
เชตตมชฺเชน ยาติ ฯ สลาปี สทา สนฺทนกาเล
สพฺพสาธาธณา ฯ ตโต ปน ชุทฺทกมาติกกา นิหริตวา
อตตโน อตตโน เกทาเรสุ อุทกํ ปเวเสนฺติ ฯ ตํ
อญฺเฆลํ คเหตุํ น เทนฺติ ฯ นิทามสมเยว อุทเก
มนฺทภูเต วาเรน อุทกํ เทนฺติ ฯ (๔๑๙) โย อุทกวาเร
สมฺปตฺเต น ลภติ ตสฺส สสฺसानิ มิลายนฺติ ฯ
ตสฺมา อญฺเฆลํ วาเร อญฺเฆลํ คเหตุํ น ลภติ ฯ
ตตถ โย ภิกฺขุ ปเรสํ ชุทฺทกมาติกโต วา เกทารโต วา
อุทกํ เถยฺยจิตฺเตน อตตโน วา ปเรสฺส วา มาติกํ วา
เกทารํ วา ปเวเสติ อุฏฺฐิมุขํ วา วาเหติ อวหาโรวสฺส
โหติ ฯ

หรือของคนอื่น ด้วยโดยจิตก็ดี ให้น้ำไหลปากดงไปก็ดี, ฤษุนั้นเป็นอาหารแท้.

ฝ่ายฤษุนั้น คิดว่า นานๆ เราจักมีน้ำสักคราวหนึ่ง และข้าวกล้านี้ก็เหี่ยวแห้ง จึงปิดทางไหลของน้ำที่กำลัง ไหลเข้าไปในนาของชนเหล่าอื่นเสีย แล้วให้ไหลเข้าไปยัง นาของตน, ฤษุนั้นเป็นอาหารเหมือนกัน. ก็ถ้าว่าเมื่อน้ำยังไม่ไหลออกจากบึง หรือยังไม่ไหลไปถึงปากเหมือง ของชนเหล่าอื่น, ฤษุนั้นก่อลำรางแห่งนั้นเองไว้ในที่นั้นๆ โดยอาการที่น้ำ ซึ่งกำลังไหลมา จะไม่ไหลเข้าไปในนา ของชนเหล่าอื่น ไหลเข้าไปแต่ในนาของตนเท่านั้น, เมื่อน้ำยังไม่ไหลออกมา แต่ฤษุนั้นได้ก่อคันไว้ก่อนแล้ว ก็เป็นอันเธอก่อไว้ดีแล้ว, เมื่อน้ำไหลออกมาแล้ว ถ้าฤษุนั้นก่อคันไว้ เป็นรั้วขังน้ำ. แม้เมื่อฤษุนั้นไปยังบึงแล้วหรือถอนท่อลำ รางสำหรับไขน้ำออกเสียเอง ให้น้ำไหลเข้าไปยังนาของตน ไม่เป็นอาหาร. เพราะเหตุไร ? เพราะเขาต้องอาศัย บึง จึงทำนากันได้. อรรถกถากรุณที่เป็นต้น กล่าวว่า เป็นอาหาร. คำที่ท่านกล่าวไว้ นั้น ย่อมไม่สมด้วย ลักษณะนี้ว่า วัตถุประสงค์และทะเลเป็นต้น. เพราะเหตุนี้ คำที่ท่านกล่าวไว้ในมหาอรรถกถานั้นแหละ ชอบแล้ว ฉะนั้นแล.

จบกล่าวด้วยน้ำ.

โยปี จิเรน เม อุทกวาโร ภวิสสตี อิทถจ สสส์ มลยตีตี ปเรลล์ เกทาเร ปวิสสนตสส อุทกสส ปวิสสนมคคํ ปัททิตวา อุตตโน เกทาร์ ปเวเสตี อวหาโรเอว ฯ สเจ ปน ตพากโต อนิคคเต ปเรลล์ มาติกา मुखิ อสมปตเต วา อุทเก สุกขมาติกิเยว ยถา อาคจจันตํ อุทกํ อญญะลํ เกทาเร อปปริลิตวา อุตตโนเยว เกทาเร ปวิสตี เอวํ ตตถ ตตถ พนธตี อนิกขนเต พทธา สุพทธา นิกขนเต พทธา ภณฺฑเทยยํ ฯ ตพากํ คนฺดวา สยเมว นิทฺธมนนาฬิ อุกฺขมาฏฺฐวา อุตตโน เกทาร์ ปเวเสนตสสาปิ นตฺถิ อวหาโร ฯ กสฺมา ฯ ตพากํ นิสฺสาย เขตตสฺส กตตฺตา ฯ กรุณฺทืออาทิสฺส ปน อวหาโรตี วุตตํ ฯ ตํ วตฺถุ กาลญจ เทสญจตี อิมินา ลกฺขณฺน น สเมตี ฯ ตสฺมา มหาอฏฺฐกถายํ วุตตเมว ยุตฺตุนตี ฯ

อุทกกา นิฎฐิตา ฯ

กล่าวด้วยไม้ชำระฟัน

ไม้ชำระฟัน อันผู้ศึกษาพึงวินิจฉัยตามข้อที่วินิจฉัยไว้ในภักทะตั้งอยู่ในสวน.

ส่วนความแปลกกันในไม้ชำระฟันนี้ มีดังต่อไปนี้:-

ไวยาวัจกรคนใด เป็นผู้ซึ่งสงฆ์เลี้ยงไว้ด้วยคำบำเหน็จ ย่อมนำไม้ชำระฟัน มาถวายทุกวัน หรือตามวาระปักษ์และเดือน, ไวยาวัจกรคนนั้น นำไม้ชำระฟันนั้นมาแม้ตัดแล้ว ยังไม่มอบถวายภิกษุสงฆ์เพียงใด, ไม้ชำระฟันนั้น ก็ยังเป็นของไวยาวัจกรผู้นำนั่นนั่นเอง เพียงนั้น. เพราะเหตุนั้น ภิกษุเมื่อถือเอาไม้ชำระฟันนั้นด้วยโดยจิตพึงปรับอาบัติ ตามราคาลิ่งของ. อนึ่ง มีของครุภัณฑ์ซึ่งเกิดขึ้นในอารามนั้น, ภิกษุเมื่อถือเอาของครุภัณฑ์แม้นั้นที่ภิกษุสงฆ์รักษาคุ้มครอง ก็พึงปรับอาบัติตามราคาลิ่งของ. ในไม้ชำระฟันที่ตัดแล้วและยังมีได้ตัด ซึ่งเป็นของคณะบุคคลและมนุษย์ คฤหัสถ์ก็ดี ในภักทะที่เกิดขึ้นในอารามและสวนเป็นต้น ของคณะบุคคล และมนุษย์ คฤหัสถ์เหล่านั้นก็ดีก็มีนัยนี้เหมือนกัน.

สามเณรทั้งหลาย เมื่อนำไม้ชำระฟันมาถวายแก่ภิกษุสงฆ์ตามวาระ ย่อมนำมาถวายแม่แก่พระอาจารย์และอุปัชฌายะ (ของตน). เธอเหล่านั้น ครั้นตัดไม้ชำระฟันนั้นแล้ว ยังไม่มอบถวายสงฆ์เพียงใด, ไม้ชำระฟันนั้นแม้ทั้งหมด ก็ยังเป็นของเธอเหล่านั้นนั่นเองเพียงนั้น, เพราะเหตุนี้ภิกษุเมื่อถือเอาไม้ชำระฟันแม้นั้นด้วยโดยจิตก็พึงปรับอาบัติตามราคาลิ่งของ. แต่เมื่อใด สามเณรเหล่านั้นตัดไม้ชำระฟันแล้ว ได้มอบถวายสงฆ์แล้ว แต่ยังไม่เก็บไว้ในโรงไม้ชำระฟัน ด้วยคิดในใจอยู่ว่า ภิกษุสงฆ์จะใช้สอยตามสบายเถิด ดังนี้, ตั้งแต่กาลนั้นไป ไม่เป็นอาหาร. แต่ก็ควรทราบธรรมเนียม.

จริงอยู่ ภิกษุรูปใด เข้าไปในท่ามกลางสงฆ์ทุกวัน, ภิกษุรูปนั้นควรถือเอาไม้ชำระฟันได้เพียงวันละอันเท่านั้น. ส่วนภิกษุรูปใด ไม่เข้าไปในท่ามกลางสงฆ์ทุกวัน พักอยู่ในเรือนที่ บำเพ็ญเพียร จะปรากฏตัวได้ก็แต่ในที่พึงธรรมหรือในโรงอุโบสถ ภิกษุรูปนั้น ควรกำหนดประมาณ แล้วเก็บไม้ชำระฟัน ๔-๕ อันไว้ในที่อยู่ของตน เคี้ยวเถิด. เมื่อไม้ชำระฟันเหล่านั้น หหมดไปแล้วแต่ถ้าในโรงไม้ชำระฟันยังมีอยู่มากทีเดียว ก็ควรนำมาเคี้ยวได้อีก, ถ้าเธอไม่

ทนตโปน อารามภูจกวิจิฉเยน วิจิฉนิตพพ ๑

อภัย ปเนตถ วิเสโส ๑

โย สงฆสส เวตตนภโฏ หุตวา เทวลิกัง วา ปกขมาสวาเรน วา ทนตภฏัจ อหารติ โส ตัง อหาริตวา ฉินทิตวาปี (๔๒๐) ยาว ภิกขุสงฆ์ น ปฏิจฉาเปติ ตาว ตสเสว โหติ ๑ ตสฺมา ตัง เถยยจิตเตน คณฺหนโต ภณฺทคฺเขน กาทเรตพฺโพ ๑ ตตถ ชาตกั ปน ครุภณฺทํ ตมปิ ภิกขุสงฺเขน รกฺขิตัง โคปิตัง คณฺหนโต ภณฺทคฺเขน กาทเรตพฺโพ ๑ เอเสว นโย คณฺปุคฺคคฺคิหิมนุสฺสสนฺตเกปิ ฉินฺนเก อจฉินฺนเก จ เตสํ อารามุชฺชยานภุมิสฺสุ ชาเต ๑

สามเณรา วาเรน ภิกขุสงฆสส ทนตภฏัจ อหารนฺดา อัจฉริยอุปชฺชฌายานมปิ อหารนฺติ ๑ ตัง ยาว ฉินทิตวา สงฆ์ น ปฏิจฉาเปนฺติ ตาว สพฺพํ เตสํเยว โหติ ๑ ตสฺมา ตมปิ เถยยจิตเตน คณฺหนโต ภณฺทคฺเขน กาทเรตพฺโพ ๑ ยทา ปน เต ฉินทิตวา สงฆสส ปฏิจฉาเปตวา ทนตภฏจฺจมาลเก นิกฺขิปนฺติ ยถาสุขัง ภิกขุสงฺโฆ ปรีภุชฺชตฺติ ตโต ปฏฺจาย อวหาโร นตฺถิ ๑ วตฺตํ ปน ชาตินตพฺพ ๑

โย ทิ เทวลิกัง สงฆมชฺเชม โอสริติ เตน ทิวเส ทิวเส เอกเมว ทนตภฏัจ คเหตุพฺพ ๑ โย ปน เทวลิกัง น โอสริติ ปธานชฺเร วสิตวา ธรรมสฺสวเน วา อุปฺปสฺสคฺเค วา ทิสฺสติ เตน ปมาณํ สลฺลกฺเขตวา จตฺตาริ ปณฺจ ทนตภฏจฺฉานิ อตฺตโน วสนภฺจฺฉาเน จเปตวา ชาติตพฺพานิ ๑ เตสฺสุ ชีเณสฺสุ สเจ ปน ทนตภฏจฺจมาลเก พฺพุนิ โหนฺติเยว ปฺน อหาริตวา ชาติตพฺพานิ ๑ ยทิ ปมาณํ

กำหนดประมาณ ยังนำมาอยู่ไซ้, เมื่อไม้ชำระฟันเหล่านั้น
ยังไม่หมดสิ้นไปเลย, แต่ในโรงหมดไป ครานั้น พระเถระ
ทั้งหลายบางพวก จะพึงพูดว่าพวกภิกษุผู้นำไม้ชำระฟันไป
จงนำมาคืน, บางพวกจะกล่าวว่า จงเคี้ยวไปเถิด, พวก
สามเณรจักขมาถวายอีก. เพราะเหตุนี้ จึงควร
กำหนดประมาณ เพื่อป้องกันการวิวาทกัน. แต่ไม่มีโทษ
ในการถือเอา. แม้ภิกษุผู้จะเดินทาง ควรใส่ไม้ชำระฟัน
หนึ่งหรือสองอัน ในถุงย่ามแล้ว จึงไป ฉะนั้นแล.

อสลลกุเขตวา อหฺรติ เตสุ อุกฺขิณฺเณสุเยว มालเก
ชียติ ตโต เกจิ เถรา เยหิ คหิตานิ เต
ปฏฺฐิอาหฺรณฺตุติ วเทยฺยู เกจิ ชาทนฺตุ ปฺน
สามเณฺรา อหฺริสฺสนฺตฺติ ฯ ตสฺมา วิวาทปฺริหารตฺถํ
ปฺมาณํ สลลกุเขตพฺพํ ฯ คหเณ ปน โทโส นตฺถิ ฯ
(๔๒๑) มคฺคํ คจฺจนฺเตนปี เอกํ วา เทว วา ธฺวิกาย
ปฺกฺขิปิตฺวา คนฺตพฺพนฺติ ฯ

จบกล่าวด้วยไม้ชำระฟัน.

ทนต์กฏจกถา นิฎฺฐิตา ฯ

ภควาด้วยต้นไม้เจ้าป่า

บทว่า **วนปตติ** ได้แก่ ต้นไม้เป็นเจ้าแห่งป่า. คำว่า **วนปตติ** นั้นเป็นชื่อของต้นไม้ที่เจริญที่สุดในป่า. ก็ต้นไม้ที่พวกมนุษย์หวงห้ามแม่ทั้งหมด มีมะม่วง ขนุน ลำมะลอ และขนุนธรรมดาเป็นต้น ท่านประสงค์เอาในอธิการนี้. ก็หรือว่า พวกมนุษย์ปลูกกระวานและเถาว์ลัยเป็นต้นขึ้นไว้ที่ต้นไม้ใด, ต้นไม้นั้น เมื่อถูกภิกษุตัด ถ้าเปลือกก็ดี ไยก็ดี สะเก็ดก็ดี กระพี้ก็ดี แม้อันเดียวยังติดเนื่องกันอยู่แล ล้มลงบนพื้นดิน ก็ยังรักษาอยู่ก่อน. ส่วนต้นไม้ใดแม้ออกตัดขาดแล้ว ก็ยังตั้งอยู่ตรงๆ นั้นเอง เพราะมีเถาว์ลัยหรือกิ่งไม้โดยรอบธารไว้ หรือเมื่อล้มลงไปยังไม่ถึงพื้นดิน, ในต้นไม้ที่นั้น ไม่มีการหลีกเสียด คือเป็นอาหารที่เดียว. แม้อันไม้ใด ที่ภิกษุเอาเลื่อยตัดขาดแล้ว ก็ยังตั้งอยู่ในที่นั้นนั่นเอง เป็นเหมือนยังไม่ขาดจะนั้น, แม้อันไม้ที่นั้น ก็มีน้ำนี้เหมือนกัน.

ส่วนภิกษุรูปใด ทำต้นไม้ให้หย่อนกำลัง ภายหลังจึงเขย่าให้ล้มลงก็ดี ให้ผู้อื่นเขย่าก็ดี ตัดไม้ต้นอื่นใกล้ต้นไม้ที่นั้นทับลงไว้เองก็ดี ให้ผู้อื่นตัดทับก็ดี ต้อนพวกลิงให้ไปขึ้นบนต้นไม้ที่นั้นก็ดี ลังคนอื่นให้ต้อนขึ้นไปก็ดี ต้อนพวกค่างคาวให้ขึ้นบนต้นไม้ที่นั้นก็ดี ลังคนอื่นให้ต้อนขึ้นไปก็ดี ค่างคาวเหล่านั้น ทำต้นไม้ให้ล้มลง อาหารย่อมมีแก่ภิกษุรูปนั้นเหมือนกัน. แต่ถ้าเมื่อเธอทำต้นไม้ให้หย่อนกำลังแล้ว มีผู้อื่นซึ่งเธอมิได้บังคับเลย เขย่าต้นไม้ให้ล้มลงก็ตาม เอาต้นไม้ที่ทับไว้เองก็ตาม พวกลิงหรือค่างคาว ขึ้นเกาะตามธรรมดาของตนก็ตาม มีผู้อื่นซึ่งเธอมิได้บังคับขึ้นไปเองก็ตาม เธอแผ้วถางทางลมไว้เสียเองก็ตาม, ลมที่มีกำลังแรงพัดมาทำต้นไม้ให้ล้มลง เป็นภณฑไทยในที่ทุกแห่ง.

ก็ในอธิการนี้ การแผ้วถางทางลมในเมื่อลมยังไม่พัดมา สมด้วยกิจทั้งหลาย มีการแต่งลารางที่แห้งให้ตรงเป็นต้น หาสมโดยประการอื่นไม่. ภิกษุเจาะต้นไม้แล้วเอาคัสตราดอกก็ดี จุดไฟเผาก็ดี ตอกเงียงกระเบนที่เป็นพิษไว้ก็ดี ต้นไม้นั้นย่อมตายไป ด้วยการกระทำใด, ในการกระทำนั้นทั้งหมด เป็นภณฑไทยเหมือนกัน ฉะนั้นแล.

วนปตติ วนสุส ปติ วนปตติ ฯ วนเขฎก- รุกขเสต อธิวณ ฯ อธิ ปน สพุโพปี มนุสเสหิ ปริคคหิตรุกโข อธิปเปโต อมพลพชปนสาทิโก ฯ ยตถ วา ปน มริจวลลิตาโทนิ อโรเปติ โส ฉิชชมาโน สเจ เอกายปี ฉลลิตยา วา วาเคน วา สกติกาย วา เผคคณา วา สมพทโธว หุตวา ภูมิมิ ปตติ รุกขติ ตาว ฯ โย ปน ฉินโนปี วลลิติ วา สามนตรุกขสาขาหิ วา สนธาวิตตดา อชุกเมว ติฏฐติ ปตโนโต วา ภูมิมิ น ปาปุนาติ นตถิ ตตถ ปริหาโร อวหาโรเอว โหติ ฯ โยปี กกเจเน ฉินโน อจฉินโน วีย หุตวา ตตเถว ติฏฐติ ตสมิมปิ เอเสว นโย ฯ

โย ปน รุกข์ พุพพล กตวา ปจฉา จาเลตวา ปาเตติ อญเณน วา จาลาเปติ อญญ วาสส สนติเก รุกข์ ฉินทิตวา อชโฆตถรติ ปเรน วา อชโฆตถราเปติ มกุกญา วา ปรีปาเปตวา ตตถ อโรเปติ อญเณน วา อโรปาเปติ วคคูลิโย วา ตตถ อโรเปติ ปเรน วา อโรปาเปติ ตา ตํ รุกข์ ปาเตนติ ตสเสว อวหาโร ฯ สเจ ปน เตน รุกเข พุพเพล กเต อญโฆ อนาณตโตเอว ตํ จาเลตวา ปาเตติ รุกเขเนน วา อชโฆตถรติ อตตโน ธมมตตาย มกุกญา วา วคคูลิโย วา อโรหนติ ปโร วา อนาณตโต อโรเปติ สยํ วา เอส วาตมุขํ โสเธติ (๔๒๒) พลวาโต อาคนตวา รุกข์ ปาเตติ สพุพตถ ภณฑไทยยํ ฯ

วาตมุขโสรณํ ปเนตถ อสมปตเต วาเต สุขขมาติกาย อชุกรณาทีหิ สเมติ โน อญญถา ฯ รุกข์ อวิชฉิตวา สตเถเนน วา อาโกฏฐติ อคคิ วา เทติ มณทุกณฏกํ วา วิสํ อาโกฏฐติ เยน โส มรติ สพุพตถ ภณฑไทยยเมวาติ ฯ

จบภควาด้วยต้นไม้เจ้าป่า.

วนปตติภควา นิฎฐิตา ฯ

กล่าวด้วยทรัพย์สินที่ผู้อื่นนำไป

ในลักษณะที่มีผู้อื่นนำไป มีวินัจฉัยดังนี้:-

ลักษณะที่ผู้อื่นนำไป ชื่อว่าทรัพย์สิน.

สองบทว่า **เอยยจิตโต อามสตี** ความว่า ภิกษุเห็นคนอื่นผู้ใช้ สีสภาละเป็นต้นทูลเอาสิ่งของเดินไป แล้วคิดอยู่ในใจว่า เราจักแย่งเอาสิ่งของ นั้นไป จึงรีบไปลอบคลำ เพียงการลอบคลำเท่านั้น เธอเป็นทุกกฏ.

บทว่า **พนทาเปตี** ความว่า ภิกษุทำการขุดมาและขุดไป แต่เจ้าของ ยังไม่ปล่อย, เพราะทำให้เหวนั้น เธอเป็นอุลลัจฉัย.

สองบทว่า **จานา จาเวตี** ความว่า ภิกษุขุดมาให้พ้นจากมือเจ้าของ, เพราะเหตุที่ให้พ้นนั้น เธอเป็นปาราชิก. แต่ถ้าเจ้าของลักขโมยขึ้นแล้วโดยติภิกษุนั้น บังคับให้วางภัตถะนั้น แล้วจึงรับคืนอีก, ภิกษุเป็นปาราชิก เพราะการถือเอาคราวแรกนั่นเอง. เมื่อภิกษุตัดหรือแก้เครื่องอลังการ จากศีรษะหู คอ หรือจากมือถือเอา พอรู้สึกว่าเธอแก้ให้พ้นจากอวัยวะมีศีรษะเป็นต้นก็เป็นปาราชิก. แต่เธอไม่ได้นำกำไลมือหรือทองปลายแขนที่มีมือออก เป็นแต่รู้ตไปทางปลายแขน ให้เลื่อนไปๆ มากๆ หรือทำให้เซิดไปในอากาศ, ก็ยังรักษาอยู่ก่อน. เครื่องประดับมีกำไลมือเป็นต้น ให้เกิดเป็นปาราชิกไม่ได้ ดูจวลัย ที่โคนต้นไม้และราวฉัตรนั้น. เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่า มือที่สวมเครื่องประดับมีวิญญาณ.

จริงอยู่ เครื่องประดับมีกำไลมือเป็นต้น ซึ่งสวมอยู่ในส่วนแห่งอวัยวะที่มีวิญญาณ ยังนำออกจากมือนั้นไม่ได้เพียงใด ก็ยังมีอยู่ในมือนั้นนั่นเอง เพียงนั้น. ในวงแหวนที่สวมนิ้วมือ ในเครื่องประดับเท้าและสะเอว ก็มีนัยนี้เหมือนกัน.

ส่วนภิกษุรูปใด แย่งชิงเอาผ้าสาฎกที่ผู้อื่นนุ่งห่มอยู่ และผู้นั้นนั้น ก็ไม่ปล่อยให้หลุดออกโดยเร็ว เพราะมีความละอาย, ภิกษุผู้เป็นโจรตั้งทางชายข้างหนึ่ง, ผู้อื่น (คือเจ้าของผ้า) ก็ตั้งทางชายอีกข้างหนึ่ง ยังรักษาอยู่ก่อน. เมื่อลึกลับว่าผ้าที่นุ่งห่มของผู้อื่น ภิกษุนั้นต้องปาราชิก. แม้ถ้าเอกเทศแห่งผ้าสาฎกที่ภิกษุดึงมา ขาดไปอยู่ในมือและเอกเทศนั้น ได้ราคาถึงบาท ก็เป็นปาราชิกเหมือนกัน.

ทรัพย์สิน ๓

อภยสส ทรัพย์สิน ๓ ทรัพย์สิน ๓

เอยยจิตโต อามสตีตี ปรี สีสภาละที่ทิภิกษุ อาทาย คจจนต์ ทิสวา เอตฺ หริสสามิติ เวเคน คนตฺวา อามสตี เอตตฺวาตาสส ทุกกฏ ๓

พนทาเปตีตี อากขุตฺตฺนวิกขุตฺตฺน กโรตี สามิโก น มุญจตี เตนสส อุลลัจฉัย ๓

จานา จาเวตีตี อากขุตฺตฺวา สามิกสส หตฺถโต โมเจตี เตนสส ปาราชิก ๓ สเจ ปน ตํ ภนฺทสาหมิโก อุกฺขหิตฺวา ไปเถตฺวา ปุณ นํ ภนฺทํ โมจาเปตฺวา คนฺเหยย ภิกฺขุ ปจฺมคฺคเณเนว ปาราชิกโก ๓ สีสโต วา กณฺณโต วา คิวโต วา หตฺถโต วา อลงฺการํ ฉินฺทิตฺวา วา โมเจตฺวา วา คนฺหนตฺสส สีสาทิทิ โมจิตฺมตฺเต ปาราชิก ๓ หตฺเถ ปน วลฺยํ วา กฏํ วา อนิหริตฺวา อคฺคพาหํ ฆंसฺนโตว อปรอปรี วา สาเรตี อากาสคตํ วา กโรตี รกฺขตี ตาว ๓ รุกฺขมูลฉิวรวสฺส วลยมิว น ปาราชิกํ ชเนตี ๓ กสฺมา ๓ สวิญญาณกตฺตา ๓

สวิญญาณกโกฏฺฐาสคตํ ทิ ยาว ตโต น นิหฺนฺตี ตาว ตตฺเถว โหตี ๓ เอเสว นโย อองฺคฺสิมฺมฺมฺกเก ปาทุปกกฏปกปิลนฺธเนสฺ ๓

(๔๒๓) โย ปน ปรสฺส นีวตฺถสาฎกํ อจฺฉินฺทตี ปรี จ สลชฺชตฺยา สหสา น มุญจตี เอเกนฺนเตน โจโร กขฺตตี เอเกนฺนเตน ปรี รกฺขตี ตาว ๓ ปรสฺส หตฺถโต มุตฺตมตฺเต ปาราชิก ๓ อถาปิ อากขุตฺตฺนตฺสส ฉิชฺชิตฺวา เอกเทโส หตฺถคโต โหตี โส จ ปาหํ อคฺขตี ปาราชิกเมว ๓

บทว่า **สหภณฺฑหารกั** ความว่า ภิกษุคิดว่า เรา จักนำภัณฑะพร้อมกับคนผู้ขนภัณฑะไป ดังนี้แล้ว จึง คุกคามผู้ขนภัณฑะไปว่า เองจงไปจากที่นี่. บุคคลผู้ขน ภัณฑะไปนั้นเกรงกลัว จึงได้หันหน้าไปยังทิศตามที่ภิกษุผู้ เป็นโจรประสงค์ ก้าวเท้าข้างหนึ่งไป เป็นอุลลัจจัย แก่ ภิกษุผู้เป็นโจร, เป็นปาราซิกในก้าวเท้าที่สอง.

บทว่า **ปาตาเปติ** ความว่า แม้ถ้าภิกษุผู้เป็นโจร เห็นอาวุธในมือของบุคคลผู้ขนภัณฑะไป เป็นผู้มีความ หวาดระแวง ใครจะทำให้อาวุธตกไป แล้วถืออาวุธนั้น จึงถอยออกไปอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่งตวาด ทำให้อาวุธตกไป พอรู้สึกว่าอาวุธหลุดจากมือของผู้อื่นแล้ว ก็ต้องปาราซิก. ส่วนคำว่า ทำทรัพย์ให้ตกไป ต้องอาบัติทุกกฏ เป็นต้น พระองค์ตรัสไว้แล้ว ด้วยอำนาจความกำหนดหมาย. จริงอยู่ ภิกษุรูปใด กำหนดหมายไว้ว่า เราจักทำให้ สิ่งของตกไป แล้วจักถือเอาสิ่งของที่เรารอบใจ ดังนี้ แล้วจึงทำให้ตกไป, เธรูปนั้นต้องทุกกฏ เพราะทำให้ สิ่งของนั้นตกไป และเพราะการจับต้องสิ่งของนั้น, ต้อง อุลลัจจัย เพราะทำให้ไหว, ต้องปาราซิก เพราะทำ สิ่งของที่มีราคาถึง บาทให้เคลื่อนจากฐาน. แม้เมื่อภิกษุ ถูกบุคคลผู้ขนภัณฑะไปพลักให้ล้มลงในภายหลังจึงปล่อย สิ่งของนั้น ความเป็นสมณะไม่มีเลย.

ฝ่ายภิกษุรูปใด เห็นบุคคลผู้ขนสิ่งของกำลังก้าว เดินไป จึงติดตามไป พลองพูดว่า หยุด หยุด วางสิ่งของลง ทำให้เขาวางสิ่งของลง, แม้ภิกษุรูปนั้น ก็เป็นปาราซิก ใน เมื่อสักว่าสิ่งของพ้นไปจากมือของผู้ขนไป เพราะคำสั่งนั้น เป็นเหตุ, ส่วนภิกษุรูปใดพูดว่า หยุดๆ แต่ไม่ได้พูดว่า วางสิ่งของลง, และบุคคลผู้ขนสิ่งของไปนอกนี้ จึงเหลือว ดุภิกษุผู้เป็นโจรนั้น แล้วคิดว่า ถ้าภิกษุโจรรูปนี้ พึงมาถึง ตัวเรา จะพึงฆ่าเราเสียก็ได้ ยังเป็นผู้มีความห่วงใยอยู่ จึงได้ซ่อนสิ่งของนั้นไว้ในที่รกชัฏ ด้วยคิดในใจว่า จักกลับมา ถือเอา ดังนี้แล้วหลีกเลี่ยง, ยังไม่เป็นปาราซิก เพราะมี การทำให้ตกเป็นปัจจัย, แต่เมื่อภิกษุมาถือเอาด้วยใจย จริตเป็นปาราซิกในขณะยกขึ้น.

ก็ถ้าภิกษุผู้เป็นโจรนั้น มีความรำพึงอย่างนี้ว่า สิ่งของนี้เมื่อเราทำให้ตกไป เท่านั้น ชื่อว่า ได้ทำให้เป็น ของๆ เราแล้ว ในระหว่างที่รำพึงนั้น จึงถือเอาสิ่งของนั้น ด้วยความสำคัญว่า เป็นของตน, ยังรักษาอยู่ ในเพราะ

สหภณฺฑหารกนฺติ สหภณฺฑหารกั ภณฺฑั เนสฺสามิตี จินฺเตตฺวา อีโต ยาหิตี ภณฺฑหารกั ตฺชเชติ ฯ โส ภิกฺโก โจรเณ อธิปฺเปตฺทิสากฺมิโข หุตฺวา เอกั ปาหํ สงฺกामเต โจรสฺส อุลลัจฺจยั ทฺติเย ปาราซิกั ฯ

ปาตาเปตฺติ อถาปิ โจรโร ภณฺฑหารกสฺส หตฺเถ อาวูธํ ทิสฺวา สาสงฺโก หุตฺวา ปาตาเปตฺวา ตั คฺเหตฺกาโม เอกมฺนตํ ปฏิกฺกมฺม สนตฺชเชตฺวา ปาตาเปติ ปรสฺส หตฺถโต มุตฺตมตฺเต ปาราซิกั ฯ ปาตาเปติ อาปตฺติ ทฺกฺกฏสฺสาตีอาทิ ปน ปริกฺปวเสน วุตฺตํ ฯ โย หิ ภณฺฑั ปาตาเปตฺวา ยั มม รุจฺจติ ตั คฺhesฺสามิตี ปริกฺปเปตฺวา ปาตาเปติ ตสฺส ปาตาเปเน จ อามสเน จ ทฺกฺกฏั ฆนฺทาปเน อุลลัจฺจยั ปาทคฺชนกสฺส จานา จาวเน ปาราซิกั ฯ ตั ปจฺฉา ปรีปาทิยมาณสฺส มุญฺจโตปิ นตฺถิเยว สมณภาโว ฯ

โยปิ ภณฺฑหารกั อติกฺกมฺนตํ ทิสฺวา ออนุพฺนธโนโต ติฏฺฐจฺจ ติฏฺฐจฺจ ภณฺฑั ปาเตหิตี วตฺวา ปาตาเปติ ตสฺสาปิ เตเน หตฺถโต มุตฺตมตฺเต ปาราซิกั ฯ โย ปน ติฏฺฐจฺจ ติฏฺฐจฺจาทิ วทติ ปาเตหิตี น วทติ อิตโร จ นั โอลเกตฺวา สเจ เอส มั ปาปุณฺเณยฺย ฆาเตยฺยปิ มนฺติ สาลโยว หุตฺวา ตั ภณฺฑั คฺชนกฺจฺจเน ปกฺขิปิตฺวา (๔๒๔) ปุน นินฺวตฺติตฺวา คฺhesฺสามิตี ปกฺกมฺติ ปาตนปจฺจยา ปาราซิกั นตฺถิ ฯ อาคนฺตฺวา ปน เถยฺยจิตฺเตเน คณฺหโต อุตฺธาเร ปาราซิกั ฯ

อถ ปนสฺส เอวํ โหติ มยา ปาตาเปเนตฺเตเนว อิทํ มม สนฺตกั กตฺนตฺติ ตโต นั สกสฺสณฺณาย คณฺหาตี คฺชนเณ รกฺขติ ภณฺฑเทยฺย ปน โหติ ฯ เทหิตี วุตฺเต อเทเนตฺสส สามิกานํ ฐฺรณิกฺเขเป ปาราซิกั ฯ

การถือเอา, แต่เป็นภักทไทย. ครั้นเมื่อเจ้าของพูดว่า ท่านจงคืนให้ เมื่อไม่คืนให้ เป็นปาราชิก ในเมื่อเจ้าของ ทอดธุระ. แม้เมื่อภิกษุถือเอาด้วยบังสุกุลสัญญาว่า เจ้า ของภักทะนั้น ทั้งสิ่งของนี้ไป, บัดนี้เขาไม่หวังแทน สิ่งของนี้ ดังนี้ ก็มีนัยเหมือนกันนี้.

ในมหาอรรถกถา ท่านกล่าวไว้ว่า แต่ถ้าเจ้าของ กำลังตรวจดูด้วยเหตุ เพียงคำที่ภิกษุโจรพูดว่า หยุด หยุด เท่านั้น เห็นภิกษุโจรนั้น แล้วทอดธุระเสีย ด้วยคิดว่า บัดนี้ มันไม่ใช่ของเรา หมดความหวังใย ทอดทิ้งหนี ไป, เมื่อภิกษุถือเอาของสิ่งนั้นด้วยโดยจิต เป็นทุกกฐ ใน เมื่อยกขึ้น, เมื่อเจ้าของให้นำมาคืน พึงคืนให้, เมื่อไม่ คืนให้ เป็นปาราชิก. เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่าเขา ทอดทิ้งสิ่งของนั้น ด้วยประโยชน์ของภิกษุนั้น. แต่ใน อรรถกถาทั้งหลาย ไม่มีคำวิจารณ์เลย. วินิจฉัยแม้ใน ภิกษุผู้ถือเอาด้วยความสำคัญว่าเป็นของตนก็ดี ด้วย บังสุกุลสัญญาก็ดี โดยนัยก่อนนั้นเอง ก็เหมือนกันนี้แล.

โส อิมิ ฉทเทตวา คโต อนชฌาภูฏัก ทานิ อิทนติ ปัสสุกุลสมณาย คณห์โตปี เอสเว นโย ฯ

อล ปน สามิโก ติฏฐ ติฏฐาติ วุตตมตเตเนว โอลิเกนโต ตํ ทิสฺวา น ทานิ อิทํ มยหนติ ฐุณิกเขเป กตฺวา นิราลโย ฉทเทตวา ปลายติ ตํ เถยยจิตเตน คณห์โต อุทฺธาเร ทุกฺกฐิ ออาหาราเปเนเต ทาทพฺพิ อเทนตสฺส ปาราชิกํ ฯ กสฺมา ฯ ตสฺส ปโยเคน ฉทติตตฺตาติ มหาอฏฺฐกถายํ วุตฺตํ ฯ อญฺเณสุ ปน วิจรณาเอว นตฺถิ ฯ ปุริมนเยเนว สกสมณาย วา ปัสสุกุลสมณาย วา คณห์นเตปี อยเมว วินิจฺฉโยติ ฯ

จบกล่าวด้วยผู้นำทรัพย์ไป.

ทรณกถา นิฎฺฐิตา ฯ

กล่าวด้วยสิ่งของที่เขาฝากไว้

*** พึงทราบวินิจฉัยในของฝาก ดังต่อไปนี้:-

แม้ในเพราะการกล่าวเท็จทั้งที่รู้ตัวอยู่ว่า อาตมา มิได้รับไว้ ดังนี้ เป็นอาบัติทุกกฏ เพราะเป็นบุรพประโยค แห่งอทินนาทาน. เป็นอาบัติทุกกฏเหมือนกัน แม้แก่ ภิกษุผู้พูดว่า พวกท่านพูดอะไร ? คำพูดนี้ไม่สมควรแก่ อาตมา, (และ) ไม่สมควรแก่พวกท่านด้วย ดังนี้ เป็นต้น. เจ้าของยังความสงสัยให้เกิดขึ้นว่า เราฝากทรัพย์ไว้ในมือ ของภิกษุนี้ในที่ลับ, คนอื่นไม่มีใครรู้, ท่านจักให้คืนแก่เรา หรือไม่หนอแล เป็นอาบัติอุลลัจจัยแก่ภิกษุ. เจ้าของเห็นว่า ภิกษุรูปนั้นเป็นผู้หยาบคาย เป็นต้น จึงทอตรูระว่า ท่าน จักไม่คืนให้แก่เรา. บรรดาภิกษุและเจ้าของสิ่งของนั้น ถ้าภิกษุนี้ ยังมีความอุตสาหะในอัน ให้คืนอยู่ว่า เราจัก ทรมานมันให้ลำบาก แล้วจึงคืนให้ ยังรักษาอยู่ก่อน. แม้ ถ้าว่า ภิกษุนั้น ไม่มีความอุตสาหะในการให้คืน, แต่ เจ้าของสิ่งของยังมีความอุตสาหะในการเอาคืน, ยังรักษา อยู่เหมือนกัน. ก็ถ้าภิกษุไม่มีอุตสาหะในการให้คืน, และ เจ้าของก็ทอตรูระว่า ท่านจักไม่คืนให้แก่เรา เพราะทั้ง สองฝ่ายทอตรูระอย่างฉะนี้ เป็นอาบัติปาราชิก แก่ ภิกษุ.*** (ส. ๘/๒๕๓๓)

แม้ถ้าภิกษุพูดแต่ปากว่า จักให้ แต่จิตใจ ไม่อยากให้, แม้เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็เป็นปาราชิก ในเพราะเจ้าของทอ ตรูระ. แต่ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ย้ายภณฑะ ชื่อว่าของ ฝากนั้น ที่ชนเหล่าอื่น มอบไว้ในมือของตน เพื่อ ประโยชน์แก่การคุ้มครองไปจากฐาน โดยความเป็น ประเทศนี้ไม่ได้คุ้มครอง นำไปเพื่อต้องการเก็บไว้ในที่ คุ้มครอง. อวหารยอมไม่มีแก่ภิกษุผู้ให้เคลื่อนจากฐาน แม้ด้วยโดยจิต. เพราะเหตุไร ? เพราะเป็นของที่เขา ฝากไว้ในมือของตน, แต่เป็นภณฑะไทย. แม้เมื่อภิกษุผู้ให้ สอยเสียด้วยโดยจิต ก็มีนัยเหมือนกันนี้. ถึงในการถือ เอาเป็นของยืม ก็เหมือนกันแล. แม้คำว่า **ธมฺมํ จรณฺโต** เป็นอาทิ ก็มีนัยดังกล่าวแล้วเหมือนกัน. พรรณนาพระบาลี เท่านั้นก่อน.

ส่วนวินิจฉัยนอกพระบาลีในของฝากนี้ ท่านกล่าว ไว้แล้วด้วยอำนาจ แห่งจตุกกะมีปัตตจตุกกะ เป็นต้น อย่างนี้:-

***อุปนินิมิตฺติ ฯ

นาฬิ คณฺหามิตฺติ สมฺปชานมุสฺสาวาเทปิ อทินฺนา- ทานสฺส ปุพฺพบุปฺโยคตฺตา ทุกฺกฏํ ฯ ก็ ตุมฺเห ภณฺถ เเนวิทฺ มยฺหํ อานุรูปํ น ตุมฺหากนฺตฺตาทฺธิ นวทฺตสฺสาปิ ทุกฺกฏเมว ฯ รัโห มยา เอตฺสฺส หตฺถे จปิ ตํ น อมฺภิโย โกจิ ชานาติ ทสฺสตี นุ โข เม โนติ สามิโก วิมตี อุปฺปาเทติ ภิกฺขุสฺส อุลลัจฺจยํ ฯ ตสฺส ผรุสฺวาทฺถาวํ ทิสฺวา สามิโก น มยฺหํ ทสฺสตีติ อรุํ (๔๒๕) นิฏฺชิปตี ฯ ตตฺถ สจายํ ภิกฺขุ กิลเมตฺวา นํ ทสฺสามิตฺติ ทาเน สอุสฺสาโห รกฺขตี ตาว ฯ สเจปิ โส ทาเน นิรุสฺสาโห ภณฺทสามิโก ปน คหฺเน สอุสฺสาโห รกฺขเตว ฯ ยถิ ปน ตสฺมี ทาเน นิรุสฺสาโห ภณฺทสามิโก น มยฺหํ ทสฺสตีติ อรุํ นิฏฺชิปตี เอวํ อุกฺกนฺนํ อรุณิกฺเขปน ภิกฺขุโน ปาราชิกํ ฯ

ยถิปี มุเชน ทสฺสามิตฺติ วทตี จิตฺเตน ปน อทาตุกาโม เอวมฺปิ สามิกสฺส อรุณิกฺเขเป ปาราชิกํ ฯ ตํ ปน อุปนินิ นาม สงฺโคปนตฺถาย อตฺตโน หตฺถे ปเรหิ จปิ ตํ ภณฺทํ อคฺคตฺเตสฺสโต จานา จาเวตฺวา คฺคตฺเต จาเน จปนตฺถาย หริโต อนาปตฺติ ฯ เถยฺยจิตฺเตนปี จานา จาเวตฺสฺส อวหาโร นตฺถิ ฯ กสฺมา ฯ อตฺตโน หตฺถे นิฏฺชิตฺตตฺตา ภณฺทเทยฺยํ ปน โหตี ฯ เถยฺยจิตฺเตน ปริภุชฺชโตปี เอเสว นโย ฯ ตาวกาฬิกคฺคหฺเมปี ตเถว ฯ ธมฺมํ จรณฺโตติปิอาทิ วุตฺตณฺยเมว ฯ อัยํ ตาว ปาลิวณฺณนา ฯ *** (ส.๗/ ๒๕๔๐)

ปาลิมุตตกวินิจฺฉโย ปเนตฺถ ปตฺตจตุกกาทิวเสน เอวํ วุตฺโต ฯ

ได้ยินว่า ภิกษุรูปหนึ่ง ให้เกิดความโลภขึ้นในบาตรที่มีราคาของผู้อื่น ใครจะลักบาตรนั้น จึงกำหนดที่ซึ่งเขาวางบาตรนั้นไว้ได้อย่างดีแล้ว จึงวางบาตรแม่ของตนไว้ใกล้ชิดบาตรนั้นทีเดียว. ในสมัยใกล้รุ่ง แม่เธอก็มาให้บอกกรรม แล้วเรียนพระมหาเถระผู้กำลังหลับอยู่อย่างนี้ว่า กระผมไหว้ ขอรับ. พระเถระถามว่า นั่นใคร ? เธอก็ตอบว่า กระผมเป็นภิกษุอาศัยคันตุกะ ขอรับ อยากจะลาไปแต่เช้านี้แหละ และบาตรของกระผมมีสายโยคเช่นนี้มีถลกเช่นนี้ วางไว้ที่นั่น, ดิละ ขอรับ กระผมควรได้บาตรนั้น. พระเถระเข้าไปฉวยเอาบาตรนั้น, เป็นปาราชิก แก่ภิกษุผู้เป็นโจร ในขณะที่ยกขึ้นทีเดียว. ถ้าเธอกลับแล้วหนีไปในเมื่อพระเถระมาแล้ว ถามว่า คุณเป็นใคร มาผิดเวลา, เธอต้องปาราชิกแล้วเทียว จึงหนีไป. แต่ไม่เป็นอาบัติแก่พระเถระ เพราะท่านมีจิตบริสุทธิ์. พระเถระทำใจไว้ว่า เราจักหยาบบาตรนั้น แต่ฉวยเอาไปอื่นไป, แม้ในบาตรใบนั้น ก็มีนัยนี้เหมือนกัน. แต่นัยนี้ย่อมเหมาะในเมื่อพระเถระหยาบบาตรใบอื่น แต่เหมือนใบนั้น ดังเรื่องคนที่เหมือนกันกับคนที่สั่งในมนุสสวิคคหสิกขาบทฉะนั้น. ส่วนในกฐินที่ ท่านกล่าวไว้ว่า พึงปรับอาบัติด้วยการย่างเท้าไป. คำที่ท่านกล่าวไว้ในกฐินที่นั้น ย่อมสมในเมื่อพระเถระหยาบบาตรอื่น แต่ไม่เหมือนใบนั้นเลย. พระเถระสำคัญว่าเป็นบาตรใบนั้นแต่ได้หยาบเอาบาตรของตนให้ไป, ไม่เป็นปาราชิกแก่ภิกษุผู้เป็นโจร เพราะบาตรนั้นเจ้าของให้, เพราะตนถือเอาด้วยจิตไม่บริสุทธิ์ เป็นทุกกฐ. พระเถระสำคัญว่าเป็นบาตรใบนั้น แต่ได้หยาบเอาบาตรของภิกษุผู้เป็นโจรนั่นเองให้ไป, แม้ในอธิการว่าด้วยการหยาบบาตรของภิกษุผู้เป็นโจรให้ไปนี้ ไม่เป็นปาราชิกแก่ภิกษุผู้เป็นโจร เพราะบาตรใบนั้นเป็นของๆ ตน, แต่เพราะตนถือเอาด้วยจิตไม่บริสุทธิ์ เป็นทุกกฐแท้. เป็นอนาบัติแก่พระเถระในที่ทั้งปวง.

ภิกษุอีกรูปอื่นคิดว่า จักลักบาตร แล้วไหว้พระเถระผู้กำลังจำวัดหลับอยู่ เหมือนอย่างนั้นเอง, และถูกพระเถระถามว่า ‘นี่ใคร’ ภิกษุนั้นเรียนว่า ‘กระผมเป็นภิกษุใช้ขอรับ ได้โปรดให้บาตรใบหนึ่งแก่กระผมก่อน, กระผมไปยังประตูบ้านแล้ว จักนำเภสัชมา’. พระเถระกำหนดว่า ในที่นี้ ไม่มีภิกษุใช้, นี้ จักเป็นโจร แล้วพูดว่า จงนำบาตรนี้ไป ได้นำบาตรของภิกษุผู้คู่เวรของตนให้ไป, เป็น

เอโก กิร ภิกษุ ปรสส มหคฺเช ปตฺเต โลภํ
 อุปฺปาเตตฺวา ตํ หริตฺกามิ จปิ ตฺถจฺจานมสฺส สฺสจฺจุ
 สลฺลกฺเขตฺวา อตฺตโนปิ ปตฺตํ ตสฺเสว สนฺติเก จเปลิ ฯ
 โสปี ปจฺจุสสมเย อาคนฺตฺวา ธมฺมํ วาจาเปตฺวา
 นิทฺทายมานํ มหาเถรํ เอวมาห วนฺทามิ ภนฺเตติ ฯ
 โก เอโสติ ฯ อหํ ภนฺเต อาคนฺตฺกฺภิกฺขุ กาลสฺเสว มหิ
 คนฺตฺกามิ อสฺกสมิณฺจ เม จาเน อิติเสน นาม
 อํสวทฺธเกน อิติสาย ปตฺตตฺตฺถิกาย ปตฺโต จปิโต
 สาธาหํ ภนฺเต ตํ ลเภยฺยนฺติ ฯ (๔๒๖) เถโร
 ปวิสิตฺวา ตํ คนฺทํ ฯ อุทฺธาเรเยว โจรสฺส
 ปาราชิกํ ฯ สเจ อาคนฺตฺวา โกลิ ตฺวํ อเวลายํ
 อาคโธติ วุตฺเต ภิโต ปลายติ ปาราชิกํ ปตฺวา ว
 ปลายติ ฯ เถรสฺส ปน สฺสุทฺธจิตฺตตฺตา อนาปตฺติ ฯ
 เถโร ตํ คนฺทิสฺสามิติ อณฺณํ คนฺทํ ตตฺถาปิ
 เอเสว นโย ฯ อยํ ปน อณฺณํ ตาทิสฺเมว คนฺทนฺเต
 ยฺชชฺติ มนุสฺสวિકคฺเท อาณตฺตลทิสฺวตฺถุ วีย ฯ
 กุรฺนฺทึยํ ปน ปทฺวาเรณ กาทเรทฺโพติ วุตฺตํ ฯ ตํ
 อตาทิสฺเมว คนฺทนฺเต ยฺชชฺติ ฯ ตํ มณฺณมาโน
 อตฺตโน ปตฺตํ คนฺทิตฺวา อทาลิ ฯ โจรสฺส สามิเกน
 ทินฺนตฺตา ปาราชิกํ นตฺถิ ฯ อสฺสุทฺธจิตฺเตน คหิตฺตตฺตา
 ทุกฺกฏํ ฯ ตํ มณฺณมาโน โจรสฺเสว ปตฺตํ คนฺทิตฺวา
 อทาลิ ฯ อิทาปิ โจรสฺส อตฺตโน สนฺตกตฺตา
 ปาราชิกํ นตฺถิ ฯ อสฺสุทฺธจิตฺเตน ปน คหิตฺตตฺตา
 ทุกฺกฏเมว ฯ สพฺพตฺถ เถรสฺส อนาปตฺติ ฯ

อปโร ปตฺตํ โจรสฺสามิติ ตเถว นิทฺทายมานํ
 เถรํ วนฺทํ ฯ ‘โก อยฺยนฺติ จ วุตฺโต ‘อหํ ภนฺเต
 คิลานภิกฺขุ เอกํ ตาว เม ปตฺตํ เทถ, คามทฺวารํ
 คนฺตฺวา เภสชฺชํ อาหริสฺสามิติ ฯ เถโร ‘อิธ คิลาน
 นตฺถิ โจรโร อยํ ภวิสฺสตีติ สลฺลกฺเขตฺวา ‘อิมํ
 ทฺรตฺติ อตฺตโน เวรภิกฺขุสฺส ปตฺตํ นิทฺทิตฺวา อทาลิ ฯ
 ทฺวินฺนมนฺปิ อุทฺธาเรเยว ปาราชิกํ ฯ ‘เวรภิกฺขุสฺส

ปาราชิกแก่ทั้งสองรูป ในขณะที่ยกขึ้นนั่นเอง. แม้เมื่อพระเถระจำได้ชื่อว่า เป็นบาตรของภิกษุผู้คูเวร แล้วยกบาตร ของรูปอื่นขึ้นก็มีนัยนี้เหมือนกัน. ก็ถ้าพระเถระจำได้ชื่อว่า บาตรใบนี้ ของภิกษุผู้คูเวร แต่ได้ยกเอาบาตรของภิกษุผู้เป็นโจรนั่นเองให้ไป เป็นปาราชิกแก่พระเถระ เป็นทุกกฏแก่ภิกษุผู้เป็นโจร โดยนัยดังที่กล่าวแล้วนั้นแล. ถ้าพระเถระล้าคัญอยู่ว่า บาตรใบนี้ของภิกษุผู้คูเวรของภิกษุผู้เป็นโจรนั้น จึงให้บาตรของตนไป, เป็นทุกกฏทั้งสองรูป โดยนัยดังที่กล่าวแล้วนั้นแล. พระมหาเถระรูปหนึ่งพูดกะภิกษุผู้ปฏิฐากว่า คุณจงถือเอาบาตรและจีวร, เราจักไปบิณฑบาตยังบ้านชื่อนั้น. ภิกษุหนุ่ม ถือเอาเดินไปข้างหลังพระเถระ ยังโดยจิตให้เกิดขึ้นแล้ว ถ้าเลื่อนภาระบนศีรษะลงมาที่คอ ไม่เป็นปาราชิก. เพราะเหตุไร? เพราะเหตุว่า บาตรและจีวรนั้น เธอถือไปตามคำสั่ง, แต่ถ้าเธอแหวะออกจากทางเข้าดงไป, พึงปรับอาบัติด้วยการอย่างเท่า. ถ้าเธอกลับบ่ายหน้าไปทางวิหารหนีไปเข้าวิหารแล้วจึงไป เป็นปาราชิก ในขณะที่ก้าวล่วงอุปจารไป. ถ้าแม้เธอบ่ายหน้าสู่บ้าน หนีไปจากสถานที่พระมหาเถระผลัดเปลี่ยน ผ่านงุ่มง่าม เป็นปาราชิกในขณะที่ก้าวล่วงอุปจารบ้านไป. แต่ถ้าทั้งสองรูป เทียบบิณฑบาตฉันแล้วหรือถือเอาออกไป, ฝ่ายพระเถระพูดกะภิกษุหนุ่มรูปนั้น แต่อีกว่า “คุณจงถือเอาบาตรและจีวร, เราจักไปยังวิหาร”, และภิกษุหนุ่มรูปนั้น ก็เลื่อนภาระบนศีรษะลงมาที่คอ ในสถานที่นั้น โดยนัยก่อนนั้นแล ยังรักษาอยู่ก่อน. ถ้าแหวะออกจากทางเข้าดงไป พึงปรับอาบัติด้วยการอย่างเท่า. เธอกลับแล้วมุ่งหน้าไปสู่นั่นแลหนีไป เป็นปาราชิก ในขณะที่ก้าวล่วงอุปจารบ้านไป. เธอมุ่งหน้าไปยังวิหารข้างหน้าหนีไป แต่ไม่ยืนไม่นั่งในวิหาร ไปเสียด้วยโดยจิต ยังไม่ทันสงบนั้นเอง, เป็นปาราชิกในขณะที่ก้าวล่วงอุปจารไป. ฝ่ายภิกษุรูปใด ท่านมิได้ใช้ฉวยเอาเอง เป็นปาราชิกแก่ภิกษุรูปนั้น ในเพราะเลื่อนภาระที่ศีรษะลงมาที่คอเป็นต้น. คำที่เหลือเหมือนกับคำก่อนนั้นแล.

ส่วนภิกษุใด อันพระเถระสั่งว่า ‘คุณจงไปยังวิหารชื่อนั้นแล้ว ชักหรือย้อมจีวรแล้วจงมา’ ดังนี้ รับคำว่า ‘สาธุ’ แล้วฉวยเอาไป, ไม่เป็นปาราชิกแม้แก่ภิกษุรูปนั้น ในเพราะยังโดยจิตให้เกิดขึ้น แล้วเลื่อนภาระบนศีรษะลง

ปตฺโตติ สณฺญา ย อมฺวสฺส ปตฺตํ อุทฺธรนฺเตปิ เอเสว นโย ๑ สเจ ปน ‘เวริสฺสายนฺติ สณฺญา ย โจรสฺเสว ปตฺตํ อุทฺธริตฺวา เทติ วุตฺตนเยเนว เถรสฺส ปาราชิกํ โจรสฺส ทุกกฏํ ๑ อถสฺส ‘เวริสฺสายนฺติ มณฺมมาโน อตฺตโน ปตฺตํ เทติ (๔๒๗) วุตฺตนเยเนว อุภินฺนมฺปิ ทุกกฏํ ๑ เอโก มหาเถโร อุปฺฐากํ ทหฺรภิกฺขุ ปตฺตจิวฺรํ คณฺห อสุกฺกนฺนาม คามํ คนฺตฺวา ปิณฺฑทฺยา จริสฺสามาติ อาท ๑ ทโหโร คเหตุวา เถรสฺส ปจฺฉโต คจฺฉนฺโต เถยฺยจิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา สเจ สีสฺส ภาโร ขนฺธ กโรติ ปาราชิกํ นตฺถิ ๑ กสฺมา ๑ อาณตฺติยา คหิตฺตฺตา ๑ สเจ ปน มคฺคโต โอภกฺกมฺม อฏฺวี ปริสฺติ ปทฺวาเรน กาเรตฺพุทฺ ๑ อถ นิวตฺติตฺวา วิหาราภิมุโข ปลายิตฺวา วิหารํ ปวิสิตฺวา คจฺฉติ อุปฺจาราติทฺกเม ปาราชิกํ ๑ อถาปิ มหาเถรสฺส นิวาสนปริวตฺตนภูจฺฉานโต คามาภิมุโข ปลายติ คามูปฺจาราติทฺกเม ปาราชิกํ ๑ ยทิ ปน อุภปิ ปิณฺฑทฺยา จริตฺวา ภูตฺวา วา คเหตุวา วา นิภฺขมฺนฺติ เถโร จ ปฺนปิ ตํ วเทติ ‘ปตฺตจิวฺรํ คณฺห วิหารํ คมฺิสฺสามาติ, ตตฺถ เจโส ปุริมฺนเยเนว สีสฺส ภาโร ขนฺธ กโรติ รกฺขติ ตาว ๑ อฏฺวี ปริสฺติ ปทฺวาเรน กาเรตฺพุทฺ ๑ นิวตฺติตฺวา คามาภิมุโขเยว ปลายติ คามูปฺจาราติทฺกเม ปาราชิกํ ๑ ปุโรโต วิหาราภิมุโข ปลายิตฺวา วิหาเร อฏฺจตฺวา อนิสฺสิตฺวา อวฺุสฺนเตเนว เถยฺยจิตฺเตน คจฺฉติ อุปฺจาราติทฺกเม ปาราชิกํ ๑ โย ปน อนาณตฺโต คณฺหาติ ตสฺส สีสฺส ภาโร ขนฺธ กรณาทิสฺสุ ปาราชิกํ ๑ เสสฺส ปุริมฺสทิสฺสเมว ๑

โย ปน ‘อสุกฺกนฺนาม วิหารํ คนฺตฺวา จิวฺรํ ไรวิตฺวา รชิตฺวา วา เอหิตฺติ วุตฺโต, ‘สาธฺตฺติ คเหตุวา คจฺฉติ, ตสฺสปี อนฺตรามคฺเค เถยฺยจิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา สีสฺส ภาโร ขนฺธ กรณาทิสฺสุ ปาราชิกํ นตฺถิ ๑

มาที่คอคอดเป็นต้นในระหว่างทาง. ในเพราะแหวะออกจากทาง พึงปรับเธอด้วยการย่างเท้า. เธอไปยังวิหารนั้นแล้ว พักอยู่ในวิหารนั้นนั่นเอง ใช้สอยให้เก่าไป ด้วยโดยจิต. หรือว่าพวกโจรลักเอาจีวรนั้นของพระเถระนั้นไป. ไม่เป็นอาหาร แต่เป็นภัณฑไทย. แม้เมื่อเธอออกจากวิหารนั้นมา ก็นัยนี้แล.

ฝ่ายภิกษุใด ท่านมิได้สั่ง เมื่อพระเถระทำนิมิตแล้ว หรือตนเอง กำหนดได้ เห็นจีวรเศร้าหมองแล้ว จึงกล่าวว่า 'โปรดมอบจีวรเถิด ขอรับ ผมจักไปยังบ้านชื่อนั้น ย่อมแล้วจักนำมา' ดังนี้ แล้วฉวยเอาไป เป็นปาราชิกแก่ภิกษุนั้นในเพราะยังโดยจิตให้เกิดขึ้น แล้วเลื่อนภาระบนศีรษะลงมาที่คอคอดเป็นต้นในระหว่างทาง. เพราะเหตุไร ? เพราะจีวรนั้น ตนถือเอาด้วยท่านมิได้สั่ง. เมื่อเธอแหวะออกจากทางก็ดี กลับมายังวิหารนั้นนั่นเอง แล้วก้าวล่วงแดนวิหารไปก็ดี ก็เป็นปาราชิก ซึ่งมีนัยดังกล่าวแล้วนั้นแล. ในเมื่อโดยจิตเกิดขึ้นแม้แก่เธอผู้ไปแล้วที่บ้านนั้น ย่อมจีวร แล้วกลับมาอยู่ ก็มีนัยนี้เหมือนกัน. แต่ถ้าเธอไปในวิหารใด ก็พักอยู่ในวิหารนั้น หรือในวิหารในระหว่างทาง หรือกลับมายังวิหาร (เดิม) นั้นนั้นแลแล้วพักอยู่ ไม่ให้ก้าวล่วงแดนอุปัชฌาย ในด้านหนึ่งแห่งวิหารนั้นไปก็ดี ใช้สอยให้เก่าไปด้วยโดยจิตก็ดี พวกโจรลัก จีวรนั้น ของภิกษุรูปนั้นไปก็ดี จีวรนั้นสูญหายไปด้วยประการ ใดอย่างหนึ่งก็ดี เป็นภัณฑไทย. แต่เมื่อเธอก้าวล่วงแดนอุปัชฌายไป เป็นปาราชิก.

ฝ่ายภิกษุใด เมื่อพระเถระทำนิมิตอยู่ จึงเรียนท่านว่า 'โปรดให้เถิด ขอรับ ผมจักยอมมาถวาย' ดังนี้ แล้วเรียนถามว่า 'ผมจะไปยอมที่ไหน ขอรับ'. ส่วนพระเถระกล่าวกะภิกษุรูปนั้นว่า 'คุณจงไปยอมในที่ซึ่งคุณปรารถนาเถิด. ภิกษุรูปนี้ ชื่อว่า ทูตที่ท่านส่งไป. ภิกษุนี้ แม้เมื่อหนีไปด้วยโดยจิตก็ไม่ควรปรับด้วยอาหาร. แต่เมื่อเธอหนีไปด้วยโดยจิตก็ดี ให้ฉิบหาย เสียด้วยการใช้สอยหรือ ด้วยประการอื่นก็ดี ย่อมเป็นภัณฑไทยเหมือนกัน. ภิกษุฝากบริวารบางอย่างไว้ในมือของภิกษุด้วยสั่งว่า 'ท่านจงให้ แก่ภิกษุชื่อนั้นในวิหารชื่อนั้น'. วินิจฉัยในเมื่อโดยจิตเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้รับบริวารนั้นในที่ทั้งปวง ก็เป็นเช่นกับที่กล่าวไว้แล้วในคำนี้ว่า 'คุณจงไปยังวิหารชื่อนั้นแล้ว ชักหรือยอมจีวรแล้วจงมา' ดังนี้.

(๔๒๘) มคคา โอกกมเน ปทวาเรน กาเรตพุโพ ฯ ตํ วิหารํ คนตวา ตตถเว วสนโต เถยยจิตเตน ปริภุญชฺโตะ ชิราเปติ ฯ โจรา วาสส ตํ ทหรนฺติ ฯ อวหาโร นตฺถิ ภณฺฑทฺเทยฺยํ ปน โหติ ฯ ตโต นิภุมิตฺวา อากจฺจนฺโตปิ เอสฺว นโย ฯ

โย ปน อนาณตฺโต เถเรน นิมิตฺเต วา กเต สยเมว วา กิลิฏฺฐํ สลฺลภฺเขตฺวา 'เทถ ภนฺเต, จีวรํ อมฺกนฺนาม คามํ คนตวา รชิตฺวา อาหริสฺสามิตี คเหตุวา คจฺจตี ตสฺส อนฺตรามคฺเค เถยยจิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา สีเส ภาโร ชนฺธเ กรณาทิสฺสุ ปาราชิกํ ฯ กสฺมา ฯ อนาณตฺตฺติยา คหิตตฺตฺตา ฯ มคฺคา โอกกมฺโตปิ ปฏฺินิวตฺติตฺวา ตเมว วิหารํ อากคนฺตฺวา วิหารสึมํ อติภุมฺโตปิ วุตฺตณฺยเมว ปาราชิกํ ฯ ตตถ คนตฺวา รชิตฺวา ปจฺจาคจฺจฺโตปิ เถยยจิตฺเต อุปฺปนฺเน เอสฺว นโย ฯ สเจ ปน ยตถ คโต ตตถ วา อนฺตรามคฺเค วิหาเร วา ตเมว วิหารํ ปจฺจาคคนฺตฺวา ตสฺส เอกปฺสฺเส วา อุปฺจารสึมํ อนตฺติกุมิตฺวา วสนโต เถยยจิตเตน ปริภุญชฺโตะ ชิราเปติ โจรา วาสส ตํ ทหรนฺติ ยถา วา ตถา วา นสฺสติ ภณฺฑทฺเทยฺยํ ฯ อุปฺจารสึมํ อติภุมฺโต ปน ปาราชิกํ ฯ

โย ปน เถเรน นิมิตฺเต กรียมาเน 'เทถ ภนฺเต, อหํ รชิตฺวา อาหริสฺสามิตี วตฺวา กตถ คนตฺวา ภนฺเต รชามิตี ปุจฺจตี ฯ เถโร ปน นํ ยตถ อิจฺฉลฺลี ตตถ คนตฺวา รชชาติ วทตี ฯ อัย วิสฺฐุชฺชุโต นาม ฯ (๔๒๙) เถยยจิตเตน ปลายนฺโตปิ น อวหาเรน กาเรตพุโพ ฯ เถยยจิตเตน ปน ปลายนฺโตปิ ปรีโภเคน วา อณฺณถา วา นาสยฺโตปิ ภณฺฑทฺเทยฺยเมว โหติ ฯ ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ กณฺจิปริกฺขารํ ปหิณฺนาตี อสฺสกฺวิหาเร อสฺสกฺภิกฺขุสฺส เทหิตี ฯ ตสฺส เถยยจิตเต อุปฺปนฺเน สพฺพภูจฺจาเนสุ อสฺสกนฺนาม วิหารํ คนตฺวา จีวรํ โหวิตฺวา รชิตฺวา วา เอหิตี เอตถ วุตฺตลฺทิสฺโส วินิจฺฉโย ฯ

ภิกษุอีกรูปหนึ่ง ใครจะส่ง (บริขาร) ไปจึงทำนิมิต โดยนัยว่า 'ใครหนอ จักรับไป'. ก็ในสถานที่นั้น มีภิกษุรูปหนึ่งกล่าวว่า 'โปรดให้เกิด ขอรับ ผมจักรับไป' ดังนี้ แล้ว ก็รับเอา (บริขารนั้น)ไป. วินิจฉัยในเมื่อโดยจิตเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้รับบริขารนั้น ในที่ทั้งปวง เป็นเช่นกับที่กล่าวไว้แล้วในคำนี้ว่า 'โปรดให้จ্বরเกิด ขอรับ ผมไปยังบ้าน ชื่อโน้น ย่อมแล้ว จักนำมา' ดังนี้.

พระเถระได้ผ้าเพื่อประโยชน์แก่จ্বরแล้ว ก็เก็บไว้ในตระกูลอุปัฏฐาก. ถ้าอันเตวาลิกของพระเถระนั้น ใครจะลักเอาผ้าไป จึงไปในตระกูลนั้น แล้วพูดเหมือนตนถูกพระเถระใช้ให้ไปว่า นัยว่าพวกท่านจงให้ผ้าฉัน. อุบาลิกาเชื่อคำพูดภิกษุรูปนั้นแล้ว ได้นำเอาผ้าที่อุบาลิกเก็บไว้มาถวายก็ดี อุบาลิกหรือใครคนอื่น (เชื่อคำพูดของภิกษุรูปนั้นแล้ว) ได้นำเอาผ้าที่อุบาลิกา เก็บไว้มาถวายก็ดี. ภิกษุรูปนั้น เป็นปาราชิกในขณะที่ยกขึ้นนั่นเอง. แต่ถ้าพวกอุปัฏฐากของพระเถระพูดว่า "พวกเราจักถวายผ้านี้แก่พระเถระ" แล้วก็เก็บผ้าของตนไว้, ถ้าอันเตวาลิกของพระเถระนั้น ใครจะลักเอาผ้าฉันนั้น จึงไปในตระกูลนั้น แล้วพูดว่า 'นัยว่า พวกท่านใครจะถวายผ้าแก่พระเถระ, จงให้ผ้าฉันเกิด'. และอุปัฏฐากเหล่านั้น เชื่ออันเตวาลิกรูปนั้น แล้วพูดว่า 'ท่านผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าตั้งใจไว้ว่า นิมนต์ให้ท่านฉันแล้ว จักถวาย จึงได้เก็บไว้, นิมนต์ท่านรับเอาไปเถิด' แล้วก็ถวาย. ไม่เป็นปาราชิก เพราะผ้าฉันนั้นพวกเจ้าของถวายแล้ว. แต่เป็นทุกกฏ เพราะเธอถือเอาด้วยจิตไม่บริสุทธิ์ และเป็น ภัณฑไทยด้วย.

ภิกษุเดินไปยังบ้านบอกแก่ภิกษุว่า ผู้มีชื่อนี้ จักถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่ผม, ท่านพึงรับเอาผ้าผืนนั้นแล้ว เก็บไว้ด้วย. ภิกษุรูปนั้นรับว่า ดีละ แล้วเก็บผ้าสาฎกที่มีราคาแพงที่ภิกษุนั้นให้ไว้ กับผ้าสาฎกที่มีราคาน้อยซึ่งตนได้แล้ว ภิกษุนั้นมาแล้วจะรู้ว่าผ้าที่ตนได้ มีราคาแพงหรือไม่รู้จักตาม พูดว่า 'ท่านจงให้ผ้าอาบน้ำฝนแก่ผมเถิด' เธอตอบว่า 'ผ้าสาฎกที่ท่านได้มามีเนื้อหยาบ, ส่วนผ้าสาฎกของผม มีราคาแพง, ทั้งสองผืนผมได้เก็บไว้ในโอกาสชื่อโน้นแล้ว, โปรดเข้าไปเอาเถิด'. เมื่อภิกษุรูปที่ทวงนั้นเข้าไปเอาผ้าสาฎกเนื้อหยาบแล้ว, ภิกษุรูปนอกนี้ถือเอาผ้าสาฎกอีกผืนหนึ่ง เป็นปาราชิกในขณะที่ยกขึ้น. แม้ถ้าภิกษุที่เก็บผ้าไว้แล้ว ได้จารึกชื่อของตนไว้ในผ้าสาฎก

อปโร ภิกษุ ปหิณฺฑิกาโม นิमितฺตํ กโรติ โภ นุ โข คเหตุวา คมิลฺลสตีติ ฯ ตตร เจโก 'เทถ ภนฺเต อหํ คเหตุวา คมิลฺลสํมิตติ คเหตุวา คจฺจติ ฯ ตลฺล เถยฺยจิตฺเต อุปฺปนฺเน สพฺพญาเนสุ 'เทถ ภนฺเต จิวโร อสุกฺขนาม คามํ คนฺตวา รชิตฺวา อาทริสสํมิตติ เอตถ วุตฺตสทิสฺส วินิจฺฉโย ฯ

เถเรน จิวรตถาย วตฺถํ ลภิตฺวา อุปฺญจากฺกุเล จปีตํ โหติ ฯ อถสฺส อนฺเตวาลิโก วตฺถํ ทริตฺตกาโม ตตถ คนฺตวา 'ตํ กิร วตฺถํ เทธาติ เถเรน เปลิตฺโต วิย วทติ ฯ ตลฺล วจฺนํ สพฺพทิตฺวา อุปาสฺสเนน จปีตํ อุปาลิกา วา อุปาลิกาย จปีตํ อุปาสโก วา อณฺโณ วา โภจि นีทริตฺวา เทติ ฯ อุทฺธาเรเยวสฺส ปาราชิกํ ฯ สเจ ปน เถรสฺส อุปฺญจากฺเกหิ อิมํ เถรสฺส ทลฺลสํมาติ อตฺตโน วตฺถํ จปีตํ โหติ ฯ อถสฺส อนฺเตวาลิโก ตํ ทริตฺตกาโม ตตถ คนฺตวา เถรสฺส กิร วตฺถํ ทาทูกามตถ นํ เทธาติ วทติ ฯ เต จสฺส สพฺพทิตฺวา มยํ ภนฺเต โภเชตฺวา ทลฺลสํมาติ จปยิมฺหา หนฺนท คนฺหาหิตติ เทนติ ฯ สํมิกฺเกหิ ทินฺนตฺตา ปาราชิกํ นตฺถิ ฯ อสุทฺถจิตฺเตน ปน คหิตตฺตา ทุกฺกฏํ ภณฺทเทยฺยณฺจ โหติ ฯ

(๔๓๐) ภิกษุ ภิกษุสฺส วตฺวา คามํ คจฺจติ อิตถนฺนาโม มม วสฺสวาสิกํ ทลฺลสตี ตํ คเหตุวา จเปยฺยาสีติ ฯ สาธฺฐติ โส ภิกษุ เตน ทินฺนํ มหคฺขสาฎกํ อตฺตนา ลทฺเธน อปฺปคฺขสาฎฺเณ สทฺธี จเปตฺวา เตน อากเตน อตฺตโน มหคฺขสาฎฺกสฺส ลทฺธภาวํ อยตฺวา วา ออยตฺวา วา เทหิ เม วสฺสวาสิกนฺติ วุตฺโต ตว ฐลฺลสาฎฺโก ลทฺโธ มยํ ปน สาฎฺโก มหคฺโฆ เทวปี อสุกฺสมี นาม โอบาเส จปีตา ปวิสิตฺวา คนฺหาหิตติ วทติ ฯ เตน ปวิสิตฺวา ฐลฺลสาฎฺเก คหิตเต อิตฺรสฺส อิตฺโร คนฺทโต อุทฺธาเร ปาราชิกํ ฯ อถापि ตลฺล สาฎฺเก อตฺตโน นามํ อตฺตโน จ สาฎฺเก ตลฺล นามํ ลิขิตฺวา คจฺจ นามํ วาเจตฺวา

ของภิกษุ ที่มาทวงหนี้และชื่อของภิกษุที่มาทวงหนี้ไว้ใน
ผ้าสาฎกของตน แล้วกล่าวว่า ท่านจงไปอ่านดูชื่อ ถือ
เอาไปเถิด ดังนี้. แม้ในผ้าสาฎกที่กล่าวนั้น ก็นัยนี้
เหมือนกัน.

ส่วนภิกษุเจ้าถิ่นรูปใด เก็บผ้าสาฎกที่ตนเองและ
ภิกษุอาคันตุกะนั้นได้ มารวมกันไว้แล้ว พุทกะภิกษุ
อาคันตุกะนั้นอย่างนี้ว่า ผ้าสาฎกที่ท่านและผมได้ทั้งสอง
ผืนเก็บไว้ภายในห้อง, ท่านจงไปเลือกเอาผ้าที่ท่าน
ปรารถนาเถิด. และภิกษุอาคันตุกะนั้น ถือเอาผ้าสาฎก
เนื้อหยาบที่ภิกษุเจ้าถิ่น ได้มานั้นแล เพราะความละอาย.
ในภิกษุอาคันตุกะและเจ้าถิ่นนั้น เมื่อภิกษุเจ้าถิ่นถือเอาผ้า
สาฎกนอกนี้ เหลือจากที่อาคันตุกะภิกษุเลือกเอาแล้ว ไม่
เป็นอาบัติ.

ภิกษุอาคันตุกะ เมื่อพวกภิกษุเจ้าถิ่นทำจิวรกรรมอยู่
เก็บบาตรและจีวรไว้ในที่ใกล้เข้าใจว่า พวกภิกษุเจ้าถิ่น
เหล่านั้น จักคุ้มครองไว้ จึงไปอาบน้ำ หรือไปในที่อื่นเสีย.
ถ้าภิกษุเจ้าถิ่นคุ้มครองบาตรและจีวรนั้นไว้, ข้อนั้น
เป็นการดี, ถ้าไม่คุ้มครองไว้, เมื่อบาตรและจีวรนั้น
สูญหายไป, ก็ไม่เป็นลินใช้. แม้ถ้าภิกษุอาคันตุกะนั้น
กล่าวว่า ‘จงเก็บบาตรและจีวรนี้ไว้เถิด ขอรับ’ แล้วไป,
และภิกษุเจ้าถิ่นนอกนี้ไม่ทราบ เพราะมัวชวนชวายนในกิจอยู่,
พึงทราบนัยเหมือนกันนี้. แม้ถ้าภิกษุเจ้าถิ่นเหล่านั้น อัน
ภิกษุอาคันตุกะกล่าวว่า ‘จงเก็บบาตร และจีวรนี้ไว้เถิด
ขอรับ’ ได้ห้ามว่า ‘พวกข้าพเจ้ากำลังยุ่ง’ และภิกษุ
อาคันตุกะนอกนี้ก็คิดว่า ‘ท่านเหล่านี้จักเก็บแน่นอน’ ไม่
ติดใจแล้วไปเสีย, พึงทราบนัยเหมือนกันนี้. แต่ถ้าภิกษุ
เจ้าถิ่นถูกพระอาคันตุกะรูปนั้น ขอร้องหรือไม่ขอก็ตาม
พูดว่า พวกข้าพเจ้าจักเก็บไว้เอง, ท่านจงไปเถิด ดังนี้
ต้องรักษาบาตรและจีวรนั้นไว้. ถ้าไม่รักษาไว้ไซ้, เมื่อ
บาตรและจีวรนั้นสูญหายไป ย่อมเป็นลินใช้. เพราะเหตุไร ?
เพราะเหตุว่า บาตรและจีวรนั้นพวกเธอรับไว้แล้ว.

ภิกษุรูปใดเป็นภิกษุคาริก (ผู้รักษาเรือนคลัง)
เวลาจวนรุ่งสางนั่นเอง ได้รวบรวมบาตรและจีวรของ
ภิกษุทั้งหลายลงไปไว้ยังปราสาทชั้นล่าง ไม่ได้ปิดประตู
ทั้งไม่ได้บอกแม้แก่ภิกษุเหล่านั้น ไปเที่ยวภิกษาจารในที่
ไกลเสีย, ถ้าพวกโจรลักเอาบาตรและจีวรเหล่านั้นไปไซ้,
ย่อมเป็นลินใช้แก่เธอแท้.

คณหาหิติ วทิตี ๑ ตตฺตราปิ เอเสว นโย ๑

โย ปน อุตตนา จ เตน จ ลทฺธสาฎกเก
เอกโต จเปตฺวา ตํ เอวํ วทิตี ‘ตยา จ มยา จ
ลทฺธสาฎกา เทวปี อนโตคพฺภเก จปิตา คจฺฉ
ยํ อิจฺฉลิตํ วิจฺฉินฺตฺวา คณหาหิติ ๑ โส จ ลชฺชช
อวาสิเกน ลทฺธํ อุตฺตสาฎกเมว คณฺเหยฺย ๑
ตตฺตราวลิกสฺส วิจฺฉินฺตฺวา คหิตาวเสสํ อิตฺรํ คณฺโหโต
อนาปตฺติ ๑

อาคนตุโก ภิกษุ อวาสิกาณํ จิวรกรรมํ
กโรนฺตนา สมิเป ปตฺตจิวรํ จเปตฺวา เอเต สงฺโคปิสฺสนฺตฺติ
มณฺณมานอ นหายิตฺตํ วา อณฺณตฺร วา คจฺฉตฺติ ๑
สเจ นํ อวาสิกา สงฺโคเปนฺติ, อิจฺเจตฺตํ กุสฺสํ,
โน เจ นฏฺเฐ คีวา น โหติ ๑ สเจปิ โส ‘อิทํ
ภนฺเต จเปถาติ วุตฺตา คจฺฉตฺติ อิตฺเร จ กิจฺจปฺปสฺสตฺตนา
น ชานนฺติ เอเสว นโย ๑ อถาปิ เต ‘อิทํ
ภนฺเต จเปถาติ วุตฺตา ‘มยํ พฺยาจฺจวาติ (๔๓๑)
ปฏิกฺขิปนฺติ, อิตฺโร จ อวสฺสํ จเปสฺสนฺตฺติ
อนาถียิตฺวา คจฺฉตฺติ เอเสว นโย ๑ สเจ ปน เตน
ยาจิตา วา อยาจิตา วา มยํ จเปสฺสาม ตฺวํ
คจฺฉาติ วทนฺติ, ตํ สงฺโคปิตพฺพํ ๑ โน เจ สงฺโคเปนฺติ
นฏฺเฐ คีวา ๑ กสฺมา ๑ สมปฏฺิจฺฉิตตฺตา ๑

โย ภิกษุ ภนฺทาคาริกอ ทุตฺวา ปจฺจุสฺสมเยว
ภิกษุณํ ปตฺตจิวรานิ เหนฺจจาปาสาทํ โอโรเปตฺวา
ทฺวารํ อปิทิตฺวา เตสํปิ อนาโรเจตฺวา พฺเว ภิกษาจาร์
คจฺฉตฺติ ตานิ เจ โจรา ทฺรนฺติ, ตสฺเสว คีวา ๑

ส่วนภิกษุภัณฑาคาริกรูปใด ถูกพวกภิกษุกล่าวว่ ‘ท่านผู้เจริญ ท่านยกบาตรและจีวรลงมาเถิด บัดนี้ ได้เวลาจับสลาก’ จึงถามว่า ‘พวกท่านประชุมพร้อมกันแล้วหรือ?’ เมื่อท่านเหล่านั้นเรียนว่า ‘ประชุมพร้อมแล้วขอรับ’ จึงได้ขนเอาบาตรและจีวรออกมาวางไว้ แล้วกันประตูภัณฑาคาร (เรือนคลัง) แล้วสั่งว่า พวกท่านถือเอาบาตรและจีวร แล้วช่วยดูแลประตูปราสาทซึ่งล่างด้วยแล้วจึงไป” ดังนี้แล้วไป, ก็ในพวกภิกษุเหล่านั้น ภิกษุรูปหนึ่งมีชาติเฉื่อยชา เมื่อภิกษุทั้งหลายไปกันแล้ว ภายหลังจึงเซ็ดตาลูกขึ้นเดินไปยังที่มีน้ำ หรือที่ล้างหน้า.

ขณะนั้นพวกโจรพบเห็นเข้า จึงลักเอาบาตรและจีวรของเธอนั้นไป, เป็นอันพวกโจรลักไปด้วยดี, ไม่เป็นสินใช้แก่ภิกษุภัณฑาคาริก.

แม้ถ้าภิกษุบางรูปไม่ได้แจ้งแก่ภิกษุภัณฑาคาริกเลย ก็เก็บจีวรของตนไว้ในภัณฑาคาร, แม้เมื่อบริขารนั้นสูญหายไป ก็ไม่เป็นสินใช้แก่ภิกษุภัณฑาคาริก.

แต่ถ้าภิกษุภัณฑาคาริกเห็นบริขารนั้นแล้ว คิดว่า ‘เก็บไว้ในที่ไม่ควร’ จึงเอาไปเก็บไว้, เมื่อบริขารนั้นสูญหายไป เป็นสินใช้แก่ภิกษุภัณฑาคาริกรูปนั้น.

ถ้าภิกษุภัณฑาคาริก อันภิกษุผู้เก็บไว้กล่าวว่า ‘ผมเก็บบริขารชิ้นนี้ไว้แล้ว ขอรับ โปรดช่วยดูให้ด้วย’ รับว่า ‘ได้’ หรือรู้ว่าเก็บไว้ไม่ดี จึงเก็บไว้ในที่อื่นเสีย, เมื่อบริขารนั้นสูญหายไป เป็นสินใช้แก่ภิกษุภัณฑาคาริกนั้นเหมือนกัน. แต่เมื่อเธอห้ามอยู่ว่า ข้าพเจ้าไม่รับ ไม่เป็นสินใช้.

ฝ่ายภิกษุใด เมื่อภิกษุภัณฑาคาริกเห็นอยู่นั่นเอง เก็บไว้ ทั้งไม่ให้ภิกษุภัณฑาคาริกรับรู้, บริขารของภิกษุนั้นหายไป เป็นอันสูญหายไปด้วยดีแล. ถ้าภิกษุภัณฑาคาริกเก็บบริขารนั้นไว้ในที่แห่งอื่น, เมื่อสูญหายไป เป็นสินใช้.

โจรลักของสงฆ์ในเรือนคลัง ปรับสินไหมภิกษุผู้รักษา

ถ้าภัณฑาคารรักษาดี บริขารทั้งปวงของสงฆ์และของเจตีย์ เขาเก็บ ไว้ในภัณฑาคารนั้นแล. แต่ภิกษุภัณฑาคาริกเป็นคนโง่ ไม่ฉลาด เปิดประตูไว้เพื่อฟังธรรมกถา หรือเพื่อทำกิจอื่นบางอย่างในที่ใดที่หนึ่ง ขณะ

โย ปน ภิกษุที โอรุเปถ ฆนเต ปตตจิวรานี กาโล สลากคคหณสสาตี วุตโต สภาคตถาติ ปุจฉิตวา อาม สภาคตมหาตี วุตเต ปตตจิวรานี นิหริตวา นิภิชิตวา ฆณฑาคารทวารัง พนธิตวา ตุมเห ปตตจิวรานี คเหตุวา ฆฎจาปาสาททวารัง ปฏิชคคิตวา คจเฉยยาถาตี วตวา คจฉติ ตตร เจโก อลลชาติโก ภิกขุ ภิกขุสุ คเตสุ ปจฉา อุกขินี ปุณณโต อุกขหิตวา อุกทฏจານัง วา มุขโธวณฏจานัง วา คจฉติ ฯ

ตังณิ ทิสวา โจรา ตลล ปตตจิวรั หรณติ สหุฏฐัง ฯ ฆณฑาคาริกสส คีวา น โหติ ฯ

สเจปิ โกลิ ฆณฑาคาริกสส อนาโรเจตวา ว ฆณฑาคารเ อตตโน ปริกขารัง จเปติ ฯ ตลลิมปิ นฎเจ ฆณฑาคาริกสส คีวา น โหติ ฯ

สเจ ปน ฆณฑาคาริกโก ตัง ทิสวา ‘อฏจานะ จปีตนติ คเหตุวา จเปติ นฎเจ ตลล คีวา ฯ

สเจ จปีตภิกขุณา ‘มยา ฆนเต อีทิสโส นาม ปริกขารโ จปีโต อุปะธาเรยยาถาตี วุตโต, ‘สาธูติ สมปฏิจฉติ (๔๓๒) พุณฺณิกขิตตัง วา มณฺณมานโ อมณฺณสมิ จานะ จเปติ ตลลเสว คีวา ฯ นานัง ชานามิติ ปฏิภิชปนตลล ปน นตถิ คีวา ฯ

โยปิ ตลล ปสสนตลลเสว จเปติ ฆณฑาคาริกญจ น สมปฏิจฉาเปติ นฎจัง สุนฎจเมว ฯ สเจ ตัง ฆณฑาคาริกโก อณฺณตฺร จเปติ นฎเจ คีวา ฯ

สเจ ฆณฑาคารัง ลุคฺคตตัง, สพุโท สงฆสส จ เจตียสส จ ปริกขารโ ตตเถว จปียติ, ฆณฑาคาริกโก จ พาลโ อพยตโต ทวารัง วิวริตวา ธมฺมกถัง วา โสตุ อณฺณัง วา กิลฺลิจิ กาทุง กตถจิจิ คจฉติ ตังณิ ทิสวา

นั้นพวกโจรเห็นแล้ว ลักภัณฑะไปเท่าใด ภัณฑะเท่านั้น เป็นลินใช้แก่เธอทั้งหมด. เมื่อภัณฑาคาริกออกจาก ภัณฑาคารไปจงกรมอยู่ภายนอก หรือเปิด ประตูตาก อากาศ หรือนั่งตามประกอบสมณธรรมในภัณฑาคาร นั้นเอง หรือนั่งในภัณฑาคารนั้นเอง ขวนขวายด้วยกรรม บางอย่าง หรือเป็นผู้แม่ปวด อุจจาระปัสสาวะ เมื่อ อุปจารในที่นั้นเองมีอยู่ แต่ไปข้างนอกหรือเดินเลื้อยเสีย ด้วยอาการอื่นบางอย่าง, พวกโจรเปิดประตู หรือเข้าทาง ประตูที่เปิดไว้ตนเอง หรือตัดที่ต่อลักภัณฑะไปเท่าใด เพราะความเลินเล่อของเธอเป็นปัจจัย ภัณฑะเท่านั้นเป็น ลินใช้แก่เธอนั้นแลทั้งหมด.

ฝ่ายพระอาจารย์บางพวกกล่าวว่า ในฤดูร้อนจะ เปิดหน้าต่างนอน ก็ควร. **ก็เมื่อเธอปวดอุจจาระ ปัสสาวะ เมื่อในที่นั้นไม่มีอุปจารอยู่จึงไปในที่อื่น ย่อมเป็น เหตุสุดวิสัย เพราะเธออยู่ในฝ่ายผู้ป่วยไข้ เพราะฉะนั้น จึงไม่เป็น ลินใหม่.

ส่วนพระผู้รักษาเรือนคลังรูปใดถูกความร้อน ภายใตเบียดเบียน จึงทำประตูให้เป็นสถานที่คุ้มครอง ดีแล้ว ออกไปข้างนอก. ก็พวกขโมยจับพระผู้รักษาเรือน คลังนั้นไว้แล้ว บอกว่า จงเปิดประตู. เธอไม่ฟังเปิด ประตูจนถึงครั้งที่สาม. แต่ถ้าพวกขโมยเหล่านั้นพูดว่า 'ถ้าท่านไม่เปิดประตู, พวกเราจักฆ่าท่านด้วย จักพัง ประตูแล้วนำบริวารไปเสียด้วย' ดังนี้แล้ว เจียดเงี้ยวอวูฐ มีชวานเป็นต้น. เธอควรคิดว่า 'เมื่อเราตายแล้ว และ เมื่อเสนาสนะของสงฆ์เสียหายแล้ว คุณความดีก็ไม่มี' ดังนี้แล้ว จึงเปิดประตู. แม้ในเรื่องนี้ พระอาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า ไม่มีลินใหม่เพราะเป็นเหตุ สุดวิสัย. ถ้า พระอาคันตุกะบางรูป ไขกุญแจ หรือเปิดประตูไว้, พวก ขโมยลักสิ่งของไปเท่าใด สิ่งของทั้งหมดเป็นลินใหม่แก่ พระผู้รักษาเรือนคลังนั้น. สลักยันต์และห้วงกุญแจ เป็น ของที่สงฆ์ประกอบให้ไว้ เพื่อประโยชน์แก่การคุ้มครอง เรือนคลัง. พระผู้รักษาเรือนคลังใส่เพียงลัมสลักแล้วนอน. พวกขโมยเปิดประตูแล้วขโมยบริวารไป. ย่อมเป็น ลินใหม่แก่พระผู้รักษาเรือนคลังนั้นแน่แท้.

ก็ถ้าพวกขโมยพากันมาบังคับพระผู้รักษาเรือนคลัง นั้น ผู้ประกอบสลัก ยันต์และห้วงกุญแจแล้วนอนว่า จง เปิดประตู ดังนี้ ฟังปฏิบัติในถ้อยของพวกขโมยนั้น ตาม

ยตตกัม โจรา หรณติ สพพตสส คีวา ฯ ภัณฑาคารโต นิภขมิตวา พหิ จงกมนตสส วา ทวารั วิวริตวา สรีริ อตุ์ คาหาเปนตสส วา ตตเถว สมณธมมานุโยเคน นิลินนสส วา ตตเถว นิสิติตวา เกนจิ กมเมน พยาวัสส วา อุจจาร- ปสสาวปปีทตสสาปี สโต ตตเถว อุปจาเร วิชชมานे พหิ คจจโต วา อญเณน วา เกนจิ อากาเรน ปมตตสส สโต ทวารั วิวริตวา วา วิภูเมว ปวิสิตวา วา สนนี ฉินทิตวา วา ยตตกัม ตสส ปมาทปจฺจยา โจรา หรณติ สพพ ตสเสว คีวา ฯ

อุณฺหสมเย ปน วาตปานั วิวริตวา นิปชฺชิตุ์ วภูฏิตติ วทนติ ฯ อุจจารปสสาวปปีทตสส ปน ตสฺมึ อุปจาเร อสติ อญยตถ คจจนตสส คิลานปกฺเข จิตตตา อวิสโย ตสฺมา คีวา น โหติ ฯ

โย ปน อนโต อุณฺหปปีโต ทวารั สุกฺคตฺ กตวา พหิ นิภขมิตี ฯ โจรา จ นั คเหตุวา ทวารั วิวราติ วทนติ ฯ ยาวตตยั น วิวริตพฺพ ฯ (๔๓๓) ยทิ ปน เต โจรา 'สเจ น วิวริสิ ตถจ มาเรสุสาม ทวารณฺจ ภินฺทิตวา ปริกฺขารั หริสฺสามาติ ผรสฺวาทีนิ อุกฺขิปนฺติ ฯ มยิ จ มเต สงฺขสฺส จ เสนาสเน วินฺฎฺเญ कुโณ นตฺถิตติ วิวริตุ์ วภูฏิตติ ฯ อิทาปี อวิสยตตวา คีวา นตฺถิตติ วทนติ ฯ สเจ โกจิ อากนฺตุโก กุญฺจิกั วา เทติ ทวารั วา วิวริติ ยตตกัม โจรา หรณติ สพพ ตสส คีวา ฯ สงฺเขน ภัณฑาคารคฺคตตถาย สฺวึยนตฺกัม จ กุญฺจิกมฺพุทฺทิกา จ โยเชตวา ทินฺนา โหติ ฯ ภัณฑาคาริกอ ฆฎฺฐิกมตฺตํ ทตวา นิปชฺชติ ฯ โจรา วิวริตวา ปริกฺขารั หรณติ ฯ ตสเสว คีวา ฯ

สฺวึยนตกณฺจ กุญฺจิกมฺพุทฺทิกณฺจ โยเชตวา นิปนฺนึ ปเนตฺ สเจ โจรา อากนฺตวา 'วิวราติ วทนติ ตตถ ปุริมฺนเยเนว ปฏิปชฺชิตพฺพ ฯ

นัยที่มีมาก่อนนั้นแล.

ก็เมื่อเธอทำการคุ้มครองอย่างนี้แล้วนอน, ถ้าพวกขโมยทำลายผ้าหรือหลังคาแล้ว เข้าไปขโมยสิ่งของทางอุโมงค์ ลักไป, ไม่เป็นสินไหมแก่เธอ. ถ้าในเรือนคลังพระเถระแม่เหล่าอื่นก็อยู่ด้วย, เมื่อประตูเปิดแล้ว ก็พากันถือเอาบริวารของตนไป, เมื่อพระเถระเหล่านั้นพากันไปแล้ว พระผู้รักษาเรือนคลังไม่ระวังประตู, ถ้าสิ่งของอะไรในเรือนคลังนั้นถูกขโมยลักไป, เป็นสินไหมแก่พระผู้รักษาเรือนคลังนั่นเอง เพราะพระผู้รักษาเรือนคลังเป็นใหญ่.

** (ส. ๘/๒๕๔๕)

ฝ่ายพวกพระเถระพึงเป็นพรรคพวก. นี้เป็นสามัคคีธรรม ในภิกษุสงฆ์. แต่ถ้าภิกษุสงฆ์บอกว่า 'ขอพวกท่านจงยื่นรับบริวารของพวกท่านข้างนอกเถิด อย่าเข้ามาเลย', และพระเถระโลเลรูปหนึ่ง แห่งพวกพระเถระ เหล่านั้น พร้อมด้วยสามเณรและอุปัฏฐากทั้งหลาย เปิดภิกษุสงฆ์เข้าไปนั่งและนอน, ภิกษุสงฆ์หายไปเท่าใด เป็นสินไหมแก่พระเถระนั้นทั้งหมด. ฝ่ายภิกษุสงฆ์และพระเถระที่เหลือ พึงเป็นพรรคพวก.

ถ้าภิกษุสงฆ์ภิกษุสงฆ์นั้นเองชวนเอาพวกสามเณร โลเล และเหล่าผู้อุปัฏฐาก ไปนั่งและนอนอยู่ในภิกษุสงฆ์, สิ่งของใดในภิกษุสงฆ์นั้น หายไป, ของทั้งหมดนั้น เป็นสินไหมแก่ภิกษุสงฆ์ภิกษุสงฆ์เท่านั้น. เพราะเหตุนี้ ภิกษุสงฆ์ภิกษุสงฆ์เท่านั้น ควรพักอยู่ในภิกษุสงฆ์นั้น. พวกภิกษุที่เหลือ ควรพักอยู่ที่มณฑปหรือโคนต้นไม้แต่ไม่ควรพักอยู่ในภิกษุสงฆ์ ด้วยประการฉะนี้.

อนึ่ง ภิกษุเหล่าใด เก็บบริวารของพวกภิกษุผู้เป็นสภาคกันไว้ในห้องที่อยู่ของตนๆ เมื่อบริวารหายไป ภิกษุเหล่าใดเก็บไว้, เป็นสินไหมแก่ภิกษุเหล่านั้นนั้นแล. ฝ่ายภิกษุสงฆ์นี้ ควรเป็นพรรคพวก. แต่ถ้าสงฆ์สั่งให้ถวายข้าวยาและภัต แก่ภิกษุสงฆ์ภิกษุสงฆ์ในวิหารนั่นเอง และภิกษุสงฆ์ภิกษุสงฆ์รูปนั้นเข้าไปสู่บ้าน เพื่อต้องการภิกษาจารย์, สิ่งของหายไป ย่อมเป็นสินไหมแก่ภิกษุสงฆ์ภิกษุสงฆ์รูปนั้นนั่นเอง.

แม้ภิกษุผู้รับหน้าที่เฝ้าวิหาร ที่พวกภิกษุผู้เข้าไปเที่ยวภิกษาจารย์ตั้งไว้ เพื่อต้องการให้รักษาอดีตภิกษาจารย์ ได้ ยาและภัตหรืออาหารเหมือนกัน ยังไปภิกษาจารย์,

เอวี่ คุตตี กตวา นิปนเน ปน สเจ ภิตตี วา ฉทน์ วา ภินทิตวา อุมมกเคน วา ปวิสิตวา ทรนติ น ตสส คีวา ฯ สเจ ภณฑาคาเร อญเณปี เถรา วสนติ, วิวญฺเฐ ทวาเร อตตโน ปริกขาร คเหตุวา คจจนติ ภณฑาคาโรโก เตสุ คเตสุ ทวารัน ชคคตติ สเจ ตตถ ภิกขุ อวหริยติ ภณฑาคาโรโก อีสสรตยา ภณฑาคาโรโกเสว คีวา ฯ

เถเรติ ปน สหาเยติ ภวิตัพพ ฯ อัย ตตถ สามิจิ ฯ ยติ ปน ภณฑาคาโรโก 'ตุเมเห พหิ จตวา ว ตุมหากัง ปริกขาร คณหาถ, มา ปวิสสาติ วทติ, เตสญจ เอโก โลลมหาเถโร สามเณเรติ เจว อุฏฐจาเกหิ จ สทธี ภณฑาคาโร ปวิสิตวา นิสิตติ เจว นิปชชติ จ ยตตกั ภณฑัง นสสติ สพพนตสส คีวา ฯ (๔๓๔) ภณฑาคาโรโก ปน อวเสสเสติ เถเรติ จ สหาเยติ ภวิตัพพ ฯ

อถ ภณฑาคาโรโก โลลสามเณเร จ อุฏฐจาเก จ คเหตุวา ภณฑาคาเร นิสิตติ เจว นิปชชติ จ ย ตตถ นสสติ สพพนตสเสว คีวา ฯ ตสฺมา ภณฑาคาโรโกเนว ตตถ วลิตัพพ ฯ อวเสสเสติ มณฑปเย จ รุกขมุเล จ วลิตัพพ น จ ภณฑาคาเรติ ฯ

เย ปน อตตโน อตตโน สภาคภิกษุณั วสนคพฺเภสุ ปริกขาร จเปนติ ปริกขาเร นญฺเฐ เยหิ จปีโต เตสเยว คีวา ฯ อิตเรติ ปน สหาเยติ ภวิตัพพ ฯ ยติ ปน สงฺฆเ ภณฑาคาโรโก วิหาเรเยว ยาคุภตต์ ทาเปติ, โส จ ภิกษาจารย์ตถาย คามัง คจจนติ, นญฺจนตสเสว คีวา ฯ

ภิกษาจารย์ ปวิสเสติ อติเรกจีวรํ รุกขณตถาย จปีติวิหารวาริกสสาปิ ยาคุภตต์ วา นิวาปี วา ลภมานสเสว ภิกษาจารย์ คจจนโต ย ตตถ นสสติ

สิ่งของใดในวิหารนั้นหายไป, สิ่งของนั้นทั้งหมดเป็นสินใช้แก่เธอ. และสิ่งของนั้นนั่นเอง จะเป็นสินใช้อย่างเดียวกันหาได้, สิ่งของใดหายไป เพราะความประมาทของภิกษุผู้เฝ้าวิหารนั้นเป็นปัจจัย, สิ่งของนั้นทั้งหมด เป็นสินใช้แก่เธอเหมือนภิกษุภัณฑาคาริกะนั้น (เหมือนสิ่งของที่หายไป เพราะความประมาทของภิกษุภัณฑาคาริก เป็นสินใช้แก่ภิกษุภัณฑาคาริก ฉะนั้น). ถ้าเป็นวิหารใหญ่, เมื่อเธอเดินไปเพื่อรักษาที่ส่วนหนึ่ง สิ่งของที่เก็บไว้ ในอีกที่หนึ่ง พวกโจรลักเอาไป ย่อมไม่เป็นสินใช้เพราะเป็นเหตุเหลือวิสัย.

ก็ในที่เช่นนั้น เธอควรเก็บบริวารทั้งหลายไว้ในที่ประชุมแห่งภิกษุทั้งปวง แล้วนั่งในท่ามกลางวิหาร. หรือพึงตั้งภิกษุรับหน้าที่เฝ้าวิหารไว้ ๒-๓ รูป. ถ้าแม้เมื่อเธอเหล่านั้น มิได้เป็นผู้ประมาท คอยระแวดระวังอยู่ ข้างโน้นและข้างนี้ นั่นแล สิ่งของอะไรๆ หายไป, ก็ไม่เป็นสินใช้ แก่เธอเหล่านั้น. สิ่งของที่พวกโจรมัดภิกษุผู้รับหน้าที่รักษาวิหารไว้แล้ว ลักเอาไปก็ดี สิ่งของที่ถูกลักไปโดยทางอื่น เมื่อภิกษุรับหน้าที่เฝ้าวิหารเดินสวนทางพวกโจรไปก็ดี ไม่เป็นสินใช้แก่เธอเหล่านั้น. ถ้าข้าวยาและภัตหรืออาหารที่จะพึงถวายในวิหารไม่มีแก่ภิกษุผู้รับหน้าที่รักษาวิหาร, จะตั้งสลากข้าวยา ๒-๓ ที่ ซึ่งมีเหลือเพื่อจากลาภที่ภิกษุเหล่านั้นพึงได้ และสลากภัตพอแก่ภิกษุผู้เฝ้าวิหารเหล่านั้น ก็ควร. แต่ไม่ควรตั้งให้เป็นประจำ. เพราะว่าพวกชาวบ้านจะมีความร้อนใจว่า พวกภิกษุผู้รับหน้าที่เฝ้าวิหารเท่านั้นยอมฉันทของพวกเรา. เพราะเหตุนี้จึงควรปลัดเปลี่ยนวาระกันตั้งไว้.

ถ้าพวกภิกษุที่เป็นสภาคัน ของภิกษุรับวาระเฝ้าวิหารเหล่านั้น นำสลากภัตมาถวาย, ข้อนั้นก็เป็นการดี, ถ้าไม่ถวาย, ควรให้ภิกษุทั้งหลาย รับวาระแล้วให้นำมาถวายเถิด. ถ้าภิกษุผู้รับหน้าที่รักษาวิหาร เมื่อได้รับสลากข้าวยา ๒-๓ ที่ และสลากภัต ๔-๕ ที่เสมอ ยังไปภิกษาจาร, สิ่งของหายไปทั้งหมด เป็นสินใช้แก่เธอเหมือนภิกษุภัณฑาคาริก ฉะนั้น.

ถ้าภัตหรือค่าจ้างเพื่อภัตของสงฆ์ ที่จะพึงถวายแก่ภิกษุผู้เฝ้าวิหารไม่มี ภิกษุรับเอาตามวาระเฝ้าวิหารแล้ว จึงให้นิสิตของตนๆ ช่วยปฏิบัติ จะไม่รับเอาวาระที่มาถึง ย่อมไม่ได้, ควรทำเหมือนอย่างภิกษุเหล่าอื่น ทำอยู่ ฉะนั้น. แต่ว่าภิกษุใด ไม่มีสหายหรือเพื่อน ไม่มีภิกษุผู้

สพพ์ คีวา ๗ น เกวลญจ เอตเมว ภณฑาคาริกสส วิย ยํ ตสส จ ปมาทปจจยา นสฺสตี สพพ์ คีวา ๗ สเจ วิหาโร มหา โหตี, อญญํ ปเทสํ รกฺขิตุํ คจฺจนตสฺส อญฺญสฺมี ปเทเส นิกฺขิตตุํ ทรนตี อวิสยตฺตา คีวา น โหตี ๗

อิทิสเ ปน วิหารเวมชฺเฌ สพฺเพสํ โอสรมญฺจฺจานเ ปริกฺขารเ จเปตฺวา นิสิติตฺตพฺพํ ๗ วิหารวาริกา วา เทว ตโย จเปตพฺพา ๗ สเจ เตสฺมปิ อปฺปมตฺตานํ อิโตจฺจิโตจ รกฺขตฺเตว กิณฺจ นสฺสตี คีวา น โหตี ๗ วิหารวาริกเ พนฺธิตฺวา ทริตภณฺฑตี โฉรณํ ปฏิปถํ คเตสฺ อญฺเฌน มคฺเคน ทริตภณฺฑมฺปิ น เตสํ คีวา ๗ สเจ วิหารวาริกานํ วิหารเ ทาทพฺพํ ยาคุภตฺตํ วา นิวาโป วา น โหตี, เตหิ ปตฺตพฺพลาภโต อติเรกา เทว (๔๓๕) ติสฺโส ยาคุสลาภา เตสํ ปโหนภตฺตสลาภา จ จเปตฺวํ ฏฺฐฏฺฐิตี ๗ นิพฺพธํ กตฺวา ปน น จเปตพฺพา ๗ มนุสฺสา หิ วิปฏิสาริโน โหนตี วิหารวาริกายเ อมฺหากํ ภตฺตํ ภูณฺชนตีตี ๗ ตสฺมา ปรีวตฺเตตฺวา ปรีวตฺเตตฺวา จเปตพฺพา ๗

สเจ เตสํ สภาคา สลากภตฺตานิ อาริตฺวา เทนตี, อิจฺเจตํ กุสฺลํ โน เจ เทนตี, วารํ คาหาเปตฺวา นิหฺราเปตพฺพานิ ๗ สเจ วิหารวาริกเ เทว ติสฺโส ยาคุสลาภา จตฺตาริ ปญฺจ สลากภตฺตานิ จ ลภมาโนว ภิกฺษาจารํ คจฺฉตี ภณฑาคาริกสส วิย สพฺพํ นฏฺฐํ คีวา โหตี ๗

สเจ สงฺขสฺส วิหารपालานํ ทาทพฺพํ ภตฺตํ วา นิวาโป วา นตฺถิ ภิกฺขุ วิหารวารํ คเหตุวา อตฺตโน อตฺตโน นิสฺสิตเก ชคฺคนตี, สมฺปตฺตํ วารํ อคฺคเหตุํ น ลภนตี ยถา อญฺเฌ ภิกฺขุ กโรนตี ตเถว กาทพฺพํ ๗ ภิกฺขุหิ ปน อสหายสฺส วา อตฺตพฺพิยสฺส วา

ชอบพอกันที่จะนำภักดีมาให้, ภิกษุทั้งหลายไม่ควรให้วาระถึงแก่ภิกษุเห็นปานนั้น.

ภิกษุทั้งหลายตั้งแต่ม้วนใดไว้ในวิหาร เพื่อประโยชน์เป็นเสวียงกรัง, ควรตั้งภิกษุผู้รับเอาส่วนนั้นเลี้ยงชีพ (ให้เป็นผู้รับวาระ).

ภิกษุใดไม่รับเอาส่วนนั้นเลี้ยงชีพ, ไม่ควรให้ภิกษุนั้นรับวาระ.

ภิกษุทั้งหลายแต่งตั้งภิกษุไว้ในวิหาร แม้เพื่อต้องการให้รักษาผลไม้ไม่น้อยใหญ่, ครั้นปฏิบัติรักษาแล้วก็แจกกันฉันตามคราวแห่งผลไม้.

ภิกษุที่ฉันผลไม้เหล่านั้น ควรตั้งให้รับวาระ.

ภิกษุผู้ไม่อาศัย (ผลไม้เหล่านั้น) เลี้ยงชีพ ไม่ควรให้รับวาระ.

ภิกษุทั้งหลายจะแต่งตั้งภิกษุไว้ แม้เพื่อต้องการให้รักษาเสนาสนะ เติง ตั้ง และเครื่องปูลาด, ควรแต่งตั้งภิกษุผู้อยู่ในอาวาส,

ส่วนภิกษุผู้ถืออัปโลกาสิกขุดงค์กัฏฐิ ผู้ถือรุกขมุสิกขุดงค์กัฏฐิ ไม่ควร ให้รับวาระ.

อาจารย์บางพวกกล่าวว่าภิกษุรูปหนึ่งยังเป็นพระนวกะอยู่, แต่เธอเป็นพหูสูต สอนธรรมให้การสอบถาม บอกบาลีแสดงธรรมกถา แก่ภิกษุเป็นอันมาก ทั้งช่วยภาระของสงฆ์ด้วย, ภิกษุนี้ เมื่อฉันลาภอยู่ที่ใด อยู่ในอาวาสกัฏฐิ ไม่ควรให้รับวาระ, ควรรู้กันว่าเป็นคนพิเศษ.

แต่ภิกษุผู้รักษาโรงอุโบสถและเรือนพระปฏิมา ควรให้ข้าวยาคุและภัตเป็นทวิคุณ ข้าวสารทะนานหนึ่งทุกวัน ไตรจีวรประจำปี และกัปปิยภัณฑ์ ที่มีราคา ๑๐ หรือ ๒๐ กหาปณะ.

ก็ถ้าเมื่อเธอได้รับข้าวยาคุและภัตนั้นอยู่นั่นเอง สิ่งของอะไรๆ ในโรงอุโบสถ และเรือนพระปฏิมานั้นหายไป เพราะความประมาท, เป็นสินใช้แก่เธอทั้งหมด, แต่สิ่งของที่ถูกรวบรวมจากตัวเธอไว้แล้ว แย่งชิงเอาไปโดยพลการ ย่อมไม่เป็นสินใช้แก่เธอ.

การที่จะให้รักษาสีของๆ เจตีย์ไว้ร่วมกับสิ่งของๆ เจตีย์เอง หรือกับสิ่งของๆ สงฆ์ในโรงอุโบสถเป็นต้นนั้นสมควรอยู่, แต่การที่จะให้รักษาสีของๆ สงฆ์ไว้ร่วมกับสิ่งของๆ เจตีย์ไม่ควร.

ยสส สภาโค ภิกษุ ภคต อานตวา ทาตา นตถิ, เอวรูปสส วาโร น ปาเปตพุโพ ฯ

ยมปิ ปากวภูตถาย วิหารเ จเปนติ, ตํ คเหตุวา อุปชีวนเตน จาตพุโพ ฯ

โย ตํ น อุปชีวติ วารํ น คาหาเปตพุโพ ฯ

ผลาผลตถายปิ วิหารเ ภิกษุ จเปนติ, ชคคิตวา โคเปตวา ผลวาเรน ภาเชตวา ขาหนติ ฯ

โย ตานิ ขาทติ เตน จาตพุโพ ฯ

อนุปชีวนโต น คาหาเปตพุโพ ฯ

เสนาสนมณจปีจปจจตถรรณรทกษณตถายปิ จเปนติ ฯ อาวาเส วสนเตน จาตพุโพ ฯ

อพโลกาสิกโก ปน รุกขมุสิกโก วา น คาหาเปตพุโพ ฯ

(๔๓๖) เอโก นวโก โหติ พหุสูโต ปน พหูนํ ฌมมํ วาเจติ ปริปุจจํ เทติ, ปาลี วณฺเณติ, ฌมมกถํ กเถติ, สงฺขสฺส ภาวํ นิตถรติ, อโย ลากํ ปริภุญชนโตปิ อาวาเส วสนโตปิ วารํ น คาเหตุพุโพ ปุริสวิเสโส นาม ฌาตพุโพติ วหนติ ฯ

อุโปสถาคารปฏิมาชรรชคคกสฺส ปน เทวคฺคณํ ยาคุภตตํ เทวลิกํ ตณฺฑุลนาฬิ ลํวจจเร ติจิวํ ทลวิสคฺชนกํ กปฺปิยภณฺฑญจ ทาตพุโพ ฯ

สเจ ปน ตํ ลภมานสุเสว ปมาเทน ตตถ กิณฺจิ นสฺสติ, สพุพํ คีวา ฯ พนธิตวา พลกกาเรน อจฺฉินฺนํ ปน น คีวา ตสฺส ฯ ตตถ เจตียสฺส วา สงฺขสฺส วา สนตเกน เจตียสฺส สนตกํ รุกขาเปตฺตวภูตติ ฯ

เจตียสฺส สนตเกน สงฺขสฺส สนตกํ รุกขาเปตฺตุน วภูตติ ฯ

แต่สิ่งของอันใด ที่เป็นของสงฆ์ ซึ่งเก็บรวมกับ
ของเจติย์, สิ่งของๆ สงฆ์นั้น เมื่อให้รักษาของเจติย์ไว้
แล้ว ก็เป็นอันรักษาไว้แล้วทีเดียว เพราะฉะนั้น การ
รักษาไว้เช่นนั้นควรอยู่.

แม้เมื่อภิกษุรักษาสถานที่ทั้งหลาย มีโรงอุโบสถ
เป็นต้น ตามปักขวาระ สิ่งของที่หายไป เพราะอำนาจ
ความประมาทยอมเป็นสินใช้ เหมือนกัน ฉะนั้นแล.

จบกล่าวด้วยของที่เข่าฝากไว้.

ยัม ปน เจติยสุส สนตเคน สทฐี สงฆสุส
สนตกัม จปิตัม โหติ ตัม เจติยสุส สนตเก รุกขาปีเต
รุกขิตเมว โหตีติ เอวံ วฏฏติ ฯ

ปกุขวาเรน อุโปสถาคาราทีนิ รุกขโตปี ปมาทวเสน
นฏฐัม คีวาเยวาติ ฯ

อุปนิธิกถา นิฏฐิตา ฯ

กล่าวด้วยด้านภษี

***ชนทั้งหลายย่อมตระบัดภษีจากที่นั่น เพราะเหตุที่นั่น ที่นั่น ชื่อว่า (สูงกษมาฐะ) เป็นแดนตระบัดภษี. คำว่า แดนตระบัดภษีนั้น เป็นชื่อของด้านภษี. จริงอยู่ ด้านภษีนั้น ท่านเรียกว่า ที่เป็นแดนตระบัดภษี เพราะเหตุที่ชนทั้งหลาย เมื่อไม่เสียภษีนำสิ่งของอันควรแก่ภษีออกไปจากที่นั่น ชื่อว่าตระบัดภษี คือ ยังภษีของพระราชทำให้พินาศ.

** สองบทว่า **ตตร ปวิสิตวา** มีความว่า เข้าไปในด้านภษีที่พระราชาทรงทำกำหนดตั้งไว้ในที่ทั้งหลาย มีเขาขาดเป็นต้นนั้น.

สองบทว่า **ราชคฺษฺม ภณฺทํ** ได้แก่ ภัณฑะที่ควรแก่พระราชอา. อธิบายว่า ภษีมีราคา ๕ มาสก หรือเกินกว่า ๕ มาสก เป็นของที่ตนควรถวายแด่พระราชอา จากภัณฑะใด, ภัณฑะนั้น. ปาฐะว่า ราชคฺ บ้าง. เนื้อความอย่างนี้เหมือนกัน.

***ภิกษุผู้มีจิตคิดจะลัก คือ ยังจิตคิดจะลักให้เกิดขึ้นว่า เราจักไม่เสียภษีแก่พระราชอาจากสิ่งของนี้ แล้วจับต้องสิ่งของนั้นอยู่ ต้องทุกกฎ, หยิบออกจากที่วางไว้ใส่ในย่าม หรือผูกติดไว้กับขาอ่อนในที่ปกปิด ต้องถูกลักจัจ, การที่ให้เคลื่อนจากฐาน ชื่อว่ายอมไม่มี เพราะอาหารนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกำหนดด้วยด้านภษี, ภิกษุให้เท้าข้างที่ ๒ ล้วงเขตกำหนดด้านภษีไป ต้องปาราชิก.

หลายบทว่า **พหิ สูงกษมาฐํ ปาเตติ** มีความว่า ภิกษุ เห็นว่า ราชบุรุษทั้งหลายเปลือยยืนอยู่ด้านในนั้น แผละขว้างสิ่งของไปเพื่อต้องการให้ตกไปด้านนอก ถ้าสิ่งของนั้น เป็นของที่จะต้องตกไปได้แน่นอน พอของนั้นพ้นจากมือ เธอต้องปาราชิก.

ถ้าสิ่งของนั้น กระทบต้นไม้หรือตอไม้ หรืออุกกำลังลมแรงหอบขึ้น ตกเข้าไปข้างในนั้นแลอีก ยังรักษาอยู่. เธอหยิบขว้างไปอีก ต้องปาราชิก ตามนัยที่กล่าวไว้ในหนหลังนั้นแล.

ถ้าสิ่งของนั้น ตกลงไปพื้นดิน แล้วกลิ้งเข้ามาข้างในอีก เธอต้องปาราชิกเหมือนกัน.*** (ส. ๘/๒๕๓๘)

สูงกํ ตโต หนนฺตติ สูงกษมาฐํ ๑ สูงกฏจานสุเสตํ อธิวจนํ ๑ ตํ หิ ยสมมา ตโต สูงการหํ ภณฺทํ สูงกํ อทตวา นิหรนตา รมฺโถ สูงกํ หนนฺตติ วินาเสนฺติ ตสฺมา สูงกษมาฐนฺติ วุตฺตํ ๑

ตตร ปวิสิตวา ตตร ปพพตชนฺหาทีสุ รมฺเภา ปริจฺเฉทํ กตฺวา จปีเต สูงกฏจานเณ ปวิสิตวา ๑

ราชคฺษฺม ภณฺทนฺติ ราชารหํ ภณฺทํ ๑ (๔๓๗) ยโต รมฺโถ ปณฺจมาสกํ วา อติเรกปณฺจมาสกํ วา อคฺชนกํ สูงกํ ทาทพฺพํ โหติ ตํ ภณฺทนฺติ อตฺถโ ๑ ราชกนฺตปิ ปาโล ๑ อยเมวตฺถโ ๑

เถยยจิตฺโต อีโต รมฺโถ สูงกํ น ทสฺสามิตฺติ เถยยจิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา ตํ ภณฺทํ อามสฺติ ทุกฺกฏํ ๑ จปีตฺถจานโต คเหตุวา ถวิกาย วา ปกฺขิปติ ปฏฺิจฉนฺนฺฏจานเณ วา อูรฺนา สทฺธิ พนฺธติ อุลลจฺจยํ ๑ สูงกฏจานเณน ปริจฺฉินฺนตฺตา จานา จาวนํ น โหติ ๑ สูงกฏจานปริจฺเฉทํ ทุตฺติยํ ปาหํ อติกกฺกาเมติ ปาราชิกํ ๑

พหิ สูงกษมาฐํ ปาเตตฺติ ราชปฺริสํ อยฺเภา วิหิตฺถาวํ ปสฺสิตฺวา อนฺโต จีโตว พหิ ปาตนตฺถาย ชิปติ ตณฺเเจ อวสฺสํ ปตนกํ ทตฺถโต มุตฺตมตฺเต ปาราชิกํ ๑

ตณฺจ รุกฺเข วา ชาณฺมุหิ วา ปฏฺิหตฺตํ พลววาทเวคฺคฺขิตฺตํ วา หุตฺวา ปฺน อนฺโตเยว ปตฺติ รุกฺขติ ๑ ปฺน คณฺหิตฺวา ชิปติ ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว ปาราชิกํ ๑

ภุมิยํ ปตฺติตฺวา วฏฺฏนฺตํ ปฺน อนฺโต ปวิสฺติ ปาราชิกเมว ๑

ส่วนในภุณทึ และสังเขปอรรถกถากล่าวว่าถ้า ภักษะนั้นตกข้างนอก หยุดแล้วจึงกลิ้งเข้าไป เธอต้อง ปาราชิก ถ้ายังไม่ทันหยุดเลยกลิ้งเข้าไป ยังคู้มได้. ภิกษุ อยู่ภายในใช้มือ หรือเท้า หรือไม้เท้าเชี่ยกลิ้งไป หรือว่า ให้ผู้อื่น กลิ้งไป, ถ้าภักษะนั้นไม่หยุด กลิ้งออกไปต้อง ปาราชิก. ภักษะนั้นหยุดข้างในแล้ว จึงออกไปข้างนอก ยังคู้มได้.

ภักษะที่ภิกษุวางไว้ภายใน ด้วยคิดว่า ‘จักกลิ้ง ออกไปเอง’ หรือว่า ‘ผู้อื่นจักให้มันกลิ้งออกไป’ ภายหลัง กลิ้งเอง หรือผู้อื่นกลิ้งออกไปข้างนอก ยังคู้มได้เหมือนกัน. แต่ในภักษะที่ภิกษุวางไว้ด้วยจิตบริสุทธิ์ และกลิ้งออกไป อย่างนั้น ไม่มีค่าที่จะพึงกล่าวเลย. ภิกษุทำหอสองห่อให้ ติดกันเป็นพวงเดียว วางไว้ระหว่างแดนของด้านภาศิ. แม้ว่าค่าภาศิในห่อนอกจะได้ราคาบาทหนึ่ง ก็จริง ถึง กระนั้น ห่อในยังคู้มไว้ได้ เพราะเนื่องเป็นพวงเดียวกันกับ ห่อนอกนั้น. แต่ถ้าเธอย้ายห่อที่อยู่ภายในไปวางไว้ข้าง นอก ต้องปาราชิก. แม้ในหอบที่ภิกษุทำให้เนื่องเป็นอัน เดียวกันวางไว้ ก็มีนัยเหมือนกัน. แต่ถ้าภักษะนั้น เป็น ของไม่ได้ผูกสักว่าพาดไว้บนปลายคานเท่านั้น เป็น ปาราชิก.

ภิกษุวางไว้ในยาน หรือบนหลังม้าเป็นต้น ซึ่งกำลังไป ด้วยทำในใจว่า ‘ภักษะนี้ มันจักนำออกไปในภายนอก’ เมื่อภักษะนั้นถูกนำออกไปแล้ว อวหารยอมไม่มี แม้ภักษ ทไทยก็ไม่มี. เพราะเหตุไร ? เพราะพระราชชาตรัสไว้ว่า จงเก็บภาศิแก่คนผู้เข้ามาในที่นี้, จริงอยู่ ภักษะนี้ภิกษุตั้ง ไว้นอกด้านภาศิ และเธอมิได้นำไป เพราะฉะนั้น จึงไม่มี ภักษไทย ไม่เป็นปาราชิก. แม้ในภักษะที่วางไว้ในยานที่ จอดอยู่เป็นต้น ครั้นเมื่อยานเป็นต้นนั้นไป เว้นประโยชน์ ของภิกษุ นั้น แม้เมื่อมีโดยจิต อวหารยอมไม่มีเหมือนกัน. แต่ถ้าภิกษุวางแล้ว ขับยานเป็นต้นไปอยู่ ให้ก้าวล่วงไปก็ติ ยินข้างหน้า แล้ว เรียกว่า ‘มาเถิดไว้ยี้’ ดังนี้เพราะความ ที่ตนลั้งสมไว้ในมนต์ทั้งหลาย มีมนต์เรียกข้างเป็นต้นก็ติ ต้องปาราชิก ในขณะที่ก้าวล่วงแดนไป.

ในเอพกโลมสิกขาบท ไม่เป็นอาบัติในฐานะนี้ คือ ภิกษุให้ผู้อื่น นำขนเจียมไป, ในสิกขาบทนี้เป็นปาราชิก.

ในเอพกโลมสิกขาบทนั้น ภิกษุใส่ขนเจียมในยาน หรือภักษะของผู้อื่น ผู้ไม่รู้ ให้ก้าวล่วงสามโยชน์ไป, ขน

ภุณทึสังเขปฏกถาสู ปน สเจ พหิ ปติตฺ จตวา วฏฺฐนฺตํ ปวิสติ ปาราชิกํ สเจ อติฏฺฐมานํเยว วฏฺฐิตฺวา ปวิสติ รกฺขติติ วุตตํ ฯ อนฺโต จตวา หตฺเถน วา ปาเพน วา ยญฺญิยา วา วฏฺฐติ อณฺเณน วา วฏฺฐาเปติ สเจ อญฺจตวา วฏฺฐมานํ คตํ ปาราชิกํ ฯ อนฺโต จตวา พหิ คจฺจนฺตํ รกฺขติ ฯ

วฏฺฐิตฺวา คมิสฺสตีติ วา อณฺโณ นํ วฏฺฐิสฺสตีติ วา อนฺโต จปีตํ ปจฺฉา สยํ วา วฏฺฐมานํ อณฺเณน วา วฏฺฐิตํ พหิ คจฺจติ รกฺขติเยว ฯ สุทฺธจิตฺเตน จปีเต ปน ตถา คจฺจนฺเต วตฺตพฺพเมว (๔๓๘) นตฺถิ ฯ เทว ปุญฺเณ เอกापฺพุธ กตฺวา สุงฺกฏฺจानสฺมिณฺตเร จเปติ ฯ กิณฺจาปี พหิปุญฺเณ สุงฺกํ ปาท์ อคฺขติ เตน สทฺธี เอกापฺพุธตฺยา อนฺโต ปุญฺเณ รกฺขติ ฯ สเจ ปน ปรีวตเตตฺวา อพฺภนฺตริมี พหิ จเปติ ปาราชิกํ ฯ กาเชปี เอกापฺพุธ กตฺวา จปีเต เอเสว นโย ฯ สเจ ปน อพฺพนฺธิตฺวา กาชโกฏฺฐิย จปีตมตฺตเมว โหติ ปาราชิกํ ฯ

คจฺจนฺเต ยานे วา อสฺสปีฏฺฐิจาที่สุ วา จเปติ พหิ นิหริยิสฺสตีติ นิหฺญेषี อวหาโร นตฺถิ ภณฺทเทยฺยมปี น โหติ ฯ กสฺมา ฯ อตฺร ปรีวฺจสฺส สุงฺกํ คณฺหนตฺตติ วุตตตฺตา อิทฺถยฺจ สุงฺกฏฺจานสฺส พหิ จิตํ น จ เตน นิตํ ตสฺมา เนว ภณฺทเทยฺยํ น ปาราชิกํ ฯ จิตฺยานาที่สุ จปีเตปี เตสุ วินา ตสฺส ปโยคํ คเตสุ เถยฺยจิตฺเตปี สติ เนวตฺถิ อวหาโร ฯ ยทิ ปน จเปตฺวา ยานาที่นิ ปาเชนฺโต อติฏฺฐาเมติ หตฺถิสฺสุตฺตาที่สุ วา กตฺปรีจยตฺตา ปุโรโต จตฺวา ‘เอหิ เรติ ปกฺโกสตี สึมาติกฺกเม ปาราชิกํ ฯ

เอพกโลมสิกขาบท อิมสฺมี จาเน อณฺโณ หราเปตีติ อนาปตฺติ อธิ ปาราชิกํ ฯ

ตฺตร อณฺณสฺส ยานे วา ภณฺเท วา อชานนตฺสส ปกฺขิปิตฺวา ตโยชนํ อติฏฺฐาเมติ นิสฺสคฺคิยานิ โหนตีติ

เจียมเป็นนิสัลลัคคีย์ เพราะเหตุนี้ ภิษุต้องปาลิตตีย์, ใน ลิกขาบทนี้หาเป็นอาบัติไม่. ภิษุเสียภาษีที่ด่านภาษีก่อน แล้วจึงไป ควรอยู่. ภิษุรูปหนึ่ง ทำความผูกใจไว้แล้วไป ด้วยคิดว่า ‘ถ้าเจ้าพนักงานภาษีทวงว่า ‘ท่านจงให้ค่า ภาษี’, เราก็จักให้, ถ้าพวกเขาไม่ทวง, เราก็จักไป’ ดังนี้.

เจ้าพนักงานภาษีคนหนึ่ง ได้เห็นภิษุรูปนั้น จึง กล่าวว่ ภิษุรูปนี้จะไป, พวกท่านจงเก็บค่าภาษีภิษุนี้. เจ้าพนักงานภาษีอีกนายหนึ่ง พุดขึ้นว่าบรรพชิตจักมีค่า ภาษีแต่ที่ไหนเล่า นิมนต์ไปเถิด ดังนี้, เป็นอันได้ข้ออ้าง ภิษุควรไป.

ภิษุทั้งหลายที่ยังไม่เสียค่าภาษีเสียก่อนไป ไม่ควร, ก็เพราะเหตุนี้ เมื่อภิษุพุดว่า รับเอาเถิด อุบาสก ดังนี้ ก็ดี เมื่อเจ้าพนักงานภาษีพุดว่า เมื่อเราจะเก็บค่าภาษี ของภิษุ ก็จะต้องเอาบาตรและจีวร จะมีประโยชน์อะไร ด้วยบาตรและจีวรนั้น นิมนต์ไปเถิด ดังนี้ก็ดี เป็นอันได้ ข้ออ้างที่เดียว.

ถ้าพวกเจ้าพนักงานภาษีนอนหลับอยู่ก็ดี เล่นสกา อยู่ก็ดี หรือไปในที่ไหนๆ เสียก็ดี, และภิษุนี้ แม้ร้อง เรียกว่า ‘พวกเจ้าพนักงานภาษี อยู่ที่ไหนกัน ?’ ก็ไม่ พบเห็น, เป็นอันได้ข้ออ้างเหมือนกัน.

แม้ถ้าภิษุไปถึงด่านภาษีแล้วเผอเรอไป คิดถึง อะไร อยู่ก็ดี สารยายอยู่ก็ดี ตามประกอบมนสิการอยู่ก็ดี ถูกภยันตราย มีโจร ช้าง ราชสีห์ และเสือโคร่งเป็นต้น ลุกร่วงไล่ติดตามไปก็ดี เห็นมหาเมฆตั้งเค้าขึ้นแล้ว ประสงค์ จะเข้าไปยังศาลาข้างหน้าก็ดี ล่วงเลยสถานที่นั้นไป เป็น อันได้ข้ออ้างเหมือนกัน.

ในคำว่า ภิษุหลบเลี่ยงภาษีนี้ ท่านกล่าวไว้ใน อรรถกถากรุณทิวา ถึงภิษุก้าวลงสู่อุปัจารแล้วหลบเลี่ยงไป ก็จริง ก็เป็นอาหารที่เดียว. แต่ในมหาอรรถกถา ท่าน กล่าวไว้ว่า เมื่อภิษุเล็งเห็นโทษอย่างเดี๋ยวยว่า พวกราชบุรุษ เบียดเบียนผู้หลบเลี่ยง ดังนี้ จึงก้าวลงสู่อุปัจาร แล้ว หลบเลี่ยงไปเป็นทุกกฎ, เมื่อไม่ได้ก้าวลงเลย แต่หลบ เลี่ยงไป ไม่เป็นอาบัติ. คำในมหาอรรถกถานี้ ย่อมสมด้วย พระบาลี. ในด้านภาษีนี้ ควรกำหนดอุปัจารไว้ ๒ เลหพูปาต ณะนี้แล.

ปาลิตตีย์ อธิ อนาปตติ ฯ สูงภูจจาเน สูงกั ทตวา ว คนตุ ฏฏฐติ ฯ เอโก อาโภค กตวา คจฉติ ‘สเจ สูงกั เทหิตติ วกขนติ ทสสามิ โน เจ วกขนติ คมิสสามิติ ฯ

ตํ ทิสวา เอโก สูงกิกโก เอโส ภิกขุ คจฉติ คณหาถ นํ สูงกนติ วทติ ฯ (๔๓๙) อปโร กุโต ปพพชิตสส สูงกั คจฉตุติ วทติ ลททกปโป โหติ คนตพพ ฯ

ภิกขุณํ สูงกั อทตวา คนตุ น ฏฏฐิตีติ คณหาถ อุปาสภาติ วุตเต ปน ภิกขุสส สูงกั คณหนเตหิ ปตตจิวโร คเหตุพพ ภวิสสติ กิณฑน คจฉตุติ วุตเตปิ ลททกปโปเมว ฯ

สเจ สูงกิกา นิทพายนติ วา ชุตฺตฺวา กิพนติ กตถจิ วา คตา อยณจ กุหิ สูงกิกาทิ ปกโกสิตฺวาปิ น ปลสสติ ลททกปโปเมว ฯ

สเจปิ สูงภูจจันํ ปตวา อณณาวีหิตฺโต กิณฺจิจิ ฌินฺเตนฺโต วา สขณณนฺโต วา มนสิการํ อนนุญชนฺโต วา โจรหตฺถิสึหพฺยคฺฆาทีหิ สหสา ฐฏฺจาย สมนุพฺพโร วา มหาเมฆํ อุฏฺจิตํ ทิสฺวา ปุโรโต สาลํ ปวิสิตฺกามา วา ทุตฺวา ตํ จานํ อติกกมฺติ ลททกปโปเมว ฯ

สูงกั ปริหฺรตฺติเต เอตฺถ อุปจาร์ โอกกมิตฺวา กิณฺจาปิ ปริหฺรตฺติ อวหาโรเววาติ กุณฺทฏฺจกถายํ วุตตํ ฯ มหาอุฏฺจกถายํ ปน ปริหฺรนฺตํ ราชปุริสา วิเหเจนฺติตฺติ เกวลํ อาทินวํ ทสเสตฺวา อุปจาร์ โอกกมิตฺวา ปริหฺรโต ทุกกฏํ อนนุญชนฺโต ปริหฺรโต อนาปตฺติตฺติ วุตตํ ฯ อิหํ ปาลิยา สเมติ ฯ เอตฺถ ทฺวิหิ เลทพฺพาเตหิ อุปจาร์ ปริจณฺนิตฺตพฺโพติ ฯ

กถาว่าด้วยสัตว์มีชีวิต

ถัดจากกถาด้านภาศินีไป พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อจะทรงแสดงสัตว์ที่มีชีวิต ซึ่งพอควรแก่อาหารโดยส่วนเดียว จึงตรัสว่า มนุสสปาโณ เป็นต้น. เมื่อภิกษุลักมนุษยผู้ยังชีวิตแม้นั้น ซึ่งเป็นไทไป ย่อมไม่เป็นอาหาร. แม้มนุษยผู้เป็นไทคนใด ถูกมารดาหรือบิดาเอาไปจำหน่ายไว้หรือตัวเองเอาตัวเป็นประกันไว้ แล้วได้ถือเอาทรัพย์ ๕๐ หรือ ๖๐ กหาปณะไป, เมื่อภิกษุลักเอามนุษยผู้เป็นไทแม้นั้นไป ก็ไม่เป็นอาหาร. ส่วนทรัพย์ย่อมเพิ่มดอกเบี่ยขึ้นในสถานที่เขาไป. แต่เมื่อภิกษุลักทาสนั้นแล ต่างโดยเป็นทาสที่เกิดในเรือนเบี่ย ทาสสินไถ่ และทาสที่ถูกนำมาเป็นเชลย ย่อมเป็นอาหาร. จริงอยู่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายเอาทาสผู้เกิดในเรือนเบี่ยเป็นต้น นั้นนั้นแล จึงตรัสพระดำรัสนี้ไว้ว่า ที่ชื่อว่าสัตว์มีชีวิต เราเรียกคนยังมีชีวิต ดังนี้.

บุคคลผู้เป็นทาส ๓ จำพวก

ก็บรรดาทาสเหล่านี้ ทาสที่เกิดในท้องของนางทาสในเรือนพึงทราบว่าเป็นอันโตชาติกะ (ทาสที่เกิดภายใน), ทาสที่ซื้อมาด้วยทรัพย์ พึงทราบว่าเป็นอันกิตกะ (ทาสที่ไถ่มาด้วยทรัพย์), บุคคลที่ถูกกวาดต้อนมาจากต่างประเทศ แล้วเข้าถึงความ เป็นทาส พึงทราบว่าเป็นกรมนานิตะ (ทาสที่ถูกนำมาเป็นเชลย). ภิกษุคิดว่า เราจักลักมนุษยที่มีชีวิตเห็นปานนี้ไป แล้วลูบล่า ต้องทุกกฎ. เมื่อเธอจับที่มือหรือเท้ายกขึ้น ทำให้ไหว ต้องถูกลัจฉัย. เธอใครจะยกหนีไปให้ล่วงเลยจากสถานที่ๆ ยืนอยู่ แม้เพียงปลายเส้นผมไป ต้องปาราชิก. เธอจับที่ผมหรือที่แขนทั้งสองจุดคร่าไป พึงปรับตามอย่างแท้. ภิกษุคิดว่า เราจักพาเดินไป ชูหรือตี พลาญพูดว่า แกลงไปจากที่นี่. เมื่อเขาไปยังทิศภาคตามที่ภิกษุนั้นสั่ง เธอต้องปาราชิกในอย่างแท้ที่ ๒.

แม้ภิกษุเหล่าใด มีฉันทะร่วมกับภิกษุนั้น เป็นปาราชิก ในขณะที่เดียวกัน แก่ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด. ภิกษุเห็นทาสแล้ว ถามถึงสุขทุกข์ หรือไม่ถามก็ตาม พุด

อโธ ปรลมี เอก์เสน อวหารปโหนกั ปาณั ทลเสนโต มนุสสปาโณติ อาห ๑ ตมปิ ภูชิสส์ หรนต์ลล อวหารโ นตถิ ๑ โยปิ ภูชิสส์ มาตรา วา ปิตรา วา อาจปีโต โหติ อตตนา วา อตตโน อุปริ กตวา ปณณาส์ วา สฎฐี วา อคคเหลติ ตมปิ หรนต์ลล อวหารโ นตถิ ๑ (๔๔๐) ธนั ปน คตฎฐาเน วฑตติ ๑ อนโตชาติกถณกุกิตกกรมนานิตกป- ปเภทั ปน ทาสเวย หรนต์ลล อวหารโ โหติ ๑ ตเมว ทิ สนธาย อิทั วุตตัม ปาโณ นาม มนุสสปาโณ วุจจตีติ ๑

เอตถ จ เคหทาลิยา กุจฉิมหิ ชาโต อนโตชาติโก ธเนน กิโต ธนุกิตโก ปรเทสโต อาหริตวา อาเนตวา ทาสพयी อุปคมิโต กรมนานิตโตติ เวทิตพุโพ ๑ เอวรूपั ปาณั หริสสามิติ อามสตี ทุกุกฏั ๑ หตเถ วา ปาเท วา คเหตุวา อุกชิปนโต ผนทาเปติ ฤลลจจยั ๑ อุกชิปีตวา ปลายิตกาโม เกสคคตมปิ จิตฎฐานโต อติกกามติ ปาราชิกั ๑ เกเสสุ วา หตเถสุ วา คเหตุวา กฑตติ ปทวาเรน กาเรตพุโพ ๑ ปทสา เนสสามิติ ตชเชนโต วา ปหรรนโต วา อโธ คจฉาหิติ วทติ ๑ เตน วุตตัม 'ทิสภาคั คจฉนตลล ทุติย- ปทวาเร ปาราชิกั ๑

เยปิ เตน สทธี เอกจฉนทา โหนติ สพเพลล เอกกขณเณ ปาราชิกั ๑ ภิกขุ ทาสั ทิสวา สุขทุกข์ั ปุจฉิตวา วา อปุจฉิตวา วา คจฉ ปลายิตวา สุขั

ว่า แกงจืดไป จงหนีไปอยู่เป็นสุขเถิด. ถ้าทาสคนนั้นหนีไปไ้ไร, เธอต้องปาราชิกในอย่างเท่าที่ ๒. ภิกษุรูปอื่น พุทกะทาสคนนั้น ผู้เข้ามาสู่สำนักของตนว่า แกงจืดไป. ถ้าภิกษุตั้งร้อยรูป พุทกะทาสผู้เข้ามาสู่สำนักของตนๆ ตามลำดับ, ก็เป็นปาราชิกด้วยกันทั้งหมด.

ส่วนภิกษุรูปใด พุทกะทาสผู้กำลังวิ่งหนีไปนั่นเอง ว่า แกงจืดไป ตลอดเวลาที่เจ้าของยังจับแก้ไม่ได้, เธอรูปนั้นไม่ต้องอาบัติปาราชิก. แต่ถ้าเธอพุทกะทาสผู้ค่อยๆ เดินไป, และทาสคนนั้นรีบจำเดินไป ตามคำของภิกษุนั้น, เป็นปาราชิก, เมื่อภิกษุเห็นทาส ผู้หนีไปยังบ้านหรือประเทศอื่นแล้วไล่ให้หนีไปแม้จากที่นั่น เป็นปาราชิกเหมือนกัน. ชื่อว่า อทินนาทานย่อมพ้นได้โดยปริยาย.

จริงอยู่ ภิกษุรูปใด พุทอย่างนี้ว่า เธอทำอะไรอยู่ในที่นี้ ? เธอหนีไป ไม่ควรหรือ ? ก็ดี ว่า การที่เธอไปในที่ไหนๆ แล้ว มีชีวิตอยู่อย่างสบาย ไม่ควรหรือ ? ก็ดี ว่า พวกทาสและสาวใช้พากันหนีไปยังประเทศอื่นแล้ว ย่อมเป็นอยู่อย่างสบาย ก็ดี, และเขาได้ฟังคำพูดของภิกษุนั้นแล้ว ก็หนีไป, ย่อมไม่เป็นอหวน.

ฝ่ายภิกษุใด พุทว่า พวกอาตมาจะไปยังประเทศอื่น, ผู้ไปในประเทศนั้นแล้ว ย่อมเป็นอยู่อย่างสบาย, และเมื่อพวกท่านไปพร้อมกับพวกอาตมา จะไม่มีความลำบาก ด้วยเสียบางทางเป็นต้น แม้ในระหว่างทางดังนี้แล้ว พาเอาทาสผู้มาพร้อมกับตนไป, ภิกษุรูปนั้น ไม่ต้องปาราชิกด้วยโดยจิต ทั้งอหวนก็ไม่มีเลย เพราะอำนาจแห่งการเดินทาง.

และเมื่อมีพวกโจรตั้งอยู่ในระหว่างทาง แม้เมื่อภิกษุกล่าวว่า ‘เฮ้ย พวกโจรชุมดกแล้ว, แกงจืดหนีไป จงรีบมาไป’ ดังนี้ พระอาจารย์ทั้งหลายก็ไม่รับเป็นอหวนเพราะเธอกล่าวเพื่อต้องการให้พ้นจากอันตรายแต่โจร ด้วยประการฉะนี้.

จบกล่าวด้วยสัตว์มีชีวิต.

ชีวิต วิถี ๑ โส เจ ปลายติ พุติยปทวาเร ปาราชิก ๑ ต่ อตตโน สมิปี อาคต์ อญโณ ปลาทีติ วิถี ๑ สเจ ภิกษุสดี ปฏิปาฏิยา อตตโน อตตโน สมิปากต์ วิถี สพเพล์ ปาราชิก ๑

โย ปน เวคสา ปลายนุต์เยว ปลาย ยาว ต่ สามิกา น คณนุตีติ ภณติ อนาปัตติ ปาราชิกสส ๑ สเจ ปน สนิกั คจจันต์ ภณติ, โส จ ตสส วจเนน สิมิ คจจติ ปาราชิก ๑ ปลายิตวา อญญิ คามิ วา เทล์ วา คดี ทิสวา ตโตปี (๔๔๑) ปลาเปนตสส ปาราชิกเมว ๑ อทินนาทานนนาม ปริยาเยน มุจจติ ๑

โย ทิ เอว วิเทติ ‘ตวิ อธิ ก็ กโรลิ กิเนเต ปลายิตุ น วิญญูตีติ วา ก็ กตถจิ คนตวา สุขิ ชีวิตุ น วิญญูตีติ วา ทาสาทาสโย ปลายิตวา อมกนนาม ปเทล์ คนตวา สุขิ ชีวิติตติ วา โส จ ตสส วจัน สุตวา ปลายติ อวหาโร นตติ ๑

โยปี มยิ อสุกนนาม เทล์ คจจาม ตตร คตา สุขิ ชีวิติ อมเหติ จ สทธี คจจันตานัน อนตรามคเคปี ปาเถยยาทีหิ กิลมโถ นตถิตติ วตวา อตตนา สทธี อากจจันต์ คเหตุวา คจจติ มคคคมนวเสน น เถยยจิตเตน เนวตถิ อวหาโร ๑

อนตรามคเค จ โจเรสุ อญฺจิตฺเตสุ อเร โจรา อญฺจิตฺตา เวเคน ปลาที เอหิ ยาทีติ วิทฺตสฺสาปี โจรฺนตรายโมจฺนตถาย วุตตตฺตา อวหารํ น วิทฺตตีติ ๑

ปานกถา นิฎฺฐิตา ๑

กล่าวด้วยสัตว์ไม่มีเท้า

บรรดาสัตว์ไม่มีเท้าทั้งหลาย ที่ชื่อว่างู มีเจ้าของ คือ งูที่พวกหมองูเป็นต้นจับไว้ เมื่อให้เล่นยอมได้คำคู่กิ่ง บาทบ้าง บาทหนึ่งบ้าง กหาปณะหนึ่งบ้าง, แม้เมื่อจะปล่อยออก ก็รับเอาเงินและทองแล้วแลจึงปล่อยออก. เจ้าของงูเหล่านั้น ไปยังโอกาสที่ภิกษุบางรูปนั่งแล้ววางกลองงูไว้ นอนหลับไป หรือไปนอนที่โน่นๆ เสีย. ถ้าภิกษุนั้นจับกลองนั้นในสถานที่นั้นด้วยโดยจิต ต้องทุกกฎ, ทำให้ไหวต้องถูกลัจฉัย, ให้เคลื่อนจากฐาน ต้องปาราชิก. แต่ถ้าเธอเปิดกลองออกแล้วจับงูที่คอ ต้องทุกกฎ, ยกสูงขึ้นต้องถูกลัจฉัย, เมื่อเธอยกขึ้น ให้ตรงๆ พอเมื่อหางงูพ้นจากพื้นกลองเพียงปลายเส้นผม ก็ต้องปาราชิก. เมื่อเธอดึงครูดออกไป พอหางงูพ้นจากขอบปาก (กลอง) ไป ต้องปาราชิก. เธอเปิดปากกลองออกนิดหน่อยแล้ว ตีหรือร้องเรียกออกชื่อว่า 'เฮ้ย จงเลื้อยออกมา' แล้วให้เลื้อยออก ต้องปาราชิก. เธอเปิดออกเหมือนอย่างนั้น แล้วจึงทำเสียงกบร้อง หรือเสียงหนูร้อง หรือไปรยข้าวตอกลงก็ตาม แล้วร้องเรียกออกชื่อ หรือตีดนิ้วมือก็ตาม แม้เมื่องูเลื้อยออกไป ด้วยภิกษุที่ทำให้เสียงเป็นต้นอย่างนั้น ก็ต้องปาราชิก. เมื่อเธอไม่ได้เปิดปากออก แต่ได้ทำภิกษุอย่างนั้นงูหิวจัด จึงชูศีรษะ ขึ้นต้นฝากลอง ทำช่องแล้วก็เลื้อยหนีไป เป็นปาราชิกเหมือนกัน. แต่เมื่อเธอเปิดปากออกแล้ว งูเลื้อยออกหนีไปเสียเอง ย่อมเป็นภิกษุไทย. แม้เธอเปิดปากออกก็ตาม ไม่ได้เปิดออกก็ตาม แต่ได้ทำเป็นเสียงกบและเสียงหนูร้อง หรือไปรยข้าวตอกลงเท่านั้นอย่างเดียว ไม่ได้ร้อง เรียกกระบุงชื่อ หรือไม่ได้ตีดนิ้วมือ, เพราะหิวจัด งูคิดว่า จักกินกบเป็นต้น จึงเลื้อยออกหนีไป เป็นภิกษุไทยเหมือนกัน. ในอธิการนี้ ปลายอย่างเดียวมาแล้วด้วย อปท คัพพี. ก็คำที่จะพึงกล่าวในปลา นี้ ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้ว ในภิกษุที่จะตั้งอยู่ในน้ำ นั้นเทียว ฉะนั้นแล.

อปทสุ อหิ นาม สสุสามโก อหิตุณฺทิกาทีหิ คหิตสโป โย ก็พาเปนตา อหุตมปิ ปาทมปิ กหาปณปิ ภนฺติ มุณฺจนฺตปิ ทิรณฺถ วา สุวณฺณ วา คเหตุวา ว มุณฺจนฺติ ฯ เต กสฺสจฺจ ภิกฺขุโน นิสินฺนโอกาสํ คนฺตวา สปปกรณฺทกํ จเปตฺวา นิทฺทายนฺติ วา กตฺถจฺจ วา คจฺจนฺติ ฯ ตตฺร เจ โส ภิกฺขุ เถยยจิตฺเตน ตํ กรณฺทํ อามสฺติ ทุกฺกภูํ ฝนฺทาเปติ อุลลจฺจยํ จานา จาเวติ ปาราชิกํ ฯ สเจ ปน กรณฺทํ อุกฺขมาเถตฺวา สปปปี คีวายํ คนฺหาติ ทุกฺกภูํ อุตฺตรติ อุลลจฺจยํ อฺขุ กตฺวา อุตฺตรนฺตสฺส กรณฺทตฺลโต สปปสฺส นงฺคุญฺเจ เกสคฺคฺมตฺตํ มุตฺเต ปาราชิกํ ฯ (๔๔๒) ฆลิตฺวา กทฺถนฺตสฺส นงฺคุญฺเจ มฺขวภูฏีโต มุตฺตมตฺเต ปาราชิกํ ฯ กรณฺทมุขํ อีสกํ วิวริตฺวา ปหารํ วา ทตฺวา เอหิ เรติ นามเนน ปกฺโกสฺติวา วา นิทฺทาเมติ ปาราชิกํ ฯ ตเถว วิวริตฺวา มณฺฑุกสทฺทํ วา มุสิกสทฺทํ วา ลาชวิกิรณํ วา กตฺวา นามเนน ปกฺโกสฺติ วา อจฺฉรํ วา ปหฺรติ เอวํ นิทฺทนฺเตปิ ปาราชิกํ ฯ มุขํ อวิวริตฺวา เอวํ กเต ฉาโต สปปโป สีสเนน กรณฺทปฺภูํ อาหจฺจ โอกาสํ กตฺวา ปลายติ ปาราชิกเมว ฯ สเจ ปน มุเข วิวริเต สยเมว สปปโป นิทฺทมิตฺวา ปลายติ ภณฺทเทยฺยํ ฯ อถापิ มุขํ วิวริตฺวา วา อวิวริตฺวา วา เกวล์ มณฺฑุกมุสิกสทฺทํ ลาชวิกิรณเมว วา กโรติ น นามํ คเหตุวา ปกฺโกสฺติ น อจฺฉรํ วา ปหฺรติ สปปโป ฉาตตฺตา มณฺฑุกาทินิ ขาทิสฺสามิติ นิทฺทมิตฺวา ปลายติ ภณฺทเทยฺยเมว ฯ มจฺฉโน เกวล์ อธิ อปทคฺคฺพเณน อาคโต ฯ โย ปเนตฺถ วตฺตพฺพํ ตํ อุตฺทกฺกฺเจ วุตฺตเมวาทิ ฯ

จบกล่าวด้วยสัตว์ไม่มีเท้า.

อปทกถา นิฎฺฐิตา ฯ

ภควาด้วยสัตว์ ๒ เท้า

บรรดาสัตว์สองเท้าทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงจำพวกสัตว์ ๒ เท้า ซึ่งใครๆ อาจลักเอาไปได้ จึงตรัสคำว่า มนุสสา ปกฺขชาตา เป็นต้น. ส่วนพวกเทวดา ใครๆ ไม่อาจลักเอาไปได้. ที่ชื่อว่านก เพราะอรรถว่า สัตว์เหล่านั้นมีปีกเกิดแล้ว. สัตว์มีปีกเหล่านั้น มี ๓ จำพวก คือ มีขนเป็นปีกจำพวกหนึ่ง มีหนึ่งเป็นปีกจำพวกหนึ่ง มีกระดูกเป็นปีกจำพวกหนึ่ง, บรรดาสัตว์เหล่านั้น นกยูงและไก่ เป็นต้น พึงทราบว่ามีขนเป็นปีก, ค้างคาว เป็นต้น พึงทราบว่ามีหนึ่งเป็นปีก, แมลงภู่ เป็นต้น พึงทราบว่ามีกระดูกเป็นปีก. ในอธิการนี้ มนุษย์และนกเหล่านั้นทั้งหมดมาแล้วด้วยทวีปศัพท์ล้วนๆ. ส่วนคำที่จะพึงกล่าวในสัตว์ ๒ เท้านี้ ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในภณฑะ ที่อยู่ในอากาศ และสัตว์มีชีวิตนั้นเทียว ฉะนี้แล.

ทวีปเทสุ เย อวหริตุํ สกฺกา เต ทสฺเสนโต มนุสฺสา ปกฺขชาตาติ อาห ฯ เทวดา ปน อวหริตุํ น สกฺกา ฯ ปกฺขา ชาตา เอเตสนฺติ ปกฺขชาตา ฯ เต โลมปกฺขา จมฺมปกฺขา อฏฺฐิกปกฺขาติ ติวธา ฯ ตตถ โมรูกุกฺกฐาทโย โลมปกฺขา วคฺคฺลืออาทโย จมฺมปกฺขา ภมฺราทโย อฏฺฐิกปกฺขาติ เวทิตพฺพา ฯ (๔๔๓) เต สพฺเพ มนุสฺสา จ ปกฺขชาตา จ เกวลํ อธิ ทวีปทคฺคหณฺน อาคตา ฯ ยํ ปเนตถ วตฺตพฺพิ ตํ อากาสภูเจ จ ปาณฺ จ วุตฺตเมวาติ ฯ

จบภควาด้วยสัตว์ ๒ เท้า.

ทวีปทกถา นิฏฺฐิตา ฯ

ภควาด้วยสัตว์ ๔ เท้า

พิงทราบวินิจฉัย ในสัตว์ ๔ เท้าต่อไป :- ชนิดแห่งสัตว์ ๔ เท้าทั้งหมด ที่เหลือจากที่มาในพระบาลี พึงทราบว่าเป็นสัตว์ สัตว์เลี้ยง. สัตว์ทั้งหลายมีช้างเป็นต้นปรากฏชัดแล้วแล. บรรดาสัตว์มีช้างเป็นต้นเหล่านั้นเมื่อภิกษุอุปคาล้างด้วยโดยจิต เป็นทุกกฎ, ทำให้ไหว เป็นอุลลัจฉัย. ส่วนภิกษุรูปใด มีกำลังมาก ใช้ศีระหุนเอาลูกช้างตัวยังอ่อน ที่ต้นสะดือ ขึ้นเพราะความเมากำลังให้เท้าทั้ง ๔ และงวงพ้นจากดินแม้เพียงปลายเส้นผม, ภิกษุรูปนั้น ต้องปาราชิก. แต่ช้างบางเชือกเขาผูกขังไว้ในโรงช้าง, บางเชือกยืนอยู่ ไม่ได้ผูกเลย, บางเชือกยืนอยู่ภายในที่อยู่, บางเชือกยืนอยู่ที่พระลานหลวง.

บรรดาช้างเหล่านั้น ช้างเชือกที่ผูกคอกขังไว้ในโรงช้าง มีฐาน ๕ คือ เครื่องผูกที่คอก และเท้าทั้ง ๔. สำหรับช้างเชือกที่เขาเอาโซ่เหล็กผูกไว้ที่คอกและที่เท้าข้างหนึ่ง มีฐาน ๖. ช้างเชือกที่เขาผูกไว้ที่คอกและที่เท้าทั้ง ๒ มีฐาน ๗. พึงทราบการทำให้ไหว และให้เคลื่อนจากฐานด้วยอำนาจแห่งฐานเหล่านั้น. โรงช้างทั้งสี่ เป็นฐานของช้างเชือกที่เขาไม่ได้ผูกไว้, เป็นปาราชิก ในเมื่อให้ก้าวล่วงจากโรงช้างนั้นไป. พื้นที่อยู่ภายในที่อยู่ทั้งสี่นั้นแล เป็นฐานของช้างเชือกยืนอยู่ภายในที่อยู่, เป็นปาราชิก ในเมื่อให้ล่วงเลยประตูที่อยู่ของช้างนั้นไป. พระนครทั้งสี่เป็นฐานของช้างเชือกที่ยืนอยู่ที่พระลานหลวง, เป็นปาราชิก ในเมื่อให้ช้างนั้นล่วงเลยประตูพระนครไป. สถานที่ยืนอยู่นั้นเองเป็นฐานของช้างเชือกที่ยืนอยู่ภายนอกพระนคร. ภิกษุเมื่อลักช้างนั้นไป พึงปรับด้วยอย่างเท้า. สำหรับช้างที่นอนอยู่ มีฐานเดียวเท่านั้น. เมื่อภิกษุไล่ให้ช้างลุกขึ้นด้วยโดยจิต พอช้างลุกขึ้นแล้วเป็นปาราชิก.

ถึงในม้า ก็มีวินิจฉัยเหมือนกันนี้แล. แต่ถ้าม้านั้นถูกเขาล่ามไว้ที่เท้าทั้ง ๔ เที้ยว พึงทราบว่ามิฐาน ๘. ถึงในอูฐก็มีนัยเช่นนี้. แม้โคบางตัวเป็นสัตว์ที่เขาผูกขังไว้ใกล้เรือน, บางตัวยืนอยู่ ไม่ได้ผูกไว้เลย, แต่บางตัวเขาผูกไว้ในคอก, บางตัวก็ยืนอยู่ไม่ได้ผูกไว้เลย. บรรดาโคเหล่านั้น โคที่เขาผูกขังไว้ใกล้เรือน มีฐาน ๕ คือ เท้าทั้ง ๔ และเครื่องผูก. เรือนทั้งสี่ เป็นฐานของโคไม่ได้ผูก.

จตุปปเทสุ ปสุกาติ ปาลิย อาคดาวเสลา สพฺพา จตุปปทชาติ เวทิตพฺพา ฯ หตฺถิอาทโย ปากฺกฺวาเยว ฯ ตตฺถ เถยยจิตฺเตน หตฺถิ อามสนฺตสฺส ทุกฺกภู ฆนฺทาเปนฺตสฺส อุลลจฺจยฺ ฯ โย ปน มหาพลี พลมเทน ตฺรຸณฺ ภิกฺจฺฉาปํ นาภิมุเล สีเสน อุจฺจาเรตฺวา คณฺหนฺโต จตฺตาโร ปาเท โสณฺทมฺจ ภูมิตฺ เกสคฺคฺมตฺตมฺปิ โมเจติ ปาราชิกํ ฯ หตฺถิ ปน โกจิ หตฺถิสาลายํ พนฺธิตฺวา จปิโต โหติ โกจิ อพฺพฺโรวฺ ทิฏฺฐติ โกจิ อนฺโตวตฺตุมฺหิ ทิฏฺฐติ โกจิ ราชจฺคเณ ฯ

ตตฺถ หตฺถิสาลายํ คีวายํ พนฺธิตฺวา จปิตสฺส คีวาพฺนธฺนญฺจ จตฺตาโร ปาธา จาติ ปญฺจภูจฺจนาณิ โหนฺติ ฯ คีวาย จ เอกสฺมิญฺจ ปาเท อยฺสจฺชลิกาย พฺทฺธสฺส ญฺญจฺจนาณิ ฯ คีวายญฺจ ทฺวีสุ จ ปาเทสุ พฺทฺธสฺส สตฺตญฺญจฺจนาณิ ฯ เตสฺ วเสน ฆนฺทาปนฺนุ- จาณาจาวานานิ เวทิตพฺพานิ ฯ อพฺพฺทฺธสฺส สกฺกหตฺถิสาลา จานํ ฯ ตโต อติกฺกมฺเณ ปาราชิกํ ฯ อนฺโตวตฺตุมฺหิ จิตฺสฺส สกฺลํ อนฺโตวตฺตฺอุเอว จานํ ฯ ตสฺส วตฺตฺอุวาราทิกฺกมฺเณ ปาราชิกํ ฯ ราชจฺคเณ จิตฺสฺส สกฺลนคฺร์ จานํ ฯ ตสฺส นคฺรทฺวาราทิกฺกมฺเณ ปาราชิกํ ฯ พฺหิณคฺเร จิตฺสฺส จิตฺฏฺฐจฺจนาเมว จานํ ฯ ตํ หรฺนฺโต ปทฺวาเรณ กาเรตฺพฺโพ ฯ นิปนฺนสฺส เอกเมว จานํ ฯ เถยยจิตฺเตน อฺจฺจาเปนฺตสฺส อฺจฺจิตฺตมฺตเต ปาราชิกํ ฯ

(๔๔๔) อสุเลปิ อยเมว วินิจฺฉโย ฯ สเจ ปน โส จตุสุ ปาเทสุ พฺพฺโรวฺ โหติ อฺจฺจภูจฺจนาณิ เวทิตพฺพานิ ฯ เอส นโย อฺจฺจเจปิ ฯ โคโณปิ โกจิ เคเห พนฺธิตฺวา จปิโต โหติ, โกจิ อพฺพฺโรวฺ ทิฏฺฐติ, โกจิ ปน วเช พนฺธิตฺวา จปิโต โหติ โหติ โหติ อพฺพฺโรวฺ ทิฏฺฐติ ฯ ตตฺถ เคเห พนฺธิตฺวา จปิตสฺส จตฺตาโร ปาธา พนฺธฺนญฺจาติ ปญฺจภูจฺจนาณิ ฯ

โคที่เขาผูกไว้ในคอกก็มีฐาน ๕. คอกทั้งสิ้น เป็นฐานของโคที่ไม่ได้ผูก. ฤษัษให้โคนั้นลวงเลยประตูคอกไป ต้องปาราชิก. เมื่อเธอทำลายคอกลักไปให้ลวงเลยประตูคอกไป เป็นปาราชิก. เธอเปิดประตูออก หรือทำลายคอกแล้ว ยืนอยู่ข้างนอกแล้ว ร้องเรียกออกชื่อ บังคับให้โคออกมา ต้องปาราชิก. แม้สำหรับฤษัษผู้แสดงกิ้งไม้ที่หักได้ ให้โคเห็นแล้วเรียกมา ก็มีนัยเหมือนกันนั่นแหละ. เธอไม่ได้เปิดประตู คอกก็ไม่ได้ทำลาย เป็นแต่ลั่นกิ้งไม้ที่หักได้ แล้วเรียกโคมา. โคกระโดดออกมาเพราะความหวาด เป็นปาราชิกเหมือนกัน. แต่ถ้าเมื่อเธอเปิดประตูออก หรือทำลายคอกแล้ว โคก็ออกมาเสียเอง เป็นภณทไทย. เธอเปิดประตู หรือไม่ได้เปิดก็ตาม ทำลายคอก หรือไม่ได้ทำลายก็ตาม เป็นแต่ลั่นกิ้งไม้ที่หักได้อย่างเดียว ไม่ได้เรียกโค. โคเดินออกมาหรือกระโดดออกมา เพราะความหวาด, เป็นภณทไทยเหมือนกัน. โคที่เขาล่ามไว้กลางบ้านยืนอยู่ตัวหนึ่ง นอนอยู่ตัวหนึ่ง. โคตัวที่ยืนอยู่มีฐาน ๕. ตัวที่นอนอยู่มีฐาน ๒.

พึงทราบการทำให้ไหว และให้เคลื่อนจากฐานด้วยอำนาจแห่งฐานเหล่านั้น. ก็ฤษัษรูปใดไม่ได้ไล่ให้โคที่นอนอยู่ลุกขึ้น แต่ให้มาเสียในที่นั้นนั่นเอง เป็นภณทไทยแก่ฤษัษรูปนั้น. ก็บ้านทั้งสิ้น เป็นฐานของโคตัวยืนอยู่ในบ้านที่ได้ ประกอบประตูล้อมไว้เป็นอย่างดี. สำหรับโคตัวที่ยืนอยู่ หรือที่เที่ยวไปในบ้านซึ่งไม่ได้ล้อมสถานที่ๆ ทำทั้ง ๔ ย่าไปย่านั้นเอง เป็นฐาน. แม้ในสัตว์ทั้งหลาย มีลา และปศุสัตว์เป็นต้น ก็มีวินิจฉัยเหมือนกันนั่นแล.

จบกล่าวด้วยสัตว์ ๔ เท้า.

กล่าวด้วยสัตว์มีเท้ามาก

พึงทราบวินิจฉัยในสัตว์มีเท้ามากต่อไป:- ถ้าวัดทุปาราชิกเต็มด้วยตะขาบตัวเดียว เมื่อฤษัษลักตะขาบตัวนั้น ไปด้วยเท้า เป็นฤลัจฉัย ๙๙ ตัว, เป็นปาราชิกตัวเดียว. คำที่เหลือ มีนัยดังที่กล่าวแล้วนั่นแล.

จบกล่าวด้วยสัตว์มีเท้ามาก.

อพทุสส สกล์ เคห์ ฯ เวชปี พทุสส ปญจภูจจานานิ ฯ อพทุสส สกโล วโซ ฯ ตั วชทวารั อติกกาเมติ ปาราชิกั ฯ วชั ภินทิตวา หรนโต ขนธทวารั อติกกาเมติ ปาราชิกั ฯ ทวารั วา วิวริตวา วชั ภินทิตวา วา พหิ จิตโต นาเมน ปกโกสิตวา นิภขาเมติ ปาราชิกั ฯ สาขาภงคั ทสเสตวา ปกโกสตนตสสาปี เอเสว นโย ฯ ทวารั อวิวริตวา วชั อภินทิตวา สาขาภงคั จาเลตวา ปกโกสติ ฯ โคโน ฉาตตาย ลงฆेतวา นิภขมติ ปาราชิกเมว ฯ สเจ ปน ทวาเร วิวริเต เวช วา ภินเน สยเมว นิภขมติ ภณทเทยยั ฯ ทวารั วิวริตวา วา อวิวริตวา วา วชั ภินทิตวา วา อภินทิตวา วา เกวลั สาขาภงคั จาเลติน ปกโกสติ ฯ โคโน ฉาตตาย ปทสา วา ลงฆेतวา วา นิภขมติ ภณทเทยยเมว ฯ เอโก มชฆเมคาเม พทโธ จิตโต เอโก นิปนโน ฯ จิตโคณสส ปญจภูจจานานิ โหนติ ฯ นิปนนสส เทว ฯ

เตลั วเสน ผนทาปนภูจจานาจวานานิ เวทิตพพานิ ฯ โย ปน นิปนนั อนุภุสาเปตวา ตตเถว มาเตติ ภณทเทยยั ฯ (๔๔๕) สุปริภุชิตเต ปน ทวารยุตเต คาเม จิตโคณสส สกลคาโม จานั ฯ อปริภุชิตเต จิตสส วา จรณตสส วา ปาเทติ อภกนตาทกนตภูจจานเมว จานั ฯ คทรภปสุกาทีสุปี อยเมว วินิจฉโยติ ฯ

จตุปทกถา นิภูจิตา ฯ

พหุพเทสุ ฯ สเจ เอกาย สตปทिया วตุฏปุรติ ตั ปทสา เนนตสส นวนวุติ ฤลลจจยานิ เอกั ปาราชิกั ฯ เสลั วุตตนยเมวาติ ฯ

พหุพทกถา นิภูจิตา ฯ

กล่าวด้วยภิกษุผู้เป็นสหาย

ที่ชื่อว่าภิกษุผู้สั่ง เพราะอรรถว่า ประพฤติเลว
ทราม. ท่านกล่าวอธิบายว่า ย่อมตามเข้าไปข้างใน ใน
สถานที่นั้นๆ.

บทว่า **โอจริตวา** ความว่า คอยกำหนด คือ คอย
ตรวจดู.

บทว่า **อาจิกขติ** ความว่า ภิกษุแกล้งบอกทรัพย์ที่
เก็บไว้ไม่ได้ ในตระกูลของชนอื่นหรือในวิหารเป็นต้น ซึ่ง
มิได้จัดการอารักขาไว้แก่ภิกษุรูปอื่น ผู้สามารถจะทำ
โจรกรรมได้.

หลายบทว่า **อาปตติ อภินัน ปาราชิกสส** ความว่า
เธอต้งสองรูป ต้องอาบัติปาราชิกอย่างนี้ คือ ในทรัพย์ที่
จะต้องลักได้แน่นอน ภิกษุผู้สั่งเป็นในขณะที่สั่ง ภิกษุผู้รับ
สั่งนอกนี้ เป็นในขณะที่ทำให้เคลื่อนจากฐาน. ส่วนภิกษุรูปใด
ทำปริยายโดยนัยเป็นต้นว่า ในเรือนไม่มีผู้ชาย เขาเก็บ
ทรัพย์ซ่อนไว้ในส่วนหนึ่ง ไม่ได้จัดการอารักขาไว้ ทั้ง
ประตูก็ไม่ได้ปิด, อาจจะไม่ลักเอาไปได้ตามทางที่ไปแล้วนั้น
แหละ ชื่อว่าบุคคล ผู้ใดผู้หนึ่ง ที่จะพึงไปลักเอาทรัพย์นั้น
มาเลี้ยงชีวิตอย่างลูกผู้ชายไม่มี. และภิกษุรูปอื่นได้ฟังคำ
นั้นแล้วคิดว่า บัดนี้เราก็จักลักเอา (ทรัพย์นั้น) จึงเดินไป
ลัก, เป็นปาราชิกแก่ภิกษุรูปนั้น ในขณะที่ทำให้เคลื่อน
จากฐาน. ส่วนภิกษุรูปนี้ไม่เป็นอาบัติ. จริงอยู่ภิกษุผู้ทำ
ปริยายนั้น ย่อมพ้นจากอทินนาทานโดยปริยาย ฉะนั้นแล.

จบกล่าวด้วยภิกษุผู้สั่ง.

โอจริตติ โอจรโก ๑ ตตถ ตตถ อนุโต
อนุปริสตีติ วุตตํ โหติ ๑

โอจริตวาติ สลลกุเขตวา อุปฐาเรตวาติ อตุโล ๑

อาจิกขตีติ ปรุกุเลสฺสุ วา วิหาราทิสฺสุ วา
ทฎกฺกปิเต อสฺวีหิตารุกฺขิ ภาณฺฑิ อภยสฺส โจรกมฺม
กาตุํ ปฏิพลสฺส อาโรเจติ ๑

อาปตติ อภินัน ปาราชิกสฺสาติ อวสฺสํ ทาริเย
ภณฺฑเต โอจรกฺสส อานตฺตติกฺขณเณ อิตฺรสฺส จานา
จาวเนติ เอวํ อาปตติ อภินัน ปาราชิกสฺส ๑ โย
ปน ภิกฺขุ ปุริโส เคเห นตฺถิ ภาณฺฑิ อมุกฺขนาม
ปเทเส จปิเต อสฺวีหิตารุกฺขิ ทวารํ อสฺวุตฺ
คตมคฺเคเนว สกฺกา หริตุํ นตฺถิ นาม โภจ
ปุริสการูปชีวี โย ตํ คนฺตวา หเรยยาติอาทินา
นเยน ปริยายํ กโรติ ๑ ตมฺจ สุตฺวา อภฺโย อหํ
ทานิ หริสฺสามิติ คนฺตวา หริติ ๑ ตสฺส จานา
จาวเน ปาราชิกํ ๑ อิตฺรสฺส ปน อนापตติ ๑
ปริยาเยน हि อทินนาทานโต มุจฺจตีติ ๑

โอจรกกถา นิฏฺฐิตา ๑

กล่าวด้วยภิกษุผู้รับของฝาก

ที่ชื่อว่า ภิกษุผู้รับของฝาก เพราะอรรถว่า รักษาทรัพย์ที่เขานำมาฝากไว้. ภิกษุรูปใด อันชนอื่นกล่าวว่า ‘ท่านผู้เจริญ ช่วยดูแลทรัพย์นี้สักครู่ จนกว่ากระผมจะทำกิจชื่อนี้ แล้วกลับมา’ ได้รักษาทรัพย์ที่เขานำมา ในสถานที่อยู่ของตนไว้, คำว่า โฉนฺรโกช นัน เป็นชื่อของภิกษุผู้รับของฝากนั้น. เพราะเหตุที่นั่นนั่นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า ที่ชื่อว่า ภิกษุผู้รับของฝาก ได้แก่ ภิกษุผู้รักษาทรัพย์ที่เขานำมาฝากไว้ ดังนี้.

ในเรื่องนั้น ภิกษุผู้รับของฝาก ไม่ได้แก้ห่อสิ่งของที่เจ้าของเขาผูก มัดตราลिनออกเลยโดยส่วนมาก ตัดแต่กระสอบหรือห่อข้างล่างออกแล้ว ถือเอาแต่เพียงเล็กน้อย ทำการเย็บเป็นต้น ให้เป็นปกติเดิมอีก. สำหรับภิกษุผู้คิดว่า ‘เราจักถือเอาด้วยอาการอย่างนี้ แล้วทำการจับต้องเป็นต้น พึงทราบว่าเป็นอาบัติตามสมควร ฉะนั้นแล.

(๔๔๖) โฉนฺ โฉนฺ รกฺขตฺติ โฉนฺรโกช ๑ โย ปเรน อตฺตโน วสนฺภูจฺจาเน อากฺขฺ ภาณฺ ธิทฺ ตาว ภาณเต มุหุตฺตํ โอลฺเกถ ยาว อหฺ ธิพนฺนาม กิจจํ กตฺวา อากฺจจฺจามิตฺติ วุตฺโต รกฺขติ ตสฺเสตฺ อธิวจฺนํ ๑ เตเนวาท โฉนฺรโกช นาม อากฺขฺ ภาณฺ ธิ โคเปนฺโตติ ๑

ตตฺถ โฉนฺรโกช เยภฺยุเยน พนฺธิตฺวา ลมฺเจตฺวา จปิตฺภาณฺ ธิ อโมเจตฺวา ว เภฏฺสา ปสิพฺพกํ วา ปฺภูกํ วา ฉินฺทิตฺวา กิณฺจิมตฺตํ คเหตฺวา ลิปฺพนาทฺธิ ปฺน ปากตฺกํ กโรติ ๑ เอวํ คณฺทิสฺสามิตฺติ อามสนาทฺธินิ กโรนฺตสฺส อนฺรูปา อาปตฺติโย เวทิตฺพฺพาทิ ๑

จบกล่าวด้วยภิกษุผู้รับของฝาก.

โฉนฺรโกชกถา นิฏฺฐิตา ๑

กล่าวว่าการชักชวนกันลัก

การชักชวนกันลัก ชื่อว่า สังวิธาวหาร. มีคำอธิบายว่า การลักที่ทำด้วยความสมรู้ร่วมคิดกะกันและกัน.

บทว่า **สังวิทิตวา** มีความว่า ประึกษาหรือลักด้วยความเป็นผู้ร่วมฉันทะกัน คือ ด้วยความเป็นผู้ร่วมอริยาศัยกัน.

ภิกษุหลายรูปชวนกันไปลักทรัพย์

ต้องอาบัติหตมตทุกรูป

วินิจฉัยในสังวิธาวหารนั้น ดังนี้. ภิกษุหลายรูปด้วยกัน ชักชวนกันว่าพวกเราจักไปเรือนชื่อโน้น จักทำลายหลังคา หรือฝา หรือจักตัดที่ต่อลักของ. ในภิกษุเหล่านั้น รูปหนึ่งลักของได้, เป็นปาราชิกแก่ภิกษุทั้งหมด ในขณะที่ยกภณณะนั้นขึ้น. จจริงอยู่ แม้ในคัมภีร์ปริวาร พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสคำนี้ว่า

๔ คน ได้ชวนกันลักครุภัณฑ์ ๓ คนเป็นปาราชิก คนหนึ่งไม่เป็นปาราชิก ปัญหานี้ท่านผู้ฉลาดทั้งหลาย คิดกันแล้ว.

เมื่อความแห่งคำนั้น พึงทราบดังนี้ ๔ คน คือ อาจารย์กับอันเตวาลิก เป็นผู้ใคร่จะลักครุภัณฑ์ ราคา ๖ มาสก.

ใน ๔ คนนั้นอาจารย์สั่งว่า คุณจงลัก ๑ มาสก คุณจงลัก ๑ มาสก คุณจงลัก ๑ มาสก ฉันทจักลัก ๓ มาสก. ฝ่ายบรรดาอันเตวาลิกทั้งหลาย อันเตวาลิกรูปหนึ่ง กล่าวว่า ได้เท่าจงลัก ๓ มาสก นะขอรับ คุณจงลัก ๑ มาสก คุณจงลัก ๑ มาสก ผมจักลัก ๑ มาสก. แม้อันเตวาลิก ๒ รูปนอกจากนี้ ก็ได้กล่าวอย่างนั้นเหมือนกัน. บรรดาชน ๔ คนนั้น มาสกหนึ่งของอันเตวาลิกคนหนึ่งๆ ในพวกอันเตวาลิก เป็นสาหัตถิกอวหาร, เป็นอาบัติทุกกฏแก่อันเตวาลิกทั้ง ๓ คนนั้น ด้วยมาสกหนึ่งนั้น. ๕ มาสกเป็นอาณัตตอวหาร, เป็นปาราชิกแก่อันเตวาลิกทั้ง ๓ คนด้วย ๕ มาสกนั้น. ส่วน ๓ มาสกของอาจารย์เป็นสาหัตถิกะ, เป็นอุลลัจจัยแก่อาจารย์นั้นด้วย ๓ มาสกนั้น. ๓ มาสกเป็นอาณัตติกะ, แม้ด้วย

สังวิธาย อวหาโร สังวิธาวาโร ฯ อณณมณณย์ สณณตติยา กดาวหาโรติ วุตต์ โหติ ฯ

สังวิทิตวาติ เอกจจนฺตตาย เอกชฺฆมาสยตาย สมมฺนตฺยิตฺวาติ อตฺโถ ฯ

ตฺตฺราญฺ วิณฺจโย ฯ สมฺพหุลา ภิกฺขุ อสุกฺขนาม เคหํ คนฺตฺวา ฉนฺทํ วา ภิตฺตี วา ภินฺทิตฺวา สนฺธิ วา ฉินฺทิตฺวา ภณฺทํ หริสฺสามาติ สังวิทิตฺวา คจฺจนฺติ ฯ เตสุ เอโก ภณฺทํ อวฺหฺรติ ฯ ตสฺสุทฺธาเร สพฺเพสํ ปาราชิกํ ฯ ปริวาเรปิ เจตํ วุตฺตํ

จตุโร ชนา สังวิธาย ครุภณฺทํ อวฺหฺรฺ
ตโย ปาราชิกา เอโก น ปาราชิกโ
ปญฺหา เมสา กุสฺเสหิ จินฺติตฺตาติ

ตสฺสายํ อตฺโถ จตฺตฺวาโร ชนา อาจฺริยนฺเตวาลิกา ฉมฺมาสกํ ครุภณฺทํ อวฺหฺริตุกามา ชาตา ฯ

ตตฺถ อาจฺริโย ตฺวํ เอกํ มาสกํ หฺร ตฺวํ เอกํ ตฺวํ เอกํ (๔๔๗) อหํ ตโย หริสฺสามิตี อหฺ ฯ อนฺเตวาลิเกสุ ปน ปจฺจโม ตุมฺเห ภนฺเต ตโย หฺรตฺตฺวํ เอกํ หฺร ตฺวํ เอกํ หฺร อหํ เอกํ หริสฺสามิตี อหฺ ฯ อิตฺเรปิ เทวฺ เอวเมว อหฺสฺสุ ฯ ตตฺถ อนฺเตวาลิเกสุ เอกเมกฺสฺส เอโก มาสกโ สาทฺตฺติโก โหติ ฯ เตน เตสํ ทุกฺกฏาปตฺติโย ฯ ปญฺจ อาณตฺติกา ฯ เตหิ ตินฺณมฺปิ ปาราชิกํ ฯ อาจฺริยสฺส ปน ตโย สาทฺตฺติกา ฯ เตหิสฺส อุลฺลจฺจยํ ฯ ตโย อาณตฺติกา ฯ เตหิปี อุลฺลจฺจยเมว ฯ

๓ มาสกนั้นก็เป็นนวลลัจจัยเหมือนกัน.

จริงอยู่ ในอทินนาทานสิกขาบทนี้ สาทตถิกะไม่
เป็นองค์ของอาณัตติยะ หรืออาณัตติยะไม่เป็นองค์ของ
สาทตถิกะ. แต่สาทตถิกะพึงปรับรวมกับสาทตถิกะด้วย
กันได้. อาณัตติยะพึงปรับรวมกับอาณัตติยะด้วยกันได้.
เพราะเหตุนั้นแล ท่านจึงกล่าวว่า **๔ คน ได้ชวกันลัก
ครุภัณฑ์ ๓ คนเป็นปาราซิก คนหนึ่งไม่เป็นปาราซิก
ปัญหานี้ท่านผู้ฉลาดทั้งหลาย คิดกันแล้ว.**

อีกอย่างหนึ่ง เพื่อไม่ฉงนในสังวิธาวหาร พึง
กำหนดจุดกมะแม่น้ำ โดยใจความ คือ ของสิ่งเดียว มีฐาน
เดียว ของสิ่งเดียวมีหลายฐาน ของหลายสิ่งมีฐานเดียว
ของหลายสิ่งมีหลายฐาน. ในจุดกมะนั้น ชื่อว่า ของสิ่ง
เดียว มีฐานเดียว นั้น คือ ภัทษหลายรูป เป็นของมี
ราคา ๕ มาสกซึ่งเขาวางไว้ไม่มีติดขัด ที่กระดานร้าน
ตลาด ของสกุลหนึ่ง จึงบังคับภัทษรูปหนึ่งว่า คุณจงไป
ลักของสิ่งนั้น, เป็นปาราซิกแก่ภัทษทั้งหมด ในขณะที่ยก
ภัทษะขึ้นนั้น.

ชื่อว่า ของสิ่งเดียวมีหลายฐานนั้น คือ ภัทษหลาย
รูปเห็นมาสก ซึ่งเขาวางไว้ไม่มีติดขัด บนกระดานร้าน
ตลาดห้าแผ่นๆ ละมาสกของสกุลหนึ่ง จึงสั่งบังคับภัทษ
รูปหนึ่งว่า คุณจงไปลักมาสกเหล่านั้น, เป็นปาราซิกแก่
ทุกรูปในขณะที่ยกมาสกที่ ๕ ขึ้น.

ชื่อว่า ของหลายสิ่งมีฐานเดียว นั้น คือ ภัทษหลาย
รูปเห็นของมีราคา ๕ มาสก หรือเกินกว่า ๕ มาสก เป็น
ของๆ คนหลายคน ซึ่งวางไว้ล่อแหลมในที่เดียวกัน จึงสั่ง
บังคับภัทษรูปหนึ่งว่า คุณจงไปลักของนั้น, เป็นปาราซิก
แก่ทุกรูป ในขณะที่ยกภัทษะนั้นขึ้น.

ชื่อว่า ของหลายสิ่งมีหลายฐานนั้น คือ ภัทษ
หลายรูปเห็นมาสกของห้าสกุลๆ ละหนึ่งมาสกซึ่งวางไว้
ล่อแหลม บนกระดานร้านตลาดห้า แผ่นๆ ละหนึ่งมาสก
จึงสั่งบังคับภัทษรูปหนึ่งว่า คุณจงไปลักมาสกเหล่านั้น,
เป็นปาราซิกแก่ทุกรูป ในขณะที่ยกมาสกที่ ๕ ขึ้น ด้วย
ประการฉะนี้.

จบกล่าวด้วยการชักชวนกันลัก.

อิมสมิ ทิ อทินนาทานสิกขาบทเ สาทตถิกิ วา
อาณตติยสฺส อาณตติยํ วา สาทตถิกสฺส อํคํ
น โหติ ฯ สาทตถิกมปน สาทตถิกเยเนว การตพฺพํ ฯ
อาณตติยํ อาณตติเยเนว ฯ เตเนว วุตฺตํ จตุโร ชนา
สํวิธาย ฯเปฯ ปญหา เมสา กุลเลหิ จินฺติตาติ ฯ

อปิจ สํวิธาวหารเ อสมโมหตถํ เอกภณฺทํ
เอกภฺจานํ, เอกภณฺทํ นานาภณํ, นานาภณฺทํ
เอกภฺจานํ, นานาภณฺทํ นานาภณฺนติ อิทปิ จตฺทุกํ
อตฺโตต สลฺลกเขตพฺพํ ฯ ตตฺถ เอกภณฺทํ เอกภฺจานนฺติ
เอกกุลสฺส อาปนฺผลเก ปญจมาสกํ ภณฺทํ ฏฺฐจปีตํ
ทิสฺวา สมพฺพฺลา เอกํ อาณาเปฺนติ คจฺเจตํ อหาราติ ฯ
ตสฺสุทฺธาเร สพฺเพสํ ปาราซิกิ ฯ

เอกภณฺทํ นานาภณฺนติ เอกกุลสฺส ปญจสุ
อาปนฺผลเกสุ เอเกกํ มาสกํ ฏฺฐจปีตํ ทิสฺวา
สมพฺพฺลา เอกํ อาณาเปฺนติ คจฺเจเต อหาราติ ฯ
ปญจมสฺส มาสกสฺส อุทฺธาเร สพฺเพสํ ปาราซิกิ ฯ

นานาภณฺทํ เอกภฺจานนฺติ พหุณี สนฺตํ
ปญจมาสกํ วา อติเรกปญจมาสกํ วา อคฺชนกํ
ภณฺทํ เอกสมิ จาเน (๔๔๘) ฏฺฐจปีตํ ทิสฺวา สมพฺพฺลา
เอกํ อาณาเปฺนติ คจฺเจตํ อหาราติ ฯ ตสฺสุทฺธาเร
สพฺเพสํ ปาราซิกิ ฯ

นานาภณฺทํ นานาภณฺนติ ปญจนฺนํ กุลานํ
ปญจสุ อาปนฺผลเกสุ เอเกกํ มาสกํ ฏฺฐจปีตํ ทิสฺวา
สมพฺพฺลา เอกํ อาณาเปฺนติ คจฺเจเต อหาราติ ฯ
ปญจมสฺส มาสกสฺส อุทฺธาเร สพฺเพสํ ปาราซิกนฺติ ฯ

สังวิธาวหารกถา นิฏฺฐิตา ฯ

กล่าวว่าการนัดหมาย

กรรมเป็นที่หมายรู้กัน ชื่อว่า **สังเกตกรรม**. อธิบายว่า การทำความเข้าใจกัน ด้วยอำนาจกำหนดเวลา. ก็ในสังเกตกรรมนี้ เมื่อภิกษุผู้รับใช้สั่งว่า คุณจงลักในเวลา ก่อนอาหาร ภิกษุผู้รับใช้จะลักในเวลา ก่อนอาหารวันนี้ หรือพรุ่งนี้ หรือในปีหน้าก็ตามที, ความผิดสังเกตย่อมไม่มี, เป็นปาราชิกแม้แก่เธอทั้ง ๒ รูป ตามนัยที่กล่าวแล้ว ใน ภิกษุผู้คอยกำหนดลั้งนั้นแล. แต่เมื่อภิกษุผู้รับใช้สั่งว่า คุณ จงลักในเวลา ก่อนอาหารวันนี้ ภิกษุผู้รับใช้ ลักในวันพรุ่งนี้, ลั้งของนั้น ย่อมเป็นอันภิกษุผู้รับใช้ลักมาภายหลัง ล้วงเลย กำหนดหมายนั้น ที่ผู้รับใช้กำหนดไว้ว่า วันนี้, ถ้าเมื่อภิกษุผู้ ใช้สั่งว่า จงลักในเวลา ก่อนอาหารพรุ่งนี้ ภิกษุผู้รับใช้ลัก ในเวลา ก่อนอาหารวันนี้, ลั้งของนั้นย่อมเป็นอันผู้รับใช้ลัก มาเสียก่อน ยังไม่ทันถึงกำหนดหมายนั้น ที่ผู้รับใช้กำหนดว่า พรุ่งนี้, เป็นปาราชิกเฉพาะภิกษุผู้ลัก ซึ่งลักด้วยอาหาร อย่างนั้นเท่านั้น, ไม่เป็นอาบัติแก่ผู้รับใช้ซึ่งเป็นต้นเหตุ. ใน เมื่อผู้รับใช้สั่งว่า จงลักในเวลา ก่อนอาหารพรุ่งนี้.” ฝ่าย ภิกษุผู้รับใช้ลักในวันนั้นนั่นเอง หรือในเวลา หลังอาหาร พรุ่งนี้ พึงทราบ ว่า ลักมาเสียก่อนและภายหลังแห่งการ นัดหมายนั้น. แม้ในเวลา หลังอาหารกลางคืนและกลางวัน ก็มีนัยเหมือนกันนี้. ก็ในสังเกตกรรมนั้น พึงทราบ ความถูกนัดหมาย และความผิดการนัดหมาย แม้ด้วย อำนาจแห่งเวลา มีปริยาย มัชฌิมยาม ปัจฉิมยาม กาลปักษ์ ชุณหปักษ์ เดือน ฤดู และปี เป็นต้น.

ถามว่า เมื่อภิกษุผู้รับใช้สั่งว่า ‘จงลักในเวลา ก่อนอาหาร’ ภิกษุผู้รับใช้พยายามอยู่ด้วยอันคิดว่า ‘จักลักใน เวลา ก่อนอาหารนั่นเอง’ และลั้งของนั้น ย่อมเป็นอันเธอ ลักมาได้ ในเวลา หลังอาหาร, ในอาหารข้อนี้ เป็น อย่างไร ?

แก้วว่า พระมหาสุเมธเถระ กล่าวไว้ก่อนว่า นั่นเป็น ประโยคในเวลา ก่อนอาหารแท้ เพราะเหตุ นั้น ภิกษุผู้ ลั้งซึ่งเป็นต้นเหตุ ย่อมไม่พ้น. ส่วนพระมหาปทุมเถระ กล่าวไว้ว่า ชื่อว่าผิดการนัดหมาย เพราะลั้งเลย กำหนด กาลไป เพราะเหตุ นั้น ภิกษุผู้ลั้งซึ่งเป็นต้นเหตุจึงรอดตัวไป.

สังเกตกรรมมนุติ สยฆานนกรรม ๗ กาลปริจเฉทวเสน สยฆาณกรรมมนุติ อตฺถโถ ๗ เอตถ จ ปุเรภตฺตํ อวหฺรตฺติ วุตฺเต อชฺช วา ปุเรภตฺตํ อวหฺรตฺติ เสว วา อนาคเต วา ล้วงจเร นตฺถิ วิสฺสเกโต อุกฺกนฺมปิ โอรเก วุตฺตเนยเนว ปาราชิกํ ๗ สเจ ปน อชฺช ปุเรภตฺตํ อวหฺรตฺติ วุตฺเต เสว ทฺรติ อชฺชชาติ นิยามิตํ ตํ สงฺเกตํ อติกกมม ปจฺฉา อวหฺรฺ โหติ ๗ สเจ เสว ปุเรภตฺตํ อวหฺรตฺติ วุตฺเต อชฺช ปุเรภตฺตํ ทฺรติ เสวติ นิยามิตํ ตํ สงฺเกตํ อปฺปตฺวา ปุเร อวหฺรฺ โหติ ๗ เอวํ อวหฺรตฺตสฺส อวหฺรตฺตสฺส ปาราชิกํ มุลฺกฺจสฺส อนาปตฺติ ๗ เสว ปุเรภตฺตมนุติ วุตฺเต ตทเหว วา เสว ปจฺฉภตฺตํ วา ทฺรนโตปิ ตํ สงฺเกตํ ปุเร จ ปจฺฉา จ ทฺรตีติ เวทิตฺตพฺโพ ๗ เอเสว นโย ปจฺฉภตฺตตรตฺตินฺทิวเสวปี ๗ ปุริมยาม- มชฺฌิมยามปจฺฉิมยามกาลชฺุณหมาสอุตฺตสฺสวจฺจราทิวเสนาปิ เจตถ สงฺเกตวิสฺสเกตฺตา เวทิตฺตพฺพา ๗

ปุเรภตฺตํ หฺรตฺติ วุตฺเต ปุเรภตฺตเมว ทฺริสฺสามีติ วายมนตฺสส ปจฺฉา ภตฺตํ โหติ, เอตถ กถนฺติ ๗

มหาสุเมธเถโร ตาว อห ปุเรภตฺตปฺโยโคว เอโส, (๔๔๙) ตสฺมา มุลฺกฺจเ น มุจฺจตีติ ๗ มหาปทุมเถโร ปนาท กาลปริจเฉทํ อติกกนตฺตฺตา วิสฺสเกตํ ตสฺมา มุลฺกฺจเ มุจฺจตีติ ๗

จบกล่าวว่าการนัดหมาย.

สังเกตกรรมมกกา นิฎฐิตา ๗

กล่าวด้วยการทำนิมิต

การทำนิมิตบางอย่าง เพื่อให้เกิดความหมายรู้ ชื่อว่า นิมิตกรรม. นิมิตกรรมนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ ๓ อย่าง โดยนัยเป็นต้นว่า เราจักขยิบตา ก็ดี. ก็การทำนิมิตแม้อย่างอื่น มีเป็นอนุเคราะห์การเป็นต้นว่าแกว่ง ไกวมือ ปรบมือ ดัดนิ้วมือ เอียงคอลงไธ และกระแอม ฟังสงเคราะห์เข้าในนิมิตกรรมนี้. ส่วนคำที่เหลือในนิมิตกรรมนี้ มีนัยดังกล่าวแล้วใน สังเกตกรรมนั้น ทีเดียวแล.

จบกล่าวด้วยการทำนิมิต.

กล่าวด้วยการสั่ง

บัดนี้ เพื่อความไม่ฉงนในสังเกตกรรม และนิมิตกรรมเหล่านี้เอง พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **ภิกษุ! อาณาเปติ** ดังนี้เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น หลายบทว่า **โส ตมฺหยาโน** ความว่า ภิกษุผู้ลัคนั้น เข้าใจทรัพย์ที่ภิกษุผู้สั่งบอกทำ นิมิตเครื่องหมายไว้ว่า เป็นทรัพย์นั้น จึงลักทรัพย์นั้นนั้น แล, เป็นปาฐกถาทั้ง ๒ รูป.

หลายบทว่า **โส ตมฺหยาโน อญญ** ความว่า ภิกษุผู้ลัคนั้นเข้าใจ ทรัพย์ที่ภิกษุผู้สั่งให้ลักว่าเป็นทรัพย์ นั้น แต่ลักทรัพย์อื่นที่เขาเก็บไว้ ในที่นั้นนั้นแล, ภิกษุผู้สั่ง ซึ่งเป็นต้นเหตุ ไม่เป็นอาบัติ.

หลายบทว่า **อญญ มหยาโน ตมฺ** ความว่า ภิกษุผู้ลักเข้าใจทรัพย์อื่น ที่ภิกษุผู้สั่งทำนิมิตเครื่องหมายบอกไว้อย่างนี้ว่า ทรัพย์นี้มีราคาน้อย, แต่ทรัพย์อย่างอื่น ที่เขาเก็บไว้ในที่ใกล้ทรัพย์นั้นนั้นเอง เป็นทรัพย์ที่มีคุณค่า ดังนี้ จึงลักทรัพย์นั้นนั้นเอง เป็นปาฐกถา ทั้ง ๒ รูป.

หลายบทว่า **อญญ มหยาโน อญญ** ความว่า ภิกษุผู้ลัคนั้น ย่อมเข้าใจโดยนัยก่อนนั้นแลว่า ทรัพย์อย่างอื่นนี้ ที่เขาเก็บไว้ในที่ใกล้ทรัพย์ นั้นนั้นเอง เป็นทรัพย์ที่มีคุณค่า ดังนี้, ถ้าทรัพย์ที่ลักมานั้นเป็นทรัพย์อย่างอื่น นั้น แล, เป็นปาฐกถาแก่เธอผู้ลักเท่านั้น.

นิมิตตกมฺมนติ สณฺญุปฺปาทนต์ถํ กสฺสจฺจ นิมิตตสฺส กรณํ ฯ ตํ อภฺยวํ นิกฺขณิสฺสสามิตฺตาทินา นเยน ติสฺสา วุตฺตํ ฯ อญฺญมฺปิ ปเนตถ หตฺถลฺงฆน- ปาณิปฺปหารองฺคฺคฺลฺโปถนคฺคฺวูปนามนชฺชิปตฺตูกกาสนาทิม- เนกปฺปการํ สงฺกเหตุพฺพํ ฯ เสสเมตฺถ สงฺเกตกมฺเม วุตฺตนยเมวาทิ ฯ

นิมิตตกมฺมกถา นิฏฺฐิตา ฯ

อิทาณิ เอเตเสว สงฺเกตกมฺมนิมิตตกมฺเมสุ อสมฺโมหตฺถํ **ภิกษุ! อาณาเปติ**ตฺตาทิมาทิ ฯ

ตตถ **โส ตมฺหยาโน**ติ โส อวหารโก ยํ อาณาปเกน นิมิตตสฺสญฺญํ กตฺวา วุตฺตํ ตํ เอตฺนติ มหยาโน ตเมว อวหารติ อุกฺกิณฺณํ ปาฐกฺกํ ฯ

โส ตมฺหยาโน อญฺญนติ ยํ อวหารติ วุตฺโต ตํ เอตฺนติ มหยาโน อญฺญํ ตสฺสมีเยว จาเน จปิตํ อวหารติ มฺลฺลฺกจฺจสฺส อนาปตฺติ ฯ

อญฺญ มหยาโน ตนฺติ อาณาปเกน นิมิตตสฺสญฺญํ กตฺวา วุตฺตํ ภาณฺทํ อปฺปคฺขมฺ อิทํ อญฺญํ ตสฺเสว สมีเป จปิตํ สารภณฺทนต์ติ เอวํ อญฺญํ มหยาโน ตเมว อวหารติ อุกฺกิณฺณํ ปาฐกฺกํ ฯ

อญฺญ มหยาโน อญฺญนติ ปุริมนเยเนว อิทมญฺญํ ตสฺเสว สมีเป จปิตํ สารภณฺทนต์ติ มหยาติ ตญฺเจ อญฺญเมว โหติ ตสฺเสว ปาฐกฺกํ ฯ

ในคำว่ **อิถนนามสส ปาวท** เป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้:- พึงเห็น อาจารย์รูปหนึ่ง อันเตวาลิก ๓ รูป มีชื่อว่า พุทธรักชิต ธรรมรักชิต และสังฆรักชิต.

บรรดาบทเหล่านั้น หลายบทว่า **ภิกขุ ภิกขุ อาณาเปติ** ความว่ อาจารย์กำหนดทรัพย์บางอย่าง ในสถานที่บางแห่ง แล้วสั่งพระพุทธรักชิต เพื่อต้องการลักทรัพย์นั้น.

สองบทว่า **อิถนนามสส ปาวท** ความว่ (อาจารย์สั่งว่) ดูก่อน พุทธรักชิต คุณจงไปบอกเนื้อความนั้นแก่พระธรรมรักชิต.

หลายบทว่า **อิถนนามโม อิถนนามสส ปาวทต** ความว่ แม้พระธรรมรักชิตจงบอกแก่พระสังฆรักชิต.

พระธรรมรักชิตถูกท่านสั่งอย่างนี้ว่ ภิกษุชื่อนี้ จงลักสิ่งของชื่อนี้แล้ว สั่งพระสังฆรักชิตว่ ‘จงลักสิ่งของชื่อนี้’ แท้จริงบรรดาเราทั้งสอง ท่านสังฆรักชิต เป็นคนมีชาติกล้าหาญสามารถในกรรมนี้.

สองบทว่า **อาปตติ ทุกกฐสส** ความว่ เป็นทุกกฐแก่อาจารย์ผู้สั่งอย่างนี้ก่อน. แต่ถ้คำสั่งนั้น ดำเนินไปตามความประสงค์ ถูลัจฉัยที่ท่านปรับไว้ข้างหน้านั้นแล ย่อมมีในขณะสั่ง, ถ้สั่งของนั้นจะต้องลักมาได้แน่นอน, ปาราชิกที่ตรัสไว้ข้างหน้าว่ ทุกรูปต้องปาราชิก ดังนี้ ย่อมมีแก่อาจารย์นี้ในขณะนั้นนั่นเอง เพราะด้ารัลที่ตรัสไว้ั้น, ความยุตินี้ บัณฑิตพึงทราบในที่ทั้งปวง ด้วยอาการอย่างนี้.

หลายบทว่า **โส อิถรสส आरोเจติ** ความว่ ภิกษุผู้รับสั่งบอกว่า พระพุทธรักชิตบอกพระธรรมรักชิต และพระธรรมรักชิตบอกพระสังฆรักชิตว่ “อาจารย์ของพวกเรา กล่าวอย่างนี้ว่ ‘ได้ยินว่ คุณจงลักทรัพย์ชื่อนี้’ ได้ยินว่ บรรดาเราทั้ง ๒ ตัวท่านเป็นบรูษผู้กล้าหาญ” ดังนี้, เป็นทุกกฐแม่แก่เธอเหล่านั้น เพราะมีการบอกต่อกันไป ด้วยอาการอย่างนั้น เป็นปัจฉัย.

สองบทว่า **อวหารโก ปฏิคคณาติ** ความว่ พระสังฆรักชิตรับว่ ตีละ ผมงักลัก.

หลายบทว่า **มุลกฐสส อาปตติ ถุลลจจยสส** ความว่ พอพระสังฆรักชิตรับคำสั่ง เป็นถูลัจฉัยแก่อาจารย์, เพราะคนหลายคนถูกอาจารย์นั้นชักชวนแล้วใน

(๔๕๐) **อิถนนามสส ปาวทาตีอาทิสู** เอโก อาจารย์โย ตโย พุทธรักชิตธมมรักชิตสงฆรักชิตนามกา อนเตวาลิกา ทฎจพพา ๑

ตตถ **ภิกขุ ภิกขุ อาณาเปตี** อาจารย์โย กิจฉิ ภณทํ กตถฉิ สลลกุเขตวาทสส ทรณตถาย พุทธรักชิต อาณาเปติ ๑

อิถนนามสส ปาวทาตี คจจ ตวํ พุทธรักชิต เอตมตถํ ธมมรักชิตสส ปาวท ๑

อิถนนามโม อิถนนามสส ปาวทตติ ธมมรักชิตปิตี สงฆรักชิตสส ปาวทต ๑

อิถนนามโม อิถนนามํ ภณทํ อวทรตติ เอวํ ตยา อาณตเตน ธมมรักชิตเตน อาณตโต สงฆรักชิตอิถนนามํ ภณทํ อวทรตฺ โส ทิ อมฺहेสุ วีรชาติโก ปฏิพโล อิมสฺมี กมเมติ ๑

อาปตติ ทุกกฐสสชาติ เอวํ อาณาเปเนตสส อาจารย์สส ดาว ทุกกฐํ ๑ สเจ ปน สา อาณตติ ยถา อธิปายํ คจจติ ยํ ปรัตถ ถุลลจจยํ วุตตํ อาณตติกุขเณ ตเทว โหติ อถ ตํ ภณทํ อวสฺสํ ทาริยํ โหติ ยํ ปรัตถ สพฺเพสํ อาปตติ ปาราชิกสสชาติ วุตตํ ตโต อิมสส ตํขณฺเวยว ปาราชิกํ โหตีติ อยํ ยุตติ สพพตถ เวทิตพพา ๑

โส อิถรสส आरोเจตีติ พุทธรักชิต ธมมรักชิตสส ธมมรักชิตเอ จ สงฆรักชิตสส อมฺหากํ อาจารย์โย เอวํ วทติ ‘อิถนนามํ กิร ภณทํ อวทร ตวํ กิร อมฺहेสุ วีรปฺริโสติ आरोเจติ เอวํ เตสมปิ ทุกกฐํ ๑

อวหารโก ปฏิคคณาตีติ สาธุ ทริสสามิติ สงฆรักชิต สมปฏิจจติ ๑

มุลกฐสส อาปตติ ถุลลจจยสสชาติ สงฆรักชิตเตน ปฏิคคหิตมตเต อาจารย์สส ถุลลจจยํ มหาชนํ ทิ เตน ปาเป นิโยชิตติ ๑

บาปแล.

หลายบทว่า **โส ต่ ภณท์** ความว่า ถ้าภิกษุหนึ่ง คือ พระสังฆรักขิตลัทธิของนั้นมาได้ไซ้ไร, เป็นปาราชิก ทั้งหมด คือ ทั้ง ๔ คน, และหาเป็นปาราชิกแก่ ๔ คน อย่างเดียวไม่, สมณะตั้งร้อย หรือสมณะตั้งพันก็ตามที่สั่ง โดยสืบต่อกันไป ไม่ทำให้ผิดการณ์ดหมาย โดยอุบาย อย่างนี้ เป็นปาราชิกด้วยกันทั้งหมดทีเดียว.

ในทศตวรรษ พึงทราบวินิจฉัยดังนี้:-

หลายบทว่า **โส อณฺเฑ อาณาเปติ** ความว่า ภิกษุ นั้นคือพระพุทธรักขิต อันอาจารย์สั่งไว้แล้ว แต่ไม่พบ พระธรรมรักขิต หรือเป็นผู้ไม่อยากจะบอก จึงเข้าไปหา พระสังฆรักขิตทีเดียว แล้วสั่งว่า อาจารย์ของพวกเขาสั่ง ไว้อย่างนี้ว่า ได้ยินว่า คุณจงลัทธิของชื่อนี้มา.

สองบทว่า **อาปตติ ทุกกฏสส** ความว่า พระพุทธรักขิตชื่อว่าปตติทุกกฏ เพราะสั่งก่อน.

หลายบทว่า **ปฏิคคณหาติ อาปตติ ทุกกฏสส** ความว่า พึงทราบว่าเป็นทุกกฏแก่ภิกษุผู้สั่ง ซึ่งเป็นต้น เดิมทีเดียว ในเมื่อพระสังฆรักขิตรับแล้ว. ก็ถ้าพระสังฆรักขิตนั้น ลัทธิภิกษุนั้นมาได้, เป็นปาราชิกแม้ทั้งสองรูป คือ พระพุทธรักขิตผู้สั่ง ๑ พระสังฆรักขิตผู้ลัทธิ ๑. แต่ สำหรับอาจารย์ผู้สั่งซึ่งเป็นต้นเดิม ไม่เป็นอาบัติปาราชิก เพราะผิด สั่งเกิด, ไม่เป็นอาบัติทุกอย่างแก่พระธรรมรักขิตเพราะไม่รู้. ส่วนพระพุทธรักขิตทำความสวัสดีแก่ ท่านทั้งสองรูปแล้ว ตนเองพิณาศ.

บรรดาพระแห่งการสั่ง ๔ อย่าง ต่อจากนี้ พึงทราบวินิจฉัยในวาระที่ หนึ่งก่อนต่อไป.

หลายบทว่า **โส คนฺตวา ปฺน ปจฺจาคจฺจติ** ความว่า ภิกษุผู้ลัทธิไปสู่ที่ตั้งภณทะ แล้วเห็นการอารักขา ภายในและภายนอก เมื่อไม่อาจจะลัทธิเอาได้ จึงกลับมา.

หลายบทว่า **ยทา สกฺโกสิ ตทา** ความว่า สั่งอีก ว่า ทรัพย์ที่ท่านลัก ในวันนี้เท่านั้นหรือ จึงจัดว่า เป็น อันลัก จงไปเถิด อาจจะได้เมื่อใด ก็จงลักเมื่อนั้น.

สองบทว่า **อาปตติ ทุกกฏสส** ความว่า แม้ เพราะสั่งอีกอย่างนี้ ก็เป็นทุกกฏเท่านั้น. ก็ถ้าภณทะนั้น เป็นสิ่งที่ภิกษุจะพึงลักได้แน่นอน ชื่อว่า เจตนาอันยัง ประโยชน์ให้สำเร็จ เป็นเช่นกับผลในลำดับแห่งมรรค

(๔๕๑) **โส ต่ ภณฺทฺติ** โส เจ สงฺฆรักขิตโต ต่ ภณฺทฺติ อวฺหฺรติ สพฺเพสํ จตฺตุนฺนํปิ ชนฺนํ ปาราชิกํ ๑ น เกวลญจ จตฺตุนฺนํ เอเตน อุปาเยน วิสฺงเกตฺ อกฺตฺวา ปรมฺปราย อาณาเปนฺตํ สมณสฺตํ วา สมณสทฺสสฺส วา โหตุ สพฺเพสํ ปาราชิกเมว ๑

ทศตวรรษ ๑

โส อณฺเฑ อาณาเปติติ โส อาจฺริเยน อาณตฺโต พุทฺธรักขิตโต ธมฺมรักขิตํ อทิสฺวา วา อวตฺตกาโม วา หุตฺวา สงฺฆรักขิตเมว อุปสงฺกมิตฺวา อมฺหากํ อาจฺริโย เอวมาท อิตฺถนฺนํ กิร ภณฺทํ อวฺหฺรติ อาณาเปติ ๑

อาปตติ ทุกกฏสส อาณตฺติยา ตาว พุทฺธรักขิตสฺส ทุกกฏํ ๑

ปฏิคคณหาติ อาปตติ ทุกกฏสส สงฺฆรักขิตเตน สมฺปฏิจฺฉิตเต มฺลฺกฺจฺสเสว ทุกกฏนฺติ เวทิตพฺพํ ๑ สเจ ปน โส ต่ ภณฺทํ อวฺหฺรติ อาณาปกฺสส จ พุทฺธรักขิตสฺส อวฺหารกฺสส จ สงฺฆรักขิตสฺส อภินฺนํปิ ปาราชิกํ ๑ มฺลฺกฺจฺสส ปน อาจฺริยสฺส วิสฺงเกตฺตฺตา ปาราชิกเณ อนาปตติ ๑ ธมฺมรักขิตสฺส อชานนตฺตา สพฺเพน สพฺพํ อนาปตติ ๑ พุทฺธรักขิตโต ปน ทฺวินฺนํ โสตฺถิภาวํ กตฺวา อตฺตนา นฺนุจฺ ๑

อิโต ปเรสุ จตฺตฺส อาณตฺติวาเรสุ ปจฺเจเม ตาว ๑

โส คนฺตวา ปฺน ปจฺจาคจฺจติ ภณฺทฺจฺจํ คนฺตฺวา อนฺโต จ พหิ จ อารกฺขํ ทิสฺวา อวฺหฺริตุํ อสกฺโกนฺโต อาคจฺจติ ๑

ยทา สกฺโกสิ ตทา ทิ อชฺเชว ภูมฺ ภูมฺ โหติ คจฺจ ยทา สกฺโกสิ ตทา ต่ อวฺหฺรติ ๑

อาปตติ ทุกกฏสส เอรํ ปฺน อาณตฺติยาปิ ทุกกฏเมว โหติ ๑ สเจ ปน ต่ ภณฺทํ อวสฺสํ ทาโรยํ โหติ อตฺถสฺสจฺเจตนา (๔๕๒) นาม มคฺคานนฺตร-ผลทิสฺสา ตสฺมา อยํ อาณตฺติกฺขณฺเมว ปาราชิกํ ๑

ฉะนั้นภิกษุผู้สั่งนี้ จึงเป็นปาราชิก ในขณะที่สั่งนั่นเอง. แม้ถ้าภิกษุผู้สั่ง จะลักทรัพย์นั้นมาได้ โดยล่วงไป ๖๐ ปี และภิกษุผู้สั่ง จะทำกาลกิริยา หรือสึกไปเสียในระหว่างนั่นเอง จักเป็นผู้ไม่ใช่สมณะเลย ทำกาลกิริยา หรือจักสึกไป, แต่สำหรับภิกษุผู้สั่ง ย่อมเป็นปาราชิกในขณะที่ ที่ลักนั่นเอง.

ในทุติยวาร เพราะภิกษุผู้สั่งซึ่งเป็นต้นเหตุพูดคำนั้นเบาๆ ไม่ได้ ประกาศให้ได้ยิน หรือไม่ได้ประกาศให้ได้ยินคำสั่งนี้ว่า เธออย่าลัก เพราะเธอผู้เป็นต้นเหตุนั้นเป็นคนหูหนวก ฉะนั้น ภิกษุผู้สั่งซึ่งเป็นต้นเหตุ จึงไม่พ้น. ส่วนในตติยวารชื่อว่าพ้น เพราะท่านประกาศให้ได้ยิน. ในจตุตถวารแม้ทั้งสองรูปพ้นได้ เพราะภิกษุผู้สั่งซึ่งเป็นต้นเหตุนั้น ประกาศให้ได้ยิน และเพราะภิกษุผู้รับสั่งนอกนี้ รับคำว่า ตีละ แล้วก็งดเว้นเสีย ด้วยประการฉะนี้.

จบกล่าวด้วยคำสั่ง.

พรรณนาบทภาษณีย์

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงองค์แห่งอทินนาทานที่ตรัสไว้ ด้วยอำนาจแห่งกิริยาที่ให้เคลื่อนจากฐาน ในทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในพื้นดิน เป็นต้นนั้นๆ และความต่างแห่งอาบัติ กับความต่างกันแห่งวัตถุ จึงตรัสคำ เป็นต้นว่า ปณจหากาเรหิ ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปณจหากาเรหิ** ได้แก่ด้วยเหตุ ๕ อย่าง. มีคำอธิบายว่า ด้วยองค์ ๕. ในคำว่า ปณจหากาเรหิ เป็นต้นนั้น มีเนื้อความย่อดังต่อไปนี้:- คือ ปาราชิก ย่อมมีแก่ภิกษุผู้ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยอาการ ๕ อย่างที่ตรัสไว้โดยนัยเป็นต้นว่า ทรัพย์อันผู้อื่นหวงแหน ๑ เพราะไม่ครอบครอง ๕ นั้น จึงไม่เป็นปาราชิก. ในคำนั้น มีอาการ ๕ อย่างเหล่านี้ คือ ทรัพย์อันผู้อื่นหวงแหน ๑ เข้าใจว่าทรัพย์อันผู้อื่นหวงแหน ๑ ความที่บริขารเป็นครุภัณฑ์ ๑ มีโดยจิต ๑ การทำให้เคลื่อนจากฐาน ๑. ส่วนในบริขารที่เป็นลหุภัณฑ์ ท่านแสดงมูลลัจฉัยและทุกกฎไว้ โดยความต่างกันแห่งวัตถุ ด้วยวาระทั้ง ๒ อื่นจากอาการ ๕ อย่างนี้.

สเจปิ อวหารโก สฎฺฉิวสสาตักฺกเมน ตํ ภณฺทํ อวหฺรติ อาณาปโก จ อนฺตราเยว กาลํ กโรติ หินาย วา อวตฺตติ อสฺสมโณว หุตฺวา กาลํ กริสฺสติ หินาย วา อวตฺตติสฺสติ อวหารกฺสส ปน อวหารกฺขณฺเยว ปาราชิกํ ฯ

ทุติยวาระ ยสฺมา ตํ สณฺิกํ วา ภณฺนโต ตสฺส วา พฺริตฺตาย มา อวหฺรติ เอตํ วจฺนํ น สาเวติ ตสฺมา มุลฺลฺโล น มุตฺโต ฯ ตติยวาระ ปน สาวิตตฺตา มุตฺโต ฯ จตุตถวาระ เตน จ สาวิตตฺตา อิตฺเรน จ สาธฺฐติ สมฺปฏฺฐิจฺฉิตฺวา โอรมิตตฺตา อุโปภิมุตฺตาติ ฯ

อาณตติกา นิฏฺฐิตา ฯ

อิทานิ ตตฺถ ตตฺถ จานา จาวนฺวเสน วุตฺตสฺส อทินฺนาทานสฺส อญฺจกญฺจ วตฺตุเกเทน จ อาปตฺติเกทํ ทสฺเสนโต ปณฺจหากาเรหิตฺติอาทิมาห ฯ

ตตฺถ **ปณฺจหากาเรหิตฺติ** ปณฺจหิ การณฺเหติ ฯ ปณฺจจฺจเกหิตฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ ตตฺตฺรายํ สงฺเขปตฺถ โอทินฺนํ อาทียนฺตสฺส ปฺรปฺริคฺคหิตฺตญฺจ โหตฺติอาทินา นเยน วุตฺเตหิ ปณฺจหากาเรหิ ปาราชิกํ โหติ น ตโต อุเนหิตฺติ ฯ ตตฺตฺริเม ปณฺจ อากาธา ปฺรปฺริคฺคหิตฺตํ ปฺรปฺริคฺคหิตฺตสฺสญฺญา ปฺรึกฺขารสฺส ครุภฺภาโว เถยฺยจิตฺตํ จานา จาวนฺนติ ฯ อิตฺโต ปเรหิ ปน ทฺวิหิ วาเรหิ ลหุเก ปฺรึกฺขารเว วตฺตุเกเทน อุลลจฺจยญฺจ ทุกฺกฏญฺจ ทสฺสิตํ ฯ

อาการ ๖ อย่างที่ทำให้ภิกษุต้องอาบัติปาราชิก

แม้ในวาระทั้ง ๓ ที่ท่านตรัสไว้ โดยนัยเป็นต้นว่า ฉหากาเรหิ ก็ควรทราบอาการ ๖ อย่างนี้ คือ มิใช่มีความสำคัญว่าเป็นของตน ๑ มิใช่ถือเอาด้วยวิสาสะ ๑ มิใช่ขอยืม ๑ ความที่บริหารเป็นครุภัณฑ์ ๑ มิใช่โดยจิต ๑ การทำให้เคลื่อนจากฐาน ๑. ก็บรรดาบวชทั้ง ๓ แม้ในปฐมวารท่านปรับเป็นปาราชิก ทศตวรรษและตติยวารท่านปรับเป็นอุลลัจจัยและทุกกฏ โดยความต่างกันแห่งวัตถุ. ส่วนในความต่างกันแห่งวัตถุ แม้ที่มีอยู่ในวาระทั้ง ๓ อื่นจาก ๓ วาระนั้น ท่านปรับเป็นทุกกฏอย่างเดียว เพราะเป็นวัตถุอันชนเหล่าอื่นไม่ได้หวงแหน. วัตถุที่ท่านกล่าวใน ๓ วาระนั้นว่า มิใช่ของอันผู้อื่นหวงแหน จะเป็นวัตถุที่ยังมิได้ครอบครองก็ตาม จะเป็นของที่เขาทิ้งแล้วหมดราคา หาเจ้าของมิได้ หรือจะเป็นของๆ ตนก็ตาม, วัตถุแม้ทั้ง ๒ ย่อมถึง ความนับว่า มิใช่ของอันผู้อื่นหวงแหน. ก็ในทศวรรษ ๒ อย่างนี้ มีความสำคัญว่า ทศวรรษอันผู้อื่นหวงแหนไว้ ๑ ถือเอาด้วยโดยจิต ๑ เพราะเหตุนี้ท่านจึงไม่กล่าวอาบัติไว้ ฉะนี้แล.

อรรถาธิบายในอนาปัตติวาร

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงความต่างแห่งอาบัติ ด้วยอำนาจแห่งวัตถุและด้วยอำนาจแห่งจิตอย่างนี้แล้ว บัดนี้ เมื่อจะทรงแสดงอนาปัตติ จึงตรัสคำว่า **อนาปัตติ** สกสณณิสส ดังนี้ เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สกสณณิสส** ได้แก่ ภิกษุผู้มีความสำคัญ ว่าเป็นของตน คือ ผู้มีความสำคัญอย่างนี้ว่า ภัณฑะนี้เป็นของเรา เมื่อถือเอา แม้ซึ่งภัณฑะของผู้อื่น ไม่เป็นอาบัติ เพราะการถือเอา, ควรให้ทรัพย์ที่ตนถือเอาแล้วนั้นคืน ถ้าถูกพวกเจ้าของทวงว่า จงให้. เธอไม่ยอมคืนให้เป็นปาราชิก ในเมื่อเจ้าของทรัพย์เหล่านั้นทอตรูระ.

บทว่า **วิสสาสะคคาเห** ได้แก่ ไม่เป็นอาบัติ เพราะการถือเอาด้วยวิสาสะ. แต่ควรรู้อีกลักษณะแห่งการถือเอาด้วยความวิสาสะ โดยสูตรนี้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรา

ฉหากาเรหิติอาทินา นเยน วุตตวาทตเตยีน สกสณณิตา น วิสสาสะคคาทิตา น ตาวกาลิกตา ปริกขารสส ครุกภาโว เถยยจิตต์ จานา จาวนุนติ เอว ฉ อาการา เวทิตพพา ฯ (๔๕๓) วตถุเกเทน ปเนตถาปิ ปจุมวาเร ปาราชิกํ ทศตติเยสุ อุลลัจจัยทุกกฏานิ วุตตานิ ฯ ตโต ปเรสุ ปน ตีสุ วาเรสุ วิชชมานะปี วตถุเกเท วตถุสส ปเรหิ อปริคคหิตตตทา ทุกกฏเมว วุตต์ ฯ ตตฺร ยเทตฺถ น จ ปรรคคหิตนฺติ วุตต์ ตํ อนชฺชมาวตถุภํ วา โหตุ ฉทฺทิตํ ฉินฺนมูลกํ อสฺสามิกํ วตถุ อตฺตโน สนตํ วา อุกฺขมฺปิ น จ ปรรคคหิตนฺเตว ว สงฺขยํ คจฺจติ ฯ ยสฺมา ปเนตถ ปรรคคหิตสณฺณยา จ อตฺถิ เถยยจิตฺเตน จ คหิตํ ตสฺมา อนาปัตติ น วุตฺตาติ ฯ

เอวํ วตถุวเสน จ จิตฺตวเสน จ อาปัตติเกทํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ อนาปัตติ ทสฺเสนโต อนาปัตติ สกสณณิสฺสาติอาทิมาท ฯ

ตตถ **สกสณณิสฺสาติ** สกสณณิสฺส มยฺหํ สนตํ อิทํ ภาณฺชนฺติ เอวํ สณณิสฺส ปรรคคหิตนฺติ คณฺโหโต คหเณ อนาปัตติ ฯ คหิตํ ปุน ทาทพฺพํ สเจ สามิกเกหิ เทหิติ วุตฺโต ฯ น เทติ เตลฺลํ อุนฺนิเกเขเป ปาราชิกํ ฯ

วิสสาสะคคาเห วิสสาสะคคหเณ อนาปัตติ ฯ วิสสาสะคคาหลกฺขณํ ปน อิมินา สุตฺเตน ชานิตพฺพํ อนุชานามิ ภิกฺขเว ปญฺจหฺงเคหิ สมฺนฺนาคตฺสส

อนุญาตให้ถือวิสาสะ แก่บุคคลผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ เคยเห็นกันมา ๑ เคยคบกันมา ๑ เคยบอกอนุญาตกันไว้ ๑ ยังมีชีวิตอยู่ ๑ รู้ว่าเราถือเอาแล้ว เขาก็พอใจ ๑.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สนทฺธิญฺสฺส** ได้แก่ เพื่อนเพียงเคยเห็นกัน.

บทว่า **สมภตฺโต** ได้แก่ เพื่อนสนิท.

บทว่า **อาลปีโต** ได้แก่ ผู้นั้นเพื่อนสั่งไว้ว่า ท่านต้องการสิ่งใดซึ่งเป็นของผม ท่านพึงถือเอาสิ่งนั้นเถิด, ไม่มีเหตุในการที่ท่านจะขออนุญาตก่อนจึงถือเอา. แม้เพื่อนผู้นอน ด้วยการนอนที่ไม่ลุกขึ้น ยังไม่ถึงความขาดเต็ด แห่งชีวิตินทรีย์เพียงใด ชื่อว่ายังมีชีวิตอยู่เพียงนั้น.

หลายบทว่า **คหิตเต จ อุตฺตมโน** ความว่า เมื่อเราถือเอาแล้ว เขา จะพอใจ. การที่ภิกษุเมื่อรู้ว่า ครั้งเราถือเอาสิ่งของๆ ผู้นั้นเห็นปานนี้แล้ว เขาก็พอใจ จึงถือเอา ย่อมสมควร. ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสองค์ ๕ เหล่านี้ไว้ ด้วยอำนาจแห่งการ รวบรวมไว้ โดยไม่มีส่วนเหลือ.

*** ก็การถือเอาด้วยวิสาสะ ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ ๓ คือ ผู้เป็นเพื่อนพบเห็นกันมา ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อถือเอาแล้วเจ้าของพอใจ ๑ ผู้เป็นเพื่อนคบกันมา ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อถือเอาแล้วเจ้าของพอใจ ๑ ผู้บอกกันไว้ ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อถือเอาแล้ว เจ้าของพอใจ ๑. ส่วนเพื่อนคนใด ยังมีชีวิตอยู่ แต่เมื่อถือเอาแล้วเขาไม่พอใจ, สิ่งของๆ เพื่อนคนนั้น แม้ภิกษุถือเอาแล้วด้วยการถือวิสาสะ ก็ต้องคืนให้, และเมื่อจะคืนให้ทรัพย์ของผู้ตาย ต้องคืนให้แก่พวกภคทัสส หรือบรรพชิต ผู้เป็นใหญ่ในทรัพย์ของภิกษุนั้นก่อน, ทรัพย์ของเพื่อนผู้ไม่พอใจ ก็ต้องคืนให้แก่เขานั้นแหละ.

ส่วนภิกษุใด พลอยยินดีแต่แรก ด้วยการเปล่งวาจาว่า ของๆ ผมที่ท่านถือเอา ชื่อว่าทำชอบแล้ว หรือด้วยเพียงจิตตูปาทเท่านั้น ภายหลังโกรธด้วยเหตุบางอย่าง, ภิกษุนั้นย่อมไม่ได้จะให้นำมาคืน. แม้เธอรูปใดไม่ประสงค์จะให้ แต่ยอมรับทางใจ ไม่พูดอะไรเลย แม้เธอรูปนั้น ก็ย่อมไม่ได้เพื่อจะให้นำมาคืน.

ส่วนภิกษุใด เมื่อเพื่อนภิกษุพูดว่า สิ่งของๆ ท่านผมถือเอาแล้ว หรือผมใช้สอยแล้ว จึงพูดว่า สิ่งของนั้น

วิสฺสาสํ คเหตุํ สนทฺธิญฺสฺส จ โหติ สมภตฺโต จ อาลปีโต จ ชีวิติ จ คหิตเต จ อุตฺตมโนติ ฯ

ตตถ **สนทฺธิญฺสฺส** ติ ญฺสฺสมตฺตกมิตฺโต ฯ

สมภตฺโต ติ ทพฺพมิตฺโต ฯ

อาลปีโต ติ มม สนตํ ยํ อิฉฺฉลิตํ คณฺเหยฺยาลิ อปุฉฺฉิตฺวา คหณฺ การณํ นตฺถิติ วุตฺโต ฯ ชีวิติตฺติ อนุจฺจานเสยฺยาย สยิตฺปิ ยาว ชีวิตินทฺริยฺรูปฺจเฑทํ น ปาปฺณาติ ฯ

คหิตเต จ อุตฺตมโน ติ คหิตเต ตฺถุจฺจิตฺโต โหติ ฯ (๔๕๔) เอวรฺูปสฺส สนตํ คหิตเต อุตฺตมโน ภวิสฺสตีติ ชานนฺเต คเหตุํ วฏฺฏติ ฯ อวเสสปรียาทานวเสน เจตานิ ปญฺจ อํงคานิ วุตฺตานิ ฯ

วิสฺสาสคฺคาโท ปน ตีหิ อํงเคหิ รุหฺติ สนทฺธิญฺสฺส ชีวิติ คหิตเต อุตฺตมโน สมภตฺโต ชีวิติ คหิตเต อุตฺตมโน อาลปีโต ชีวิติ คหิตเต อุตฺตมโนติ ฯ โย ปน ชีวิติ น จ คหิตเต อุตฺตมโน โหติ ตสฺส สนตํ วิสฺสาสคฺคาเหน คหิตมฺปิ ปน ทาทพฺพํ ฯ ทพฺพมาเนน จ มตฺกชนฺนดาว เย ตสฺส ฐเน อิฉฺฉรา คหฺญาจฺวา วา ปพฺพชิตฺวา วา เตสํ ทาทพฺพํ ฯ อนตฺตมณฺสสฺส สนตํ ตสฺเสว ทาทพฺพํ ฯ

โย ปน ปจฺมเมว สฺสุจฺจ กตํ ตยา มม สนตํ คณฺหนฺเตนาติ วจฺเญเทน วา จิตฺตูปาทมตฺเตเนว วา อนุโมทิตฺวา ปจฺฉา เกนจิ การณฺน กุปีโต ปจฺจาหฺราเปตฺ น ลภติ ฯ โยปิ อทาทฺกามิ จิตฺเตน ปน อธิวาเสติ น กิณฺจิจิ วทติ โสปี ปน ปจฺจาหฺราเปตฺ น ลภติ ฯ

โย ปน ‘มยา ตุมหากํ สนตํ คหิตํ วา ปริกฺขตํ วาติ วุตฺเต คหิตํ วา โหตุ ปริกฺขตํ วา

ท่านถือเอาหรือใช้สอยแล้วก็ตามเถิด, แต่สิ่งของนั้น ผม ย่อมเก็บไว้ด้วยกรณีบางอย่างนั้นเทียว ท่านควรทำ สิ่งของนั้น ให้เป็นปกติดั้งเดิม ดังนี้ เอรูรูปนี้ ย่อมได้เพื่อ จะให้นำมาคืน.

บทว่า **ดาวกาลิเก** ความว่า สำหรับภิกษุผู้ถือเอา ด้วยคิดอย่างนี้ว่า ‘เราจักให้คืน จักทำคืน’ ไม่เป็นอาบัติ เพราะการถือเอาแม้การเป็นของยืม. แต่ถ้าสิ่งของที่ ภิกษุถือเอาแล้ว ถ้าบุคคลหรือคณะผู้เป็นเจ้าของสิ่งของ อนุญาตไว้ว่า ‘ของสิ่งนั้น จงเป็นของท่านนั้นแหละ’ การ อนุญาตอย่างนี้นั้น เป็นการดี ถ้าไม่อนุญาตไว้ไซ้, เมื่อ เขาให้นำมาคืน ก็ต้องคืนให้*** (ส. ๘/๒๕๓๘) ส่วนของๆ สงฆ์ ควรให้คืนทีเดียว.

ก็บุคคลผู้เกิดในเปรตวิสัยก็ดี เปรตผู้ที่ทำกาละ แล้ว เกิดในอัฐภพนั้นนั่นเองก็ดี เทวดาทั้งหลาย มี เทวดาชั้นจาตุมมหาราชิกาเป็นต้นก็ดี, ทั้งหมดถึงความ นับว่า เปรต เหมือนกันในคำว่า เปตปริคคเห นี้ ไม่เป็น อาบัติในทรัพย์อันเปรตเหล่านั้นหวงแหน.

จริงอยู่ ถ้าแม่ท้าวลักกเทวราชออกร้านตลาด ประทับนั่งอยู่, และภิกษุผู้ได้ทิพยจักขุ รู้ว่าเป็นท้าวลักกะ แม่เมื่อท้าวลักกะนั้นร้องห้ามอยู่ว่า ‘อย่าถือเอาๆ’ ก็ถือ เอาผ้าสาฎกแม้มีราคาตั้งแสน เพื่อประโยชน์แก่จิ๋วของตนไป, การถือเอานั้น ย่อมควร. ส่วนในผ้าสาฎกที่เหล่า ชนผู้ทำพิธีกรรมอุทิศพวกเทวดา คล้องไว้ที่ต้นไม้เป็นต้น ไม่มีค่าที่ควรจะกล่าวเลย.

บทว่า **ดิรจฉานคตปริคคเห** ได้แก่ ไม่เป็นอาบัติ เพราะทรัพย์ แม้พวกสัตว์ดิรจฉานหวงแหน. จริงอยู่ แม้พวกพญานาค หรือสุบรรณมาณพแปลงรูปเป็นมนุษย์ ออกร้านตลาดอยู่, และมีภิกษุบางรูป มาถือเอาสิ่งของๆ พญานาค หรือของสุบรรณมาณพนั้น จากร้านตลาดนั้นไป โดยนัยก่อนนั่นเอง, การถือเอานั้น ย่อมควร. ราชสีห์ หรือเสือโคร่งฆ่าสัตว์มีเนื้อและกระปือเป็นต้นแล้ว แต่ยังไม่เคี้ยวกิน ถูกความหิวเบียดเบียน ไม่พึงห้ามในตอนต้น ที่เดียว, เพราะว่ามันจะพึงทำความฉิบหายให้. แต่ถ้า เมื่อราชสีห์เป็นต้นเคี้ยวกินเนื้อเป็นอาทิไปหน่อยหนึ่งแล้ว สามารถห้ามได้ จะห้ามแล้วถือเอาก็ควร. แม้จำพวกนก มีเหยี่ยวเป็นต้น คาบเอาเหยื่อบินไปอยู่ จะไล่ให้มันทิ้ง เหยื่อให้ตกไป แล้วถือเอาก็ควร.

มยา ปน ตํ เณจิวเทว กรณียเณ จปีตํ ตํ ปากตัก กาทุ ฎฎฐิตติ วทติ อัย ปจจาหราเปตุ ลภติ ฯ

ดาวกาลิเกติ ปฏิทสสามิ ปฏิกริสสามิติ เอว คณนตสส ดาวกาลิเกปี คหเณ อนาปตติ ฯ คหิตมปน สเจ ภณทสสามิโก ปุคคโล วา โคณ วา ตยเวหเวตํ โหตุติ อนุชานาติ อิจเจตํ กุสลํ โน เจ อนุชานาติ อาหาราเปเนเต ทาทัพพิ ฯ สงฆสนตกํ ปน ปฏิทาตุเมว ฎฎฐติ ฯ

(๔๕๕) เปตปริคคเหติ เอตถ ปน ปีตติวิสเย อูปปนนาปี กาลํ กตวา ตสมีเยว อตตภาเว นิพพตตปิ จาตุมมหาราชิกาทโยปี เทวา สพเพ เปตาเตวว สงขยํ คตา เตสํ ปริคคเห อนาปตติ ฯ

สเจปี ทิ สกุโก เทวราชา อาปณํ ปสาเรตวา นิสินโน โหติ ทิพพจกขุโก จ ภิกขุ ตํ ฆตวา อตตโน จีวรตถาย สตสทสสคณนคปิ สาฎกํ ตสส มา คณห มา คณหาติ วิรวนตสสาปี คเหตุวา คจฉติ ฎฎฐติ ฯ เทวดา ปน อุททิสส พลิกมมํ กโรเนเตหิ รุกษาทีสุ ลคคิตสาฎเก วตตพพเมว นตติ ฯ

ดิรจฉานคตปริคคเหติ ดิรจฉานคตตามนปิ ปริคคเห อนาปตติ ฯ สเจปี ทิ นาคราชา วา สุปนณนมาณวโก วา มนุสสรูปเณ อาปณํ ปสาเรติ ตโต จสส สนตกํ โกลิ ภิกขุ ปริมนเยเนว คเหตุวา คจฉติ ฎฎฐติ ฯ ลีโห วา พยคโฆ วา มิคมทิสาทโย วิตวา อชาทนโต ชิมจฉาปีพิโต อาทิตว น วาเรตพโพ อนตถมปิ ทิ กรเยย ฯ ยทิ ปน โลกเก ขายิตเว วาเรตุ สกุโกติ วาเรตวา คเหตุ ฎฎฐติ ฯ เสนาทโยปี อามิสํ คเหตุวา คจฉนเต ปาตาเปตวา คณหิตุ ฎฎฐติ ฯ

บทว่า **ปัสสูลสณฺณิสส** ความว่า แม้สำหรับภิกษุผู้มีความสำคัญอย่างนี้ว่า สิ่งของนี้ ไม่มีเจ้าของเกลือกกลัวไปด้วยฝุ่น ไม่เป็นอาบัติเพราะการถือเอา. แต่ถ้านั้นมีเจ้าของไซ้, เมื่อเขาให้นำมาคืน ก็ควรคืนให้.

บทว่า **อุมฺมตฺตกสฺส** ความว่า ไม่เป็นอาบัติแม้แก่ภิกษุผู้เป็นบ้า ซึ่งมีประการดังกล่าวแล้วในเบื้องต้น.

บทว่า **อาทิกมฺมิกสฺส** ความว่า ไม่เป็นอาบัติแก่พระธนิยะผู้เป็นอาทิกมฺมิกะ (ผู้เป็นต้นบัญญัติ) ในสิกขาบทนี้. แต่สำหรับภิกษุฉัพพัคคีย์เป็นต้น ผู้เป็นโจรลักท่อผ้าของช่างย้อมเป็นอาทิกที่เหลือ เป็นอาบัติทีเดียวขณะนี้แล.

จบการพรรณนาบทภาษณีย์.

ปัสสูลสณฺณิสสาติ อสฺสามิกิ อิทํ ปัสสูลนฺติ เอวํ สณฺณิสสาปิ คหณฺเ อนาปตฺติ ฯ สเจ ปน ตํ สสฺสามิกิ โทติ ออาหาราเปเนเต ทาทพฺพํ ฯ

อุมฺมตฺตกสฺสาติ ปุพฺเพ วุตฺตปฺปการสฺส อุมฺมตฺตกสฺสาปิ อนาปตฺติ ฯ

อาทิกมฺมิกสฺสาติ อธิ ธนฺิโย อาทิกมฺมิโก ตสฺส อนาปตฺติ ฯ อวเสสานํ ปน รัชกภณฺฑิกาทิโจรานํ ฉพฺพคฺคิยาทินํ อาปตฺติเยวาติ ฯ

ปทภาษณียวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

กล่าวว่ด้วยปกิณณกะ

กัในปกิณณกะนี้ คือ

สมฺภูจฺจานญจ กิริยา อโถ สณฺญา สจิตฺตกํ ๑
โลกวชฺชชะ ๑ กรรมและกุศล พร้อมด้วยเวทนา ๑

บัณฑิตพึงทราบคำทั้งหมด โดยนัยดังที่กล่าวไว้แล้วในปฐมสิกขาบทนั่นเองว่า สิกขาบทนี้ มีสมฺภูจฺจาน ๓ คือ เป็นสาเหตุตักเกิดทางกายและทางจิต, เป็นอาณัตติกะ เกิดทางวาจาและทางจิต, เป็นสาเหตุตักเกิดทางกาย ทางวาจา และทางจิต และเกิดเพราะทำจริงอยู่ เมื่อทำเท่านั้น จึงต้องอาบัตินั้น เมื่อไม่ทำก็ไม่ต้อง เป็นสัญญาวิโมกข์ เพราะพ้นด้วยไม่มี สำคัญว่า เราจะถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้, เป็นสจิตตกะ เป็นโลกวชฺชชะ เป็นกายกรรม เป็นวจีกรรม เป็นอกุศลจิต, ภิกษุยินดี หรือกลัว หรือวางตนเป็นกลาง จึงต้องอาบัตินั้น เพราะเหตุนั้น สิกขาบทนี้ จึงชื่อว่า มีเวทนา ๓.

(๔๕๖) **สมฺภูจฺจานญจ กิริยา อโถ สณฺญา สจิตฺตกํ**
โลกวชฺชญจ กมฺมญจ กุสลํ เวทนาย จาติ

อิมสฺมี ปน ปกิณฺณเก อิทํ ติสฺมฺภูจฺจานํ สาเหตุกํ กายโต จ จิตฺโต จ สมฺภูจฺจาทิ, อาณตฺติกํ วาจโต จ จิตฺโต จ สมฺภูจฺจาทิ, สาเหตุกิกายโต จ วาจโต จ จิตฺโต จ สมฺภูจฺจาทิ กิริยาสมฺภูจฺจานญจ กโรนฺโตเยว ทิ เอตํ อาปชฺชติ น อกรโณโต อทินฺนํ อาทิยามิติ สณฺญาย อภาเวน มุจฺจนฺโต สณฺญาวิมอกฺขํ สจิตฺตกํ โลกวชฺชํ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ อกุสลจิตฺตํ ตฺถุโจ วา ภีโต วา มชฺฌตฺโต วา ตํ อาปชฺชตฺติ ติเวทนิกนฺติ สพฺพํ ปจฺมสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ

พรรณนาวิณีตวัตตคาถา

ในคาถาแห่งวิณีตวัตต พึงทราบวินิจฉัยดังต่อไปนี้:-
เรื่องภิกษุฉัพพัคคีย์ ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วใน
อนุบัญญัตินั้นแล.

ในเรื่องที่ ๒ มีวินิจฉัยดังนี้:-

ขึ้นชื่อว่า จิตของพวกปุถุชน ละปกติไปด้วย
อำนาจกิเลสมีรากเป็นต้น ย่อมวิ่งไป คือ พล่านไป
ได้แก่ เร่ว่อนไป.

ถ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าแม้เว้นความทำลายทาง
กายทวารและวจีทวารเสีย จะพึงทรงบัญญัติอาบัติด้วย
เหตุเพียงจิตตูปบาท (เพียงเกิดความคิด) ใครจะพึง
สามารถทำตนไม่ให้เป็นอาบัติได้เล่า. เพราะเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสไว้ว่า ‘ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้อง
อาบัติ เพราะเพียงแต่เกิดความคิดขึ้น. แต่ภิกษุก็ไม่ควร
เป็นไปในอำนาจแห่งจิต, ควรห้ามจิตไว้ด้วยกำลังแห่ง
การพิจารณาที่เดียวแล.

เรื่องการจับต้องผ้า ทำให้ผ้าไหวและทำให้ผ้า
เคลื่อนจากฐาน มีเนื้อความต้นแล้วทั้งนั้น. ส่วนเรื่องทั้ง
หลายซึ่งถัดจากเรื่องที่ทำผ้าให้เคลื่อนจากฐานนั้นไป มี
เรื่องว่าภิกษุมีโดยจิตหยาบทรพยาบนั้นขึ้นจากพื้นดินเป็นที่สุด
มีเนื้อความต้นแล้วทั้งนั้น.

ในเรื่องตอบคำถามนำ มีวินิจฉัยดังนี้:-

บทว่า **อาทิจิ** ความว่า ภิกษุเจ้าของจีวรจับแล้ว
คือ ยึดไว้ว่า ท่านเป็นโจร. ส่วนภิกษุผู้ลักจีวรนอกนี้
เมื่อถูกภิกษุเจ้าของจีวร ถามว่า ‘จีวรของผม ใครลักไป’
จึงได้ให้คำปฏิญญา โดยเสมอกับคำถามว่า ‘ผมลักไป’.
จริงอยู่ ถ้าภิกษุเจ้าของจีวรนอกนี้จักกล่าวว่า จีวรของ
ผม ใครถือเอา ใครนำไป ใครเก็บไว้ ?, แม้ภิกษุนี้ ก็
พึงตอบว่า ผมถือเอา หรือว่า ผมนำไป หรือว่า ผมเก็บ
ไว้ แน่นนอน. ธรรมดาว่าปาก อันธรรมดาแต่งไว้ เพื่อ
ประโยชน์แก่การบริโภค และเพื่อประโยชน์แก่การพูด.
แต่เว้นโดยจิตเสีย ก็ไม่เป็นอาหาร. เพราะเหตุนี้ พระ
ผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสไว้ว่า ‘ดูก่อนภิกษุ เธอ ไม่เป็น
อาบัติ เพราะตอบตามคำถามนำ ดังนี้. อธิบายว่า ไม่
เป็นอาบัติเพราะเพียงแต่กล่าวโดยลำนวนโวหาร. เรื่องที่

วิณีตวัตตคาถาสู ๑

ฉัพพัคคีย์วตถุ อนุบัญญัติยัม วุตตเมว ๑

ทศตวรรษที่ ๑๖

จิตตุนนาม ปุถุชนานัน รากาทิวเสน ปกตี
วิชิตฺวา ธาวติ สนฺธาวติ วิธาวติ ๑

สเล ภควา กายวชิทวารเภท วินาปี จิตตูปบาทมตเตน
อาปตตี ปญญาเปยย โภ สกุกุณเยย อนาปตตี
อตุตตานัน กาคู ๑ เตนนาท ภควา อนาปตตี ภิกษุ
จิตตูปบาทเตติ ๑ จิตตวลีเกน ปน น ภวิตพพ ๑
ปฏิสงฆานพเลน จิตตํ นิวาเรตพพเมวาติ ๑

อามสนพพทาปนญจนาจาวนตฺตุนิ อุตตตานตฺถาเนว ๑
ตโต ปราณิ จ เถยยจิตฺโต ภูมิตอ อคฺคเสลิต
วตฺตฺตปริโยสานานิ ๑

นิรุตติปถวตฺตสุมี ๑

อาทิจิ คณฺหิ โจรโรลิตฺวา ตวนนิตฺวา ปรามลิตฺวา
อิตโร ปน เกน อวทฺตุนนิตฺวา วุตเตต มยา อวทฺตุนนิต
ปฺจุฉาสภาเคน ปฏิญญํ อทาลิตฺวา ยทิตฺวา อิตเรณ
เกน คหิตํ เกน อปนีตํ เกน จปิตนฺนิต (๔๕๗)
วุตตํ อภวิสส อทฺธา อยมปี มยา คหิตํ อปนีตํ
จปิตนฺนิต วา วเทยย ๑ มุขํ นาม ภูณชนตฺถาย จ
กถนตฺถาย กตํ ๑ เถยยจิตฺตํ ปน วินา อวทาโร
นตฺถิต ๑ เตนนาท ภควา อนาปตตี ภิกษุ นิรุตติปเถติ ๑
โวหารวจนมตเต อนาปตตีตติ อตฺถอ ๑ ตโต ปรี
เวจจนวตฺตฺตปริโยสานัน สพฺพํ อุตตตานตฺถเมว ๑

ถัดจากเรื่องตอบตามคำถามนำนั้นไป ซึ่งมีเรื่องผ้าโพก เป็นที่สุด ทั้งหมดมีเนื้อความตื่นแล้วทั้งนั้น.

ในเรื่องศพที่ยังสด มีวินิจฉัยดังนี้:-

บทว่า **อริวตโถ** ความว่า เปรตเกิดขึ้นในศพนั้น นั้นเอง เพราะความอยากในผ้าสาฎก.

บทว่า **อนาทิยนโต** ความว่า ภิกษุไม่เชื่อคำของ เปรตนั้น หรือไม่ทำความเอื้อเพื่อ.

หลายบทว่า **ตํ สรรี อฏฺฐทิตฺวา** ความว่า เปรต บังคับให้ศพนั้นลุกขึ้น ด้วยอำนาจของตน. เพราะเหตุ นั้น พระอุบาลีเถระจึงกล่าวไว้ว่าศพนั้นลุกขึ้น (เดินตาม หลังภิกษุนั้นไป).

สองบทว่า **ทวารํ ฤเกลิ** ความว่า วิหารของภิกษุ มีอยู่ในที่ใกล้ ป่าชานนั้นเอง เพราะเหตุนั้น ภิกษุเป็นผู้กลัว อยู่โดยปกติ จึงรีบเข้าไปในวิหารนั้นนั่นเอง แล้วปิด ประตู.

สองบทว่า **ตตฺถเว ปริปติ** ความว่า เมื่อภิกษุปิด ประตูแล้วเปรต เป็นผู้หมดความอาลัยในผ้าสาฎก จึง ละทิ้งศพนั้นไว้ แล้วไปตามยถากรรม. เพราะเหตุนั้น ร่างศพนั้นก็ล้มลง. มีคำอธิบายว่า ตกไปในที่นั้นนั่นแล.

สองบทว่า **อภินเน สรีเร** ความว่า อันผ้าบังสุกุล ที่ศพสดซึ่งยังอุ่นอยู่ ภิกษุไม่ควรถือเอา. เมื่อภิกษุถือเอา อุปัทวะเห็นปานนี้ย่อมมี และภิกษุย่อมต้องทุกข์. แต่ จะถือเอาที่ศพแตกแล้ว ควรอยู่.

ถามว่า ก็ศพจะจัดว่า แตกแล้วด้วยเหตุเพียงไร ? แก้วว่า แม้ด้วยเหตุเพียงถูกจะงอยปากหรือเขี้ยว อันสัตว์ ทั้งหลาย มีกา พังพอน สุนัข และสุนัขจิ้งจอกเป็นต้น กัดแล้วนิดหน่อย. ส่วนอวัยวะของศพใดที่ล้มลง เพียง ผิวหนึ่งกลอกไปด้วยการครูดสี, หนึ่งยังไม่ขาดออก, ศพ นั้นนับว่ายังสดทีเดียว, แต่เมื่อหนึ่งขาดออกแล้วจัดว่า แตกแล้ว. แม้ศพใดในเวลายังมีชีวิตนั่นเอง มีผีโรครื้อน และต่อม หรือแผลแตกพรุนทั่วไป, แม้ศพนี้ชื่อว่า แตกแล้ว. ตั้งแต่วันที่ ๓ ไป แม้สรีระที่ถึงความเป็นซากศพ โดย เป็นศพ ที่ขึ้นพองเป็นต้น จัดว่าเป็นศพที่แตกแล้วโดยแท้.

อนึ่ง แม้ในศพที่ยังไม่แตกโดยประการทั้งปวง แต่ คนผู้ดูแลป่าช้า หรือมนุษย์เหล่าอื่นให้ถือเอา ควรอยู่ ถ้า ไม่ได้มนุษย์อื่น, ควรจะเอาคัสตรา หรือวัตถุอะไรทำให้

อภินนสรีรวตฺถุสมิ ฯ

อริวตโถติ สาฎกตณฺหยา ตสฺมึเยว สรีเร นิพฺพตฺโต ฯ

อนาทิยนโตติ ตสฺส วจนํ อคฺคณฺหนโต อาทาร์ วา อกรโณโต ฯ

ตํ สรรี อฏฺฐทิตฺวาติ เปโต อตฺตโน อานุภาเวน ตํ สรรี อฏฺฐาเปลิ ฯ เตน วุตฺตํ ตํ สรรี อฏฺฐทิตฺวาติ ฯ

ทวารํ ฤเกลิติ ภิกฺขุสฺส สฺसानสมึเปเยว วิหาโร ตสฺมา ภีรฺกฺชาติโก ภิกฺขุ ชิปฺปเมว ตตฺถ ปวิสิทฺวา ทวารํ ฤเกลิ ฯ

ตตฺถเว ปริปติติ ทวาเร ฤกิตฺเต เปโต สาฎกเก นิราลโย พฺตฺวา ตํ สรรี ปหาย ยถากมฺม คโต ฯ ตสฺมา ตํ สรรี ตตฺถเว ปริปติ ฯ ปติตฺตนิ วุตฺตํ โหติ ฯ

อภินเน สรีเรติ อพฺภุณฺเห อลฺลสรีเร ปัสฺสุกฺล น คเหตุพฺพํ ฯ คณฺหนตสฺส เอวฺรุปา อฺปทฺทวา โหนติ ทฺกฺกฏฺฏญฺจ อาปชฺชติ ฯ ภินเน ปน คเหตุ วฏฺฐติ ฯ

กิตฺตาวตา ปน ภินฺนํ โหติ ฯ กากฺกุลโลธฺน- ลีคาลาทีหิ มฺขตฺถุณฺทเกน วา ทาธมา ย วา อีสกํ ฝาลิตมตฺเตนาปี ฯ ยสฺส ปน ปตฺโต ฝัลเนน ฉวิมตฺตํ ฉินฺนํ โหติ จมฺมํ อจฺฉินฺนํ เอตํ อภินนเมว ฯ จมฺเม ปน ฉินฺเน ภินฺนํ ฯ ยสฺสาปี สชีวกาเลเยว ปภินฺนา คณฺทกฺกุฏฺฐิพฺทกา วา วโณ วา โหติ อิทฺมปี ภินฺนํ ฯ (๔๕๘) ตติยทิวสโต ปฏฺฐติ อฺพฺตุมาตกาทีภาเวน กุณฺปภาวํ อฺปคตฺมปี ภินนเมว ฯ

สพฺเพน สพฺพํ ปน อภินเนปี สฺसानโคปเกหิ วา อณฺเวยหิ วา มนุสฺเสหิ คาทาเปตฺวํ วฏฺฐติ โน เจ อณฺเอยํ ลภติ สตฺถเกน วา เกนฺจิ วา วณฺํ กตฺวา

เป็นผลแล้ว จึงถือเอา. แต่ในศพเพศตรงกันข้าม ภิกษุควรตั้งสติไว้ ประคองสมณสัญญา ให้เกิดขึ้น ทำให้เป็นผลที่ศีรษะ หรือที่หลังมือและหลังเท้าแล้วถือ เอาสมณควรอยู่.

คเหตุพัพ ๑ วิสภาคสรีเร ปน สตี อุပ္ภูกเปตวา สมณสณณัม อุปปาเทตวา ลีเส วา หตถปาทปิฎกัจญี วา วณฺ กตวา คเหตุ วุฎฐติ ๑

กล่าวว่าการสับเปลี่ยนสลาภ

ในเรื่องอันเป็นลำดับแห่งสรีระยังไม่แตกนั้น มีวินิจฉัยดังนี้:-

ตทนนตเร วตถุสมิ ๑

หลายบทว่า กุสฺ สงฺกามาตฺวา จีวรํ อคฺคฺเหล็กิ มี ความว่า ภิกษุลักด้วยกุสาวหาร ในบรรดาเถยยาวหาร-ปลัยหาวหาร ปริกัปปาวหาร ปฏิจฉันนาวหารและกุสาวหาร ซึ่งได้แสดงไว้แล้วแต่เพียงชื่อ ในการพรรณนาเนื้อความ แห่งบทนี้ว่า อาทียะย ในเบื้องต้น.

กุสฺ สงฺกามาตฺวา จีวรํ อคฺคฺเหล็กิ ปุพฺเพ อาทียะยยาติ อิมสฺส ปทสฺส อตถวณฺณนาย นามมตฺเตน ทสฺสิตฺเตสุ เถยยาวหารปลัยหาวหารปริกัปปาวหาร-ปฏิจฉนฺนาวหารกุสาวหารเสสุ กุสาวหารเณ อวหริตี อตฺถเ ๑

อธิบายอาหาร ๕ อย่าง

อนึ่ง บัณทิตพิงทราบความต่างกันแห่งการลักขโมยเหล่านี้ ดังต่อไปนี้:-

อิเมสฺ ปน อวหารานํ เอวํ นานตตฺ เวทิตพฺพํ ๑

ก็ภิกษุบางรูปแอบทำการตัดช่องเป็นต้น ลักขโมยสิ่งของที่มีเจ้าของไป ในเวลากลางคืนหรือเวลากลางวัน หรือหลอกหลวงเอาสิ่งของที่มีเจ้าของ ด้วยเครื่องชั่งโก่ง และเงินเก็เป็นต้น, การลักขโมยของภิกษุผู้ถือเอาสิ่งของนั้น รูปนั้นนั่นแหละ พึงทราบว่า เป็นเถยยาวหาร, ฝ่ายภิกษุรูปใด ช่มเหง คือ ครอบงำคนเหล่าอื่นด้วยพลัง, ก็หรือว่าชู้กรร โชกแสดงภัย ถือเอาสิ่งของที่มีอยู่ของคนเหล่านั้น เหมือนอย่างพวกโจร ผู้ร้ายทำการฆ่าคนเดินทางและฆ่าชาวบ้านเป็นต้น ถือเอาสิ่งของ (และ) เหมือนอย่างพระราชอาและมหาอำมาตย์ของพระราชอาเป็นต้น ทำการริบบ้านเรือนของคนอื่น ด้วยอำนาจความโกรธ และถือเอาทรัพย์สินเกินกว่าพลี ที่ถึงแก่ตนโดยพลการ, การลักขโมยของภิกษุผู้ถือเอาสิ่งของนั้นรูปนั้น พึงทราบว่า เป็นปลัยหาวหาร. ส่วนการลักขโมยของภิกษุผู้กำหนดหมายไว้แล้วขโมยเอาสิ่งของผู้อื่น ท่านเรียกว่า ปริกัปปาวหาร. ปริกัปปาวหารนั้น มี ๒ อย่าง คือการกำหนดสิ่งของ ๑ การกำหนดโอกาส ๑.

โย ทิ โกจฺจิ สสฺสามิกํ ภณฺทํ รตฺติภาเค วา ทิวสฺภาเค วา สนฺธิจฺเจทนาทีนึ กตฺวา อทิสฺสมานิ อวหริตี กุฎฺฎมานกุฎฺฎกหาปณาทีนึ วา วณฺเจตฺวา คณฺหาติ ตสฺเสว ตํ คณฺหโต อวหาโร เถยยาวหาโรติ เวทิตพฺพํ ๑ โย ปน ปเร ปลัยห พลสา อภิภุจฺย อถวา ปน สนฺตชฺเชตฺวา ภยํ ทสฺเสตฺวา เตสฺ สนฺตกํ คณฺหาติ ปนฺถฆาตคามฆาตาทีนึ กโรนฺดา ทามริกโจรา วิย โภชฺวเสน ปรมฺหวิโลปี กโรนฺดา อตฺตโน ปตฺตพลีโต จ อธิกํ พลกฺกาเรน คณฺหฺนฺดา ราชราชมฺหามตฺตาทโย วิย ตสฺเสว คณฺหโต อวหาโร ปลัยหาวหาโรติ เวทิตพฺพํ ๑ (๔๕๙) ปริกัปปะตฺวา คณฺหโต ปน อวหาโร ปริกัปปาวหาโรติ วุจฺจติ ๑ โส ภณฺทปริกัปปโโอกาสปริกัปปวเสน ทฺวิโธ ๑ ตตฺตฺรายํ ภณฺทปริกัปปเ ๑

อรรถาธิบายภณฑปริกัปป

บรรดาปริกัปปาอาหาร ๒ อย่างนั้น การกำหนด
สิ่งของ มีดังต่อไปนี้:- ภิกษุบางรูปในพระศาสนา มี
ความต้องการผ้า เข้าไปภายในห้องกำหนดว่า ถ้าจักมีผ้า
ไซรั้, ก็จักถือเอา, ถ้าจักมีด้ายไซรั้, ก็จักไม่ถือเอา ดังนี้
แล้วลักขโมยกระสอบไปในที่มีด. ถ้าในกระสอบนั้น มีผ้า
อยู่, พอยกขึ้นเท่านั้น ก็เป็นปาราชิก. ถ้า (ในกระสอบ
นั้น) มีด้ายอยู่ ยังรักษาอยู่ได้. ภิกษุนากระสอบนั้นออกไป
ภายนอกแล้ว แก้ออกรู้ว่าเป็นด้าย นำไปเก็บไว้ ในที่
เดิมอีก, ก็ยังรักษาอยู่ได้นั้นแหละ, แม้รู้ว่า เป็นด้าย ก็
ยังเดินไปด้วยคิดว่า ได้สิ่งใด ก็พึงถือเอาสิ่งนั้น ดังนี้ พึง
ให้ปรับอาบัติตามอย่างก้าว. วางไว้ที่พื้นแล้วถือเอา, พอย
ยกขึ้น ก็เป็นปาราชิก. *** (ส.๘/๒๕๔๔)

เธอถูกพวกเจ้าของเขาร้องอะอะขึ้นว่า ขโมย
ขโมย แล้วทิ้งหนีไป ยังรักษาอยู่. พวกเจ้าของพบแล้ว
ถือเอาไป อย่างนั้นนั่นเป็นการดี ถ้าคนอื่นบางคน ถือเอา
เป็นภณฑไทยแก่เธอ. ภายหลังเมื่อพวกเจ้าของกลับไป
แล้ว เธอเห็นของนั้นเข้าเองจึงถือเอา ด้วยคิดว่า ของนี้
เรานำออกมาก่อน บัดนี้ เป็นของๆ เราละดังนี้ ยังรักษา
อยู่ แต่เป็นภณฑไทย. แม้เมื่อภิกษุกำหนดหมายไว้แล้ว
ถือเอา โดยนัยเป็นต้นว่า ถ้าจักเป็นด้าย เราจักถือเอา
ถ้าจักเป็นผ้าสาฎกเราจักไม่ถือเอา ถ้าจักเป็นเนยใส เรา
จักถือเอา ถ้าจักเป็นน้ำมัน เราจักไม่ถือเอา ดังนี้ มีนัย
เหมือนกันนั่นแล.

ส่วนในอรรถกถาหาปัจฉจริเป็นต้น ท่านกล่าวไว้ว่า
แม้ภิกษุมีความต้องการด้วยผ้าสาฎก ถือเอากระสอบผ้า
สาฎกนั้นแหละออกไปวางไว้ข้างนอก แก้ออกแล้ว เห็นว่า
นี้เป็นผ้าสาฎก แล้วไปพึงปรับด้วยการยกเท้าเหมือนกัน.
แต่ในอรรถกถาหาปัจฉจริเป็นต้นนี้ ปริกัปปชื่อว่า ย่อมปรากฏ
เพราะเธอได้กำหนดหมาย สิ่งของไว้ว่า ถ้าจักเป็นผ้า
สาฎก เราจักถือเอา ปริกัปปาอาหาร ชื่อว่าไม่ปรากฏ
เพราะเห็นแล้วจึงลัก. แต่ในมหาอรรถกถา ท่านปรับ
อาหารแก่ภิกษุผู้ยกขึ้นซึ่งสิ่งของ ที่ตนกำหนดหมายไว้ ที่
ตนมองไม่เห็น แต่คงตั้งอยู่ในความเป็นสิ่งของที่ตน
กำหนดหมายไว้แล้วนั่นเอง. เพราะเหตุนี้ปริกัปปาอาหาร
จึงชื่อว่าปรากฏในมหาอรรถกถานั้น. อาหารที่กล่าวไว้ใน

อิเภกัจโจ สาฎกตถิโก อนโตคพุกัง ปวิสิตวา
สเจ สาฎโก ภวิสสตี คณทิสสามิ สเจ สุตต
น คณทิสสามิตี ปริกปเปตวา อนธการเ ปสิพพก
คณหาตี ฯ สาฎโก เจ ตตร โหตี อุทธาระเยว
ปาราชิก ฯ สุตต เจ โหตี รกขตี ฯ พหิ นิหริตวา
มุญจิตวา สุตตุนตี ฆตวา ปุน อหริตวา ยถาจาเน
จเปตี รกขตีเยว ฯ สุตตุนตี ฆตวาปี ยํ ลหุํ ต
คเหตุพพุนตี คจฉตี ปทวารเณ กาเรตพโพ ฯ ภูมิมิ
จเปตวา คณหาตี อุทธาระ ปาราชิก ฯ

โจโร โจโรตี สามิเกหิ ปริยญฺจิติ ฉทเทตวา
ปลายตี รกขตี ฯ สามิกา ทิสวา คณนตี อิจเจต
กุสลํ อญฺเอย เจ โภจิ คณหาตี ภณฑททยํ ฯ อถ
นิวตเตสุ สามิเกสุ สยเมว ตํ ทิสวา ปเคเวต
มยา นิหฺมํ มม ทานิ สนตกนตี คณหาตี รกขตี
ภณฑททยํ ปน โหตี ฯ สเจ สุตตํ ภวิสสตี
คณทิสสามิ สเจ สาฎโก น คณทิสสามิ สเจ สปิ
ภวิสสตี คณทิสสามิ สเจ เตลํ น คณทิสสามิตีอาทินา
นเยน ปริกปเปตวา คณนตสลาปี เอเสว นโย ฯ

มหาปัจฉจริยาทีสุ ปน สาฎกตถิโกปี สาฎกปสิพพกเมว
คเหตุวา นิกขนฺโต พหิ จตวา มุญจิตวา สาฎโก
อยนตี ทิสวา คจฉนฺโต ปทุทธาระเนว กาเรตพโพตี
วุตตํ ฯ เอตถ ปน สเจ สาฎโก ภวิสสตี คณทิสสามิตี
ปริกปิตตตา ปริกปโป ทิสสตี ทิสวา หฎตตา
ปริกปปาวหาโร น ทิสสตี ฯ (๔๖๐) มหาอฎกจกถาย
ปน ยํ ปริกปปีตํ ตํ อทิฏฺจํ ปริกปปีตภาเว จิตฺเตว
อุทฺตรนตสส อวหาโร วุตโต ฯ ตสฺมา ตตถ
ปริกปปาวหาโร ทิสสตี ฯ ตํ มณฺณมาโน ตํ อวหริตี
पालิยาว สเมตีตี ฯ

มหาอรรถกถานั้นสมด้วยพระบาลีว่า **ตัมมณฺเฒมาโน ตัมมอหริ** (สำคัญว่า เป็นสิ่งนั้นลึกลับนั้น) ฉะนั้นแล.

บรรดาปริกัปปทั้ง ๒ นั้น ปริกัปปนี้ใดที่เป็นไปโดยนัยเป็นต้นว่า ‘ถ้าจักเป็นผ้าสาฎก เราจักถือเอา’ ดังนี้ ปริกัปปนี้ชื่อว่า ภัณฑปริกัปป.

ตตถ ยวายํ สเจ สาฎกโก ภวิสสติ
 คนฺทิสสามิตฺตาทินา นเยน ปวตฺโต ปริกัปปโย อัย
 ภัณฑปริกัปปโย นาม ฯ

อรรถาธิบายโอกาสปริกัปป

ส่วนโอกาสปริกัปป พึงทราบอย่างนี้:-

ภิกษุโลเลบางรูปในศาสนานี้เข้าไปยังบริเวณของผู้อื่น หรือเรือนของตระกูล หรือโรงซึ่งเป็นที่ทำการงานในป่าก็ดี แล้วนั่งในที่นั้น ด้วยการสนทนาปราศรัย ซ้ำเลื่องดูบริวารอันเป็นที่ตั้งแห่งความโลภบางอย่าง. ก็แล เมื่อซ้ำเลื่องดู พบเห็นแล้ว จึงได้ทำความกำหนดหมายไว้ด้วยอำนาจสถานที่ที่มีประตุ หน้ามุข ภายใต้ปราสาท บริเวณชุ่มประตุ และโคนไม้เป็นต้น แล้วกำหนดหมายไว้ว่า ‘ถ้าพวกชนจักเห็นเราในระหว่างนี้ เราจักคืนให้แก่ชนเหล่านั้นนั่นแหละ’ ทำที่เป็นหยิบ เพื่อต้องการจะดูเที่ยวไป ถ้าพวกเขาจักไม่เห็นไซ้เร ก็จักถือเอา ดังนี้. พอเมื่อภิกษุนั้นถือเอาทรัพย์นั้นล่วงเลยแดนกำหนดที่หมายไว้ไป เป็นปาราซิก. ถ้าเธอกำหนดหมายแดนอุปจารไว้เดินมุ่งหน้าไปทางนั่นเอง มนสิการกรรมฐานเป็นต้นอยู่ก็ดี สงใจไปทางอื่นก็ดี ก้าวล่วงแดนอุปจารไป ด้วยทั้งไม่มีสติเป็นภัณฑไทย. แม้ถ้าเมื่อเธอไปถึงที่นั่นแล้ว มีใจร้าว เนื้อร้าย หรือมหาเมฆตั้งขึ้น และเธอก้าวล่วงสถานที่นั้นไปโดยเร็ว เพราะใครจะพ้นจากอุปัทวะนั้น เป็นภัณฑไทยเหมือนกัน. ก็ในคำนี้ อาจารย์บางพวกกล่าวว่า เพราะในเบื้องต้นนั่นเอง เธอถือเอา ด้วยโง่จิต ฉะนั้นจึงรักษาไว้ไม่ได้ เป็นอาหารที่เดียว. นี้เป็นนัยในมหาอรรถกถาก่อน. ส่วนในมหาปัจจุรี ท่านกล่าวไว้ว่า แม้ถ้าเธอรูปร่างนั้น ขึ้นชี้ข้างหรือม้า อยู่ภายในแดนกำหนดไม่ขับข้าง หรือม้ามันไปเอง ท่านไม่ให้ผู้อื่นขับไป แม้เมื่อล่วงเลยแดนกำหนดไป ย่อมไม่เป็นปาราซิก เป็นเพียงภัณฑไทยเท่านั้น. ในปริกัปป ๒ อย่างนั้น ปริกัปปที่เป็นไปว่า ถ้าพวกชนจักเห็นเราในระหว่างนี้ เราจักคืนให้แก่ชนเหล่านั้นนั่นแหละทำที่เป็นหยิบ เพื่อต้องการจะดูเที่ยวไป

โอกาสปริกัปปโย ปน เอรํ เวทิตฺตพฺโพ ฯ

อิเธกจฺจ โลลภิกฺขุ ปรปริเวณฺเฒ วา กุลฆรํ วา อรณฺเฒ กมฺมณฺตสาลํ วา ปวิสิตฺวา ตตถ กถาสลฺลาเปณ นิสินฺโน กิจฺจิลิ โลภเนยฺยํ ปริกฺขารํ โอลฺเกติ ฯ
 โอลฺเกเนโต จ ปน ทิสฺวา ทวารปฺปมุขเหตุจฺจา-
 ปาสาทปริเวณฺทวารโกฏฺฐกรุกฺขมุลาทิวเสณ ปริจฺเฉทํ กตฺวา
 สเจ มํ เอตถนฺตเร ปสฺสิสฺสนฺติ ทฏฺฐกฺกามตาย คเหตุวา
 วิจฺจนฺโต วีย เอเตสฺสเยว ทสฺสามิ โน เจ ปสฺสิสฺสนฺติ
 ทริสสามิตฺติ ปริกัปปเปติ ฯ ตสฺเสตํ อาทาย ปริกัปปิตฺตปริจฺเฉทํ
 อติกฺกนตฺมตฺเต ปาราซิกํ ฯ สเจ อุปจารสิมฺมํ
 ปริกัปปเปติ ตทภิกฺโกชฺว คจฺจนฺโต กมฺมฏฺฐานาทินิ มนสิ
 กโรนฺโต วา อณฺณาวิทฺติโต วา อสฺตียา อุปจารสิมฺมํ
 อติกฺกมฺติ ภัณฑเทยฺยํ ฯ อถาปิสฺส ตํ จานํ
 ปตฺตสฺส โจรโร วา หตฺถิ วา วาพฺมิโค วา
 มหาเมฆํ วา อุฏฺฐหฺตติ โส จ ตมฺหา อุปทฺทวา
 มุจฺจิตฺกมฺยตาย สหฺสา ตํ จานํ อติกฺกมฺติ
 ภัณฑเทยฺยเมว ฯ เกจฺจ ปเนตฺถ ยสฺมา มุเลว
 เถยฺยจิตฺเตน คหิตํ ตสฺมา น รกฺขติ อวหาโรเยวาทิ
 วทนฺติ ฯ อัย ตาว มหาอุฏฺฐกถานโย ฯ
 มหาปจฺจริยํ ปน สเจปิ โส อนฺโตปริจฺเฉเท หตฺถิ วา
 (๔๖๑) อสฺสํ วา อภิวทิตฺวา ตํ เนว ปาเชติ
 น ปาชาเปติ ปริจฺเฉเท อติกฺกนเตปิ ปาราซิกํ นตฺถิ
 ภัณฑเทยฺยเมวาทิ วุตฺตํ ฯ ตตฺตร ยวายํ สเจ มํ
 เอตถนฺตเร ปสฺสิสฺสนฺติ ทฏฺฐกฺกามตาย คเหตุวา วิจฺจนฺโต วีย
 เอเตสฺสเยว ทสฺสามิตฺติ ปวตฺโต ปริกัปปโย อัย โอกาสปริกัปปโย
 นาม ฯ เอวมิเมสฺสํ ทฺวิณฺณมฺปิ ปริกัปปปานํ วเสณ
 ปริกัปปเปตฺวา คนฺทฺโต อวหาโร ปริกัปปาวหาโรติ
 เวทิตฺตพฺโพ ฯ

นี้ ชื่อว่าโอกาสปริกัป. อวหารของภิกษุผู้กำหนดไว้แล้ว ถือเอา ด้วยอำนาจแห่งปริกัป แม้ทั้ง ๒ เหล่านี้ ดังพรรณนามาอย่างนี้ ฟังทราบว่าเป็นปริกัปปาวหาร.

อรรถาธิบายปฏิจฉันนาวหาร

ส่วนการปกปิดไว้แล้วจึงลัก ชื่อว่าปฏิจฉันนาวหาร. ปฏิจฉันนาวหารนั้น ฟังทราบอย่างนี้:-

ก็ภิกษุรูปใด เมื่อพวกมนุษย์กำลังเล่นอยู่ หรือ กำลังเข้าไปในสวนเป็นต้น เห็นสิ่งของ คือ เครื่องอลังการซึ่งเขาถอดวางไว้จึงเอาฝุ่นหรือใบไม้ปกปิดไว้ ด้วยคิดในใจว่า ถ้าเราจักก้มลงถือเอา, พวกมนุษย์จักรู้เราว่า สมณะถือเอาอะไร ? แล้วจะฟังเบียดเบียนเรา จึงคิดว่า ภายหลัง เราจักถือเอา ดังนี้, การยกสิ่งของขึ้น ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น ยังไม่มีแก่ภิกษุรูปนั้น เพราะเหตุนี้ จึงไม่เป็นอวหารก่อน.

แต่เวลาใด พวกมนุษย์เหล่านั้นประสงค์จะเข้าไป ภายในบ้าน แม้เมื่อค้นหาสิ่งของนั้น ก็ไม่เห็นจึงคิดว่า บัดนี้ ค่ำมืดแล้ว, พรุ่งนี้ก่อนเกิด พวกเราจึงจักรู้ แล้วก็ไปทิ้งที่ยังมีความอาลัยอยู่นั่นเอง, เวลานั้น เมื่อภิกษุนั้น ยกสิ่งของนั้นขึ้น เป็นปาราชิกในขณะที่ยกขึ้น.

แต่เมื่อภิกษุถือเอาในเวลาที่ปกปิดไว้แล้วนั่นเอง ด้วยสลกสัญญาว่า เป็นของเรา หรือด้วยบังสุกุลสัญญาว่า ‘บัดนี้ มนุษย์เหล่านั้นไปแล้ว พวกเขาได้ทิ้งสิ่งของนี้แล้ว เป็นภัณฑไทย. เมื่อมนุษย์เหล่านั้นกลับมาในวันที่ ๒ แม้ตรวจค้นดูแล้วก็ไม่เห็น จึงได้ทอดธุระกลับไป สิ่งของที่เธอถือเอาเป็นภัณฑไทยเหมือนกัน. เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่าพวกเขาไม่เห็นสิ่งของด้วยความพยายามของภิกษุนั้น. ส่วนภิกษุใด พบเห็นสิ่งของเห็นปานนั้น ซึ่งยังคงตั้งอยู่ในที่เดิมนั่นเอง ไม่ได้ปกปิดไว้ แต่มีโดยจิตเอาเท้าเหยียบกดให้จมลงในเปือกตมหรือในทราย, พอเธอกดให้จมลงเท่านั้นเป็นปาราชิก.

ปฏิจฉาเทตวา ปน อวหารณั ปฏิจฉนฺนาวหาโร ฯ โส เอว เวทิตพฺโพ ฯ

โย ปน ภิกฺขุ มนุสฺसानั อูยฺยานาทีสุ กิพฺนตานิ วา ปวิสฺนตานิ วา มุญฺจิตฺวา จปีตํ อลงฺการภณฺทํ ทีสุวา สเจ โอนมิตฺวา คณฺทิสฺสามี กิ สมฺโณ คณฺหาตีติ มํ ชานิตฺวา วิเทเจยฺยุณฺติ ปัสฺสุนา วา ปณฺเณน วา ปฏิจฉาเทติ ปจฺฉา คณฺทิสฺสามีติ ตสฺส เอตฺตาวตฺตา อุทฺธาโร นตฺถีติ น ตาว อวหาโร โหติ ฯ

ยथा ปน เต มนุสฺสา อนฺโตคามา ปวีลิตฺูกามา ตํ ภณฺทํ วิจฺฉินฺนตฺปิ อปฺสฺลิตฺวา อิทานิ อนฺธกาโร เสว ชานิสฺสามาติ สาละยา เอว คตา โหนฺติ อถสฺส ตํ อุทฺธโรโต อุทฺธาเร ปาราชิกั ฯ

ปฏิจฉนฺนกาเลเยว มม สนฺตกนฺติ สกสณฺณาย วา คตา ทานิ เต เตหิ ฉตฺตํ ภาณฺทํ อิพฺนติ ปัสฺสุกุลสณฺณาย วา คณฺหนตฺสส ปน ภณฺทเทยฺยํ ฯ เตสุ พุติยทิวเส อาคนฺตฺวา วิจฺฉินฺตฺวา อทิสฺวา รุรฺนิเกเขปํ กตฺวา คเตสุปี คหิตํ ภณฺทเทยฺยเมว ฯ กสฺมา ฯ ยสฺมา ตสฺส ปโยเคน เตหิ น ทิฏฺฐั ฯ โย ปน ตถารูปี ภาณฺทํ ทีสุวา ยถาจาเน จิตฺเยว อปฏิจฉาเทตฺวา เถยฺยจิตฺโต ปาเพน อกฺกมิตฺวา กทฺทเม วา (๔๖๒) วาลิกาย วา ปเวเสติ ตสฺส ปเวลิตฺมตฺเตเยว ปาราชิกั ฯ

อรรถาธิบายกุสลาหาร

การลับเปลี่ยนสลาภแล้วลัก ท่านเรียกว่า กุสลาหาร. แม้กุสลาหารนั้น พึงทราบดังนี้:-

ภิกษุรูปใด เมื่อภิกษุฉีวรภากะกำลังจัดวางสลาภ แจกฉีวร ใครจะนำเอาส่วนของภิกษุรูปอื่น ซึ่งมีราคามากกว่า ที่ตั้งอยู่ใกล้ส่วนของตนไป ใครจะวางไม้สลาภที่ฉีวร ภากภิกษุวางไว้ในส่วนของตน ลงไว้ในส่วนของภิกษุรูปอื่นจึงยกขึ้น ยังรักษาอยู่ก่อน. เธอวางลงไว้ในส่วนของภิกษุรูปอื่น ก็ยังรักษาอยู่เหมือนกัน. แต่ในเวลาใด เมื่อเธอวางไว้สลาภลงไว้แล้ว ยกไม้สลาภของภิกษุรูปอื่น ขึ้นจากส่วนของภิกษุรูปอื่น, เวลานั้น พอเธอลักกว่ายกขึ้น ก็เป็นปาราชิก.

ถ้าเธอยกไม้สลาภขึ้นจากส่วนของภิกษุรูปอื่นเสียก่อน, เพราะใครจะวางลงไว้ในส่วนของตน ในขณะที่ยกขึ้นยังรักษาอยู่, ในขณะที่วางลงไว้ ก็ยังรักษาอยู่, และยกไม้สลาภของตนขึ้นจากส่วนของตน, ในขณะที่ยกขึ้นนั่นเอง ยังรักษาอยู่, เมื่อยกไม้สลาภนั้นขึ้นแล้ว วางลงไว้ในส่วนของภิกษุรูปอื่น พอพ้นจากมือก็เป็นปาราชิก.

แต่ถ้าไม้สลาภที่วางไว้ในส่วนทั้งสองมองไม่เห็น. ภายหลัง เมื่อภิกษุที่เหลือไปแล้ว นวกภิกษุรูปนอกนี้ถามว่า ‘ท่านขอรับ ไม้สลาภของผม ย่อมไม่ปรากฏ’. ภิกษุผู้เฒ่าจึงพูดว่า ‘คุณ แม่ของข้าพเจ้า ก็ไม่ปรากฏ’. นวกภิกษุถามว่า ‘ท่านขอรับ ก็ส่วนของผมเป็นไฉน’. ภิกษุผู้เฒ่าจึงแสดงส่วนของตนว่า ‘นี่ส่วนของคุณ’.

เมื่อนวกภิกษุรูปนั้น ได้แย้ง หรือไม่ได้แย้งก็ตาม รับเอาส่วนนั้นไป, ภิกษุนอกนี้ ยกส่วนของนวกภิกษุนั้นขึ้น ต้องปาราชิกในขณะที่ยกขึ้น.

แม้หากว่าเมื่อนวกภิกษุนั้น ถึงจะเรียนว่า ผมจะไม่ยอมให้ส่วนของผมแก่ท่าน, และท่านรู้ส่วนของตนแล้ว จงถือเอาเถิด, ภิกษุผู้เฒ่าถึงแม้รู้ที่อยู่ว่า นี่ไม่ใช่ส่วนของเรา ได้ถือเอาส่วนของนวกภิกษุรูปนั้นนั่นเอง เป็นปาราชิกในขณะที่ยกขึ้น.

แต่ถ้าภิกษุนอกนี้คิดว่า จะมีประโยชน์อะไรด้วยการวิวาทนี้ว่า ‘นี่ส่วนของท่าน,นี่ส่วนของผม’ จึงพูดว่า ‘จะเป็นส่วนที่ถึงแก่ผมก็ตาม ถึงแก่ท่านก็ตาม, ส่วนใดที่ท่านจงถือเอาส่วนนั้นเถิด’ ดังนี้ เธอชื่อว่าถือเอา ส่วนที่

กุลล์ สงกาเมตวา อวหรณํ กุสลาหาโรติ วุจจติ ฯ โสปี เอวํ เวทิตัพโพ ฯ

โย ภิกขุ กุลล์ ปาเตตวา จิวเร ภาชียมานะ อตตโน โภจฺจาสส สมิเป จิตํ มหคฺคตโร ปรสฺส โภจฺจาสํ หริตฺกามา อตตโน โภจฺจาสเ ปตติตํ กุสทฺถทกํ ปรสฺส โภจฺจาสเ ปาเตตฺกามา อุทฺธรติ รกฺขติ ตาว ฯ ปรสฺส โภจฺจาสเ ปาเตติ รกฺขเตว ฯ ยथा ปน ตสฺมิ ปตติเต ปรสฺส โภจฺจาสโต ปรสฺส กุสทฺถทกํ อุทฺธรติ อุทฺธรมฺเตเต ปาราชิกโ โหติ ฯ

สเจ ปจฺมตโร ปรโภจฺจาสโต กุสทฺถทํ อุทฺธรติ อตตโน โภจฺจาสเ ปาเตตฺกามตาย อุทฺธาเร รกฺขติ ปาตเน รกฺขติ อตตโน โภจฺจาสโต ปน อตตโน กุสทฺถทกํ อุทฺธรติ อุทฺธาเรเยว รกฺขติ ตํ อุทฺธริตฺวา ปรโภจฺจาสเ ปาเตนตฺสส หตฺถโต มุตฺตมฺเตเต ปาราชิกํ ฯ

สเจ ปน ทฺวิสฺสุ โภจฺจาสเสสุ ปตติตฺกทฺถทโก อทฺสสนํ คเมติ ฯ ตโต อวเสสภิกขุสฺส คเตสฺส อิตโร มยฺหํ ภนฺเต กุสทฺถทโก ปน ปณฺณายตฺติ ฯ มยฺหมปิ อาวุโส น ปณฺณายตฺติ ฯ กตโม ปน ภนฺเต มยฺหํ ภาโคติ ฯ อยํ ตฺยหํ ภาโคติ อตตโน ภาคํ ทสฺเสติ ฯ

ตสฺมิ วิวทิตฺวา วา อวิวทิตฺวา วา ตํ คณฺหิตฺวา คเต อิตโร ตสฺส วุตฺเตปิ นายํ มมาติ ชานนฺโตปิ ภาคํ อุทฺธรติ (๔๖๓) อุทฺธาเร ปาราชิกํ ฯ

สเจปิ เตน อหํ มม ภาคํ ตฺยหํ น เทมิ ตฺวํ ปน อตตโน ภาคํ ฆตฺวา คณฺหาติ ตสฺเสว ภาคํ คณฺหาติ อุทฺธาเร ปาราชิกํ ฯ

สเจ ปน อิตโร อยํ ตฺยหํ ภาโค อยํ มยฺหํ ภาโคติ ก็ อิมินา วิวาเทนาคติ จินเตตฺวา มยฺหํ วา ปตฺโต โหตุ ตุมหากํ วา โย วโร ภาโค ตํ ตุมเห คณฺหาถาติ วทติ ทินฺนํ นาม

เขาให้แล้วจึงไม่มีอาหารในการถือเอานี้.

ถ้าภิกษุนี้ลักลวตต่อการถกเถียงกัน อันพวกภิกษุ
เตือนว่า ‘คุณจงรับเอาส่วนตามที่คุณชอบใจเถิด ก็เว้น
ส่วนที่ดีซึ่งถึงแก่ตนเสีย ถือเอาส่วนที่เลวนั้นแลไป, ภาย
หลัง แม้เมื่อภิกษุนอกนี้ ถือเอาส่วนที่ยังเหลือจากที่เลือก
แล้ว ก็ไม่เป็นอาหารเหมือนกัน ฉะนั้นแล.

คหิต์ โหติ นตเถตถ อวหาโร ฯ

สเจ โส วิวาทสิรุกโก ภิกขุ ยํ ตยหํ รุจจติ
ตํ คณหาติ วุตโต อตตโน ปตตํ วรรณาคํ จเปตวา
ลามกํเยว คเหตุวา คจจติ ตโต อิตรสส วิจิตาวเสสํ
คณนตสสาปี อวหาโร นตเถวาติ ฯ

จบภควาว่าด้วยการสับเปลี่ยนสลาก.

กุสสงกมนวตถุกถา นิฏฐิตา ฯ

การปรารภเรื่องทั่วไป

ก็พระอรรถกถาจารย์ทั้งหลาย กล่าวไว้ในอรรถกถาทั้งหลายว่า การแจกจีวรอย่างเดียวนั้น มาแล้วด้วยอำนาจการสับเปลี่ยนสลาภในที่นี้ แต่ควรนำความเกิดขึ้นแห่งปัจจัยทั้ง ๔ และการแจกมาแสดงไว้ด้วย.

ก็แล ครั้นกล่าวไว้อย่างนั้นแล้ว จึงกล่าวกถาปรารภจีวรที่เกิดขึ้น เริ่มต้นแต่เรื่องหมอชีวกนี้ว่า ‘พระเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับคู่ผ้าที่ทอในแคว้นสีพีของข้าพระองค์เถิด, และขอทรงอนุญาตคฤหบดีจีวร แก่ภิกษุสงฆ์ด้วยเถิด’ ดังนี้ โดยพิสดารอันมาในจีวรชั้นธกะ, กล่าวบิณฑบาตกถา เริ่มต้นแต่สูตรนี้ว่า ‘ก็โดยสมัยนั้นแล กรุงราชคฤห์ มีภิกษาฬิตเคืองมนุษย์ทั้งหลายไม่อาจทำสังฆภัต จึงปรารภนาจะทำอุทเทสภัต นิมนตภัต สลาภภัต ปักขิตภัต อุโปสถิกภัต ปาฏิปทิกภัต’ ดังนี้โดยพิสดารในเสนาสนชั้นธกะ, กล่าววาคตเสนาสนกถา เริ่มต้นแต่เรื่องภิกษุ ฉัพพัคคีย์นี้ว่า ก็โดยสมัยนั้นแล พวกภิกษุสัตตรสวัคคีย์ ซ่อมแซมวิหารซึ่งตั้งอยู่ปลายแดนหลังใดหลังหนึ่ง ด้วยหมายใจว่า พวกเราจักอยู่จำพรรษาในวิหารแล’ ดังนี้

(เทียบบาลีอีกครั้ง) พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ได้เห็นพวกภิกษุสัตตรสวัคคีย์ กำลังซ่อมแซมวิหารแล” ดังนี้ในเสนาสนชั้นธกะนั่นเอง, และกล่าวกถาปรารภเภสัชมีเนยใส เป็นต้น โดยที่สุดแห่งเสนาสนกถานั้น โดยพิสดาร.

ส่วนข้าพเจ้าจักกล่าวกถานั้นทั้งหมด ในอาคตสถานแห่งกถานั้นๆ นั้นแล. เมื่อข้าพเจ้ากล่าวอย่างนั้นเหตุเป็นอันข้าพเจ้ากล่าวไว้เสร็จแล้ว ในเบื้องต้นทีเดียว. เรื่องเรื่อนไฟถัดจากเรื่องนี้ไป มีเนื้อความตั้งทั้งนั้น.

ในวิมาสวัตถุ ๕ เรื่อง มีวินิจฉัยดังนี้:-

ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นให้อนุปลัมบันทำให้เป็นของควร แล้วฉนั้น. แต่เมื่อภิกษุจะถือเอาเนื้อซึ่งเป็นเดน ฟังถือเอาเนื้อที่สัตว์เหล่านั้นกินเหลือทิ้งแล้ว. ถ้าอาจจะให้สัตว์เหล่านั้นซึ่งกำลังกินอยู่ให้ทิ้งไปแล้วถือเอา, แม้เนื้อที่เป็นเดนนั้น ก็ควร. แต่ไม่ควรถือเอา เพื่อประโยชน์แก่การคุ้มครองตน และเพื่อความเป็น ผู้มีความเอ็นดูในสัตว์อื่น.

อฏฺฐกถาสฺ ปน วุตตํ อิมสมิ จาเน กุสสงฺกมวเสน จีวรภาชนียเมว เอกํ อาคตํ จตฺนุนมฺปิ ปน ปจฺจยานํ อุปฺปตฺติมฺจ ภาชนียมฺจ นิหริตฺวา ทสฺเสตฺตพฺพนฺติ ฯ

เอวมฺจ วตฺวา จีวรกฺขนฺธเก ‘ปฏิคฺคณฺหาตุ เม ภนฺเต ภควา ลีเวยฺยํ ทุสฺสยฺคํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ คหฺปติจิวฺรํ อนุชานาตุติ อิทํ ชีวกฺวตฺถุํ อาที กตฺวา อุปฺปนฺนจิวฺรกถา, เสนาสนกฺขนฺธเก ‘เตน โข ปน สมเยน ราชคหํ ทุพฺภิกฺขํ โหติ, มนุสฺसान สกฺโกณฺติ สงฺฆมตฺตํ กาดุํ อิจฺฉนฺติ อุทฺเทสภตฺตํ นิมนตฺนํ สลาภภตฺตํ ปกฺขิกํ อุโปสถิกํ ปาฏิปทิกํ กาดฺนฺติ อิทํ สุตฺตมาที กตฺวา บิณฑฺปาตกถา, เสนาสนกฺขนฺธเกเยว เตน โข ปน สมเยน สตฺตรสวคฺคิยา ภิกฺขู อณฺณตฺรํ ปจฺจนฺติมํ วิหารํ ปฏิสงฺขโรนฺติ อีธ มยฺ (๔๖๔) วสฺสํ วสิสฺสามาติ อทฺทสฺสุ โข ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู สตฺตรสวคฺคิเย ภิกฺขู วิหารํ ปฏิสงฺขโรนฺเตติ อิทํ ฉพฺพคฺคิยวตฺถุํ อาที กตฺวา อาคตเสนาสนกถา, ตทฺวาเสนา จ สปิอาทีเสสชฺชกถา วิตถาเรน กถิตา ฯ

มยฺ ปน ตํ สพฺพํ อาคตาคตฺตฺฐจาเนเยว กถยิสฺสาม ฯ เอวํ กถิตฺเต การณํ ปุพฺเพ วุตฺตเมว ฯ อีโต ปรี ชนฺตมาขรฺวตฺถุ อุตฺตทานตฺถเมว ฯ

ปณฺจสฺส วิมาสวตฺถุสฺส ฯ

เต ภิกฺขู อนุปลมฺปนฺเน กปฺปิยํ การาเปตฺวา ปรีภฺยชิสฺสุ ฯ วิมาสํ ปน คณฺหนฺเตน ขยิตฺวาเสสํ ฉชฺชิตฺตํ คเหตุพฺพํ ฯ ยทิ สกฺโกติ ขาทนฺเต ฉชฺชทาเปตฺวา คณฺหิตุํ เอตมฺปิ วฏฺฏฺติ ฯ อตฺตคฺคฺตฺตฺถาย ปน ปฺรานุทฺยตฺตาย จ น คเหตุพฺพํ ฯ

ในเรื่องแจกข้าวสุก ของควรเคี้ยว ขนม อ้อย และผลมะพลับ มีวินิจฉัยดังนี้:-

ภิกษุอย่างบุคคลซึ่งไม่มีตัวว่า ท่านจงให้ส่วนแก่ภิกษุรูปอื่นอีก.

สองบทว่า **อมุลกํ อคฺคฺเหฺลึ** ความว่า เธอได้กล่าวมุสาวาท ถือเอาส่วน ที่ไม่มีตัวบุคคลเป็นมูลอย่างเดียว. เธอหาได้ถือเอาส่วนนั้นด้วยโดยจิตไม่. เพราะเหตุนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงไม่ตรัสถามว่า เธอมีจิตอย่างไร ตรัสว่า เป็นปาจิตติย.

จริงอยู่ เมื่อเธอกล่าวว่า ท่านจงให้ส่วนแก่ภิกษุอีกรูปหนึ่ง วัดอุแห่งปาราชิก ย่อมไม่ปรากฏ และพระพุทเจ้าทั้งหลายย่อมไม่ตรัสถามในฐานะเช่นนี้. แต่ถ้าคำนั้น จะพึงเป็นวัดอุแห่งปาราชิกไซ้, พึงทราบว่าจะพึงเป็นทุกกฏเท่านั้น เหมือนเป็นทุกกฏเพราะการตู่เอาส่วน ฉะนั้น. ความลังเขปในเรื่องนี้ มีเท่านี้.

ส่วนความพิสดาร พึงทราบดังนี้:-

กัลิ่งใดเป็นของมีอยู่แห่งสงฆ์เท่านั้น เมื่อลิ่งนั้นอันภิกษุซึ่งสงฆ์สมมติ หรือมิได้สมมติก็ตาม แจกอยู่, เมื่อภิกษุกล่าวว่า ท่านจงให้ส่วนแก่ภิกษุอีกรูปหนึ่ง คืออ้างบุคคลที่ไม่มีตัวอย่างนั้น ถือเอาด้วยการกล่าวเท็จอย่างเดียว เป็นปาจิตติยด้วย เป็นภณฑไทยด้วย. เมื่อภิกษุถือเอาด้วยโดยจิต ก็มีนัยเหมือนกันนี้.

ภิกษุรูปใดไม่ได้อ้างบุคคลกล่าวว่า ‘ท่านจงให้อีกส่วนหนึ่ง’ แล้วถือเอาก็ดี นับพรรษาโงงถือเอาก็ดี, ภิกษุรูปนั้น พึงปรับตามราคาของ.

ส่วนลิ่งใด เป็นของพวกคฤหัสถ์ที่เขาแจกถวายสงฆ์ในเรือน หรือในอารามของคฤหัสถ์เหล่านั้น ครั้นมาถึงของนั้น อันเจ้าของก็ดี คนอื่นซึ่งเจ้าของวานอย่างนี้ว่า ‘ท่านจงถวายแก่ภิกษุนี้’ ก็ดี ถวายอยู่ แม้เมื่อภิกษุกล่าวว่า ‘ท่านจงให้อีกส่วนหนึ่ง’ แล้วถือเอาด้วยโดยจิต ไม่เป็นทั้งปาราชิก ไม่เป็นทั้งภณฑไทย. แต่เป็นภณฑไทยแก่ภิกษุผู้ถือเอา ด้วยโงงพรรษา. เมื่อลิ่งของนั้น อันคนอื่นซึ่งเจ้าของมิได้วาน อย่างนี้ว่า ‘ท่านจงถวายแก่ภิกษุนี้’ ถวายอยู่ เมื่อภิกษุอ้างบุคคลถือเอาตามนัยก่อนนั้นแล เป็นปาจิตติยด้วย เป็นภณฑไทยด้วย. เมื่อภิกษุกล่าวว่า ท่านจงให้อีกส่วนหนึ่ง แล้วถือเอาด้วยโดยจิตก็ดี ถือเอา

โอทนต์ขาทนียปุวอุจฺจติมฺพฺรฺสภฺกฺภาชฺนียวตฺตฺถุสฺ ๑

อปรสฺส ภาคํ เทหิตฺติ อสนฺตํ ปุคฺคฺลํ อาท ๑

อมุลกํ อคฺคฺเหฺลึติ เกวลํ มุสาวาทํ วตฺวา อมุลกํ อคฺคฺเหฺลึ ๑ ตํ น เถยฺยจิตฺเตน ๑ เตเนว ภควา กิณฺณจิตฺโต ตวนฺติ อปุจฺจิตฺวา ปาจิตฺตियฺนฺติ อาท ๑

น ทิ อปรสฺส ภาคํ เทหิตฺติ วุตฺเต ปาราชิกฺวตฺตฺถุ ปณฺณายติ น จ อีทิสฺเส จาเน พุทฺธา ปุจฺจนฺติ ๑ ยทิ เจตํ ปาราชิกฺวตฺตฺถุ ลียา ยถา อารามาภियุณฺชนฺนํ ทุกฺกฏํ เอวํ ทุกฺกฏเมว ภเวยฺยติ ๑ อยเมตฺถ สงฺเขปตฺถโถ ๑

อัย ปน วิตฺถาโร ๑

ยํ ปน สงฺฆสฺเสว สนฺตํ โหติ ตสฺมี สมฺมเตน วา อสฺมมเตน วา ภาชียมาเน อปรสฺส ภาคํ เทหิตฺติ วตฺวา เอวํ อสนฺตํ ปุคฺคฺลํ อุทฺทิสฺติวา เกวลํ มุสาวาทเนน คณฺหโต ปาจิตฺตियํ ภณฺฑทฺเทยฺยปี โหติ ๑ เถยฺยจิตฺเตน คณฺหโต เอเสว นโย ๑

(๔๖๕) โย ปุคฺคฺลํ อนฺุทฺทิสฺติวา อปรปี ภาคํ เทหิตฺติ วตฺวา วา กุฎฺฐวสฺสํ วา คณฺเฑววา คณฺหนโต ภณฺฑทฺคฺเขน กาทเรตฺพุโ ๑

ยํ ปน คิทฺธิํ สนฺตํ เตลฺลํ ชฺเร วา อาราเม วา สงฺฆสฺส ภาชียติ ตสฺมี สามิเกน วา สามิเกน อิมสฺส เทหิตฺติ เอวํ อาณตฺเตน วา ทียมาเน อปรปี ภาคํ เทหิตฺติ เถยฺยจิตฺเตน คณฺหโตปี เนว ปาราชิกํ น ภณฺฑทฺเทยฺย ๑ กุฎฺฐวสฺเสน ปน คณฺหโต ภณฺฑทฺเทยฺย ๑ อิมสฺส เทหิตฺติ เอวํ อนาณตฺเตน ทียมาเน ปุริมนเยเนว ปุคฺคฺลํ อุทฺทิสฺติวา คณฺหโต ปาจิตฺตियญฺจ ภณฺฑทฺเทยฺยญฺจ ๑ เถยฺยจิตฺเตน อปรํ โกฏฺฐวสฺสํ เทหิตฺติ วตฺวา วา กุฎฺฐวสฺสคณฺณาย วา คณฺหนโต ภณฺฑทฺคฺเขน กาทเรตฺพุโ ๑ อัย ปน วิณฺจโย กุณฺนทฺฏฺจกาถายํ สกฺกา ชานิตฺตุ อณฺเฑตฺถ ทฺวิณฺณเยยโย เจว วิรุทฺโธ จ ๑

ด้วยนับพรรษาโง่งก็ดี พึ่งปรับตามราคาของ. ก็วินิจฉัย
นี้ใครๆ ก็อาจรู้ได้ในอรรถกถาซึ่งอรรถกถา, แต่ในอรรถกถา
อื่นๆ รู้ได้ยาก ทั้งมีพิรุณด้วย.

สองบทว่า **อมูลกั อคฺคเหลิตฺติ** ความว่า เมื่อพวก
เจ้าของถวายภิกษุถือเอาได้.

หลายบทว่า **อนาปตติ ภิกขุ ปาราชิกสฺส** ความ
ว่า สิ่งของที่พวกเจ้าของถวายแล้ว ภิกษุถือเอาได้
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ภิกษุนั้น
ไม่เป็นอาบัติ.

หลายบทว่า **อาปตติ สมฺปชานมฺสาวาท ปาจิตฺตยสฺส**
ความว่า เพราะสัมปชานมสาวาทที่ภิกษุรูปนั้นกล่าว พระ
ผู้มีพระภาคเจ้า จึงรับเป็นปาจิตตีย์, ดุจในเรื่องข้าวยา
ที่ปรุงด้วยของ ๓ อย่างข้างหน้า.

ส่วนในการถือเอา พึงทราบวินิจฉัยดังนี้:-

อาหารมีข้าวสุกเป็นต้นของสงฆ์อันภิกษุซึ่งสงฆ์สมมติ
หรือชนทั้งหลาย มีอารามิกะเป็นต้น ซึ่งสงฆ์สั่งไว้ กำลัง
ถวาย และอาหารมีข้าวสุกเป็นต้น เป็นของพวกคฤหัสถ์
อันเจ้าของหรือชนอื่น ซึ่งเจ้าของวาน กำลังถวาย เมื่อ
ภิกษุกล่าวว่า ท่านจงให้ส่วนแก่ภิกษุอีกรูปหนึ่ง แล้วถือ
เอาเป็นภัณฑไทย. เมื่อภิกษุถือเอาอาหารมีข้าวสุก
เป็นต้นที่ชนอื่นกำลังถวาย พึ่งปรับตามราคาส่งของ.
เมื่ออาหารมีข้าวสุกเป็นต้นอันภิกษุซึ่งสงฆ์มิได้สมมติ หรือ
คนที่เจ้าของ มิได้วานถวายอยู่ ภิกษุเมื่อกล่าวว่า ‘ท่าน
จงให้อีกส่วนหนึ่ง’ แล้วถือเอาก็ดี นับพรรษาโง่ง ถือเอา
ก็ดีพึ่งปรับตามราคาส่งของ ในขณะที่ยกส่วนนั้นขึ้นที่
เดียว ดุจในปัดตจตุกกะฉะนั้น. อาหารมีข้าวสุกเป็นต้น
ที่เหล่าชนนอกนี้ถวายอยู่ เมื่อภิกษุถือเอา ด้วยอาการ
อย่างนั้น เป็นภัณฑไทย. ส่วนสิ่งของๆ คฤหัสถ์ที่
เจ้าของเขาวานไว้ว่า ท่านจงถวายแก่ภิกษุนี้ก็ดี เจ้าของ
เขาถวายเองก็ดี ก็เป็นอันถวายดีแล้ว ฉะนั้นแล. ใน
อธิการว่าด้วยวัตถุมีข้าวสุกเป็นต้นนี้ มีสาระจากคำ
วินิจฉัย ในอรรถกถาทั้งปวงเพียงเท่านี้.

ในเรื่องทั้งหลายมีเรื่องร้านขายข้าวสุกเป็นต้น มี
วินิจฉัยดังนี้:-

เรือนสำหรับหุงข้าวสวดยาย ชื่อโพนียมะระ (คือ
ร้านขายข้าวสุก). เรือนสำหรับแกงเนื้อขาย ชื่อสุนามมะระ

อมูลกั อคฺคเหลิตฺติ สามิเกสุ เทนเตสุ อคฺคเหลิตฺติ ฯ

อนาปตติ ภิกขุ ปาราชิกสฺส สามิเกหิ
ทินนั อคฺคเหลิตฺติ เตนสฺส อนาปตติ วุตตา ฯ

อาปตติ สมฺปชานมฺสาวาท ปาจิตฺตยสฺส
โย เตน สมฺปชานมฺสาวาทो วุตโต ตสฺมี ปาจิตฺตยั
อาห, ปุโรโต เตกฺกุลาคุวตฺตุมหิ วีย ฯ

คหณเ ปน อัย วิวินิจฉัยโย ฯ

สงฆสฺส สนตกั สมฺมเตน วา อาณตฺเตหิ วา
อารามิกาทิหิ ทิยมานั คิหิณญจ สนตกั สามิเกน วา
อาณตฺเตน วา ทิยมานั อปรสฺส ภาคั เทหิตฺติ วุตวา
คณฺโหโต ภนฺตททยยั ฯ อญเณน ทิยมานั คณฺโหโต
ภนฺตทคฺเขน กาทเรตพฺโพ ฯ อสมฺมเตน วา อนาณตฺเตน วา
ทิยมาเน อปรมปิ ภาคั เทหิตฺติ วุตวา วา กุฎฺฐาสฺสานิ
คณฺเตวา วา คณฺโหโต (๔๖๖) ปตตจตุกกเ วีย
ตสฺส อุทฺธาเรเยว ภนฺตทคฺเขน กาทเรตพฺโพ ฯ
อิตฺเรหิ ทิยมานั เอว คณฺโหโต ภนฺตททยยั ฯ
สามิเกน ปน อิมสฺส เทหิตฺติ ทาปีตฺ วา สยั
ทินนั วา สุตินฺนุนฺติ ฯ อยมเตถ สพฺพกุญฺจาวิวินิจฉัยโย
สาโร ฯ

โพนียมะระทิวตฺตูลุ ฯ

โพนียมะระนาม วิภิกายิกภตฺตปจฺนมฺรํ ฯ
สุนามมะระนาม วิภิกายิกภตฺตปจฺนมฺรํ ฯ ปุวมมะระนาม

(คือร้านขายแกงเนื้อ). เรือนสำหรับเจียวทอดของ ขบเคี้ยวขาย ชื่อปุวมระ (คือร้านขายขนม). คำที่เหลือ ในเรื่องร้านขายข้าวสุกเป็นต้นนี้ มีปรากฏชัดแล้วในเรื่อง บริหาร นั้นแล.

ในเรื่องตั้ง มีวินิจฉัยดังนี้:-

ภิกษุรูปนั้น กำหนดหมายลงไป แล้วจึงให้ตั้งเลื่อน ไป ด้วยคิดว่า 'เราจักถือเอาลง ซึ่งมาถึงที่นี่'. เพราะ เหตุนั้นในการเลื่อนตั้งไป ออาหารจึงไม่มีแก่ภิกษุรูปนั้น. แต่ท่านปรับเป็นปาราชิกในการให้เลื่อนไปแล้วถือเอาจาก โอกาสที่กำหนดหมายไว้. ก็ภิกษุเมื่อนำไปอย่างนั้น ถ้า ไม่มีโดยจิตในตั้ง พระวินัยธรพึงให้ตีราคาลง ปรับอาบัติ. ถ้ามีแม้ในตัวตั้ง ควรให้ตีราคาทั้ง ๒ อย่าง ปรับอาบัติ.

๓ เรื่อง มีเรื่องผูกเป็นต้น ปรากฏชัดแล้วทีเดียว.

ใน ๓ เรื่อง มีเรื่องการถือเอาด้วยวิสาสะเป็นต้น ไม่เป็นอาบัติ เพราะการถือเอา, เมื่อพวกเขาของให้นำมา คิน เป็นภัณฑไทย. ส่วนของภิกษุผู้เข้าไปบิณฑบาต ภิกษุรูปที่ยังอยู่ภายในอุปจารสีมาเท่านั้นรับเอา จึงควร. แต่ถ้าพวกเขา กเผดียงแม้แก่ภิกษุผู้อยู่นอก อุปจารว่า 'พวกเขารับเอาเถิด ขอรับ ภิกษุทั้งหลายมา แล้วจักฉัน' ด้วยคำเผดียงอย่างนี้ แม้ภิกษุผู้อยู่นอก ในบ้านจะรับเอา ก็ควร. คำที่เหลือในเรื่องทั้ง ๓ นี้ มี เนื้อความต้นทั้งนั้น.

ใน ๗ เรื่อง มีเรื่องขโมยมะม่วงเป็นต้น มีวินิจฉัย ดังนี้:-

ไม่เป็นอาบัติ เพราะถือเอาด้วยบังสุกุลลัญญา, เมื่อพวกเขาของให้นำมาคิน เป็นภัณฑไทย, เพราะบริโภคน ด้วยโดยจิต เป็นปาราชิก.

ในเรื่องทั้งหลาย มีเรื่องพวกขโมยลักมะม่วง เป็นต้นนั้น มีวินิจฉัย ดังต่อไปนี้:-

ทั้งพวกเขาของก็มีอาลัย, ทั้งพวกเขาเองก็มีอาลัย, เมื่อภิกษุฉันด้วยบังสุกุลลัญญา เป็นภัณฑไทย, เมื่อถือ เอาด้วยโดยจิต เป็นอาหารในขณะที่ยกขึ้นนั่นเอง, ภิกษุ นั้น อันพระวินัยธรพึงให้ตีราคาลงของปรับอาบัติ. พวกเขาเองยังมีความอาลัย, แต่พวกเขาเองความอาลัย ก็มี นัยเหมือนกันนี้. พวกเขาเองความอาลัย พวกเขาเอง ยังมีความอาลัย ซ่อนไว้ในที่รักชฎู แห่งใดแห่งหนึ่งด้วย

วิกุกายิกขชุกปจนฆร ๑ เสสเมตถ ปริกขารวตถุสุ ปากฎาเมว ๑

ปัจจวตถุสมิ ๑

โส ภิกษุ ปริกปเปตวา เอตัง จานัง สมปตตัง คณทิสสามิตติ สงกาเมตติ ๑ เตนสุส สงกมเน อวหาโร นตติ ๑ สงกาเมตวา ปน ปริกปฏิบัติกาลโต คหณ ปาราชิกัง วุตตัง ๑ เอวัง ทรณโต จ ยทิ ปิจเก เถยยจิตตัง นตติ ๑ อคฺขมาเปตวา กาวเรตพฺโพ ๑ อถ ปิจเกปิ อตถิ อุกฺโข อคฺขมาเปตวา กาวเรตพฺโพ ๑

ภิสฺสอาทินิ ตินิ วตถุณิ ปากฎาเนว ๑

วิสุสสาศคคาหาทิสฺสุ ติสฺสุ วตถุณิ คหณ อนาปตติ ออาหาราเปเนเตสุ ภณฺฑทฺเทยฺย ๑ ปิณฺฑทฺทาย ปวิภูจฺจสส ปฏฺวิโส อนโตอุปจารสีมา ย จิตฺตสเสว คเหตุ วฏฺฏติ ๑ ยทิ ปน ทายกา พหิอุปจารภูจฺจานมฺปิ ภนฺเต คณฺหาถ อาคฺนตฺวา ปริกฺขมฺชิสฺสนตฺติ วทฺนติ, เอวัง อนโตคฺคมาภูจฺจานมฺปิ คเหตุ วฏฺฏติ ๑ เสสเมตถ อุตฺตทานตฺถเมว ๑

สตตฺตฺส อมฺพโจราทิสฺสุ วตถุณิ ๑

ปัสฺสุกฺกสฺสณฺณาย คหณ อนาปตติ ออาหาราเปเนเตสุ ภณฺฑทฺเทยฺย ๑ เถยยจิตฺเตน ปริกฺโขเค ปาราชิกัง ๑

ตตฺตฺราย วิวินิจฉัยโย ๑

สามิกายิ สาลยา โจรายิ สาลยา ปัสฺสุกฺกสฺสณฺณาย (๔๖๗) ขาทนฺตฺสส ภณฺฑทฺเทยฺย ๑ เถยยจิตฺเตน คณฺทโต อุกฺทธารเวยว อวหาโร ภณฺฑํ อคฺขมาเปตวา กาวเรตพฺโพ ๑ สามิกายิ สาลยา โจรายิ นิรลยา เอเสว นโย ๑ สามิกายิ นิรลยา โจรายิ สาลยา ปุน คณฺทิสฺสามิตติ กิสฺสมิถฺยเวท คหณภูจฺจเน ชิปีตฺวา คตา เอเสว นโย ๑ อุกฺโข นิรลยา ปัสฺสุกฺกสฺสณฺณาย ขาทโต อนาปตติ ๑

คิดว่า ‘จักถือเอาอีก’ ดังนี้ แล้วไป มีนัยเหมือนกันนี้ ทั้ง ๒ ฝ่าย หมดความอาลัย, เมื่อภิกษุขบฉันด้วย บังสุกุลสัตถุญา ไม่เป็นอาบัติ, เมื่อขบฉันด้วยโถยจิต เป็นทุกกฏ.

ส่วนในมะม่วงเป็นต้น ของสงฆ์ มีวินิจฉัยดังนี้:-

ผลไม่มีมะม่วงเป็นต้น ซึ่งเกิดอยู่ในสังฆาราม หรือ ที่เขานำมาถวายก็ตามที ซึ่งมีราคา ๕ มาสก หรือเกินกว่า ๕ มาสก, เมื่อภิกษุลักไป เป็นปาราชิก. ใน ปัจจุบันตชนบท เมื่อพวกชาวบ้านอพยพหนีไป เพราะ อุปัทวะ คือโจร, พวกภิกษุก็ละทิ้งวิหารไป ทั้งที่ยังมีความ อุตสาหะอยู่นั่นเอง ด้วยคิดว่า ‘เมื่อชนบทสงบลงแล้ว พวกเราจักกลับมา’. พวกภิกษุไปถึงวิหารเช่นนั้น คิดว่า ผลไม้ทั้งหลายมีมะม่วงสุกเป็นต้น เป็นของที่เขาละทิ้งแล้ว จึงฉันด้วยบังสุกุลสัตถุญาไม่เป็นอาบัติ, เมื่อฉันด้วย โถยจิต เป็นอาหาร, ภิกษุรูปนั้นอันพระวินัยธรพึงให้ตี ราคาปรับอาบัติ.

ส่วนในมหาปัจจจริและในสังเขปอรรถกถา ท่าน กล่าวไว้โดยไม่แปลกกันว่า เมื่อภิกษุฉันผลไม้ใหญ่ใน วัดร้าง ด้วยโถยจิต ไม่เป็นปาราชิก, เพราะเหตุไร เพราะเหตุว่า ผลไม้ทั้งหลายในวัดร้างเป็นของๆ พวก ภิกษุที่มาแล้วๆ. ก็เหตุสักว่ามีความอุตสาหะเท่านั้น เป็น ประमाणในผลไม้ที่เป็นของๆ คณะ และที่เป็นของ จำเพาะบุคคล. แต่ถ้าภิกษุให้ผลมะม่วงสุกเป็นต้นจาก ผลไม้ที่เป็นของคณะ หรือของบุคคลนั้น เพื่อประโยชน์ แก่การสงเคราะห์ตระกูล ย่อมต้องทุกกฏ เพราะกุลทูลกล ิกขาบท. ภิกษุเมื่อให้ด้วยโถยจิตพึงปรับอาบัติตาม ราคา (สิ่งของ). แม้ในผลไม้ที่เป็นของสงฆ์ ก็มีนัย เหมือนกันนี้. เมื่อภิกษุให้ผลมะม่วงสุกเป็นต้นที่เขา กำหนดไว้ เพื่อประโยชน์แก่เสนาสนะ เพื่อต้องการแก่ การสงเคราะห์ตระกูล เป็นทุกกฏ, เมื่อให้เพราะความที่ ตนมีอิสระ เป็นกุลลัจฉัย, เมื่อให้ด้วยโถยจิต เป็น ปาราชิก. ถ้าวัตถุแห่งปาราชิกยังไม่พอ, พึงปรับอาบัติ ตามราคา (สิ่งของ).

เมื่อภิกษุนั้นฉันอยู่ภายนอกอุปัชฌาย์ เพราะ ความที่ตนมีอิสระ ก็เป็นสินใช้. ผลไม้ที่ภิกษุเคาะระฆัง ประกาศเวลา แล้วขบฉันด้วยทำในใจว่า ของนี้ถึงแก่เรา ดังนี้ ก็เป็นอันขบฉันดีแล้ว. ผลไม้ที่ภิกษุไม่เคาะระฆัง

เถยยจิตเตน ทุกกฏ ๗

สงฆสส อมพาทีสุ ปน ๗

สงฆาราม ชาตฺ วา โหตุ อาเนตฺวา ทินฺนํ วา ปญจมาสกํ วา อติเรกปญจมาสกํ วา อคฺชนกํ อวหรนตฺสส ปาราชิกํ ๗ ปจฺจนเต โจรูปทฺทเวณ คาเมสุ วุฏฺฐหนเตสุ ภิกฺขุ วิหारे ฉทฺเตตฺวา ปุณ อาวสนเต ชนปเท อาคมิสฺสามาติ สอุสฺสาหาว คจฺจนติ ๗ ภิกฺขุ ตาทีสํ วิหารํ ปตฺวา อมพปฺกาทินิ ฉทฺทิตกานินิ ปิสฺกุลสฺมณาย ปรีภฺยชนฺติ อนาปตฺติ ๗ เถยยจิตเตน ปรีภฺยชโต อวหาโร โหติ ภณฺท์ อคฺฆาเปตฺวา กาเรตฺตฺพ ๗

มหาปัจจจริย์ ปน สังเขปฏฺจกถายณฺจ อวิเสสเณ วุตฺตํ ฉทฺทิตฺตฺวิหारे ผลาผลํ เถยยจิตเตน ปรีภฺยชโต น ปาราชิกํ กสฺมา อาคตาคตานิ สนตฺกตฺตฺตาติ ๗ คณฺสนตฺเท ปน ปุคฺคฺลิกเ จ สอุสฺสาหมตฺตเมว ปมาณํ ๗ สเจ ปน ตโต อมพปฺกาทินิ กุลสงฺคณฺหมตฺตถาย เทติ กุลทูลกลทุกกฏ ๗ เถยยจิตเตน เทนโต อคฺฆเณ กาเรตฺตฺพ ๗ สงฺฆิกเปปิ เอเสว นโย ๗ เสนาสนตฺถาย นิยมิตฺตํ กุลสงฺคณฺหมตฺตถาย ททโต ทุกกฏํ อิสฺสรวตฺตาย อุลลจฺจยํ เถยยจิตเตน ปาราชิกํ ๗ โน เจ วตฺถุ ปโหติ อคฺฆเณ กาเรตฺตฺพ ๗

(๔๖๘) พหิอุปัชฌาย์ นิสิติตฺวา อิสฺสรวตฺตาย ปรีภฺยชโต คีวา ๗ คณฺทึ ปหริตฺวา กาลํ โฆเสตฺวา มยฺหํ ปาปฺณาตฺติติ ขาทิตํ สุขาทิตํ ๗ คณฺทึ อปหริตฺวา กาลเมว โฆเสตฺวา คณฺทึเมว ปหริตฺวา

เป็นแต่ประกาศเวลาอย่างเดี๋ยวล้วนฉันก็ดี เคาะระฆังอย่างเดี๋ยวล้วนแต่ไม่ประกาศเวลาฉันก็ดี ไม่เคาะทั้งระฆังไม่ประกาศทั้งเวลา ฉันก็ดี รู้ว่าไม่มีภิกษุเหล่าอื่นแล้ว ฉันด้วยคิดว่า ผลไม้นี้ถึงแก่เรา ดั่งนี้ก็ดี เป็นอันฉันดีแล้วเหมือนกัน. เรื่องสวนดอกไม้ ๒ เรื่อง ปรากฏชัดแล้วทีเดียว.

ใน ๓ เรื่องของภิกษุผู้พูดตามคำบอก มีวินิจฉัยดังนี้:-

สองบทว่า **วุตโต วชเชมิ** ความว่า ผมเป็นผู้อันท่านบอกแล้ว จะบอกตามคำของท่าน.

หลายบทว่า **อนาปัตติ ภิกขุ ปาราชิกสสุ** ความว่า ผ่าสาฎกอันพวกเจ้าของถวายแล้ว จึงไม่เป็นอาบัติ.

หลายบทว่า **น จ ภิกขเว วุตโต วชเชมิตติ วุตตพโพ** ความว่า ภิกษุรูปอื่น อันภิกษุอีกรูปหนึ่ง ไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ผมเป็นผู้อันท่านบอกแล้วจะบอกตามคำของท่าน’. ก็ภิกษุจะทำความกำหนดพูดว่า ‘ผมจักถือเอาผ้าสาฎกอันนี้ ตามคำของท่าน’ ควรอยู่. สองบทว่า **วุตโต วชเชหิ** ความว่า ท่านเป็นผู้อันผมบอกแล้ว จงบอกตามคำของผม. คำที่เหลือนั้นยังกล่าวแล้วนั้นแล. ภิกษุจะทำความกำหนดพูดใน ๒ เรื่องแม้นี้ ก็ควร. จจริงอยู่ ภิกษุยอมเป็นผู้พ้นจากการข้อนขาด ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

ในเรื่องซึ่งมีอยู่ท่ามกลางแห่งเรื่องแก้วมณี ๓ เรื่อง มีวินิจฉัยดังนี้:-

สองบทว่า **นาหิ อกฺลลโก** ความว่า ผมหาได้เป็นผู้อาพาธไม่. คำที่เหลือปรากฏชัดแล้วทีเดียว.

*** พึงทราบวินิจฉัยในเรื่องสุกร ๒ เรื่อง ต่อไป:-

สำหรับภิกษุรูปแรกไม่เป็นอาบัติ เพราะความที่สุกรนั้นเธอปล่อยไป ด้วยความสงสาร เพราะเห็นมันหิวแม็กก็จริง, ถึงอย่างนั้น เมื่อพวกเจ้าของ ไม่ (ยอม) รับรองก็ (ต้อง) เป็นภัณฑไทย, อันภิกษุนั้นต้องนำสุกรตายตัวใหญ่เท่านั้นมาให้ (เจ้าของ). หรือให้ภัณฑะมีราคาเท่าสุกรนั้น. ถ้าภิกษุไม่พบพวกเจ้าของบ่วงแม้นในที่ไหนๆ ไชว์ อันภิกษุนั้น พึงวางผ้ากาสาวะ หรือภาชนะซึ่งมีราคาเท่าสุกรนั้น ไว้ใกล้ๆ บ่วง พวกเจ้าของบ่วงเหล่านั้น มาแล้วจะเห็นได้ด้วยประการใด ณ สถานที่เช่น

กาลล์ อโฆเสตวา คณฺทิมปิ อปฺหริตฺวา กาลมฺปิ อโฆเสตฺวา อญฺเณสํ นตฺถิภาวํ ฆตฺวา มยฺหิ ปาปฺญาตฺติ ขาทิตฺปิ สุขาติตฺเมว ฯ ปุพฺพารามวตฺตฺทวฺยํ ปากฺกฺกฺเมว ฯ

วุตฺตฺวาทิกวตฺตฺตฺเตย ฯ

วุตโต วชเชมิตติ ตยา วุตโต หุตฺวา ตววจเนน วทามิตติ อตฺถโ

อนาปัตติ ภิกขุ ปาราชิกสฺสาติ สามิเกหิตินฺนา อนาปัตติ ฯ

น จ ภิกขเว วุตโต วชเชมิตติ วุตตพฺโพ อหิ ตยา วุตโต หุตฺวา ตว วจเนน วทามิตติ เอว อญฺเณ ภิกขุ อญฺเณน ภิกขุณา น วุตตพฺโพ อตฺถโ ฯ ปริจฺเฉทํ ปน กตฺวา อิหิ นาม ตว วจเนน คณฺทิสสามิตติ วตฺตํ วฏฺฏติ ฯ **วุตโต วชเชหิติ** มยา วุตโต หุตฺวา มม วจเนน วเทหิตติ อตฺถโ ฯ เสสํ วุตตนยเมว ฯ อิมฺเสสฺปิ ทฺวิสฺสุ วตฺตฺตฺสฺส ปริจฺเฉทํ กตฺวา วตฺตํ วฏฺฏติ ฯ เอตฺตาวตฺตา หิ อฺปารมฺภามุตฺโต โหตฺติติ ฯ

มณฺเฑวตฺตฺตฺตฺยสฺส มชฺฌิมเม วตฺตฺตฺตฺตฺมิมิ ฯ

นาหิ อกฺลลโกติ นาหิ คิลาเนติ อตฺถโ ฯ เสสํ ปากฺกฺกฺเมว ฯ

สุกรวตฺตฺตฺทวฺยเอ ฯ

กิญฺจาปิ ปจฺมสฺส ภิกขุโน ฉาตฺตฺตฺตฺตฺตํ ทิสฺวา การุญฺเณน โมจิตฺตฺตา อนาปัตติ สามิเกสฺสุ ปน อสฺมปฏฺิฉฺฉนฺเตสฺส ภณฺฑทฺเทยฺยํ ฯ ตาวมหนฺโต วามตฺสฺสฺสโร อาหริตฺวา ทาทพฺโพ ฯ (๔๖๙) ตทคฺฆนํ กวภณฺฑํ ฯ สเจ ปาสสามิเก กุหฺยิจิปิ น ปสฺสติ ปาสสามนฺตา ตทคฺฆนํ กาสาวํ วา ถาลกํ วายถา เต อาคตา ปสฺสนฺติ อีทิสฺเส จาเน จเปตฺวา คนฺตพฺพํ ฯ เถยฺยจิตฺเตน ปน โมเจนฺตฺสฺส ปาราชิกเมว ฯ

กับ ประการนี้แล้วจึงไป. แต่ว่าเมื่อปลดออกด้วยไถยจิต เป็นปาราชิกทันที.

อนึ่ง บรรดาสุกรเหล่านี้ สุกรบางตัวเอาเท้าตั้ง บ่วง พอเมื่อบ่วงขาด ยังยืนอยู่โดยการยืน ที่มีการ เคลื่อนจากฐานเป็นธรรมดา เหมือนเรือที่เขาผูกไว้ ใน กระแสน้ำเชี่ยวฉะนั้น. บางตัวยืนอยู่ตามธรรมดาของตน, บางตัวนอน, บางตัว เขาผูกไว้ด้วยบ่วงโก่ง.

*** ที่ชื่อว่าบ่วงโก่ง ได้แก่ บ่วงที่มีไม้คั่นธนู หรือ ขอบหรือท่อนไม้อื่นบางอย่าง ติดไว้ที่ปลาย, และเป็นบ่วง ที่คล้องไว้ที่ต้นไม้เป็นต้น ในที่นั้นๆ กันมิให้สุกรเดินไปได้.

*** บรรดาสุกรเหล่านั้น สำหรับสุกรตัวที่ตั้งบ่วง ยืนอยู่ มีฐานเดียว เท่านั้น ได้แก่ เครื่องผูกคือบ่วง.

จริงอยู่ สุกรนั้นเมื่อบ่วงพอลุด หรือพอลขาด ย่อมหนีไป. สำหรับสุกรตัวที่ยืนอยู่ตามธรรมดาของตนมี ๕ ฐาน คือ เครื่องผูก ๑ เท้าทั้ง ๔. สำหรับสุกรตัว ที่นอน มีฐาน ๒ คือ ที่ผูก ๑ ที่นอน ๑. สำหรับสุกรตัว ที่ผูกไว้ด้วยบ่วงโก่ง มันไป ณ ที่ใดๆ ที่นั้นๆ แหละ เป็น ฐาน.

เพราะฉะนั้น พวกภิกษุ ๑๐ รูปกัถิ ๒๐ รูปกัถิ ๑๐๐ รูปกัถิ เมื่อแก้มันจากที่นั้นๆ ต้องอาบัติปาราชิก ดุจเห็นทาสผู้มาแล้วในที่นั้นๆ ปล่อยให้ทาสคนเดียวนั้น แหละหนีไป.

ส่วนการยังสุกร ๓ ตัวซึ่งมีอยู่ในก่อนให้ตื่นและให้ เคลื่อนจากฐาน พึงทราบตามนัยที่กล่าวไว้ ในภควาด้วย ลัตว์ ๔ เท้า. *** (ส.๘/๒๕๒๕)

*** แม้เมื่อภิกษุให้เขาปล่อยสุกรที่สุนัขกัดไปเป็น ภัณฑไทย เพราะความประสงค์ในทางสงสาร, เป็น ปาราชิก เพราะไถยจิต.

เมื่อภิกษุเดินสวนทางมา ยังสุกรที่ยังไม่ถึงที่ตั้งบ่วง หรือที่ใกล้สุนัขให้หนีไปก่อนทีเดียว ไม่เป็นอหหาร. แม้ ภิกษุรูปใด ให้อาหารและน้ำดื่มแก่สุกรที่ถูกผูกไว้ ให้มัน ถือเอากำล้างแล้วกระทำเสียงโห่ด้วยประสงค์ว่า มันจัก ตกใจหนีไป, ถ้ามันหนีไปได้, เป็นปาราชิก. แม้เมื่อภิกษุ กระทำบ่วงให้ทุรพลแล้วให้มันหนีไปด้วยเสียงโห่ ก็นัย เหมือนกัน. ส่วนภิกษุใด ให้อาหารและน้ำดื่มแล้วไปทำ

เอตถ จ โกจิ สุกโร ปาส์ ปาเพน กทมิตวา ฉินนมตเต ปาเส จานาจาวนธมเมน จาเนน จิตโต โหติ จณฺทโสตพทฺธนาวา วีย ฯ โกจิ อตฺตโน ธมฺมตาย จิตฺต ฯ โกจิ นิปนฺโน ฯ โกจิ กุฏฺฐปาเสน พทฺโธ โหติ ฯ

กุฏฐปาโส นาม ยสฺส อนฺเต ธนุกํ วา องฺกุสโก วา อณฺโณ วา โกจิ ทณฺทโก พทฺโธ โหติ โย ตตถ ตตถ รุกฺขาทีสุ ลคฺคิตฺวา สุกรสฺส คมนํ นิวาเรติ ฯ

ตตร ปาส์ กทมิตวา จิตสฺส เอกเมว จานํ ปาสพฺพณฺน์ ฯ

โส ทิ ปาเส มุตฺตมตเต วา ฉินนมตเต วา ปลายติ ฯ อตฺตโน ธมฺมตาย จิตสฺส พนฺธณญจ จตฺตารो จ ปาทาติ ปณฺญจฺจานานิ ฯ นิปนฺนสฺส พนฺธณญจ สยณฺญจาติ เทว จานานิ ฯ กุฏฺฐปาสพทฺธสฺส ยตถ ยตถ คจฺจติ ตํ ตเทว จานํ ฯ

ตสฺมา ตํ ตโต ตโต โมเจเนตา ทสฺปิ วิสฺติปิ สตมฺปิ ภิกฺขุ ปาราชิกํ อาปชฺชนฺติ ตตถ ตตถ อาคตํ ทิสฺวา เอกเมว ทาสํ ปลาเปนฺตา วีย ฯ

ปริมาณํ ปน ติณฺณํ จตฺตูปทกถายํ วุตฺตนเยน ผณฺทาปนฺนุจฺจานาจาวนานิ เวทิตพฺพานิ ฯ

สุนฺทภูจฺสุกรํ วิสฺชวาเปนฺตสฺสปี การุณฺณธาธิปฺปาเยน ภณฺทเทยฺยํ เถยฺยจิตฺเตน ปาราชิกํ ฯ

ปาสฺกุจฺจานํ ปน สุนฺทสมฺมึปํ วา อสมฺปตฺตํ ปฏิปถํ คนฺตวา (๔๗๐) ปจฺมเมว ปลาเปนฺตสฺส อวทาโร นตฺถิ ฯ โยปี พทฺธสุกรสฺส ฆาสณฺจ ปาณียณฺจ ทตฺวา พลํ คาหาเปตฺวา อุกฺกุฏฺฐี กโรติ อุตฺราโสฺต ปลายิสฺสตีติ โส เจ ปลายติ ปาราชิกํ ฯ ปาส์ ทพฺพลํ กตฺวา อุกฺกุฏฺฐิสฺสทฺเพน ปลาเปนฺตสฺสาปี เอเสว นโย ฯ โย ปน ฆาสณฺจ ปาณียณฺจ ทตฺวา

ในใจว่า มันจักถือเอากำลังแล้วหนีไป, ถ้ามันหนีไปได้, เป็นภณทไทย. แม้เมื่อภิกษุกระทำบ่วงให้ถูพลแล้วไป ก็นัยนี้เหมือนกัน. ภิกษุวางศีลตราหรือไฟไว้ในที่ใกล้บ่วง ด้วยทำในใจว่า เมื่อบ่วงขาด หรือเมื่อไฟไหม้ มันจักหนีไป. สุกรยังบ่วงให้ไหว เมื่อบ่วงขาด หรือเมื่อไฟไหม้ หนีไปได้, เป็นภณทไทยเหมือนกัน. ภิกษุยังบ่วงให้ล้ม พร้อมกับไม้เท้า, ภายหลังสุกรเดินเหยียบบ่วงนั้นไป เป็นภณทไทย. สุกรถูกแผ่นดินคือฟ้าทับแหวกแล้ว. เมื่อภิกษุผู้ประสงค์จะให้มันหนีไป ยกฟ้าทับแหวกขึ้นด้วยความสงสาร เป็นภณทไทย, ยกขึ้นด้วยโดยจิต เป็นปาราชิก. ถ้าเมื่อพอยกขึ้นแล้วสุกรยังไม่ไป ภายหลังจึงไป, เป็นภณทไทยอย่างเดียว. ภิกษุยังฟ้าทับแหวกที่เขาตั้งขึ้นไว้ให้ล้มลง, ภายหลังสุกรเดินเหยียบ ฟ้าทับแหวกนั้นไป เป็นภณทไทย. เมื่อภิกษุยกแม่สุกรที่ตกลงในหลุมพรางด้วยความสงสาร เป็นภณทไทย, ยกขึ้นด้วยโดยจิต เป็นปาราชิก. ภิกษุถมหลุมพรางให้เต็ม ให้หลุมพรางพินาศเสีย, ภายหลังสุกรเดินเหยียบหลุมพรางนั้นไป เป็นภณทไทย. ภิกษุยกสุกรที่ถูกหลาวแทงขึ้นด้วยความสงสาร เป็นภณทไทย, ยกขึ้นด้วยโดยจิต เป็นปาราชิก.*** (๘/๒๕๒๕) ภิกษุชักหลาวทิ้งเสีย เป็นภณทไทย.

อนึ่ง เมื่อพวกชาวบ้านดักบ่วง หรือฟ้าถล่มไว้ในพื้นที่วัด ภิกษุควรห้ามว่า 'ที่นี่เป็นสถานที่พึ่งอาศัยของพวกเนื้อ, พวกท่านอย่าทำอย่างนี้ ในที่นี้เลย'. ถ้าพวกเขาบอกว่า 'ท่านจงให้นำออกไปเสียขอรับ' ภิกษุจะให้นำออกไปเสีย ก็ควร. ถ้าเขานำออกไปเสียเองเป็นความดีแท้. ถ้าเจ้าของเขาไม่นำออกไปเอง ทั้งไม่ยอมให้ผู้อื่นนำออก, จะขออารักขา แล้วให้นำออกไปเสียก็ควร. ในเวลารักษาข้าวกล้า พวกชาวบ้านยอมทำบ่วง และเครื่องดักสัตว์ทั้งหลาย มีฟ้าถล่มเป็นต้นไว้ในนา ด้วยพูดว่า พวกเราจักรักษาข้าวกล้ากินเนื้อไปด้วย. ครั้นฤดูข้าวกล้าผ่านไปแล้ว เมื่อพวกเขาไม่มีความอาลัยหลีกเลี่ยง ภิกษุจะปล่อยสุกรที่ติด หรือที่ตกแล้ว ในบ่วงและฟ้าถล่มเป็นต้นนั้นควรอยู่.

วินิจฉัยแม้ในเรื่องเนื้อ ๒ เรื่อง ก็เป็นเช่นกับที่กล่าวไว้แล้วในเรื่อง สุกรนั่นเอง. แม้ในเรื่องปลา ๒ เรื่อง ก็มีนัยเหมือนกันนี้. ส่วนความแปลกกัน มีดังต่อไปนี้:- เมื่อภิกษุเปิดปากไซออกภายหลังจึงแก้กระพุ้ง

คจฉติ พล คเหตุวา ปลายิสสตีติ โส เจ ปลายติ ภณทไทย ๑ ปาส์ ทุพพล กตวา คจฉนตสสาปิ เอเสว นโย ๑ ปาสสนติเก สตถ์ วา อคคิ วา จเปติ ฉินเน วา ททฺธเม วา ปลายิสสตีติ ๑ สุกโร ปาส์ จาเลนโต ฉินเน วา ททฺธเม วา ปลายติ ภณทไทยเมว ๑ ปาส์ ยญฺจิสสา สห ปาเตติ ปจฉา สุกโร ตํ มทฺทนโต คจฉติ ภณทไทย ๑ สุกโร อทฺทลปาสาเนติ อุกฺกนโต โหติ ๑ ตํ ปลาเปตุกามสส อทฺทลลํ การุณฺณเมว อุกฺกขิปโต ภณทไทย เถยยจิตเตน ปาราชิก ๑ สเจ อุกฺกขิตตมตเต อคนตวา ปจฉา คจฉติ ภณทไทยเมว ๑ อุกฺกขิปิตวา จปิตํ อทฺทลลํ ปาเตติ ปจฉา สุกโร ตํ มทฺทนโต คจฉติ ภณทไทย ๑ โอบาเต ปติตํ สุกรมฺปิ การุณฺณเมว อทฺทรโต ภณทไทย เถยยจิตเตน ปาราชิก ๑ โอบาตํ ปุเรตวา นาสติ ปจฉา สุกโร ตํ มทฺทนโต คจฉติ ภณทไทย ๑ สฺเลน วิทฺธํ การุณฺณเมว อทฺทรติ ภณทไทย เถยยจิตเตน ปาราชิก ๑ สฺลํ อทฺทริตวา ฉทฺเทติ ภณทไทย ๑

วิหารภูมิย ปน ปาเส วา อทฺทลลํ วา โอบเตนตา วาเรตพพา มิคฺรุปานํ ปฏิสสรณฺณจฺจานเมตํ มา อิส เอวํ กโรธาติ ๑ (๔๗๑) สเจ หราเปถ ภนเตติ วทฺนติ หราเปตุํ วฏฺฐติ ๑ อถ สยํ หรฺนติ สฺนฺทรเมว ๑ อถ เนว หรฺนติ น หราเปตุํ เทนติ รกฺขํ ยาจิตวา หราเปตุํ วฏฺฐติ ๑ มนุสฺสา สสฺสรกฺขณฺกาลे เขตเตสฺ ปาเส จ อทฺทลลาทีนิ จ กโรนฺติ มลํ ขาทนฺตา สสฺसानิ รกฺขิสฺสามาติ ๑ วิตฺตเตเต สสฺสกาเล เตสฺ อนาลเยสฺ ปกฺกนเตสฺ ตตถ พทฺธํ วา ปติตํ วา โมเจตุํ วฏฺฐติ ๑

มิควตตุทเวยปี สุกรวตตุสฺ วุตตสทิสเวว วินิจฉโย ๑ มจฉวตตุทเวยปี เอเสว นโย ๑ อยํ ปน วิเสโส ๑ กุมินฺมุขํ วิวริตวา ปจฉา ปฏฺกํ มุณฺจิตวา วา ปสฺเส ฉิทฺทํ กตวา วา กุมินโต

อก หรือทำเป็นช่องไว้ที่ข้าง แล้วเคาะให้ปลาหนีออกไป จากไซ เป็นปาราชิก. เป็นปาราชิกแม้แก่ภิกษุผู้แสดง เมล็ดข้าวสุกนั้นแลล่อปลาให้หนีไป. เมื่อยกปลาขึ้น พร้อมทั้งไซ ก็เป็นปาราชิก. ภิกษุเปิดปากไซออกอย่าง เดียว ภายหลังจึงแก้กระพุ้งออก หรือทำเป็นช่องไว้, และปลาทั้งหลายก็หนีไปตามธรรมชาติของตนๆ เป็นภิกษุ ไทย. ภิกษุทำไว้อย่างนี้แล้วจึงแสดงเมล็ดข้าวสุกล่อปลา ปลาทั้งหลายหนีออกไป เพื่อต้องการอาหาร, เป็นภิกษุ ไทยเหมือนกัน, ภิกษุเปิดปาก (ไซ) ออกแล้ว ภายหลัง ไม่ได้แก้กระพุ้งออก ทั้งไม่ได้ทำ เป็นช่องไว้ที่ข้าง เอาแต่ เมล็ดข้าวสุกแสดงล่ออย่างเดียว, ส่วนปลาทั้งหลาย ถูก ความหิวครอบงำ จึงเอาศีรษะกระแทกแล้วทำช่องหนี ออกไป เพื่อต้องการอาหาร, เป็นภิกษุไทยเหมือนกัน. ภิกษุเปิดปากไซเปล่าไว้ หรือภายหลังแก้กระพุ้งออก หรือ ทำเป็นช่องไว้, ปลาทั้งหลายที่ว่ายมาแล้วๆ ถึงประตู แล้วก็หนีไปทางกระพุ้งและช่อง, เป็นภิกษุไทยเหมือนกัน. ภิกษุจับไซเปล่าโยนไปไว้บนพุ่มไม้ เป็นภิกษุไทยเหมือน กัน ฉะนั้นแล. ภิกษุบนยานก็เป็นเช่นกับภิกษุในอุ้งที่ วางไว้บนตั้ง.

ในเรื่องขึ้นเนื้อ มีวินิจฉัยดังนี้:-

ถ้าภิกษุรับเอา (ขึ้นเนื้อ) ในอากาศที่ๆ ภิกษุรับเอา นั้นเอง เป็นฐาน. พึงกำหนดฐานนั้นด้วยอาการ ๖ แล้ว ทราบการให้เคลื่อนจากฐาน. คำที่เหลือในเรื่องขึ้นเนื้อนี้ และในเรื่องแพไม้ เรื่องคนเลี้ยงโค กับเรื่องผ้าสาฎกของ ช่างย้อม พึงวินิจฉัยโดยนัยแห่งเรื่องมีเรื่องพวกขโมยลัก มะม่วง เป็นต้น.

ในเรื่องหม้อ มีวินิจฉัยดังนี้:-

ภิกษุใดถือเอาเนยใสและน้ำมันเป็นต้นซึ่งมีราคาไม่ ถึงบาท ด้วยทำในใจ ว่า 'เราจักไม่ทำอย่างนี้อีก' ตั้งอยู่ใน สัจจวรรณ์ในวันที่สองเป็นต้น เมื่อเกิดความคิดขึ้นอีก ก็ ทำการทอดธุระเหมือนอย่างนั้นนั่นแล ขณะฉนั้นเนยใส และน้ำมันเป็นต้นนั้นแม้ทั้งหมด, ไม่เป็นปาราชิกเลย, เธอย่อมต้องทุกกฎ หรืออุลลัจจัย และเป็นภิกษุไทยด้วย. ภิกษุแม้นี้ ก็ได้ทำอย่างนั้นเหมือนกัน. เพราะเหตุฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า 'ดูก่อนภิกษุ เธอไม่ต้อง อาบัติปาราชิก'. ก็เมื่อภิกษุไม่ทำการทอดธุระแต่ฉนั้น เนยใสและน้ำมันเป็นต้นนั้น แม้ทีละน้อยๆ ด้วยตั้งใจว่า

มจเฉ โปเถตวา ปลาเปนต์สส ปาราชิก ๑ ภตตลิตถานิ ทสเสตวาเอว ปลาเปนต์สสาปี ปาราชิก ๑ สท กุมิเนน อุทธรโต ปาราชิก ๑ เกวล กุมิณมุขั วิวริติ ปจฉา ปฏุกั มุญจติ ฉิทพั วา กโรติ มจฉา ปน อตตโน ธมมตาย ปลายนติ ภณฺทเทยยั ๑ เอว กตวา ภตตลิตถานิ ทสเสติ มจฉา โคจรตถาย นิภขมิตวา ปลายนติ ภณฺทเทยยเมว ๑ มุขั วิวริตวา ปจฉา ปฏุกั อมุญจิตวา ปสเส ฉิทพั ออกตวา เกวล ภตตลิตถานิ ทสเสติ มจฉา ปน ฉาตชฆตตวา ลีเสน ปหริตวา โอกาส กตวา โคจรตถาย นิภขมิตวา ปลายนติ ภณฺทเทยยเมว ๑ ตุจฉกมุณิสส มุขั วา วิวริติ ปจฉา ปฏุกั วา มุญจติ ฉินฺทั วา กโรติ อากตาคตา มจฉา ทวารปตตวา ปฏุกฉิทเทติ ปลายนติ ภณฺทเทยยเมว ๑ ตุจฉกมุณิ คเหตุวา คุมเพ ชิปติ ภณฺทเทยยเมวติ ๑ (๔๗๒) ยาน ภณฺทั ปีเจ ติวิกาย สทิส ๑

มัสเปสิวตตุมฺหิ ๑

สเจ อากาเส คณฺหาติ คหิตฏฺฐานเมว จานั ๑ ตั ฉหากาเรหิ ปริจฉินฺทิตวา จานา จาวนั เวทิตพพั ๑ เสสเมตถ ทารุโคपालกรชกสาฎกาวตตุส จ อมฺพโจรกาทิว ตตุณเยน วินิจฉินิตพพั ๑

กุมภิวตตุลฺลมี ๑

โย สปปิตเลทินิ อปาทคณนกาณิ คเหตุวาน ปุน เอว กสิสสามิติ สัเว จตวา ทุตยทิวสาทีสุปี ปุน จิตเต อูปนเนน เอวเมว ฐุนิกฺเขปปี กตวา ปริภุชชโต สพพมปี ตั ปริภุชชติ เนวตถิ ปาราชิก ๑ ทุกกฺวึ วา อุลลัจจัย วา อาปชชติ ภณฺทเทยยั ปน โหติ ๑ อยมปี ภิกฺขุ เอวเมว อกาลิ ๑ เตน วุตตํ อนาปตติ ภิกฺขุ ปาราชิกสสาติ ๑ ฐุนิกฺเขปปี ปน ออกตวา ทิวเส ทิวเส ปริภุชชิสสามิติ ตั โลกั โลกมปี ปริภุชชโต ยลฺลมี ทิวเส ปาทคณนกา ปูริติ ตลฺลมี ปาราชิก ๑

เราก็จักฉันท์ทุกวันๆ ดังนี้, ในวันใดมีราคาเต็มบาท, ในวันนั้นเป็นปาราชิก.

เรื่องชักชวนกันลัก ฟังทราบตามนัยแห่งการวินิจฉัยที่กล่าวแล้วในสังฆาวาหาร, เรื่องกำมือ ฟังทราบตามนัยแห่งการวินิจฉัยที่กล่าวแล้วในเรื่องทั้งหลาย มีเรื่องร้านขายข้าวสุกเป็นต้น, เรื่องเนื้อเดน ๒ เรื่อง ฟังทราบตามนัยแห่งการวินิจฉัยที่กล่าวแล้ว ในเรื่องทั้งหลายมีเรื่องขโมยลักมะม่วงเป็นต้น. เรื่องหญ้า ๒ เรื่อง มีเนื้อความตื้นทั้งนั้น.

ในเรื่องทั้งหลาย มีเรื่องให้แบ่งมะม่วงเป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้:-

ภิกษุเหล่านั้น ได้ไปยังอาวาสใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ซึ่งมีกำหนดจำนวน ภิกษุไว้. พวกภิกษุผู้อยู่ในอาวาสแห่งนั้นนั้นแหละ แม้เมื่อจะฉันผลไม้ใหญ่ ในเมื่อพระอาคันตุกะเหล่านั้นมาแล้ว ไม่ได้บอกกับปัยการกว่า ‘พวกเธอจงถวายผลไม้แก่พระเถระทั้งหลาย’. คราวนั้น ภิกษุเหล่านั้นจึงกล่าวว่า มะม่วงของสงฆ์ ไม่พึงแก่พวกกระผมหรือ ? จึงให้เคาะระฆังแจกกัน ได้ถวายส่วนแก่ภิกษุเจ้าถิ่นแม่เหล่านั้น ตามลำดับพรรษา แม้ตนเองก็ฉัน. เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสแก่พระอาคันตุกะเหล่านั้นว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย ! เพื่อต้องการฉัน ไม่เป็นอาบัติ’. เพราะเหตุนี้ บัดนี้ ในอาวาสใด ภิกษุเจ้าของถิ่นไม่ถวายแก่พวกภิกษุอาคันตุกะ และเมื่อถึงหน้าผลไม้ เห็นว่าภิกษุอาคันตุกะเหล่าอื่นไม่มี ตนเองก็ฉันเสีย ด้วยกิริยาที่เป็นโจร, การที่พวกภิกษุอาคันตุกะ เคาะระฆังขึ้นแล้ว แจกกันฉันในอาวาสเช่นนั้น ย่อมควร.

ส่วนในต้นไม้ใดพวกภิกษุเจ้าของถิ่นรักษาต้นไม้ทั้งหลาย เมื่อถึงหน้าผลไม้ก็แจกกันฉัน ทั้งนำไปใช้ในปัจฉิม ๔ โดยชอบ, พวกภิกษุอาคันตุกะไม่มีอิสระในต้นไม้.

ต้นไม้แม่เหล่าใด ที่ทายกกำหนดถวายไว้เพื่อประโยชน์แก่จีวร, พวกภิกษุอาคันตุกะ ไม่มีอิสระในต้นไม้เหล่านั้น. แม้ในต้นไม้ทั้งหลายที่ทายกกำหนดถวายไว้ เพื่อประโยชน์แก่ปัจฉิมที่เหลือ ก็มีนัยเหมือนกันนี้.

ส่วนต้นไม้เหล่าใด ที่ทายกไม่ได้กำหนดไว้อย่างนั้น และพวกภิกษุเจ้าถิ่น ก็รักษาปกครองต้นไม้เหล่านั้นไว้ ทั้งฉันอยู่ด้วยกิริยาที่เป็นโจร, ในต้นไม้เหล่านั้นพระอาคันตุกะ

สัวิธาวาหารวตฺถุณี สัวิธาวาหาร มุฏฺฐิจิตฺถุณี โอทนียฆราวาทิตฺถุสฺส เทว วิฆาสวตฺถุณี อมพฺโฆราวาทิตฺถุสฺส วุตฺตวินิจฺฉยนเยน เวทิตพฺพานิ ฯ เทว ตินฺนวตฺถุณี อุตฺตทานตฺถาเนว ฯ

อมพภาษาปนาทิตฺถุสฺส ฯ

เต ภิกฺขุ เอกํ คามกาวัสํ ปริจฺฉินฺนภิกฺขุกํ อคฺมสิ ฯ ตตฺถเฏว ภิกฺขุ ผลาผลํ ปริภุชฺชมานาปิ เตสฺส อาคเตสฺส เถรานํ ผลานิ เทถาติ กปฺปียการเก น อโวจฺจํ ฯ อถ เต ภิกฺขุ ก็ สงฺฆิกํ อมหากํ น ปาปฺพณาตฺติ คณฺฐี ปหริตฺวา ภาษาเปตฺวา เตสฺมปิ วสฺสคฺเคน ภาคํ ทตฺวา อตฺตนาปิ ปริภุชฺชิสฺส ฯ เตน เตสํ ภควา อนาปตฺติ ภิกฺขเว ปริโภคตฺถายาติ อาห ฯ ตสฺมา อิทานิ ยตถ อาวาสิกา อาคนฺตุกานํ น เทนฺติ (๔๗๓) ผลวาเร จ สมฺปตฺเต อญฺเณสํ อภาวํ ทิสฺวา โจริกาย อตฺตนาเว ชาทฺนฺติ ตตฺถ อาคนฺตุเกติ คณฺฐี ปหริตฺวา ภาเชตฺวา ปริภุชฺชิตฺฺ วฏฺฐติ ฯ

ยตถ ปน อาวาสิกา รุกฺเข รุกฺขิตฺวา ผลวาเร สมฺปตฺเต ภาเชตฺวา ชาทฺนฺติ จตฺสฺส ปจฺจเยสฺส สมฺมา อุพฺเนนฺติ อนิสฺสรา ตตฺถ อาคนฺตุกา ฯ

เยปิ รุกฺขา จิวฺรตฺถาย นียเมตฺวา ทินฺนา เตสฺสปี อาคนฺตุกา อนิสฺสรา ฯ เอเสว นโย เสสฺสปจฺจยตฺถาย นียเมตฺวา ทินฺเนสฺสปี ฯ

เย ปน ตถา อนินฺยมิตา อาวาสิกา จ เน รุกฺขิตฺวา โคปิตฺวา โจริกาย ปริภุชฺชนฺติ น เตสฺส อาวาสิกาณํ กตฺติกาย จาตพฺพํ ฯ

ทั้งหลาย ไม่ควรตั้งอยู่ในข้อติกาของพวกภิกษุเจ้าถิ่น.

ต้นไม้เหล่าใด ที่ทายกถวายไว้เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่การบริโภคผล และพวกภิกษุเจ้าถิ่น ก็รักษาปกครองต้นไม้เหล่านั้นไว้ นำไปใช้สอยโดยชอบ, ในต้นไม้เหล่านั้นนั้นแหละ พระอาคันตุกะทั้งหลาย ควรตั้งอยู่ในข้อติกาของพวกภิกษุเจ้าถิ่นเหล่านั้น.

ส่วนในมหาปัจฉิม ทำนกล่าวไว้ว่า ภิกษุเมื่อฉันผลไม้ที่ทายกกำหนด ถวายไว้เพื่อปัจจัย ๔ ด้วยโดยจิต พึงให้ตีราคาสิ่งของปรกติ, เมื่อแจกกันฉันด้วยอำนาจการบริโภค เป็นภิกษุไทย, ก็บรรดาผลไม้เหล่านี้ เมื่อภิกษุแจกกันฉันผลไม้ที่ทายกกำหนดไว้ เพื่อประโยชน์แก่เสนาสนะ ด้วยอำนาจ การบริโภค เป็นอุลลัจฉัยด้วย เป็นภิกษุไทยด้วย.

ผลไม้ที่ทายกอุทิศถวายไว้ เพื่อประโยชน์แก่จีวร ควรน้อมเข้าไปใน จีวรเท่านั้น. ถ้าเป็นวัดที่มีรักษาหาได้โดยยาก, ภิกษุทั้งหลายย่อมลำบากด้วยบิณฑบาต, ส่วนจีวรหาได้ง่าย จะทำอปโลกนกรรมเพื่อความเห็นชอบแห่งสงฆ์แล้วน้อมเข้าไปในบิณฑบาต ก็ควร. เมื่อลำบากอยู่ด้วยเสนาสนะ หรือคิลานปัจจัย จะทำอปโลกนกรรมเพื่อความเห็นชอบแห่งสงฆ์ แล้วน้อมเข้าไปเพื่อประโยชน์แก่เสนาสนะและคิลานปัจจัยนั้น ก็ควร. แม้ในผลไม้ที่ทายกอุทิศถวายไว้ เพื่อประโยชน์แก่บิณฑบาต และเพื่อประโยชน์แก่คิลานปัจจัย ก็มีนัยเหมือนกันนี้.

ส่วนสิ่งของที่ทายกอุทิศถวายไว้ เพื่อประโยชน์แก่เสนาสนะเป็นครุภัณฑ์, ควรรักษาปกครองสิ่งนั้นไว้ แล้วน้อมเข้าไปเพื่อประโยชน์แก่เสนาสนะนั้นเท่านั้น. ก็ถ้าเป็นวัดที่รักษาหาได้โดยยาก, ภิกษุทั้งหลายจะเลี้ยงอัตภาพ ให้เป็นไปด้วยบิณฑบาตไม่ได้, ในวัดหรือรัฐนี้ วิหารของพวกภิกษุผู้อพยพไป ในที่อื่นเพราะราชภัย โรคภัย และโจรภัยเป็นต้น ย่อมชำระดูไปชนเหล่าอื่น ย่อมทำต้นตาลและต้นมะพร้าวเป็นต้น ให้เสียหายไป, ส่วนภิกษุอาศัยเสนาสนปัจจัยแล้ว ย่อมอาจเลี้ยงอัตภาพให้เป็นไปได้, ในกาลเห็นปานนี้ แม้จำหน่ายเสนาสนะแล้วบริโภคเพื่อประโยชน์แก่การรักษาเสนาสนะ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตไว้แล้ว. เพราะฉะนั้น เว้นเสนาสนะที่ดีไว้หนึ่งหลังหรือสองหลัง เสนาสนะนอกนี้ ตั้งตั้งแต่เสนาสนะเลวที่สุด จะจำหน่ายเพื่อประโยชน์แก่บิณฑบาต ก็ควร,

เย ผลบริโภคตถาย ทินนา อวาสิกา จ เน รกชิตวา โคปิตวา สมมา อุปเนนติ เตสุเยว เตสํ กติกาจ จาตพฺพํ ฯ

มหาปัจฉิม ปน วุตฺตํ จตฺตุนฺนํ ปจฺจยानํ นิยมตฺวา ทินฺนํ เถยยจิตฺเตน ปริภุญฺชนฺโต ภนฺทํ อคฺขมาเปตฺวา กาเรตพฺโพ ปริโภคฺวเสน ภาเชตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส ภนฺททฺเทยฺยํ ยํ ปเนตถ เสนาสนตถาย นิยมิตฺตํ ตํ ปริโภคฺวเสน ภาเชตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส อุลลจฺจยญฺจ ภนฺททฺเทยฺยจฺจาติ ฯ

อุทฺทิสฺส จีวรตถาย ทินฺนํ จีวรเรเยว อุปเนตพฺพํ ฯ สเจ ทพฺพริกฺขํ โหติ ภิกฺขุ ปิณฑปาเตน กิลมนฺติ จีวรํ ปน สุลทฺธํ สงฺฆสฺสุจฺจตฺยา อปโลกนกมฺมํ กตฺวา ปิณฑปาเต อุปเนตฺวํ วฏฺฏติ ฯ เสนาสเนน คิลานปจฺจเยน วา กิลมนฺเตสฺส สงฺฆสฺสุจฺจตฺยา อปโลกนกมฺมํ กตฺวา ตทตถายปิ อุปเนตฺวํ วฏฺฏติ ฯ อุทฺทิสฺส ปิณฑปาตตถาย คิลานปจฺจยตถาย จ ทินฺเนปิ เอเสว นโย ฯ

อุทฺทิสฺส เสนาสนตถาย ทินฺนํ ปน ครุภณฺฑํ โหติ ตํ (๔๗๔) รกชิตฺวา โคเปตฺวา ตทตถเมว อุปเนตพฺพํ ฯ สเจ ปน ทพฺพริกฺขํ โหติ ภิกฺขุ ปิณฑปาเตน น ยาเปนฺติ เอตถ ราชโรคฺโจรภยาทีหิ อญฺยตถ คจฺจนฺตานํ วิหารา ปลฺลชฺชนฺติ ตาลนาพิเกราทีเก วินาเสนฺติ เสนาสนปจฺจยํ ปน นิสฺสาย ยาเปตฺวํ สกฺกา โหติ เอวฺรุเป กาเล เสนาสนํ วิสฺสชฺเชตฺวาปิ เสนาสนชคฺคนตถาย ปริโภโค ภควตา อญฺญาโต ฯ ตสฺมา เอกํ วา เทว วา วรเสนาสนานิ จเปตฺวา อิตฺราณี ลามกโกฏฺฐิยา ปิณฑปาตตถาย วิสฺสชฺเชตฺวํ วฏฺฏติ ฯ มุลวตฺถุจฺเจทํ ปน กตฺวา น อุปเนตพฺพํ ฯ โย ปน อาราโม จตฺตูปจฺจยตถาย นิยมตฺวา ทินฺโน ตตถ อปโลกนกมฺมํ น กาทพฺพํ ฯ เยน ปน ปจฺจเยน อุนฺนํ ตทตถํ อุปเนตฺวํ วฏฺฏติ ฯ

แต่ไม่ควรน้อมเข้าไปทำให้วัตถุที่เป็นมูลเดิมขาด. ส่วนใน
สวนที่ทายกกำหนดถวายไว้เพื่อประโยชน์แก่ปัจจัย ๔ ไม่
ควรทำ อปโลกนกรรม, แต่จะน้อมเข้าไปเพื่อประโยชน์
แก่ปัจจัยที่ยังพร่องอยู่ ย่อมสมควร. ควรรักษาสวนไว้,
แม้จะจ่ายสินจ้างไปให้รักษาไว้ ก็ควร.

ส่วนชนเหล่าใดได้รับสินจ้าง สร้างเรือนอยู่รักษาใน
สวนนั่นเอง, ถ้าชนเหล่านั้นถวายมะพร้าว หรือผลตาลสุก
แก่ภิกษุทั้งหลายผู้มาแล้ว, ชนผู้รักษาสวนเหล่านั้นย่อมได้
เพื่อถวายผลไม้ เฉพาะที่สงฆ์อนุญาต แก่พวกเขาว่า
'พวกเขาจะกินผลไม้มีประมาณเท่านี้ได้ทุกวัน' ดังนี้.

การที่ภิกษุจะรับเอาผลไม้ของชนเหล่านั้นแม้ผู้
ถวายมากยิ่งขึ้นไป กว่าผลไม้ที่สงฆ์อนุญาตนั้น ย่อมไม่
ควร. ส่วนผู้ใดได้รับเช่าสวนแล้ว ย่อมถวายเฉพาะ
กับปัจจัยกันเท่านั้นแก่สงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ปัจจัย ๔, ผู้
นี้ย่อมได้เพื่อถวายผลไม้แก่สงฆ์. แม้สวนที่ทายกถวายไว้
แก่พระเจดีย์ เพื่อประโยชน์แก่ประทีป หรือเพื่อต้องการ
ปฏิสังขรณ์สิ่งซึ่งชำรุดหักพัง สงฆ์ควรรักษาไว้, ถึงจะจ่าย
สินจ้างไปบ้าง ก็ควรให้รักษาไว้. ก็แลในสวนที่ทายก
ถวายไว้แก่พระเจดีย์นี้ จะจ่ายสินจ้าง ที่เป็นของเจดีย์
บ้าง ที่เป็นของสงฆ์บ้าง ควรอยู่. การถวายผลไม้ที่เกิดขึ้น
ในสวนนั้น (แก่ภิกษุทั้งหลายผู้มาแล้ว) ของพวกชนผู้
พักอยู่ ในสวนนั้นนั่นเอง รักษาสวนนั้นด้วยสินจ้าง
และของพวกชนผู้รับเช่าสวน แล้วถวายแต่กับปัจจัยกัน
(แก่สงฆ์) พึงทราบโดยนัยดังที่กล่าวแล้วนั้นนั่นแล.

พึงทราบวินิจฉัยในเรื่องคนรักษามะม่วงเป็นต้นต่อไป.

ในคำว่า 'ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ไม่เป็นอาบัติ
เพราะการถวายของคนเฝ้านี้' การถวายของคนเฝ้าชนิด
ไรควร ชนิดไรไม่ควร.

พระมหาสมณะเถระกล่าวไว้ก่อนว่า ผลไม้ใด ซึ่งคน
รักษากำหนดถวายด้วยคำว่า พระคุณเจ้าจงถือเอาผลไม้
มีประมาณเท่านี้ ทุกวันๆ ผลไม้นั้นนั้นแหละย่อมควร,
เขาถวายเกินไปกว่านั้นไม่ควร.

ส่วนพระมหาปทุมเถระกล่าวไว้ว่า หนังสือที่พวก
คนรักษาเขียนไว้ หรือทำสัญญาเครื่องหมายถวายไว้ จะ
มีประโยชน์อะไร ? คนรักษาเหล่านั้น ก็เป็นอิสระแห่งผล
ไม้ที่เขาสละแล้วในมือของพวกเขา เพราะเหตุนั้น ผลไม้

อาราโม ชคคิตัพโพ เวตตน์ ทตวาปี ชคคาเปตุ
วฏฐติ ฯ

เย ปน เวตตน์ ลภิตวา อาราเมเยว เคห
กตวา วสนตา รกขนติ เต เจ อาคตานิ ภิกขุณ
นาพิเกเร วา ตาลปกุกั วา เทนติ ยัม เตล
สงฺเขน อนุญาตั โหติ ทิวเส ทิวเส เอตตกนนาม
ชาทถาติ ตเทว เต ทาตุ ลภนติ ฯ

ตโต อุตฺตริ เตล ททนตานิ คเคตุ
น วฏฐติ ฯ โย ปนารามิ เกณียา คเคตฺวา
สงฺขลส จตฺตปจฺจยตฺถาย กปฺปิยภณฺทเมว เทติ อัย
พหุภมิ ทาตุ ลภติ ฯ เจตฺยสส ปทิตฺถาย วา
ขณฺทผลลปฏฺธิสงฺขรณตฺถาย วา ทินโน อาราโมปิ
ชคคิตัพโพ เวตตน์ ทตวาปี ชคคาเปตัพโพ ฯ
เวตตตณฺจ ปเนตถ เจตฺยสสนตภมิ สงฺขสนตภมิ
ทาตุ วฏฐติ ฯ เอตมปิ อารามิ เวตตเนน ตตฺถเอว
วลิตฺวา รกขนตานิ (๔๗๕) เกณียา คเคตฺวา
กปฺปิยภณฺททายกานฺจ ตตถ ชาตภผลทานิ วุตตเนเยเนว
เวทิตัพพํ ฯ

อมพปาลกาทิวตฺถุสุ ฯ

อนาปตติ ภิกฺขเว โคปกสฺส ทานติ เอตถ
กตรํ โคปกสฺส ทานํ วฏฐติ กตรํ น วฏฐติ ฯ

มหาสมฺตเถโร ตาว อาห ยัม โคปกสฺส
ปริจฺฉินฺทิตฺวา ทินนํ โหติ เอตตกั ทิวเส ทิวเส
คณฺหาติ ตเทว วฏฐติ ตโต อุตฺตริ น วฏฐติติ ฯ

มหาปทุมเถโร ปนาห ก็ โคปกานํ ปณฺณ
อาโรเปตฺวา นิमितตฺสณฺณิ วา กตฺวา ทินนํ อตฺถิ
เตล หตฺเถ วิสฏฺฐกสฺส เอเต อิสฺสรา ตสฺมา
ยนฺเต เทนติ ตํ พหุภมิ วฏฐติติ ฯ

ซึ่งคนรักษาเหล่านั้นถวายแ้มมากก็ควร.

ส่วนในอรรถกถากรุงศรี ทานกล่าวว่ พวกเด็กหนุ่มของชาวบ้าน ย่อมรักษาสวน หรือผลไม้ใหญ่อย่างอื่นไว้, ผลไม้ใหญ่ที่เด็กหนุ่มเหล่านั้นถวาย ย่อมควร, แต่รักษาไม่ควรใช้ให้พวกเด็กนำมาแล้วจึงรับ, การถวายผลไม้ของชนผู้รับเช่ารักษาสวนของสงฆ์และของเจติยน์นั้แหละ ย่อมควร, การถวายของชนผู้รักษาด้วยสินจ้างเพียงส่วนของตน จึงควร.

ในมหาปจจิริทานกล่าวว่ พวกลูกจ้างผู้รักษาสวนของคฤหัสถ์ถวาย ผลไม้ใดแก่รักษาทั้งหลาย, ผลไม้นั้นย่อมควร, พวกคนผู้รักษาสวนของรักษาสงฆ์แบ่งผลไม้ได้จากค่าจ้างของตนถวาย, ผลไม้นั้นก็สมควร, แม้ผู้ใดได้รับค่าจ้างแล้ว จึงรักษาสวนเพียงกึ่งหนึ่ง หรือต้นไม้บางชนิดเท่านั้น, การถวายผลไม้จากต้นไม้ที่ถึงแก่ตนเอง แม้ของผู้นั้น ก็ควร, แต่สำหรับชนผู้รับเช่ารักษาสวน จะถวายผลไม้ทั้งหมด ก็ควร.

ก็คำที่ทานกล่าวมานั้นทั้งหมดต่างกัันแต่โดยพยัญชนะ โดยอรรถก็เป็นอันเดียวกันนั้เอง, เพราะฉะนั้นผู้ศึกษาควรทราบความอธิบายแล้ว จึงถือเอา.

ในเรื่องไม้มี่ มีวินิจฉัยดังนี้:-

หลายบทว่า ดาวกาลิกโก อหิ ภควา ความว่ารักษาอันใครจะกราบทูลว่า ข้าพระองค์มีความคิดจะขอขมี่พระพุทเจ้าข้า ดังนี้ จึงได้กราบทูลแล้ว. คำว่า ดาวกาลิกจิตโต นี้ ทานกล่าวอธิบายไว้ว่าข้าพระพุทธเจ้า มีความคิดอย่างนี้ว่า จักนำมาคืนให้อีก. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่เธอไม่เป็นอาบัติ เพราะขอขมี่.

ก็ในเรื่องไม้มี่ มีวินิจฉัยที่พ้นจากบาลี ดังต่อไปนี้:-

ถ้าสงฆ์ใช้ให้รักษาทำการงานของสงฆ์ จะเป็นโรงอุโบสถหรือหอนันกัก็ตาม, รักษาต้องถามการกสงฆ์เสียก่อน จึงควรขอขมี่ไป จากไม้ที่เป็นทพัลัมภาระ ซึ่งเก็บไว้เพื่อสร้างโรงอุโบสถเป็นต้นนั้น. ส่วนทพัลัมภาระที่เป็นของสงฆ์อันใด ไม่ได้คุ้มครองไว้ ย่อมเปียกในเมื่อฝนตก, ทั้งแห่งเพราะแดดเผา, รักษาจะนำทพัลัมภาระแม้ทั้งหมดนั้นมาสร้างเป็นที่อยู่ของตน ก็ควร, เมื่อสงฆ์ให้นำคืนมาควรตกลงยินยอมกัันด้วยทพัลัมภาระ หรือด้วยมูลค่าอย่างอื่น. ถ้าไม่อาจตกลงยินยอมกัันได้, เธอควรจะ

กรุนทฎจกถาย ปน วุตต มนุสสานั อารามั วา อณณั วา ผลาผลั ทารกา รกขนติ เตหิ ทินนั วฎฎติ ออาหาราเปตวา ปน น คเหตุพพิ สงฆิเก เจติยสนตเก จ เกณียา คเหตุวา รกขนตสเสว ทานั วฎฎติ เวตตเนน รกขนตสส อตตโน ภาคมตตั วฎฎติติ ฯ

มหาปจจิริยั ยั คิหิณั อารามรกขกา ภิกขุณั เทนติ เอตั วฎฎติ ภิกขุสงฆสส อารามโคปกายั อตตโน ภติยา ขณเหตุวา เทนติ เอตั วฎฎติ โยปิ อุพุตมารามั วา เกจิเทว รุกเข วา ภติ ลภิตวา รกขติ ตสสาปิ อตตโน สมปตตรกขโตเยว ทาตุ วฎฎติ เกณียา คเหตุวา รกขนตสส ปน สพพมปิ วฎฎติติ วุตตั ฯ

เอตั ปน สพพิ พยณชนโต นานั อตถโต เอกเมว ตสมา อธิปายั ฃตวา คเหตุพพิ ฯ

ท้าวตฤมุหิ ฯ

ดาวกาลิกโก อหิ ภควาติ ดาวกาลิกจิตโต อหิ ภควาติ (๔๗๖) วตตุกาเมน วุตตั ฯ ดาวกาลิกจิตโตติ ปุน อหาริตวา ทสสามิติ เอวั จิตโต อหนติ วุตตั โหติ ฯ ภควา ดาวกาลิกเก อนาปตติติ อาท ฯ

อัย ปเนตถ ปาลิมุตตกวิจฉโย ฯ

สเจ สงฆเ สงฆิกั กम्मั กಾರೆติ อุโปสถาคารั วา โภชนสาลั วา ตโต อาปุจฉิตวา ดาวกาลิกั หริตพพิ ฯ โย ปน สงฆิโก ทพพสมภาโร อคตุโต เทเว วสสนเต เตเมติ อาตเปเน สุกขติ ตั สพพมปิ อหาริตวา อตตโน อาวาส กาคู วฎฎติ ฯ สงฆเ ออาหาราเปนโต อณเณน วา ทพพสมภาเรน มุเลน วา สญญาเปตพพิ ฯ น สกุกา เจ โหติ สญญาเปตุ สงฆิเกน ภนเต กตั สงฆปริโหเคน วลณเชธาติ วตตพพิ ฯ เสนาสนสส ปน อยเมว ภิกขุ

กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เสนาสนะที่ผมสร้างด้วย
ทัพฬัมภาระของสงฆ์, ขอท่านทั้งหลายจงใช้สอย โดย
บริโภคเป็นของสงฆ์เถิด. แต่ภิกษุนี้เท่านั้น เป็นอิสระ
แห่งเสนาสนะแล. แม้ถ้าเสาทินก็ดี เส่าไม้ก็ดี บาน
ประตูกี้ดี หน้าตังกี้ดี ไม่เพียงพอไซริ้, จะขอยืมของสงฆ์
ทำให้เป็นปกติ ก็ควร. ในทัพฬัมภาระแม้อย่างอื่น ก็มีนัย
เหมือนกันนี้.

ในเรื่องน้ำ มีวินัจฉัยดังนี้:-

ในกาลใด น้ำย่อมเป็นของหาได้ยาก, ในกาลนั้น
เขาย่อมนำน้ำมาไกล โยชนหนึ่งบ้าง กิ่งโยชนบ้าง, ในน้ำ
ที่เขาหวงแหนเห็นปานนั้น ย่อมเป็น ออาหาร.

พวกชนย่อมปรุงข้าวต้มและข้าวสวยให้สำเร็จได้แม้
ด้วยน้ำใดที่เขานำมา หรือที่ขังอยู่ในชลาสัยทั้งหลาย มี
สระโปกขรณเป็นต้น ทั้งทำเป็นน้ำต้ม และน้ำใช้อย่าง
เดียว หาได้ทำเป็นน้ำสำหรับใช้สอย อย่างเหลือเพื่อ
อย่างอื่นไม่, เมื่อภิกษุถือเอาน้ำแม้นั้น ด้วยโถยจิตย่อม
เป็นอาหาร.

ส่วนภิกษุถือเอาน้ำหนึ่งหม้อ หรือสองหม้อ จากน้ำใด
ย่อมได้ เพื่อล้างอาสนะรดต้นโพธิ์ ทำการบูชาด้วยน้ำ
(และ) เพื่อต้มน้ำย้อม. ควรปฏิบัติในน้ำนั้น ด้วยอำนาจ
แห่งข้อกติกายของสงฆ์ทีเดียว. ภิกษุผู้รับเอาน้ำมากเกิน
ไป หรือใส่วัตถุทั้งหลาย มีดินเหนียวเป็นต้น ปนลงด้วย
โถยจิตพระวินัยธรพึงให้ตีราคาล้างของปรับอาบัติ. ถ้า
พวกภิกษุเจ้าของถิ่น ทำข้อกติกาวัตรไว้อย่างมั่นคง ไม่
ยอมให้ภิกษุเหล่านี้ใช้ล้างล้างของ หรือใช้ย้อมผ้าแต่
ตนเองถือเอาทำกิจทุกอย่าง เมื่อภิกษุเหล่านี้ไม่เห็นพวก
ภิกษุอาคันตุกะ ไม่ต้องตั้งอยู่ในข้อกติกายของภิกษุเจ้าของ
เหล่านั้น. พึงใช้ล้างล้างของมีประมาณ เท่ากับที่ภิกษุ
เจ้าของถิ่นใช้ล้าง.

ถ้าสงฆ์มีสระโปกขรณ หรือมีบ่อน้ำอยู่สองสาม
แห่งไซริ้ และสงฆ์ก็ทำข้อกติกาวัวว่า ภิกษุทั้งหลายควร
สร้งน้ำในสระโปกขรณ และบ่อน้ำนี้, ควรรับเอาน้ำดื่ม
จากที่นี่, ควรทำการใช้สอยกิจทุกอย่างในสระโปกขรณ
และบ่อน้ำนี้, พวกภิกษุอาคันตุกะควรทำกิจทั้งหมดด้วย
ข้อกติกาวัตรนั้นแล. ในสระโปกขรณเป็นต้นใด ไม่มีข้อ
กติกาย, การใช้สอยกิจทุกอย่าง ในสระโปกขรณเป็นต้นนั้น
ย่อมควร ฉะนี้แล.

อิสโรติ ฯ สเจปี ปาสาณตถมโภา วา รุกขตถมโภา วา
กวางฺกุ วา วาตปานํ วา นนปโปหิติ สงฺฆิกํ ตาวกาลิกํ
อาหาริตฺวา ปากติกํ กาคตุ วัฏฏฺหิติ ฯ เอเสว นโย
อณฺเณสุปี ทพฺพสมภาเรสุ ฯ

อุทกวัตตสุตฺตํ ฯ

ยथा อุทกํ ทูลลภํ โหติ โยชนโตปิ อพฺตมโยชนโตปิ
อาหาริตฺติ เอวรูเป ปรีคฺคหิตฺตอุทเก อวหาโร ฯ

ยโตปิ อาหาริมโต วา โปกฺขรณิอาทิสฺสุ จิตฺโต วา
เกวลํ ยาคฺคตฺตํ สมปาเทหฺตติ ปานียปรีภคณฺจ
กโรนฺติ น อณฺเณ มหาปรีภคํ ตมปิ เถยยจิตฺเตน
คณฺหโต อวหาโร ฯ

ยโต ปน เอกํ วา เทว วา ชฺฌเณ คเหตุวา
อาสนํ โรวิตฺตุํ โพรธิรุกฺเข ลินฺจิตฺตุํ อุทกปฺปุชฺชํ กาคตุ
รชนํ ปจิตฺตุํ ลภตฺติ ฯ ตตฺถ สงฺฆสฺส กตติกายเสเนว
ปฺปฺปชฺชิตฺตพฺพํ ฯ (๔๗๗) อติเรกํ คณฺหฺนโต มตฺตติกาทีนํ วา
เถยยจิตฺเตน ปกฺขิปนฺโต ภณฺทํ อคฺขมาเปตฺวา
กาเรตฺตพฺโพ ฯ สเจ อวาฬิกา กตติกวัตตํ ทพฺพํ
กโรนฺติ อณฺเณสํ ภณฺทกํ โรวิตฺตุํ วา รชิตฺตุํ วา
น เทหฺตติ อตฺตนา ปน อณฺเณสํ อปฺสสนฺตนา คเหตุวา
สพฺพํ กโรนฺติ เตสํ กตติกาย น จาตพฺพํ ฯ ยตฺตกํ
เต โรวนฺติ ตตฺตกํ โรวิตฺตพฺพํ ฯ

สเจ สงฺฆสฺส เทว ติสฺโส โปกฺขรณิโย
อุทกโลณฺหิตฺติโย วา โหนฺติ กตติกา จ กตา เอตฺถ
นหายิตพฺพํ อีโต ปานียํ คเหตุพฺพํ อธิ สพฺพปรีภคโค
กาคตฺตพฺโพติ กตติกวัตเตเนว สพฺพํ กาคตฺตพฺพํ ฯ ยตฺถ
กตติกา นตฺถิ ตตฺถ สพฺพปรีภคโค วัฏฏฺหิตฺติ ฯ

ในเรื่องดินเหนียว มีวินิจฉัยดังนี้:-

ในที่ใด ดินเหนียวเป็นของหาได้ยาก หรือดินเหนียว มีสีมีประการต่างๆ อันพวกชนชนมากองไว้, ในที่นั้นแม้ดินเหนียวชนิดหน้อย ก็มีราคาถึง ๕ มาสก เพราะเหตุนั้น จึงเป็นปาราชิก. อนึ่ง เมื่อการงานของสงฆ์ และการงานในพระเจดีย์สำเร็จแล้ว การที่ภิกษุถามสงฆ์เสียก่อน จึงถือเอาหรือขอยืมเอา ควรอยู่. ในปูนขาวก็ดี ในจิตรกรรมและวรรณกรรมก็ดี ก็มีนัยเหมือนกัน.

ในเรื่องหญ้าทั้งหลาย มีวินิจฉัยดังนี้:-

ในหญ้าที่ภิกษุเอาไฟเผาเป็นทุกกฎ เพราะไม่มีการให้เคลื่อนจากฐาน, แต่เป็นภณฑไทย. สงฆ์รักษาพื้นที่ที่ปลูกหญ้าไว้ แล้วใช้หญ้านั้นมุงที่อยู่ของสงฆ์, บางคราวสงฆ์ยอมไม่อาจรักษาได้อีก. ครั้งนั้น มีภิกษุอีกรูปหนึ่งรักษาไว้ด้วยมุงวัตรเป็นใหญ่. หญ้านั้นเป็นของสงฆ์เหมือนกัน. ถ้าไม่มีใครรักษา, สงฆ์ควรลี้ภิกษุรูปหนึ่งว่า ท่านจงช่วยรักษาให้ที, ถ้าเธอรูปนั้น ปรารถนาส่วนแบ่งไซ้, สงฆ์แม้จะต้องเสียส่วนแบ่งให้ ก็ควรให้เธอรูปนั้นรักษา. ถ้าเธอขอเพิ่มส่วนแบ่งไซ้, สงฆ์ควรให้โดยแท้. ภิกษุขอเพิ่มเติมขึ้นอีก สงฆ์ควรพูดว่า ท่านจงไป รักษาแล้ว เอาหญ้าทั้งหมด มุงเสนาสนะของตนเถิด. เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่าเมื่อหญ้าฉิบหาย ก็ไม่มีประโยชน์. แต่ภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะให้ ไม่ควรให้พร้อมทั้งพื้นที่ที่เป็นครุภัณฑ์. ควรให้เพียงหญ้านั้น. เมื่อภิกษุรูปนั้นรักษาไว้แล้ว ใช้มุงเสนาสนะของตน, ถ้าสงฆ์ยังสามารถจะรักษาได้อีก, สงฆ์ควรจะพูดกะภิกษุรูปนั้นว่า ท่านไม่ต้องรักษา, สงฆ์จักรักษาเอง ดังนี้.

๗ เรื่อง มีเรื่องเตียงเป็นต้น ปรากฏชัดแล้วแล. ก็เมื่อภิกษุลักเสนาหีนก็ดีเสนาไม้ก็ดี หรือสิ่งของอะไรๆ อย่างอื่น แม้ที่ไม่ได้ มาในพระบาลีซึ่งมีราคาถึงบาท เป็นปาราชิกเหมือนกัน.

ในเรื่องสำหรับทำความเพียรเป็นต้น มีวินิจฉัยดังนี้:-

แม้เมื่อภิกษุพึงฝากก็ดี กำแพงก็ดี แห่งสถานที่ที่มีบริเวณเป็นต้น ซึ่งถูกเจ้าของเขาทอดทิ้งเรียกรวดไว้ แล้วลักเอาทัพล้มภาระมีอิฐเป็นต้นไป ก็มีนัยนั้นเหมือนกัน. เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่า ภิกษุทั้งหลายบางคราว

มตติกาตถุสมี ฯ

ยตถ มตติกา ทูลลาภา โหติ นานปปรการา วา วรรณมตติกา อาหริตวา จปิตา ตตถ โลกกาปิ ปญจมาสกํ อคฺขติ ตสฺมา ปาราชิกํ ฯ สงฺฆิเก ปน กมฺเม เจตยิกมฺเม จ นิฏฺฐิตะ สงฺฆิ อปุจฺฉิตฺวา วา ตาวกาลิกํ วา คเหตุํ วมฺภูติ ฯ สุธายปิ จิตตกมฺมวณฺเณสุปิ เอเสว นโย ฯ

ติณวตถุสุ ฯ

ฉापิตติเณ จานา จาวนสฺส อภาเวน ทุกฺกฏิ ภณฺฑทฺเทยํ ปน โหติ ฯ สงฺฆิเณ ติณวตถุํ ชคฺคิตฺวา สงฺฆิกํ อาวาสํ ฉาเทติ ฯ ปุน กทาจิ ชคฺคิตุํ น สกฺโกติ ฯ อถญฺโฆ เอโก ภิกฺขุ วตฺตสีเสน ชคฺคิติ ฯ สงฺฆสฺเสเวตํ ฯ โน เจ ชคฺคิติ สงฺฆเนโก ภิกฺขุ วตฺตพุโฬ ชคฺคิตฺวา เทหิติ ฯ โส เจ ภาคํ อิจฺฉติ ภาคํ ทตฺวาปิ ชคฺคาเปตพุฬํ ฯ สเจ ภาคํ วทฺเตตติ ทาทพุฬเมว ฯ วทฺเตตติเยว คจฺฉ ชคฺคิตฺวา สพุฬํ คเหตุวา อตฺตโน เสนาสนํ ฉาเทหิตติ วตฺตพุโฬ ฯ (๔๗๘) กสฺมา ฯ นฏฺฐเจ อตฺถิ นตฺถิ ฯ ททฺเตหิ ปน สวตถุํ น ทาทพุฬํ ครุภณฺฑํ โหติ ฯ ติณมตฺตํ ปน ทาทพุฬํ ฯ ตสฺมี เจ ชคฺคิตฺวา อตฺตโน เสนาสนํ ฉาเทเนเต ปุน สงฺฆิเณ ชคฺคิตุํ ปโหติ ตวฺ มา ชคฺคิ สงฺฆิเณ ชคฺคิสฺสตีติ วตฺตพุโฬ ฯ

มจฺจาทีนิ สตฺต วตฺถุณี ปากฺกฺวาเนว ฯ ปาลิยา ปน อนาคตมฺปิ ปาสานตถมฺภํ วา รุกฺขตถมฺภํ วา อญฺญํ วา กิณฺณิ ปาทคฺชนกํ ทรนตสฺส ปาราชิกเมว ฯ

ปธานฆราทิสฺสุ ฯ

ฉทฺทิตปตฺตานํ ปริเวณาทีนํ กุฑฺฑทฺมปิ ปากการมฺปิ ภินฺทิตฺวา อิจฺฉกาทีนิ อวทรนตสฺสาปิ เอเสว นโย ฯ กสฺมา ฯ สงฺฆิกนฺนาม กทาจิ อชฺฌมาวสนฺติ กทาจิ น อชฺฌมาวสนฺติ ฯ

ยอมอยู่ครอบครอง เสนาสนะที่ชื่อว่า เป็นของสงฆ์ บางคราวก็ไม่อยู่ครอบครอง.

แม้เมื่อภิกษุลักเอาบริวารบางอย่างในสถานที่ทั้งหลาย มีวัดที่ถูกทอดทิ้งแล้วเป็นต้น ในเมื่อชาวชนบทอพยพหนีไป เพราะโจรภัยในชายแดน ก็มีนัยนั้นเหมือนกัน. ส่วนภิกษุเหล่าใดนำทัพสัมภาระไปใช้ชั่วคราว จากวัดที่เขาทอดทิ้ง แล้วนั้นและในเมื่อวัดมีภิกษุกลับมาอยู่ ภิกษุทั้งหลายสั่งภิกษุเหล่านั้นให้นำมาคืนควรให้คืน. แม้ถ้าเธอทั้งหลาย นำสัมภาระไม่เป็นต้น จากวัดที่เขาทอดทิ้งแล้วนั้น มาสร้างเป็นเสนาสนะ, สิ่งของที่พวกเขาเหล่านั้น หรือเสนาสนะที่มีราคาเท่ากับสิ่งของนั้น ควรให้คืนเหมือนกัน. เมื่อชาวชนบทยังไม่ตัดความอาลัยอพยพไป ด้วยคิดว่า ‘พวกเรา จักกลับมาอยู่ครอบครองอีก’, เสนาสนะที่เป็นของคณะหรือเป็นของบุคคล เป็นอันเขายังถือกรรมสิทธิ์อยู่. ถ้าเขาเหล่านั้นอนุญาตให้, ไม่มีกิจด้วยการทำคืน. ส่วนทัพสัมภาระของสงฆ์ จัดเป็นครุภัณฑ์, เพราะฉะนั้น ควรจัดการให้คืนเหมือนกัน. เรื่องเครื่องใช้สอยในวิหารมีเนื้อความกระจางทั้งนั้น.

ในพระพุทธานุญาตนี้ว่า ‘ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้นำไปใช้ได้ชั่วคราว ดังนี้ มีวินิจฉัยดังนี้:- ภิกษุใดยืมเตียงหรือตั้งของสงฆ์ไป ใช้สอยโดยการให้สอยอย่างของสงฆ์ หนึ่งเดือนบ้าง สองเดือนบ้าง ในสถานที่ ผาสุกของตน เมื่อภิกษุทั้งหลายผู้แก่กว่ามาแล้วก็ถวาย, ไม่น่ากลับคืน, เมื่อเตียงและตั้งนั้น หายไปบ้าง ชำรุดไปบ้าง คนอื่นลักไปโดยความเป็นขโมยบ้าง ย่อมไม่เป็นสินใช้แก่ภิกษุรูปนั้น. แต่เมื่อเธออยู่แล้วจะไป ควรจะเก็บไว้ในที่เดิม. ส่วนภิกษุใดใช้สอย โดยการให้สอยเป็นของบุคคล ไม่ได้ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้แก่กว่า ซึ่งมาแล้วๆ (เมื่อเตียงและตั้งนั้นเสียหายไปบ้าง ชำรุดไปบ้าง คนอื่นลักไปโดยความเป็นขโมยบ้าง) ย่อมเป็นสินใช้แก่ภิกษุรูปนั้น.

ในสังเขปบรรณกถาท่านกล่าวไว้ว่า ก็ภิกษุผู้นำไปสู่อาวาสอื่นแล้วใช้สอย ถ้าในอาวาสนั้น ภิกษุผู้แก่กว่า มาบังคับให้ภิกษุนั้นออกไปเสีย ควรพูดว่า ‘ผมนำเตียงและตั้งนี้มาจากอาวาสชื่อโน้น, ผมจะไปผมจะจัดเตียงและตั้งนั้นให้เป็นปกติ’. ถ้าภิกษุผู้แก่กว่านั้น พูดว่า ข้าพเจ้าจักจัดให้เป็นปกติเอง, แม้จะทำให้เป็นภาระของภิกษุผู้เฒ่า

ปัจจนเต โจรภเยน ชนปเท วุฏฺฐหนเต ฉทุติตฺติวาราทีสุ กญฺจิ ปริกฺขารํ ทรนตฺสลาปี เอเสว นโย ๗ เย ปน ตโต ตาวกาลิกํ ทรนติ ปฺน อวาสิเตสุ จ วิหารेषุ ภิกฺขุ อหฺราเปนติ ทาทพฺพํ ๗ สเจปี ตโต อหฺริตฺวา เสนาสนํ กตฺ โหติ ตํ วา ตทคฺชนกํ วา ทาทพฺพเมว ๗ ปฺน อวาสิสฺสามาติ อาลยํ อจฺฉินฺทิตฺวา วุฏฺฐิตฺเตสุ ชนปเทสุ คณสนฺตกํ วา ปุคฺคฺลิกํ วา คหิตํ โหติ ๗ เต เจ อนฺุชานนฺติ ปฏิกฺกเมเน กิจจํ นตฺถิ ๗ สงฺฆิกํ ปน ครุภณฺฑํ ตสฺมา ปฏิกฺกมมํ กตฺตพฺพเมว ๗ วิหารปรีโกควตฺถุ อุตฺตานตฺถเมว ๗

อนฺุชานามิ ภิกฺขเว ตาวกาลิกํ หริตฺนฺติ เอตฺถ โย ภิกฺขุ สงฺฆิกํ มญฺจํ วา ปีจํ วา ตาวกาลิกํ หริตฺวา อตฺตโน ผาสุกฺกฺจฺจาเนสุ เอกมฺปิ เทวปี มาเส สงฺฆปรีโกเคน ปรีภุชฺชติ (๔๗๙) อาคตฺนํ พุทฺตมฺตรานํ เทติ น ปฏฺิพาหติ ตสฺส ตสฺมี นฺภูเจปี ชินฺเณปี เถยฺยาย อวทฺฐาปี คีวา น โหติ ๗ วสิตฺวา ปน คจฺฉนฺเตน ยถาจาเน จเปตพฺพํ ๗ โย ปน ปุคฺคฺลิกปรีโกเคน ปรีภุชฺชติ อาคตาคตฺนํ พุทฺตมฺตรานํ น เทติ ตสฺส คีวา โหติ ๗

อภฺยณฺมปน อวาสิ หริตฺวา ปรีภุชฺชนฺเตน สเจ ตตฺถ พุทฺตมฺตรโ อาคนฺตฺวา วุฏฺฐาเปติ มยา อิทํ อสุกฺวาสาโต นาม อหฺภูํ คจฺฉามิ ตํ ปากตฺกํ โกโรมิติ วตฺตพฺพํ ๗ สเจ โส ภิกฺขุ อหฺ ปากตฺกํ กริสฺสามิติ วทติ ตสฺส ภารํ กตฺวาปี คนฺตุ วุฏฺฐิตฺติ สงฺเขปฏฺุจกถายํ วุตฺตํ ๗

เถระได้คลายฤทธิ์แล้ว. แม้ปราสาทก็ได้ตั้งอยู่ในที่ของ
 ตนตามเดิม. แต่พระธรรมสังคากาจารย์ทั้งหลาย
 กล่าวไว้ด้วยอำนาจโวหารว่า พระเถระนำเด็ก ๒ คนนั้น
 มาด้วยฤทธิ์แล้วพักไว้ในปราสาท. บทว่า อิทธิวิสเย คือ
 ไม่เป็นอาบัติ เพราะอิทธิฐานฤทธิ์เช่นนี้. ส่วนฤทธิ์ คือ
 การแปลงต่างๆ ย่อมไม่ควร ฉะนั้นแล. ๒ เรื่องในที่สุด
 มีเนื้อความตั้นทั้งนั้นแล.

อิทธิยา อาเนตวา ปาสาเท จเปสตี ฯ อิทธิวิสเยติ
 อีทิสาย อธิฏฐานิทธิยา อนาปตติ ฯ วิภพพณอิทธิ
 ปน น วฏฐิตติ ฯ อวสานे वतुतुवयं उदतानतुमेवาทि ฯ

**จบทุติยปาราชิกวรรณา ในวินัยสังวรณนา
 ชื่อสมันตปาสาทิกา.**

**สมนตปาสาทิกาย วินยสัณณนาย
 ทุติยปาราชิกวรรณา นิฎฐิตา ฯ**

ในทุติยปาราชิกสิกขาบทนี้ มีอนุศาสน์ ดังต่อไปนี้:-

ตตฺรายํ อนุสาสนี

ทุติยปาราชิกสิกขาบทนี้ใด อันพระชินเจ้าผู้
 ไม่เป็นที่ ๒ มีกิเลสอันพ่ายแพ้แล้วทรงประกาศ
 แล้วในพระศาสนานี้, ลิกขาบทอื่นใดๆ ที่มีนัยอัน
 ชับซ้อนมากมาย มีเนื้อความและวินัจฉัยลิกซึ่ง
 เสมอด้วยทุติยปาราชิกสิกขาบทนั้น ย่อมไม่มี.

ทุติยํ อทุติเยน	ยํ ชินเนน ปกาลิํ
ปราชิตกิลเสเน	ปาราชิกมิทํ อิธ
ลิกขาบทํ สมนเตน	อญญํ กิญจि น วิชชติ
อนกนยโวกิญญํ	คฺมกัรตถวินิจฺฉยํ ฯ

เพราะเหตุนั้น เมื่อเรื่องหยั่งลงแล้ว ภิกษุผู้
 รู้ทั่วถึงพระวินัย จะทำการวินัจฉัยในเรื่องที่หยั่งลง
 แล้วนี้ ด้วยความอนุเคราะห์พระวินัย พึงพิจารณา
 พระบาลีและอรรถกถารวมทั้งอธิบาย โดยถ้วนถี่
 อย่าเป็นผู้ประมาท ทำการวินัจฉัยเกิด.

ตสฺมา วตถุมฺหิ โอตินฺนเณ	ภิกฺขุณา วินยญฺญนา
วินยานุคฺคเทเนตถ	กโรเนเตน วินิจฺฉยํ
ปาลี อฏฺฐกถญฺเจว	สาธิปฺปายมเสสโต
โอคยฺห อปฺปมตฺเตน	กธฺมึโย วินิจฺฉโย ฯ

ในกาลไหนๆ ไม่พึงทำ ความอาจหาญใน
 การชื้ออาบัติ, ควรใส่ใจว่า เราจักเห็นอนาปัตติ.
 อนึ่ง แม้เห็นอาบัติแล้วอย่าเพ้อพูดเพรื่อไปก่อน
 พึงใคร่ครวญและหารือกับท่านผู้รู้ทั้งหลายแล้ว จึง
 ปรับอาบัตินั้น.

อาปตฺตติทสฺสนุสฺสาโท	น กตฺตพฺโพ กุทาจนํ
(๔๔๑) ปสฺสิสฺสามิ อนาปตฺติ	มิตฺติ กยิรธา มานสํ
ปสฺสิตฺวาปิ จ อาปตฺติ	อวตฺวา ว ปฺนปฺปนํ
วิมฺลิตฺวาถ วิญญูทฺติ	สํสนฺทิตฺวา จ ตํ วเท ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นปุถุชน
 ในศาสนานี้ ย่อมเคลื่อนจากคุณ คือ ความเป็น
 สมณะ ด้วยอำนาจแห่งจิต ที่มีกกลับกลอกเร็ว ใน
 เพราะเรื่องแม้ที่ควร.

กปฺปิเยปิ จ วตถุสฺมึ	จิตฺตสฺส ลหฺวุตฺติโน
วเสน สามญฺญคฺฤณา	จวณฺตีธ ปุถุชฺชนา ฯ

เพราะเหตุนั้น ภิกษุผู้เฉลียวฉลาด เมื่อเล็ง
 เห็นบริวารของผู้อื่น เป็นเหมือนงูมีพิษร้ายและ
 เหมือนไฟ พึงจับต้องเกิด.

ตสฺมา ปฺรปริกฺขารํ	อาสีวิสฺมิวโรคํ
อคคิ วิย จ สมฺปสฺสํ	อามเสยฺย วิจกฺขโณติ ฯ

